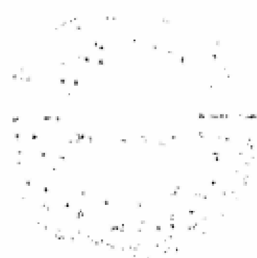

er In

Inhoud van Deel LXV

I. H. GEURTJENS, R. K. Missionaris, Keieesche Legenden.

II. Dr. H. VAN DER VEEN, Sa'dan-Toradja'se Volksverhalen.

III. JAC. WOENSDREGT, Zendeling-leeraar van het Nederl. Zendelinggenootschap, Mythen en Sagen der Berg-Toradja's van Midden-Selebes.

INHOUD

Bldz.
Ter Inle. I

Ie Deel.

Ai Ngam Sorngai 3
Geschiedenis van Ngimaas 11
Verhaal van den Kikker 15
De Potvisch en de Bruinvisch 25
De Koning met zeven Vrouwen 33
De Prinses Boelan bernam en Kapitein Adan 47
Geschiedenis van Boketsin 57
Il-Soekoet de Cerammer en Woerdadanfit 65
De Prinses met zeven Broers 81
De Prinses Watreew en Watsin Kilwat van de Oostkust 85
Prinses Djenoen en Komwain 93
De slechte en de goede Vrouw 101
De Koning met zeven Vrouwen 107
De twee Vrouwen 113
De twee Weezen 117
De gouden Salamander 121
De Koning en diens Vrouw Watwarin 133
Het domme Koningskind 143
Geschiedenis van de Boorschelp 159
De Arme 169
De Halfmensch 183
Geschiedenis van Baat en Nenjai 189
Geschiedenis van Goudtand van Ohoileën 193
Geschiedenis van Benoeas 199

IIe Deel.

Geschiedenis van Ngilngof 211
Geschiedenis van Haar 219
Geschiedenis van Hian 231
Geschiedenis der Waleroeboen 237

Geschiedenis van Raharing 237
Geschiedenis van Hollat 239
Geschiedenis van Toeal 245
Geschiedenis der Lefans en der Retobs 247
Oorlog tusschen de Loerlima's en de Oersiwa's 249
Geschiedenis van Ohoililir 255
Geschiedenis van Ohoililir (andere lezing) 261
Geschiedenis der Matoerans 263
Geschiedenis der Watratans en der Ohoiwoetoens 265
Geschiedenis van Hajeew 265
Geschiedenis der Reuzeschildpad 269
Geschiedenis van de Rijst 277

TER INLEIDING.

Ook de ongeletterde inlander heeft een letterkunde, zij het dan ongeschreven. Het leeuwenaandeel wordt daarin opgevorderd door de sagen cf legenden. Vertellen doen de inlanders graag en met belangstelling heb ik mijn oor te luisteren gelegd naar hunne verhalen.

Bij ons meer beschaafden is het vertellen haast een kindervermaak geworden. Wij grooteren blijven er den smaak nog wel van behouden, doch in plaats van met gespannen aandacht te gaan zitten luisteren naar een verteller, laten wij hem zijn verhaal te boek stellen en gaan we 't liever stil op ons eentje zitten genieten.

De inlander heeft zijn literatuur niet te ruste gelegd op de papieren lakens der boeken, doch die sluimert in de hoofden der ouden, vooral in den eleganten band van oude-vrouwenhoofden. En zoowel als bij ons schitteren ook bij hen sterren van alle grootte aan den letterkundigen hemel. Sommige genieten een wijdverbreide vermaardheid als vertelster.

Dat het schoone geslacht zich bij voorkeur vermeit in den bloemhof der fraaie letteren, is een verschijnsel, dat we niet moeten trachten te verklaren uit ethische overwegingen. De sfeer van poëzie en ridderlijke vereering, waarin de beschaafde en vooral de christelijke maatschappij het schoone geslacht gelieft te plaatsen, is den inlander nog vrijwel onbekend. Maar in deze verhalen komen ook vaak treurzangen voor, die bij de voordracht zangerig geweend behooren te worden. En het officieele weenen, dat bij begrafenissen of een plechtig afscheid plaats moet hebben, is een taak uitsluitend aan vrouwen voorbehouden. Dus „mooi weenen", dat men alleen van vrouwen kan verwachten, is een der hoofdvereischten, om mooi te kunnen vertellen.

Na zich een weinig te hebben laten bidden (dames zijn overal hetzelfde), slaat ze, gehurkt als ze zit, dubbel, zoodat het hoofd op de knieën rust, en doet alsof ze slaapt. Na een poosje richt ze zich weer overeind zeggend: „ik heb al wat gedroomd" en dan begint ze haar verhaal: *Sar toemtoem labo!* .... (en zoo verhaalt de geschiedenis), een uitdrukking welke in den loop van 't verhaal nog telkens weer herhaald zal worden, om nieuwe tooneelen en tafereelen in te leiden.

Dan zat ik er ook bij, op den bamboevloer neergehurkt, naast een walmend petroleumpitje met een schijfboek op de knieën, waar mijn nijver

potloodje de door de ruimte zeurende klanken vastlegde. Veel handeling of voordracht zit er gewoonlijk niet bij en de vertelster zit met machinale eentonigheid de zinnen aan elkaar te rijgen. Even passief, doch met onverdeelde belangstelling wordt ze aangehoord.

Het vertellen zelf echter is met zekere wijding omgeven. Niet willekeurig toch mogen deze verhalen worden voorgedragen. Hun eigenlijke bestemming is, den tijd te korten, wanneer men bij een doode moet waken. Men kan dus nagaan, dat aan een vertelster geen geringe eischen gesteld worden, als zij gedurende een heelen nacht Klaas Vaak buiten moet houden en dat nog wel bij inlanders, die altijd slaap hebben of ten minste altijd kunnen slapen. Tengevolge daarvan is het ook volstrekt *pomali* of verboden, deze vertellingen overdag voor te dragen. De schimmen toch zouden het kunnen hooren en in den waan gebracht worden, dat er een doode is. Ze zouden er op af komen om hun kameraad af te halen en schimmen zijn nijdassen en als ze bedrogen uitkwamen en geen doode vonden, zouden ze er uit louter baloorigheid wel eens een kunnen maken. Maar als het donker is, kan men veilig vertellen. Want de nacht is de dag der schimmen, de duisternis is hun licht: dan waren ze toch rond en er is dus geen gevaar ze tevergeefs te laten loopen.

De legenden of vertellingen, die aldus van ouder tot ouder worden overgeleverd, zijn van verschillenden aard. Ofschoon het wonderbare bij alle een overwegende rol speelt, maken sommige dezer verhalen aanspraak op geschiedkundige waarde, terwijl andere als zuiver verdichtsel beschouwd worden.

De heilige of mystieke getallen zijn bij de Keieezen evenals bij vele volkeren der oudheid, zeven en drie.

Nu dringt zich de vraag naar voren, of de inlander ook geloof hecht aan al het wonderbaarlijke, waarvan zijn verhalen en legenden wemelen.

Deze vraag zou weinig reden van bestaan hebben indien wij dit wonderbaarlijke alleen aantroffen in de gewone sprookjes, die wij bij de ontspanningsliteratuur kunnen indeelen. We zouden dan kunnen volstaan met het antwoord, dat evenals de verbeelding van een kind, de steeds kinderlijke verbeelding van den inlander zich vooral door het buitenissige en wonderbaarlijke voelt aangetrokken.

We vinden het echter evenzeer in z.g. geschiedkundige legenden, waarin het zeker niet als bloot verzinsel wordt voorgesteld. Nu is het zeer moeilijk na te vorschen, hoe de inlander psychologisch tegenover deze feiten staat. Men kan in 't algemeen niet zeggen, dat hij aan dat wonderbaarlijke onvoorwaardelijk geloof hecht; evenmin, dat hij daar sceptisch tegenover staat. Hiertoe zou immers een positieve reflexwerking van zijn geest gevorderd worden en de inlander heeft zich nooit het hoofd geplaagd om critisch de bronnen van geloofwaardigheid te ont-

leden der feiten, die hem worden voorgesteld. Men heeft hier veeleer te doen met geestelijke inertie.

Vaak gebeurt het b. v. dat legenden worden aangevoerd, tot staving van rechten op landschappen of gronden, waarover grensgeschillen gerezen zijn. De tegenpartij zal er nooit aan denken, om die verhalen te weerleggen: ze stelt eenvoudig hare legende tegenover die van den eischer en deze tweede lezing voert dan natuurlijk tot geheel andere gevolgtrekkingen. Hij denkt er echter heelemaal niet aan, de premissen van zijn tegenstander te ontzenuwen door te wijzen op de daarin voorkomende wonderbare, dus weinig waarschijnlijke verhalen. Hij ontkent ze eenvoudig en niet wegens de wonderbare aangehaalde feiten, maar omdat hij de gevolgtrekking niet wil aanvaarden.

Hetzelfde geldt voor de afstammingsleer. Als iemand b. v. beweert, dat in aloude tijden een vrouw langs het strand liep om schelpdiertjes in te zamelen en dat, toen zij ze op het vuur te koken zette, uit een dier schelpjes een mannetje te voorschijn kroop, dat de stamvader werd van zijn geslacht, dat daarom het geslacht der „ketelmenschen" heet, dan zal niemand de mogelijkheid van dit feit in twijfel trekken. En wanneer een man der wetenschap zou komen aandragen met het axioma: „ieder levend wezen brengt gelijksoortigen voort", dan heeft de inlander nog altijd zijn tweesnijdend zwaard bij de hand, waarmee hij alle Gordiaansche knoopen doorhakt: Ja, zie je, voor een blanke is dat zoo, maar voor ons zwarten is dat anders . . . .

Daarenboven plaatst de inlander zich tegenover het wonderbaarlijke op een heel ander standpunt dan wij. Wij zijn van nature geneigd, om elk feit, dat eenigszins uit den kring van het gewoon gebeurlijke treedt, voor de vierschaar van ons kritisch oordeel te trekken. Wij willen aan het waarschijnlijke en zelfs aan het mogelijke de grens opdringen onzer eigen bevattelijkheid. Wat we niet begrijpen, trekken we gaarne in twijfel en het doet ons bijna physisch pijnlijk aan tegenover een verschijnsel te staan, dat we niet weten te verklaren.

De inlander daarentegen dommelt voort in verstandelijke loomheid en hij geeft zich rekenschap van zeer weinig dingen. Het buitengewone treft en verbaast hem een oogenblik, maar intrigeeren doet het hem nooit. Hij begrijpt niet, maar doet ook geen moeite om te begrijpen. Hij ziet rondom zich zoovele dingen, die zijn begrip te boven gaan, dat hij zich over niets verbaast. Wanneer Plato's gezegde dat de wijsbegeerte uit verwondering geboren wordt, mag gelden, dan is de inlander nog aan geen philosopheeren toe. Kritiek oefent hij uit op geen enkel feit, zoodat zijn geest steeds ontvankelijk is voor de onbegrensde mogelijkheden, zoolang althans daaraan voor hem geen praktische gevolgen verbonden zijn.

Ook zal volgens onze begrippen het logisch verband in 't verhaal wel eens te wenschen overlaten, feiten en toestanden worden vaak niet vol-

doende verklaard of heel onafdoende gemotiveerd, zelfs onwaarschijnlijkheden als van zelfsprekende gevolgen voorgesteld, enz. Doch ook hierop is mutatis mutandis van toepassing hetgeen wij zeiden over het wonderbare. De inlander gaat niet zoeken naar het naadje van de kous en evenmin als op den inhoud der verhalen oefent hij kritiek uit op derzelver opbouw en samenstelling.

Een zedeles zullen wij in de Keieesche verhalen vergeefs zoeken. Iemand, die eenigszins met het zieleleven van den inlander bekend is, zal die ook niet verwachten. Immers hij kent alleen een negatieve moraal. Ethische begrippen heeft hij zoo goed als niet. Wij vatten onze zedenleer samen in het dubbele beginsel: *doe* het goede, *laat* het kwade. De moraal van den inlander zegt alleen: *laat* het kwade. Het goede doen, omdat dit op zichzelf begeerenswaard is, kent hij niet. En ook het kwade behoort men te laten, niet omdat het kwaad op zichzelf verfoeilijk is, maar om de straffen te mijden, die men daardoor op zal loopen. Op elke overtreding staat eene straf, doch eene straf, welke de misdaad volkomen dekt. Door het ondergaan dier straf of boete is niet alleen de fout volkomen gedelgd, maar tevens ook de schuldige geheel en al gerehabiliteerd in de achting zijner medemenschen.

De inlander onderscheidt echter twee soorten van kwaad en dit krachtens de twee onderscheiden factoren waaruit zijn levensbeschouwing is samengesteld: animisme en magisme. Zij vormt dus een soort dualisme, waarin het animisme het goede en 't magisme het booze element vertegenwoordigt.

Op het animisme berust de adat, die gegrondvest is op de natuurwet, en het Opperwezen of andere geesten zijn de handhavers en tevens de wrekers dezer wet. De opperhoofden zijn in de maatschappij de vanwege de geesten aangestelde handhavers dezer voorschriften. Zij *moeten* de overtredingen straffen. Blijven zij hierin nalatig, dan zullen zijzelf, of in sommige gevallen zelfs de geheele maatschappij wegens dit verzuim door de geesten gestraft worden. Blijken daarom de hoofden niet bij machte om een gepleegd misdrijf te straffen, omdat b. v. de schuldige niet is aan te wijzen, dan moet deze officieel in de wraak der geesten worden aanbevolen. En in zooverre vormt de inlandsche maatschappij een soort theocratie.

Op het magisme steunen alle gebruiken en voorschriften, die ten doel hebben, in de natuur aanwezige krachten te beheerschen: de goede gunstig te stemmen, de kwade onschadelijk te maken. Hierop berusten koppensnellen, het dooden van tweelingen, van zieke zwangere vrouwen, enz., die vaak regelrecht indruischen tegen de voorschriften der natuurwet. Hierop berusten verder alle plichtplegingen, die ten doel hebben booze invloeden van tooverkrachten te vermijden. Zoolang door het overtreden dezer voorschriften of het verzuimen dezer plichtplegingen geen derden in 't

gedrang komen, worden zij niet door de opperhoofden gevonnisd; een ieder stelt zich voor eigen rekening bloot aan de gevolgen zijner handelingen. Is hij voor deze gevolgen bevreesd, dan kan hij trachten door zoenoffertjes zijn schuld te delgen. Overigens kan men ook nog altijd beproeven, de verstoorde geesten of geheimzinnige krachten te verschalken, door b.v. te verhuizen, een anderen naam aan te nemen, e. d.

Men zal inzien, dat waar men zulke opvattingen over goed en kwaad huldigt, een zedepreker een roepende in de woestijn zou zijn. Overigens worden alle rampen en onheilen, ziekten en vooral ook de dood steeds aangemerkt als de straf van eenig misdrijf, zij het dan ook onbewust bedreven, want de inlander heeft een volstrekt objectieve opvatting van zonde, zoodat onwetendheid volstrekt niet vrijpleit van schuld. Hieruit volgt, dat degenen, die sneuvelen in een oorlog, niet gehuldigd worden als helden, die vielen op het veld van eer. Integendeel, een schandelijke begrafenis valt hun ten deel. Immers de oorlog was oorspronkelijk en is in 't oog van den inlander nog steeds niets anders dan de plechtigste vorm van het godsoordeel, gelijk de eed, (n.l. de inlandsche eed door zelfverwensching of imprecatio) daarvan de meest eenvoudige vorm is.

In de legenden wordt echter met dit alles weinig rekenschap gehouden. De helden, zooals ze ons in de legenden worden uitgebeeld en aan onze bewondering voorgesteld, zouden in de gewone Keieesche samenleving vaak als onhebbelijke wezens worden aangemerkt. Doch hierover maakt zich de Keieesche verteller geen zorgen: met moraal, logica en waarschijnlijkheid en met welke andere eischen wij verder aan een verhaal mogen stellen, neemt hij het niet zoo nauw: als hij de belangstelling maar gaande houdt, is zijn doel volkomen bereikt.

Ten slotte dienen wij nog op te merken, dat niet alle toestanden, zooals wij die in de legenden zien voorgesteld, beantwoorden aan de werkelijkheid en getrouw de Keieesche samenleving weerspiegelen. Dit is zeer waarschijnlijk hieruit te verklaren, dat de Keieezen, ofschoon ze thans allen eenzelfde taal spreken en aan 't zelfde adatrecht onderworpen zijn, toch geenszins één saamhoorigen volksstam uitmaken. Zij vormen veeleer een agglomeraat van de meest verscheiden elementen.

Aan deze omstandigheid is het waarschijnlijk ook te wijten, dat we bij hen geen eigenlijk scheppingsverhaal aantreffen, zooals dat bij de meeste primitieve volkeren anders het geval is. Wel weet elke familiestam een oorsprong van zijn stamboom na te wijzen, die soms tot in den hemel wortelt, (sommigen toch beweren niet meer of minder dan dat hun voorvaderen uit den hemel afdaalden!), doch een algemeen scheppingsverhaal is er niet.

Reeds in de oudste gegevens, die wij over de Keieezen bezitten, vinden we melding gemaakt van handelsbetrekkingen, welke ze onderhielden met Javanen, Makassaren, Ternatanen, Bandaneezen, e. a. en vele dezer

volkeren hebben op de Kei meer of min belangrijke volksplantingen gesticht. Volgens de legenden hebben vooral de Balineezen een zeer grooten invloed op de adat uitgeoefend: deze adat zou zelfs van daar naar Kei zijn overgebracht door een vorst, Dewa genaamd. Zeer begrijpelijk is het, dat deze vreemde volksplanters hun invloed hebben doen gelden op de Keieesche vertellingen en daarom mag het ons niet verwonderen, dat de toestanden daarin geschilderd, niet altijd op de werkelijkheid gekalkeerd zijn.

We hebben gemeend, het boek in twee deelen te moeten indeelen. Zooals we toch reeds opmerkten, hebben we naast de romantische sprookjes ook de geschiedkundige verhalen. Niet dat deze laatste minder romantisch zouden zijn, doch in 't oog van den inlander maken zij de vaderlandsche geschiedenis uit en maken uit dien hoofde aanspraak op volkomen betrouwbaarheid en onverdeelde geloofwaardigheid. Te samen met de adatgebruiken maken zij uit hetgeen de inlander gaarne en met zekeren trots noemt zijn *Boek Eiwav*, het „Keieesche Boek."

Niemand zal van dit ongeschreven boek, — althans wat zijn eigen uitgave daarvan betreft, — de onaanvechtbare betrouwbaarheid in twijfel trekken, indien ten minste de veldwinnende beschaving hem nog niet zoo iets als historische kritiek in 't oor geblazen heeft. En dezulke die al zoo gedwee naar haar luisterden, zijn nog maar zeer weinigen.

In tegenstelling met de belletrie, welke voornamelijk onder de vrouwen haar vertolksters vindt, wordt deze Keieesche encyclopaedie bewaard in de eerbiedwaardige koppen der opperhoofden en ouderlingen en het is een hunner duurste plichten, deze wijsheid aan hun nakomelingen over te leveren. Een Keieesche hooge oome, die niet op de hoogte zou zijn van zijn „Keieesch Boek" zou gelijk zijn aan een advocaat, die zijn wetboek niet kent.

Deze verhalen hebben een dubbele strekking: 1e moeten zij den oorsprong en den stamboom vast stellen der adelijke families en vormen zij als zoodanig ook den nog Keieeschen Almanach de Gotha; 2e moeten zij de eigendomstitels leveren aangaande de gronden welke men in bezit heeft en rechten staven, welke men op andere doet gelden.

Doch dan treden de verschillende en vaak zeer uiteenloopende uitgaven van het „Keieesche Boek" aan den dag. Ook hier heeft de vervalscher den geschiedschrijver op den voet gevolgd. En wie zal uitmaken, welke lezingen als apocryph behooren gewraakt te worden? Niemand laat zich gemakkelijk overtuigen, dat hij zich moet laten slachtofferen in andermans belang. En daarom gaat het hier feitelijk. De hoogste politieke belangen staan op het spel, want op deze, zij het dan nog zoo legendarische verhalen, zijn alle rechten van grondbezit of overheersching gegrondvest.

Het is ook daaraan te wijten, dat op Kei geen dorp is aan te wijzen, dat niet zijn grensgeschil heeft met andere dorpen.

Eertijds gaf in zulke gevallen een godsoordeel soms uitsluitsel, of was het Mars die der Waarheid den blinddoek van de oogen rukte en haar weegschaal deed overslaan, door zijn zwaard erin te werpen. Sedert het bestuur hier gevestigd is, blijft dat schaaltje vaak eindeloos schommelen onder 't gewicht van uitspraken, rekesten, hooger beroepen enz. enz. Dat de bestuursambtenaren in deze geen gemakkelijke taak hebben, geef ik volmondig toe, waar zij uit zulke troebele bronnen de waarheid moeten opdiepen.

Soms doen geschiedkundige monumenten eenig licht in de zaak schijnen. Zoo gebeurde het b. v. dat de radja van Toeal hooge eischen wilde doen gelden op de radjaschappen Foan en Roemadiën, ofschoon volgens de tegenpartij zijn radjaschap het jongste is der drie en bijgevolg het minst gewichtige. In het verhaal der reuzenschildpad zien wij dat Iowi, die een verbond sloot tusschen de Loerlima's en de Oersiva's als onderpand van dit verbond het deksel zijner koperen schaal te Foan achterliet en het onderstel naar Madwair bracht. Tot op den huidigen dag worden daar deze panden bewaard onder een boom, waarin de *mitoe* huist. Hieruit trok Foan een bewijs voor zijn goed recht. Het ligt immers voor de hand, dat men om een verbond te sluiten met een mogendheid zich tot derzelver hoofd wendt en niet tot een ondergeschikten bondgenoot.

Doch vaak ook zijn deze geschiedkundige monumenten zelf maar zwakke getuigen ; wanneer b.v. als zoodanig wordt aangewezen een of andere boom op plaatsen waar men vanwege de boomen het bosch niet meer ziet.

De afstammingsverhalen zijn minder aangevochten, wijl daarbij minder persoonlijke belangen in 't gedrang komen. Krachtens de huwelijksadat, welke het geheele maatschappelijke leven beheerscht, is het uitgesloten, dat een onbevoegde zich in een familieverband zou indringen. (Zie „Uit een vreemde Wereld", hoofdstuk over het Huwelijk.)

In deze afstammingslegenden komen uitsluitend adellijke families ter sprake. Zij alleen toch kunnen zich op afstamming en geboorte iets laten voorstaan.

De middenstanders waren wel de oorspronkelijke bewoners, doch wilden, die door de adellijken tot eene beschaving gebracht zijn. In onze legenden vinden we verschillende voorbeelden hoe ze door adellijken in 't woud, in afgronden of zelfs onder den grond gevonden worden en door hen onderricht en tot betere levensvoorwaarden gebracht, doch tevens onderworpen.

De slaven zijn ingevoerd van Papoea of afstammelingen van krijgsgevangenen. Aan een stamboom dezer derde bevolkingsklasse is dus weinig gelegen.

Met hoeveel minachting de adellijke op de minderen neerziet, blijkt telkens uit de bezweringen welke wij veelvuldig in de legenden aantreffen. In aansluiting aan en ter verlichting dezer opvatting het volgende. In mijn parochie was een katholieke slaaf gestorven. Een adellijke, die sedert kort

ook doopleerling geworden was kwam naar mij toe met de vraag : Toean, waar is nu de ziel van dien overledene ?

Wel, we willen hopen in den Hemel.

In den Hemel, toean? In den Hemel? . . . . Hij was toch maar een slaaf . . . .

Vandaar dat deze legenden uitsluitend handelen over adellijke families en hoogstens terloops ook even van een paar families van middenstanders gewag gemaakt wordt.

Hoog letterkundig gevoel zal den lezer, bij het doorsnuffelen dezer legenden niet geboden worden; wèl zal hij meermalen aangenaam verrast worden door de schalksche en speelsche verbeelding van een ongekunsteld natuurvolk.

Ook zal hij allicht stuiten op dingen, welke voor den buitenstaander eenige toelichting behoeven. Daarom hebben wij ze van korte verklaringen voorzien, welke voor een goede verstaander voldoende geacht kunnen worden. Voor breedvoeriger uitleg, vooral wat de Keieesche samenleving betreft, verwijzen wij naar ons boek : „Uit een vreemde Wereld" (verder bij de verwijzingen verkort aangeduid door U. e. v. W.) dat verkrijgbaar is in het Missiehuis te Tilburg, bij Teulings Uitgevers Maatschappij te 's Bosch, bij het lectuurbureau van den K. S. B. te Weltevreden en in den boekhandel.

Het spreekt wel vanzelf, dat in deze verzameling niet alle Keieesche legenden en verhalen zijn opgenomen. Ook in het boek : „Uit een vreemde Wereld" vindt men er nog verschillende aangehaald, welke daarom bij voorkeur hier niet zijn opgenomen. Ook hier was schifting en beperking geboden. Wij hopen echter, dat hetgeen wij hier bieden, een voldoend denkbeeld zal geven van de ongeschreven letterkunde van dit volk.

Wat de vertaling betreft, hebben wij ons zoo trouw mogelijk aan den tekst gehouden, zonder evenwel een strikt woordelijke overzetting te geven, welke de lezing ongenietbaar zou maken. We hebben dus meer gelet op den zin, dan op de letter. Ten gerieve dergenen, die de vertaling met den tekst willen vergelijken, hebben we gezorgd, dat alle alinea's van tekst en vertaling met elkaar overeen komen en hebben we bovendien in de margina nummers geplaatst, die het vinden van een of andere passus zullen vergemakkelijken.

Voor den Keieeschen tekst hebben wij dezelfde spelling en schrijfwijze gevolgd als in onze *„Woordenlijst der Keieesche taal"* uitgegeven in de *Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen*, (Deel LXIII).

Merauke, 12 Febr. '23.

H. GEURTJENS
M. S. C.

KEDIN I.

AI NGAM SORNGAI.

1. Tomat wat aein, meman Watwarin, ni ān hir nejen.

Leran hir nejen bissa ertār noeoer taaw einfit, fo erba enloeroek na taheit. Eidbo ladlid koet aein nesohok-rāt en ān ni taaw. An i nanār: nit rir wang afa sisien baeil i! enwatoek ladlid i. Ladlid nesohok-rāt wel matwān hir lim rir taaw bissa ma, hir resngān bissa, erwatoek bissa ladlid koet i. Eidbo fōmoer nesohok-rāt wel en warin ni taaw woek. Watwarin i nanār: ladlid liklak te bebe, oetaha rĕhe fō hông fō oefaw.

2. Sar toemtoem labo! Enwār-ti ni rahan ladlid bo, enoet enlōi veng aein. Mangmang veng nafdeen, (ladlid enmel ngihenli weid), enrĕhe woek veng mĕlê, ma Watwarin entaha ni lebleb aein, ladlid enlōi. Eidbo dede ladlid enil fō oemat, hirroe Watwarin ertoeb. Ni ān erdeinar mang erdoek nangrĕhi na Watwarin ni reïn ma, erkaneek i. Hir matar erleïk ladlid i enoet il'uk fō oemat. Erfarnĕhe eroet wahar-matar ental koet i felan bokbōkli rĕhe. Hir raan endir ma rĕfngahir laili Watwarin. I bo ladlid i meman Ai Ngam Sorngāi.

3. Leran hir ernār wē Watwarin: Amīsamafnge de? O oemdoek oemoet oeran, amīs Ai Ngam Sorngāi amoet ai, amoefnge did wee.

Eidbo hir eroet ai ma, lêr lai mĕlê rĕbrāt bissa ma erlok bissa rawīt erfaklōi na ai hanga aein endir wee afroean, erfakwoenin bissa boedboed naa, fō eroet fō mang erken, ermāt.

Ai enad rôt ruk bo, hir nejen famĕhe ertev jaf naa enjāl waeil wee.

4. Eidbo jaf enoeroen lāi ruk, hir erwoo Ai Ngam Sorngāi, nanār: Ai Ngam Sorngāi euj! oemleïk mam rawīt erlōi-hoba woev wee raan, matak jaf ental hé, moefla ngihen t'oemhaawk.

Ai Ngam Sorngai nĕfla ma, jaf enoeroen-daāng ruk, ental woek i, ma enmāt.

Ie DEEL.

AI NGAM SORNGAI.

1. Een meisje, Watwarin (= jongste meisje) genaamd, had zes zusters. Op zekeren dag raspen ze alle zes kokosnoten, zeven klapperdoppen vol, om in zee te gaan baden. Een puit sprong in den klapperdop der oudste. Deze oudste zuster sprak: Dat de schimmen het halen, zoo'n nietsnuttig ding! en ze smeet de puit weg. Het vischje sprong vervolgens in den klapperdop van elk der vijf volgende zusters, maar allen verachtten ze de puit en smeten ze weg. Maar ten laatste sprong ze in een klapperdop der jongste. Watwarin sprak: Een puit nietswaardig of niet, ik neem ze voor echtgenoot om er mee te trouwen.
2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Zij brengt de puit naar huis en zet ze in een teil. Weldra is de teil te klein (want de puit groeide zeer vlug) ze kon niet meer in de teil en Watwarin nam een kano, waar ze de puit in liet zwemmen. En 's nachts veranderde de puit in mensch en sliep bij Watwarin. De zes oudere zusters hoorden praten in de kamer van Watwarin en beloerden haar. Haar oogen zagen dat de puit in mensch veranderd was. Verbaasd zetten zij groote oogen op over de schoonheid van den jongen. Heur binnenste wrokte en ze benijdden Watwarin zeer. De puit nu heette Ai Ngam Sorngai.
3. Op zekeren dag zeiden ze tot Watwarin: Zeg, laten we een planting gaan openkappen. Blijf gij thuis om te koken, dan zullen wij met Ai Ngam Sorngai hout hakken en de planting openkappen.

   Ze kapten hout, maar het was heel warm, ze zweetten allemaal en trokken haar jakken uit, die ze ophingen aan een boomtak midden in den tuin; ze verborgen er tooverkruiden in, opdat al wie ze zou aanraken, zou sterven.

   Toen het hout verdord was, staken ze alle zes den tuin rondom in brand.
4. Toen het vuur overal fel opvlamde, riepen ze Ai Ngam Sorngai toe: Hé Ai Ngam Sorngai! Zie onze jakken hangen nog ginds midden in den tuin, ga ze gauw halen, anders zullen ze verbranden.

   Ai Ngam Sorngai liep hard, maar het vuur sloot hem in, brandde hem en hij stierf.

5. Sār toemtoem labo! Hir eril rahan, Watwarin enhōrak: Ai Ngam Sorngāi ibe ?

Hir ernār : betkai, amkai waeid ; i enba oel ruk ja, i enil hoeb bo... woekoen enba ôn leen wel te bebe?

Watwarin nanār : Waeid, imweeng hé, imfedan, imawoen i, oetin mifngahir i.

6. Eidbo Watwarin nĕfla-soe wee, enleĭk-haawk ni hôn, enit ma, enil ruk fo jaf-teên.

Watwarin endoek nesboer bo, mangmang jaf-teên nĕfkanimoen ruk. Entaba nesboer wel ma, jên-liman bĭssa eril ruk. Nesboer wel ma, mangmang enwiloen ruk. Nesboer wel amnanatli, sār te enwaeit-il wel.

Eidbo hirroe eril fō rir ohoi.

7. Sar toemtoem labo! Watwarin ni ān hirnējen rĕfngahir wel i ma, ernār: O oemdoek bo, amĭs Ai Ngam Sorngāi amba amtai miēt.

Ertai miēt ma, Ai Ngam Sorngāi enleek-wehe habo bo, sar te erho ruk lēhetan. Hirnejen bĭssa erhilik rir ngir enlek-soe taheit.

Waawn fabreeng erdir-namhidik ernār: Ai Ngam Sorngai, mam ngir enlek-soe taheit ja ! Moesēw, soemhaawk-il mam ngir.

8. Ai Ngam Sorngāi nasēw, enhaawk ngir.

Eidbo wat hirnejen erwehe rĕhe, erfangnan: Toenanli, Ai Ngam Sorngāi enmat ruk na noehoetil roa.

Eidbo Ai Ngam Sorngāi enit ngir bĭssa ruk nanang-ti nangan, na ngir wē Watwarin ma, enfakwoenin.

Lêr wohan Watwarin ni ān eril ma, i enhorak: Ai Ngai Sorngai ibe ?

Hir ernār: amkai waeid, matak i enba moer te bebe.

9. Sār toemtoem labo ! Ai Ngam Sorngāi raan-soes lai ni hôn ni ān bissa ermahaw laili i, nanār wē Watwarin: Felenhē, jaw oeil ruk fo nit, teoek, fomoer oeil wel oedo.

I bo, Watwarin enwaeik kokat i naan.

Naan waeil ruk afa, ma enba.

Enba enho miēt. Entawoen ruk bo, Watwarin endoek enfangnanli ma, enba woek norang.

Enba, enjal lair aein, enit waeid; enjāl wel lair aein, enit waeid; entjāl wel lair aein ma, enit. Enit bo enroon:

Oemoet jaw sisien aka-ōh !
Jaw oeoet o sisien waeid-ōh !

5. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Ze gingen naar huis terug en Watwarin vroeg: Waar is Ai Ngam Sorngai ? —

Ze zeiden: Wij weten het niet; hij ging vooruit, is hij dan nog niet terug ? Is hij dan wellicht ergens anders heengegaan ?

6. Watwarin sprak: Neen, jullie liegt, ge hebt hem gedood, ge hebt hem verbrand, omdat ge hem benijdt.

En Watwarin liep naar den tuin, zocht haar man en vond hem, maar hij was al tot asch verteerd.

Watwarin bad en langzamerhand werd de asch één klomp. Ze bad door en de ledematen herstelden zich. Ze bad verder en hij begon al te bewegen. Ze bad nog zeer lang totdat hij weer heelemaal levend werd.

En samen keerden zij terug naar hun dorp.

7. En zoo verhaalt de geschiednis ! — De zes zusters van Watwarin benijdden haar weer en zeiden: „Blijf jij thuis, dan gaan wij met Ai Ngam Sorngai visschen".

Zij gingen en Ai Ngam Sorngai boomde en roeide de boot. Toen ze de diepzee bereikt hadden, lieten ze alle zes haar hakmes in zee vallen.

Als verschrikt sprongen ze op en zeiden: Ai Ngam Sorngai, ons hakmes is in zee gevallen, duik en haal ze op.

8. Ai Ngam Sorngai dook om de hakmessen op te halen.

Maar de zes vrouwen roeiden weg, denkende: Ai Ngam Sorngai is zeker in de diepzee verdronken.

Maar Ai Ngam Sorngai, de hakmessen gevonden hebbende zwom naar wal en gaf ze aan Watwarin, die ze wegborg.

Toen 's avonds haar zusters terugkwamen, vroeg Watwarin: Waar is Ai Ngam Sorngai ?

Ze zeiden: We weten het niet, misschien komt hij achterna.

9. En zoo verhaalt de geschiedenis ! — Ai Ngam Sorngai was zeer bedroefd dat de zes zusters zijner vrouw hem zoozeer haatten en sprak tot Watwarin : Wijl het zoo is, zal ik naar de schimmen gaan ; later zal ik terugkeeren.

Watwarin kookte dan rijst voor hem om te eten.

Na gegeten te hebben ging hij heen.

Hij ging over het strand. Toen hij weg was treurde, Watwarin zeer om hem en ging hem achterna.

De eerste kaap voorbij zag ze hem nog niet; de tweede kaap voorbij zag ze hem nog niet; de derde kaap voorbij zag ze hem en weeklaagde:

Waarom behandel je mij zoo slecht ?
Ik heb u toch geen kwaad gedaan !

Oemoet jaw sisien waheïd-eh !
Oemteoek jaw te!

10. Bĕrenrān endeinar hoeb. Eidbo enroon wel, sār te entamoer, enit ni hôn.

I wel te ensikar woek :

Did rat doenjai o he !
Ang hirnejen ōh !
Oemoet jaw soes 'uk ōh !
Oemil wer jaw ōh !
Oeil . . . . .

Feli endir enteoek, enwat enma wak. Enma, hirroe erdoek, aein enhil aein ni oet.

Eidbo Ai Ngam Sorngāi enhil Watwarin ni oet, en wat entoebkeïn bo, enoet i sentoeb wirin ratan, enba wel.

11. Roewat endo, enes Watwarin, enbatar, enit ni hôn waeid ruk, enfangnanli wel, enba norang wel. Enjāl lair aein, enit waeid; enjāl lair aein wel, enit rĕhe hoeb; enjāl lair aein wel ma, enit ma, enroon wel:

Oemoet jaw sisien aka ōh !
Jaw oeoet o sisien waeid ōh!
Oemoet jaw sisien waeid ēh !
Oemteoek jaw te !

Enroon ma, enbĕrān endeinar waeid; enroon faa wel ma, endeinar rehe hoeb ; enroon wel ma, enwāl wahan bo enit en wat ma, endir wel enteoek i, hirroe erba famĕhe wel.

12. Erjāl lair aein, aein wel, aein wel, sār hôr lāi enjelak wain nit rir.

Na hôr i roebāi, oevrek, oewe bissa enlōi angledli bo, fō hira enloer naa waheid.

Eidbo Ai Ngam Sorngāi entaroman: Lik jaw tomat sien, jaw iri te oewar ning dos afa, roebāi miski erlōi taheit i, ertoeb erlōi felenhē ; betfel jaw tomat bōk, melmel, hir erba-tafreïk, fō oeloer.

Eidbo roebāi bissa erba tafreïk rĕhe. Ai Ngam Sorngāi enoet

Behandel mij zoo toch niet
En wacht op mij ! —

10. Haar man hoorde het nog niet en zij weeklaagde weer, tot hij omkeek en zijne vrouw zag, en ze weeklaagde:

Gij zijt onze koning op de wereld !
Mijn zes zusters (zijn slecht) !
En gij veroorzaakt me ook nog zooveel leed!
Kom tot mij terug !
Ik kom ook terug . . . .

Toen bleef hij op zijn vrouw wachten. Toen ze bij hem gekomen was gingen ze samen zitten en begonnen elkander te luizen. [1])

Terwijl Ai Ngam Sorngai Watwarin luisde, viel ze in slaap. Hij legde haar in 't zand en ging verder.

11. Toen de vloed opkwam, raakte het water Watwarin; ze ontwaakte doch zag haar man niet meer en treurend ging ze hem weer achterna. Een kaap voorbij zag ze hem nog niet; een volgende kaap voorbij zag ze hem nog niet; nog een kaap voorbij, daar zag ze hem en weeklaagde :

Waarom behandel je mij zoo slecht ?
Ik heb u toch geen kwaad gedaan !
Behandel mij zoo toch niet
En wacht op mij ! —

De man hoorde haar geween niet. Ze weeklaagde nogmaals, maar hij hoorde het nog niet. Ze weeklaagde nog eens, toen keek hij om en zag zijn vrouw. Hij bleef staan om op haar te wachten en samen gingen ze verder.

12. Ze gingen een kaap voorbij en nog een en nog een en kwamen aan een breeden zeearm, die het rijk der schimmen van de wereld scheidt.

In dit water zaten bij menigte slangen, adders en krokodillen, opdat niemand er door zou kunnen waden.

Ai Ngam Sorngai bezwoer: als ik een mensch ben van lage afkomst, een slaaf of aan eenige zonde schuldig ben, [2]) dat dan het ongediert hier in zee zoo blijft wemelen; maar als ik een voornaam

[1]) Elkaar luizen wordt op Kei beschouwd als een gewonen vriendendienst en nuttig tijdverdrijf.

[2]) Zonde = vergrijp tegen de adat. Zie hierover uitvoerig alsook over de straffen der zonde U. e. v. W. blz. 97.

Watwarin enil fō mantiloer watoe, enwil i na ni esbo, enloer rĕhe, enti wain nit rir noehoe.

13. Na wirin i wāv angledli naa, hira ni brān enho waeid. Wirin kanimoen baeil wav-noeoet famĕhe wat. Eidbo entaroman wel ma, enho naa.

Enba wel bo, jahau angledli ertoeb-sir wel ded, nafroeoet i. Hira ni brān fō enho waeid.

Enjoôt soes wel-uk mĕlê, entaroman wel bo, jahaw rĕfla wirwaroek bĭssa.

Enho wel, enit ruk ohoi aein.

14. Sār toemtoem labo! Enho leen-sir ruk ohoi i, enoet Watwarin enil fō tomat Nesjāv. Hir erti ohoi, tomat ohoi-doean eroet boekmam hir raknāt; baeil hir rêfenfen wat, sar hira aein enoet boekmam sisien bo, hir ra rĕhe.

Fomoer hir erba wel ohoi aein. Hirĭs ohoid-oean erdoek ermam afa, ohoi-doean erleĭk Watwarin waawn tomat Nesjav ma, nesno inan wēr i woek bo, eroet oeb karē lāili enhoev ewan fo entaha enba enleek wer.

15. Eidbo Ai Ngam Sorngai enmeek lai, entāi-lawoer rĕhe oeb enhoev ewan bissa, enoet-il wel Watwarin fō tomat Boetri bokbōk aein.

Felĕnhē nit erleĭk Watwarin bokbōk baeil i, hir erbobar ernār: Oemweeng am fō aka? Amleĭk Watwarin baeil tomat Nesjāv, amfangnan i asa sien, omoe iri aein. Likfel amkai i tomat lāi woek, omoe hôn i, hira ni brān fo enoet waawn i waeid. Feli batang o raam sien waheid. Hir rĕfjan ma erdoek hoba rehe nit rir ohoi.

Toem ni wahan ruk ja.

---

mensch ben en van adel, dat ze dan verdwijnen, opdat ik er door wade.

En alle ondieren verdwenen ten eenen male. Ai Ngam Sorngai veranderde Watwarin in een ei, wikkelde het ei in zijn sarong en waadde naar het land der schimmen.

13. Op het strand aan den overkant waren zeer veel everzwijnen. Niemand durfde zich daar te wagen. Heel het strand was één zwijnenleger. Doch hij bezwoer ze ook en kon doorgaan.

Hij ging verder maar heele benden honden versperden den weg en blaften hem aan. Niemand die daar door durfde gaan.

Daar stond hij alweer voor moeilijkheden, maar hij bezwoer weer en alle honden liepen weg.

Hij ging door en zag reeds een dorp.

14. En zoo verhaalt de geschiedenis ! — Toen hij het dorp naderde, veranderde hij Watwarin in een Papoeeesche. Toen ze in 't dorp waren aangekomen boden de menschen hun pruimgerij aan. Doch ze weigerden, tot eindelijk iemand hun minderwaardig pruimgerij aanbood, toen namen ze aan.

Daarop gingen ze naar een volgend dorp. Ze zaten te pruimen met de bewoners van 't dorp en deze zagen Watwarin voor een Papoeeesche aan en ze bevalen haar een schepper en een groote aarden kruik te nemen en water te gaan putten.

15. Doch Ai Ngam Sorngai was daardoor zeer verstoord, hij trapte kruik en schepper stuk en veranderde Watwarin weer in een zeer mooie prinses.

Toen de schimmen zagen dat Watwarin zoo mooi was, werden ze bang en zeiden: Waarom hebt ge ons misleid ? Wij zagen Watwarin voor een Papoeeesche aan en we dachten dat ze van minderen stand was en uw slavin. [1]) Hadden we geweten dat ze van hoogen adel is en uwe vrouw, dan had niemand haar aldus durven behandelen. Wees dus niet boos. Ze sloten vriendschap en beiden bleven voor goed in 't land der schimmen.

Hier is 't eind der geschiedenis.

---

1) Veruit de meeste slaven op Kei zijn van Papoeeeschen oorsprong en zijn in elk geval alle Papoeezen, die men er aantreft slaven.

TOEM NGIMAS NI.

1. Sār toemtoem labo!

Leran faa lêr hirroe hôn woean erhaawk erhoba ma, ni janan Ngimās enroon fō enhoev woek.

Lêr nanār: Jaw oefroran baeil i mĕlê; oemdoek teno, waeid oemmwāt hē!

Ngimās endoek enriroon wat ma, lêr nĕfenfenli rĕhe. Eidbo Ngimās i enhêr-toeang rĕhe mĕlê; felenhē lêr i nanār: Feli Ngimās entāv moe soeksoek wat, fel oemmwāt hira enhêr jaaw waeid, o hē.

2. Ngimās enrāt woek lêr ni habo ma, enti oe, roran lāi, ensak-moer, roran lāi; eroet sentoeb ngoes raan ma, roran lāi wel; woekoen enmāt ruk hē.

Felenhē eroet i endoek oewilin. Eidbo Ngimās endoek-habat oewilin woek hoeb, nĕfroran lāili wel ma, ensoer-ro, ensoer-ro, ensoer-ro, famĕhe enlek-soe rĕhe.

Deddō! enlek ma, entāv lanit enlek-soe did noehoe ja! Woekoen enmāt: enmāt waeid hē! I haling rĕhe.

3. Sār toemtoem labo! Ngimās enlek-soe ruk boem i bo, nĕblafar. Enit wee aein tomat einroe rir: ko bĕranrān aein meman Skaltevrôn, en wat i meman Karoe.

Eidbo koet Ngimās enit wee i, koestel wowar enlōi, enaha, naan. Mooe wel te enlōi wowar, enaha, naan.

Eidbo Skaltevrôn enba entaāng ni koestel, enit mang eraha ruk: hamar entaāng, mang erboer, hamar entaāng, mang erboer.

4. Felenhē dedan Skaltevrôn endoek enwatar bo, enhoev i ensikar:

Toe, toe, toe, toe, toe,
Skaltevrôn oea hoe! (o?)

Enwatar ma, enit hira waeid; enwatar wel, enit hira waeid. Fomoer enwatar wel bo, enit woek Ngimās ma, entaha rĕhe i.

Enhōrak: O ental be?

Ngimās nanār: Jamang lêr, reinang woean, erhoba bo, jaaw oedoek habo ma oefroran; i bo oedoek oewilin moer rĕhe ma, oelek rehe oesoe.

GESCHIEDENIS VAN NGIMAS.

1. En zoo verhaalt de geschiedenis !

Op zekeren dag wilde de zon met zijn vrouw de maan op reis gaan, maar hun kind Ngimās drensde om mee te gaan. [1])

De zon zei: Ik ben zoo ontzettend heet; blijf toch thuis, anders besterf je het zeker.

Ngimās blijft jengelen maar de zon weigert volstrekt. Maar Ngimās blijft aanhouden, en eindelijk zegt de zon: Nu, Ngimās, zooals je wilt, als je sterft, zal niemand mij rekenschap vragen, je doet het je eigen aan.

2. Ngimās stijgt mee in de boot van de zon. Ze gaat naar voren, ze gaat naar achteren, 't is overal gloeiend heet. Ze zetten haar in een groote pul, maar ook daar stierf ze al bijna van de hitte.

Toen lieten ze haar op het roer zitten. Maar Ngimās was nog niet gezeten of ze schroeide alweer van de hitte: ze schoof achteruit, schoof, schoof, tot ze er af viel.

Och arm! Van uit den hemel viel ze neer op ons land! Ze was bijna dood, maar heelemaal dood was ze niet.

3. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Ngimās was op de aarde gevallen en had honger. Ze zag een tuin, die aan twee menschen toebehoorde: een man Skaltevrôn en zijn vrouw Karoe.

Ngimās zag in dien tuin rijpe papaja's hangen, ze plukte er van en at, ook hingen er rijpe bananen, die ze plukte en at.

Toen Skaltevrôn naar zijn papaja's ging kijken, zag hij, dat ze al geplukt waren. Elken dag ging hij kijken en waren ze gestolen.

4. 's Nachts ging Skaltevrôn op den loer zitten en zong:

Toe, toe, toe, toe, toe,
Ik Skaltevrôn zal je pakken !

Hij zat op den loer, maar zag niemand. Een anderen keer weer, maar zag niemand. Eindelijk toen hij weer op den loer lag, zag hij Ngimās en pakte haar.

Hij vroeg: Waar kom je vandaan?

Ngimās antwoordde: Mijn vader is de zon, mijn moeder de maan. Ze gingen op reis en ik wilde mee; maar toen ik in hun boot zat, had ik het verschrikkelijk heet. Toen ging ik heelemaal achter op het roer zitten en ben er af gevallen.

---

[1]) De zon en de maan spelen in de godsdienstige begrippen der Keieezen een groote rol. Doch van nauwere betrekking b.v. tot het verklaren van natuurverschijnselen vindt men nergens gewag gemaakt. Zie U. e. v. W. blz. 76.

5. Sār toemtoem labo! Skaltevrôn entood Ngimās sak janan. Entood ma, leran woek Ngimās endoek enanan dār, enroon ni oeran hirfit, enhoev ni reinan hirwow, enhoev wel ni jaman hirsiw, fō erfair-il i wel fo lêr doekdoek.

Enroon ma, ni oeran koet aein enfatlin, nanār wē ni jaman lêr: Mam hē, hira aein wioen fel oerang Ngimās hē!

Lêr nanār: Doeadni wang enbebe endeeng meman baeil enhē!

Fomoer Ngimās endoek wel enanan ni dār, enroon wel. Ni oeran koet enfatlin laeinle, endeinar wel, nanār-toel wel wē lêr ma, lêr enwāt rěhe waeid.

Faa wel Ngimās endoek enanan ni dār, enroon wel ni oeran hirfit, enhoev ni reinan hirwow, enhoev wel ni jaman hirsiw, fō erfair-il i wel fō lêr doekdoek. Ni oeran koet nanār wel: Ah! afa wioen waawn Ngimās leleen hē!

6. Fieng enhē lêr wel te endeinar woek, nanār: Oho waeid aka, oemnār ken. Eril bo erhilik rēw toektoek enhoev ai saval.

Eidbo Ngimās endoek ai saval ratan, enfair-il i, enrāt. Karoe hiroe Skaltevrôn erit Ngimās enrāt, erohok nōrang bo, erohok naa waeid.

Jaman lêr entaha ken wel ruk ni janan Ngimās. Karoe hiroe Skaltevrôn erit wel waeid ruk ma, erroon.

Toem koet bo, wahan ruk hē.

---

5. En zoo verhaalt de geschiedenis ! Skaltevrôn verzorgde Ngimās als zijn kind. Maar op zekeren dag dat ze een mat zat te vlechten, treurde ze om haar zeven broers en om haar moeder, samen acht en om haar vader, samen negen, en smeekte dat ze haar toch weer zouden ophijschen naar het verblijf der zon.

Een broertje hoorde haar weeklagen en zei tot zijn vader de zon: Vader, ik hoor een stem als de stem van mijn zuster Ngimās.

De zon antwoordde: God hale al wie zulk een naam durft vernoemen! [1])

Toen later Ngimās weer haar mat zat te vlechten, weeklaagde ze weer. Haar broertje die haar vroeger gehoord had, hoorde haar weer en vertelde het aan de zon, maar de zon wilde het niet gelooven.

Eens dat Ngimās weer haar mat zat te vlechten, treurde ze om haar zeven broers, en haar moeder, samen acht, en haar vader, samen negen, en smeekte dat ze haar zouden ophijschen naar 't verblijf der zon. Haar broertje sprak weer: Hoor! Daaronder klinkt een stem als de stem van Ngimās.

6. Dezen keer hoorde de zon het ook en zei: Ja, waarlijk, je hebt gelijk. Ze gingen heen en lieten een viertouw en een valreep zakken.

Ngimās ging op de valreep zitten en ze heschen haar naar boven. Karoe en Skaltevrôn, die Ngimās de hoogte in zagen gaan, sprongen haar achterna, maar konden ze reeds niet meer bereiken.

Vader zon had zijn dochter Ngimās terug. Karoe en Skaltevrôn zagen haar niet meer en weenden.

't Is een klein verhaaltje, hier is 't eind al.

---

[1]) Het vernoemen van afwezigen wordt reeds als een soort verwensching beschouwd. In hun bizondere omstandigheden zijn zij reeds aan meer gevaren blootgesteld en dus een makkelijke prooi voor afgunstige booze geesten. Door ze te vernoemen kunnen de geesten op hen opmerkzaam gemaakt worden.

Van degenen, die sterven, zegt men, dat God ze haalt, of krijgt. Deze verwensching wil dus zooveel zeggen als: Moge sterven al wie . . . enz.

TOEM NGARNGAR NI.

1. Koptoean aein, janan bĕranrān einfit: hirnejen oemat, enwarin ngarngār. Koptoean enhoev ni janan bīssa erwatoek ngarngār bo, ngarngār endoek mĕhe kassiän wat.

Eidbo ni ān bissa erdad habo aein fō erba dagam. Feli ngarngār enba reinan nanār: jaw oehaawk woek oeba dagam.

Reinan nanār: O ngarngār baeil i mĕlê! Felbe wak oemhaawk enba dagam? Oemdoek teno!

2. Mangmang ngarngār enhêr faa wel ma, ni reinan enhaawk entahang wel.

Leen-sīr ruk ni ān ertawoen, ngarngār enhêr wel. Ni reinan nanār: o oemhoev, oemoet felbe, moe kīs hoeman waeid.

Ngarngar nanār: miski; oemāt te, oewaeit te, jaw mĕhe; mīski ma lam watoe mĕhe fō ning kīs.

Sār toemtoem labo! Hirfit rĕfla ruk bo, erhaawk ersak lār bo, erhōrak: hiraki enkirik warat na aflêr?

Nioet lāi ma, hira ni brān waeid. Eidbo ngarngār nanār: mīski jaw oeoet, ning brān. Ngarngār enseb-rāt, enkirik warat, enit woek noehoe-janat enwoessak.

3. Hir erbiloek odan, fō ertaha ken noehoe-janat i. An hirnejen erhorak ngarngār i: bet omoe soek oemdoek-oba noehoe-janat i, oemdoek, teoek, amil, amhaawk wel o.

Ngarngār nanār: Betkikāi im, imleêng; imnār oedoek te, oedoek; imnār oehoev te, oehoev.

Felenhē hir ernār fō endoek. Ngarngār i mĕhe endoek noehoe-janat i, hira leen naa waeid.

Eidbo ngarngār enoet ni wee-bĕnaw aein ma, benaw hoeman waeid bo, enwiek wat lam, enhawāi lam watwatoe.

Ni lam woean angledli bo, enoet sār aein, ni lam entoeb.

4. Sār toemtoem labo! Na noehoe-janat i, wowoe einmĕhe woek endir, ai leen afa waeid. Na wowoe i dim aein endoek ma, enboer ngarngār ni lam.

VERHAAL VAN DEN KIKKER.

1. Een oudje had zeven zoons; zes waren menschen, maar de jongste was een kikker. Het oudje en al haar kinderen verstieten den kikker en deze bleef alleen en armoedig.

Zijn zeven oudere broers bouwden een boot, om te gaan handel drijven. De kikker ging naar zijn moeder en sprak: ik wil ook gaan handelen.

De moeder antwoordde: Wat jij? je bent een kikker! Hoe wil jij gaan handelen? Blijf maar thuis!

2. Later herhaalde de kikker zijn verzoek, maar de moeder ging er niet op in.

Kort vóór 't vertrek zijner broers vroeg de kikker opnieuw. De moeder zei: hoe wil jij meegaan, je hebt immers geen lijftocht.

De kikker hernam: Hindert niet, of ik het er levend of dood afbreng, gaat mij alleen aan: geef me desnoods maar een enkele pompoen als mondvoorraad.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Alle zeven vertrekken, maar als ze het zeil willen hijschen, vragen ze zich af: wie zal het touw door het oog van den mast halen ? [1])

Het waaide hard en niemand durfde. Toen zei de kikker: ik zal het doen, ik durf wel. De kikker klom naar boven, stak het touw door het oog van den mast en zag tevens een eiland opduiken.

3. Ze loefden een weinig op, om dit eiland te halen. De zes ouderen vroegen den kikker: als ge wilt kunt ge op dit eiland achterblijven, dan zullen we je bij onze terugkomst komen ophalen.

De kikker zei: Weet ik veel. Beslist jullie maar. Wilt ge dat ik hier blijf, dan blijf ik: wilt ge dat ik mee ga, dan ga ik mee.

Ze zeiden dan, dat hij blijven zou. De kikker zat heel alleen op dat eiland, anders woonde er niemand op.

De kikker legde een tuin aan, maar wijl hij heelemaal geen aardvruchten had, sneed hij zijn pompoen door en zaaide de pitten uit.

De pompoen bracht zeer veel vruchten voort en hij bouwde een schuurtje om ze op te bergen.

4. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Op het eiland stond ook een enkele waringin-boom: andere boomen waren er geen. In dien wa-

---

[1]) Hier is n.l. sprake van een Ceramsch zeil. Zoo 'n zeil heeft de vorm van een langwerpig vierkant. Thans worden ze veel van doek gemaakt, maar oorspronkelijk van lappen van gevlochten geweven boomschorsvezels, van Ceram herkomstig. Langs de lange kanten zijn bamboestokken bevestigd en aan de bovenste daarvan het touw om het zeil te hijschen. In den top van den vrij korten mast is een langwerpige opening gemaakt al of niet van een katrolletje voorzien. Daardoor moet het touw gehaald worden, om het zeil op te trekken.

Ngarngār i nanār: Wah! Jaw mĕhe oedoek noehoe-janat i mĕlê, mangbe erboer wel ning lam i?

Eidbo dede endoek enwatar na. lam oetin mang erboer ni lam.

Defroean dim enma, enaha rĕhe lam watoe. Eidbo ngarngār entaha-koeoek dim ni wehin. Dim enmeek, nanār: oemtaha-talik, oeoet o fō sedangar.

Ngarngār nanār: oefen.

Dim nanār: oemnār wat afa te afa te moe soek.

Ngarngār nanār: ning soek omoe bangoet, ma jaw oetam, oetaha-talik wel o.

Dim laein enhaawk nefen woek ma, ngarngār enhêr daāng wel bo, ma dim na rĕhe, nanār: bangoet i haling wel hē: felenhē, oembibik bangoet i, mās, esbo, bingan, afafa bĭssa erma wat mĕhe.

Ngarngār nanār: bōk, feli o oemtam ning wee lam bĭssa, omehe moean waeil.

5. Sār toemtoem labo! Ngarngār ni ān hirnejen eril ruk ma, rĕfla-li noehoe-janat ngarngār endoek. Eidbo ngarngār enit habo nĕfla, enbibik bangoet. Enbibik bo, taheit nĕblin famĕhe, hira nefla naa waeid, habo enlōi enfikfok wat.

An hirnejen erdoek habo ernār: afa aka enoet taheit nĕblin baeil i?

Aein nanār: Ngarngār endoek-oba noehoe-janat rōi, enoet i.

Hir ernār: Feli itsak moer rĕhe, ithaawk ngarngār. Hir erhaawk wel ngarngār entai woek habo, rĕfla-il rir ohoi.

6. Eril ruk ohoi bo, hir eroet roemnien lāi, erjaeit bĭssa mās, bingan, esbo, sadsād, bĭssa, bĭssa. Ngarngār imĕhe wat woes, enba wat enfakwoenin ni bangoet.

Ini reinan nanār: Ngarngār, o oemlôn aka wak teoek jaw? O woes mĕlê, oemkai oemmeek woek waeid bo? Lik oemdoek-oba rĕhe teno, waawn jaw oenār lalaeinlĕ; oembwa, oembwa moe lala wat; oemwāt jaw waeid mĕlê !...

Ngarngār nanār: Sa labo sa, jaw mĕhe ning, hira nesno waeid; soes wel te, jaw mehe ning.

ringin woonde een geest, [1]) die de pompoenen van den kikker wegstal.

De kikker zei: Hé! ik woon alleen op dit eiland; wie kan hier mijn pompoenen weghalen?

En 's nachts hield hij de wacht bij zijn pompoenen, omdat ze gestolen werden.

Te middernacht kwam de geest en plukte een pompoen af. De kikker pakte hem beet.[2]) De geest schaamde zich en sprak: Laat me los, dan zal ik u rijk maken.

De kikker zei: Dat doe ik niet.

De geest sprak: Zeg maar wat je graag zoudt hebben.

De kikker zei: Ik zou graag uw hakmes hebben, als ge me dat geeft, zal ik u loslaten.

De geest wilde eerst nog weigeren, maar de kikker drong aan en de geest gaf het eindelijk zeggende: Dit hakmes is iets heel bizonders: als ge er op trommelt, komen goud, kleeren, borden en allerlei goederen vanzelf te voorschijn.

De kikker antwoordde: Goed, dan schenk ik u heel mijn tuin en moogt gij alleen alle pompoenen opeten.

5. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De zes broers van den kikker keerden terug, maar ze zeilden het eiland waar hij zat voorbij. Maar de kikker zag de boot varen en trommelde op zijn hakmes. Terstond werd het windstil; men kon niet meer zeilen en de boot lag op zee te dobberen.

De zes broers in de boot vroegen: Waar komt opeens die windstilte vandaan?

Eén antwoordde: Dat doet de kikker, die op het eiland achtergebleven is.

Ze zeiden: Laten we dan maar terugvaren om den kikker te halen. Ze haalden den kikker af, die ook in de boot stapte en zeilden naar hun dorp terug.

6. In hun dorp weergekeerd, richtten ze een groot feest aan. Ze laadden uit goud, borden, sarongs, donderbussen, van alles, van alles. Alleen de kikker had niets en ging zijn hakmes verbergen.

Zijn moeder vroeg: Zeg kikker, wat heb je voor mij meegebracht? Je hebt niets, ben je dan niet beschaamd? Was je maar thuisgebleven, zooals ik je ried; je wilde gaan en je bent gegaan, maar voor niemendal. Je wilde niet naar mij luisteren.

De kikker antwoordde: Was 't verkeerd, dan is 't mijn eigen schuld; niemand heeft me gedwongen. De last ervan draag ik ook alleen.

---

[1]) Geest *dim* van 't Maleisch *Djin*. Ofschoon dit woord oorspronkelijk geest in 't algemeen beteekent, wordt in 't Keieesch door het woord *dim* uitsluitend een booze geest aangeduid. Zie „U. e. v. W." blz. 130.

[2]) Ad litteram: Ejus membrum virile arripuit.

7. Narāk wel, ngarngār nanār wel wē ni reinan: Nen hē!
Ni reinan nanār: akalah?
I nanār: Nen oembwa oemloeroek.
Ni reinan nanār: Oeloeroek, oeloeroek i soes waeid, baeīl esbo oefwaeik naa waeid.
Ngarngār enjangoen faa wel. Ni reinan nanār wel: Esbo kabohan, oefwaeik ken aka?
Ngarngār enjangoen wel, nanār: Mīski, oembwa teno! Fomoer wak oemkai.
Eidbo i enba rĕhe fō enloeroek. I enho ruk taheit, entoef ni esbo, ngoerai angledli... ah! ah! ah! ah! woeoet ermāt bīşsa kassē!
Tewat ni reinan enba, ngarngār enbibik ni bangoet: esbo, rawīt, pelekat, slop, erma bīssa.
Ni reinan enil, ngarngār nanār: Nen, oemmwa wak fō oemreed.
Ko wat i endoek nastanoek rĕhe afa bīssa ngarngār enlôn teoek i.

8. Eidbo, enreed rôd ruk, ngarngār nanār: Nen hē!
I nanār: Akahe?
I nanār: Oembwa soemhōrak rād ni janan aein fō ning hôn.
Ni reinan nanār: Ah, ngarngār o, oemnār aka felbe i? Rād ni janan? Ah, oebōbar!
I nanār: Waeid, oembwa teno!
Felen i ko wat i enba, fō enhōrak rād ni janan wat aein.
Rād i nanār: Ngarngār aein fō ning etan! Afa enhē afa haling rĕhe! Bōkli oemhorak hir doear, hir erleeng hirmĕhe.
Eidbo rād ni janan wat hirfit ernār: Nijō! Ngarngār mĕlê! Dóead naan ngarngār sisien i! Hir rĕfen bīssa ma, raftoehoet wel na ko wat i.

9. Feleni enmeek lāi mĕlê, enil rĕhe, nanartoel we ngarngār.
Ngarngār nanār: Mīski oembwa wel oemhorak wel, woekoen aein te aein entoeroen. Ni reinan enba wel bo, hir resngān wel, raftoehoet wē i wel.
Ngarngār nanār: Resngān wel te, mīski oembwa, soemhorak wel faa. Feli ko wat enba faa wel fō enhêr rād ni janan wat aein fo ngarngār hôn.
Hir nejen hoeb rĕfen wat, ne en warin nanār: hông mīski liklak te bebe, oelān oetarim.

10. Rād nanār: Boetri entarim bo, felenhē omoe brān enwêr ni wilin te felbe?

7. 's Ochtends vroeg zei de kikker weer tot zijn moeder: Moeder ?
De moeder zei: Wat is er ?
De kikker sprak: Moeder ga baden.
De moeder hernam: Baden is makkelijk genoeg, maar ik heb geen andere sarong om aan te trekken. [1])
De kikker beval nogmaals, maar zijn moeder herhaalde: Als mijn sarong nat is, wat zal ik dan aantrekken?
De kikker herhaalde zijn bevel, zeggende: Doet er niet toe, ga maar. Daarna zult ge wel zien.
Ze ging dan baden. In zee gekomen, wiesch ze haar sarong. Wat kwam daar een vuil af! Ah, ah, ah, ah! Daar, alle visschen stikten er van.
Toen zijn moeder weg was, trommelde de kikker op zijn hakmes en sarongs, jakken, omslagdoeken, [2]) slofjes en van alles kwam te voorschijn.
Toen zijn moeder terugkwam, zei de kikker: Moeder, kom u kleeden. — De vrouw stond verbaasd over al wat de kikker voor haar had meegebracht.

8. Toen ze gekleed was, sprak de kikker: Zeg, Moeder?
Zij zei: Wat is er?
Hij sprak: Ga een der dochters van den koning voor mij ten huwelijk vragen.
De moeder zei: Och kikker toch, hoe kun je zoo iets zeggen ? Een koningsdochter? Neen, dat durf ik niet.
Hij sprak: Waarom niet, ga maar!
En de vrouw ging heen om de dochter van den koning te vragen.
De koning sprak: Een kikker tot schoonzoon! Dat is iets nieuws! Best, dat ge mijn dochters dan zelf maar vraagt, dat ze zelf beslissen.
De zeven dochters van den Koning zeiden: Loop heen! Een kikker! God hale dien viezen kikker. Ze weigerden alle en spuwden vol afkeer de vrouw achterna.

9. Zeer beschaamd keerde ze terug en vertelde het den kikker.
De kikker zei: Dat is niets, ga er nog eens op uit, wellicht dat een of andere toestemt. Zijn moeder ging weer, maar vol afschuw spuwden ze haar weer achterna.
De kikker sprak: Al verafschuwen ze mij ook, ga nog eens vragen. En nogmaals ging de vrouw een koningsdochter voor den kikker ten huwelijk vragen.
Zes bleven nog weigeren, maar de jongste sprak: Welnu, al is 't dan nog zoo'n onbenullige man, ik neem hem.

10. De koning sprak: Boetri neemt aan; goed, maar zijt ge ook in staat haar huwelijksprijs te betalen ?

---

[1]) Wijl de vrouwen met haar sarong aan te water gaan om te baden en die sarong dan tevens uitwasschen, behooren ze een andere te hebben ter verwisseling.

[2]) Eigenlijk hetgeen men in 't Maleisch *selendang* noemt.

Ngarngār nanār: oemnār fō did bran.

Rād nanār: felenhē oemoet rěhe sadsād, kasbêr, dada, harta wān lalāi wat sentoeb ental moe rahan loetoeboer, sentoet na ning; enhoev na ning katleen oemoet wel mās timroen, mās bokbōk wat faměhe raan.

Ngarngār nanār: Ning brān woek, baeil bet dede woekoen enfitik, nafdoed, roer bĭssa wel te, imbatang, imbobar waheid.

11. Sār toemtoem labo! Dede enfitik, nafdoed faměhe, ah, baeilbe oh! Rawitoen wat ngarngār ni reinan enba enoeoek tomat ohoi ratoet bĭssa, fō erma erleĭk ni wilin entoeoe rôd ruk: dada, sadsād, kasbêr, harta bokbōk lalāi wat, entoeb ental ngarngār ni rahan faměhe entoet na rād ni loetoeboer; enhoev na katleen wel mās ngoes lāi faměhe raan.

Rād enoet roemnien lāi, ngangār hirroe Boetri rafaw.

12. Eidbo Boetri ni ān hirnejen bĭssa rěfngahir, eroet ngarngār enlōi veng, ernār: Boetri, moe hôn sisien.

Boetri enmeek ma, enoet ngarngār entoeb ni reĭn raan. Boetri ān erdoek erfarněhe, ertoeoe benaw angledli mang raan waeil wat.

Eidbo dedan erdoek erkaneek; ngarngār enil woek fō oemat, naan woek benaw, baeil erit wat ngarngār měhe entoeb.

13. Fomoer ān ernār wē Boetri: Teoek rāfroe itaba timoer, ittirat rahan.

Boetri nanār wē ngarngār enbibik bangoet, mās enma angled.

Eidbo Boetri enoet ngarngār ni kĭs, enoet i entoeb ni veng. Hir erba ma, ngarngār enoet-il wel fo oemat, enreed ledjaran aein, entai ni bakbakeen ngier, něfla woek norang.

Tomat erdoek entalwoenan ertirat rahan, erit laein, erwoo: Hira lāi aein enma wel-uk.

Eidbo tomat bĭssa erba-sang, eroet bĭssa boekmam bokbōk i enmam, ne i něfen wat, faměhe Boetri wel enoet woek afa i naan, i entaha rěhe.

14. Fomoer i něfla-il wel ohoi, entoeb ni veng. Boetri woek enil, enleĭk kĭs hoeb entoeb wat, enfangnan hira leen entaha wel wêr-

De kikker zei: Zeg dat we het best kunnen.

De koning hernam: welnu, leg dan op één rij vanaf uw drempel tot den mijnen, kartouwen, donderbussen, [1]) gongs en allerlei groote stukken van waarde en stapel heel mijn binnengalerij vol met rood goud met enkel zuiver goud.

De kikker zei: Ook dat durf ik aan, maar als 't dezen nacht dondert en bliksemt en de aarde beeft, weest dan niet bang.

11. En zoo verhaalt de geschiedenis! — En 's nachts bliksemde en donderde het, oh, geweldig! — Bij 't krieken van den dag ging de moeder van den kikker alle menschen van 't dorp wekken om al de schatten te komen kijken, die ze had bijeengebracht: gongs, kartouwen, donderbussen, allerlei groote stukken van waarde lagen gerangschikt van af het huis van den kikker tot den stoep van den koning; en in diens voorgalerij stond nog een groote pul vol goud.

De koning vierde een groote bruiloft voor Boetri en den kikker.

12. Doch de zes zusters van Boetri waren afgunstig, ze zetten den kikker in een teil en zeiden: Boetri uw man is niets waard.

Boetri was beschaamd en zette den kikker in haar kamer. Haar zes zusters blijven verbitterd. Ze zetten veel spijzen klaar, die allemaal verorberd worden.

's Nachts zitten ze te bespieden: de kikker veranderde in mensch en at spijzen. Ze zagen dat de kikker daar alleen sliep.

13. Later zeiden ze tot Boetri: Over twee dagen zullen we naar de oostkust gaan, om een huis te dekken. [2])

Boetri vertelde het aan den kikker, die op zijn hakmes sloeg en heel veel goud kwam te voorschijn.

Boetri maakte mondvoorraad gereed voor den kikker en zette hem in zijn teil. Maar toen ze weg waren, veranderde de kikker in mensch, hij zadelde een paard, trok een wit pak aan en reed haar achterop.

De menschen die op den nok zaten om 't huis te dekken, zagen hem 't eerst en riepen: Daar komt een voornaam persoon aan.

Allen gingen hem tegemoet en boden hem fijn pruimgerij aan, doch hij weigerde; maar toen Boetri hem pruimgerij aanbood, nam hij aan.

14. Toen reed hij terug en ging in zijn teil zitten. Boetri kwam ook terug en zag dat het eten onaangeroerd stond. Ze dacht: wellicht

---

[1]) Evenals op Tanimbar de olifantstanden zijn op Kei de voornaamste stukken van waarde om een bruid te betalen bronzen kanonnetjes, waarvan vele nog dagteekenen van de oude Oost Indische Companie. De waarde dezer stukken, zooals trouwens ook van de gouden kostbaarheden en olifantstanden is geheel conventioneel. In 't algemeen kan men zeggen: hoe ouder hoe kostbaarder. Op Tanimbar b.v. zijn geheel verweerde olifantstanden die als 't ware alle innerlijke waarde verloren hebben, met geen geld te betalen.

[2]) Een huis dekken gaat op Kei steeds met feestelijkheden gepaard. Zie „U. e. v. W." blz. 260.

benaw endat ma, enhorak ngarngār: hiraki endat mam rahan i?
Ngarngār nanār: Betkikai.
Boetri enfangnan ken ruk, hira lāi i wekatlĕ, i ngarngār ruk i.

15. Sār toemtoem labo! Leran roe en moer Boetri hirīs ni ān bissa erba wel eroet atoeran Eiwāv. Ngarngār enbibit wel bangoet ma, mās angled enma wel, fō Boetri entaha.

Boetri enoet ngarngār enlōi ni veng, enhoev enoet ni kīs benaw endoek. Eidbo hir erba rôd ruk, ngarngār enreed wel ni ledjaran, nĕfla norang.

I endat, tomat ohoi ratoet erba-sang wel, ertaha boekmam i enmam, baeil i nĕfen wat, famĕhe wel Boetri enoet afai enmam, i entarim rĕhe. Fomoer i nĕfla-il wel, i enil laein, enlōi wel ni veng.

Boetri enil, enit wel benaw entoeb, enfangnan wel: matak hira aein enoet wel ni oeran te bebe? Enhorak ngarngār: Hiraki enrāt wel mam reïn i?

I nanār: Betkikai, oekai waeid.

Felenhē Boetri enrās, tomat enreed bōk baeil i, entai ni ledjaran, woekoen ngarngār ruk ja.

16. Eidbo ni rafroe erba bīssa wel eroet roemnien tomat aein nafaw. Ngarngār enbibik wel bangoet, mās, woer-harta enma bīssa, Boetri entaha.

Boetri enoet wel ngarngār ni kīs wêr-benaw entoeb ma, enweeng endoek-fakwoenin, enkaneek ngarngār.

Eidbo tomat erba waeil ruk, enit ngarngār enlok oelin, enoet senlōi rafat, enil fō oemat, entai ni ledjaran ma, nĕfla.

Ah! Boetri ngangār oelin i, i na rĕhe, enwaeik ngoe ma, enteoek fo enloeoer lāi ruk, enoet oelin naa, enwaeik enhoev.

17. Sār toemtoem labo! Ngarngār enil, enit Boetri endoek, nastakoer rĕhe, enit wel ni oelin endoek akwal raan enloeoer baeil i, enroon, nanār: Boetri o, oemoet jaw felbe, oemlawoer waeil ruk oeling! Deddō! Oemāt-uk ōh!

Eidbo Boetri enbobar, neslān entār noeoer, enroman, enraeik noeoer minan enloeroek nesmo ngarngār jên, liman, aroemoen bīssa. Eidbo ngarngār enil non ruk fō oemat.

Toem wahan ruk i.

heeft iemand anders hem eten gebracht en ze vroeg den kikker: Wie is hier in huis geweest?

De kikker antwoordde: dat weet ik niet.

Toen begreep Boetri dat de voorname persoon van zoo even de kikker geweest was.

15. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Twee dagen later ging Boetri met haar zusters weer uit om adat Kei te doen. [1]) De kikker trommelde op zijn hakmes en zeer veel goud kwam weer te voorschijn, dat Boetri mee kon nemen.

Boetri plaatste den kikker in zijn teil en zette zijn voorraad eten gereed. Maar toen allen vertrokken waren, tuigde de kikker weer zijn paard op en reed hen achterna.

Toen hij aankwam, gingen alle menschen van 't dorp hem weer tegemoet, en boden hem pruimgerij aan. Maar hij sloeg alles af, totdat Boetri hem een pruim aanbood; die nam hij aan. Toen reed hij weer weg, kwam het eerst thuis en ging weer in zijn teil zitten.

Toen Boetri thuis kwam, zag ze weer het eten onaangeroerd en dacht weer: zou misschien iemand voor hem gekookt hebben? Zij vroeg den kikker: Wie is hier in ons huis geweest?

Hij antwoordde: Weet ik het! Dat weet ik niet.

Toen dacht Boetri: Die fijn gekleede te paard van zoo even, is wellicht de kikker geweest.

16. Twee dagen later gingen ze ergens bruiloft vieren. De kikker trommelde op zijn hakmes: goud en kostbaarheden kwamen te voorschijn voor Boetri om mee te nemen.

Boetri zette weer voorraad eten voor den kikker gereed, maar ze veinsde en verborg zich, om den kikker te bespieden.

Toen allen vertrokken waren, zag zij den kikker zijn huid uittrekken, die hij aan 't dak ophing; hij veranderde in mensch, steeg te paard en reed weg.

Zie zoo! Boetri haastte zich de huid te pakken. Ze kookte klapperolie en toen die borrelend ziedde, stopte ze de huid er in en kookte ze mee.

17. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen de kikker terug kwam en Boetri zag, stond hij verbaasd. Toen hij daarenboven zijn huid in de ziedende olie zag liggen, weeklaagde hij: Ach Boetri! wat doe je me aan! Ge hebt mijn huid totaal vernield! Och, och! Nu ga ik dood!

Boetri schrok. Gauw raspte ze een kokosnoot, perste die uit en met de kokosmelk baadde en wreef ze de ledematen en 't heele lichaam van den kikker. Toen bleef de kikker voor altijd mensch.

Dit is 't einde der geschiedenis.

---

[1]) Adat Kei doen, bestaat in het uitwisselen van geschenken tusschen families en wel voornamelijk telkens wanneer een gedeelte van den huwelijksprijs betaald wordt.

LOR HIRROE ARAD.

1. Sār toemtoem labo! Leran ko aein enba nĕfngihoen ma, hoeb de ôn. Eidbo enseb-rāt ruk noeoer, enit tomat einroe erdoek erfoei-hawai rir wee.

Ko i nanār: Ah! mangbe erdoek erkerdja ruk wee hoeb dedean baeil i!

Eidbo endoek enkaneek hirroe erdad rir wee i. Famĕhe woekoen teljôr endat hē, aein nanār: Ko hē, itaba bo, itslān hamar hē.

Felenhē hirroe erba, ertaha oelir, erfakloi ngeen ma, erhoer wel bo, aein enil fō arād, aein enil fō lōr; erohok-soe taheit, ernang-ti.

Eidbo ko i enseb toeat ensoe ma, leran en moer hoeb dedan rĕhe, enba nĕfngihoen wel, endoek wel enkaneek bo, enit wel arād hirroe lōr endad wel rir wee. Erko-watoek bĭssa oelir ma, eril fō oemat, erdoek enoet oerat i.

2. Leran enit wel tomat wat hirfit erhoev wel. Enit ko wat einfit ma, en warin, loi-soes, enleĭk waawn bōkli rĕhe.

Eidbo teljôr woekoen enwoessak, endoek enfaneek en warin ni oelin.

Rawitoen arād i nanār: Itaba bo, itslān hamar.

Hir bĭssa ertaha oelir, erhoer wel bo, eril fō woeoet, erohok-soe taheit ma, ko endoek nĕfngihoen i enfaneek ruk en warin ni oelin enloloi ōdanbe.

Eidbo leran en moer tomat i enba enseb wel toeat ma, enit wel arād erfoei-hawai wel rir wee, enhoev watwat erdoek nĕfringin. Enit woek oelir erfakloi ruk ma, enfaneek wel en warin ni oelin.

Enseb-soe bo, enba koetkoet, entaha rĕhe, enba enfakwoenin en warin ni oelin. Fomoer neslān enseb-rāt wel.

3. Felenhē woekoen teljôr endat ma, arād nanār wel: Itaba, itslān hamar bo.

Eidbo arād hirroe lor, hiris watwat bĭssa erhoer wel oelir bo, eril bĭssa fo woeoet; en warin enle-haawk oelin ma, enit waeid.

En warin enwoo ni ān, nanār: Ang ēj! oemdo wak, oeling enho ōdanbe wak? Oelē-hawk ruk ental esmirlĕ, oeit ken waeid i!

An nanār: Teljôr woekoen endat ruk he, amoeslān ruk hamar mĕlê, o doean oemlē-haawk.

Eidbo hir bĭssa erba eril ruk fō woeoet, en warin enoba rehe i mĕhe wat.

DE POTVISCH EN DE BRUINVISCH.

1. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Op zekeren dag ging iemand voor dag en dauw palmwijn tappen. Toen hij in den kokosboom geklommen was, zag hij twee menschen hun tuin bepooten en bezaaien.

Hij zei: Hé! wie zijn daar al vóór 't licht is aan 't tuinieren?

Hij zat die twee, die hun tuin bearbeidden te bespieden en tegen dat de morgenster opkwam zei de een: Kameraad, laat ons gaan, eer het misschien dag wordt.

Ze gingen beiden. Ze namen hun huid, die ze op de omheining gehangen hadden; ze trokken ze aan en de een veranderde in bruinvisch, de ander in potvisch. Ze sprongen in zee en zwommen weg.

De man die in den kokosboom geklommen was, kwam omlaag, maar den volgenden dag, toen 't nog volkomen nacht was, ging hij weer palmwijn tappen en bespiedde weer den bruinvisch en den potvisch, die hun tuin bewerkten. Ze hadden hun huid uitgetrokken en waren voor dit werk in menschen veranderd.

2. Op zekeren dag zag hij met hen nog zeven vrouwen. Hij zag er zeven, maar de jongste leek hem bijzonder mooi.

Toen de morgenster ging opkomen, verkende hij de plaats waar de huid der jongste hing.

Toen 't schemerde zei de bruinvisch: Komt, het wordt licht.

Allen namen hun huid, trokken ze aan, veranderden in visschen en sprongen in zee. Maar de palmwijntapper had zich de plek gemerkt, waar de huid der jongste hing.

Den volgenden dag ging hij weer palmwijn tappen en zag weer de bruinvisschen hun tuin bebouwen en de vrouwen waren aan 't wieden. Hij zag ook de huiden hangen en stelde vast, waar die der jongste hing.

Hij daalde af, sloop naderbij, nam de huid der jongste weg en verborg ze. Toen klom hij weer gauw naar boven.

3. Tegen dat de morgenster op zou komen, zei de bruinvisch: Kom, we gaan, het zal licht worden.

De bruinvisch en de potvisch en alle vrouwen trokken hun huid aan en veranderden in visschen. De jongste zocht haar huid, maar vond ze niet.

De jongste riep haar oudere zusters, zeggende: Zusters, komt eens hier, waar is mijn huid gebleven? Ik zoek ze al een heelen tijd, maar ik vind ze nergens.

De oudere zusters antwoordden: De morgenster zal zoo opkomen, we haasten ons weg eer 't licht wordt, zoek zelf maar.

4. Sār toemtoem labo! — Tomat endoek nĕfngihoen i, enit en warīn endoek-oba ruk i imĕhe wat, ensoe, enba-ti, nanār: Oemle-haawk aka wak?

Ko wat i nanār: Oelē-haawk oeling bo; oedoek oele-haawk ental esmirlĕ, oeit rĕhe hoeb.

Bĕrenrān i nanār: Jaw bet oefaneek oelim, oea o bo?

En wat i nanār: Felbe wak oemnār afa felenhē? Oedoek oele-haawk oeling baeil i mĕlê! Likfel jaw oemat toenan, oemma, oemma wat bo. I bo jaw waawn oemat angled waeid mĕlê, woekoen leran o soes hē.

Soes teno soes, oea o fō hông, oeoet oelim enil, oeoet naa wat.

Feli ko wat i entarim rĕhe ma, bĕranrān nanār-weeng wat ma, enfakwoenin en wat ni oelin.

5. Sār toemtoem labo! — Feli hirroe ertoeb-oba ruk rir wee ruk i ma, eroet sār aein fō ertoeb.

Ertoeb bo famĕhe mangmang wel ko wat i endoek rahan ni janan koet aein.

Hir ertood koet i fō lāi ruk odan bo, baeil koet i asa waawn haling, enkai atoeran aein woek waeid mĕlê, enbōdli ma, enba wat enhĕr koet leen bĭssa rir benaw, slār, enbal, manga, bĭssa, fō naan.

Eidbo tomat koet leen resngān i, erfamair, erhêr i fō letko.

Eidbo koet i enroon soe-nartoel wē reinan ma, en wat i enmeek lāi, koet angled erfamemak i janan fō letko. I nanartoel bĭssa wē ni hôn ma, hôn enbobar ma enmestêr woek waeid.

Felenhē en wat enrās ini hôn enoet sisien ruk i, enwil ni meet waeid bo, enhaawk nĕfla-il fō nī ohoi bo, ma oelin naa ruk waeid mĕlê, ini soes rās ma endoek wat wahan elleman.

6. Sār toemtoem labo! Leran faa wel tomat wat i endoek enoet oeran, enit ni oelin ngawan na oeran, waawn na lalôk waeidĕ. Entokdat ma, enit oelin enloi entalwoenan rāt. Enseb, entaha ken, enfakwoenín rĕhe.

Feli endoek enwaeik kokat ma, entoeoe bĭssa kokat na bingan, fō ni janan enhoev ni hôn hir raan, enoet tentan-bangoetoen endoek bingan i, enoet kokat entoeb-sir.

Entoeoe waeil ruk kokat na bingan, nanār wē ni janan i: Imroe jamam benaw endoek ruk ja, jaw oeba ruk nangan hē, baeil imkai, imdoek naan kokat i, bet oemtaha ken woek afa na bingan raan i, imkai, leran imit wel jaw; bet likfel immien kokat i, immien ken afa waeid, na bingan raan i, leran imit jaw wel waeid ruk.

En toen allen in visschen veranderd waren, bleef de jongste achter, heelemaal alleen.

4. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen de palmwijntapper zag, dat de jongste heel alleen achter gebleven was, daalde hij omlaag, trad naderbij en vroeg: Wat zoekt ge?

Het meisje antwoordde: Ik zoek mijn huid. Ik zoek er al een heelen tijd naar, maar vind ze nergens.

De man zei: Als ik u uw huid wijs, wil je dan met mij trouwen?

Het meisje sprak: Hoe kun je zoo iets zeggen? Ik zoek immers mijn huid. Als ik een gewoon mensch was, zou ik zeggen: trouw me maar. Maar ik ben niet als andere menschen en later zoudt ge er allicht spijt over hebben.

Spijt of geen spijt, als je mij trouwt, zal ik u uw huid toonen, ik kan het makkelijk.

Daarop stemde het meisje toe, maar de man hield geen woord en hield haar huid verborgen.

5. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Ze bleven beiden in den tuin achter en bouwden er een hutje om in te wonen.

Daar woonden ze en een tijd later beviel de vrouw van een kind.

Ze voedden het kind op en 't was al opgeschoten, maar 't was van heel eigenaardige afkomst en kende hoegenaamd geen manieren; 't was zeer onbeschoft en ging aan alle kinderen aardappelen, maïs, tapioka, sago te eten vragen.

De andere kinderen verachtten hem, scholden hem uit en noemden hem klaplooper.

De kleine ging het huilend aan zijn moeder vertellen en deze trok het zeer op haar fatsoen, dat de andere kinderen haar zoon klaplooper noemden. Ze vertelde het aan haar man, maar deze was bang en ging er niet op in.

Toen dacht de vrouw dat haar man haar slecht behandelde en zich haar schande niet aantrok. Ze wilde terug naar haar dorp, maar ze was haar huid kwijt en ze treurde en haar gezicht was zuur.

6. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Op zekeren dag zat de vrouw te koken en ze zag het spiegelbeeld van haar huid in den pot als in een spiegel. Zij keek omhoog en zag haar huid aan den nok hangen. Zij klom er bij, nam ze weg en verstopte ze.

Toen ging ze voort met rijst koken. Toen ze de rijst voor haar kind en haar man op een bord schepte legde ze een ringsteen op het bord en overdekte hem met rijst.

Toen ze de rijst opgeschept had, zei ze tegen haar zoon: Het eten voor u en uw vader staat klaar. Ik ga naar 't land. Maar weet, als ge bij 't rijsteten in 't bord iets vindt, dan zult ge mij weer terugzien, maar als ge bij 't rijst eten in het bord niets vindt, dan zult ge mij niet weer terug zien.

7. Felenhē ko wat i enba ruk. Enhoer wel ni oelin enil wel fō woeoet, enohok-soe taheit, nanang-il-ti ni ohoi.

Ni janan hirroe ni hôn erdoek naan kokat, ertaha ken woek ni tentan-bangoetoen. Hir ertaha ma, eroet sentoeb.

Lêr wahan ruk ma, en wat enil hoeb i, běrenrān enhorak ni janan, nanār: reinam enho denbe?

Koet i nanār: Betkikai, oekai waeid, i nanār, i enba nangan bo, woekoen entoeb te bebe?

Leran en moer i enil hoeb woek. Leran en moer enil hoeb woek ma, ni hôn enba woek wee, enba enle-haawk ma, enit waeid.

8. I bo koet i enfangnan ken ruk reinan ni sibsib ma, nanār: Mam en i oekai woek, leran il hē reinang ensib wē jaw: kashē, immien kokat i, betfel immien ken woek afa, imkai leran imit wel jaw; betfel mien ken afa waeid, leran imit jaw wel waeid ruk.

Felenhē běrenrān i enit en wat ni oelin enloi waeid ruk woek, enfikir ken ruk, enil ruk we ni reinanjaman rir doekdoek.

Edbo ertoeoe raw oe, hirroe janan ertai erle-haawk-il wel. Enhoev rir kīs hir erlôn wel isoe mel enhoev naan narnār, enhoev isoe watan enhoev naan nangmetan.

9. Sār toemtoem labo! — Hir erwehe roro ruk ōdan, hir erit seneknek aein, meman Kaletbet, endoek wakat raan.

Eidbo koet i enroon: Kaletbet ēj, Kaletbet ēj, oemit reinang hē te waeid?

Sěneknek enhawa nanār: Jaw oedoek wakat raan i baeil i, felbebe wak oeit woek reinam? I enho odan bebe wak jaw oekikai woek waeid.

Koet i na isoe watan enhoev naan kolkol, i enman, niraan i enkai ni reinan ni doekdoek waeid.

10. Eidbohir erwehe roro wel odan, hiris faroen aein resnoetoek. Koet enroon wel: Boen faroen ōh, boen faroen ōh, oemit reinang i te waeid?

Faroen i nanār: jaw oedoek wāt wowan baeil i, felbe wak oekai reinam ni doekdoek? Jaw oekikai waeid.

Felenhē koet enoet wel isoe watan enhoev naan nangmetan i naan.

11. Hir erwehe wel bo, faměhe hirīs joôt fo aein. Eidbo koet i enroon wel: Fo hē, fo hē, oemit reinang i te waeid?

7. Daarop ging de vrouw heen. Ze trok weer haar huid aan en veranderde in visch; ze sprong in zee en zwom naar haar dorp.

Terwijl haar kind en haar man de rijst aten, vonden ze den ringsteen. Ze namen hem en legden hem weg.

Het werd avond en dewijl de vrouw nog niet terugkeerde, vroeg de man aan het kind: Waar is je moeder heen?

Het kind antwoordde: Ik weet het niet, ze zei, dat ze naar de planting ging; misschien blijft ze daar wel owernachten. [1])

Den volgenden dag kwam ze nog niet terug. Toen ze den daarop volgenden dag nog niet terug kwam, ging de man ook naar de planting om haar te zoeken, maar hij vond haar niet.

8. Toen herinnerde het kind zich de boodschap zijner moeder en zei: Vader, dit weet ik nog, onlangs heeft moeder me voorgehouden: kijk, als jullie bij 't rijst eten iets vindt, zult ge me later terug zien; maar als ge bij 't eten niets vindt, zult ge mij niet weer terug zien.

De man zag dat de huid der vrouw niet meer op haar plaats hing en toen begreep hij, dat ze was teruggekeerd naar 't verblijf harer ouders.

Ze sleepten een prauw te water en vader en zoon voeren weg om haar te zoeken. Behalve hun lijftocht namen ze nog mee: veredelde betel en fijn sirihblad en wilde betel met gemeen sirihblad.

9. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen ze een eind ver geroeid waren, ontmoetten ze een *seneknek* (vischsoort) Kaletbet genaamd, die tusschen de rizophoren zat.

De kleine weeklaagde: Ach Kaletbet, ach Kaletbet, heb je misschien mijn moeder niet gezien?

De *seneknek antwoordde:* Ik zit hier immers midden tusschen de rizophoren, hoe zou ik je moeder gezien hebben? — Ik weet er niets van, welke richting ze uit is.

De kleine gaf hem wilde betel en gemeen sirihblad te pruimen, omdat hij niet wist, waar zijn moeder heen was.

10. Toen ze een eind verder geroeid waren, ontmoetten ze een *faroen* (andere vischsoort). De kleine weeklaagde weer: Vadertje *faroen,* vadertje *faroen,* heb je mijn moeder niet gezien?

De *faroen* antwoordde: Ik zit immers altijd onder de steenen, hoe kan ik weten, waar je moeder is? Ik weet er niets van, hoor.

Het kind gaf hem wilde betel en gemeene sirih te pruimen.

11. Ze roeiden weer verder, tot ze een *fo* (andere vischsoort) ontmoetten. De kleine weeklaagde weer: ach *fo,* ach *fo,* heb je mijn moeder nergens gezien?

---

[1]) In de plantingen maakt men een hutje om te schuilen bij slecht weer of ook wel om te overnachten bij drukken veldarbeid en inzonderheid wanneer men, vooral tegen den avond en 's morgens heel vroeg de gewassen moet beschermen tegen plunderzieke papagaaien.

Fo i nanār: oeit woek hē; imbie ken ruk hē, imrāt misloeroek wat, imit wat.

Fo ni nangrěhi enoet i fo sěnang ruk odan ma, koet i na wer i isoe mel enhoev naan narnār fō enmam enhoev wel atbāk fō naknāt.

12. Eidbo hir erwehe roro wel odan, erit woek bisbisoek aein ma, koet ensikar enroon faa wel: Bisbisoek ēj, bisbisoek ēj, oemit woek ning reinan te waeid ōh?

Bisbisoek i nanār: Oeit woek hē, endoek enbeïn enmalit ohoi rāt hē, imwehe odan wel, imtaha ken ruk ni ohoi hē.

Koet i enoet wel isoe mel enhoev naan narnār enhoev atbāk wel wēr bisbisoek i enhoel ruk iwar toentoenan bokbōk wēr i.

13. Sār toemtoem labo! Hir erkai ruk en wat ni doekdoek bo, baeil erbobar enho lor arād rir ohoi mYlê, feli erreeng koptotoean aein, fō enba enhêr koet ni reinan fō enil.

Koptotoean i enba nanartoel. En wat enfangnanli wel ni janan ma, enil endo.

Eidbo hirroe hôn erhamak-il fo bok ruk berkār ma, enrāt woek raw, enko-watoek wel ni oelin, enwatoek ma enoba rěhe fō ni ānwarin ertam; en wat i enil fō oemat faměhe ruk i.

14. Hir erwehe-il fomrir ohoi ma, fomoer en běrān enkai woek raán sien lāi tomat koet ohoi erfamair ruk ni janan koet. Felenhē enweeng, enoet bĭssa ai honghong enwewa bĭssa ni rahan loetoeboer ma, enoeoek koet bĭssa erdat erhamoning i enmirrin ni hôn enil i.

Eidbo koethir erma bĭssa ruk, i entêv jaf naa. Jaf enoeroen-jāl laitênli ma, hira něfla naa waeid bo, i enreik ni ngir ma enafatfedan koet hir i bĭssa, bĭssa rěhe.

Toem ni wahan ruk ja.

De *fo* antwoordde: Zeker heb ik haar gezien, ge hebt de goede richting, ga maar recht door en ge zult ze vinden.

De woorden van den *fo* stelden hem reeds een weinig gerust en hij gaf hem veredelde betel en fijn sirihblad om te pruimen en daarbij nog tabak om te kauwen.

12. Toen ze weer een eind geroeid hadden, zagen ze een *bisbisoek* (andere vischsoort) en de kleine klaagde weer zijn treurzang: Ach *bisbisoek,* ach *bisbisoek* hebt ge nergens mijn moeder gezien?

De *bisbisoek* antwoordde: Wel zeker heb ik haar gezien, in het dorp daarginds zit ze te lachen en te boerten. Roei nog een eindje door, dan ben je bij dat dorp.

De kleine gaf veredelde betel, fijne sirih en tabak aan den *bisbisoek* die hem vaste goede tijding gebracht had.

13. En zoo verhaalt de geschiedenis! Ze kenden nu wel het verblijf der vrouw, maar durfden de woonplaats der potvisschen en bruinvisschen niet binnen dringen; daarom overreedden zij een ouden man om tegen betaling de moeder van het kind te gaan vragen om terug te keeren.

De oude ging de boodschap overbrengen. De moeder verlangde naar haar kind en kwam terug.

Beide echtgenooten legden de twistzaak bij en de moeder stapte mee in de prauw. Ze trok haar huid weer uit en wierp ze weg ten gerieve harer zusters; zij was nu voor goed in mensch veranderd.

14. Ze roeiden terug naar hun dorp en de man was nu ook recht boos op de kinderen die zijn zoon beleedigd hadden. Daarom gebruikte hij een list: hij stapelde brandhout op rondom zijn erf en noodigde toen al de kleinen uit, om te komen zien, hoe hij den terugkeer zijner vrouw vierde.

Toen de kinderen allemaal gekomen waren, stak hij het hout in brand. Het vuur vlamde hoog op en omsingelde allen, zoodat niemand vluchten kon. Toen trok hij zijn hakmes en kapte ze allemaal dood, allemaal, allemaal.

Hier is 't eind der geschiedenis.

RAT NI HON EINFIT.

1. Sār toemtoem labo! Rāt aein ni hôn einfit. Laein ini hôn einejen ma, nanār: imnejen janab im waeid bo, oetaha wel Watwarin enhoev fō hông woek.

Eidbo woean enwoessak wel, Watwarin ni iwoen ruk ma, rāt ni hôn hir nejen refngahir ruk Watwarin ental dĕni.

Eidbo leran Watwarin nesno inan afa wē ni iri wat meman Woenin, nanār: Oembwa soemhaawk roĭn.

Enba bo, enoet roĭn enlek naa waeid ma, enteoek fō wowar-ak fo erlek wat mĕhe.

Amnanat wel roĭn wowar ma, enlek, entaha-soe ni doeante i naan.

Eidbo rāt ni hôn hir nejen ertaha rĕhe roĭn, rĭn wahan, raan ihin, eroet wat biēb Watwarin naan.

2. Fomoer Watwarin nosno wel: Woenin soembwa oemaha faw.

Enba ma, enoet naa waeid, enreek hong, hong ket ma, enaha tôk waeid ma, enteoek wilat ersoe raan.

Wilat ersoe, erhaawk raan faw ma, faw woho erlek, Woenin enfil-oek, entaha-soe ni doeante.

Eidbo rāt ni hôn hir nejen naan-watoek ihin, eroet wat biēb Watwarin naan.

3. Sār toemtoem labo! Woean entoeb timoer, Watwarin iwoen lāi ruk.

Rāt nanār wē ni hôn hir nejen bĭssa: Jaw oehoba ruk i bo, imbatang Watwarin fō bōk.

Eidbo rāt ni hôn hir nejen erfarnehong ma, en jān nanār: Teoek, Watwarin ni reinan jaw.

Matwān aein wel nanār: Teoek Watwarin ni jaman jaw.

Aein wel nanār: Teoek, Watwarin ni boente jaw.

Aein wel nanār: Ini boenteran wel jaw.

Aein wel nanār: Teoek, Watwarin ni mimin jaw.

Aein wel nanār: Teoek, Watwarin ni awan jaw.

4. Eidbo teran rāt enhoba ma, enwāl lair woek hoeb, Watwarin endoek rahan ruk ni janan ratoet, ni rĕhen wel aein, meman Boetri.

Meman Boetri ma, entafoel, i entaha-koeoek wāt sĕbit aein enhoev ngiv lāi aein.

Rāt ni hôn hir nejen erfoeoe-koeoek Watwarin ni aroen, matan,

DE KONING MET ZEVEN VROUWEN.

1. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Een koning had zeven vrouwen. Eerst had hij er maar zes, maar hij zei: jullie zes hebt geen kinderen en daarom zal ik Watwarin ook tot vrouw nemen.

En toen de volgende maan verscheen was Watwarin zwanger en daarom waren de zes vrouwen van den koning zeer afgunstig op Watwarin.

Eens gebood Watwarin aan haar slavin, genaamd Woenin: ga ereis citroentjes halen.

Zij ging, maar ze kon de citroenen niet doen vallen. Daarom wachtte ze dat ze rijp werden en vanzelf afvielen.

Toen na langen tijd de citroenen afvielen, bracht zij ze naar haar meesteres om te eten.

Maar de zes vrouwen des konings namen haar de citroenen af, dronken het sap, aten het vleesch en gaven alleen de schil aan Watwarin te eten.

2. Later gebood Watwarin aan Woenin: Ga manga's halen.

Ze ging, maar kon er niet bij. Ze nam een haak, maar de haak was te kort en ze wachtte dat de papagaaien vruchten zouden komen eten.

De papagaaien kwamen manga's eten, maar lieten er veel vallen; die raapte Woenin op en bracht ze aan haar meesteres.

Maar de zes vrouwen van den koning aten het vruchtvleesch op en gaven Watwarin de schillen te eten.

3. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen de maan in 't Oosten stond, was Watwarin hoogst zwanger.

De koning sprak tot zijn zes vrouwen: Ik ga op reis, zorgt goed voor Watwarin.

Maar de zes vrouwen des konings spotten en de oudste zei: Ik zal de moeder van Watwarin zijn.

Een volgende zei: Ik zal de vader van Watwarin zijn.

Een andere zei: Ik zal de grootmoeder van Watwarin zijn.

Een andere zei: Ik zal de grootvader van Watwarin zijn.

Een andere zei: Ik zal de oom van Watwarin zijn.

Een andere zei: Ik zal de tante van Watwarin zijn.

4. De koning ging op reis en had de kaap nog niet omgezeild, of Watwarin beviel van honderd kinderen en nog een daarbij, die Boetri heette.

Ze heette Boetri en toen ze geboren werd hield ze in de handjes een tooversteen [1]) en een groot mes.

---

[1]) Over den oorsprong en het gebruik dezer tooversteenen, *wat sebit* genaamd, zie U. e. v. W.: blz.: 162.

enhoev niroen bĭssa, erfôt ni janan hir ratoet bĭssa na klêr aein, fō eroet enba-fof.

Fomoer erfôt il na kaboet faměhe raan, fō enhiloek Watwarin ni janan.

Fomoer erngār-watoek ini matan, erhong jaf matan enejen na tanat, fō tomat Watwarin něfror.

5. Sār toemtoem labo! Klêr enfok ma, amnanat woek odan entoea ohoi aein, na noehoe-janat aein, teran aein hirroe ni hôn erdoek.

Eidbo hirroe erba taheit ma, rěbrinin, erit klêr endoek ngoeoer. En wat nanār: Teran o hē, oemkakwiek klêr i, fō itafroran, itabrinin.

Teran enkak ma, enkak naa waeid, sāv ensoe, sāv neskoekil; enkak wel, enkak ris, waawn wat einměhe.

Ini hôn enes sāv ental běrenran liman, nanār: Oemkak ai mafoen wel te oemkak naa waeid woek mele, jaw wak. En wat enkak ma, enkak naa waeid woek.

Eidbo Boetri enes ni ngiv, enoesit klêr i ma, enwiek. Ini tomat ratoet erwoessak.

6. Boetri enhorak: Tete, jaf na nangan i te waeid?

Tete nanār: Jaf naa hē.

Boetri enhorak wel: Tete, woeoet naa woek te waeid?

Tete nanār: Woeoet hoeman waeid.

Boetri enhorak wel: Rahan naa woek te waeid?

Tete nanār: Rahan naa waeid.

Boetri enhorak wel: Benaw naa woek te waeid?

Tete nanār: Benaw hoeman waeid woek.

Eidbo tete enit janan hir ratoet, nanār we ni hôn: Teran o hē, oemfedan koet aein, fō itaan.

Teran nanār: Oho naka, itfedan.

Boetri nanār: Te, boen, betfel imfedan koet ratoet i hira aein, oereek ning ngiv, oeoet imroe bĭssa immiet hē. Nanār wel: Te, boen, betfel imbatang koet ratoet hir fō bōk, jaw oeba-ro lawarat wahan.

7. Enro bo, enjilin ngoeoer odan, baeil rahan ni wai ma, entortaroman: Bet rāt aknās, mel lāi, mel kasil woet janan oeboen jaw, oering děni, enil fō rawāt lāi aein.

Entaroman bo, enring wel benaw woho, woeoet woho, kokat woho, oeb-oeran bĭsbĭssa na rahan i, fomoer entôr taroman wel: Betne jaw iri-howang, toektoek-hawak janar-oeboer jaw, oering naa

De zes vrouwen des konings stopten Watwarin de ooren, oogen en neus dicht en pakten al haar honderd kindertjes in een kist, om ze in zee te laten wegdrijven.

Daarna vulden ze een mand met klapperbolsters om de kindertjes van Watwarin te vervangen.

Toen krabden ze haar de oogen weer open en ontstaken op den grond zes vuren waar ze zich kon roosteren. [1])

5. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De kist dreef weg en belandde eindelijk bij een dorp op een eiland waar een oude man met zijn vrouw woonde.

Ze gingen samen naar zee en hadden 't koud. Ze zagen de kist op het strand liggen en de vrouw zei: Baas, kap die kist stuk, dat we ons warmen, we hebben 't koud.

De oude wilde de kist stuk kappen, maar kon het niet: telkens als de bijl neerkwam, schampte ze af.

Zijn vrouw nam hem de bijl uit de handen en sprak: Jij kunt niet eens zacht hout kappen. Geef hier, en zij kapte, maar kon het evenmin.

Toen trok Boetri haar mes, sneed de kist stuk en haar honderd mannetjes kwamen te voorschijn.

6. Boetri vroeg: Moedertje is hier aan wal vuur?

Het oudje antwoordde: Ja, vuur is er.

Boetri hernam: Moedertje, is hier ook visch?

Het oudje antwoordde: Visch is er geen.

Boetri vroeg verder: Is er ook een huis?

Het oudje antwoordde: Een huis is er niet.

Boetri vroeg weer: Is er hier ook eten?

Het oudje zei: Eten is er ook geen.

En het oudje zag de honderd kindertjes en zei tot haar man: Baas, sla er een dood, dat we 't opeten.

De baas zei: Wel ja, laten we er een doodslaan.

Boetri sprak: Grootje, baas, als jullie één van deze honderd kleintjes doodt, neem ik mijn mes en steek jullie allebei dood. — Ze sprak verder: Grootje, baas, past jullie goed op die kinderen, dan ga ik even tot ginds bij den rotswand.

7. Ze ging heen, veegde een stuk grond zoo groot als een huis en bezwoer: als ik kind en afstammelinge ben van groote koningen en hoogen adel, dan zal hetgeen ik hier teeken in een groot steenen huis veranderen.

Ze teekende in het huis nog aardvruchten, visch, rijst, potten en pannen, van alles: daarna bezwoer ze weer: als ik kind en afstam-

---

[1]) Na de bevalling moet de kraamvrouw eenige dagen, op een plank uitgestrekt, met den rug naar een vuur gekeerd, dat met bizondere houtsoorten gestookt wordt, roosteren. Zie U. e. v. W.: blz.: 361.

benaw, woeoet, kokat oeb-oeran na rahan i oering naa waeid.
benaw, woeoet, kokat oeb-oeran na rahan i oering naa waeid.

Enoet waeil ruk bo, enba-il-ti, enhaawk ni oeran nanār: Boente, oemho oembwa oemleīk nangan roi.

Boente enba bo, enit rahan baeilbe ōh! nanār: Teran, oemleīk hira lai aein ni rahan, laein dĕni hira ni rahan waeid.

Teran nanār: Woekoen Toehan Doead ka ni rahan laeinlĕ dĕni hira ni rahan waeid.

Eidbo Boetri enba enloeroek ni janan bissa. Enil endo, enoet teran hirroe ni hôn erdoek rahan kĕdin; Boetri hirīs oeran koet ratoet erdoek rahan kĕdin.

8. Sār toemtoem labo! Hir erdoek ruk amnanat odan bo, rāt aein enho woek noehoe-janat i. Enit tomat koet ratoet, enhorak: Koet ratoet oeran naa woek te waeid?

Hir ernār: Oeran naa woek.

Rāt nanār: Fel enhĕ, jaw oehaawk oehorak i fō hông.

Hir ernār: soembwa oemhaawk, oemjarat kalamboe dafin fit: oemjarat naa, fō hôm, oemjarat naa waeid, hôm waeid.

Eidbo rāt enjarat dafin bo, wekat enjarat dafin wel fō einroe ma, enlek rĕhe ma, enmāt, entoeb wat ni wāi.

Boetri nĕbreeng bo, enba enleīk, enoet liman entoeb rāt ni jaran ma, rāt enwaeit-il.

Eidbo rāt i enmeek lāi, raan sien lāi tomat Boetri ni oeran bo, enoet hir ratoet bīssa erwālil fō bib.

Enoet hir ratoet fō bib, ensak moer rĕhe, nĕfla-il ni ohoi.

9. Ni ohoi bo, Boetri enrīng wel kaba aein ma, entaroman; rīngrīng enil wel fō kaba.

Enwil bīssa kasoer-kabes ni oeran ertoeb, enwār-ti kaba enhoev ni oeran ratoet bīssa, nefla-haawk teran rat ni doekdoek.

Eidbo Boetri nĕfla ken ruk rāt ni doekdoek, enhorak: Rāt naa te waeid?

Mang ernār: Rāt naa hĕ.

Felhĕ, Boetri enho-harang ruk rāt ni wahan bo, rāt nanār: Boetri itroe itbeīn manoet de?

Boetri nanār: Jaw oedo i fō oebeīn waeid; bet oero, oeoet fō

melinge ben van slaven en toovenaars en dienstbaren, dat ik dan de aardvruchten, visch, rijst, potten en pannen te vergeefs in dit huis geteekend hebbe.

Toen ze klaar was, ging ze terug om haar broertjes te halen en sprak: Grootje, ga daarginds landwaarts eens kijken.

Het oudje ging en zag een huis, heel groot! en zei: Baas, kijk eens het huis van een voornaam iemand; vroeger stond hier niemands huis.

De baas zei: Misschien is het het huis van den Heer God. Vroeger stond hier niemands huis.

Toen ging Boetri al haar kindertjes baden. Toen ze terug kwam liet ze den baas met zijn vrouw in een kant van het huis wonen en zij met haar honderd broertjes woonde aan den anderen kant.

8. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Ze woonden daar al een tijd, toen een koning op het eiland kwam. Hij zag de honderd broertjes en vroeg: Hebben die honderd broertjes ook een zuster?

Ze antwoordden: We hebben ook een zuster.

De koning sprak: Dan wil ik haar ten huwelijk vragen.

Ze zeiden: Ga haar maar zoeken; als ge haar zevendubbel muskietnet kunt openen, zal ze uw vrouw worden, anders niet.

De koning opende één muskietnet, maar nauwelijks beproefde hij het tweede te openen of hij viel neer en stierf en bleef ter plaatse liggen. [1]).

Boetri schrok, ze ging kijken, legde haar hand op de borst van den koning en de koning werd weer levend.

De koning was zeer verlegen en zeer boos op de honderd broertjes van Boetri en hij deed ze alle honderd in geiten veranderen.

Toen hij ze alle honderd in geiten veranderd had, ging hij heen en zeilde terug naar zijn land.

9. Boetri teekende een schip, sprak de bezwering uit en de teekening veranderde in een schip.

Ze rolde de matrassen op, waarop haar broertjes geslapen hadden en bracht ze in 't schip als ook haar honderd broertjes en zeilde weg op zoek naar 't verblijf van den koning.

Toen ze op de woonplaats van den koning was aangeland, vroeg ze: Is de koning thuis?

Men antwoordde haar: De koning is thuis.

Toen Boetri voor 't aanschijn van den koning gekomen was, sprak de koning: Boetri we zullen onze hanen laten vechten. [2]).

---

[1]) Uit het vervolg van 't verhaal zal blijken, dat deze koning niemand anders was dan de eigen vader van Boetri: Dit huwelijk zou dus een zware bloedschande zijn welke op Kei ook als een der zwaarste zonden wordt aangemerkt. De koning zou hier weliswaar onbewust dat misdrijf begaan hebben, doch de Keiees heeft van zonde een volstrekt objectief begrip. In zijn oog was de koning dus schuldig en onderging een verdiende straf. Zie U. e. v. W.: blz.: 99.

[2]) Hanengevechten, waarvan in de legende herhaaldelijk sprake is, zijn op Kei zelf onbekend.

oehorak arôn, nanoet nĭng oeran enil wel fō oemat. Felenhē, jaw oehorak ken, rāt ni manoet enfedan nĭng; bet oehorak ken waeid nĭng manoet enfedan rāt ni.

Eidbo erkeek bĭssa ngiv na manoet jên, manoet erkaslebak ma, fomoer Boetri ni enrĕhe rāt ni, enfedan rĕhe.

10. Eidbo Boetri nanār wē rāt i: Teran rāt oenār berkār avled wēr o bo, matak o moefen?

Rāt nanār: Oemnār angled te denkoet, oemnār rĕhe, fō jaw oenār wel oefen te oetoeroen.

Boetri nanār: Teran rāt, oemoet arôn na oerang fō eril fō oemat: bet oemoet, oemoet naa, mĭski hôm jaw.

Rāt entoeroen, nanār: Oemwāv oeram do.

Boetri enwāv kasoer soe nangan, ensib oeran: immie, imdo nangan. Nesnobang ma, hir erohok-soe taheit, erma.

Rāt nesno mang erweilar dār fō ertoeb. Boetri nĕfen, nanār: nĭng oeran rir bias ertoeb dār waeid, baeil ertoeb kasoer-kabes. Boetri na kasoer-kabes fō ertoeb.

Rāt nanār: Ma dār do fō enjatat hir ertoeb. Ertoeb bo, rād nanār: Boetri oemleĭk, hir eril fō oemat te hoeb.

11. Hir eril ruk fō oemat ma. Boetri nanār wē ni oeran: Imro wel kaba, teran rāt enoet-il im fō oemat, jaw oetoeroen ning *diri* wē rāt.

Hir erhorak: Moe *diri* akahe?

Boetri nanār: Jaw oemengāk jaw mĕhe rāt hôn.

Hir ernār: Mĭski rāt enhêr ni perseng baeilbe wak, enhêr, enhêr wat, amoefen Boetri o hôn rāt roi ni.

Eidbo Boetri enreed-il fō bĕranrān s'enba nanartoel we rāt: Amoefen Boetri hôm o; oemhêr perseng baeilbe wak, ma amoefen Boetri o hôm.

Rāt nanār: Nĭng soek Boetri mĕlê, ma bet fel oehêr rereeng, oehêr roebi riwoen.

Eidbo Boetri enwêr roebi riwoen, rāt entarim sak ni hôn.

Fomoer rāt entoeroen hir eril rir reinan-awan hir nejen erdoek.

Boetri zeide: Ik kom hier niet om hanengevechten te houden. Als ik hier gekomen ben dan is het om kruiden te vragen om mijn broertjes weer in menschen te veranderen. Welnu als mijn haan die van den koning verslaat, dan zal ik de kruiden krijgen en als de haan van den koning mijn haan verslaat, dan zal ik ze niet krijgen.

Toen ze mesjes aan de pooten der hanen gebonden hadden, vielen de hanen op elkaar aan en die van Boetri overwon den haan van den koning en doodde hem.

10. Toen zei Boetri tot den koning: Heer koning als ik u veel voorstellen deed, zoudt ge ze dan afwijzen?

De koning antwoordde: Veel of weinig, zeg op, dan zal ik daarna zeggen of ik toestem of weiger.

Boetri sprak: Heer koning, geef kruiden, die mijn broertjes weer in menschen zullen veranderen, als ge slaagt, ben ik bereid uw bruid te worden.

De koning sloeg toe en zei: Breng uw broertjes hier.

Boetri bracht de matrassen aan wal en zei tegen haar broertjes: komt, gaat aan land. En ze sprongen in zee en kwamen.

De koning beval matten uit te spreiden waar ze op zouden gaan liggen. Maar Boetri kwam daartegen in verzet, zeggende: Mijn broertjes zijn niet gewoon op matten te liggen, maar op matrassen en ze bracht matrassen en kussens waar ze op gingen liggen.

De koning beval: Dek ze met matten toe. Toen sprak hij tot Boetri: kijk eens of ze al menschen zijn.

11. Ze waren al in menschen veranderd en Boetri zei tot haar broertjes: Gaat terug naar het schip; wijl de koning jullie weer in menschen veranderd heeft, heb ik mijn persoon aan den koning geschonken.

Ze vroegen: Uw persoon, wat is dat? [1]).

Boetri antwoordde: Ik heb beloofd de vrouw des konings te worden.

Ze zeiden: Dat de koning een vergoeding vrage zoo groot als hij wil, maar wij willen niet, dat gij de vrouw van den koning wordt.

Toen verkleedde Boetri zich in man en ging den koning boodschappen: Wij willen niet dat Boetri uw vrouw wordt; vraag een vergoeding zoo groot als ge wilt, maar wij willen niet, dat Boetri uw vrouw wordt.

De koning sprak: Het liefst had ik Boetri, maar als ik loon moet vragen, dan vraag ik duizend gulden.

En Boetri betaalde den koning duizend gulden, die hij ontving in stede van zijn bruid.

---

[1]) Boetri wil blijkbaar haar huwelijksplannen voor de broertjes verbergen, want in den Keieeschen tekst gebruikt ze voor hetgeen ze beloofd heeft den koning te geven een Maleisch, dus voor de broertjes onverstaanbaar woord, n. l. *diri*. Gelukkig laten deze zich niet foppen en voorkomen door hun verzet weer de bloedschande, die zeker noodlottige gevolgen zou hebben.

12. Sār toemtoem labo! Hir erho bīssa ruk kaba, Boetri nanār: Koet imkai waeid, jaw oeran jān im, reinad-jamad rāt, reinad einfīt, reinad endoek-rahan am ratoet, rehen jaw mĕhe. Imteoek, itrāt ohoi did, itit reinad, woekoen loeoen endit, itnār fō ratid, waeid, tomat ernār itfangnan ithabalin reinad.

Hir ertawoen bo, ersikar.

Tomat rāt enhorak: Mangbe eroet moemoer baeil i roa roi?

Mang ernār: Habo oe enloi roa roi, hira na habo raan nesor.

Rād nesno: Timbie, imhorak hir ental be hē ro.

Erhorak, ernār: Am reinab am Masar, jamab am Boegis.

Rāt nanār: Imwir habo do, fō ittarak-oek te.

13. Erwir habo-ho nangan ma, Boetri hirīs oeran ratoet erit ko wat hir nejen hiris rāt eroet Watwarin mĕlê! ah! ah! ah! ah! Erkêr tanat, ertiwak rĕhe Watwarin senho lelan, fō doot lêr ental.

Boetri nanār: Rāt, ma wêr, oerang hir ratoet rīn.

Rāt nĕfen, nanār: Hir lim baeil rīn noeoer fād.

Eidbo rāt enoet glās ratoet fō hir rīn.

Rīn bo, Boetri enhorak: Rāt, hiraki ni iri endir moe fid roi. Nanār Watwarin waeidĕ.

Rāt nanār: nīng oemat aein hē.

Boetri nanār: Oemhêr iri i baeil be?

Rāt nanār: Ma roebi woetlim wak, oemfaha.

Boetri nanār: Jaw oefen oefaha roebi woetlim, oefaha roebi riwoen wak.

Eidbo Boetri entiwoet ruk ini reinan bo, ma enhêr esbo i nĕfwaeik enloeroek, enwatoek ni esbo namawn ruk, enoet rawīt-esbo waeit i enreet. Enreet bo, nĕfla.

14. Sār toemtoem labo! Rĕfla ruk fel lair Ngil rāt, ersikar wel.

Teran bĕtotoean aein enseb noeoer ngaein bo nanār: mang kaba aein ersikar watroa roi. Rāt nesno wel hir eril-soe.

Daarna stond de koning toe, dat ze zouden terugkeeren naar het verblijf hunner moeder en zes tantes.

12. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen ze allen aan boord waren, sprak Boetri: Jongens, jullie weet het niet, maar ik ben uw oudere zuster. Onze ouders zijn koning, we hebben zeven moeders (moeder en moeien). [1]).

Onze moeder baarde ons alle honderd met mij alleen er nog bij. Als we in ons dorp komen en onze moeder zien, zullen misschien onze tranen vloeien; zegt dan dat het zweet is, anders zullen ze zeggen dat we aangedaan zijn en treurden om onze moeder.

Toen vertrokken zij al zingende.

De koning vroeg: Wie maakt daar zoo'n lawaai op zee?

Men antwoordde: daar ligt een schip op de ree en iemand in 't schip weeklaagt.

De koning beval: Gaat vragen waar ze vandaan komen.

Ze vroegen en kregen ten antwoord: Onze moeder is een Makassaarsche en onze vader een Boeginees.

De koning zei: Sleept de boot bij, dat we ze op 't droge trekken.

13. Ze sleepten de boot onder den wal en Boetri en haar honderd broertjes zagen hoe de zes wijven en de koning Watwarin mishandelden. Och! och! och! och! Ze hadden Watwarin tot den hals in een kuil gegraven, haar aan regen en zon blootstellend.

Boetri zei: Koning geef mijn honderd broertjes wat water te drinken.

De koning weigerde zeggend: het betaamt, dat ze enkel klapperwater drinken.

En de koning gaf honderd glazen om hen te laten drinken.

Toen vroeg Boetri: Koning, wiens slavin staat daar aan uw deur? (Ze bedoelde namelijk Watwarin).

De koning zei: Dat is een van mijn slavinnen.

Boetri vroeg: Hoeveel eischt ge voor die slavin?

De koning zei: Voor vijftig gulden kunt ge ze koopen.

Boetri antwoordde: Ik wil ze niet koopen voor vijftig gulden, maar wel voor duizend.

Toen Boetri haar moeder vrijgekocht had, vroeg ze haar den sarong die ze droeg, baadde haar, smeet den ouden sarong weg, gaf haar nieuwe kleeren om aan te doen en zeilde weg.

14. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Ze waren gezeild zoover als de kaap Ngil daarginds en zongen weer.

---

[1]) Op Kei worden alle zusters der moeder ook moeder genoemd en alle broers van vader eveneens vader. Verder heeten alle neven en nichten ook broers en zusters.

N. B. Wat de naam *Ai Ngam Sorngai* beteekent, kan ik niet met zekerheid zeggen. *Ai* = hout. *Ngam* hoorde men nog wel der ouden zeggen voor *āgam* = godsdienst en *Sorngai* van sorga = hemel, beide uit het Maleisch overgenomen woorden.

Watwarin, naam, welke we nog herhaaldelijk zullen aantreffen, beteekent; jongste meisje.

Eidbo hir ersoe wel ohoi, rāt enhorak: Imoet moemoer baeil i na roa roi fō aka?

Hir ernār: amoemirin mam iri.

Eidbo hir ratoet erdoek kaba ernār we Watwarin: Am bĭssa janab reinan ma, erroon.

Eidbo hir ratoet erdoek kaba ernār we Watwarin: Am bĭssa janab o. Oemdoek-rahan am, rāt ni hôn hir nejen erfoeoe-koeoek matam aroem fo oemkai am waeid.

Teran aein enseb noeoer endeinar ma, nanār wel we rāt: Mang kaba eroet moemoer baeil watroa roi.

15. Rāt nesno wel tomat erhaawk-il kaba ensoe ma, nanār: Boetri, oemroon aka? Boetri jaman jaw hē.

Boetri nanār: waeid; jaw reinang klêr, jamang koed. Rāt o oemnār jaw jamang o, felhē itwir kaba fo ittarak bo, itroe ithoel did toem.

Hir ertarak waeil ruk habo, Boetri nanār: Nĭng toem oehoel bo, ne rāt oemnār o jaw jamang ma, felenhē o oemnār laein naa wak.

Rāt i nanār: Boetri, oemkai fō toenan jaw jamam o hē; oemkai reinam endoek rahan oeram hir ratoet, rĕhen mĕhe Boetri o, jaw oehoba ruk bo, fō oefaha moe kafnoeoet ma, tomat hông hir nejen erfôt im na klêr ba enfof.

16. Boetri nanār: Rāt oemkai, oemengāk jamang o, baeil nĭng reinan hir nejen eroet enfof jaw, baeil Watwarin endoek-rahan jaw, oetaha nĭng wāt sebit enhoev nĭng ngiv i.

Rāt enhorak: Watwarin ibe?

Boetri nanār: Ini masoehoen bo, hoeb endoek kaba raan woev.

Rāt nanār: Ma-il-do fō lān ratoet im fō reinab hir fit.

Eidbo hir erba erhorak Watwarin ma, Watwarin nanār: Immasing ruk jaw woeoet mĕlĕ, (erfoeoe-boeoek waeidĕ), ma jaw oefen.

Nĕfen bo, Boetri nanār: Rāt o, ko wat i nĕfen. Niraan aka? Niraan immasing i waawn woeoet.

Rāt nanār: Betne ning hôn hir nejen oeoet-il hir fō loean, imĕhe rāt hôn, entarim te waeid?

Eidbo hôn hir nejen erbobar ma, ernār: Am mĭski am baeil amoet oeran-oemoen hir bĭssa raan, ferne am loean waheid.

Een oude man klom in een klapperboom en zei: De lui van die boot ginds in zee zingen. De koning beval, dat ze terug zouden keeren.

Toen ze in 't dorp terug kwamen, vroeg de koning: Waarom maakt jullie zoo'n kabaal ginds op zee?

Ze antwoordden: We vieren onze nieuwe slavin.

Ze zeilden weer weg en toen ze ongeveer zoo ver waren als de kaap Ngil daarginds, erkenden ze Watwarin voor hun moeder en weenden.

En de honderd die in de boot zaten zeiden tot Watwarin: Gij zijt ons aller moeder. Gij hebt ons gebaard, maar de zes vrouwen des konings hebben uwe oogen en ooren verstopt, opdat ge ons niet zoudt kennen.

Een oude klom in een klapperboom en hoorde het en zei tot den koning: Wat maken de lui van die boot ginds in zee toch voor een spektakel!

15. De koning beval dat men de boot weer terug zou halen en sprak: Boetri waarom ween je? Boetri ik ben uw vader.

Boetri antwoordde: Neen, mijn moeder is een kist en mijn vader een bak. Maar, koning, als gij zegt dat gij mijn vader zijt, laten we dan mijn boot bijslepen en op 't droge trekken en dan samen geschiedenissen vertellen.

Toen ze de boot opgetrokken hadden, zei Boetri: Ik zal mijn geschiedenis wel vertellen, maar koning, wijl gij beweert mijn vader te zijn, vertel gij eerst.

De koning zei: Zeker, Boetri, ik ben uw vader; uw moeder baarde uw honderd broertjes en u Boetri alleen daar nog bij. Ik ging op reis om luiers voor jullie te koopen, maar mijn zes andere vrouwen stopten jullie in een kist en lieten jullie wegdrijven.

16. Boetri hernam: Welnu koning, ik herken u voor mijn vader, maar mijn zes moeien hebben mij laten wegdrijven. Maar toen Watwarin mij baarde hield ik in mijn handen dezen tooversteen en dit mes.

De koning vroeg: Waar is Watwarin?

Boetri antwoordde: Ze treurt en is nog aan boord.

De koning sprak: Laat ze komen en alle zeven zullen uw aller moeders zijn.

Ze gingen dan Watwarin roepen, maar Watwarin zei: Jullie hebt mij als een visch ingezouten, (ze hadden haar n.l. oogen en ooren dicht gestopt) ik dank ervoor.

Boetri sprak daarop: Koning, die vrouw wil niet. Waarom? Omdat jullie haar als een visch hebt ingezouten.

De koning zei: Als ik mijn zes andere vrouwen tot rolblokken maak, en zij alleen mijn vrouw is, zou ze dan toestemmen?

De zes vrouwen van den koning werden bang en zeiden: We zullen eten koken en poffen voor hen allemaal, maar maak ons toch niet tot rolblokken.

17. Eidbo rāt nanār: wioeb waheid! Entarim hir loean rĕhe. Hir eril fō loean bo, Watwarin enil-do fō rāt hôn.

Eroet waeil ruk, Boetri nanār: Teran rāt hē, oeoet reinang hir nejen eril fō oemat.

Loean hir nejen ertoeb ruk kaba teinan ma, Boetri enreek ni ngiv, enoessit-fee hir nejen, eril fō oemat, baeil kedin roeroe hoeb erdoek haling-haling.

Enreek wel ni wāt sĕbit, enoet wel woean enhoev oelin enil fo kanimoen bo, kaba enohok-lawk.

Eidbo Boetri enoet hir nejen fō ni iri, famĕhe rāt enhamak-il fō bōk. Eidbo rāt hôn hir nejen fomoer rĕfngahir wel Boetri ma, woean aein Boetri enmāt.

Reinan hir fit enhoev rāt enhoev ni oeran ratoet bĭssa erhabalin Boetri ma, rāt ni massoehoen lāili woek bo, enmāt rĕhe woek.

Sār toemtoem labo! Eïn ruk.

---

17. De koning sprak: Zwijgt! — Hij maakte ze tot rolblokken en toen hij ze tot rolblokken gemaakt had, kwam Watwarin als vrouw van den Koning.

Toen dit alles gebeurd was, zei Boetri: Heer koning ik zal mijn zes moeien weer in menschen veranderen.

De zes rolblokken lagen al onder het schip, maar Boetri nam haar mes en sneed ze door. Ze veranderden weer in menschen maar ze lagen nog allemaal in twee helften.

Toen nam ze haar tooversteen, deed het hart en het lichaam weer een geheel worden en toen sprong het schip er af.

Boetri maakte die zes tot haar slavinnen, totdat later de koning de zaak weer had bijgelegd. Doch daarna waren de zes koningsvrouwen weer afgunstig op Boetri en een maand later stief Boetri.

Haar zeven moeders, (= moeder en zes moeien) de koning en haar honderd broertjes treurden om haar. Maar de koning was zoo zeer bedroefd, dat hij er ook van dood ging.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — En 't is uit.

BOETRI BOELAN-BERNAM HIRROE ENKOD ADAN.

1. Sār toemtoem labo! Enkod Adan ni jaman enhorak wat Sēran bĭssa ma, enkod Adan nĕfen bĭssa.

Eidbo ni jaman nanār: Moefen wat Sēran bĭssa mĕlê, felhē oembwa soemhaawk Boetri Boelan-Bernam endoek ohoi Timroen Kalawoen.

Adan nanār: Boetri Boelan-Bernam wahan-felan felbebe wak? Endeinar wat iwar bo, Djoemāt dedan enit ni waawn na ngoeoer ratan. Entaha jaeik ma, nanār: Boetri Boelan-Bernam ruk i. Entahati rahan, nanār wē ni jaman: Mēran oedad ning kaba na enmalir woev.

Endad ni kaba bo, raftīl mĕhe kaba aein. Enoet bĭssa fō einfit. Nanār wē jaman: Oemoeoek mang Sēran bĭssa, sertoeoe.

Hir rāffit ertoeoe senloi; rāffit ertawoen. Enoet kokat karoen woet fo jaman kĭs woho, i kĭs woho.

2. Rĕfla bo, rāffit erho Tehjād. Eidbo tomat aein, meman Sorsan, ni kaba nĕfla-talik i bo, entaha baeil ngiv enhoev soel-kawowar.

Feli hir rĕbro ma, erho ohoi aein, meman ohoi Atmān. Erhilik watsin, erho fō erleek wêr.

Enkod Adan ni marwoeoen bĭssa erho erleek wêr, erit noehoe i baeil atmān wat, erjaeid woek woho.

Enkod Adan mĕhe mintsār atmān waeid, natmeen wat.

Nĕfla wel bo, enho wel ohoi aein meman ohoi Bĭs Hir erba wel erleek wêr ma, erit wel noehoe i bĭs famĕhe wat. Erjaeid wel woho, baeil wat enkod Adan enwatoek wat.

3. Rĕfla wel bo, erho wel ohoi aein meman Pêr. Erba erleek wêr, erit wel ohoi i pērah famĕhe wat. Erlôn wel woho, baeil enkod Adan nesngān wat.

Rĕfla wel bo, erho ohoi aein meman Mās. Erba wel erleek wêr,

DE PRINSES BOELAN-BERNAM EN KAPITEIN ADAN.

1. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De vader van den kapitein Adan had alle Ceramsche meisjes voor hem ten huwelijk gevraagd, maar hij wilde ze geen van alle.

Toen zei zijn vader: Wijl ge geen der Ceramsche meisjes wilt, ga dan de prinses Boelan Bernam [1]) vragen die te Timroen Kalawoen woont.

Adan sprak: Hoe ziet de prinses Boelan Bernam er uit? Hij kende ze enkel van geruchte, maar in den nacht op Vrijdag [2]) zag hij haar uitgeteekend in het zand. Hij nam de beeltenis op en zei: Dat is de prinses Boelan Bernam. Hij bracht ze naar huis en sprak tot zijn vader: Morgen ga ik ginds in de loods een boot bouwen.

Na drie dagen had hij een boot klaar. Hij maakte er in 't geheel zeven. Toen sprak hij tot zijn vader: Roep alle Cerammers bijeen om ze te water te laten.

Na zeven dagen lieten ze de booten te water dat ze vlot waren en zeven dagen later vertrokken ze. Ze namen tien zakken rijst voor lijftocht, deels voor zijn vader, deels voor hemzelf.

2. Na zeven dagen zeilen kwamen ze te Tajando. Maar een hunner mannen, met name Sorsan was met zijn boot van hen verwijderd geraakt en die had de messen en palmwijnkokers geladen.

Ze kregen dorst en legden aan bij een dorp genaamd IJzerdorp. Ze lieten 't anker vallen en gingen water putten.

Alle matrozen van kapitein Adan gingen water putten en ziende dat geheel het eiland van ijzer was, laadden ze een partij ijzer in.

Alleen kapitein Adan liet zich aan 't ijzer niets gelegen liggen en bleef zitten spelen.

Ze zeilden verder en kwamen aan een eiland, genaamd Koperland. Ze gingen weer water putten en zagen dat heel het land uit koper bestond. Ze laadden er een deel van in, alleen kapitein Adan gooide het weg.

3. Ze zeilden verder en kwamen aan een eiland, genaamd Zilverland. Ze gingen weer water putten en zagen dat het land van louter zilver was. Ze laadden er een deel van in, alleen kapitein Adan versmaadde het.

---

[1]) De naam *Boelan Bernam* is verbasterd Maleisch; *boelan poernama*, dat wil zeggen volle maan. Wordt in het Hooglied de bruid ook niet geroemd: schoon als de maan

[2]) De Vrijdag is ook voor den heidenschen Keiees de groote dag, hetgeen ongetwijfeld is toe te schrijven aan Mohammedaansche invloeden. Niet dat deze dag op eenigerlei wijze gevierd wordt maar hij is de gunstige dag, *dies, fas* voor offeranden, wichelarij enz.- Hij is echter ook de *dies nefas*, noodlottige dag omdat vooral in den nacht van Donderdag op Vrijdag (dus reeds Vrijdag wijl men dag rekent van avond tot avond) waren vooral de geesten rond en wordt de zee onveilig gemaakt door monsters, vooral reuzenpoliepen, die heele prauwen met hun ontzettende vangarmen omknellen en naar de diepte slepen. Door hun sterk fosforesseerend schijnsel zijn ze echter reeds op grooten afstand te onderkennen. Men moet dan gauw alle lichten dooven en zien uit de peiling te komen·

erit wel noehoe i mās wat. Erboeat woho woek na kaba, erwatoek bĭssa atmān, bĭs, pērah, bĭssa; baeil enkod Adan enleĭk-toeoe wel, enmalit wat.

Rĕfla wel bo, erho wel ohoi aein meman Timroeoen. Erba wel enleek wêr, erit noehoe i mās timroeoen faměhe wat.

Dĕni enkod Adan enjaeit woek na ni kaba faměhe raan. Erjaeit bĭssa ruk bo, rĕfla wel, erho ohoi aein meman Bintang, sĭrsĭr ruk Boetri ni ohoi.

4. Eidbo hir ertoen raan fit bo, fomoer erho ohoi Kalawoen, Boetri Boelan-Bernam ni doekdoek. Erhilik watsin ma, rāt ohoi i nesno ni moerit erlenan kaba fō erhorak tomat sēdangar enbe wak entoea ni ohoi i.

Stiman nanār: Enkod Adan i.

I enwĕhe-il ma, rāt nesno wel senhorak, i enhaawk entoeboer woek te waeid.

Enkod Adan nanār: Fel meran-uk oetoeboer.

5. Sār toemtoem labo! Dedan ruk ma enkod Adan enloeroek fafit, enoet ni bakeen mās faměhe wat ma, leran toebtoeboer i enho rāt ni rahan.

Enwĕhe tit entoet nām bo, enrāt rahan rāt ni, endoek atban mās, tomat bĭssa enantār i.

Rāt nanār: Oembwa oemoet aka?

Enkod Adan nanār: Ning moerid erba natmeen wat.

Fomoer rāt nanār: bet imbeĭn wat, itroe itbeĭn manoet de?

Tomat enkod Adan nanār: Manoet, oekai oebeĭn manoet waeid.

Eidbo rāt enhêr namris bo, hirroe erbeĭn manoet. Hirroe erbeĭn manoet, enkod Adan ni manoet enfedan laein rāt ni, fomoer enfedan manoet ohoi Kalawoen bĭssa, bĭssa rĕhe.

6. Fomoer rāt i nanār: Itho roi, itbeĭn tērai-sembat.

I bo enkod Adan nanār: Oebeĭn sembat, oekai oebit waeid. Nakma rāt enfaoet namris bo, i enbit rĕhe.

Enbit bo, Boetri ini lir einmĕhe ni rahan enloi, leen mĕhe, nioet enbeĭn, endoek enbeĭn wat.

Enkod Adan enbit sembat, enbit bo, sembat enrāt enken Boetri ni esniwoet; enrāt ma, enlek-il i soe.

Lek-il, tomat Boetri enoet sĭr-masak enoet na bis mās, enwatoek-soe, enlek enkod Adan ni liman raan.

Ze zeilden verder en kwamen aan een eiland, genaamd Goudland. Ze gingen weer water putten en zagen een land van klinkklaar goud. Ze laadden een deel in de schepen en gooiden alle ijzer, koper en zilver over boord; alleen kapitein Adan lachtte er smalend om.

Ze zeilden verder en kwamen aan een eiland, genaamd Roodgoudland. Ze gingen weer water putten en zagen dat het heele land van zuiver rood goud was.

Hier laadde ook kapitein Adan zijn schip vol. Daarop zeilden ze verder en kwamen aan een dorp Ster genaamd, reeds dicht bij het dorp der prinses.

4. Ze losten zeven schoten en kwamen aan het dorp Kalawoen, waar de prinses Boelan-Bernam woonde. Ze lieten het anker vallen en de koning van het dorp gebood zijn lui aan boord te gaan, om te vragen welke handelaar voor zijn dorp was vastgemeerd.

De stuurman zei: Het is kapitein Adan.

Hij roeide terug, maar de koning beval hem ook te vragen of hij ook aan wal dacht te komen.

Kapitein Adan zei: Morgen kom ik aan wal.

5. En zoo verhaalt de geschiedenis! — 's Nachts baadde kapitein Adan zich zeven maal, hij kleedde zich geheel in 't goud en op den bepaalden tijd om aan wal te gaan begaf hij zich naar het huis van den koning.

Hij roeide naar den steiger aan de ree en ging naar het huis van den koning, die op een gouden ledikant gezeten was te midden van al zijn volk.

De koning vroeg: Waar gaat ge op uit?

Kapitein Adan antwoordde: Mijn volk gaat maar wat spelevaren.

Toen zei de koning: Als ge maar voor uw plezier uit zijt, laat ons dan hanengevechten houden.

Kapitein Adan hernam: Ik heb geen verstand van hanengevechten.

Maar de koning hield aan en ze hielden samen hanengevechten. Doch de haan van kapitein Adan doodde eerst den haan van den koning en daarna doodde hij alle hanen van het dorp Kalawoen, allemaal.

6. Toen zei de koning: Laten we ginds gaan voetballen. [1]).

Maar kapitein Adan zei: Voetballen? maar ik kan niet trappen. Doch de koning drong aan en toen trapte hij toch.

Het huis nu van de prinses stond op een enkelen paal geheel los, en als het waaide, draaide het met den wind mee.

Kapitein Adan trapte dan den bal, en de bal vloog omhoog en sloeg tegen het venster van de prinses en viel terug.

En de prinses stopte een klaargemaakte betel pruim in een gouden zakje, wierp het naar beneden en 't viel in de hand van kapitein Adan.

---

[1]) De Keieesche voetbal is een ronde korf van rotan gevlochten en meet ongeveer 15 à 20 cM middellijn. Spelregels zijn er niet. De spelers staan in een groote kring en het is zaak dat degeen waarbij de bal neerkomt hem weer omhoog trapt, opdat de bal zooveel mogelijk in de lucht blijve.

Enkod Adan enmeek: enmeek i enbit, ni sembat enrāt enken Boetri ni esniwoet.

I bo, rāt nesno: Oembit wel.

7. Rāt nesno fō enbit wel ma nanār: Oebit, oebit wat bo, nakma poetoessan ko wat i endoek felbe?

Rāt nanār: Oembit, terai enti esniwoet raan, Boetri o hôm; waeid, o hôm waeid.

Eidbo enkod Adan enbit-rāt, enbit ken Boetri ni soes kĕdin mel. Boetri hir eroet endoek rahan raan, erfakwoenin, enwoessak woleen waeid.

Eidbo terai ental ken ruk Boetri ni soes ma, ni oeran enrāt, endir reet jawoen fit, enhorak: Ni alamat enrāt te hoeb? (Waawn nanār: Ni soek hôn te waeid?)

Eidbo Boetri enfatlin waeid. Enrāt wel jawoen fāk, enhorak wel: Omoe alamat enrāt te hoeb?

Fomoer Boetri enhawa nanār: Alamat enrāt ruk.

Eidbo ensoe, enwoo-toel na ohoi bĭssa: Boetri ni hôn nĕblo ruk i enkod Adan.

8. Fomoer tomat kaba raan lim te nejen rĕfla-soe ni kaba, ertaha baeil rir ngir, eraf-tetat watsin lilan, reslān fō rĕfla, fō ertaha iwar.

Baeil enkod Adan i waeid; i nanār wē ni ifarin, fō eroet i hirroe Boetri rafaw naa wak.

Boetri nanār woek: Tomat Timroeoen Kalawoen ernēm bĭssa wak, fō eroet hir erbatsinik.

Eidbo leran einfit, hir erbatsenik ma, Boetri nĕfkalkin enkod Adan hoeman sien.

Eidbo enkod Adan enmeek, nanār: Oembatang.

Hirroe rafaw waeid ruk. Enkod Adan ni bākbakeen mās wat bo, Boetri nĕfkalkin bo, i raan sien.

Eidbo tomat Boetri nanār: Ental ni melmel rawĭt naa, senlawoer na ni oelin, hira enit i waeid, hira enit ni aroemoen afa waeid.

Eidbo Boetri nanār: Enkod Adan oemmeek waheid; o oelim hoeman sien bo, nakma Boetri enloeroek o. Enloeroek i fafit, ma ni hôn brĭssi, hirroe rafaw.

9. Sār toemtoem labo! Boetri hirroe enkod Adan erhaawk rĕfla-il, fō erhoel ni reinan-jaman. Boetri nanār: O oemhoba, itroe ithoba.

Enkod Adan nanār: Oebobar omoe jaman-oeran ma, o oemdoek.

Eidbo Boetri imĕhe nanār wē ni jaman-oeran.

Boetri jaman-oeran ernār: Omoe hôn bo, fel enhoba, imroe imhoba.

Kapitein Adan was verlegen. Hij was verlegen dat de bal die hij getrapt had het venster der prinses geraakt had.

Maar de koning beval: Trap nog eens.

7. De koning beval, maar hij opperde: allemaal goed en wel, maar wat denkt ge van 't geval met die jonkvrouw?

De koning antwoordde: Als ge den bal door 't venster der prinses trapt, dan wordt ze uw vrouw, anders niet.

Kapitein Adan trapte en de bal trof de rechter borst der prinses. De lui der prinses lieten haar binnen in 't huis zitten en verborgen haar en lieten haar niet te voorschijn komen.

Maar de bal had de borst der prinses getroffen en haar broer klom op de ladder zeven sporten hoog en vroeg, of ze al bericht ontvangen had. (Dat wil zeggen of ze met haar bruidegom ingenomen was).

Doch de prinses hoorde het niet. Hij steeg nog vier sporten en vroeg: Hebt ge al bericht ontvangen of niet?

De prinses antwoordde: De tijding is al gekomen.

Toen daalde hij omlaag en riep door het dorp rond: Kapitein Adan is de bruidegom der prinses geworden.

8. Daarop snelde de bemanning van vijf of zes booten naar boord terug. Ze namen hun bijlen, en kapten de ankertrossen door en zeilden overhaast weg, om de tijding te gaan brengen.

Maar kapitein Adan bleef, en zei tot zijn schoonbroers, dat ze eerst zijn huwelijk met de prinses zouden vieren.

De prinses zei ook: Dat alle menschen van Timroeoen Kalawoen eerst samen moesten komen om de bruiloft te vieren.

Na zeven dagen dan trouwden ze, maar de prinses trok den neus op voor kapitein Adan en zei, dat hij kwalijk rook.

Kapitein Adan schaamde zich, en zei: Pas op.

Ze waren niet meer getrouwd. Kapitein Adan was heelemaal in 't goud gekleed en nog trok de prinses den neus voor hem op en hij was boos.

Maar de prinses zei: Van kindsbeen af dat hij kleeren droeg, zijn ze aan zijn lichaam versleten en heeft niemand ooit een stukje van zijn lijf gezien.

De prinses zei nog: Kapitein Adan, wees niet beschaamd; uw lichaam riekt kwalijk, maar ik zal je wasschen. Zij baadde hem zeven maal; toen was haar bruidegom schoon en trouwden ze weer.

9. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Kapitein Adan wilde met de prinses terug varen om zijn ouders te gaan bezoeken. En de prinses zei: als gij heengaat, dan gaan we samen.

Kapitein Adan sprak: Ik ben bang voor uw vader en broers, blijf gij nog maar. [1]).

---

[1]) De vrees van kapitein Enkod wordt verklaard door het feit, dat een man zijn vrouw niet naar zijn eigen huis mag meenemen alvorens de huwelijksprijs minstens voor een groot gedeelte betaald is. Zie verder over de Keieesche huwelijksgebruiken: U. e. v. W: blz.: 289.

Eidbo fomoer enkod Adan entoeoe woer-harta wē Boetri ni jaman-oeran, enjaeit afa bĭssa, kaba raan bĭssa.

Boetri jaman-oeran ermoewat wel afa na kaba ma, hirroe wat-bĕranrān rĕfla.

Rĕfla bo, ohoi ratoet bĭssa hirĭs Boetri jaman-oeran bĭssa erdoeak hir; erho kaba ma rĕfla.

10. Sār toemtoem labo! Rĕfla ma, ni rāffit enkod Adan enmāt rĕhe. Enmāt bo Boetri enfakwoenin ni nit na kaba raan.

Eidbo mangmang erho leen-sĭr ohoi aein, ni moerid erhorak: Itloi dĕni te waeid?

Boetri enweeng nanār: Enkod Adan nĭn toeat angled ma, nakna-woet, entoeb-keĭn, itnesloeroek rĕhe.

Erho leen-sĭr wel ohoi aein ma, strıman enhorak wel: itloi i te waeid?

Boetri nanār: Itloi waeid: enkod Adan nĭn toeat ma, naknawoet, itafla wat.

Fomoer enkod Adan natboeboe ruk bo, Boetri endadan-watoek oelin, enreek jafoer, enmassin aroemoen.

Eidbo rĕfla-ti wel ohoi aein, ni ohoi sĭrsĭr ruk, Boetri nanār: Ohoi sĭrsĭr bo, itafla rĕhe ohoi.

11. Rĕfla sĭrsĭr ruk ohoi, Boetri enroon. Dedan kaba enloi. Kaba raan enroon enkod Adan enhoev ni oeran, ni warin, loisoes bĭssa.

Tomat enkod Adan ni oeran warin hir nejen erfatlin, en warin nanār: Hira enroon, waawn enroon enkod Adan.

I enroon ma, ni reinan nanār: Ithabaling enkod Adan baeil i, batang oemdeeng meman i enooêr waheid.

Eidbo en matwān enfatlin wel, nanār: Hira enroon rĕhe, waawn enroon enkod Adan.

Ni reĭnan nanār: Ithabaling enkod Adan baeil i, batang oemdeeng meman i enêr waheid hē!

Fomoer matwān hir lim noeteen bĭssa waawn wat i; i bo en jān nanār wel: Oho n'aka? Nen hē, hira enroon, waawn enroon enkod Adan hē.

12. Eidbo nesno ni oemat enba enleĭk.

Erho bo, erhorak: Hiraki ni kaba hē?

Striman nanār: Enkod Adan ni.

Tomat enhorak: Hiraki enroon na kaba raan i, ensoeboet enkod Adan?

Toen vertelde de prinses zelf het aan haar familie.

De vader en broers der prinses zeiden: Hij is uw man, als hij gaat, gaat dan beiden.

Toen bracht kapitein Adan den huwelijksprijs aan den vader en de broers der prinses; al wat hij in zijn schip had, laadde hij uit.

De vader en de broers der prinses laadden tegengeschenken in de boot en zij beiden, man en vrouw, zeilden weg.

Toen ze heengingen deden alle menschen van het dorp en de vader en de broers der prinses de afreizenden uitgeleide.

10. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Ze zeilden weg, maar zeven dagen later stierf kapitein Adan. Hij was dood en de prinses verborg het lijk in het ruim van het schip.

Toen ze naderhand een dorp naderden vroeg het scheepsvolk: moeten we hier pleisteren of niet?

De prinses jokte en zei: Kapitein Adan heeft te veel palmwijn gedronken en slaapt zijn roes uit, vaart maar door.

Ze naderden weer een dorp en de stuurman vroeg: Moeten we hier aanleggen, of niet?

De prinses zei: Neen, kapitein Adan heeft palmwijn gedronken en is beschonken, zeil maar door.

Intusschen begon kapitein Adan op te zetten, maar de prinses stroopte hem het vel af en nam kalk waarmee ze het lichaam in zoutte.

Ze naderden weer een dorp dicht bij hun eigen woonplaats en de prinses zei: We zijn dicht bij huis, we zullen maar door varen.

11. Dicht bij 't dorp gekomen begon de prinses te weeklagen. 's Nachts meerde de boot. Binnen in 't schip weeklaagde ze over kapitein Adan en diens broers en zusters tot de jongste toe.

De broers en zusters van kapitein Adan hoorden het en de jongste zei: 't Is juist of iemand kapitein Adan beweent.

Zijn moeder sprak: Wij treuren zoozeer om kapitein Adan, vernoem zijn naam niet, wat een verwensching gelijkt.

Een oudere hoorde het ook en zei: En toch, 't is juist als of iemand kapitein Adan beweent.

Maar de moeder sprak: Wij treuren zoozeer om kapitein Adan, vernoem toch zijn naam niet, wat een verwensching gelijkt.

Later zeiden alle ouderen hetzelfde en de oudste sprak: Ja, hé? Moeder, 't is juist of iemand kapitein Adan beweent.

12. Toen beval ze haar dienstbaren te gaan kijken.

Zij gingen en vroegen: Van wie is dat schip?

De stuurman antwoordde: Van kapitein Adan.

De man vroeg verder: Wie weent daar binnen in 't schip, den naam van kapitein Adan vernoemend?

Hir ernār: Amkai waeid. Oemkai Boetri enweeng hir, fō erkai waeid.

Fomoer Boetri enwoo: Enkod Adan enmāt ruk ōh!

Eidbo erwĕhe-il, ernār wē ni oeran: enkod Adan enmāt ruk.

Hir erkai enkod Adan enmāt, erleb-laa, erroon, rir massoehoen lāili.

Hamar ruk bo, tomat Sēran bĭssa ersabloer atbān, ni wat-abrān hirroe ertoeb.

Ersabloer atbān i do, tomat Sēran bĭssa erroon. Erroon, Boetri enroon-talik.

Enroon-talik bo, nĕfra ni oeran warin, ān-warin ohoi noehoe bĭssa.

13. Nĕfra bĭssa wak, entai rĕhe fid matan, entôr-taroman, nanār: Bet moerbong, kāb-lēma, iri-howang janar-oeboer i, i entoeboer-soe, enit arôn endir reet roehoen waheid. Bet i rāt aknās, melhel-kanēw, dir-oe ham-wang janar-oeboer i, entoeboer ensoe, enit arôn endir reet kĕdin roe enharoeb endat.

Fomoer Boetri entoeboer ensoe, enit arôn, enoet na glās ma, enoet, enferak enhoev ngoe nanfangwaeik ni abrān.

Eidbo enoet laein na ni liman kĕdin mel bo, liman kĕdin mel wiloen.

Enoet wel na liman kĕdin balit, liman kĕdin balit wiloen.

Enoet na matan, matan enlangar.

Enoet na ni toemoen laitên, enoet howan ensoe enoet enho i ensoe, hanaan endat.

Fomoer enjangoen ni hôn enbatar, enho katleen enloeroek.

14. Enwaeit-il ruk, Boetri enreek wêr, enloeroek bĭssa, enloeroek-watoek jafoer afa afa; i oelin-raein wel waawn enkod Adan lalaeinlĕ.

Fomoer enwaeit, hirroe hôn rafaw wel.

Eidbo Boetri ni woean roe enmāt. Enkod Adan enhabalin wel ni hôn, enmāt norang.

Ni reinan oeran bĭssa erhabalin hirroe bĭssa, ertoet koeboer toem, ertiwak hirroe bĭssa famĕhe.

Sār toemtoem, wahan ruk i.

Ze antwoordden: Dat weten we niet. Immers de prinses had hen misleid, zoodat ze 't niet wisten.

Daarop riep de prinses: Kapitein Adan is overleden!

Toen roeiden ze terug en boodschapten aan zijn broers: Kapitein Adan is overleden.

Toen ze vernamen, dat kapitein Adan dood was, rolden en kropen ze weenend over den grond, want ze waren zeer bedroefd.

Toen 't dag geworden was, droegen alle Cerammers een ledikant aan, om beiden man en vrouw op te leggen.

Zij droegen het ledikant aan en alle Cerammers weenden. Maar toen zij allemaal weenden, hield de prinses op met weenen.

Zij hield op met weenen en troostte al de familieleden van 't heele land.

13. Toen ze allen getroost had, ging ze in de deuropening staan en bezwoer: Indien deze (die hier staat) afstammelinge is van slaven en dienstbaren, knechten en toovenaars, dat ze dan het geneeskruid niet zie, dat langs de trap groeit; maar als ze kind en afstammelinge is van groote koningen, hoogen adel en verheven waardigheidsbekleeders, [1]) dat ze dan het geneeskruid zie, dat aan beide zijden van de trap opschiet.

Daarop daalde de prinses de trap af, ze zag het geneeskruid, deed het in een glas en perste het uit met olie om haar man ten leven op te wekken.

Ze wreef er eerst zijn rechter arm mee, en de rechter arm bewoog.

Ze wreef er ook zijn linker arm mee en de linker arm bewoog.

Ze wreef er de oogen mee en de oogen openden zich.

Ze wreef er den romp mee in, van boven naar onder, heen en weer en de adem kwam terug.

Toen beval ze haar man op te staan en ze ging hem in de binnengalerij baden.

14. Hij was weer levend geworden en de prinses nam water om hem te baden en de kalk en alles af te wasschen. Daarna zag hij er weer uit als kapitein Adan vroeger.

Hij was weer levend en ze waren beiden weer getrouwd. (Leefden weer als man en vrouw).

Doch na twee maanden stierf de prinses. Kapitein Adan treurde om zijn vrouw en volgde haar in 't graf.

Zijn moeder en zusters treurden om hen beiden, ze bouwden een familiegraf en begroeven beiden te samen.

Zoo verhaalt de geschiedenis, hier is 't uit.

---

[1]) Over de waardigheden *dir oe* en *ham-wang* in den Keieeschen tekst vermeld, zie: U. e. v. W: blz. 191.

TOEM BOKETSIN NI.

1. Boketsin erfaha fō tomat aein, meman Lesemboan hôn. Eidbo erreed bēlan fō waawn rāfroe erwĕhe fō Boketsin ni ohoi fō erdoeak i.

Eidbo fel dēĭ roebāi aein enwāl-il fō Lesemboan. Enrāt nanār i enba endat entoeoe Boketsin fō hirroe ersoe ni ohoi. Roebāi enweeng i Lesemboan.

Eidbo hirroe ersoe habo ma, erwĕhe-il.

Erwĕhe-il ersoe roebāi ni ohoi bo, hirroe erbaro wāt oetin, roebāi ni ohoi. Erho bo, roebāi enoet-il fō roebāi. Roebāi nanār: itseb de?

Boketsin nanār: Oeseb naa waeid.

Roebāi enoet Boketsin endoek ni tetan, enwār woear rāt, enoet sendoek wāt oeban rāt hē!

2. Endoek bo, tomat ohoi fel mēran erwĕhe, erit Boketsin waeid.

Boketsin reinan-jaman ernār: Lesemboan enhaawk ruk entai dēĭnlē, enwĕhe-il ruk.

Erwĕhe-rāt bo, erwĕhe-il ohoi, hir bĭssa erhaawk Boketsin. Lesemboan mĕhe endoek oba ohoi.

Erhaawk de woet ma, hira enit waeid; dedan woet rĕhen wel, amnanatli erlēĭhaawk, hira enit waeid.

3. Sār toemtoem labo! — Boketsin reinan-jaman ertoean-noet rir fid, erdoek rahan raan, erfoeoe-koeoek fid, esniwoet bĭssa, fō erfatlin Boketsin meman waheid. Erfoeoe wel aroer, (rir masoehoen lai waeidĕ) fō erdeinar Boketsin meman waheid.

Eidbo sār te amnanatli wel wat betoetoan aein Boketsin boente, enba entai miēt. Boeketsin endoek rāt, enlēĭk-soe, enit ni boente.

Boketsin endoek enlēĭk tete entai miēt bo, enef ken ni boente ma, enroon:

> Wowa, wowa, toekoen lena,
> Enwalan enhawalan Lesemboan āh!

Eidbo enroon fatil. Enroon laeinlĕ, tete endeinar i hoeb. Faa wel, enit tete enloer taheit. Enroon wel, enfatkak ruk ma, endir. Endir, Boketsin enroon faa wel. Enef ken bo, enaf namris liman, enwoo ris: Boente! boente!

GESCHIEDENIS VAN BOKETSIN.

1. Boketsin was tot vrouw gekocht van Lesemboan. Ze tuigden een feestprauw op, om over twee dagen naar het dorp van Boketsin te roeien en haar af te halen.

Maar zooals dezen avond veranderde een slang zich in Lesemboan. Zij ging heen en zei, dat ze kwam om Boketsin te schaken, opdat ze samen naar zijn dorp zouden gaan. De slang gaf zich uit voor Lesemboan. [1]).

Ze stapten beiden in de boot en roeiden weg.

Ze roeiden naar het verblijf der slang en gingen samen tot aan den voet eener hooge rots, het verblijf der slang. Daar veranderde ze zich weer in slang en zei: Laten we naar boven klimmen.

Boketsin antwoordde: Ik kan daar niet opklimmen.

De slang zette Boketsin op haar rug, bracht ze naar boven en liet haar op de kruin der rots zitten.

2. Daar zat ze en zoo als morgen roeiden de menschen van het dorp weg en vonden haar niet.

De ouders van Boketsin zeiden: Lesemboan heeft haar gisteren al gehaald en is al terug geroeid.

Ze roeiden dan weer terug naar hun dorp en alle menschen zochten Boketsin. Alleen Lesemboan bleef achter in 't dorp.

Ze zochten haar vele dagen, ze zochten haar vele nachten, zeer, zeer lang maar niemand vond haar.

3. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De schoonouders van Boketsin sloten hun deur en bleven binnenshuis, ze stopten de vensters dicht om den naam van Boketsin niet te hooren. Ze stopten ook hun ooren dicht, (want ze waren zeer bedroefd) opdat ze den naam van Boketsin niet zouden hooren.

Zeer langen tijd daarna ging een oude vrouw, de grootmoeder van Boketsin op het strand schelpdiertjes zoeken. Boketsin, die boven op de rots zat, keek omlaag en zag haar grootmoeder.

Toen Boketsin het oudje schelpdiertjes zag zoeken en ze haar grootmoeder erkende, begon ze te weeklagen:

Wowa, wowa, toekoen lena,
Enwalan enhawalan Lesemboan ah! [2]).

Zoo weeklaagde ze drie maal. Den eersten keer hoorde het oudje haar niet. Bij den tweeden keer zag ze het oudje door de zee waden.

---

[1]) Wanneer de oude lui, die een huwelijk moeten bedisselen, daar mee al te lang dralen, gebeurt het meer, dat de betrokken jongelui ongeduldig worden en de jonkman zijn meisje eenvoudig schaakt. Over deze wijze van schaking, zie: U. e. v. W.: blz.: 324.

[2]) Deze geschiedenis speelt weer in een vreemd land en wordt het klaaglied van Boketsin in haar eigen taal aangehaald, welke mij echter ook onbekend is.

Boente nĕfla-il ohoi. Nĕfla-il bo, enba nanartoel we Lesemboan, enhoev tomat ohoi bīssa, enoeoek hir bīsbīssa ersoe.

4. Hir ohoi ratoet ernēm na wāt, erraha bīssa sāv aftetat, ngir, nēran-matan bīssa, ernēm, erdoek enetan wāt lāi i, Boketsin endoek.

Eretan wāt i bo, eretan wāt koet ruk, enhaawk ruk enlek ma, roebāi enoet ni adil, wāt enil fō kanimoen wel.

Faa wel erro wel, eretan-saroeak wel, wāt enhaawk enlek, enil fo kanimoen wel.

Kanimoen bo, eroet, eroet naa ruk waeid, reinan jaman, ohoi bīssa ertalik ruk.

5. Sār toemtoem labo! — Enteoek famĕhe amnanat-li wel, Boketsin enoet enweeng roebāi i. Hirroe erdoek, Boketsin nanār: Jaw oedoek oehoev jamang-oerang, ra wel jaw woeoet doem nessohok taheit roi, ra fō nīng bebeīn.

Roebāi nanār: Oemsehek woeoet i, oemteoek odan, oea.

I enro ma, entaha-do; entongar ni lelan ablôtli ma, ni weilan mĕhe entoeb oba wat ratan, nanbatang Boketsin i.

Eidbo fomoer wel ensehek wel arād, nanār: Oedoek oehoev jamang-oerang, oehaawk oetaha arād fo oebeīn, hir ertaha, hir eroet naa wat.

Roebai nanār: Oemteoek odan, oea.

Entongar wat lelan, entaha rĕhe, weilan mĕhe endoek wāt ratan, enbatang Boketsin.

6. Eidbo faa erdoek wel, Boketsin nanār: Kashē, na taheit roro rōi afa laitênli nĕkfinoer, taheit enrāt baeil! Oemkai, oedoek enhoev jamang-oerang, ertaha-do wat fō nīng bebeīn.

Roebai i nanār: Oemteoek odan, oea.

Eidbo enwatoek ni oeoen soe taheit enro ablôtli; weilan endoek-oba wāt ratan. Enwatoek-soe bo, enseibat lorwān lāili aein, enlōi nĕkfinoer taheit rōi. Laein enoet naa waeid; mangmang enoet naa, enwir-rāt.

I bo, Boketsin enhaawk enweeng roebai i bo, enoet naa waeid. Faa wel hirroe erdoek, enit lêr ensoe, woekoen namdoeoe, nanār: Oedoek oehoev jamang-oerang, ra wat afa woelwoel enlōi rāt, fō nīng bebeīn.

Roebai nanār: Oemsehek wel afa i, oemteoek odan, oea.

Toen ze nog eens weeklaagde, hoorde het oudje haar en bleef stil staan. Toen ze stilstond weeklaagde Boketsin nog eens. Ze erkende haar, wenkte aldoor met de hand en riep: Grootmoeder! grootmoeder!

Het oudje liep naar 't dorp terug en ging het vertellen aan Lesemboan en aan alle menschen van 't dorp en riep ze allemaal samen om mee te gaan.

4. Alle lui van 't dorp gingen naar de rots, wetten hun bijlen, bijtels, hakmessen en alle gereedschap om samen de rots om te kappen waarop Boketsin zat.

Ze kapten en waren er bijna door, de rots stond op vallen, toen de slang met haar tooverkunsten de rots weer heel deed worden.

Ze kwamen er nog eens op terug en kapten verwoed, totdat de rots reeds dreigde te vallen; doch weer werd ze heel.

Toen zagen ze, dat ze er niet mee klaar kwamen en de ouders en alle menschen gaven het op.

5. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Ze wachtte nog langen tijd en toen beproefde Boketsin de slang te misleiden. Toen ze daar samen zaten, sprak Boketsin: Toen ik nog bij mijn vader en broers woonde gaven ze mij van die visschen, die ginds uit zee opspringen, om mee te spelen.

De slang antwoordde: Verlang je van die visschen; wacht maar even, ik zal ze je geven.

Ze ging en bracht ze mee; ze rekte haar hals heel lang uit, zoodat haar staart alleen op de rots bleef om Boketsin te bewaken.

Later begeerde ze bruinvisschen en sprak: Toen ik nog bij mijn vader en broers woonde en ik bruinvisschen voor speelgoed verlangde, vingen zij die makkelijk voor me.

De slang antwoordde: Wacht even, ik zal ze je geven.

Zij rekte haar hals en pakte er waarlijk een. Haar staart alleen bleef op de rots om Boketsin te bewaken.

6. Toen ze weer eens samen zaten, zei Boketsin: Kijk, ginds heel ver in zee ligt een heel groot ding te snuiten; zie de zee eens opspritsen! Toen ik nog bij mijn vader en broers woonde, gaven ze me dat om mee te spelen.

De slang zei: Wacht even, ik zal het je geven.

De slang stortte haar kop in zee en hij reikte heel ver; de staart alleen nog bleef op de rots. Ze rekte zich en omkronkelde een zeer grooten potvisch, die daar in zee lag te snuiven. Eerst kreeg ze het niet klaar, maar ten laatste ging het toch en ze trok hem naar boven.

En zie, Boketsin wilde de slang misleiden, doch het gelukte haar niet. Op zekeren dag dat ze weer samen zaten, zag ze de zon ondergaan, op het punt in zee weg te zinken en ze sprak: Toen ik nog bij

Eidbo roebai enoet fo enhaawk lêr ma, entongar lelan, enahatoek; ensôk fō entetar, lêr ensoe; entoeb-katar, oelin narneïn, lelan entongar.... oelin so enweilar wel ma, lêr ensoe, entaha naa waeid; entongar.... entongar.... entongar.... weilan woek enboesil ohoi, enba norang wel lêr.

7. Enboesil woek, Boketsin mĕhe wat endoek ruk. Eidbo safsiw endoek noeoer oeban, safsiw enhoev sangwa fō einroe. Eroer erdat, Boketsin nanār: Imwāv jaw.

Manoet erkabreeng ma, Boketsin nanār: Mĭski oereeng, oea aka wak?

Manoet ernār: ma moe rawĭt-esbo ruk i.

Boketsin entarim bo, entoeoe wel ni foefoeoen ni tentan, ni a, ni mās bĭssa, enhoev enoet wel nafohot, tangoen, en, mōoe, benawnaw na boem ratan bĭssa, fo hirroe raan.

Hirroe eroet oeran ma, raan. Raan, Boketsin entaha oet lāi aein ental ni sarsin enoet endoek dār raan, ensib: Roebai bet enhorak jaw, oemhawa.

I bo, Boketsin enohok endoek manoet halaān, hirroe eroer, eroersoe ohoi, eroet Boketsin endoek roĭn oeban, endir wêr ratan.

8. Roebai enil, enleï-haawk Boketsin, enwoo: Boketsin! Boketsin ēj!
Oet enoet: oi! oedoek i ja!

Roebai enleï-haawk, enwoo namris ma, enit waeid. Oet endoek enhawa wat dār raan, wioen koet ma, roebai enleĭk roro ma, enit waeid. Entaha-wilweilak wel afa bĭssa rahan raan ma, oet oet lāi wel te, afa koetsin ma, roebai enit rĕhe i waeid. Raan sien Boketsin enoet i ma, nĕfla ba enhaawk.

9. Sār toemtoem labo! — Boketsin endoek ruk roĭn oeban ma, endoek ma, amnelat ohoi erba erleek wêr. Erleek wêr, erleĭk-soe, erit Boketsin mavan wêr raan woev. I wak ertok-dat roĭn, erit Boketsin.

Erit, koet wat rĕfla-il ohoi, erwoo-toel we tomat ohoi enhoev Boketsin reinan-jaman i erwoo: Boketsin endoek wêr ratan rōi hē!

Hir ernār: Mangbe erdeeng Boketsin meman baeil i! Imdeengtalik, ammoessoehoen baeil i; imdeeng Boketsin meman waheid!

Tomat koet ernār: Amnār toenan hē!

Tomat koet lāi bĭssa erba erleĭk wêr. Reinan-jaman eroet-laawk foeoe na aroen enhoev na fid.

mijn vader en broers woonde, gaven ze me dat roode ding, dat ginds hangt, om mee te spelen.

De slang zei: Wil je nu dat ding weer hebben; wacht even, ik zal het je geven.

En de slang wilde de zon gaan pakken: ze rekte haar hals, maar kon ze niet aan; ze rekte en strekte zich maar de zon daalde; haar lijf stond strak gespannen, ze rekte den nek; ontrolde nog een kronkel, maar de zon daalde en ze kon er nog niet bij.... ze rekte zich.... rekte zich.... en ook de staart schoot van de rots de zon achterna.

7. Toen zat Boketsin eindelijk alleen. Juist zat een honingvogeltje (hermotimia zenobia) in den top van een klapperboom: een honingvogeltje met een Colibritje (zosterops Grayi). Ze kwamen aanvliegen en Boketsin zei: Draagt mij weg.

Toen de vogeltjes aarzelden, zei Boketsin: Ik zal er u wel voor betalen, wat wilt ge hebben?

De vogeltjes zeiden: Geef ons de kleeren die ge draagt.

Boketsin stemde toe en gaf nog haar oorhangers, vingerringen, armbanden en al haar sieraden op den koop toe en gaf hun nog boontjes, erwtjes, aardvruchten, bananen en alle voedsel dat op de wereld is, te eten.

De vogeltjes kookten hun potje en aten. Terwijl ze aten nam Boketsin een dikke luis uit haar haarwrong, zette die in haar slaapmat en droeg haar op; Als de slang mij roept, moet gij antwoorden.

Toen sprong Boketsin op de vleugels der vogeltjes en ze vlogen weg, ze vlogen naar het dorp en zetten Boketsin neer in den top van een citroenboom, die naast de bron stond.

8. De slang kwam terug, zocht Boketsin en riep: Boketsin! Boketsin! De luis antwoordde: Ja, hier ben ik.

De slang zocht en riep maar, doch zag haar niet. De luis zat in de mat te antwoorden, haar stem klonk zacht en de slang keek in de verte, maar zag niets. Zij haalde alles in huis onderst boven, maar de luis was wel een groote luis, maar toch maar een heel klein ding en de slang zag ze heelemaal niet. Ze was boos dat Boketsin haar bedroog en ging op zoek.

9. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Boketsin zat boven in den citroenboom, toen de jonge meisjes van het dorp water kwamen putten. Bij het putten keken ze omlaag en zagen daar beneden het spiegelbeeld van Boketsin in 't water. Ze keken omhoog naar den citroenboom en zagen Boketsin.

De meisjes snelden terug naar het dorp en riepen rond aan alle menschen en aan de schoonouders van Boketsin: Boketsin zit daarginds bij 't water!

Ze zeiden: Wie durft aldus den naam van Boketsin vernoemen! Zwijgt! We treuren zoozeer om Boketsin, vernoemt haar niet!

Eroet-watoek bo, tomat bissa erwāv-il ruk Boketsin enma ohoi. Tomat ohoi noehoe bĭssa erwāv Boketsin eroet endoek rahan; erleek wêr nanloeroek-watoek roebai hoeman, ertār rĕframat noeoer, erferak roĭn.

10. Sār toemtoem labo! — Roebai enit waeid ruk ma, enba enhaawk Boketsin ruk hē. Enhaawk, ental woear ensoe ohoi tomat erdoek.

Ensoe, enit teran aein endoek enhēd ni woev, i enhorak: Teran woekoen oemit nĭng afa aein odan i, te waeid?

Teran i nanār: Jaw oekai moe afa aein waeid; oedoek wat ohoi; matak enlek na dĕni, oekai woek waeid.

Enma enti tomat Erjāt erdoek erfaw, enhorak wel: Woekoen imit nĭng afa aein?

Erjat nanār: Oekai waeid.

Enhorak, enhorak angledli bo, tomat bĭssa waawn wat i. Eidbo i nanār: Teoek rāffit-ak, jaw wel na dĕni oehaawk rĕhe nĭng afa, enmam i; imkai jaw hoeb, teoek imkai.

Tomat ohoi ratoet bĭssa erbobar ma, rasdoev. Rasdoev, tomat Erjāt ermengāk fō eroet roebai i.

11. Rāffit roebai ensoe ma, tomat Erjāt eroet i. Roebai laein enhaawk enweeng tomat ma nangrĕhi haloesli. Enit Erjāt nifan nangmetan, enit, nanār: oemoet aka na nifam i ranil nangmetan baeil i?

Erjāt nanār: Amawoen atmān odan, amoet na nifad am: (enweeng roebai hē!)

Roebai nanār: Oemoet jaw nifang naa woek.

Erjāt nanār: Soemdoek banko i naa wak.

Endoek bo, Erjāt enhoer jār, enawoen atmān fo woelwoel, nesnobang roebai enlang wowan.

Enlang wowan ma, enwatoek atmān i soe, nanār: „Naam tala telas!"

Na aein endo wel enhilik norang howan ensoe, nanār: „Naam mina minat!"

Eidbo tomat ohoi ratoet bĭssa erbobar ma rĕfla. Roebai iwoen enloeoer, enawoen-fee atnên. Roebai endir ma, atmān enlek-fee tanat ôn i fo oetan roe.

De meisjes zeiden: Maar wij spreken waarheid!

Alle menschen groot en klein gingen naar de bron kijken. Haar schoonouders deden de proppen uit hun ooren en maakten de deur los.

Ondertusschen bracht men Boketsin reeds terug naar het dorp: alle menschen droegen haar en brachten haar in huis; men putte water, perste kokosnoot en citroen, om den slechten reuk van de slang weg te wasschen.

10. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen de slang Boketsin niet vond, ging zij haar zoeken. Zij daalde dan van den berg en ging naar het dorp waar de menschen wonen.

Daar zag ze een man, bezig een vischkorf te vlechten, en ze vroeg hem: Baas, hebt ge hier niets van mij gevonden?

De baas antwoordde: Ik weet van geen enkel van uw dingen af; ik ben in 't dorp gebleven; en al is 't hier verloren dan weet ik het nog niet.

Zij kwam bij de plaats waar een Tioerees [1]) zat te smeden en vroeg: Hebt gij misschien iets van mij gevonden?

De Tioerees zei: Ik weet van niets.

Zij vroeg en vroeg overal, maar allen gaven 't zelfde antwoord. Toen sprak ze. Over zeven dagen zult ge me hier terug zien en dan zal ik het opeischen, hetgeen ik hier verloren heb. Jullie kent mij blijkbaar nog niet, ge zult me leeren kennen.

Alle menschen van het dorp waren bang en beraadslaagden. De Tioerees nam op zich om met die slang af te handelen.

11. Na zeven dagen kwam de slang terug en de Tioerees nam haar ertusschen. De slang wilde eerst de menschen paaien en sprak zeer lief. Toen ze de zwarte tanden van den Tioerees zag zei ze: Wat doet je toch aan je tanden, dat die zoo mooi zwart blinken?

De Tioerees antwoordde: Wij verhitten een stukje ijzer en houden er dat tegen. (Hij bedroog de slang, snap je!)

De slang zei: Doe het dan ook aan mijn tanden.

De Tioerees zei: Ga daar zoo lang op die bank zitten.

Toen trok de Tioerees den blaasbalg, hitte het ijzer gloeiend heet en gebood te slang te gapen.

Toen ze gaapte, gooide hij het ijzer in haar muil en zei: „Naam tela telas"!

Nog een gooide hij diep er in achterna en riep: „Naam mina minat!"

Alle menschen van het dorp waren bang en liepen weg. De buik der slang kookte en 't ijzer brandde door haar ingewanden. Ze ging

---

[1]) De smeedkunst is op Kei onbekend. Doch rondtrekkende smeden van Tioer komen op gezette tijden het eiland bezoeken en met hun primitieve gereedschappen trekken ze als ketellappers van dorp tot dorp om de gewone gebruiksartikelen aan te maken, zie: U. e. v. W.: blz.: 251.

Roebai enmāt bo, tomat bĭssa entood roebai nit, erwatoek. Fomoer na noehoe ôn dĕni hôr lai aein, atmān roebai ni enlek-fee noehoe ma, erher noehoe ôn i fo Hiwoer-mān.

Toem eĭn ruk i.

IL SOEKOET SERAN HIRROE WOERDADANFIT.

1. Tomat wat aein, meman Boetri Woerdadanfit, endoek Tān. Tomat angled erhaawk enfaha i fo hôn, i nĕfenfen wat. Hir ernār: Moefen bo, oemteoek Il Soekoet Seran ental Seran tawoen enma wak, entaha o fō hôn.

Tomat Il Soekoet Seran reinan-jaman erhaawk enfaha wat fō i hôn, i nĕfen wat.

Nĕfen ma, leran hir ernār: Moefen hôn na dĕni, soembwa oemhaawk Boetri Woerdadanfit endoek Eiwav, fō hôm.

I nanār: Teoek oehaawk: mĭski Boetri Woerdadanfit hir bĭssa rēfen, ensoe wat fō hông.

Eidbo Il Soekoet Seran nesno ni reinan-oeran eroet ni kĭs manga na akbilin, reinan enhorak: Oemhoba be?

I nanār: Oeba oeswaroet, oetai miēt.

2. Sār toemtoem labo! — Il Soekoet Seran entai ni habo, enwĕhe nesloeroek sār te endat Tān rōi.

overeind staan en 't ijzer viel door haar buik op den grond, die ervan in tweeën scheurde.

De slang was dood en alle menschen sleepten haar kreng weg. Voortaan was er op die plaats van 't land een groote zeearm, wijl het ijzer der slang het eiland midden door gevallen was. Men noemde dit stuk van 't eiland *Hiwoer-mān:* (= IJzer-buik). [1].

De geschiedenis is hier uit.

---

[1]) Een feit is het, dat het grootste eiland van Klein Kei *Hiwoer-maan* heet. In hoeverre dit met deze legende in verband staat is moeilijk uit te maken. *Hiwoer* of eigenlijk *iwoer* is een meervoudsvorm van *iwoen* = buik. *Mān* kan een afkorting zijn van *atmān* = ijzer, ofschoon de gewone verkorting van dit woord in samenstellingen *atma* is. De vertaling zou dan zijn: ijzeren buiken.

Uit den aard zelf van 't verhaal, dat buiten Kei schijnt te spelen (vgl. (2) hierboven) zou men geneigd zijn te besluiten dat deze legende niet gegroeid is uit en rondom een voorgevallen natuurverschijnsel, maar dat veeleer een bestaande legende, wegens zekere woordanalogie op een bestaande toestand of bestaand feit is toegepast.

II. SOEKOET DE CERAMMER EN WOERDADANFIT.

1. Te Taan woonde een meisje genaamd prinses Woerdadanfit. Velen wilden haar tot vrouw koopen, maar ze weigerde allen. Ze zeiden: Ge wilt ons niet, omdat ge wacht dat Il Soekoet van noord Ceram komt om u te trouwēn.

De ouders van Il Soekoet den Cerammer wilden een vrouw voor hem koopen, maar hij weigerde ze alle.

Daarom zeiden ze op zekeren dag: Ge wilt geen vrouw van hier, ga dan de prinses Woerdadanfit, die op Kei woont, voor vrouw halen.

Hij antwoordde: Ik zal ze halen. Al wil heel de familie der prinses Woerdadanfit zich er tegen verzetten, ze zal hier komen als mijn vrouw.

Toen Il Soekoet de Cerammer zijn moeder en zusters beval een kistje sagoekoeken klaar te maken voor zijn reisvoorraad, vroeg zijn moeder: Waar reis je heen?

Hij antwoordde: Ik ga visschen en hengelen.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Il Soekoet de Cerammer stapte in zijn boot en voer recht door naar Taan.

Endat bo, enhorak Boetri ni jaman, ni reinan, ni oeran hirfit, eroet Boetri Woerdadanfit endoek araan dafinfit.

I enhorak amnanat soes ruk bo, enhorak ken naa hoeb. I bo i nesno ni iri wat aein fō enba enhorak-fakwoenin Boetri i doean. Nesno fō dedan enba enhorak. Dedan ni oemat erfello doedoen na eslifir, doedoen teimar enho enrāt.

Enho enrāt, iri wat entoel ruk bo, Il Soekoet Seran enrāt enho araan bo, hirroe rafaw.

Hirroe erdoek rafaw, Woerdadanfit ni oeran erkai waeid.

3. Erdoek wat rafaw, famĕhe amnanatli wel, sid Boetri iwoen ruk.

Eidbo Il Soekoet Seran enbobar enhoeltoel we Boetri Woerdadanfit ni oeran hirfit, nanār-sib wē Boetri fo enil Seran, nanār: Woerdadanfit o iwoen ruk bo, o oemdoek, jaw oefla-il, oelôn kasbêr einfit teoek oeram hirfit; sadsād einfit teoek oeram hirfit; araban einfit teoek oeram hirfit; dada einfit teoek oeram hirfit; sōr einfit teoek oeram hirfit; fadkain einfit teoek oeram hirfit; a einfit teoek oeram hirfit; mās sidsidak einfit teoek oeram hirfit; Mās woeoet einfit teoek oeram hirfit; mās manoet einfit teoek oeram hirfit; afa masmās bĭssa einfitfit enhoev wel esbingar einfit, bĭssa einfitfit wat teoek oeram hirfit.

I ka ensib ni iri wat wel: Jaw oefla-il ruk ja, oeba oeoeoek tomat Seran tawoen bĭssa kanimoen. Imroe Boetri imdoek imteoek jaw.

Ensib wel tomat Woerdadanfit: Oemdoek, teoek bet oeram erhorak, oemnartoel, jaw oeba oehaawk hē.

Eidbo Woerdadanfit enkai wēw Seran waeid bo, enfikir ken ni sibsib bĭssa waeid bo, ma nanartoel wē ni oeran hirfit waeid.

4. Oeran hirfit erleĭk Woerdadanfit iwoen ruk ma, erhorak, i endoek enmoôn wat; erhorak daāng, wioen rĕhe waeid ma, raar sier erbangil i, erfedan rĕhe i.

Oeran jān enrāt, enbangil laein.

Toen hij aankwam deed hij zijn aanzoek bij de ouders en de broers der prinses Woerdadanfit, die op de vliering zat op de zevende verdieping. [1]).

Hij had al herhaaldelijk gevraagd, maar kreeg geen toestemming. Toen beval hij zijn slavin om de prinses zelf heimelijk te gaan vragen. Hij beval haar 's nachts te gaan vragen. 's Nachts plaatsten zijn lui een ladder van bamboe tegen den gevel en de slavin klom naar boven.

Toen de slavin zijn aanzoek had gedaan, klom hij zelf ook naar boven en zij trouwden te samen.

De broers van Woerdadanfit wisten niet, dat zij samen verbleven.

3. Zij leefden te samen tot eindelijk de prinses zwanger was.

Maar Il Soekoet de Cerammer durfde het niet aan de zeven broers der prinses Woerdadanfit bekend te maken en stelde toen aan de prinses voor, dat hij naar Ceram terug zou gaan en sprak; Woerdadanfit zie, gij zijt reeds zwanger, blijf gij hier, ik zal terug gaan en zeven kartouwen meebrengen voor uwe zeven broers; zeven donderbussen voor uw zeven broers, zeven trommen voor uw zeven broers; zeven gongs voor uw zeven broers; zeven gouden kettingen voor uw zeven broers; zeven olifantstanden voor uw zeven broers; zeven armbanden voor uw zeven broers; zeven goudstukken om u te mogen meevoeren voor uw zeven broers; zeven gouden visschen voor uw zeven broers; zeven gouden vogels voor uw zeven broers; alle soorten goud zeven stuks en daarenboven zeven geweren voor uw zeven broers. [2]).

Toen bestelde hij aan zijne slavin: Ik zeil terug om alle mannen van noord Ceram op te roepen. Blijf jij met de prinses op mij wachten.

Hij vermaande Woerdadanfit nog: Blijf en als uw broers navraag doen, zeg dan, dat ik alles ben halen.

Maar Woerdadanfit kende de Ceramsche taal niet en verstond al zijn opdrachten niet en vertelde niets aan haar zeven broers.

4. Toen de zeven broers zagen, dat Woerdadanfit zwanger was en haar ondervroegen, bleef zij zwijgen. Ze drongen aan, maar zij gaf geen antwoord en ze werden boos, sloegen haar en doodden haar eindelijk.

De oudste broer sloeg haar het eerst.

---

[1]) Van eigenlijke verdiepingen is in een Keieesch huis geen sprake: wel vaak van een vlierinkje of zoldertje, dat dan meestal tot bergplaats en soms ook tot slaapplaats is ingericht. Dat er zoo zeven boven elkaar zouden zijn, is feitelijk onbestaanbaar. Het toont echter aan, met hoeveel zorg de prinses bewaakt werd, zooals dat de gewoonte is bij jonge meisjes van hooge geboorte 1º opdat haar geen liefdesavontuur zou overkomen, dat heel wat moeizaam door de hooge oomes in elkaar gesmede huwelijksplannen zou verijdelen, en 2o opdat haar tint niet te zeer door de zon getaand zou worden. Een lichte huidskleur is een der voornaamste aanminnigheden der adellijke joffers.

[2]) Voor meer bizonderheden over een Keieeschen huwelijksprijs, zie: U. e. v. W.: blz.: 295.

Il Soekoet Seran ni oemat wat endoek woek araan dadanfit rāt, oeran jān enrāt enbangil Woerdadanfit, enroon Ngoran:

„Rora roran toetika ambolō
„Moe soeboet o la mabolō,
„Il Soekoet Seran ōh!"

Iri wat enroon Ngoran ma, Woerdadanfit ni oeran erkai wēw Ngoran waeid bo, erfangnan ken ni roroon woek waeid. En jān enoet enkabrêr tetan Woerdadanfit ni.

Iri wat nanār Ngoran wel: Il Soekoet Seran enba ruk enhaawk woer-harta angledli einfitfit bĭssa teoek Boetri ni jan-wār bĭssa. Oenār-weeng waeid, oenār toenan hē.

5. Woerdadanfit ni oeran enkai waeid bo, raan sien lāi bo, enbangil Woerdadanfit, enwatoek-soe dafin.

Fomoer matwān aein enrāt wel; waawn wat einmĕhe, enbangil i enhoev enwatoek-soe wel dafin.

Aein wel enrāt wel, enbangil, enwatoek-soe wel dafin, famĕhe matwān einlim enbangil wel, enwatoek-soe rĕhe tanat ma, Woerdadanfit enmāt ruk.

Enmāt ma, en warin enma enbangil i waeid, i wak enfangnan ni oeran Woerdadanfit i ma, enhêr i fō bōk, enba enhawik ni boban. Endad ruk, enoet i endoek wāt Kobkarē, entoet wel hawt endoeksir koeboer.

6. Sār toemtoem labo! — Il Soekoet Seran enoeoek tomat Seran tawoen bĭssa. Hir bĭssa ertai habo tair. Erwĕhe bo, ental Seran erdat laein Ewoei.

Il Soekoet enfikir: Woekoen tomat sētan enhaawk enhowang Woerdadanfit, enweeng nĕfen enlōi.

Eidbo tomat Ewoei ertiwa erwoo: „Oh wosona ngio ?"

Il Soekoet enweeng, enbobar woekoen tomat sētan enhaawk enhowang Woerdadanfit, enweeng, enwoo-toel: „Oh woson was keran ēbi na Kei!"

Enlōi ma, enleek woek tomat Ewoei rir wêr, na isoe nĕfjaf tomat.

Erwêhe wel, endo Erjāt. Mang Erjāt erwoo wel ma, Il Soekoet enweeng wel.

Erho wel Oeoer, waawn wel i.

7. Erwĕhe wel, erho Tehjād, enreed ni habo, enoet badêr naa bĭssa.

De slavin van Il Soekoet de Cerammer, die ook op de vliering op de zevende verdieping zat, begon, toen de oudste broer Woerdadanfit sloeg, in 't Ceramsch te weeklagen:

„Rora roran toetika ambolo
„Moe soeboet o la mabolo,
„Il Soekoet Seran oh!"

De slavin weeklaagde in 't Goramsch, maar de broers van Woerdadanfit kenden geen Goramsch en verstonden haar geklaag niet. De oudste liet de zwangerschap van Woerdadanfit vaststellen. [1]).

De slavin zeide weer in 't Goramsch: Il Soekoet de Cerammer is al zeer veel kostbaarheden halen, van alles zeven stuks, voor de broers der prinses. Ik lieg niet, ik spreek de volle waarheid.

5. De broer van Woerdadanfit verstond haar niet, hij was boos, sloeg haar en gooide haar een verdieping naar beneden.

Daarna kwam een jongere naar boven en deed hetzelfde, sloeg haar en gooide haar weer een verdieping naar beneden.

Een andere kwam, sloeg haar en gooide haar weer een verdieping lager totdat eindelijk de zesde kwam, haar sloeg en heelemaal op den grond wierp. Toen was Woerdadanfit dood.

Toen kwam haar jongste broer; die sloeg haar niet maar hij had medelijden met zijn zuster Woerdadanfit. Hij bezorgde haar goed, en ging een doodskist kappen. Daarna bracht hij haar op de rots Kobkaree en bouwde een doodenhuisje over het graf.

6. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Il Soekoet de Cerammer riep al de menschen van noord Ceram te samen. Ze bestegen tien booten. Ze zeilden weg en kwamen eerst te Kissehoei.

Il Soekoet dacht: Een toovenaar zou Woerdadanfit kunnen betooveren en hij deed alsof hij niet wilde aanleggen.

Maar de Kissehoeiers tromden en riepen: „Oh wosona ngio??" (= Waar gaat ge op uit?)

Il Soekoet veinsde, omdat hij bang was dat een toovenaar Woerdadanfit zou willen betooveren en riep terug: „Oh woson was keran ēbi na Kei!" (= Ik ga naar Kei schildpad en tripang steken).

Hij pleisterde, putte water bij de Kissehoeiers en gaf hun betel om te pruimen.

Ze voeren door en kwamen te Tioer. De Tioereezen riepen hem aan maar Il Soekoet misleidde hen ook.

Ze kwamen te Oer en deden insgelijks.

7. Ze voeren door en kwamen bij Tajando. Hij versierde zijn boot en heesch de vlaggen.

---

[1]) Wanneer een vrouw, verdacht van buitenechtelijke zwangerschap, ontkent, dan wordt een deskundige vrouw aangewezen, om te onderzoeken of haar al gauw in 't oog loopende toestand al dan niet aan zwangerschap is toe te schrijven. Letterlijk: „den rug betasten", eigenaardige uitdrukking, allicht te verklaren doordat de barensweeën ook „ruggepijnen" genoemd worden.

Mang Tehjād erwoo wel. Eidbo Il Soekoet enwoo-toel: Oelān oewěhe Tān hē!

Erwěhe ruk faměhe noehoe wahan Tān, enit tomat ertai miēt. Ental kaba ensoe, něfla-ti, enhorak: Matak afa na ohoi i? Woekoen Woerdadanfit enhoel ruk wē jaman-oeran? Eroet fō bōk te, eroet fō berkār?

Tān ernār: Afa na ohoi i waeid, baeil wat Woerdadanfit iwoen ma, nanartoel wēr oeran waeid ma, hirnejen erfedan ruk; en warin enoet ni koeboer endoek ningier Wat Kobkarē rōi.

Il Soekoet Seran enloer-il-ti habo, Sēran hir bĭssa erdoek Tān ôn ermeek rěfla rir lala wat ma, ernār: Woerdadanfit enmāt ruk bo, itil it.

Il Soekoet enfangnan hôn, nanār: Imil im, jaw enhoev ning oemat oedoek.

Endoek, tomat Seran eroet ni hira wioen wel waeid, eroet badêr soe habo raan, rěfla-il Sēran.

8. Sār toemtoem labo! Il Soekoet enrat ohoi, enhorak tomat Tān: Tomat Eiwāv bĭssa hir fatbāv erba nit te waeid?

Tomat Tān nanar: Eiwāv hira enba naa waeid, baeil tete Waharoe endoek Loewat, enkai afa nit doenjai bĭssa. Ni matan kēdin bōk, kēdin sien: matan bōk enleĭk afa doenjai, kēdin sien enleĭk afa nit.

Tomat Tān ernār feli, ni massoehoen enroon ni wat ma, de fit hir ernār wel: Oembwa Ohoidēr wak, oemharang tete Waharoe, enbatang nit rir ohoi, oemhorak i wak.

Enwěhe-do woev, enhorak tomat Ohoider bĭssa, fō ertoeroek tete Waharoe ni ohoi.

Ertoeroek tete Waharoe ni doekdoek, wān koet aein na wāt lāi endir haling enjifik loewat lāi, nit rir ohoi i.

Ertoeroek ma, enti; tete Waharoe enhorak: O ental be?

I nanār: Jaw ental Sēran, oedo fo oehorak Woerdadanfit oemoet fo oeit i.

Tete Waharoe nanār: Woerdadanfit ni massoehoen woek Il Soekoet Sēran ma, enti nit hoeb. Hoeb endoek tete Waharoe ni rahan, wān na wāt lāi i.

De Tajandeezen riepen hem weer aan, maar Il Soekoet de Cerammer riep terug: Ik roei naar Taan.

Toen hij dicht bij Taan gekomen was, zag hij menschen op het strand visschen. Hij stapte uit de boot, liep naar hen toe en vroeg: Is er nieuws hier in 't dorp? Heeft Woerdadanfit haar broers ingelicht? Hebben ze de zaak geschikt, of willen ze er een geding van maken?

De lui van Taan antwoordden: Geen nieuws in 't dorp, alleen wat Woerdadanfit betreft, ze was zwanger, ze gaf geen kennis aan haar broers en zes ervan hebben haar gedood; de jongste heeft haar begraven, daarginds ziet ge het witte graf op de rots Kobkaree.

Il Soekoet de Cerammer waadde naar de boot terug, en al de Cerammers die bij Taan lagen waren beschaamd dat ze een vergeefsche reis gemaakt hadden en zeiden: Woerdadanfit is dood, laten we terugkeeren.

Il Soekoet treurde om zijn vrouw en zei: Keert jullie terug, ik met mijn lui blijf.

De Cerammers lieten zich niet meer hooren, borgen de vlaggen in de boot op en zeilden terug naar Ceram.

8. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Il Soekoet ging naar het dorp en vroeg aan de lui van Taan: Is er wellicht iemand op Kei, die naar 't rijk der schimmen kan gaan?

De lui van Taan antwoordden: Dat kan op Kei niemand, behalve het grootje Waharoe (= twee gezichten) die in den rotswand woont, die weet alles van dooden en levenden. Ze heeft één ziend en één blind oog: het ziende oog ziet de dingen der levenden en het blinde de dingen der dooden.

Toen de lui van Taan aldus spraken treurde hij om zijn vrouw en weende en zeven dagen later zeiden ze weer: Ga naar Ohoideer naar het besje Waharoe, die het schimmenrijk bewaakt en vraag haar. [1]).

Hij roeide er heen en vroeg aan alle menschen van Ohoideer om hem het verblijf van het besje Waharoe te wijzen.

Ze toonden hem 't verblijf van 't grootje Waharoe, een kleine grot in een hooge rots, die afzonderlijk staat naast de groote spelonk, het rijk der schimmen.

Hij ging er heen; het grootje Waharoe vroeg hem: Waar kom je vandaan?

Hij antwoordde: Ik kom van Ceram om u te vragen dat ge maakt, dat ik Woerdadanfit kan zien.

---

[1]) Men kent op Kei verschillende schimmenverblijven. Het merkwaardigste is zeker dat in de nabijheid Ohoideer-Toetoe op Klein Kei, waar ze huizen in de diepe grotten, die men vindt in den hoogen grilligen rotswand langs de kust. Zie U. e. v. W.: blz. 392. Deze grotten zijn vooral ook merkwaardig om de geschiedkundige herinneringen daaraan verbonden en welke we in een volgende legende zullen aantreffen.

9. Sār toemtoem labo! Il Soekoet Seran enrāt woek tete Waharoe ni doekdoek i, Woerdadanfit enba ruk ensōi-beīn na nit rir ohoi; baeil ni janan koet hirroe tete Waharoe erdoek. I nanār: Koet i reinan enrāt ohoi rat, ma jaw oewil koet i naa wak, tete o soembwa oemoet ni reinan ensoe wak fō oeleīk.

Tete Waharoe nanār: Oemsoe naa wak oemhaawk isoe mir fak.

Enil enwār isoe-do, tete Waharoe nesno wel: oemil wat, oemafatlehēw tomat matmāt rir boban habo bīssa.

Nesno ma, Il Soekoet enlawoer waeil ruk, enil endo tete Waharoe nesno i enfakwoenin na wān koet aein ratan rāt.

10. I bo, enwoo Woerdadanfit; i enngis ni janan koet ma enroon ma, enwoo: Woerdadanfit oh! Janam ental lēri ensoes hoeb i bo, enroon nĕbro, oemsoe ōh!

Ensoe hoeb bo, tete Waharoe enngis janan koet faa wel fō enroon, enwoo wel: Woerdadanfit, janam lēri ensoes hoeb i bo, enroon nĕbro, oemsoe ōh!

Woerdadanfit enwoo-toel: Oemteoek, oehêr bawt, oehêr bawt toetoe naa wak te!

Eidbo enngis wel janan koet faa fō enroon, Woerdadanfit ensoe rĕhe.

Tete Waharoe nesno ruk Il Soekoet Sēran enoet ni leet, wehe, itwaha, lār, katlāb, akbilin bīssa bīssa endoek-fee ded, fō Woerdadanfit ensoe, enlangoet, enleīk.

11. Eidbo Woerdadanfit ensoe, enlangoet leet i nanār: Mangbe ni leet i? Oetoekoen waawn Il Soekoet Sēran ni leet i ma, enroon: „Sēni tokanira roepa Il Soekoet Sēran ni tokanira".

Tete Waharoe nanār: Nit ermat hār oe fomoer, ne leet wehe oemnār wel fō Il Soekoet Sēran ni, i endoek Sēran tawoen wel waeid, endat fō enkaeil fatroe atwām.

Het grootje Waharoe zei: Woerdadanfit treurt ook om Il Soekoet den Cerammer; zij is het schimmenrijk nog niet binnengegaan, ze woont nog met mij in deze grot in de rots.

9. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen Il Soekoet de Cerammer naar 't verblijf van 't grootje Waharoe was geklommen, was Woerdadanfit naar 't schimmenrijk gegaan om te dansen; alleen haar kindje was bij 't grootje Waharoe. Hij sprak: De moeder van 't kindje is naar 't dorp daarginds; laat mij het zoolang dragen, dat gij gaat om de moeder te halen, dat ik haar zie.

Het grootje Waharoe zei: Ga eerst terug en haal vier trossen betelnoten.

Toen hij met de betelnoten terug kwam, beval het grootje Waharoe verder: Ga terug en kap gaten in al de lijkkisten, de booten der dooden. [1]).

Il Soekoet ging en hakte ze allen stuk. Toen hij terug kwam beval het grootje Waharoe hem zich boven in een kleine grot te verbergen.

10. Toen riep ze Woerdadanfit. Ze kneep het kindje, dat het huilde en riep: Heu! Woerdadanfit, ge hebt uw kind vandaag nog niet gevoed, het heeft dorst, kom hier!

Wijl ze nog niet kwam, kneep het grootje het kindje nogmaals dat het huilde en riep weer: Woerdadanfit, ge hebt uw kindje vandaag nog niet gevoed; het heeft dorst, kom hier!

Woerdadanfit riep tot bescheid: Wacht even ik zing 'n reislied, ik moet eerst het eind zingen. [2]).

Ze kneep het kind nog eens, dat het huilde en toen kwam Woerdadanfit eindelijk aan.

Het grootje Waharoe had eerst al Il Soekoet den Cerammer bevolen, zijn boomstok, roeispaan, hoosvat, zeil, roef, korf en alles dwars over den weg te leggen, opdat Woerdadanfit terugkomende, erover zou stappen en ze zien.

11. Toen dan Woerdadanfit kwam en den boomstok overschreed, zei ze: Van wie is die boomstok? Het ziet er juist uit als de boomstok van Il Soekoet de Cerammer en ze weeklaagde: „Seni tokanira roepa Il Soekoet Seran ni tokanira!" (= Dit is een boomstok als de boomstok van Il Soekoet de Cerammer). [3]).

Het grootje Waharoe sprak: Bij de dooden van voorheen en thans, de boomstok en roeispaan die ge meent te zijn van Il Soekoet de

---

[1]) Men geeft den dooden allerlei gebruiksartikelen voor 't hiernamaalsche mee Voor een visschend en zeevarend volk als het Keieesche is een bestaan zonder prauwen moeilijk denkbaar. De doodskisten nu, uit één blok hout gehouwen, vormen de vaartuigen der schimmen. Zie: U. e. v. W.: blz.: 384.

[2]) *Enhér bawt* luidt de Keieesche benaming. Zie hierover: U. e. v. W.: blz.: 155.

[3]) Het mag opvallend schijnen dat de prinses, die in t begin van 't verhaal geen Ceramsch verstond, hier zelf op eens die taal spreekt. Doch met de logica moet men 't in de Keieesche legenden niet te nauw nemen. Voor de nauwkeurigheid van hetgeen in vreemde talen wordt aangehaald, kan ik natuurlijk niet in staan. Ik geef slechts weer, wat ik hoorde.

Eidbo Woerdadanfit enma wel, enleĭk wel wehe, enroon wel: „Sĕni dowmira roepa Il Soekoet ni dowmira."

Feli enit ni itwaha, ni katlāb, ni ngir, ni kana bĭssa, waawn wat i; enlangoet, enleĭk ma enroon.

Il Soekoet enoet bĭssa endoek-fee ded, famĕhe ni kana entoeb ruk fid matan.

Woerdadanfit enlangoet ruk woek, fō enho rahan, enho ruk fid matan, enkĭdar ruk.

12. Eidbo nesohok rahan raan, Woerdadanfit enhoemak tomat doenjai hoeman, nanār: Tete, hira doenjai enho i.

Tete nanār: Jaw mĕhe oedoek ental lēri, hiraki enho? Oemdo wak, oemsoes koet i, nĕbro.

Woerdadanfit nanār: Tete ma afa-do oemam, berang nesboeoek ruk.

Tete Waharoe na ruk isoe Il Soekoet na, enoet boĭr fō enmam.

Eidbo na woek ni janan, endoek enwil, ensoes.

Il Soekoet endoek enfakleek na ratan, ni loeoen endit na en wat ni soes.

En wat nanār: Tete, afa kabohan na jaw!

Tete nanār: Doot enlōi wān ratan i, endit, enoet fo kaboham i.

Woerdadanfit nanār wel: Ma odan oemam wel, ma isoe mari wak.

Enmam isoe mari ma, enlohok ni kakahai entoeb ensoes. Entoeb, matan kasloeoen.

13. Entoeb-kēĭn rĕhe bo, tete Waharoe ensib Il Soekoet: Jaw bet oeoet hirroe enil fō roebai te, aêt te, bōoe te, moe brān oemnār, „itroe did", famĕhe enwal-il fō mantiloer watoeroe, oemtaha rĕhe ma, moefla?

Il Soekoet nanār: Nĭng brān bĭssa.

Eidbo, hirroe ertoeb, i ensoe, enseibad-daāng janan koet i enhoev reinan, Enseibad bo, hirroe eril ruk fō roebai.

Il Soekoet Sēran nanār: Itroe did!

Erwāl-il fō aêt, i nanār wel: Itroe did.

Erwāl-il wel fō hār, i nanār wat: Itroe did!

Erwāl-il wat fō dagim einejen ma, Il Soekoet nanār wat: Itroe did!

Fomoer erwāl-il wel fō mantiloer, watoeroe, i entaha-koeoek ruk i.

Eidbo tete Waharoe nesno Il Soekoet: Oemwĕhe! Enoet wel ni

Cerammer, hij is niet meer op noord Ceram, maar is gekomen om u te omhelzen.

Woerdadanfit kwam nader, zag de roeispaan en weeklaagde: „Seni dowmira roepa Il Soekoet ni dowmira!" (= Dit is een roeispaan gelijk aan die van Il Soekoet).

En zoo was het bij zijn hoosvat, zijn roef, zijn hakmes, zijn betelpruim en alles; ze schreed er over, zag ze en weeklaagde. Il Soekoet had dat alles dwars over den weg gelegd tot zijn betelpruim, die op den deurdrempel lag.

Ook daar was Woerdadanfit reeds over heen gestapt en zij was reeds op den drempel om binnen te komen en hij bespeurde haar reeds.

12. Toen ze in huis sprong rook Woerdadanfit den reuk van menschen uit de wereld en sprak: Grootje, er is iemand uit de wereld hier geweest.

Het grootje antwoordde: Ik heb hier heel den dag alleen gezeten; wie zou hier geweest zijn? Kom en zoog uw kind, het heeft dorst.

Woerdadanfit sprak: Grootje, geef me wat te pruimen, mijn speeksel kleeft vast. (= Ik heb een drogen mond).

Het grootje Waharoe nam van de betel die Il Soekoet gebracht had en maakte er haar een pruim van klaar.

Ze gaf haar ook haar kind dat ze in de armen nam en zoogde.

De tranen van Il Soekoet, die daar boven verborgen zat vloeiden en vielen op de borst zijner vrouw.

Zijn vrouw sprak: Grootje daar drupt iets op me!

Het grootje antwoordde: Daar staat regenwater boven op de rots, dat zijpelt door en drupt op u.

Woerdadanfit zei: Geef me nog wat te pruimen, maar geef me bedwelmende betel.

Zij kauwde bedwelmende betel, ze drukte haar kind tegen de borst, dat bleef zuigen terwijl zij soesde en insliep.

13. Toen ze goed in slaap was vroeg grootje Waharoe aan Il Soekoet: Als ik die twee verander in slangen, of duizendpooten, of leguanen, durf je dan te zeggen, „voor ons beiden" totdat ze in twee eieren veranderen en ze dan gauw pakken en vluchten.

Il Soekoet zei: Ik durf alles.

Toen beiden sliepen, daalde hij af, sloot de moeder en het wichtje vast in zijn armen en terwijl hij ze omstrengeld hield veranderden beiden in slangen.

Il Soekoet de Cerammer zei: Voor ons beiden!

Ze veranderden in duizendpooten, hij zei weer: Voor ons beiden!

Ze veranderden in adders, hij zei maar: Voor ons beiden!

Ze veranderden achtereenvolgens in zes diersoorten, maar Il Soekoet zei telkens weer: Voor ons beiden!

kīs: tananaan tāw aein, tangoen tāw aein, slār tāw aein, kokat tāw aein, botan tāw aein, kanawoen tāw aein, fo tāw einfit.

Ensib wel: Moefla moesloeroek, famĕhe oemho Tān. Oemkai nit bīssa ernorang o hē.

14. Sār toemtoem labo! — Tete Waharoe enit Il Soekoet ni lār waeid ruk, ensiwar baeil roebai aein, enwoo-toel wē nit hir: Tomat boerboer timoer warat, kot raan kot moerin, ersoe erdat, oewoo bīssa imsoe, Il Soekoet na-il ruk Woerdadanfit, enba-il ruk fō doenjai rōi!

Tomat nit bīssa ersoe, erit ni aflêr oeban denkoetkoet ruk roro rōi. Eidbo sertoeoe boban habo. Ertoeoe aein ma, lelehēw, namdoeoe.

Ertoeoe aein wel ma, lelehēw, namdoeoe.

Ertoeoe, ertoeoe aein wel, aein wel, lelehēw wat namdoeoe bīssa, famĕhe erit boban aein endoek nifar raan bo, Il Soekoet enit waeid, enlawoer waeid.

Ertoeoe, enlōi, reslān erwehe norang.

15. Erwehe norang, erho leen-sīr ruk bo, Il Soekoet enwatoek-soe tananaan, nansir ded wē nit hir.

Ensir ma nit erfil. Erfil bīssa erma wel.

Na wel tangoen enti. Nit erfil-watoek, erma wel ruk.

Na wel slār tāw raan enti. Nit erfil-watoek, erma wel ruk.

Na wel nafohot tāw raan enti. Nit erfil-watoek erma wel ruk.

Na wel kokat tāw raan enti. Nit erfil-watoek, erma wel ruk.

Na wel botan tāw raan enti. Watoe koetkoet sēnin bo, erfil mangmang ma, nĕfla roro wel ruk.

Erma wel, enwatoek kanawoen. Nit erfil, erfil naa waeid bo, i nĕfla-watoek ruk, nit erwehe-il.

16. I nĕfla Tān rōi, enkok ni mantiloer bo, Woerdadanfit hirroe ni janan eril fō oemat. Baeil Woerdadanfit enba, enba naa waeid, elleman, niraan boban koeboer elleman.

Ten slotte veranderden ze in twee eieren en hij pakte ze weg.

Toen gelastte grootje Waharoe Il Soekoet: Vaar weg! Ze gaf voor reisvoorraad een klapperdop vol boontjes, een klapperdop vol erwten, een klapperdop vol maïs, een klapperdop vol rijst, een klapperdop vol vogeltjeszaad en een klapperdop vol asch; te samen zeven klapperdoppen.

Zij ried hem nog: Vaar recht door tot Taan, want weet, dat de schimmen je zullen achtervolgen.

14. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen grootje Waharoe het zeil van Il Soekoet reeds niet meer zag, siste ze als een slang en riep tot de schimmen: De dieven van oost en west van binnen en buiten 't dorp zijn gekomen. Ik roep u allen bijeen, Il Soekoet heeft Woerdadanfit weggehaald en gaat daarginds met haar terug naar de wereld!

Alle schimmen kwamen aanloopen en zagen heel ver alleen nog het topje van den mast. Zij sleepten een doodskist als boot te water, maar ze was lek gekapt en zonk.

Een tweede, maar ook die was lek gekapt en zonk.

Ze sleepten de eene na de andere te water, doch alle waren lek gekapt en zonken, tot ze er eindelijk een zagen tusschen 't struikgewas, die Il Soekoet niet gezien en niet vernield had.

Ze sleepten ze te water, ze bleef vlot en ze voeren hem achterna.

15. Toen ze hem reeds dicht genaderd waren, gooide Il Soekoet de boontjes in zee om den weg voor de schimmen te versperren.

De schimmen raapten ze op en naderden weer.

Hij gooide de erwten in zee. Toen de schimmen ze ingezameld hadden kwamen ze weer aan.

Hij gooide den klapperdop maïs weg. De schimmen raapten ze bijeen en volgden weer.

Hij gooide kleine erwtjes in zee. De schimmen gaarden ze op en kwamen weer achterna.

Hij gooide den klapperdop rijst in zee. De schimmen raapten de rijst op en kwamen weer aan.

Toen gooide hij het vogeltjeszaad in zee. Wijl dit zulke heel kleine zaadjes zijn, duurde het lang eer ze die hadden opgegaard en hij had weer een flinken voorsprong.

Toen ze weer opdaagden, gooide hij de asch weg. Die konden de schimmen niet opgeruimd krijgen. Hij voer hun uit het gezicht en de schimmen keerden terug.

16. Hij zeilde naar Taan, sloeg de eieren stuk en Woerdadanfit en haar kind veranderden weer in menschen. Maar Woerdadanfit kon niet loopen ze was bezwaard door het gewicht van de doodskist en het graf.

Eidbo Il Soekoet enlawoer boban koeboer endoek wāt Kobkarē. fō i maraan. I hoeb enfakwoenin Woerdadanfit.

Eidbo rāffit ni janan koet enba ensadjang, Woerdadanfit ni oeran enit; enit ma enhorah ni reinan.

Koet i nanār: Reinang Woerdadanfit, endoek habo enlōi watroa rōi.

Eidbo Woerdadanfit ni oeran erma bĭssa, Il Soekoet entoeoe kasbêr, sadsad, mās, woer-harta bĭssa wę tomat Woerdadanfit ni oeran warin imĕhe wat, niraan imĕhe enkoelik Woerdadanfit enhoev enoet ni boban ni hawt.

Eidbo ertoeoe rôd harta, i nĕfla-il.

17. Sār toemtoem labo! Il Soekoet ni reinan jaman erfoeoe waeil woek rahan, aroen, matan bĭssa, rir masoehoen lāi janan Il Soekoet, erit amnanatli waeid ruk; rir massoehoen wel janan hôn Woerdawarin imĕhe wat, niraan imĕhe enkoelik Woerdadanfit enhoev enoet ruk fo enmāt.

Erwehe-il ruk bo, erho leen-sĭr ruk ohoi, tomat woho erdoek taheit, erit laein. Rĕfla-il-rāt ohoi, erwoo-toel: Il Soekoet enil-uk hē !

Ini reinan-jaman ernār: Doead naan hira endeeng Il Soekoet meman, amdoek ni massoehoen baeil i! Timbwa-lawk mam rahan tet i!

Eidbo tomat erêr i ernār: Imoet-lawk foeoe na rahan, na aroeb im bĭssa, imtoeboer!

Ertoeboer bo, erit woek Il Soekoet enil ruk enhoev ni hôn ni janan endo.

Eidbo ermirrin lai, eroet ini rahan fō bōk, erfedan bib aein ersōb tete Waharoe, eroet kanawoen nanoet nit erwoessak waeid ruk.

Fomoer tomat Sēran bĭssa ersōi-beĭn, ermirrin.

Toem eĭn ruk i.

Il Soekoet vernielde de doodskist en het graf die op de rots Kobkaree stonden en ze werd weer vlug. Maar hij hield Woerdadanfit nog verborgen.

Na zeven dagen ging het kindje rondloopen. De broers van Woerdadanfit zagen het en vroegen naar zijn moeder.

Het kind zei: Mijn moeder is Woerdadanfit, ze zit op gindsche boot.

Alle broers van Woerdadanfit kwamen af, maar Il Soekoet gaf kartouwen, donderbussen, goud en allerlei kostbaarheden aan den jongste alleen, omdat die Woerdadanfit afgelegd en haar doodskist en graf gemaakt had.

Toen hij de kostbaarheden gegeven had, zeilde hij weg.

17. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De ouders van Il Soekoet den Cerammer hadden hun huis dicht gestopt en ook hun ooren en oogen, want ze waren zeer bedroefd, dat ze hun zoon Il Soekoet zoo lang niet gezien hadden. Ze treurden ook om hun zoons vrouw Woerdadanfit waarvan het doodsbericht tot hen gekomen was. De Cerammers, die teruggeroeid waren, hadden verteld, dat ze dood was.

Hij zeilde terug en toen hij het dorp naderde zagen hem eerst eenige lui die aan zee waren. Ze snelden naar het dorp terug en riepen rond: Il Soekoet is terug!

Zijn ouders zeiden: God hale al wie Il Soekoet vernoemt terwijl wij zoo om hem treuren! Gaat weg van ons erf!

Maar de uitgescholdenen zeiden: Doe de proppen weg uit uw huis en uit uw ooren en komt allen naar buiten!

Zij kwamen naar buiten en zagen ook Il Soekoet, die daar al met zijn vrouw en kind naderde.

Ze maakten groot feest, ze brachten zijn huis in orde, slachtten een geit om aan grootje Waharoe te offeren en wierpen asch in 't rond opdat de schimmen niet meer zouden verschijnen.

Daarna dansten en vierden alle Cerammers feest.

Hier is de geschiedenis uit.

BOETRI OERA EINFIT.

Sār toemtoem labo! — Boetri aein, oeran einfit.

Eidbo oeran hirfit erhoba, rir oeran Boetri endoek, enoet moel, entoeb wat ngon dede hamar, amnanat soes.

Endoek amnanatli bo, famĕhe ni jaf enmāt.

Ni jaf enmāt bo, Boetri raan-soesli, enba-soe tanat, Ohoi bĭssa rir jaf enmāt.

Woekoen enroon ma, sendir wat enleĭk, enit jaf mahawn na woear karatatli oeban. Tomat wat-bĕrenrān hirroe erdoek ma, bĕrenrān i howang aein, Boetri enkai waeid.

1. Boetri enba enrāt.

Enrāt bo, en bĕrenrān enba ruk enleĭ haawk tomat fo naan. En wat endoek entār noeoer, enroman.

Boetri·enrāt, fō entoeroek ni jaf.

Howang ni hôn nanār: Oemdoek, nĭng hôn enil wak, o moean afa naa wak.

Boetri nanār: Nĭng oeran hirfit erhoba ma, oetal oehaawk wat jaf, nanfangwaeik kanawoen, nanfangwaeik jaf.

Ko wat i nanār: Feli oembwa-il, oeraawk noeoer ngoewa, oemtaha.

Entaha, ni hôn enil ruk ma, nanār: Oembwa ngihen, tomat wat o bōkli, toembwa ngihen!

Enoet noeoer ngoewa bo, entaha ma, enba.

2. Sār toemtoem labo! — Boetri enba ruk, teran howang enil endat ruk bo, enit Boetri enba ruk roro odan ma, nĕfla norang.

Nĕfla bo, enharang waeid, Boetri enil-ti ruk ni rahan.

Eidbo teran ensoe, endir Boetri ni loetoeboer, enwoo: Boetri! Boetri wioen waeid; laswinoer enharoeb tanat rahan roehoen, nanār: „Tibloloi raai maskôn!"

Howang enwoo wel: Boetri!

DE PRINSES MET ZEVEN BROERS.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Daar was een prinses, die zeven broers had.

De zeven broers gingen op reis en hunne zuster, de prinses bleef thuis om het heilige vuur te onderhouden; ze vertoefde in de afscheiding dag en nacht, gedurende zeer langen tijd.

Ze had daar al zeer lang gezeten, toen op een dag haar vuur uitging.

Ze was zeer bezorgd wijl haar vuur was uitgegaan en verliet het huis. Maar alle vuren in 't dorp waren gedoofd.

Daar stond ze rond te kijken het huilen nabij, toen ze opeens rook zag opstijgen op den top van een zeer hoogen berg. Daar woonde een echtpaar, doch de man was een toovenaar en dat wist Boetri niet.

1. Boetri klom den berg op.

Toen ze boven kwam was de man uitgegaan op zoek naar menschen, om die te verslinden. De vrouw zat kokosnoten te raspen en uit te persen.

Boetri was naar boven gestegen om vuur te halen.

De vrouw van den toovenaar sprak: Ga zitten tot mijn man terug komt; ik zal u intusschen wat te eten geven.

Boetri antwoordde: Mijn zeven broers zijn op reis gegaan; ik kom alleen maar vuur halen om in de asch de vlam te doen herleven en het vuur op te wekken.

De vrouw sprak: Dan ga terug, hier heb je wat klapperpulp (n.l. om er een kooltje vuur op te dragen).

Ze gaf het, maar haar man was al in aantocht en ze zei: spoed u, lief kind, spoed u! —

Boetri nam de klapperpulp met vuur en repte zich voort.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen Boetri weg was kwam de toovenaar thuis. Hij zag dat Boetri reeds een eind weegs ver was en snelde haar achterna.

Doch hij haalde haar niet in. Boetri was reeds in huis.

De oude kwam beneden en op het heem van Boetri staande, riep hij: Boetri!—

Boetri zweeg; het gras dat langs het huis groeide lispelde: „Tibloloi raai maskôn!"

De toovenaar riep nogmaals: Boetri!—

Boetri endoek enmoôn wat ma, ni toenat nanār: „Terasato tanbai timbang lola!"

Eidbo tomat setan i enoet ni nifan entoeb fid-matan, i bo, enba. Fomoer Boetri entoeboer-soe, nifan endir Boetri jên ma, enmāt.

3. Sār toemtoem labo! — Boetri enmāt ma, ni oeran hirfit eril.

Erit Boetri enmāt ruk ma, eroet entoeb atbān, rir masoehoen laili rĕhe, erba-ham timoer warat woetoen tawoen, eril fō nioet.

Eidbo erba-il fō nioet, tomat watbĕrenrān hirroe erho Boetri ni rahan. Erdir loetoeboer, erhêr wêr hir rin.

Boetri wioen waeid.

Hir erho-ti rahan, erleïk rahan woes, baeil Boetri entoeb niatbān. Hir erparês ni oelin-raein, ernār: Matak afa ental te bebe?

Afa ental waeid. Erparês wel, famĕhe erit ken nifan endir Boetri jên.

Ernār: Oh! afa ruk i enoet i. Eidbo eres-tawar tomat setan ni nifan endir jên ma, Boetri enwaeit-il.

4. Enwaeit-il, Boetri nanār we tomat hirroe i: Imbje imoeoek ning oeran hirfit, erba timoer warat woetoen tawoen, ernam fō nioet, imnār jaw oewaeit, fō hir eril erma.

Hir erba sertoel bo, baeil ni oeran rĕfen eril fō oemat, eril fō nioet timoer warat, woetoen tawoen, hoeb erba wat.

Ko wat bĕrenran hirroe eril-do, ernār we Boetri; Boetri ni massoehoen lai bo, namnoet nashirit.

Namnoet ma, eroet sendoek fid-matan. Endoek fid-matan, nioet timoer warat, woetoen tawoen erma, erba ro-rāt, erheng Boetri moeroen, wahan, aroemoen bïssa ma, Boetri ni senang wel ruk.

Eïn ruk i.

Boetri hield zich stil en haar treeftjes fluisterden: „Terasato tanbai timbang lolai!"

Toen trok de toovenaar zich een tand uit, legde hem op de trap en ging heen.

Toen later Boetri uit het huis daalde, drong de tand in haar voet en ze stierf.

3. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen Boetri dood was, kwamen haar zeven broers terug.

Ze zagen, dat Boetri dood was en ze legden haar op een ledikant. Ze waren zeer bedroefd en ze gingen uit elkaar naar Oost en West, naar Zuid en Noord en veranderden in winden.

Toen ze in winden veranderd waren, kwamen twee menschen, man en vrouw, bij het huis van Boetri. Staande op het erf, vroegen zij water te drinken.

Boetri antwoordde niet.

Zij gingen het huis binnen en zagen dat het leeg stond; alleen Boetri lag op het ledikant. Zij schouwden haar lichaam en zeiden: Wellicht is zij door iets getroffen.

Ze merkten niets. Ze onderzochten het lijk nogmaals en zagen eindelijk den tand steken in den voet van Boetri.

Ze zeiden: Oh! daar is zij aan gestorven. Ze trokken den tand van den duivelsmensch uit den voet en Boetri herleefde.

4. Toen sprak Boetri tot deze beide menschen; gaat mijn zeven broers oproepen, die heen gegaan zijn en zich verspreidden naar Oost en West, naar Zuid en Noord en in winden veranderden. Zegt dat ik levend ben en dat ze terugkomen.

Ze gingen heen om het hun aan te zeggen, maar haar zeven broers wilden zich niet meer in menschen veranderen; ze waren winden geworden van Oost en West van Zuid en Noord en zoo waren ze nog rond.

De man en de vrouw kwamen terug en vertelden het aan Boetri., Boetri door groote droefheid overmand, werd door flauwte bevangen en viel in zwijm.

Ze zetten haar in de deuropening. Toen kwamen de winden van Oost en West, van Zuid en Noord, ze waaiden heen en weer; ze streelden het haar van Boetri, haar gelaat en heel haar lichaam en Boetri 's levensgeesten keerden terug.

Het is al uit.

BOETRI WATREW HIRROE WATSIN KILWAT TIMOER

Sār toemtoem labo! — Tomat Joet aein, meman Watsin Kilwat Timoer, laein ni hôn Fodat.

Fodat ni reinan meman Koklak, nafaw tomat howang aein, ne ni janan Fodat i tomat toenan.

Eidbo hir erba ertai akraw. Erba ruk bo, Watsin Kilwat Timoer enoet ni mes endoek-oba rahan raan.

Nanār: Fodat hē, nīng mes enoba ma, oeba-il-soe bo, oehaawk.

Enba-il-soe ma, Watsin Kilwat janan-te, Koklak, enoet fō fīn endoek entafoel tiloer na kanawoen. Entafoel enmāv, ronan, toewa, benawnaw bīssa.

I endat enho, na ni mes, enba-il rēhe ma, ni raan nēfen ruk howang baeil i ni janan wat fō hôn.

1. Watsin Kilwat ni wād woeoet angledli.

Eidbo i enham woeoet tomat angled bīssa rir wang noetoen, baeil ni hôn i woes.

Roewat ma, eril bo, Fodat enba senhoel ni reinan, nanār: Watsin Kilwat enham woeoet we tomat angled bīssa, baeil jaw waeid.

Fomoer Fodat enoet oeran, enoet hôn ni wang afa benaw reinan entafoelfoel i. I enwaeik fō naan ma, Watsin Kilwat naan waeid rēhe.

Fodat enjangoen namris, nēfenfen wat, endoek wat naknāt atbāk.

2. Sār toemtoem labo! — Dede Watsin Kilwat enoeoek ni jaman-ān, fō erwēhe-il Joet.

Erwēhe bo, ertoea wel Elār fō erhorak ni wat aein wel. Eidbo Watsin Kilwat ni jān wat aein woek na Elār i.

I nesno ni jān wat i, meman Hanār, enhorak Boetri aein, meman Watrēw, fō hôn.

Watsin Kilwat nanār: O oemdoek, jaw oeba laein, oeti naa wak.

DE PRINSES WATREEW EN WATSIN VAN KILWAT AAN DE OOSTKUST.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Een man van Groot Kei, genaamd Watsin (= anker) [1]) van Kilwat aan de Oostkust, had eerst voor vrouw Fodat (= mollige).

De moeder van Fodat, Koklak (= balzamien) genaamd, had een toovenaar tot man, maar Fodat was niettemin een echt mensch. [2]).

Ze gingen visschen met *akraw* [3]). Onder weg bemerkte Watsin dat hij zijn vischspeer in huis had laten staan.

Hij sprak: Zeg Fodat, ik heb mijn vischspeer vergeten, ik ga terug om ze te halen.

Toen hij thuis kwam was zijn schoonmoeder Koklak in schildpad veranderd en zat in de asch van 't haardvuur eieren te leggen. Ze legde, zoete pataten, kaladdi en allerlei soorten van aardvruchten.

Hij kwam binnen, nam zijn vischspeer en ging heen, maar in zijn binnenste was hij besloten de dochter eener toovenares niet meer tot vrouw te willen.

1. Watsin van Kilwat ving zeer veel visch.

Hij verdeelde zijn visch en gaf aan ieder zijn deel, alleen aan zijn vrouw gaf hij niets.

Toen de vloed opkwam gingen ze terug en Fodat ging het aan haar moeder vertellen en sprak; Watsin heeft aan alle menschen ieder een deel van zijn visch gegeven, behalve aan mij.

Daarna kookte Fodat eten en zette haar man van de aardappelen voor, die haar moeder gelegd had. Zij had zijn eten gekookt, maar Watsin van Kilwat verkoos heelemaal niet te eten.

Fodat spoorde hem herhaaldelijk aan, maar hij wilde niet en zat maar tabak te pruimen.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — 's Nachts riep Watsin van Kilwat zijn bloedverwanten op, om terug te varen naar Groot Kei.

Onderweg deden ze Elaar aan om voor hem een andere vrouw te zoeken. Te Elaar nu woonde ook een vriendin van Watsin van Kilwat.

Hij beval aan zijn vriendin, Hanaar (= poezelige) een prinses Watreew (= vrouw [gouden] ketting) voor hem tot vrouw te vragen.

Watsin van Kilwat sprak: Blijf jij hier, laat mij eerst gaan.

---

[1]) Letterlijk: „Chineesche steen" n.l een houten anker met een grooten steen bezwaard: zoowals die veel door Chineesche ruilers op hun kleine loggers gebruikt worden.

[2]) De toovenaars of *Soewangi's* worden verondersteld in gemeenschap te staan met de booze geesten. Daarom kan men ook niet weten wat voor vrucht een vrouw ter wereld zal brengen, die met een toovenaar omgang gehad heeft; het kan zelfs een monster of ook een toovenaar zijn

[3]) Dit is een bizondere wijze van gemeenschappelijk visschen. Zie U. e. v. W. blz: 282.

Enba ma, endir esniwoet, enreek isoe mel watoe entêv, entêv ma, endir Watrēw ni soes kedin mel.

Formoer i nesno wel ni jān wat, meman Hanar, enba enhorak wel.

Watrēw entoeroen, nanār: Hanār, oemnār teraroean, itroe ithoba Sēran.

Hanār nanār: Watrēw, oemnār: Imroe imleek, imleek loetoer sil wat Wadan.

Eidbo Hanār enba-il-ti, nanār we Watsin Kilwat.

3. Dede wak Watsin Kilwat enba hirroe Watrēw ertoeb. Enfieng we Watrēw ni mās watoe fit. Watrēw enoet na ni reinan ni loev.

Hamar esmïr ni reinan ensiek loev, loev elleman ma, enhorak Fela, Watrēw ān, endoek teinan, Watrēw endoek ratan, enhorak: Hiraki enoet mās endoek loev i?

Fela nanār: Betikai, jaw oekai waeid.

Fomoer Watrēw entoeboer, ni reinan enhorak wel: Hiraki enoet mās entoeb i?

Watrēw enhawa, nanār: Watsin Kilwat entoeb ning reïn rāt, nesno jaw oetaha mās i soe enteoek reinang o.

Ni reinan enseb-rāt, Watsin Kilwat entoeb i, na wel mās awat aein.

4. Sār toemtoem labo! — Watsin Kilwat enba-il, enwēhe Joet, nanoeoek jaman-ān fō erba erhaawk Watrēw.

Enwēhe bo, Watrēw nanār: Oeba oeloeroek na hôr. Enloeroek na hôr, soem enoer-soe, enkifat-boes matan ma, enmāt re.

Enmāt ma, tomat hirïs erloeroek, rōfla-il sertoel, ernār: Soem ngarnāb ertai rir miēt, Watrēw enmāt Lamgorong rōi ōh! Kohak betkai, oemhorak am wak, amkai.

Ersikar feli, ersikar faroe. Eidbo tomat Watsin Kilwat hir erwēhe ertiwa waawn kassoev, tomat aein endeinar, nanār: Tomat hirroe ernār afa rāt!

Erdeinar Watrēw enmāt rāt, manoet nanartoel rāt, Watsin Kilwat enro, enfangofang tiwa, entoefoe badêr, fomoer enabrān enroon enleb ental miēt enho Watrēw entoeb.

Hij ging onder het venster staan, nam een veredelde betelnoot gooide die naar binnen en raakte Watreew op de rechter borst.

Toen beval hij zijn vriendin Hanaar zijn aanzoek bij haar te gaan doen.

Watreew stemde toe zeggende: Hanaar zeg hem voor vast en zeker, dat we samen naar Ceram zullen varen.

Hanaar antwoordde: Watreew zeg liever, dat ge samen zult varen naar den driehoekigen muur, den berg bij Banda-Eli [1]).

Hierop keerde Hanaar terug om het Watsin van Kilwat te boodschappen.

3. 's Nachts ging Watsin naar Watreew en bracht den nacht bij haar door. Hij schonk aan Watreew zeven gouden voorwerpen, welke Watreew in het draagmandje harer moeder stak.

'S Morgens greep haar moeder in het mandje; verwonderd dat het zoo zwaar was, vroeg ze aan Fela (= gelijk een armband) de oudere zuster van Watreew, die beneden sliep, terwijl Watreew boven sliep: [2]) Wie heeft dit goud in mijn mandje gestoken?

Fela antwoordde: Ik weet er heelemaal niets van.

Later kwam Watreew beneden en haar moeder vroeg ook haar: Wie heeft dat goud hier in gelegd?

Watreew antwoordde, zeggende: Watsin van Kilwat, die daar boven in mijn kamertje zit, heeft me opgedragen dit goud aan u, mijn moeder, te brengen.

De moeder klom naar boven, waar Watsin van Kilwat zat en deze gaf haar nog een gouden gordel.

4. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Watsin van Kilwat voer af om naar Groot Kei terug te keeren en al zijn bloedverwanten op te roepen om Watreew te komen afhalen.

Toen hij vertrokken was, sprak Watreew: Ik ga naar de beek baden. Terwijl ze in de beek baadde, kwamen reigers aanvliegen, die haar de oogen uitpikten en ze ging heelemaal dood.

Toen ze dood was, liepen de meisjes, die met haar baadden, terug om het te berichten en zeiden: De groote reigers trokken uit om te visschen; Watreew ligt ginds dood te Lamogorong! of wij het weten? Ja, wij weten dat het zoo is.

Zoo weeklaagden ze twee maal. Op een afstand in zee roeiden de lui van Watsin op de maat der trommen. Een hunner hoorde het geween en zei: Wat klagen die twee daarginds?—

Ze hooren dat Watreew dood is, de vogels verkondden het. Watsin van Kilwat keert terug, men keert de trommen onderstboven, strijkt

---

[1]) Een breedsprakige aanduiding voor de Oostkust van Groot Kei, waar haar verloofde woonde.

[2]) We hadden reeds gelegenheid op te merken, dat men in vele Keieesche huizen vlierinkjes aantreft, die tot slaapplaatsen zijn ingericht.

5. Watsin Kilwat enroon: Watrēw felan enba ensaksak fel isoe ngaein endirdir mioen.

Watrēw enjaroet ni sernil fel-ak rowarat ba entêv ngoeoer.

Watrēw enmalit ni atfofar ngil enngong wahan kedin roe.

Watrēw enhihit nifan, ngoïn waawn woear namtôr.

Watrēw ni soes kedin roe waawn jafoer bīs ngoetoen ngilngil.

Watrēw liman-tanan tanwoet waawn Ewoei Watbel rir weït woerwoer.

Watrēw entai toerik jên kedin roe, waawn tabān wowos Tehjād rir.

6. Watsin Kilwat ni janan- te enroon wel: Watrēw felan enba ensaksak ōh fel isoe ngaein ōh! Fela ensak-hiloek Watrēw ni wai ōh!

Watsin Kilwat enroon-hawa wel: Nen, oemāl koeboer, oemāl enjoôn amroe Watrēw ōh! — Mam oemhaw boban ablôt, boban ablôt enjoôn amroe Watrēw ōh!

Ni janan-te enroon wel: Watrēw enjaroet ni sernil, fel-ak rowarat ba entêv ngoeoer ōh! Fela ensak-hiloek Watrēw ni wai ōh!

Watsin Kilwat enroon-hawa wel: Nen, oemāl koeboer, oemāl enjoôn amroe Watrēw ōh! — Mam, oemhaw boban ablôt, boban ablôt enjoôn amroe Watrēw ōh!

Ni janan-te enroon wel: Watrēw enmalit, ni atfofar ngil enngong wahan kedin roe ōh! Fela ensak-hiloek Watrēw ni wai ōh!

Watsin Kilwat enroon-hawa wel: Nen, oemāl koeboer, oemāl enjoôn amrōe Watrēw ōh! Mam, oemhaw boban ablôt, boban ablôt enjoôn amroe Watrēw ōh!

de vlaggen en hij weeklaagt en wentelt zich over het strand tot de plaats waar Watreew ligt.

5. Watsin van Kilwat weeklaagde: De gestalte van Watreew was zoo slank als de betelpalm, die in de kleigouwen groeit. 1)

Watreew gooide heur hoofdhaar los als de zeegolven die komen uitrollen op het strand.

Als Watreew lachte, diepten twee kuiltjes in beide haar wangen.

Wanneer tusschen haar lippen haar tanden zichtbaar werden geleek haar mond een opengebarsten granaatappel. 2)

De twee borsten van Watreew waren rond als de kalkdoosjes van het koperen sirihstel. 3)

De tien vingers van Watreew waren lenig als de staartpepervruchten van Watbel op Kissehoei. 4)

Wanneer Watreew voortschreed waren beide haar beenen als de gedraaide pooten van een Tajandosch ledikant. 5)

6. De schoonmoeder van Watsin weeklaagde op haar beurt: De gestalte van Watreew was zoo slank als een betelpalm! Maar Fela zal in haar plaats treden.

Watsin van Kilwat klaagde zijn keerzang: Moeder, graaf een graf, graaf een graf dat groot genoeg is voor ons beiden voor Watreew en voor mij! — Vader, houw een doodskist, houw een doodskist, die groot genoeg is voor ons beiden, voor Watreew en voor mij!

Zijn schoonmoeder weeklaagde weer: Watreew gooide heur hoofdhaar los als de zeegolven die komen uitrollen op het strand; maar Fela zal in haar plaats treden.

Watsin van Kilwat klaagde zijn keerzang: Moeder graaf een graf, graaf een graf dat groot genoeg is voor ons beiden voor Watreew en voor mij! — Vader houw een dookskist, houw een doodskist, die groot genoeg is voor ons beiden, voor Watreew en voor mij!

---

1) Om deze ontboezeming, waarin hooge dichterlijke stemming niet valt te ontkennen, en die aan het Hooglied doet denken, volkomen te begrijpen, dient men eenigszins met de oostersche natuur en omgeving bekend te zijn. De betelpalm is ongetwijfeld een der sierlijkste en slankste palmsoorten.

2) Men kent de felroode granaatappel die wanneer hij rijp is overlangs openbarst en een rij gitzwarte pitten laat zien. Door het veelvuldige betelkauwen worden de tanden van Keieesche schoonen ook zwart geverfd en de lippen donkerrood.

3) De betelpruim speelt in 't leven der oosterlingen een zeer voorname rol. Het aanbieden daarvan is ook het eerste blijk van gastvrijheid. Evenals men bij ons mooie rookstellen heeft, bezit men hier fraaie betel- of sirihpruimstellen. Op Kei heeft men als zoodanig vaak een grooten koperen schotel, en daarop verschillende koperen doosjes voor de verschillende benoodigdheden. De kalkdoosjes zijn meestal bolronde doosjes.

4) De lenigheid der vingers behoort tot een der voornaamste bekoorlijkheden der Keieesche schoone, wijl van het sierlijk buigen der vingers ook voor een groot deel de fraaiheid van den dans afhangt. De staartpeper of sirihplant heeft lange ronde, zeer lenige vruchten. Die van Kissehoei (een der Ceramlaut-eilanden) schijnt nog bizonder vermaard.

5) Ook deze beeldspraak, die in Westersche ooren misschien wat vreemd klinkt, vinden we terug in het Hooglied. De bewoners van Tahjando (een der noordelijkste eilanden van Kei) zijn de houtdraaiers dezer eilanden. Ze beoefenen dit kunstvak op zeer primitieve wijze. Ze brengen vooral groote met snij- en draaiwerk versierde ledikanten in den handel.

7. Eidbo Watsin Kilwat nĕfen Fela bo, erhawik boban ma, boban ablôt, ni hôn entoeb ôn, i entoeb ôn.

Ertoeb bo, fomoer ni hôn lalaeinlĕ Fodat enkoelik. Koklak enhoev Fodat jen-oer ental Ohoi-Bingan, Ohoi-wār erdat.

Koklak enhoev ni jaman-ān ersikar, erwĕhe majik, erwĕhe titik til, erwĕhe wadan, eril rir ohoi.

Eidbo tomat abrān ersabloer boban, ersabloer naa waeid, erwoo ni jente. Koklak enfarnehong, ensak-jaeik, enlôn endoek Ohoi-Bingan, Ohoi-Wār, enoet rir kĭs nafohot, ngaloem, slār.

8. Sār toemtoem labo! — Dedan Koklak enhoev ni ān-warin bĭssa ertoebkeĭn bo, Watsin Kilwat enwatoen bōban, enwaroek ngaloem, nafohot, slār; ensoe reĭn kedin i, enho katleen, hira enkai waeid.

Endir sār teljôr endat, enreek saroek, enafat-fedan Koklak enhoev ni jan-wār bĭssa.

Woleen watoek entoeboer, enwoo-toel tomat Ohoi-Bingan bĭssa: Ab-warib im, matak reinab-hôb imbje imfaneek!

Watsin Kilwat enwĕhe-il ni ohoi, enba nanār ni ān-warin fō erhaawk-il ni hôn Watrēw enil-do.

Erhaawk-il bo, ertoet koeboer toem endoek Kilwat.

Ertoet koeboer toem bo, Watrēw entoeb, en bĕranrān enmāt wel norang en wat, fō hirroe ertoeb famĕhe.

En i tsērit woek waeid ma, berkār toentoenan woek hē, ma wahan-uk hē.

Zijn schoonmoeder klaagde weer; als Watreew lachte, diepten twee kuiltjes in beide haar wangen; maar Fela zal in haar plaats treden.

Watsin van Kilwat klaagde zijn keerzang: Moeder, graaf een graf, graaf een graf, dat groot genoeg is voor ons beiden voor Watreew en voor mij! — Vader houw een doodskist, houw een doodskist, die groot genoeg is voor ons beiden, voor Watreew en voor mij!

7. Watsin van Kilwat wees Fela van de hand en men houwde een doodskist, een zeer groote; aan een zijde rustte hij en zijn vrouw aan de andere.

Toen ze in de lijkkist lagen, bezorgde zijn vorige vrouw Fodat de lijken. Koklak en de geheele verwantschap van Fodat waren gekomen, van Ohoibingan en Ohoiwaar.

Koklak met haar bloedverwantschap keerden terug naar hun dorp, roeiende op de maat van allerlei roeiliederen.

Daar aangekomen, willen de mannen de lijkkist aan wal dragen. Ze kunnen het niet en roepen hun makkers. Maar Koklak lacht hen uit, neemt ze op en brengt ze te Ohoibingan, Ohoiwaar. Ze doet er als lijftocht in boontjes, erwten en mais.

8. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen 's nachts Koklak met al haar bloedverwanten sliep, opende Watsin van Kilwat de lijkkist; hij strooide de boonen, erwten en maïs uit en zonder dat iemand het merkte ging hij uit het vertrek naar de binnengalerij. [1])

Daar stond hij, tot dat de morgenster opkwam; toen nam hij zijn zwaard en sloeg Koklak dood met al haar verwanten.

Toen het heelemaal licht geworden was, daalde hij uit het huis en riep ter kennisgave rond aan heel Ohoibingan: Mannen, broeders, zijn er wellicht onder de verslagenen van uwe familie, ga ze dan verkennen. [2])

Watsin van Kilwat voer terug naar zijn dorp, en ging zijn verwanten kennis geven, om het lijk van Watreew te halen.

Ze haalden het lijk en bouwden te Kilwat een familiegraf.

In dit familiegraf werd Watreew bijgezet. Daarop stierf ook haar man en beiden rusten naast elkaar.

En dit is geen verdichtsel maar een ware geschiedenis, en hier is ze uit.

---

[1]) Gewoonlijk staat de doodskist juist in de binnengalerij, welke men in elk voornaam huis aantreft, doch daar sliepen thans Koklak met haar aanhang, die zich van de dooden weinig aantrokken.

[2]) Dit is eenvoudig een grootsprakerig ruchtbaarheid geven aan zijn daad, waarvan hij tegenover een ieder de verantwoordelijkheid op zich neemt.

POETRI DJENOEN HIRROE KOMWAIN.

Sār toemtoem labo! — Ko kassien aein neskiloek ni hôn. Nī madoean Komwain nanār: Moeskiloek hôm bo, Woekoen oemhaawk Boetri Djenoen hôm?

Eidbo ko kassien enmeek ma, enba enhorak Boetri Djenoen. Hir erba tomat ratoet einmēhe, rēhen i ko kassien i.

Tomat erhorak: Imbje be?

Erweeng bo, erhoel-toel, hir baeil erba ersōi-beīn.

1. Eidbo erho ruk Boetri Djenoen ni ohoi, erbeīn sembat ma, ko kassien entai ma, sembat enho Boetri Djenoen ni esniwoet endir ni soes kēdin balit.

Fomoer erba erhorak, Boetri entarim rēhe, baeil ni jaman-ān hoeb rēfen.

Komwain nanār: ko kassien, o oemdoek habo naa wak, jaw mēhe oeho-ro nangan.

Entoeboer bo, enho Boetri ni rahan enrāt.

Enrāt, Boetri entoebkeīn, ko wat aein endoek enhil ni oet.

Komwain enhorak: Boetri entoebkeīn de?

Ko wat i nanār: Oho, entoebkeīn.

Komwain enhorak wel: O oemdoek oemris ni oet ma, ni hoewa ibe wak?

Ko wat i nanār: Nī hoewa entoeb koed raan.

Eidbo Komwain enboer rēhe Boetri ni hoewa.

2. Sār toemtoem labo! — Defit rēhen Boetri enroon ni hoewa fō enreet eoeoen ma, hoewa hoeman waeid. Ni jaman enseb toet kaba bīssa erlōi watroa. Enseb bīssa ma, hoewa angled, baeil enit ken hoewa mas waeid. Nanār: Oeseb Komwain ni habo.

Na Komwain ni habo hoewa mās naa. Enhaawk enfaha hoewa mas i bo, Komwain i nēfen. Nanār — daang ma, Komwain nanār: O ma Boetri nīng kōi aein hôn, oea hoewa mās i Boetri entawak.

Boetri jaman nanār: Oeran enhē nēbtahan ruk, oemtoeoe, oemtoeoe naa wat. Jaw oelarang fō moean, oeoet naa waeid.

DE PRINSES DJENOEN EN KOMWAIN.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Een arme verstiet zijn vrouw. Zijn heer [1] verweet hem: Jij verstoot je vrouw, je wilt zeker de prinses Djenoen tot vrouw hebben.

De arme trok dit op zijn fatsoen en ging zijn aanzoek doen bij de prinses Djenoen. Ze togen er op uit honderd en één man; die eene boven de honderd was de arme zelf.

De menschen vroegen: Waar gaat jullie heen?

Zij veinsden en zeiden dat ze maar naar een dansfeest gingen.

1. Toen ze in 't dorp van de prinses waren aangekomen, speelden ze voetbal [2]. De arme trapte den bal, die door het venster der prinses Djenoen binnen vloog en haar op de linker borst trof.

Toen gingen ze haar ten huwelijk aanzoeken. De prinses maakte geen bezwaar, doch haar ouders stribbelden nog tegen.

Komwain sprak: Arme blijf jij op de boot, dan zal ik eerst alleen aan wal gaan.

Hij ging aan wal en stapte het huis der prinses binnen.

Toen hij binnen trad lag de prinses te slapen en een vrouw was haar aan 't luizen.

Komwain vroeg: Slaapt de prinses?

De vrouw antwoordde: Ja, ze slaapt.

Komwain vroeg verder: Gij zit haar te luizen, maar waar is heur haarkam?

De vrouw antwoordde: Haar kam ligt in de kist.

En Komwain nam heimelijk de kam der prinses weg.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Na zeven dagen wilde de prinses haar hoofdhaar opmaken en ze weende wijl ze nergens haar kam kon vinden. Haar vader doorzocht al de booten die op de reede lagen. Hij doorzocht ze alle, er waren veel kammen, maar de gouden kam vond hij niet. Toen zei hij: Ik zal naar de boot van Komwain gaan. [3].

In de boot van Komwain vond hij de gouden kam. Hij wilde die kam koopen, doch Komwain wilde ze niet afstaan. Hij drong aan, maar Komwain hernam; als ge de prinses aan een mijner onderge-

---

[1]) In 't Keieesch *madoean*. Degene die voor een ander den huwelijksprijs betaalt is diens *madoean* en de aldus begunstigde is zijn *koi*. De *koi* heeft jegens zijn *madoean* verschillende verplichtingen in acht te nemen. Zie U. e. v. W. blz.: 294.

[2]) De Keieesche voetbal is een uit rotan gevlochten korf.

[3]) Men zou veronderstellen, dat de vrouw, die de prinses luisde, wel eenige aanwijzing had kunnen geven, in welke richting men moest zoeken: doch men vergete niet, dat een adellijke zelfs niet van diefstal verdacht mag worden. Zie U. e. v. W. blz. 45.

Felenhē ko kassien hirroe Boetri rafaw. Rafaw, woean enwoet wel, Boetri iwoen ruk.

3. Ertoeoe-taba wel woer-harta fō angledli bo, mangmang wel odan ko kassien hirroe Boetri enhoev wel Komwain fō hirtīl rĕfla-il.

Rĕfla-il, erho leen, Boetri nanār: oehaawk oean faw.

Erbiloek-il fō nangan ma, ko kassien entoeboer enētan faw woean naa. Enētan, enētan naa waeid; enētan fō koet ruk odan, enoet-il wel fō lai. Eidbo enwoo Komwain: Oemdo wak, itroe itētan, oeētan-tôk waeid, enmel-il wat mĕle!

Enro ma, hirroe erētan, erētan naa wat. Hoeb erdoek erētan, te koptoean aein, meman Koedkoedoer Jār, ental aflĕr oeban ensoe habo raan.

4. Ensoe ma, nanār: Boetri ma moe tentan jaw oehoer, de?

Boetri enbobar enhaawk nĕfen ma, Koedkoedoer Jār nanār. Bet i bōk, itroe did, bet i sien, jaw mĕhe nīng.

Feli Boetri enbobar ma, na rĕhe.

Enhêr wel ni rawit fo enhoer.

Boetri enbobar, enhaawk nĕfen ma, i nanār: Bet i bōk, itroe did, bet i sien, jaw mĕhe nīng.

Eidbo Boetri na rĕhe.

Enhĕr wel Boetri ni esbo fo nĕfwaeik.

Boetri enhaawk wel nĕfen, nanār: Oemhêr aka felbe i, fō oedoek wat-loeloehoen i!

Koedkoedoer Jār i nanār: Bet i bōk, itroe did, bet i sien, jaw mĕhe nīng.

Eidbo Boetri enbobar ma, na rĕhe wel.

I bo, Koedkoedoer Jār enlēlang Boetri ni matan, enlēbar ensoe kaba moer, enwatoek-soe taheit. Ni morlain nakhanga na watsin ma, entai-watoek wel ma, Boetri enba senfof, Koedkoedoer Jār entoeb Boetri ni wai.

5. Sār toemtoem labo! — Ko kassien entaha faw watoe endo, i en-loeboek raan mĕhe wat.

Ko kassien enbobar ma, enfangnan, woekoen sa wel odan!

Eidbo Boetri enfok, enfok-ro noehoe-janat aein. I entoeb wirin

schikten [1]) tot vrouw geeft zal ik haar deze kam schenken om op haar wrong te steken. [2])

De vader der prinses antwoordde: Die pot is al gaar gekookt, en als ge wilt kunt ge opscheppen en hoe wil ik u dan beletten te eten?

De arme en de prinses trouwden dan en toen het weer nieuwe maan werd, was de prinses zwanger.

3. Ter aanvulling van den huwelijksprijs brachten ze nog kostbaarheden bijeen, totdat er zeer veel waren, en kort daarop voeren ze terug de arme met de prinses en Komwain, gedrieën.

Onder weg zei de prinses: Ik zou graag manga eten.

Ze loefden dan landwaarts en de arme ging aan wal om een vruchtdragenden mangaboom om te hakken. Doch het lukte hem niet. Telkens wanneer hij den boom bijna had doorgehakt, werd hij weer dik. Hij riep Komwain: Kom eens helpen, alleen kan ik hem niet omgekapt krijgen, hij groeit telkens weer aan.

Komwain ging en samen kapten ze den boom makkelijk om. Terwijl zij er nog mee bezig waren, kwam een oud wijf genaamd Koedkoedoer Jaar boven uit den mast in de boot neergedaald.

4. Ze sprak: Zeg, Boetri, laat mij uw vingerring aan doen.

Boetri was bang en wilde weigeren, maar Koedkoedoer Jaar zei: Is 't goed dan is 't voor ons beiden goed; is het verkeerd, dan is het voor mij alleen.

Boetri was bang en gaf hem dus maar.

Daarop vroeg ze haar jakje om aan te trekken.

De prinses was bang en wilde weigeren, doch het wijf sprak: Is 't goed, dan is 't voor ons beiden goed; is 't verkeerd, dan is het voor mij alleen.

Boetri gaf het dus maar weer.

Daarop vroeg ze weer den sarong der prinses om aan te trekken.

Boetri wilde weigeren en zei: Hoe kun je zoo iets vragen! Wil je mij hier dan moedernaakt laten zitten?

Koedkoedoer Jaar antwoordde: Is 't goed, dan is 't voor ons beiden goed; is 't verkeerd, dan is het voor mij alleen.

Boetri was bang en gaf hem dus maar weer.

Toen krabde Koedkoedoer Jaar der prinses de oogen uit, rolde ze tot achter in de boot en gooide ze in zee. Heur lange haarvlecht haakte vast aan 't anker doch het wijf trapte haar weg en Boetri dreef af, terwijl Koedkoedoer Jaar haar plaats innam.

5. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De arme bracht een mangavrucht, welke ze in eens opslokte.

De arme schrok en dacht: zou ik me misschien toch een beetje in haar vergist hebben?

---

[1]) Zie noot I.
[2]) De haarkam dient tevens als opschik. Zie U. e. v. W. blz. 26.

ma, i tetan sĕhoet ruk bo, entār taroman: Betne i rāt aknās, melhel kanēw, dir-oe ham-wang janan oeboer i, i entafoel fō laitên; bet i iri howang, toektoek bohoôr, toektoek hawak janar oeboer i, entafoel ni janan, koetkoet wat.

Boetri entafoel ni janan laitên soes, hamar enmel lai, hamar enmel lai, ngihemli rĕhe.

6. Sār toemtoem labo! — Komwain hirroe ko kassien erdat ruk rir ohoi, eroet ergodang bĭssa bingan ental reinan jaman rahan, sentoet na habo.

Ergodang ma, ertaroman: Moerbong, kab, lema janar oeboer i, enho i ro, entengat na moer, enfil na oe; bet rāt aknās, melhel kanēw janar oeboer i, enho enro, enfil na moer, nesletar na oe.

Nesletar enro bo, bingan sien bĭssa, reslan erfil na oe, sien bĭssa na moer. I bo, ko kassien enfangnan: matak sa odan ma, enmeek lai.

7. Sār toemtoem labo! — Miēt if endat lai ruk bo, Boetri ni janan koet nanār: Nen hē, oemhawik nĭng teimar aein, fō oeba oefan woeoet.

Woeoet, ni reinan nanār: Koet o! oemleĭk jaw matang sien baeil i, felbe wak oemnār fō oehawik moe teimar!

Eidbo ni janan nanār-daang wel, Boetri nanār: Felhē, soembwa, oemhaawk woer enhoev noeoer rôn.

Entaha ma woer enhoev noeoer rôn, ni reinan enhawik, enhawik lĭklak wat, matan sien ma, enoet naa waeid. I bo enrĭng teimar roebil na ngoeoer ratan, entaroman: Moerbong, kab, lema janar oeboer jaw, oerĭng, oerĭng naa waeid; bet rāt aknās, melhel kanēw janar oeboer jaw, oerĭng teimar roebil i, teoek roewat endo ma enfok.

Roewat endo ma, enfok rĕhe, janan neslān entaha, enba enfan woeoet, enfan ken angledli.

8. Fel mēran koet enba enfan woeoet wel, ni wād woeoet angledli wel. Hirroe raan naa waeid ma, ni reinan enroor woho.

Enroor ruk bo, koet entai ni lebleb aein, enwĕhe Koedkoedoer Jār enhoev Komwain rir doekdoek.

De prinses dreef af en spoelde aan op een eiland. Daar op een zandplaat liggend kreeg ze barensweeën en bezwoer: Indien dit kind een afstammeling en nazaat is van groote koningen, hoogen adel en voornamen stand dat ze dan een groot kind bare; maar als het een afstammeling is van slaven en toovenaars, armen en dienstbaren, dat het dan klein blijve.

De prinses bracht een zeer groot kind ter wereld dat met den dag zeer snel opgroeide.

6. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen Komwain en de arme hun dorp bereikt hadden, ordenden zij een rij borden van het ouderlijk huis af tot aan de boot.

Toen bezwoeren zij: Indien deze bruid kind en nakomelinge is van slaven, dienstbaren en knechten, dat men dan als ze over deze borden loopt, ze achter haar laat liggen en voor haar wegneemt; maar als ze kind en nakomelinge is van groote koningen en hoogen adel, dat men er haar dan over late gaan en ze achter haar oprape.

Ze ging over de borden, en trapte ze allemaal stuk. Men repte zich ze voor haar weg te nemen, want achter haar waren ze allemaal gebroken. Toen dacht de arme; zou ik me misschien in haar vergist hebben? en hij stond zeer verlegen.

7. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen het zeer lage oostmoesson-tij inviel, sprak het kind der prinses: Moeder, snij mij een boog om visch te gaan schieten.

De moeder antwoordde: Maar kindlief! ge weet toch dat ik blind ben, hoe wil je, dat ik een boog voor je zal snijden!

Doch het kind hield aan en de prinses sprak: Goed, ga dan bamboe en klapperblad halen. [1]).

Het kind bracht bamboe en klapperblad en de moeder, blind als zij was, sneed lukraak een slordigen boog. Ze teekende dan in het zand boog en pijlen en bezwoer: Als ik kind en nakomelinge ben van slaven en dienstbaren dat dan mijn teekening nietig zij; maar als ik kind en nakomelinge ben van groote vorsten en hoogen adel, dat dan de boog en pijlen, die ik hier teeken door 't opkomend water worden opgenomen en drijven.

De vloed kwam op en ze dreven. Het kind haastte zich ze te pakken. Hij toog op visch uit en schoot er zeer veel.

8. Als morgen trok het kind weer op visch uit en schoot er zeer veel; ze konden ze niet allemaal opeten en de moeder roosterde er een partij van.

Daarop stapte het kind in een kano en roeide naar de woonplaats van Koedkoedoer Jaar en Komwain.

---

[1]) Van de harde nerven van het klapper- of sagoblad maken de jongens pijltjes om vogels en vischjes te schieten. Onderaan spaart men een stukje bladgroen uit aan beide kanten bij wijze van richtveeren.

Boetri janan enba enfid woeoet i, enrāt, tomat Koedkoedoer Jar enhorak: Oemfaha aka?

I nanār: oereek woeoet, oefaha esbo.

Enfaha esbo, entaha-il-soe wē ni reinan Boetri.

Ko wat Koedkoedoer Jār naan woeoet i, naan dilda kensasa wat. I waawn wat i, naan afa angledli, naan benaw, enloeboek enhoev bĭssa bingan, sông, bahan, bakoe, bĭssa famĕhe.

Ko kassien ni oeran ernār: Oemnār hôm Boetri, i ne Boetri waeid: Boetri bet naan afa, enngis afa denkoet mĕhe, Koedkoedoer Jār naan warbenawnli rĕhe!

Ko kassien enmeek ma, enfangnan wel: matak i sa odan.

9. Boetri janan ni wād woeoet angledli wel bo, enba-dat wel fō enfid.

Koedkoedoer Jar enhorak: oemfaha aka?

Nanār: oefaha massing.

Koedkoedoer Jar nanār: Ma woeoet i do, massing o doean oemrook, ngoes lai endirdir rōi.

Enrook bo, enrook ken ni reinan ni matan, entaha rĕhe. Enil enba, enfatmoerik. Eidbo ko kassien ni oeran nanār: ko kassien hē, hira wahan matan waawn omoe janan hē

Koet i entaha-il matan wē reinan, enoet-il fō bōk wel. I nanār: nen hē, tomat erhoel, jaw wahang matang waawn ko kassien ni wahan matan.

Reinan nanār: oho n'aka, moe jaman toenan ruk i; Koedkoedoer Jar enwatoek did jente i.

Eidbo fōmoer enba wel enfid woeoet, ko kassien nanār: Jaw jamam o hē, felbebe wak oemhaawk enfid woek afa we jamam jaw i?

Koet i nanār: O jaw jamang waeid. Bet jamang oempiār woek jaw, i bo hira enfĕniknak jaw enhoev reinang waeid.

Ko kassien enfangnan: matak sa wel odan i ma, i raan soes, enoet fō enweeng ni hôn howang Koedkoedoer Jār i.

10. Sār toemtoem labo! Ko kassien nanār wē ni hôn Koedkoedoer Jār: Itroe ittaba itloeroek na taheit.

Erdoek erloeroek, ko kassien enhil Koedkoedoer ni oet na taheit raan. Endoek enhil oet, Koedkoedoer entoebkeïn. Entoebkeïn bo, ko kassien ensôk ni oeoen entaha-loedoek entoeb taheit raan. Enmat rĕhe, nĕfla-il ohoi.

Eidbo tomat ohoi ratoet bĭssa ersak kaba endoek-ferak ni iwoen fō enkok. Enkok bo, bingan, langar, bakoe, sahat, klêr, sông, veng, bahan, arwak erwoessak bĭssa angledli.

Toen het kind der prinses daar aankwam, vroeg Koedkoedoer Jaar hem: Wat wil je er voor hebben?

Hij antwoordde: Ik wil voor visch een sarong koopen.

Hij kocht een sarong en bracht dien aan zijn moeder de prinses.

Koedkoedoer Jaar slokte gulzig de visch op, die ze gekocht had. Dat was ze zoo gewoon. Ze was zeer vraatzuchtig en als ze spijzen nuttigde slokte ze de borden, kommetjes, bladen en bennen mee op.

De zusters van den arme zeiden: Ge beweert dat uw vrouw een prinses is; ze is geen prinses: een prinses neemt met haar vingertoppen kleine hapjes, doch Koedkoedoer Jaar eet heel gulzig.

De arme was verlegen en dacht weer: zou ik me toch een weinig in haar vergist hebben?

9. De zoon der prinses ving weer zeer veel visch en kwam hem weer te koop aanbieden.

Koedkoedoer Jaar vroeg: Wat wil je er voor hebben?

Hij antwoordde: Ik wil hem voor zout verkoopen.

Koedkoedoer Jaar hernam: Geef hier die visch, en ga zelf maar zout graaien uit die groote pul, die daarginds staat.

Hij graaide in den zoutpot en vond daar de oogen zijner moeder die hij gauw meepakte. Toen hij heenging zag hij nog even om en de zusters van den arme zeiden: Zeg arme, die jongen kon uw zoon zijn, zoo lijkt hij op u.

Het kind gaf de oogen terug aan zijn moeder en ze werd weer ziende en hij vertelde haar: Zeg, moeder de menschen zeggen dat ik sprekend op den arme gelijk.

De moeder antwoordde: Dat zal waar wezen, hij is inderdaad uw vader; Koedkoedoer Jaar heeft ons weggeworpen.

Toen hij later weer visch kwam verkoopen, sprak de arme: Ik ben je vader, wil jij aan je eigen vader iets verkoopen?

Het kind antwoordde: Gij zijt mijn vader niet. Als ge mijn vader waart, zoudt ge ook voor mij zorgen; maar niemand bekreunt zich om mij en mijn moeder.

De arme dacht: Wellicht heb ik me hierin ook al vergist. Daar tobde hij over en zon op middelen om zich van zijn vrouw Koedkoedoer Jaar te ontdoen.

10. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De arme sprak tot zijn vrouw Koedkoedoer Jaar; Laat ons samen in zee gaan baden.

Terwijl ze baadden, luisde de arme in zee zittend Koekkoedoer. Terwijl hij haar luisde, viel Koedkoedoer in slaap. Toen nam de arme haar kop beet en hield dien ondergedompeld in zee. Toen ze goed en wel dood was, liep hij naar het dorp terug.

De gezamelijke lui van het dorp sleepten een boot op haar lijf, zoodat haar buik openbarstte en al de borden, bennen, kommen, schotels en teilen, die ze opgeslokt had, er uit rolden.

11. Fōmoer koet enma wel fō enfid woeoet ma, ko kassien enba norang enkaneek.

Ensoe, hirroe erdoek sār aein, erreek leboïr nantirat. Koet endoek enhoel we ni reinan, ko kassien ni oeran ernār i wahan matan waawn ko kassien bo, hirroe erdoek erroon.

Ko kassien enleïk ma, enfangnanli bo, enohok-ti, enkabiljaw i jente roe, nanār: Oerang nanār ken, imroe jamab hôb jaw!

Enhaawk ni habo ensoe, hir jente tïl erdoek. Erwēhe-rāt-il ohoi, tomat ko kassien entoeboer, nanār, reinan oeran ohoi noehoe bïssa fō restaha bingan, Boetri Djenoen entai.

Restaha bingan, ergodang ental rahan oetoeboer sentoet habo; eroet glās einroe wel erdir reet oetin kēdin roe bïssa bo, entaroman: Bet moerbong, kab lema, iri howang janar oeboer i, enho enro entengat na moer, enfil na oe; bet rāt aknas, melhel kanēw janar oeboer i, enho enro, erfil na moer, nesletar na oe.

Eidbo entai, entai bōk wat. Enrāt rahan, ko kassien oeran eroet benaw i naan. I naan enngis denkoetkoet wat.

I bo tomat ohoi ratoet erkai ruk i Boetri toenan ma, eroet roemnien lai ma eroet hirroe ko kassien rafaw-il wel.

Sār toemtoem labo! — Baeil-uk i.

TE SIEN HIRROE TE LOELIN.

Sār toemtoem labo! — Te sien hirroe te loelin erba ertai miēt. Te loelin ni wād boeng, lanoeran, enha, wod, atnir, woeoet lēhētan mēhe ni wād. Te sien ni wad ngïng, kalavlāv, banaran. Roewat, hirroe erba-il.

Hirroe erba-il-do, te loelin nanār: Te sien, moe wād baeil koet, ngïng, banaran, jawnïng woeoet lēhētan wat.

11. Toen later het kind weer in het dorp kwam om visch te verkoopen, volgde de arme hem om hem te bespieden.

Hij vindt beiden zittende in een hutje met bladeren gedekt. Het kind vertelde aan zijn moeder, dat de zusters van den arme zeiden dat hij zoozeer op hem geleek en beiden zaten ze te weenen.

Toen de arme dit aanschouwde werd hij diep ontroerd, hij sprong op hen beiden toe en omhelsde ze uitroepend: Mijn zusters hebben gelijk: ik ben uw beider echtgenoot en vader!—

Hij haalde zijn boot, waar ze gedrieën instapten. Toen ze bij 't dorp aankwamen, ging de arme aan wal en beval al zijn vrouwelijke bloedverwanten om borden aan te brengen waar de prinses Djenoen over moest loopen.

Ze brachten borden bijeen en rijden ze van de trap van het huis tot aan de boot, nog zetten ze twee glazen aan beide zijden der trap en bezwoeren: als deze kind en nakomelinge is van slaven en toovenaars, knechten en dienstbaren, dat dan als ze hier over loopt de borden achter haar stuk liggen en men ze vóór haar oprape; doch als ze kind en nakomelinge is van groote vorsten en hoogen adel, dat zij er dan overloope en men terwijl ze voortschrijdt de borden achter haar oprape.

Ze liep er over en de borden bleven heel. Ze steeg het huis binnen en de zusters van den arme zetten haar spijzen voor. Met de vingertoppen nam ze heel kleine hapjes.

Toen bleek het voor iedereen, dat deze een ware prinses was. Ze hielden een groot feest en de arme en de prinses waren weer samen gehuwd.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Anders niets.

DE SLECHTE EN DE GOEDE VROUW.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — De Slechte en de Goede gingen langs het strand visschen. De Goede ving (namen van visschen) allemaal groote diepzeevisschen. De Slechte ving (namen van visschen n.l. kleine rifvischjes). Toen de vloed opkwam, keerden ze terug.

Onderweg sprak de Goede: Zeg Slechte, jij hebt alleen kleine vischjes en ik heb alleen groote diepzeevisschen.

Fomoer hirroe erba nangan. Hoek aein, woean angled. Te sien nesno te loelin: Oemseb-rāt.

Te loelin nanār: Te sien, oemseb.

Eidbo te sien enrĕhe te loelin ma, te loelin enseb rĕhe.

Enseb bo, entai-hangat hoek ma, te loelin enlek rĕhe.

1. Eidbo te sien na te loelin ni woeoet enhoev ni wād miēt inan. Fomoer enwoer te loelin ni soes. Enwoer ma, na wē te loelin janan Dit, nanār: Ngīng aein, oemtoen.

Eidbo ni janan Dit enwaeik ni reinan ni soes, enfangnan woeoet. Enwaeik bo, enloeoer ruk, te loelin ni soes ensisawar oeran raan ma, erroon: Dit o, Dit o, hiraki ensoes o?

Enroon fatīl. Eidbo Dit enfangnan ken ruk, nanār: Te sien enfĕdan ruk nen he.

Enba bo enhorak: Te sien o oemil, reinang enho be?

Te sien nanār: Reinam enba moer hē, i hoeb endoek wee rat.

Eidbo fomoer de roe, de tīl ruk, ni reinan endat waeid, Dit nanār: Toenanli, te sien enfedan ruk reinang.

2. Sār toemtoem labo! — Te sien ni janan aein, mēman Bal: Eidbo te sien janan hirroe Dit erdoek.

Dit enfangne wêr ma, enhoev endoek enahai oeoen, enahai oeoen, enwatoek ni hoewa ensoe.

Enlek-soe ma nanār: Bal, soemhaawk woev.

Bal senhaawk bo, Dit enreek wêr nengne, enwôk-soe, enfedan rĕhe Bal, nanhaawng ni reinan matmāt.

Enfedan ma, enhawik teimar, enrông siwar, enoet Bal sendir fid, enoet liman aein entaha siwar, aein entaha teimar.

Liman kĕdin mel enwing teimar, fō fomoer ni reinan enba enhaawk ai, enil endo, enfedan rĕhe reinan.

Te sien enil bo, nanār: Bal, oemdir laawk, oejaroek ai, oero.

I ne Bal endir non wat, enwing teimar.

Eidbo te sien enjaroek ai, Bal enlek rĕhe ma, enkai, Bal enmāt ruk.

3. Te sien enho enrat, enleī-haawk Dit ma, Dit nefla ruk, enkafwoenin.

Daarna gingen ze samen naar de planting. Ze kwamen bij een broodboom, die vol vruchten hing. De Slechte beval de Goede: Klim er in.

De goede antwoordde: Slechte, klim jij er in.

De Slechte won het van de Goede en de Goede klom er in.

Bij 't klimmen trapte ze een tak van den broodboom stuk en de Goede viel er uit.

1. De Slechte nam de visch weg van de Goede en al wat ze op het strand gevangen had. Daarop sneed ze de Goede de borsten af. Die gaf ze aan het dochtertje der Goede, Diet genaamd, zeggende dat het een eetbare kwal was, die ze moest poffen.

Het dochtertje Diet kookte de borsten harer moeder, meenende dat het visch was. Maar ze kookten en sisten de borsten der goede in den pot en klaagden: Ach Diet! ach Diet, wie heeft u gezoogd?

Zoo klaagden ze driemaal. Toen begreep Diet alles en dacht: De Slechte heeft moeder gedood.

Ze ging haar vragen: Slechte, gij zijt al thuis, waar blijft mijn moeder?

De Slechte antwoordde: Die komt na, ze is nog in de planting, daarginds.

Doch toen na twee, na drie dagen haar moeder nog niet terug kwam, dacht Diet; Stellig en zeker heeft de Slechte mijn moeder vermoord.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De Slechte had een zoon, Bal genaamd. Op zekeren dag nu zat de zoon der Slechte bij Diet.

Diet kookte water en kamde intusschen heur haar en liet onder 't kammen met opzet haar kam naar beneden vallen.

Toen zei ze: Bal, ga ze oprapen.

Toen Bal de kam opraapte stortte Diet kokend water over hem uit en doodde aldus Bal, om haar vermoorde moeder te wreken.

Daarna kapte ze een boog en sneed pijlen en zette het lijk van Bal in de deuropening, in de eene hand den boog in de andere een pijl.

De rechterhand hield den boog gespannen, opdat hij zijn moeder, die brandhout was halen, bij haar terugkomst zou doodschieten.

De Slechte keerde terug en riep: Bal, uit den weg, dat ik mijn hout binnen kan gooien.

Maar Bal bleef pal staan met zijn gespannen boog.

Toen de Slechte het hout binnen gooide, viel Bal omver en toen merkte ze, dat Bal dood was.

3. De Slechte treedt binnen en zoekt Diet, maar Diet was al gevlucht om zich te verbergen.

Te sien nĕfla norang wel, enit Dit endoek karin ratan. Te sien enreek ni ngir, enētan karin. Dit nesohok-soe, nĕfla wel.

Te sien enlan wel Dit. Enro lair enrōi, enit waeid; enro wel lair aein, enit hoeb; enro wel lair aein, enit Dit endoek ai karatat aein.

Te sien enleik Dit, enmalit wat. Enhoev ni ngir enētan wel ai. Enētan ai, Dit nesohok ensoe, nĕfla wel, enho enti wan koet aein, enreek wat nansīr.

Te sien enleï-haawk, enit waeid bo, enba-il rĕhe.

4. Fomoer enba-ro, enāl ni bĕnaw, enwār-il ni ohoi bo, entoen. Entoen bo, entoen bĭssa en koek. Eidbo entoen en koek, endoek enfoering, bĭssa enham.

Enham fō Bal, Dit hirroe hir, nanār: Bal, moean denja.

Nanār wel: Dit, moean dĕni.

Eidbo fomoer enham wel, enoet bĭssa bĕnaw na Bal oelin, nanār: Ni ngoïn dĕni, ni sa odan nangrĕhi.

Nanār wel: Ni matan dĕni, ni sa enleïk.

Ni aroen dĕni, ni sa endeinar.

Ni niroen dĕni, ni sa enhoemak.

Ni liman dĕni, ni sa endoek entaha.

Ni jên dĕni, ni sa enbaba.

Ni soes dĕni, ni sa endoek ensoes dedan hamar.

5. Sār toemtoem labo! — Fomoer te sien enba enhaawk ni reinan jaman. Enba-jalit noehoe doenjai bĭssa, enit reinan jaman waeid. Fomoer enrāt wel nit ma, enit.

Fomoer enti bo, ni jaman loerin enoet-il fō mās, reinan enoet-il fo wāt.

Entaha-il ma, ni reinan enroon, nanār: Nen hĕ, oemoet jaw oeba-il doenjai kassien baeil jaw mĕhe ruk dĕni.

Jaman mās nangrĕhi wel, nanār: Te sien, teoek oemoet-il jaw fō nifar.

Eidbo enoet-il fō nifar, enjangoen wel, fō enoet-il fō ai.

Enoet fō ai, enjangoen wel, enoet-il fō wāt.

Enoet fō wāt, enjangoen wel enoet-il fō woeoet.

I bo enoet fō woeoet, enoet fō weit, fō boeng enoet-il wel fō lanoeran, fō woeoet lĕhētan bĭssa.

Jaman nanār wel: Oemwal-il fō soes. I bo, nesno wel fō enoet-il fō oemat.

6. Eidbo fomoer enfil bĭssa woeoet, enwêr te loelin ni woeoet, na wēr Dit.

Dit nanār: Oefen woeoet enhĕ, oemfangwaeit te loelin naa wak.

De Slechte liep haar achterna en zag haar boven in een pandanus zitten. Met haar hakmes velde ze den pandanus. Maar Diet sprong er uit en liep weg.

De Slechte zette Diet weer achterna. Ze liep een kaap om, doch zag haar niet; na de tweede kaap zag ze haar nog niet; voorbij de derde kaap zag ze Diet in een hoogen boom zitten.

Daar zag ze Diet al maar zitten lachen. Met haar hakmes kapte ze den boom om. Doch Diet sprong er uit en liep weer weg; ze verstopte zich in een kleine grot welke ze afsloot met een steen.

De Slechte zocht, maar vond haar niet en ging heen.

4. Daarop ging ze aardvruchten rooien en droeg ze naar huis om ze te poffen. Ze pofte ze, ze schilde ze en daarna verdeelde zij ze.

Ze verdeelde ze tusschen Bal en Diet en sprak: Bal, eet dit.

Daarna sprak ze: Diet, eet dat.

Verder verdeelende legde ze eten op het geheele lichaam van Bal, zeggende: Hier op zijn mond wijl die wat veel gepraat heeft.

Ze sprak verder: Hier op zijn oogen, omdat die te veel gekeken hebben.

Hier op zijn ooren, wijl die te veel geluisterd hebben.

Hier op zijn neus, omdat die te veel geroken heeft.

Hier op zijn handen omdat die te veel gepakt hebben.

Hier op zijn voeten, omdat die te veel geloopen hebben.

Hier op zijn borsten omdat hij dag en nacht te veel gezogen heeft.

5. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Daarna ging de Slechte haar ouders zoeken. Ze liep de heele wereld rond, maar vond ze niet. Toen ging ze naar het schimmenrijk en daar vond zij ze.

Daar veranderde zij het geraamte haars vaders in goud en dat harer moeder in steen.

Zij bracht ze mee terug maar haar moeder klaagde: Kind, ge laat me naar de wereld terugkeeren even arm als ik hier was.

Haar gouden vader sprak op zijn beurt: Slechte, verander mij eerst in onkruid.

Toen ze hem in onkruid veranderd had, beval hij haar, hem weer in een boom te veranderen.

In boom veranderd, gebood hij haar, hem in steen te veranderen.

Steen geworden, beval hij hem in visch te veranderen.

Ze veranderde hem in visch en achtereenvolgens in alle verschillende soorten groote diepzeevisschen.

De vader hernam: verander mij in vrouwenborsten en daarna gebood hij haar, hem weer in mensch te veranderen.

6. Toen raapte ze al de visch bijeen om de gestolen visch van de Goede te vergelden en gaf die aan Diet.

Diet zei: Ik wil die visch niet, maak eerst de Goede weer levend.

Eidbo entaha wel soes enfadoekoen na te loelin ni boeboer, enfadoekoen wel ni loerin, entoeb hoek oetin, enfangwaeit wel i enhoev na-il wēr Dit nı reinan enhoev ni woeoet bĭssa.

Fomoer Dit enfangwaeik woek Bal: enfadoekoen ni loerin, enwaeit-il ma, na-il woek wē ni reinan.

Fomoer tomat ohoi bĭssa erdad hirroe rahan einroe.

Ein ruk hē.

RAT NI HON EINFIT:

Sār toemtoem labo! — Teran rāt aein, ni hôn einfĭt. Hir bĭssa janan waeid, baeil en warin wak janan.

Eidbo teran rāt enhoba, tomat hirnejen erdoek enbatang Watwarin.

Erdoek enbatang. erweeng. Miēt, hir erba ertai miēt, hir na moer, Watwarin na oe. Tomat wat hir nejen erleek-wehe habo, Watwarin nestoek na habo oe.

Erloi rĕhe nām, Watwarin enahai ken ir aein, ir elleman, enwing naa rĕhe waeid, enlek-soe taheit.

Enlek-soe taheit, ko wat hirnejen erwĕhe-talik i. I bo Watwarin enoet ir i fō noehoe janat aein ma, endoek.

1. Endoek noehoe janat i, endoek-wāv ni janan abran aein.

Na ni rahan roehoen enfoei isoe mel aein.

Enoet-il ni janan fō manoet, mantĕrān ngier aein. Isoe enmel enrāt, manoet enoer-rāt, entoeb.

Manoet endoek isoe oeban, famĕhe kaba atmān endat. Endat, manoet enoer enro, endoek aflêr, enroon: „Dari lamoedi, dari batoe, kapal masi tida? dari lamoedi, dari batoe."

Striman enhawa, nanār: „Kapal masi bermain di tanah Djawa."

Ze nam dan de borsten en zette die weer aan 't lichaam der Goede, ze verzamelde de beenderen, die nog aan den voet van den broodboom lagen, wekte ze weer ten leven op en gaf Diet haar moeder terug met al haar visch.

Daarna wekte Diet ook Bal weer ten leven op: ze zette zijn beenderen in orde en hij werd weer levend en ze gaf hem terug aan zijn moeder.

Toen maakten alle lui van 't dorp twee huizen voor hen beiden.

Nu is 't uit.

DE KONING MET ZEVEN VROUWEN.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Een koning had zeven vrouwen; doch geen harer had kinderen, behalve de jongste.

De koning nu ging op reis en zij gezessen moesten Watwarin (= de jongste vrouw) verzorgen.

Maar ze veinsden slechts voor haar te zorgen. Bij ebbe gingen ze samen visschen, zij achteraan, Watwarin vooruit. De zes vrouwen roeiden de boot, Watwarin stond op de voorplecht om visch te steken.

Op het diepe gekomen stak Watwarin in een rifsteen, zoo zwaar, dat ze hem niet op kon halen en ze viel in zee.

Toen roeiden de zes vrouwen ijlings weg. Doch Watwarin veranderde den rifsteen in een eilandje en ging daar op zitten.

1. Toen ze op het eilandje zat bracht ze een zoontje ter wereld.

Naast haar hutje plantte ze een veredelde betelpalm.

Ze veranderde haar kind in een vogel, in een witten haan, en de betelpalm groeide hoog op en de haan vloog er in om te rusten.

De haan zat in den top van den betelpalm, totdat een ijzeren schip ter reede kwam. De haan vloog er heen, ging in den mast zitten en weeklaagde: Zeg stuurman, schipper, is het gouden schip nog niet op komst? [1]).

---

[1]) De algemeene verkeerstaal voor Indië is het Maleisch en 't is verwonderlijk hoe gauw de meest onbeschaafde inlanders zich in deze taal verstaanbaar weten te maken. Het gesprek tusschen den haan en de vreemde schepelingen werd dus ook in die taal gevoerd, doch de vertelster, die deze taal niet machtig was, verhaspelt ze wel een beetje.

Tomat manoet enoer-soe, nanār wē ni reinan: Teran rāt ni kaba mās hoeb enbeïn na Djaw.

2. Enoer-rāt wel isoe oeban, endoek, enleïk kaba bïs endat wel ruk, enhilik ni watsin.

Enoer enro, endoek wel aflêr, enroon: „Dari lamoedi, dari batoe, kapal masi tida?"

Striman enhawa wel nanar: Kapal masi bermain di tanah Djawah.

Tomat manoet enoer-soe, nanār wē ni reinan: Kaba hoeb enbeïn na Djaw.

Enoer-rāt wel isoe mel oeban, endoek, enit kaba lêr endat.

Tomat manoet enoer-rāt wel endoek aflêr, enroon wel: „Dari lamoedi, dari batoe, kapal masi tida?"

Striman enhawa, nanār: „Kapal masi bermain di tanah Djawah".

Enoer-soe wel, nanār wē ni reinan. Fōmoer enleïk, enit kaba woean endat.

Enoer enro wel, endoek aflêr oeban, enroon: „Dari lamoedi, dari batoe, kapal masi tida?"

Eidbo striman enhawa, nanar: „Kapal masi datang setenga djalan."

Enoer-soe, nanartoel wē ni reinan: jamang leen-sir ruk, woekoen endat.

3. Sār toemtoem labo! — Enoer-rāt wel isoe oeban, enit kaba endat ruk ma enroon: „Dari lamoedi, dari batoe, kapal masi tida?"

Ni reinan endir woek nangan ma, tomat kaba erdeinar, nanār: Hira nangan rōi enroon.

Woho ernār: Waeid, manoet wioen raan.

Tomat ernār: Waeid, kashē, oemat!

Eidbo erit Watwarin ruk, ertoeoe stōmbarkas, nĕfla enhaawk manoet hirroe Watwarin.

Nĕfla enhaawk bo, rāt nanār: Oh, hirnejen erweeng wat, erdikin Watwarin endir i.

Erro-il erdo, Watwarin hirroe janan hoeman sision. Erreek saboeng oetan woettil, erloeroek bïssa, erfôt na klêr raan.

4. Eidbo stombarkas wekatlĕ enho nangan, rāt ni hôn hirnejen erdoek-

De stuurman antwoordde: Het gouden schip is nog aan 't spelevaren bij Java. [1]).

De haan vloog terug en vertelde aan zijn moeder: Het gouden schip is nog aan 't spelevaren bij Java.

2. Hij vloog weer in den betelpalm en daar op den uitkijk zittend zag hij het koperen schip komen en 't anker werpen.

Hij vloog er heen en in den mast zittend, weeklaagde hij: Stuurman, schipper is het gouden schip nog niet op komst?—

De stuurman antwoordde: Het gouden schip is nog aan 't spelevaren bij Java.

De haan vloog terug en deelde zijn moeder mee: Het gouden schip is nog aan 't spelevaren bij Java.

Hij vloog weer in den betelpalm en van den top boven, zag hij het zonneschip aankomen.

De haan vloog er heen, en in den mast zittend, weeklaagde hij: Stuurman, schipper, is het gouden schip nog niet op komst?

De stuurman antwoordde: Het gouden schip is nog aan 't spelevaren bij Java.

Hij vloog weg en vertelde het aan zijn moeder: Later zag hij het maanschip komen.

Hij vloog er weer heen en in den mast zittend weeklaagde hij: Stuurman, schipper is het gouden schip nog niet op komst?

En nu antwoordde de stuurman: Het gouden schip is al onderweg [2])

Hij vloog terug en boodschapte zijn moeder: vader is al onderweg en zal spoedig komen.

3. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Hij vloog weer boven in den betelpalm en toen het schip binnen voer, weeklaagde hij: Stuurman, schipper komt het gouden schip nog niet?

Zijn moeder stond ook aan het strand, de bootslieden hoorden het geklaag en zeiden: Die daar aan 't strand weeklaagt.

Anderen zeiden: Neen, het is een haan die kraait.

Anderen zeiden: Welneen, ziet, daar staat iemand.

Ze zagen Watwarin staan en streken de stoombarkas, om Watwarin en den haan op te halen.

Terwijl ze hen haalden, sprak de koning: Oh, de zes anderen hebben me bedrogen en Watwarin, die daar staat, weggejaagd.

Toen ze aan boord kwamen, riekten Watwarin en haar kind kwalijk. Ze namen dertig stukken zeep, baadden ze en borgen beiden op in een kist.

4. De stoombarkas van zoo even voer naar wal. De zes vrouwen des

---

[1]) Zie noot [1]).
[2]) Zie noot [1]).

hoba ohoi. Rāt nesno tomat senhaawk ni hôn hirnejen erdo.

I bo nanār: Imwār bir bākbakeen na klêr i.

Erreek sēling eroet afafa bākbakeen erwār ental kaba enro nangan.

Enro nangan, rāt enaeil koed nanār: Imleĭk bir bākbakeen.

Erleĭk, erit Watwarin entoeb, hir bĭssa rashirit, erleĭk Watwarin enhoev ni manoet, rēbreeng ma, hir nejen rashirit.

5. Sār toemtoem labo! — Tomat hir nejen rashirit bo, ertoeb ngoeoer, ertood kaba erma, ersak, entoebbās hir. Lêr ental, ertoeb nifan nakninit wat.

Rāt hirroe ni hôn Watwarin erdoek kadêr einroe, rir janan manoet enoet-il fo oemat.

I nanār: Mam, nen, oeba oeoet tomat hir nejen eril fo oemat.

Ernār: Moe soek, ti oemoet.

Entaha ni bangoet koet, enba-ro, enkak, enkakfee, kaba enohoklawk.

Enreek wel bangoet koetkoet, entoeroek wat hir oelir, oelir rēfkanimoen. Entoeroek wel faa, tomat wiloer. Entoeroek wel faa, erlamgar matar. Faa wel, erbatar, erdoek, Faa wel, erbatar ersangtit. Faa wel, erdir-jaeik.Faa wel, erbatar erba. Faa wel, rēfla.

Eidbo enoet aein, fo enoet oeran, aein enjilin ni loetoeboer, aein entoef ni rawit-esbo, aein enoet wêr ai, enoet bĭssa fo ni iri.

Sār toemtoem labo! Ein ruk.

---

konings waren thuis gebleven, maar de koning had bevolen, zijn zes vrouwen te gaan halen.

Hij sprak tot haar: Hier hebt ge een kist kleeren, die ik voor jullie heb meegebracht.

Met een sling laadden ze de kleeren en andere goederen en brachten ze aan wal.

Aan wal gekomen, ontsloot de koning de kist en sprak: Kijkt uw kleeren eens.

Ze keken en zagen Watwarin liggen en vielen alle in zwijm; toen ze Watwarin en haar haan zagen, schrokken ze en vielen alle in zwijm.

5. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De zes in zwijm gevallen vrouwen lagen daar in 't zand, ze sleepten de boot aan wal zoodat ze op haar lichamen rustte. De zon scheen fel en daar lagen ze met ontblootte tanden.

De koning en zijn vrouw Watwarin zaten op twee zetels en ze veranderden hun kind, den haan, weer in mensch.

Hij sprak: Vader, moeder, ik ga die zes weer in menschen veranderen.

Ze zeiden: Doe zooals ge wilt.

Hij nam zijn klein hakmes, ging er heen en kapte ze midden door en het schip sprong weg van de lichamen.

Vervolgens wees hij slechts met zijn hakmes naar de lichamen en de lichamen werden weer heel. Hij wees nog eens en de lichamen bewogen. Hij wees nog eens en ze openden de oogen. Nog eens en ze gingen overeind zitten. Nog eens en ze hurkten. Nog eens en ze stonden op. Nog eens en ze wandelden. Nog eens en ze liepen hard weg.

Een harer stelde hij aan om den pot te koken, een om het erf te vegen, een om kleeren te wasschen, een om water en brandhout te halen, alle werden ze zijn slavinnen.

En zoo verhaalt de geschiedenis! 't Is uit.

KO WAT HIRROE.

Sār toemtoem labo! — Ohoi lai aein ma, web ental, web ental bo, tomat ohoi bissa ermāt, bïssa famĕhe. Tomat wat einroe mĕhe wat erdoek.

Erdoek bo, rir massoehoen lai, erdoek wat rahan raan.

Ohoi aein wel, hiris ohoi leen erkaftal.

Tomat jente roe erba, fō eroeoek rir jen-oer bïssa.

Erba bo, erho woek ohoi web entaltal i. Erho bo ohoi woes.

Erwoo, erhêr wêr hir rïn. Hira wioen waeid. Erho-ti, erdir rahan loetoeboer ma, ko wat hirroe massoehoen lai ma, hira enhawa woek waeid.

1. Erti rĕhe rahan raan bo, erit tomat wat hirroe erdoek enroon.

Erhêr wêr hir rïn ma, en jān enba enlin.

Eidbo tomat hir ernār: Tomat ohoi bïssa ermāt melê, im wat imroe imdoek felenhē bōk waeid, bōkli itafaw.

Eidbo ko wat hirroe ertarim ma, hir rafaw. Hirïs erdoek-toeb ma, hamar esmirmir bĕrenrān hirroe erba wel, fō erkaftal.

Erba bo, ko wat hirroe eroet rir kïs bĕnaw enhoev isoe, naan, ersai na rir hāb bo, erba erbarang.

2. Sār toemtoem labo! — Tomat ohoi einroe erkaftal bo, aein enrĕhe aein waeid, hira ni oetoeng waeid, famĕhe lêr wahan ruk, mang ertoenken tomat hirroe ma ermāt.

Eidbo tomat rastanoek aka enoet tomat hirroe i. Ersiek bïssa sït, hāb bïssa bo, erit woek boekmam na hāb hoeb naa.

Eidbo erfangnan boedboed te afa ma, erparêshawk mangbebe wak ersai boekmam na rir hāb i.

Eidbo fomoer eref-ken woek tomat wat hirroe eroet.

Tomat wat i erhaawk enfakwoenin woek waeid, ernār: Oho, amoet woek n'aka! niraan hôb am. Amoet rir kïs waeid aka? Amkai mam sa afa waeid.

Eidbo tomat bïssa rasdoev ma, ernār: Bet erboed waeid, woekoen erwār dōs afa. Ernār: Imoet hirroe erwaeit-il, amkai im tomat sien waeid, im tomat howang waeid, im tomat toenan; bet imoet naa waeid, amkai ruk, imoet hir, imiet woek hē!

DE TWEE VROUWEN.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Daar was een groot dorp, maar het werd door de pokken aangetast en alle menschen stierven, allemaal. Slechts twee vrouwen bleven over.

Ze zaten in diepen rouw en verlieten haar huis niet.

Daar was een ander dorp, dat met een naburig dorp in oorlog was.

Twee mannen togen uit, om al hun verwanten te hulp te roepen.

Zoo kwamen ze ook in het door de pokken geteisterde dorp. Ze kwamen er, maar het dorp was leeg.

Ze riepen en vroegen water te drinken, doch niemand gaf antwoord. Ze naderden tot bij den ingang der huizen, doch de twee vrouwen zaten in diepen rouw en niemand gaf antwoord.

1. Toen gingen ze de huizen binnen en troffen de twee vrouwen die zaten te treuren.

Ze vroegen water te drinken en de oudste ging water scheppen.

Toen spraken de bezoekers: alle mannen van het dorp zijn gestorven, en het is niet goed, dat gij beide vrouwen alleen achterblijft; laat ons samen trouwen.

De twee vrouwen stemden toe en ze trouwden samen. Ze brachten samen den nacht door en 's morgens heel vroeg keerden de mannen terug om te gaan vechten.

De twee vrouwen gaven hun lijftocht mee: spijzen en pruimgerij die ze in hun knapzak borgen en ze trokken ten strijde.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De twee dorpen kwamen slaags, doch de strijd bleef onbeslist, niemand won, totdat toen de avond reeds begon te vallen, iemand de twee mannen raak schoot en ze sneuvelden.

Men vroeg zich verbaasd af, wat de oorzaak van hun sneuvelen kon zijn. 1) Men doorzocht hun patroongordel, hun knapzak en men vond nog pruimgerij in den knapzak.

Men dacht dat er tooverij of iets in 't spel was en men deed navraag, wie dat pruimgerij in hun knapzak gestoken had.

Weldra kwam het uit, dat de twee vrouwen dit gedaan hadden.

De twee vrouwen zochten het ook niet te loochenen en zeiden: Ja, waarom zouden wij dat niet gedaan hebben? Ze zijn immers onze echtgenooten. Waarom zouden wij hun dan geen lijftocht meegegeven hebben? We weten niet wat we daaraan misdaan hebben.

Alle mannen beraadslaagden en spraken: Als ze niet betooverd

---

1) De oorlog wordt beschouwd als een godsoordeel. Degenen die sneuvelen zijn dus de schuldigen, tenzij door toovermiddelen de rechtmatige loop van 't godsoordeel verhinderd wordt. Zie: U. e. v. W. blz. 206.

3. Sār toemtoem labo! — Tomat wat hirroe erdoek raar soes lāi. Erdoek erfikir naa, eroet felenbe wak, fō eroet tomat hirroe erwaeit-il. Oeoer sehoet ruk ma, erfikir-ken waeid, eroet naa rēhe waeid.

I bo, fōmoer tomat wat aein entoebkeïn Entoebkeïn ma, enmiv-ken afa. Enmiv: enkêr rahan lawowan, enit-ken fō enoet naa.

Fomoer enbatar, ensoe rahan lawowan fō enkêr. Enkêr bo, famĕhe enkêr-ken wān lāi aein.

Enho-ti, famêhe enho noehoe ôn ni kanoetoen, ai ing-jār enhoev wāt Lavlāv erdirdir i.

Tete Waharoe endoek ma, enhorak: Oemhaawk aka?

4. Nanār: Amroe āng raab soes laili melê. Hôb am ermāt na prang ma, tetên erhoekoem, bet amoet erwaeit-il hir waeid, erfedan woek am. Woekoen oemit woek hir te bebe?

Tete Waharoe nanār: Oeit te. Hir erho-ti nit rir ohoi hoeb, hir hoeb erdoek nĕfloeroek na hôr ŕōi fō erti.

Nanār: Oesob o, oetaha jêm! Oemoet fō eril doenjai-uk te; woe-koen oemoet naa.

Nanār: Oemdir oemfakwoenin dĕni; batang, erleïk o waeid, woe-koen erdat-uk i. Teoek, oeoet erwāl-il fō roebāi, oewe, bōoe, te afa te afa, oemtaha waheid; teoek, eril fō mantiloer wak, oemtaha rēhe.

Eidbo hirroe erma erdo, tete Waharoe enoet hirroe erwāl-il fō roe-bāi. Eidbo erwāl-il wel fo bōoe, erwāl-il wel fō aĉt, fō lahoeran, afa sisien angledli bo, famēhe fomoermoer rēhe erwāl-il wel fo mantiloer.

Erwāl-il ruk fō mantiloer, ko wat i na rēhe ma, nĕfla-il.

5. Eril ma, tomat tetên erdoek let ni berkar, eril erdat, erhorak, eroet naa te waeïd.

Tomat wat i nanār: Oeoet naa te bebe, imleïk fō imkai.

Eidbo entaha mantiloer watoeroe, entêv-kok na ni katleen ma, tomat hirroe erwaeit-il wel fō oemat.

zijn, staan ze schuldig aan eenige zonde. Ze spraken: Maakt hen beiden weer levend, dan weten we dat gij geen slechte menschen of toovenaars zijt, dat ge oprechte menschen zijt; kunt ge dat niet, dan weten we, dat gij hen betooverd hebt en zult ge sterven.

3. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De twee vrouwen zaten vol zorgen zich afvragend, hoe ze de mannen weer ten leven zouden opwekken. Ze hadden haar hoofden suf gepeinsd, maar wisten niet, hoe ze 't zouden aanleggen.

Toen viel eene der vrouwen in slaap en had een droom. Ze droomde, dat ze groef onder het huis en een middel vond.

Toen ze ontwaakte, ging ze onder 't huis graven en ze groef, totdat ze aan een groote grot kwam.

Ze ging de grot binnen en liep, totdat ze aan de grens der onderwereld kwam waar de Aroesche lingoaboom en de steen Lavlāv staan. [1]).

Daar zat ook het oudje Waharoe en vroeg: Wat zoekt ge?

4. Ze sprak: Mijn zuster en ik weten geen raad. Onze mannen zijn in den oorlog gesneuveld en de ouderlingen hebben beslist: als wij ze niet weer levend maken, moeten wij ook sterven. Hebt gij ze misschien gezien?

Het besje Waharoe antwoordde: Zeker heb ik ze gezien. Ze zijn nog niet in 't schimmenrijk binnen gegaan, ze zijn nog aan 't baden in gindsche beek, vooraleer ze binnen gaan.

De vrouw sprak: Ik smeek u, ik omhels uw voeten! Maak toch, dat ze naar de wereld terug kunnen gaan; gij kunt het wellicht.

Ze antwoordde: Houd u hier verborgen; maak, dat ze u niet zien, ze zullen aanstonds komen. Ik zal ze veranderen in slangen, krokodillen, leguanen en andere dingen, maar raak ze niet aan; maar zoodra ik ze in eieren veranderd heb, moet ge ze gauw grijpen.

Toen de beide mannen kwamen, veranderde het besje Waharoe ze in slangen; ze veranderde de slangen in leguanen, de leguanen in duizendpooten, in adders en veel ander ongedierte en ten langen laatste veranderde ze hen in eieren.

Toen ze in eieren veranderd waren, nam de vrouw ze gauw beet, en liep weg.

5. Toen ze teruggekomen was, kwamen de mannen, die haar vonnis geveld hadden, en vroegen of ze de opdracht konden volvoeren.

De vrouw antwoordde: Of ik het kan of niet? Kom kijken, dan zult ge 't zien.

Ze nam de twee eieren, gooide ze stuk in de binnengalerij en de twee mannen kwamen weer als levende menschen te voorschijn.

---

[1]) Deze boom en deze steen vormen de grenspalen van het doodenrijk, althans volgens sommiger voorstelling daarvan, want voor verschillende gewesten heeft men verschillende doodenrijken. Zie U. e. v. W. blz.: 392.

Fōmoer tomat bīssa eroet roemnien lāi, eroet hir rafaw wel.
Toem baeil-uk i.

WARWATTAT HIRROE.

Sār toemtoem labo! –– Warwattat einroe bo, reinan-jaman ermāt bīssa. Hirroe bērenran wat. Reinan-jaman ermāt, hir hoeb koetkoet rēhe.

Eidbo reinan-jaman erhoetang ohoi ratoet rir sōr mās aein: hir hoeb koetkoet ma, erkai rēhe waeid.

Eidbo fōmoer hir erdat lāi ruk, erba erfahoe.

Erfahoe bo, erahai woeoet angledli. Tomat bīssa erhorak fō erfaha, erreek bīngan esbo nanfaha. Eidbo hir ernār: Baeil amfaha hôb am.

Fomoer erba erfahoe wel, erahai-ken wel woeoet angledli bo, eroet wād nanrôr woeoet.

1. Rāt aein woek na ohoi i, ni janan wat einfit. Hir erba woek fo erfaha woeoet.

Erfaha woeoet ma, warwattat hirroe ernār: Amoefen koebang, bingan, esbo, hir i, baeil amhaawk watwat fo hôb am.

Eidbo rat janan erba-il rēhe, sernartoel we teran rāt.

Rāt raan sien ma, nesnobang hir erhiloek ohoi ratoet ni mās naa wak.

Rāt nesnobang erhiloek mās ma, hir ernār: amkai mam māt na ohoi ratoet i waeid.

Erkai waeid bo, rāt i raan sien, nanār: Imkai mās waeid bo, felenhē imbje nit naa wak, timhorak reinab- jamab im, fo ertoeroek.

Daarop maakten alle menschen groot feest en ze huwden weer samen.

Dit is heel de geschiedenis.

DE TWEE WEEZEN.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Er waren eens twee weezen. Hun ouders waren dood. Het waren beide jongens. Hun ouders waren gestorven, toen ze nog heel klein waren.

Hun ouders nu hadden een gouden ketting geleend, die aan 't heele dorp toebehoorde [1]) maar zij waren toen nog zeer klein en wisten daar niets van.

Toen ze groot geworden waren, gingen ze met fakkels visschen.

Ze staken zeer veel visch en iedereen wilde visch van hen koopen en bracht borden en sarongs om visch te koopen. Maar zij zeiden: wij willen alleen maar een vrouw voor ons koopen. [2]).

Later gingen ze weer met de fakkel visschen en staken zeer veel visch en ze maakten een rooster om de visch te drogen.

1. In dat dorp was ook een koning, die zeven dochters had. Deze gingen ook om visch te koopen.

Doch de weezen zeiden: Wij willen geen geld, borden of sarongs, [3]) wij willen enkel een vrouw voor ons koopen.

Daarop gingen de koningsdochters maar terug en gingen 't aan hun vader vertellen.

De koning was zeer boos en beval dat ze eerst het goud van het dorp maar eens terug moesten geven.

De koning beval, dat ze 't goud terug moesten geven, maar zij zeiden: Wij weten niets van die schuld af.

De koning was zeer verstoord dat zij daar niets van wisten en

---

[1]) Stukken van waarde zijn vaak het bezit van een heel dorp of meer nog van een familieverband.

[2]) De legendes weerspiegelen lang niet altijd juist de Keieesche toestanden. Behalve dat hij zijn eersten natuurlijken beschermer mist, staat een wees in niets ten achter bij de andere kinderen van het familieverband waartoe hij behoort. Het is niet de vader, maar het familiehoofd, dat een vrouw moet bezorgen aan de jongelui en den huwelijksprijs betalen. Zie: U. e. v. W. blz. 290.

[3]) Borden en sarongs vormen een gewone pasmunt bij den gewonen ruilhandel. Zie: U. e. v. W. blz. 239.

2. Sār toemtoem labo! — Hir erba nit bo, erharang te Waharoe. Te Waharoe enhorak: Imbje be?

Hir ernartoel bĭssa, hir erba erhorak mās enho odanbebe wak ma, te Waharoe nanār: Dedan ruk melê, imteoek hamar wak.

Hamar ruk, te Waharoe nanār: Imbje, imkai, na ded roehoen imit wêr bokbok, koestel, mooe, nās, tiēv, bĭssa: batang mĭn mien i waheid; mĭn mien, immiet uk hē, imdoek oba woek nit.

Eidbo hir erba, erit bĭssa wêr, koestel, mooe, tiēv hir i, ma erbobar, rĭn raan waeid, famehe erho woek ohoi aein. Tomat ohoi i bĭssa erdoek ermirrin ertiwa erbeĭn.

Eidbo hirroe erdoek loetoer moerin ma, erroon.

3. Tomat Nesjāv aein, rir ko wat iri aein, enba enwôk biēb ma, enit. Enit ma nēfla-il nanār-toel, nanār: Imtalik imtiwa imbeĭn-ak te! Imbje imleĭk hir jente roe erdoek erroon loetoer moerin rōi!

Hir ernār: Oemweeng hē.

Nanār: Oeweeng bene! Oenār toenan hē.

Ernār: Oemweeng, amfēdan o hē!

Nanār: Mĭski.

Eidbo hir erba, erdeinar woek hirroe erroon: Mās endoek odanbe wak fō amil am!

Erroon wel: „Nen somboi ini wole nananē nadan mās hiri mās oran, oran dari negēri!"

Eidbo erroon faa wel enhoev faa wel fo eintil ma, reinan-jaman erroon-hawa wel.

Erroon ma ernār: Amoet mās ohoi ratoet, amhiloek hoeb ma, enweeng hir soes ma erroon: „Mās ohoitira akoeti in baba bisa sarasara mondemasa redemoeli". Waawn nanār: Mās entoeb tomtoma tawowan woev.

Eidbo erroon wel: Imdoek, amba-il uk hē: „Nin ninakama bali komilaka kowali".

Nanartoel hir eril fo toenan, reinan enroon wel, nanār: Doead

beval: Als gij van dat goud niet weet, ga dan eerst maar eens naar 't schimmenrijk om uw ouders te vragen, dat ze u inlichten.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Ze gingen naar het schimmenrijk en kwamen bij het besje Waharoe, die hun vroeg: Waar gaan jullie heen?

Zij vertelden alles en dat ze gingen vragen waar het goud gebleven was. Toen sprak het besje Waharoe: Het wordt al donker, blijft hier tot morgen.

Toen 't licht geworden was, sprak het besje Waharoe: Gaat nu heen, maar als ge langs den weg heerlijk water ziet en allerlei lekkere vruchten: papaja's, bananen, ananassen, suikerriet, past op, dat ge er niet van eet of drinkt, anders zult ge sterven en in 't schimmenrijk blijven. [1]).

Zij gingen en zagen alles, het water, de papaja's, de bananen, het suikerriet, maar waren bang er van te eten of te drinken en kwamen eindelijk aan een dorp. Alle bewoners van het dorp vierden feest, tromden en dansten.

Zij stonden beiden buiten den vestingmuur te weeklagen.

3. Een Papoeeesche slavin, die afval ging weggooien, zag ze.

Ze liep terug en riep rond: Houd op met trommen en dansen en ga die twee zien, die buiten den muur staan te weeklagen!

Ze zeiden: Och, kletspraatjes!

Ze antwoordde: Wat kletspraatjes? „Ik spreek waarheid".

Ze zeiden: Als ge ons bedriegt, zult ge sterven.

Zij hernam: „Akkoord".

Ze gingen dan en hoorden ook de beiden weeklagen: „Waar is het goud, opdat we teruggaan?

Ze klaagden verder: „Nen somboi ini wole nananē nadan mās hiri mās oran, oran dari negeri!" [2])

Ze weeklaagden nog eens en nog eens, tot drie maal toe en hun ouders antwoordden.

Ze zeiden: We hebben het goud van het dorp nog niet terug gegeven; daardoor zijn zij in last gekomen en ze weeklagen terug: „Mās ohoitira......" enz. [2]) Dat wil zeggen: Het goud ligt thuis onder de vloerrib.

Ze zongen klagend terug: Wij groeten u, wij gaan terug. „Nin minakama......" enz. [2])

Toen ze zeiden dat ze werkelijk weer heengingen, weeklaagde de

---

[1]) Men ziet hier weer, dat men zich van 't schimmenrijk zeer verschillende voorstellingen maakt. Hier wordt de weg daarheen als zeer verleidelijk voorgesteld, terwijl hij in andere verhalen wordt afgebeeld als zijnde vol verschrikkingen en voor gewone stervelingen ontoegankelijk.

[2]) Welke taal de geesten hier spreken is mij onbekend en kan ik er ook geen vertaling voor leveren.

naan ruk am, imbje-il: „Baba ni kaw namonina, kola ni kaw nomobaba bali komoroti moeli komoloka".

Eidbo hir erba.

4. Sār toemtoem labo! — Erba bo, Te Waharoe entahang wel fō erdoek wel fō meran erba-il.

Hiris erdoek bo, hamar erba-il fo doenjai. Hir eril ma, erdir loetoeboer, rāt nesnobang hir erwêr mās.

Hir ernār: Moeslān aka felenhē? Teoek amtatak jêb am ngoeoer ental nit. Imoet tomat soes nengne fō aka?

Rāt nesno bo, en warin enba enleï-hawk, enit ken, enwêr-il mās wē rāt ma, fōmoer ermeek, erba ermam.

Ohoi ratoet erroon warwattat hirroe.

Ein ruk.

KASIL MASMAS.

Sār toemtoem labo! — Tomat wat ān-warin hirfit.

Eidbo hirfit erba ertai miēt, ertaha ngier, erwāl wāt, woeoet nĕfla erho ngier raan.

Erho-ti bo, tomat hirnejen eroet wād, baeil woeoet wat. Watwarin baeil ni wād kasil. Enwatoek taheit, enil wat ni ngier. Enwatoek wel, enil wat, enil wat mĕhe.

Roewat enil-do ma, ini ān hirnejen erwoö nanār: itmir dit woeoet.

Eidbo hir erro nangan, ni ān hirnejen rir woeoet angled, ini wād woeoet hoeman waeid bo, nanār: Oetaha liklak kasil aein fō oetmeen.

Oetmeen, entaha-rāt, dede kasil enoet-il fō oemat. Oemat, dede hirroe rafaw.

Rafaw ma, kowat hirnejen dede erfatlin Watwarin hirroe kasil. Tomat hirnejen ernār kasil i fō Doead-janan.

Ernār: Doead-janan dede enoet-il fō oemat, hirroe Watwarin rafaw.

Eidbo enfasir wel hamar, enil fo kasil, enlōi veng raan. Dedan

moeder: Gaat terug gij beiden, wat ons betreft, God heeft ons tot zich genomen „Baba ni kaw......" enz. [1])

Daarop keerden zij terug.

4. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Op den terugtocht hield het besje Waharoe ze weer aan, opdat ze den volgenden dag pas terug zouden gaan.

Zij bleven dus samen en toen 't licht werd keerden zij weer naar de wereld. Zoodra ze den vestingmuur bereikt hadden, beval de koning hun het goud te betalen.

Ze spraken: Waarom zoo'n haast? Laat ons eerst het stof van 't schimmenrijk van onze voeten schudden. Waarom moet ge de menschen zoo op de hielen zitten?

De koning had bevolen en de jongste ging het goud zoeken, hij vond het en gaf het terug. Doch ze waren over deze handelwijze zeer beschaamd en verdwenen voor goed.

Heel het dorp treurde om de beide weezen.

Het is uit.

DE GOUDEN SALAMANDER.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Er waren zeven gezusters. Ze gingen samen visschen met haar steekmandjes. Ze keerden de rifsteenen om en de visschen vluchtten in de steekmandjes.

Zes zusters vingen veel visch. De jongste, Watwarin, ving niets dan een salamander. Ze gooide hem weg in zee, maar hij kwam weer terug in haar steekmandje. Ze gooide hem weer weg, maar hij kwam telkens weerom.

De vloed viel in en haar zusters riepen haar: Kom, we zullen onze visschen aan een touw rijgen.

Ze gingen naar de kust; al haar zusters hadden veel visch en zij heelemaal geen en ze zei: Ik heb zoo maar een salamander gevangen om mee te spelen.

Ze nam hem mee en 's nachts veranderde de salamander in mensch en ze trouwden samen.

De andere zusters hoorden 's nachts Watwarin met haar salamander praten. Zij zes noemden den salamander Kind Gods.

---

[1]) Zie noot 2, blz. 119.

enil wel fō oemat, hirroe Watwarin rafaw wel, hamar enoet-il wel fō kasil.

1. Sār toemtoem labo! Fōmoer tomat wat hirnejen erwatar erkaneek. En jān enwār dār-tarngoe entoeb Watwarin ni reed oetin. Entoeb enkaneek tomat kasil enoet-il wel fō oemat. Erhêr kasil i fō Doead-janan, niraan ni oelin mās famĕhe, mās famĕhe wat.

Hirnejen ernār wē Watwarin: Watwarin ni hôn kasil Doead-janan, ni oelin bakeen masmās wat. I bo erhêr Watwarin fo hiris hôr.

Watwarin nĕfen, nanār: Lalaein Doead-janan enhorak woek im, mifen wat mĕhe, fomoer jaw wel te oefen itīs hôn.

We! Oho n'aka, oemkai nā oetin oehoel-jatat odan, oefangnan-ken ruk ma. Lalaein hirīs erba ertai miēt, kasil laein enho woek Watwarin ni ān rir ngier bīssa ma, hir raar sier, erwatoek rĕhe bo, fomoer wat enho woek Watwarin ini, ma i entarim rĕhe.

Eidbo tomat hir nejen rĕfngahir i, ernār wē Watwarin: Oemtêv fles fo lawoen. Hir ernār, fō eroet tomat kasil masmās enhomoer enoet enhoev jafoer, enreïn ma.

Kasil masmās enkai ma, enhaawk enba-il ni ohoi. Watwarin entahang, enroon.

Entahang, endoek. Tomat wat hir nejen rĕfngahir, ensib wē Watwarin: Oemraha ngir, oemoet endoek fid.

Enoet endoek fid ma, ngir ental tomat Doead-janan ma, enba-il ni ohoi, na-il ni rawīt-serwow, enil ni ohoi.

2. Sār toemtoem labo! — Fōmoer Watwarin ni iwoen.

Ni iwoen ma, ni hôn enba-il ruk mĕle, soes lāi.

Enba-il, Watwarin enhabalin, fōmoer enba norang.

Enba norang, enti odan, enleīk kasil masmās enba. Enit, enroon.

Enroon, kasil masmās endir. Endir, Watwarin enharang ruk ni hôn, hirroe ertoeb ma, Watwarin enloen kasil masmās ni jên, enhil Watwarin ni oet.

Ze zeiden: 's Nachts verandert het Kind Gods zich in mensch en trouwt met Watwarin.

Maar tegen den morgen veranderde hij weer in salamander en lag te zwemmen in een teil. 's Nachts veranderde hij weer in mensch en trouwde met Watwarin. Overdag veranderde hij weer in salamander.

1. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen gingen de zes zusters hen bespieden. De oudste haalde haar slaapmat en beddegoed en legde het aan den voet der trap van 't vertrek van Watwarin. Zij beloerde hoe de salamander in mensch veranderde. Zij allen noemden den salamander Kind Gods [1]) want zijn heele lichaam was van goud, van louter goud.

Zij zes spraken tot Watwarien: De man van Watwarien is de Salamander Kind Gods; zijn lichaam en zijn kleeren zijn van louter goud. En ze vroegen Watwarien met haar de huwelijkssponde te deelen.

Doch Watwarien weigerde en sprak: Het Kind Gods heeft jullie eerst gevraagd, toen hebt ge niet gewild, nu wil ik ook niet dat we samen zijn vrouwen zullen zijn.

Hé! Ja weet je, in 't begin heb ik iets overgeslagen, nu herinner ik het mij. Toen ze gingen visschen, was de salamander eerst in de steekmandjes van elk der oudere zusters gekomen, maar ze waren korzelig geworden en hadden hem weggeworpen. Ten laatste was hij bij Watwarien gekomen, die hem meenam.

De zes zusters benijdden haar en zeiden tot Watwarin: Vijzel een flesch tot gruis. Zoo spraken ze om het glasgruis met kalk te vermengen opdat de gouden Salamander er over loopend zijn voeten zou bezeeren.

De gouden Salamander merkte het en wilde naar zijn dorp terugkeeren. Maar weenend weerhield Watwarien hem.

Hij bleef dan. Maar de zes afgunstige zusters spraken tot Watwarien: Slijp uw hakmes en leg het op den deurdrempel.

Ze legde het op den deurdrempel en het hakmes verwondde het Kind Gods en hij keerde terug naar zijn dorp; hij nam zijn kleeren en ging heen.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Watwarin was zwanger.

Dat nu haar man wegging baarde haar groote zorg.

Watwarien treurde om hem en ging hem achterna.

Toen ze een eind weegs gegaan had zag ze den gouden Salamander en begon te weeklagen.

De gouden Salamander bleef staan. Toen Watwarien hem ingehaald had, gingen ze naast elkaar zitten; Watwarin legde haar

---

[1]) De vertelster geeft hier zelf aan, welke de aanleiding was tot deze benaming van Kind Gods. Van eenige betrekking tot het opperwezen is hier geen sprake. Over het begrip dat de Keiees zich van de godheid maakt, zie: U. e. v. W. blz. 76.

Fōmoer i ensib: Jaw oehil moe oet, oehil waeil, oembatar, waeid, oemit jaw waeid ruk.

Fomoer enhil waeil ruk, enhêr Watwarin, Watwarin wioen waeid. Ensak wāt enoet Watwarin oeoen sentoeb.

I enba i. Enba, fōmoer Watwarin enbatar, enit wel waeid ruk.

Nĕfla norang enti, enleĭk kasil masmās enba, oeoen wat.

Enwoö, kasil masmās endir. Endir teoek Watwarin, enloen wel ni jên.

Enloen, kasil masmās enhil Watwarin ni oet, ensib: Teoek, oehil watoek, oehêr, oembatar.

Enhêr bo, Watwarin wioen waeid. Eidbo enba rĕhe.

3. Enba, Watwarin enbatar. Enbatar, enit kasil masmās waeid ruk bo, nĕfla norang wel.

Enti, enit wel, enwoö, kasil masmās endirteoek i.

Hirroe ertoeb, Watwarin enloen wel ni jên, kasīl masmās enhil ni oet. Enhil eĭn ruk, enhêr wel bo, wioen waeid.

Ensak ai aein Watwarin oeoen entoeb ma, enba.

Enba bo, Watwarin enbatar, enit wel waeid ruk. Enit waeid, enba enti, nām ensinggir, woear endirnoet, Watwarin entaroman: Bet moerbong, kāb-lema janar-oeboer jaw, oetôr-taroman, nām enlōi, woear endir baeil i; bet rāt aknās, melhel kanēw, teteoek nabnabang janar-oeboer jaw, woear namtôr, nām enoet miēt entoeb.

Eidbo fomoer woear namtôr, miēt entoeb, enba enho enrāt.

4. Enba leran, enseb woear i enrāt. Enba dedan entoeb ded raan, fôr, sētan, nit bĭssa erdo.

hoofd op het been van den gouden Salamander en deze begon haar te luizen.

Hij vermaande haar: als ik klaar ben met je te luizen, moet je terstond opstaan, anders zul je me niet meer zien.

Toen hij klaar was met luizen, riep hij Watwarien. Watwarien gaf geen antwoord. Hij legde een steen onder haar hoofd.

Daarop ging hij heen. Toen later Watwarien wakker werd, zag ze hem niet meer.

Zij liep hem achterna en weldra zag ze in de verte nog alleen maar zijn hoofd.

Zij riep en de gouden Salamander bleef staan. Hij wachtte op Watwarien die haar hoofd weer op zijn been legde.

De gouden Salamander luisde haar weer en vermaande haar: als ik klaar ben en u roep, sta dan op.

Hij riep haar, Watwarien gaf geen antwoord en hij ging weer verder.

3. Toen hij weg was, werd Watwarin wakker. Ze zag den gouden salamander niet meer en liep hem achterna.

Weldra zag ze hem weer en riep. Op haar geroep bleef de gouden Salamander staan, om op haar te wachten.

Ze gingen samen zitten. Watwarien legde haar hoofd weer op zijn been en de gouden Salamander luisde haar. Toen hij gereed was, riep hij haar weer, maar ze gaf geen antwoord.

Hij schoof een stuk hout onder het hoofd van Watwarin en ging verder.

Toen Watwarien ontwaakte, zag ze hem niet meer. Ze ging hem achterna maar een rivier sneed den weg af en een berg versperde hem. Watwarin bezwoer: Als ik kind en afstammelinge ben van slaven en dienstbaren, dat dan ondanks mijn bezwering het water diep blijve en de berg steil, maar als ik dochter en afstammelinge ben van groote koningen en hoogen adel, dat dan de berg zich effene en het water zijn bodem vertoone.

En zie de berg effende zich en de ebbe strekte zich voor haar uit, waarover zij haar weg vervolgde.

Ze ging een dag en beklom een berg. De nacht overviel haar onder weg en geesten, schimmen en duivels kwamen op haar af.

Ze lag daar op den weg en de booze geesten kwamen en zeiden: wij zullen haar verslinden.

4. De zonde [1]) komt en spreekt: Ik zal haar dooden.

---

[1]) Het woord *dōs* dat we in den tekst vinden heeft verschillende beteekenissen. Het geeft het begrip zonde weer; zie: U. e. v. W. blz, 97.- Het duidt ook meer bepaald de zonde van ontucht aan en bij uitbreiding ook het schaamdeel en ook geest der ontucht, zooals blijkt uit gezegden als: *Dōs nit aka enlawoer ning afa i?* Welke zondegeest of schim heeft dat ding van mij vernield? = Wie voor den drommel... enz.- Waarschijnlijk moeten we ook hier aan den geest of duivel der ontucht denken.

Entoeb afroean, tomat fôr enma, nanār i naan.

Tomat dōs enma, nanār i enfĕdan.

Fôr naan waeid, dōs enfĕdan waeid.

Tomat nit enma, nanār enfĕdan.

Nit erfĕdan i waeid.

Famĕhe Hoekoem enma, Hoekoem nanār: Ni sa afa waeid, imbje-il im! Imbje-lawk!

Erba-il rĕhe, rĕfla wirwaroek; Hoekoem entoeb ded i fo enbatang Watwarin famĕhe hamar bo, enba.

Watwarin enbatar endir, ni rawit-esbo fôr, sētan, nit erdoek er-kafwir i ma, namsit bissa. Endir wat-loeloehoen ma, enoet ni moe-roen nĕfwaeik.

5. Sār toemtoem labo! — Kasil masmās enba-oel ruk ohoi, ensib ni tomat aein enoet wee: Ko wat i ni iri aein, meman Bin, ma nanār: Bin oemdoek i de, betne tomat wat aein endat enhorak jaw, oemnār, jaw oedat hoeb ma, baeil oemhêr i fi bōk.

Watwarin enba-ti Bin ni doekdoek ma, endoek wat-loeloehoen. Bin enfoei baeil wat mooe, enfoei benawnaw hoeman waeid. Enrāt, Bin enro wee raan, Watwarin ni tetan sehoet.

Enwoö tomat Bin, enwoö: Bin oemdo!

Endo, Watwarin nanartoel ni tetan sehoet. Endoek rahan ni janan koet aein, abrān, i nĕfwaeik afa waeid, ni kafnoeoet hoeman waeid bo, enhalāi mooe rôn fo koet entoeb.

6. Eidbo fōmoer Watwarin nĕblafar. Tomat Bin ni wee bĕnaw hoe-man waeid, baeil wat mooe. Ini soes wahan woek waeid.

I ensahek manga naan. I nesno Bin enba enfaha.

Tomat Bin nanār ni koebabg hoeman waeid.

Watwarin nesno Bin enoet kalbatoe. Enoet, enes ai-koebang foe-oen, tomat Watwarin enmir woho, i nesno Bin bet entoek, i doean enmir-taba wel.

Bin enwār enba enhaawk enfaha manga, Watwarin ensib wel i: Bin oemti, woekoen kasil enhorak jaw, oemnār, jaw oedat i hoeb.

Bin enwār ai-foeoen woho, enmir hoeb enhoev kalbatoe woho, en-wāv ma ni hab aein.

Doch de geesten verslinden haar niet, de zonde doodt haar niet.
De schimmen komen en spreken: Wij zullen haar dooden.
Doch de schimmen dooden haar niet.

Eindelijk komt de Gerechtigheid en de Gerechtigheid [1]) spreekt: Zij is aan niets schuldig. Gaat heen jullie! Gaat weg van haar!

Zij vluchtten naar alle kanten weg en de Gerechtigheid bleef op den weg om Watwarien te bewaken tot het dag werd. Toen ging ze verder.

Toen ze wakker werd en opstond waren al haar kleeren van 't lichaam gescheurd door de booze geesten, de duivels en de schimmen die haar elkander betwist hadden. Ze stond daar geheel naakt en ze bond heur hoofdhaar om haar lichaam.

5. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De gouden Salamander was haar reeds vooruit gegaan naar het dorp. Aan een zijner slavinnen, Bien genaamd, die een tuin maakte beval hij: Bien, blijf jij hier. Als er een vrouw komt, die naar mij vraagt, zeg dan, dat ik nog niet thuis ben, maar zorg goed voor haar.

Watwarien kwam in de planting van Bien, maar ze was geheel naakt. Bien had alleen maar bananen geplant en hoegenaamd geen aardvruchten. Toen Bien in haar tuin bezig was kreeg Watwarien de barensweeën.

Ze riep Bien: Bien kom eens hier! —

Toen ze gekomen was vertelde Watwarien, dat ze in barensnood verkeerde. Ze bracht een kind ter wereld, een knaapje. Ze droeg geen kleeren en had niets om een bedje van te spreiden. [2]) Ze schroeide banaanbladeren en legde het wichtje daar op.

6. Watwarin kreeg honger. Maar in den tuin van Bien stonden geen aardvruchten, enkel maar bananen. Ook had ze geen melk om haar kind te zogen.

Ze wilde graag sago eten en beval Bien er te gaan koopen.
Bien zei, dat ze geen geld had.

Watwarien beval Bien klapperbladnerven te halen. Toen plukte ze bloemen van het zilverkruid [3]) en reeg die deels aan de nerven en beval Bien, als het niet genoeg was er zelf nog meer aan te rijgen. Bien nam ze en ging sago koopen. Watwarin beval nog: Bien als

---

[1]) *Hoekoem* of *Doead hoekoem* is de Gerechtigheid, die hier ook in den geest der animisten verpersoonlijkt wordt. Zie over *Hoekoem:* U. e. v. W. blz. 82,

[2]) Wiegjes of wat daar op lijk zijn op Kei onbekend. Op den vloer spreidt men wat oude lappen en versleten kleeren uit, waarop de pasgeborene wordt neergelegd. Zie: U. e. v. W. blz. 363. Banaanbladeren boven het vuur geschroeid worden slap en smedig en konden dus de ontbrekende lappen vervangen.

[3]) Het woord *koebang* duidt zoowel geld aan als een bloemsoort, (mirabilis jalappa). Om de woordspeling eenigszins in de vertaling te behouden geven wij het weer door zilverkruid. Ook bij zoenoffers ziet men vaak deze bloemen uitgestald. Zie: U. e. v. W. blz. 123,— Het is op Kei een algemeen kindervermaak deze bloempjes aan een klap—perbladnerf te rijgen.

7. Sār toemtoem labo! — Bin enro enba enil, nanār we Watwarin: oewāv-rāt-ti, hir ernār, oekai oemir waeid.

Eidbo fomoer enba wel, Watwarin nesno: Kaboer aein, imroe imbje.

Enba enfaha manga fel Ngoeoer-ablôt wil. Tomat koet endir enleīk ai-foeoen bōkbōk, enroon ai-foeoen ma, ini reinan-jaman erreek manga, erfaha.

Bin enba wel fel ōhoi i, enhawil wel ni ai-foeoen. Tomat Bin enrāt, Doead-janan ni janan-doean koet aein enroon foeoen.

Bin nanār: Mir eīn ruk. Nanār: Oekai oemir waeid. I bo kaboer enoer-soe kal batoe, nanār: Oemsoeoeng aein endir fel dēni, oemsoer-soe; fomoer aein fel dēni, oemsoer-soe wel, feli moesloeroek wat ental kalbatoe ni oetin sentoet toetoe.

Fomoer enmir enoet naa wat. Enfaha wel manga bo, enīl enba-soe Watwarin endoek, entaha manga i soe.

8. Fomoer Bin enil wel. Kasil masmās entaha oe ngaein, enbangil-fedan kaboer, fōmoer enjangoen Bin: Oemmir.

Bin enoet enmir, enoet naa waeid ruk, enkai waeid ruk.

Kasil masmās entaha oe, enwoö-weeng Bin, nanār: Bin oemdo, oenār afa ja.

Enrāt, kasil masmās enhorak: Matak hira aein endat ruk wee rāt?

Bin nanār: Waeid, hira endat wee i waeid.

Ne doean-tērān kasil masmās nanār: Mangbe wak enmir ai-foeoen i, o oemkai waeid i?

Nanār: Kaboer entoeroek.

Nanār: Oemnār toenan te waeid? Oerāt, oemnār-wēeng, oemkai, oebangil-fēdan o hē!

Feli Bin enbobar ma, nanār: Watwarin endat ruk.

9. Fomoer ensib wē Bin: Bin oemsoe naa wak, teoek oeba norang.

Enba norang-soe, entaha esbo aein, rawit aein, ensoe enba norang Bin, ensoe wee Watwarin endoek.

Ensoe, Watwarin endoek nēfrôr ma, enmeek endoek wat-loeloehoen.

Tomat ini hôn na seibat ni hôn Watwarin, enro entaha. Watwarin enoet: Jōh! Kasil oemwāt moe hôn! Mēem enmāt! Oemho dēnbe i!

Enkai ni hôn kasil i waeid, fō endoek enseibat i.

de Salamander soms naar mij vraagt, zeg dan, dat ik nog niet aangekomen ben.

Bien droeg de losse bloemen en de bladnerven in haar mand.

7. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Bien ging uit en toen ze terugkwam zeide ze tot Watwarin: Ik heb ze meegenomen en wilde ze aanrijgen, maar ze zeiden, dat ik er niets van kon.

Toen ze later weer ging, beval Watwarien een vlieg met haar mee te gaan.

Ze ging sago koopen als daarginds te Ngoeoer-ablôt. De kinderen vonden de bloemen heel mooi, drensden er om en hunne ouders kochten ze voor sago.

Bien ging verder als tot dit dorp om haar bloemen te venten. Toen ze in 't dorp gekomen was, drensde een pleegkind van het Kind Gods om bloemen.

Bien zei: De bloemtakjes zijn op en ik kan ze niet aanrijgen. Maar de vlieg kwam op een bladnerf zitten en zei: Steek er hier een aan en schuif ze naar beneden; daarna nog een hier en schuif ze naar beneden en zoo voort van 't ondereind der bladnerf tot aan den top. Zij reeg ze aan en 't ging makkelijk. Ze kocht sago en keerde terug en bracht de sago aan Watwarien.

8. Toen Bien later terug kwam nam de gouden Salamander een rottinkje, sloeg de vlieg dood en beval Bien: Rijg nu bloemen aan.

Bien probeerde bloemen aan te rijgen, maar het ging niet, ze kende het niet meer.

De gouden Salamander met het rottinkje, riep Bien ter zijde en sprak: Bien kom eens hier, ik heb je wat te vragen.

Bien kwam en de gouden Salamander vroeg: Is er soms al iemand in den tuin gekomen?

Bien antwoordde: Neen, er is niemand in den tuin gekomen.

Maar haar meester de gouden Salamander sprak: Wie heeft dan die bloemen aangeregen, wijl ge 't niet kunt?

Ze zei: De vlieg heeft het mij aangetoond.

Hij sprak: Spreek je de waarheid of niet? Als ik kom en ge hebt me belogen, weet, dat ik je zal doodslaan.

Toen werd Bien bang en zei: Watwarien is gekomen.

9. Daarop zei hij tot Bien: Bien ga vooruit ik zal volgen.

Hij ging haar achterop. Hij nam een sarong en een jakje mee en volgde Bien naar den tuin waar Watwarien zat.

Toen hij daar kwam zat Watwarien zich te warmen, maar ze was beschaamd omdat ze naakt was.

Hij sprong toe en omhelsde zijn vrouw Watwarien. Watwarien riep: Joh! Salamander help uw vrouw? *Pudenda tua extinguantur!* Wat moet je hier!

Fomoer kasil masmās na esbo aein, rawit aein, rawit esbo mās. Enhoer enhoev nĕfwaeik.

Fomoer kasil enba-il, enba enhaawk jaman. Nesno parĭnte enoe strāt ensoe tomat Bin ni sār, nanār, Rāftĭl enba enkabil liman enhaawk-il ni hôn.

Tomat engodang bĭngan ental kasil ni rahan sentoet Bin ni sār, glās tên einroe erdir rēet oetin einroe erdir Bin ni sār.

Bin ni sār ma, erreek wêr, erwoerik jên-liman. Entoeboer ental Bin ni sār, enoet wêr, enwoerik jên-liman.

Fomoer Watwarin entôr-taroman: Moerbong, kab-lema janar- oeboer jaw, oesletar bĭngan i, sien na moer, erfil na oe; betne rāt aknās, melhel-kanēw, dir-oe ham-wang janar-oeboer, kowar na moer, neslet na oe.

Fomoer enkowar na moer, engodang na oe, nesletar enba bōk wat.

Enro rēet, erreek wel wêr, erwoerik Jên-liman.

Endat rahan raan, ni reinan ān enwil kakahāi. Kasil masmās hirroe Watwarin rafaw wel, erdoek ni ohoi.

Sār toemtoem, eĭn ruk i.

Ze wist niet dat het haar man de Salamander was, die haar omhelsde.

De gouden Salamander gaf haar een sarong en een jakje, sarong en jakje van goud, die ze aantrok.

Toen keerde de Salamander terug, om zijn vader te halen. Hij beval zijn ondergeschikten om langs den weg naar het tuinhutje van Bien te gaan en zei, dat hij over drie dagen zijn vrouw aan de hand zou binnenleiden.

10. Men stelde borden op van het huis van den Salamander tot aan het tuinhutje van Bien; twee karaffen plaatste men onder bij de trap van 't huis en twee bij het tuinhutje van Bien.

Men nam water en wiesch Watwarin de handen en voeten. Zij trad uit het tuinhutje van Bien en men wiesch haar de handen en voeten.

Daarop bezwoer Watwarien: Als ik kind en nakomelinge ben van slaven en dienstbaren, dat wanneer ik over deze borden loop, men ze voor me weghale en ze achter mij gebroken late liggen; maar als ik kind en nakomelinge ben van groote koningen en hoogen adel dat ik er over loope en men ze achter mij inzamele.

Daarop legde men de borden voor haar neer en raapte ze achter haar op; ze stapte er behoorlijk over vooruit.

Toen ze bij de trap kwam, nam men water en wiesch haar weer handen en voeten.

Toen ze in 't huis kwam, droeg haar schoonmoeder haar wichtje. De gouden Salamander en Watwarien trouwden weer en bleven in 't dorp wonen.

Dit is volgens de geschiedenis en ze is uit.

RAT HIRROE NI HON WATWARIN.

Sār toemtoem labo! — Rāt aein ni hôn Watwarin.

Rāt enhaawk enhoba ma, ni hôn Watwarin iwoen ruk.

Eidbo rāt ensib ni oemat bĭssa: Imbatang ning hôn fo bōk: bet endoek-wāv janan wat, lêr na tētan, woean na jaran, imfĕdan rĕhe i; bet endoek-wāv janan abrān, miski sisien, imfangwaeik.

Fōmoer amnanat wel, enfasir ruk warwarat, rāt ni hôn endoek-wāv ni janan wat bōkbōk. Ni reinan nĕfngaroean, enba endoek enhoev tomat wat endoek Doeadni fīd, erdoek rĕfhiēd.

Ensib wē tomat ohoi bĭssa enhoev wel sit, jahaw, manoet bĭssa: batang, imnartoel wē teran rāt waheid jaw oedoek enhoev tomat wat Doead ni fīd oefhiēd: oeba oefakwoenin nĭng janan.

Ensib bĭssa wē tomat, sit, jahaw, manoet hir i, baeil kanawoen oetoen, ensib-talik.

1. Sār toemtoem labo! — Kanawoen oetoen ensib-talik bo, ni hôn teran enil, hoeb enlōi watroa, kanawoen oetoen enloeroet dilda, nĕfla nanartoel wē rāt: Teran rāt, hôm endoek rahan ruk ni janan wat aein ma, endoek enfakwoenin rāt.

Eidbo rāt ensib ni oemat: Toembwa, soemnartoel hông entahasoe janan wat i, fo oeloedoek na taheit na noehoetil rōi; bet i nĕfen, oetal oehoba-il wel, oefen ruk i fō hông.

Eidbo ni hôn nĕfla woear karatatli.

Nĕfla ruk karatat woek odan, endir ma, enroon: Boetri mahēwain, jawning janan. „Boetri majang majang, omoe bapa soeda datang, boljará datang boloe santi di tiwa bolo santor toro ikan geradjawal".

Enrāt wel odan, endir wel, enroon wel waawn wel wekatlĕ.

Fomoer enrāt wel, enrāt woear oeban rĕhe, enroon wel: Boetri mahēwaein, jawning janan, „diboewang, diboewang taroh kain disini, disini. Boetoelai disin disin moloïn".

2. Fōmoer rāt enlilak atbān, enteoek ental Doead ensoe, endeinar nesnetar na Doeadni oeban rāt.

DE KONING EN DIENS VROUW WATWARIN.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Daar was eens een koning en zijn vrouw heette Watwarin.

De koning wilde op reis gaan, toen zijn vrouw reeds zwanger was.

Hij beval aan al zijn volk: Verzorgt mijn vrouw goed; als ze een meisje baart, al heeft het de zon op den rug en de maan op de borst, doodt het; doch baart ze een jongen, al is hij mismaakt voedt hem op [1]).

Na langen tijd, toen de westmoesson al naderde, beviel de koningin van een zeer mooi meisje. De moeder vol medelijden met het wichtje, neemt haar toevlucht bij de vrouwen, die zitten te vlechten bij de poort Gods. [2]).

Zij vermaande alle menschen van het dorp, alsook de katten, de honden, de kippen allemaal: Zorgt, dat ge niet aan den koning vertelt, dat ik bij de vrouwen bij de poort Gods zit te vlechten: ik ga mijn kindje verstoppen.

Zoo had ze alle menschen, katten, honden en kippen gewaarschuwd, maar de zandvlooien had ze vergeten.

1. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Ze had de zandvlooien vergeten en toen de koning terugkeerde en zijn schip nog op de ree lag, waadden de zandvlooien er ijlings heen en gingen den koning vertellen: Heer koning, uw vrouw heeft een dochtertje gebaard, maar ze houdt het daarginds verborgen.

De koning beval een zijner mannen: Ga aan mijn vrouw zeggen, dat ze het kind hier brengt, dat ik het daar ginds in de diepzee ga verdrinken. Als ze weigert, vaar ik weer weg en wil ik haar niet meer tot vrouw.

Doch zijn vrouw vluchtte heel hoog den berg op.

Toen ze al een eind geklommen had, bleef ze staan en weeklaagde: Boetri mijn eeniggeboren kindje, mijn eigen kindje! Boetri....[3]).

Ze steeg een eind verder den berg op, bleef weer staan en weeklaagde opnieuw zooals daareven.

Toen kwam ze steeds hooger en bereikte den top van den berg. Daar weeklaagde ze weer: Boetri mijn eeniggeboren kindje! mijn eigen kindje!....[3]).

2. De koning hangt zijn slaapmat op en wacht dat ze van den berg Gods zal afdalen en hoort gekraak op den top van den berg.

---

[1]) Ofschoon de Keiees zeer op kinderen in 't algemeen gesteld is, is hij toch vóór alles gesteld op een stamhouder.

[2]) Wat hierdoor verstaan moet worden is mij niet duidelijk. Wel heeft men op Groot Kei een bergpas die Poort Gods of Zonnepoort genoemd wordt.

[3]) Hier spreekt Watwarin een mij onbekende taal, hetgeen hier vreemd voorkomt, wijl ze volgens den samenhang toch een Keieesche schijnt te zijn.

Eidbo fomoer Watwarin enreek tomat koet aein, ni janan ruk i enhoev sit aein enhoev ni iri beranrān koet einroe, memar Skiwī, Skawil.

Sit enwār benaw na bīngan ngoetoen ensir.

Entaha ma ensoe. Hiris erba-soe, Watwarin ensib ni iri koet Skiwi, Skawil: Koet enwaeit te imhoev, enmāt te imhoev; imbje-talik ī waheid.

Fomoer ensoe teinan, hôn nesno teran rāt: Oemdo, oemleïk janam, oeba oewatoek ruk i; oemdo, oemleïk laein naa wak.

Rāt endo enleïk ma, enleïk ni janan wat i bōkbōkli, nĕfngaroean, enfangnan, enhaawk enfĕdan waeid.

Ni hôn ni sētanli bo, nanār: Oemweeng jaw soes baeil i fō oesoe i; laein oemnār: wat, oemfĕdan; berenrān, oemfangwaeit, oetal oeba jaw, oefĕdan rĕhe i.

Rāt nĕfen, enhaawk wel entahang, entahang naa waeid. Ni hôn ni sētanli, enhaawk wat enfĕdan.

Eidbo rāt entahang koet ni iri koet hirroe. Skiwi, Skawil berenrān ma, ni tangngeen berenrān bo, entaha-koeoek hir rĕhe.

3. Sār toemtoem labo! — Watwarin enoet ni koed aein, senfôt Boetri naa enhoev ni sit aein enhoev ni kīs benaw ngoetoen, enba senloedoek na noehoe lēhētan rōi.

Enloedoek ma, entaroman: Betne amroe kabwatan, kab-lema janab i, Boetri o, jaw oeloedoek afa i, fomoer enfok waawn watfoer kabār; betfel amroe rāt aknās, akpitan, fel mel-halai, kasil — sedangar hira janab Boetri o, jaw oeloedoek afa i, enho wān waawn wāt mēt enloedoer.

Fōmoer enlek, ensoe, enloedoer. Felenhē enkai, rāt woek i tomat bōk.

4. Sār toemtoem labo! — Rāt ni massoehoen lāi labo, ni hôn enfĕdan ni janan wat bōkbōk ma, enhoba wel.

Enhoba, enro lēhētan, lēkan tomat Boetri endoek ratan i, enoet nioet wel waeid ruk, noehoe nĕblin rĕhe, nĕfla naa waeid, habo enlōi non wat.

Enfaloeb bīssa tomat habo raan, bīssa ertoebkeïn, baeil iri koet hirroe Skiwi, Skawil erdoek habo oe moer, erbatar.

Watwarin nam de kleine, haar kind en bovendien nam ze mee een kat en twee jongens haar slaven, Skiwi en Skawil genaamd.

De kat nam lijftocht mee in een overdekten schotel.

Met hen ging ze naar beneden. Terwijl ze afdaalden vermaande Watwarin hare kleine slaven: In leven of in dood blijft bij het kindje, verlaat het niet.

Toen ze beneden gekomen was, riep de vrouw den koning; Kom uw kind zien; ik ga het weggooien, maar kom het eerst eens zien.

De koning kwam kijken en hij zag, dat het meisje zeer mooi was en door medelijden en liefde bewogen, wilde hij het niet meer dooden.

Maar zijn vrouw was zeer boos en sprak: Waarom moet ge mij dan zoo plagen? Eerst hebt ge bevolen: als het een meisje is, dood het, als het een jongen is, voed hem op: welnu ik ga heen en ik zal het dooden.

De koning wilde dat niet, en trachtte te vergeefs het haar te beletten. Zijn vrouw was zeer vertoornd en wilde volstrekt het kind dooden.

Toen hield de koning de beide slaafjes van het kind aan. Skiwi en Skawil waren jongens en hij had mannen te kort en daarom hield hij ze vast.

3. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Watwarin maakte een kist en stopte daarin het kind met de kat en den schotel met spijzen en ging ze in de diepzee laten zinken.

Zij liet ze zinken en bezwoer: Boetri als uwe beide ouders nakomelingen zijn van slaven, dienstbaren en laag volk, dat dan hetgeen ik hier in zee werp, wegdrijve als puimsteen of gaba-gaba; [1]) maar als wij beiden nakomelingen zijn van groote koningen, voornaam geslacht en hoogen adel, dat dan hetgeen ik in zee gooi in de diepte verzinke als een zwarte steen. [2]).

Daarop viel de kist in 't water en zonk weg in de diepte. Aldus erkende ze tevens, dat ook de koning een goed mensch was. [3]).

4. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De koning was zeer bedroefd dat zijn vrouw zulk een mooi meisje, zijn kind gedood had, en hij voer wederom weg.

Hij voer wederom weg en toen hij in de diepzee boven de plek gekomen was, waar Boetri lag, was er plotseling geen wind meer, het was bladstil, men kon niet verder zeilen en de boot bleef liggen dobberen.

---

[1]) Een stuk gaba-gaba of zacht hout, dat in zee wegdrijft is het gewone zinnebeeld om iets nietswaardigs aan te duiden:

[2]) Een zware zwarte steensoort, welke op Kei vrij zeldzaam voorkomt, wordt ook als een soort heilige steen beschouwt en allicht daarom vaak in bezweringen en godsoordeelen vernoemd.

[3]) Van zedelijke goedheid is hier geen sprake. Wat men op Kei onder een goed of een slecht mensch verstaat blijkt overigens voldoende uit het verluid der bezwering.

Erlōi non wat bo, taheit nĕblin, erleĭk-samang wat, hĭr erleĭk doean-te endat, enrāt ruk ental taheit raan.

Eidbo hirroe ernār: Dō! Dō! hiraki waawn doeab-te o?

Doean- te nanār: Im doeab-te oedat, felbe hira leen endat i? Jaw oekai im fō oedat.

Eidbo endat entaha bĕnaw bĭngan ngoetoen enjatak, teoek koet hirroe.

Hir raan bĭssa, enil, entaha wel bĕnaw ngoetoen hirroe koetkoet ertaha senfit na woetoen nanfaha mās boekboekoen.

5. Raan bĭssa ruk afa, enil fō ni ohoi, tomat koet hirroe ernār wel: Doeab-te, oebwa-il ruk i, amoet felbe nioet endo?

Doean-te nanār: Imdir aein habo oe, aein habo moer, imhêr Wadoear Foerwahan.

Tomat koet enhêr i, tomat Boetri enba-il, ensib wel wē tomat koet hirroe: Bet imfid bĕnaw ngoetoen i, imfid na māv raan jalit waheid, baeil imfid na māv wahan. Imhorak tomat aein na māv wahan entoeb ni fid ratan, oerās enfaha, enreek mās boekboekoen nanfaha.

Koet hirroe ernār: Ej!.

I bo Boetri nakloedoek, enho-il-soe ni ohoi.

Koet hirroe erhêr Wadoear Foerwahan ma, nioet, hir rĕfla.

Erba-soe, waawn ensibsib, erba erhawil bĭssa, erfid-ken ni ngoetoen na mās waeid na māv raan jalit bĭssa. Famĕhe eril fo māv wahan, erfid rir ngoetoen na mās.

Erit tomat hirroe ertoeb rir fid ratan, erfaha na mās boekboekoen.

6. Eidbo warwarat wel ruk ertoeb hirroe erdoekdoek. Rĕfla-il fō rir ohoi bo, rĕfla, taheit nĕblin wel.

Erho lēhētan, lēkan Boetri endoek. Erho bo, tomat habo raan ertoebkeĭn bĭssa wel ruk. Hirroe, koet erdir habo oe moer, hirmĕhe wak erbatar.

Erlōi bo, doean-te endat wel i rāt, entaha wel bĕnaw hirroe raan. Eidbo koet hirroe ernār wel: Dō! Dō! Hiraki waawn doeab-te o?

Doean-te nanār: Doeab-te endat, waeid aka mangbe wak enkai fō imdat woek i ōh?

Alle opvarenden werden er slaperig van en sliepen in, alleen de twee kleine slaven Skiwi en Skawil, die voor en achter op de boot zaten, bleven wakker.

De boot lag onbewegelijk en het stille water was geheel doorschijnend en op eens zagen ze hun meesteres uit de diepte opduiken.

Beiden riepen: Hé! hé! wie kan dat zijn? juist onze meesteres.

Hun meesteres zei: Ja ik ben het, wie zou hier anders komen? Ik ben gekomen wijl ik wist dat gij hier waart.

Ze had voor de twee jongens een toegedekten schotel vol eten meegebracht.

Toen ze gegeten hadden, ging ze terug en bracht hun nog een schotel met spijzen, welke de jongens mee moesten nemen, om in den vreemde een gouden ketting te koopen.

5. Toen de jongens gegeten hadden wilde ze terugkeeren naar haar verblijf, doch de jongens vroegen haar nog: Meesteres, gij gaat al weg, maar wat moeten wij doen om wind te krijgen?

Hun meesteres antwoordde: Gaat één vóór en één achter op de boot staan en roept noord- en zuidwind.

De jongens riepen ze, maar toen Boetri heenging vermaande ze hen nog: Als ge dezen schotel met spijzen wilt verkoopen verkoop hem dan niet midden in 't vreemde land, maar aan de grens. Biedt hem aan de grens van 't vreemde land te koop aan aan een man die in de deuropening zit en ik denk wel, dat hij er u een gouden ketting voor geven zal.

De twee jongens hernamen: Dat is goed.

Toen dook Boetri onder en keerde terug naar haar verblijf.

De beide jongens riepen noord- en zuidwind en de wind stak op en ze zeilden weg.

Ter bestemming gekomen, weervoeren ze zooals hun aangezegd was. Ze ventten met hun schotel door heel het vreemde land, maar konden hem voor goud niet verkoopen. Doch aan de grens gekomen verkochten ze hem voor goud.

Ze zagen twee mannen, die in hun deuropening zaten en die kochten hem voor een gouden ketting.

6. Toen de westmoesson al was ingevallen waren ze bij het verblijf dezer twee. Toen zeilden ze terug naar hun land, maar onderweg werd het weer bladstil.

Ze kwamen in de diepzee boven de plek waar Boetri verbleef en heel de bemanning der boot was weer ingeslapen; alleen de beide jongens, die voor en achter op de boot stonden, waren wakker.

Terwijl ze daar lagen, kwam hun meesteres weer boven, met eten voor hen beiden. De twee jongens riepen weer: Hé! hé wie is dat? Juist onze meesteres.

Na bĭssa bĕnaw bo, raan bĭssa. Raan bĭssa, ernār wel: Doeab-te, amoefĭd bĭssa na māv raan jalit bĭssa omoe ngoetoen waeĭd, baeil na wahan, rahan aein, tomat hirroe ertoeb fĭd ratan, erfaha.

Fōmoer ra ni mās, Boetri ensoe, nakloedoek wel i.

Koet hir ernār: Doeab-te, oembwa-il ruk i, amoet felbe fō nioet endat, fō amoefla-il fō Eiwāv?

Doean-te nanār: Imroe imdir habo oe moer, imhêr Wadoear Foerwahan.

Enba-il, hirroe erhêr wel Wadoear Foerwahan, nioet endo ma, rĕfla.

Tomat habo raan bĭssa erbatar, rĕfla-il fō Eiwāv.

Fōmoer tomat wat imĕhe endoek taheit raan woev.

7. Sār toemtoem labo! — Fomoer tomat enfaha mās, tomat koet erfĭd ngoetoen wēr i, endat endir roewat miĕt wahan. Endir ma entaroman: Betfel moerbong, kāb-lēma, iri-howang janar-oeboer hĭra Boetri, jaw oeba i, roewat nesloeroek waawn wel 'oek i; betne rāt aknās, melhel-kanēw, kasil-sĕdangar hira janar-oeboer Boetri o, jaw oeba i, miĕt na oe, roewat na moer.

Entaroman bo, miĕt nesloeroek ental māv ensoe Eiwav i.

Enba miĕt enād. Enba-ti, endir Boetri ni loetoeboer. Loetoer kofāk enwewa Boetri ni ohoi.

Endir loetoeboer i, enoet: Oi!

Enit sit entoeb, nanār: sit ma wêr odan, jaw oeĭn.

Sit nĕfla enrāt rahan raan, nanar: Doeang-te, ko aein enhêr wêr i nĭn.

Doean-te nanār: Dō! Dō! sit, itroe itdoek ohoi i, mangbe enhêr, wêr i nĭn hē?

Eĭdbo sit enlin wêr na sellin.

8. Tomat beranrān nanār: Koet sit, omoe aka na jaw, oemlin wêr na sellin, fō jaw oein na tanat i?

Sit entaha-il-ti doean-te, nanār: Doeang-te, doeang-te, i nanār itdit aka na i, itoet wêr na sellin, entoeak i na tanat i.

Doean-te nanār; Oemoet wêr i na koebkoeb i.

Enoet-ro, beranrān endo reet oetin, laein endir woma raan.

Hun meesteres zei: Zeker is 't uw meesteres. Wie anders weet, dat jullie hier zijt?

Ze gaf hun eten en ze aten 't allemaal op. Daarna zeiden ze: Meesteres in 't heele land der vreemden konden we uw schotel niet verkoopen, maar aan de grens zaten twee mannen in de deuropening en die hebben hem gekocht.

Toen gaven ze haar het goud en Boetri dook weer onder.

De kleinen riepen nog: Meesteres, ge gaat al heen, maar wat moeten wij doen om wind te krijgen om naar Kei terug te varen.

De meesteres antwoordde: Gaat vóór en achter op de boot staan en roept de winden van Noord en Zuid.

Toen ze weg was, riepen de jongens de winden van noord en zuid en de bries stak op en ze zeilden verder.

De heele bemanning werd wakker en ze zeilden terug naar Kei.

En de vrouw bleef alleen achter ginds ver in de zee.

7. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De man, die voor goud den schotel der beide jongens gekocht had, kwam op de scheiding van ebbe en vloed staan en bezwoer: Indien Boetri kind en nakomelinge is van slaven en dienstbaren, laag volk en toovenaars, dat dan het zeewater diep blijve zooals nu; maar als Boetri kind en nakomelinge is van groote koningen, hoogen adel en rijk volk, dat dan de ebbe voor mij uitga en de vloed mij volge.

Aldus bezwoer hij en de ebbe strekte zich uit recht door van het vreemde land tot aan Kei.

Hij ging over het drooggevallen strand en kwam eindelijk op het heem van Boetri. Een muur omgaf langs vier kanten het verblijf van Boetri.

Op het erf staande riep hij: Hee!

Hij zag een kat liggen en zei: Poes, geef mij wat water te drinken.

De kat liep het huis binnen en zei: Meesteres, daar is iemand, die water te drinken vraagt.

Haar meesteres zei: Wel poes, hoe is 't mogelijk, wij wonen hier heel alleen, dat hier iemand water komt vragen?

De kat goot water in een kokosschelp. [1]).

8. De man opperde: Poesje, wat is er tusschen ons beiden, dat ge me hier buiten water uit een schelp wilt laten drinken?

De kat bracht het water terug en zei: Meesteres, meesteres, hij vraagt wat er tusschen ons beiden is, dat we hem buiten uit een schelp water willen laten drinken.

De meesteres sprak: Doe het water in dit kommetje.

---

[1]) De kokosschelp of cymbium armatum komt op Kei veelvuldig voor en wordt veel gebruikt als hoosvat in de bootjes en ook als deksel op de waterkruiken en dan tevens als drinknap.

Endir reet oetin, sit entanan wêr na koebkoeb, nĕfen wel nin, nanār: Dodo! sit, oemfikir oemoe aka na jaw, oein wêr na tanat i?

Eidbo sit entaha-il koebkoeb, nanār: Doeang-te, doeang-te, tomat i nanar itdit aka na i, itoet wêr na koebkoeb i nīn.

Doean-te nanār: Oemoet na taw bokbok aein.

Tomat i entai-do wel, enrāt reet ma, nĕfen wel nīn, nanār: Sit omoe aka na jaw, oemlin wêr na taw, jaw oeïn?

Eidbo sit enwôk wel wêr, enba sennartoel wel wer doean-te.

Doean-te nanār: Oemlin na glās naa wak.

Sit ertaha wel glas endo, beranrān enti reïn raan ma, nīn rĕhe.

9. Sār toemtoem labo! — Eidbo fōmoer Boetri nesno sit enro enngis naan lawt wān enhoev isoe watan watoe, enhoev wel naan narnār enhoev isoe mel watoe.

Boetri enoet laein Isoe mel enhoev naan narnār na bawm teinan; fomoer isoe watan enhoev lawt na ratan. I bo Boetri entaroman: Bet moerbong, kāb-lēma, janar-oeboer i enmam isoe watan enhoev lawt i; bet Rāt aknās, mèlhel-kanēw, dir-oe ham-wang janar-oeboer i, enmam isoe mel enhoev naan narnār, entoeb teinan i.

Eidbo enmam, isoe watan enwatoek, entaha isoe mel, enmam.

Boetri enfikir-ken ruk: Tomat bōk hira.

10. Fōmoer enhorak: Oemkai jaw te waeid?

Boetri nanār: Oekai o waeid.

I nanār: Bet oemkai jaw waeid, mās bōkbōk koet erfaha na ngoetoen bĕnaw i, jaw oefid wēr ō. Haran i jaw oema, oehaawk o fō hông.

Eidbo fōmoer enoet ohoi bīssa, Boetri ni woenwān na rahan bīssa, enhoev sit, enhoev loetoer kofāk bīssa fō mantiloer watoe.

Fomoer wel entaroman: Bet moerbong, kāb-lēma, janar-oeboer Boetri i, amoeba i, roewat nesloeroek wat waawn i; bet rāt aknas, melhel-kanēw janar-oeboer Boetri i, amoeba i, miēt na oe, roewat na moer, famĕhe ensoe māv rōi.

Eidbo miēt enad famĕhe enro māv rōi.

Ze bracht het en de man, die eerst in 't midden van het erf stond, kwam bij de trap staan.

Toen hij daar stond en de kat hem het water in 't kommetje overreikte, wilde hij niet drinken en verweet: Maar poes, wat is er dan tusschen ons dat ge mij buiten wilt laten drinken?

De kat nam het kommetje mee naar binnen en sprak: Meesteres, meesteres, die man vraagt wat we tegen hem hebben, dat we hem uit een kommetje willen laten drinken.

Haar meesteres raadde: Giet het in een mooien klapperdop. [1]).

De man kwam de trap op, doch wilde niet drinken en sprak: Poes, wat heb je tegen mij, dat je mij uit een klapperdop wilt laten drinken?

De kat goot weer het water weg en ging het aan haar meesteres vertellen.

Haar meesteres hernam: Schenk het in een glas.

De kat bracht het glas en toen trad de man het huis binnen en dronk het uit.

9. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen gebood Boetri de kat een blad gemeene sirih te gaan plukken en een wilde betelnoot en ook een blad fijne sirih en een veredelde betelnoot.

Onder in de sirihdoos lei Boetri de veredelde betelnoot en het fijne sirihblad en daar boven op het gemeene sirihblad met de wilde betelnoot. Daarop bezwoer ze: Als deze zoon en nakomeling is van slaven en dienstbaren, dat hij dan deze gemeene sirih met de wilde betelnoot pruime; maar als hij zoon en nakomeling is van groote koningen, hoogen adel en voornaam geslacht, dat hij dan veredelde betel met het fijne sirihblad neme.

En toen hij een pruim nam, legde hij de wilde betel op zij en nam de veredelde.

Toen was Boetri in haar meening bevestigd, dat hij een goed mensch was. [2]).

10. Toen vroeg hij: Kent ge mij niet?

Boetri antwoordde: Neen ik ken u niet.

Hij hernam; als ge mij niet kent, weet dan dat het kostbare goud hetwelk de twee jongens voor een schotel spijzen gekocht hebben, dat ik het ben, die u dat gegeven heb. En nu kom ik om u tot vrouw te vragen.

Daarop veranderde hij het heele verblijf, met al het huisraad van Boetri, de kat en de vier muren in een ei.

Toen bezwoer hij: Als deze Boetri dochter en nakomelinge is van slaven en dienstbaren, dat dan als wij willen gaan de zee vol blijve; maar als zij dochter en nakomelinge is van groote koningen en hoo-

---

[1]) Mooi gepolijste klapperdoppen doen eveneens als drinknap dienst.
[2]) Zie noot 3 bladz. 135.

Hirroe Boetri erho enro. Erdat ruk beranrān ni ohoi, entêv-kok mantiloer ma, sit enhoev Boetri ni woen-wān afafa bĭssa enwoessak-il wel ma, hirroe Boetri rafaw.

Sār toemtoem labo! — Eĭn ruk.

RAT JANAN BODBOD.

Sār toemtoem labo! — Teran rāt lāi aein ini janan einfĭt. Janan hirnejen erkaili woek afa, baeil wak en warin i bōdbōd.

Fel-uk hē wē hir nejen bĭssa tẹran rāt enham woek ni mās, ni woer-harta, ni poessāk bĭssa fō hir erbatang fō bōk; en warin i bōd-bōd melê, i waeid, i mĕhe wat woes mĕhe.

1. Sār toemtoem labo! — Koet i endoek enfangnan: Jê! nĭng jaman wel te enoet bōd enhoev jaw, oerās, oedoek woes baeil i, oejoôt mal laili bo, fel-uk hē soes-uk hē.

Eidbo en koet i enba-ti ni jaman, nanār: Mam ēj!

Rāt nanar: Akahe?

Nanār: Mam, batang, raam sien enhoev jaw waheid, oehaawk oe-nār berkār koet wēr o.

Rāt i nanār: Raang sien te, raang bōk te, soemhoel rĕhe, fō oekai-ak; oetarim te, oetarim waeid te, hangoer oemhoel.

Koet i nanār: Mam ēj, kassē, āng hir bĭssa erkaili afa doenjāi bĭs-sa, atoeran wel te, erkai rôt; baeil jaw oebōd melê, atoeran te, afa te afa, oekai bĭssa waeid. Fel-oek i oemham bĭssa woek mās, woerharta wēr hir nejen, baeil jaw mĕhe woes melê; fel-uk hē jaw oehaawk oe-hêr woek, ma koebang odan jaw oetam.

Rāt nanār: O bōd baeil i, oemhaawk wel entam koebang fō aka?

Koet i nanār: Miski bōd tĕno! Ma koebang odanoek te fō oebar-ngoer naa wak fō lān oeadir woek atoeran afa waawn woek āng hir.

2. Sār toemtoem labo! Teran rāt na woek koebang wē koet i, enbar-ngoer.

Rāt ni ohoi endoek woek nangan fel Roemadien rōi. Eidbo koet i

gen adel, dat dan als wij gaan de ebbe voor uit ga en de vloed ons volge tot aan ons land in den vreemde.

En de ebbe strekte zich uit tot het verre vreemde land.

Hij ging er over met Boetri. Toen de man in zijn dorp was aangekomen, gooide hij het ei stuk en de kat, het huisraad van Boetri en alles kwam weer te voorschijn, en ze huwden samen.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — 't Is uit.

HET DOMME KONINGSKIND.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Een groot koning had zeven zoons. Zes er van waren zeer verstandig maar de jongste was dom.

Daarom verdeelde de koning zijn goud, zijn schatten en erfstukken onder de zes, om ze te bewaren, alleen de jongste, die dom was, kreeg niets.

1. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De jongen zat te peinzen; Sjoh! door mijn eigen vader wordt ik ook al versukkeld. Ik denk, als ik heelemaal niets krijg, zal ik overal voor den mal gehouden worden en dat is ellendig.

De jongen ging dan tot zijn vader en sprak: Zeg vader!

De koning zei: Wat is er?

Hij sprak; Vader, wees niet boos, maar ik zou u iets willen vragen.

De koning zei: Of ik er boos om word of niet, spreek op, dat ik weet of ik het toesta of niet; zeg op.

De jongen sprak: Zeg vader, kijk mijn zes broers kennen alles ter wereld; bovendien al wat wet of wijsheid is, ze weten 't allemaal. Ik alleen ben dom, ik weet van geen wetten of wijsheid, ik ken niets. Daarom hebt ge uw goud en schatten onder hen zessen verdeeld, en ik alleen heb niets gekregen. Daarom zou ik u willen vragen, geef ook mij een beetje geld.

De koning sprak: Dommerik die ge zijt, waar wil jij geld voor hebben?

De jongen hernam: Juist omdat ik dom ben, geef me wat geld, dat ik kan gaan leeren, opdat ik ook de wijsheid kenne gelijk mijn broers.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De koning gaf ook hem wat geld om te gaan leeren.

Het dorp van den koning lag in 't binnenland, zooals Roemadien,

reinan enoet bĭssa ruk ni kĭs, koet bōdbōd i enba rĕhe fō enadĭr afa.

Enba amnanat ruk odan, enho ohoi aein fel Namar.

Tomat aein enit koet i endat, enhorak: Oembwa be hē ro?

Koet i nanār: Jaw oeba ôn ruk i.

Tomat i nanār: O oemdat mam ohoi i, oemoet aka?

Koet i nanār: āng hir nejen bĭssa erkai moet afa bo, baeil jaw mĕhe wat oebōd, fel-ak i jaw oehaawk oebarngoer, fō oekai woek atoeran afa afa.

Tomat i nanār: Feli oemdat-ak, oetoeroek atoeran wēr o hē.

Koet i enba norang tomat i, enrāt ni rahan, i enoet bĭssa dār endoek ma, nanār: Koet o, oemkai, kassē, matak oemit tomat erkafrĕhe, oemdoek oemdeinar waheid, oemdoek oemtoekoen waheid, fō batang lēran tomat ertaha o fō saksiw waeid, fō oemhoel berkār i; dōs.

Tomat i endoek enmoôn ruk, koet i enhorak: woekoen oemtoeroek berkār atoeran leen wel te, baeil-uk i?

Tomat i nanār: Baeil-uk i.

Fel en hē koet i enreek roebi kĕdin nanreeng tomat i, nanār: Oemdoek, jaw oeba wel.

Tomat i nanār: Oehaawk, oembwa wel.

3. Sar toemtoem labo! — Koet i enba wel. Enba wel amnanat-oek odan, enho wel ohoi aein, fel Ngoeoer-afroean. Orang-kaja enit koet mav i enma ni ohoi ma, enhorak: O oemtal be hē ro?

Koet i nanār: Jaw ental nĭng ohoi, oedo ruk i.

Orang-kaja nanār: Oemdo dĕni fō aka?

Koet i nanār: Jaw raang soes-uk hē: ang hir nejen erkai bĭssa afa ma, jaw mĕhe oebōd melê, jaw oeba wel oebarngoer, fō oeadĭr woek afa.

Orang-kaja nanār: Bet feli, oemdo wak te.

Feli koet enba wel norang orang-kaja, oenoet bĭssa ni dār sendoek, orang-kaja nanār: Koet, oemkai, likfel oemdeinar tomat erdoek enêrfĕrat hira, nanār-liwlawoer mang, oemdoek enhoev hir waheid, oemhoel-jāl berkār i waheid: dōs.

Orang-kaja endoek enmoôn ruk, koet i enhorak: Orang-kaja, oemdoek oemmoôn ruk hē, feli jaw oenār afa de?

Orang-kaja nanār: Oemnār.

Koet i nanār: Orang-kaja, oemnār baeil-uk i te, matak oemnār berkār leen wel?

Orang-kaja nanār: Waeid, baeil-uk i.

Koet enreek wel roebi wān, na wēr orang-kaja, nanreeng i waeidĕ.

De vrouw zei: Als gij gebiedt, hoe zou ik me dan kunnen verzetten? Weet dan, dat die jongen, dien ge tot zoon hebt aangenomen een onbeschaamde vlegel is. Als ge heel erg met hem zijt ingenomen, trek u dan de schande mij aangedaan niet aan, dan zal ik wel naar mijn dorp terugkeeren, hier zou ik me te zeer schamen.

11. De koning sprak: Wacht, morgen zult ge zien, of de jongen zijn verdiende straf krijgt, ja of neen.

Bij 't krieken van den dag wekte de koning den knaap en sprak: Zeg, jongen, ik zou je een boodschap willen laten doen, heb je zin?

De jongen antwoordde: Zin of geen zin, vader, als gij me wat beveelt, al moest ik er 't leven bij laten, hoe zou ik kunnen weigeren?

De koning zei: Welnu, ik zal een briefje schrijven en dat zul je dan wel aan het opperhoofd van Hiloek brengen, niet waar?

De koning schreef in dezen brief aan het opperhoofd van Hiloek: De jongen, die u dezen brief brengt, breng hem ter dood; zoo luidt zijn vonnis.

12. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De knaap ging heen en toen hij een tijdlang geloopen had, kwam hij voorbij een man, die een hutje aan 't dekken was. Deze vroeg hem: Waar ga je heen?

De jongen antwoordde: De koning stuurt me om dezen brief aan 't opperhoofd van Hiloek te brengen.

De man hernam: Ge zijt nog klein en hebt al ver geloopen, ge zult wel moe zijn. Rust wat uit. Geef mij even *atap* aan, daarna zal ik je te eten en te drinken geven.

De jongen antwoordde: Moe of niet, ik loop door mijn brief aan 't opperhoofd brengen; de koning heeft het bevolen en ik ben bang voor vertraging.

De man wedervoer: Dat geeft niets, wacht maar, ik zal den brief door een mijner lui terstond naar het opperhoofd laten brengen.

Toen de jongen gegeten en gedronken had, ging hij ook naar het opperhoofd van Hiloek en vroeg of de brief hem reeds bereikt had.

Het opperhoofd antwoordde: Ik weet van dien brief en wat de koning verlangde is reeds gebeurd. Wacht, ik zal een antwoord schrijven, dat ge mee kunt nemen voor den koning.

Toen de koning den brief van 't opperhoofd las, begreep hij er niets meer van en mompelde: Hee! wat is dat? Het opperhoofd schrijft; wat ik beval is geschied, en die jongen leeft nog!

De koning begreep er niets van.

13. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Zooals morgen zei de koning weer: Zeg jongen, breng eens een brief naar het opperhoofd van Deboeoet.

In dezen brief beval de koning ook aan 't opperhoofd van Deboeoet,

Eidbo koet i enkai soerat ni maksoed woek waeid bo, enba wel.

Enba faměhe enbo leen sir ruk, enjoôt wel tomat erdoek rěfnge rir wee.

Tomat hir erit koet i enma, erhorak: Koet euj, oembwa be hē?

Koet i nanār: Oetaha soerat aein, těran rāt enoet teoek orang-kaja.

Tomat hir ernār: O koet mělê, lêr lāi bo, oembwa roro ruk hē, woekoen jêm něfre, oemdoek odan-ak te, amoet wêr o mīn, běnaw o moean.

Koet i nanār: Oebre wel te, oeba rěhe, oebobar ental soerat i, woekoen mangmang, soes.

Tomat aein nanār: Oemdo wak te, teoek oesno wel ko aein entaha soerat i nesloeroek enho orang-kaja woev.

Eidbo ko i entaha soerat-ti orang-kaja.

Orang-kaja enoeoek ni oemat bīssa, nesno erfědan ko i ma, enmāt, rāt nesno.

Koet i nīn naan rôt ruk afa, enba woek Děboeoet, enhorak orang-kaja: Soerat enharang o te hoeb?

Orang-kaja nanār: Oho, enharang ruk, oemteoek, oeoet soerat teoek těran rāt, fō enkai, maksoed na soerat i adjāt bīssa ruk.

Eidbo koet i enil wel ni ohoi, rāt enfikir wel: Afa aka waawn wel i? Orang-kaja nanār enfědan ruk ko aein entaha-ti nīng soerat, koet i enwaeit baeil i!

14. Sār toemtoem labo! — Lěran fel rāfroe, rat nanār: Koet ja, oeoet wel soerat aein, oemtaha teoek Orang-kaja Hangoer de. Nesno wel: orang-kaja, teoek koet entaha soerat i ti o, mīski oemfědan rěhe: ni hoekoem ruk i.

Eidbo koet i enba wel roro odan, enjoôt wel tomat erdoek entīwak nit. Hir erit koet enma, erhorak: Koet o, oembwa be?

Koet i nanār: oetaha soerat aein, těran rāt enoet teoek orang-kaja.

Tomat hir ernār: Koet bo, oembwa roro ruk, matak jêm něfre, oemdoek odan-ak te.

Koet i nanār: Oebre te be, oebobar matak soerat i mangmang, hangoer oeba rěhe.

Tomat hir ernār: Dědan-uk hē, tomat aein enmāt, fôr nit erba, oemdoek, amtiwak nit naa wak, mīn moean afa, měran narāk wak oembwa. Soerat, teoek, oesno ko aein enwār nesloeroek ti orang-kaja wil.

dengene ter dood te brengen, die hem dien brief zou brengen, want zoo luidde diens vonnis.

De jongen kende den inhoud van den brief niet en begaf zich op weg.

Toen hij reeds het dorp naderde kwam hij voorbij lui, die een planting aan 't openkappen waren.

Ze zagen den jongen aankomen en vroegen: Zeg kleine, waar gu je heen?

De jongen antwoordde: Ik breng een brief van den koning aan 't opperhoofd.

De menschen zeiden: Ge zijt nog klein en 't is zoo warm, en ge hebt al zoo ver geloopen, ge zult wel moe zijn, rust wat uit en we zullen je wat laten eten en drinken.

De jongen hernam: Moe of niet, ik ga door, want ik ben bang, dat deze brief anders vertraging ondervindt.

Een hunner zei: Kom hier, ik zal uw brief terstond door een jongen naar het opperhoofd laten brengen.

En de jongen bracht den brief aan 't opperhoofd.

Het opperhoofd riep al zijn volk bijeen om dien man te dooden en hij stierf, zooals de koning bevolen had.

Toen de jongen gegeten en gedronken had, ging hij eveneens naar Deboeoet en vroeg aan 't opperhoofd: Hebt gij den brief al ontvangen?

Het opperhoofd antwoordde: Ja, ik heb hem ontvangen, wacht, ik zal den koning een brief schrijven, dat hij weet, dat aan zijn verlangen voldaan is.

Toen de jongen weer thuis kwam, dacht de koning: Wat is dat nu weer? Het opperhoofd schrijft, dat hij den brenger van den brief gedood heeft, en die jongen leeft!

14. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Zooals overmorgen sprak de koning: Ik zal nog een brief schrijven, dien ge naar het opperhoofd van Hangoer moet brengen, hee. En hij beval weer: Opperhoofd, breng den jongen, die u dezen brief brengt, beslist ter dood; hij is aldus gevonnist.

Toen de jongen een eindweegs geloopen had, kwam hij voorbij lui, die een doode aan 't begraven waren. Ze zagen den knaap komen, en vroegen: Zeg vent, waar ga je heen?

De jongen antwoordde: Ik breng een brief van den koning aan 't opperhoofd.

Die lui zeiden: Je bent nog klein en hebt al ver geloopen, ge zult wel moe zijn, rust even uit.

De jongen antwoordde: Moe of niet, ik ben bang dat de brief vertraging lijdt, 't is beter dat ik maar doorga.

Eidbo ko i entaha soerat ti orang-kaja, orang-kaja enoeoek ni oemat bo, erfĕdan ko i.

Koet wel, nĭn naan rôt-uk afa nanār: Mĭski dēdan wel, oetal oeba rĕhe jō, oehorak, soerat enharang ruk orang-kaja te hoeb.

Orang-kaja nanār: Oehaawk ōh, soerat oetarim ruk, teoek oeoet soerat wel nanbās rāt ni, fō enkai, afa i nesno adjād bĭssa ruk.

15. Sār toemtoem labo! — Rāt enit wel koet i entaha orang-kaja Hangoer ni soerat endoek enfarmĕhe rĕhe afa i, enfangnan: Matak orang-kaja hir i bĭssa erhaawk erwet liĕk enhoev jaw te be? Nanār: Mam, oemdo wak te, oehorak afa ja, wahan oehorak fee wat. Kassē, fatil ruk oesno oemtaha soerat teoek orang-kaja nĭng parinte aein, fō lān oesno brin erfĕdan o mĕlê. Hir bĭssa erbās woek nĭng soerat, ernār maksoed na soerat i adjāt bĭssa ruk, felbe oemoet fō oemwaeit baeil i?

Koet i enhoel bĭssa berkār ni waawn, nanār: Mam, oetin aka wak oemhaawk oemfĕdan jaw? Oekai nĭng sa afa waeid i?

Rāt i nanār: Bet moe sa waeid, mĭski oemoet berkār i fō woleen; oemtoeroek mangbe ni sa wak, waeid, oefĕdan rĕhe o hē.

Koet i nanār: Jōw! Feli berkār i enweeng jaw soes wel hē: oehoel, woekoen dōs, nĭng goeroe entoeroek jaw atoeran waawn i waeid; oefakwoenin, oemfĕdan wel jaw mĕlê, itoet felbe ōh?

16. Rat nanār: Oemhoel, oemhoel tĕno! Oemkai, berkār i enweeng ruk soes baeil i: ko hirtil ermāt ruk na berkār raan i.

Koet i nanār: Mam tabe, mam oesōb o, oemsabar lēran til wel, rāftil-uk hira ni sa enwoessak.

Rāftil rawitoen-ak, rāt enbatar, ko aein enrāt ruk fid matan, koet enef-ken ruk, nanār: Mam hē, ko sa ruk hē.

Eidbo rāt enoeoek tomat ohoi bĭssa fō rasdoev; hir ernēm bĭssa ruk, nesno ni hôn wel enma. Enma ruk enwir-ti wē sa nĭ wahan, nanār: Oemleĭk moe hôn en moer ruk ja, teoek, oeoet imroe imtoeb non famĕhe ruk hē.

Die lui zeiden: 't Wordt al donker en er is iemand gestorven, de geesten en schimmen waren rond, wacht, dat we den doode begraven hebben, dan kunt ge wat eten en drinken en morgen heel vroeg verder gaan. Wat den brief betreft ik zal een jongen bevelen hem terstond naar het opperhoofd te brengen.

De jongen bracht den brief aan 't opperhoofd en het opperhoofd riep zijn mannen bijeen en ze doodden hem .

Toen de knaap gegeten en gedronken had, zei hij; al is het donker ik ga maar door om aan 't opperhoofd te vragen, of hij den brief al ontvangen heeft.

Het opperhoofd antwoordde: Ja, ik heb den brief ontvangen, wacht ik zal hem beantwoorden, dat de koning wete, dat aan zijn verlangen voldaan is.

15. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen de koning den jongen zag, die den brief van 't opperhoofd van Hangoer bracht was hij ten zeerste verwonderd en dacht: Zouden dan waarlijk alle opperhoofden mij voor den aap houden? — Hij riep: Jongen, kom hier, ik moet je wat vragen, ik zal recht op het doel afgaan. Zie, reeds drie maal heb ik je een brief laten brengen aan een mijner ondergeschikte opperhoofden, ik beval hun daarin je te dooden. Ze hebben alle mijn brief beantwoord, zeggende, dat aan mijn verlangen voldaan is, hoe komt het dan, dat jij nog in leven zijt?

De jongen vertelde hoe alles gebeurd was en vroeg: Maar vader, waarom wilt ge mij dooden? Ik weet niet dat ik iets misdaan heb.

De koning hernam: Als gij geen schuld hebt, dan breng helderheid in die zaak; zeg wie dan wèl schuld heeft, anders zult gij sterven.

De jongen antwoordde: Och, och! ik zie hier geen uitweg; als ik spreek dan is 't verkeerd; zoo heeft mijn meester het mij geleerd; als ik zwijg zult gij me dooden; moet ik doen!

16. De koning hernam: Spreek, spreek dan toch! Deze zaak heeft al kwaad genoeg gebrouwen en reeds aan drie menschen het leven gekost.

De jongen sprak: Vader, ik smeek u, heb drie dagen geduld; over drie dagen zal de schuldige verschijnen.

Toen den derden dag de koning 's morgens opstond, stond iemand voor zijn deur. De jongen herkende hem en zei: Zeg vader, deze is de schuldige.

De koning riep alle mannen van 't dorp te samen om te beraadslagen en toen ze vergaderd waren, ontbood hij ook zijn vrouw. Toen ze gekomen was, trok hij haar tot vlak bij den schuldige en sprak: Ziehier uw tegenwoordigen man, ik zal u beiden voor altijd samen laten wonen.

Sār toemtoem labo! — Rāt nesno ni oemat bĭssa, ertiwak na boban einmēhe hirroe bĭssa, en wat na wowan, en bērenrān na ratan.

Toem ni wahan ruk ja .

TOEM KOETAFLER NI

Sār toemtoem labo! — Lēran faa ko wat aein endoek wāv bo, ma sak ni janan entafoel koetaflêr aein.

Ko wat endoek enleĭk koetaflêr i, afa woltên baeil i, enmeek lāi ma, enwatoek miēt ratan.

Eidbo ko wat ini reinan enba entai miēt, enit woek koetaflêr i bo, nanār: Koet waawn koet mēlê, ne jaw oerās koetaflêr i, ko wat aein entafoel i, waawn woek koet engled waeid.

Fel en hē enreek woek koetaflêr i fō entood sak janan. Enwav-ti ni rahan ma, enwêv bissa na kafnoeoet ma, enoet sentoeb.

1. Sār toemtoem labo! — Laein koetaflêr i koet sēnin rēhe bo, ma mangmang i enmel woek fō lāi odan.

Eidbo lēran koetaflêr i nanār wē ni reinan, (ko wat entood i waeid) nanār: Nen hē, oemoet nĭng teimar aein enhoev nĭng siwar woho, fō lan oeba woek oefan woeoet.

Ko wat i nanār: Ah! koet hē, oemnār aka fel en hē! Jêm-limam naa wak te! Baeil oemdoek neslēbar wat na kafnoeoet raan i! Felbe wak oemhaawk oemhêr woek teimar enhoev siwar? Jōw! entoeb waheid ēh!

Koetaflêr endoek enmoôn wat ma, sirsir wel i nanār: Nen hē, oemoet nĭng teimar enhoev siwar-ak te, fō lān oeba woek oefan woeoet tēno!

Ko wat i nanār: Nijō! koet hē, jêm-limam naa waeid mēlê, felbe wak oemoet oemfan woek woeoet? Entoeb waheid hē!

Koet endoek enmoôn wel ma, amnanat odan wel i endoek enroon wat. Ko wat i enhorak: Koet hē, oemroon aka tatawn i?

En zoo verhaalt de geschiedenis! — De koning beval heel zijn volk hen samen in dezelfde doodskist te begraven, de vrouw onder, den man boven.

Hier is het einde der geschiedenis.

GESCHIEDENIS VAN DE BOORSCHELP.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Op zekeren dag moest een vrouw baren, maar in stede van een kind baarde zij een boorschelp.

De vrouw zag die boorschelp aan, zoo 'n dom ding, ze zat er mee verlegen en gooide ze weg op het strand.

Doch de moeder dier vrouw ging schelpdiertjes zoeken, zag ook de boorschelp en dacht; een schelp is een schelp, maar toch dunkt me, dat deze boorschelp, door een vrouw gebaard, wel iets bizonders moet zijn.

Ze nam dus de boorschelp op, om ze als haar kind op te voeden. Ze bracht ze naar huis, wond ze in luiers en legde ze neer te slapen.

1. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Eerst was de boorschelp heel nietig klein, maar langzamerhand werd ze al grooter en grooter.

Op zekeren dag sprak de boorschelp tot zijn moeder (te weten de vrouw die hem [1]) opvoedde): Moeder, maak mij een boog en wat pijltjes, om visch te gaan schieten.

De vrouw antwoordde: Och kom, wat zeur je toch! als je nu handen en voeten had, maar je ligt maar te rollen op je luiers! Wat wil jij boog en pijlen hebben? Dat zal niet gaan.

De boorschelp zweeg maar kort daarop zei hij weer: Moeder, maak mij een boog en pijltjes om visch te gaan schieten.

De vrouw antwoordde: Och wat, dom ding, je hebt immers geen handen of voeten, hoe wil jij visschen schieten? Dat zal niet gaan.

De kleine zweeg, maar een tijdje later zat hij al maar te huilen. De vrouw vroeg hem: Zeg kleine, wat zit je daar al maar te huilen?

De kleine antwoordde: Ge wilt voor mij ook geen boog en pijltjes maken; doe het dan ook, dat ik visch kan gaan schieten.

---

[1]) Ofschoon het woord *boorschelp* in 't Nederlandsch van 't vrouwelijk geslacht is, meenen wij 't hier mannelijk te moeten maken omdat bepaald een mannelijk wezen bedoeld wordt.

Koet i nanār: Oemoet nĭng teimar enhoev siwar-woek waeid mēlê, oemoet-ak te, fō oefan woek woeoet, itan ōh.

Ko wat i nanār: Ah, koet ja! Oemweeng jaw soes wel fō aka? Jêm-limam waeid i, oemtoeb wat moe kafnoeoet teno.

Baeil koet i enroon-taāng wat mēlê, fel en i ko wat i enoet rēhe ni teimar siwar bĭssa.

Koetaflêr i nanār: Nen hē, oemoet nĭng teimar siwar adjat bĭssa ruk, oemwār-ti sentoeb noeoet rōi wahan, oeba norang, oetaha.

2. Sār toemtoem labo! — Koetaflêr enba woek entai miēt. Enho ruk noeoet, enkōi-watoek ni biboen enoet sentoeb, entaha ni teimar enhoev siwar. Enfan ma, Ow! enfan-ken woeoet arĭk be! Jōw! entood ni mir: roĭn, seroe, fār, jēw, enha, bĭssa bĭssa angledli rēhe soes.

Eidbo koetaflêr enil bo, enoet bĭssa ni mir ni teimar siwar entoeb wel noeoet ilō, entai wel ni biboen.

Enrāt wel ni rahan, nanār: Nen hē, oemsoe noeoet woev, soemtood nĭng mir fō oemroor.

Ko wat i nanār: Doeang naan koetaflêr o! Felbe wak oēmhaawk oemweeng wel jaw? Nit rir wang moe mir woev!

Koet i nanār: Nen hē, felbe wak nĭng brān oeweeng wel o hē? Oenār toenan hē, lēri tētam enmāt na wād ja!

Ko wat i nanār: Nijōh! Oemāt be nē!

Koet i nanār: Noehoe ruk i!

Eidbo ko wat i enfangnan: Woekoen koet i nanār-ken woek te bebe, feli miski oeba rēhe, oeleĭk-jawng.

3. Sār toemtoem labo! — Ko wat i enit koet ni mir entoeb noeoet rōi, astaganah! mir baeil be ōh! roĭn, fār, jēw, seroe, enha, woeoet famēhe ōh lalāi wat.

Entood, woekoen entood naa waeid. Enoet bĭssa ni wād laili, hamar dedan faknawan endoek wat enroor woeoet.

Eidbo fomoer angled lāi waawn wat i.

Fel i koet i enmel lāi ruk odan ma, lēran nanār wel wē ko wat i: Nen hē, Jaw lāi ruk ma, soembwa oemhaawk ko wat aein fō nĭng hôn.

Ko wat i nanār: Ah! koetaflêr o! Jêm-limam, aroem, waham- matam naa waeid i bo, baeil oemdoek wat moeslebar na kafnoeoet bo; entoeb waheid hē!

daar ginds. De moeder van den jongen maakte zijn lijftocht gereed en de domme jongen ging op stap om te leeren.

Toen hij een tijd lang geloopen had, kwam hij aan een dorp, zooals Namar.

Iemand zag den jongen komen en vroeg: Waar gaat ge heen?

De jongen zei: Ik kom hier heen.

De man vroeg: Wat komt ge in ons dorp doen?

De jongen antwoordde: Mijn zes broers kennen alles, ik alleen ben dom en daarom wil ik gaan leeren om ook wetten en wijsheid en allerlei te leeren.

De man sprak: Dan kom mee en ik zal u wat van de wijsheid leeren.

De jongen volgde den man in zijn huis. Deze spreidde een mat voor hem om op te zitten en sprak: Mijn jongen, weet, als je soms menschen ontmoet, die twisten, blijf er niet naar luisteren, blijf er niet naar kijken, opdat men u later niet als getuige oproepe en ge de zaak moet vertellen, want dat is verkeerd. [1]).

De man zweeg en de jongen vroeg: Woudt ge mij nog meer wijsheid leeren, of alleen dit?

De man antwoordde: Alleen dit.

Daarop gaf de jongen hem een halven gulden om hem te beloonen en sprak: Vaarwel, ik ga verder.

3. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De jongen ging verder. Toen hij eenigen tijd geloopen had, kwam hij aan een dorp als Ngoeoer-affroean (= midden zandstrand). Het opperhoofd zag den vreemden jongen in zijn dorp komen en vroeg hem: Waar kom jij vandaan?

De jongen antwoordde: Ik kom uit mijn dorp hierheen.

Het opperhoofd vroeg: Wat kom je hier doen?

De jongen antwoordde: Ik zit er over in, dat ik alleen dom ben, terwijl mijn zes broers alles kennen. Daarom ben ik er op uit getrokken om ook te leeren.

Het opperhoofd hernam: Als het zoo is, kom dan mee.

De jongen volgde dan het opperhoofd, die een mat voor hem spreidde om op te gaan zitten en toen sprak het opperhoofd: Mijn jongen, weet, als ge iemand hoort lasteren of kwaadspreken blijf niet bij hem en ga het niet verder vertellen, dat is verkeerd.

Het opperhoofd zweeg en de jongen vroeg: Opperhoofd, gij zwijgt, mag ik dus wat zeggen?

Het opperhoofd zei: Spreek.

De jongen hernam: Opperhoofd, leert ge mij alleen dit, of woudt ge mij nog meer leeren?

---

[1]) Het wordt inderdaad als verkeerd of zondig beschouwd, als men een zonde of vergrijp van anderen aanbrengt of voort vertelt, indien men ten minste zelf niet op een of andere wijze daardoor benadeeld is.

4. Sār toemtoem labo! — Feli koet enba wel, enba wel, famĕhe enho wel ohoi aein fel Ohoidēr woev.

Tomat aein enit koet i endat ma, enhorak: Koet ēj, oembwa be?

Koet i nanār: Oeba, oelān oeba teno! Oeba ôn te ôn, ferne oeadir afa wak te. Oemkai āng hir nejen bĭssa pintar bo, jaw mĕhe wak bōdbōd mĕlê, fel-uk hē jaw oeba wat fō oebarngoer.

Tomat i nanār: Felhē, oemdo wak te, oetoeroek afa wēr o hē.

Hirroe erba-rāt ruk tomat ini rahan, i nanār: Koet ja, oemkai woekoen lēran oemit tomat rir dōs, eroet nĭngrehi teiran, batang oemhoel waheid; waeid lēran oemwār woek dōs i hē.

Tomat i endoek enmoôn ruk, koet enhorak: Tĕran ēj, oemtoeroek afa leen wel te, baeil-uk i?

Tomat i nanār: Jaw oenār baeil-uk ja.

Felhē koet enreek wel koebang roebi wān roe, enreeng wel tomat i, enba wel.

5. Sār toemtoem labo! — Koet i enba wel, enba wel fel Gelanit iwil. Tomat aein enir woek koet endat ma nanār: Koet o, oembwa be hēro?

Koet i nanār: Jaw oehaawk oebarngoer hē, oemkai āng hir nejen erkai toet afa bo, baeil-ak jaw oebōd mĕlê, oerās felhē lēran oemeek lāi hē.

Tomat i nanār: Fel en i, oemdat-ak te, jaw wel te oetoeroek afa wēr o hē. Hirroe errāt wel tomat ini rahan bo, enoet bĭssa dār hir erdoek, i nanār: Koet ja, betne oemdeinar tomat erkafrĕhe, batang, oemhoer berkār i waheid, oemdoek oemdeinar waheid, fō lēran ertaha o fō saksiw waheid: i dōs.

Tomat i endoek enmoôn ruk, koet i nanār: Tĕran hē, baeil-uk i te, matak oemtaba leen wel?

Tomat i nanār: Oetoeroek afa baeil-uk ja.

Fel-ak hē koet enreek wel koebang roebi wān til, nanreeng tomat i wel bo, enba.

6. Sār toemtoem labo! — Koet i enba wel, hoeb endoek enfikir na afani, tomat entoeroek wēr i, nanār: Wĕh, dĕni entoeroek wel afa waawn woek en laeinlĕ hē. Oho waeid aka! Fel en hē, oerās oekai toet ruk afa atoeran bĭssa hē, oetal oeba-il rĕhe jō.

I bo koet enba wel, enba wel famĕhe enil ni ohoi.

Ni jaman enit ruk koet bōdbōd enil ma, enhorak: O oemtal denbe, oemil wel hē?

Koet i nanār: Jōw! oeba-jāl noehoe miēt bĭssa.

Het opperhoofd sprak: Neen, anders niets.

De jongen gaf het opperhoofd een gulden om hem te beloonen.

4. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De jongen ging verder, verder, tot hij weer aan een dorp kwam, zooals Ohoïdeer daarginds.

Een man zag hem komen en vroeg: He jongen, waar ga ge heen?

De jongen antwoordde: Ik ga waar ik ga en 't kan me niet schelen waarheen ik ga, als ik maar kan leeren. Mijn zes broers zijn alle zeer geleerd, weet je, ik alleen ben dom en daarom ben ik op stap om ook wat te leeren.

De man hernam: Kom dan mee en ik zal je wat leeren.

Ze gingen samen in zijn huis, en hij sprak: Mijn jongen, het kan gebeuren, dat ge de zonde ziet van anderen, die ontucht bedrijven; zorg dan, dat ge 't niet voortvertelt, want dan zijt ge zelf ook schuldig aan dat kwaad.

De man zweeg, en de jongen vroeg: Zeg baas, woudt ge mij misschien nog wat anders leeren, of dit alleen?

De man zei: Dit alleen wilde ik u leeren.

De jongen gaf den man twee gulden ter belooning en ging verder.

5. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De jongen ging verder, verder, zooals ginds tot Gelaniet. Een man zag hem komen en vroeg: Zeg jongen, waar ga je heen?

De jongen antwoordde: Ik wil gaan leeren, mijn zes broers, weet je, die weten alles van alles, ik alleen ben dom en ik vrees dat me dat later dikwijls in verlegenheid zal brengen.

De man sprak: Welaan, kom dan met me mee en ik zal je ook wat leeren. Ze gingen samen in zijn huis, hij spreidde een mat, waar ze op gingen zitten en hij sprak: Mijn jongen, als je menschen hoort twisten, zorg dan, dat ge u niet mengt in die zaak, blijf er niet naar luisteren, opdat ze u later niet tot getuige nemen, want dat is verkeerd.

De man zweeg en de jongen sprak: Zeg baas, is dit alles, of woudt ge er misschien nog iets aan toevoegen?

De man antwoordde: Dit alleen wilde ik u leeren.

Daarop gaf de jongen hem drie gulden ter belooning en ging verder.

6. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De jongen ging verder, en nog nadenkend over hetgeen de man hem geleerd had, riep hij uit: Kijk! deze heeft me hetzelfde geleerd als de eerste. Wel ja! Maar dan heb ik zeker de heele wijsheid al geleerd en keer ik terug.

En de jongen ging, ging tot hij weer zijn dorp bereikte.

De vader zag zijn dommen zoon terugkomen en vroeg hem: Waar kom jij vandaan dat je alweer terug bent?

De jongen antwoordde: Ohee! ik heb het heele land afgeloopen.

Rāt nanār: Moe koebang ibe wak?

Koet i nanār: Nĭng koebang? Nĭh! Koebang eĭn bĭssa ruk.

Rāt nanār: Je! Koet bōdbōd, oemoet aka fel en i? oemwatoek kensasa wel koebang town i?

Koet i nanār: Oewatoek, oewatoek be nē? Oebarngoer baeil i! Oereeng nĭng goer waeid aka!

Rāt raan sien ma, nanār: Doead naan koet nit sadka o! Koet moetan baeil i, oemlawoer lĭklak nĭng koebang bo: moe bōdbōd enwoessak woleen wel ental dēni ma, teoek oetaha-boewang rĕhe koet sisien o.

Fel-ak hē tĕran rāt enoeoek ni janan bĭssa fō hir erdikin-watoek en warin bōdbōd i.

7. Sār toemtoem labo! — Dede koet i raan soes baeil be ōh! Enba enroon wat bo. I bo, enba, enba, enba amnanat wel, famĕhe enho ohoi aein, baeil hoeb enroon, enroon wat.

Na ohoi i rāt aein woek ma, enit koet enroon baeil i, enhorak: Koet o, oemroon aka baeil i?

Ma koet i endoek enmoôn wat, enroon wat mĕhe.

Eidbo rāt enhorak wel: Matak mang erbangil o te? Matak hira enboer moe afa te? Oemnartoel tĕno!

Koet i endoek enroon wat mĕlê. Fel hē rat wioen bilbilan ma, enhorak faa wel: Batang oembobar waheid; oemnār wat, oemroon aka baeil i? Woekoen jamam ām erdikin-watoek o bo?

Koet i nanār: I ruk ja. Tĕran rāt o moesno ma, miski oenartoel rĕhe. Oemkai, āng hir nejen erkai bĭssa woek afa bo, baeil jaw mĕhe wat oebōd. Feli jamang enham woek ni mās, woer-harta, afa afa bĭssa wēr hir nejen bĭssa, jaw mĕhe wat woes. Eidbo oenār jamang: Mam, ma koebang odan-ak te fō oebarngoer naa wak, fo oekai woek afa mĕlê.

Oeteeng koebang, oeba rĕhe bo, oeba-jāl noehoe-miēt bĭssa, famĕhe koebang eĭn, oeba- il rĕhe.

Eidbo jamang raan sien lāi wel koebang eĭn ma, endikin-watoek rĕhe jaw nĕlê, enoet oedo ôn ruk ja.

Eidbo rāt i ni janan hoeman waeid i, enhoev en wat hirroe mĕhe, ni hôn namngēen ma, nanār: Koet o, oenār afa ja, bet moe soek, oetood o sak janang, teoek fōmoer oemhiloek, oemdir wel nĭng wāl.

Koet i nanār: Feli tĕran rāt. o oemnār afa, nĭng soek te, ning soek waeid te, jaw wattat kassien baeil i mĕlê, oeoet felbe fō oelēeng wel afa bo, rat o oemnār, jaw oekāi baeil oetoeroet wat.

8. Sār toemtoem labo! — Koet i endoek ruk enhoev rāt bo, lēran rāt i nanār: Oemdo wak itaba itfaha wāv aein fō itmirrin tomat.

Hirroe erba ma, erho woek ohoi angled ne, erfaha-ken wāv waeid.

De koning vroeg: Waar is je geld gebleven?

De jongen antwoordde: Mijn geld? Wel, dat is allemaal op.

De koning sprak: Och stommeling wat heb je uitgehaald, om zoo gauw zooveel geld te verkwisten?

De jongen antwoordde: Maar ik heb het heelemaal niet verkwist. Ik ben gaan leeren! Ik moest toch mijn meesters betalen!

Doch de koning was boos en hernam: De dood moge jou, onnut jong, halen! Zoo 'n domoor, die zoo onbenullig mijn geld versmijt: daar springt je domheid weer in 't oog. Kwajong, ik zal je voor goed verstooten.

En de koning riep zijn zoons bij elkaar, opdat ze hun dommen jongsten broer weg zouden jagen.

7. En zoo verhaalt de geschiedenis! — 's Nachts was de jongen radeloos, al huilend vervolgde hij zijn weg. Hij ging en ging steeds verder en ten laatste kwam hij, nog aldoor maar huilend, aan een dorp.

In dat dorp was ook een koning en toen hij zag, dat de jongen zoo huilde, vroeg hij hem: Zeg jongen, waarom huil je zoo?

Maar de jongen zweeg en huilde maar door.

De koning vroeg weer: Heeft iemand je misschien geslagen? of hebben ze je iets ontnomen? Vertel eens.

Doch de jongen huilde maar door. Toen vroeg de koning nog eens op heel innemenden toon: Kom, wees niet bang, zeg mij eens, waarom huil je zoo? Misschien hebben je vader en je broers je weggejaagd.

De jongen antwoordde: Ja, dat is het. Heer koning, gij beveelt het en daarom zal ik het vertellen. Mijn zes broers, weet u, kennen alles, ik alleen ben dom. Daarom verdeelde mijn vader ook al zijn goud, en schatten en alles tusschen hen zessen en ik kreeg niets. Toen zei ik tot mijn vader: Vader geef mij ook een weinig geld om te gaan leeren, opdat ik ook iets kenne.

Ik kreeg geld en ging heen. Ik reisde het heele land af, tot mijn geld op was en toen keerde ik terug.

Maar mijn vader was heel boos, dat het geld op was en joeg me weg en daarom ben ik hierheen gekomen.

De koning nu had geen kinderen en hij was alleen met zijn vrouw want deze was onvruchtbaar en hij sprak: Mijn jongen, ik zal je wat zeggen; als je wil neem ik je tot mijn zoon aan, om me later ook op te volgen.

De jongen antwoordde: Heer koning, gij zegt iets en of het mij bevalt of niet, hoe zal ik arme wees die ik ben, nog iets beweren; koning als gij spreekt, heb ik alleen maar te gehoorzamen.

8. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen de jongen nu bij den koning woonde, zeide deze op zekeren dag: Kom, we gaan een varken koopen om het volk te onthalen.

Eril rir ohoi ma, rĕbrāt rĕhe ma, rāt nanār: itaba itloeroek naa wak.

Hir erba erloeroek na wêr na nangan, hir erit wāv oeoer lai aein. Rāt i neslān enreek ni teimar roebil, enfan-ken woek wāv i, ma enmāt rĕhe hoeb. Rāt i nanār: Koet ēj, nĭng ngir endoek-oba rahan rōi, moefla, soemhaawk moesnalik: enlōi nĭng atbān roehoen hē, moefla ngihen-ak tē!

Eidbo koet i nĕfla naan mĕhe wat endat rahan hē, enseb-rāt rahan ma, sār toemtoem labo! enit hira aein entoeb enhoev rāt ni hôn na atbān i.

I bo, hirroe bĭssa erdoek nakritan rĕhe bo, baeil koet i enbobar ma, ensak-moer rĕhe, endoek entēoek na rahan loetoeboer en lēen entoeboer naa wak.

I enit ruk bo, i nĕfla rahan tāv, enrāt wel ma fō entaha ngir.

Entaha ma, nĕfla-il nangan rōi, rāt endoek entēoek i.

9. Rāt wahan elleman lāi ma, nanār: Aka enoet o oembwa mangmang baeil i, oedoek entēoek ental esmirlĕ, matak kamam elleman te bebe!

Koet nanār: Jaw koet bo, oereek woek nĭng koewat oefla mĕlê, ma naang ket bo, enoet jaw woek mangmang odan hē.

Eidbo rāt enafat-fĕdan bĭssa ruk wāv, nanār: Oembwa oemoeoek tomat angled wak, imsabloer wāv i enti ohoi. Jaw oeil-uk ja, oeslān oeil.

10. Sār toemtoem labo! — Rāt enil ruk ni rahan bo, ni hôn endoek enroon wat. I enfangnan: Jōw! oemat-uk hē: koet i toenan enhoel ruk nĭng sa wēr hông bo, woekoen enfĕdan ruk jaw hē.

Feli endoek enroon wat, rāt nanār: Ooemdoek enroon aka baeil i?

Ni hôn enfikir wel: Ah, woekoen nanār hoeb bo, felhē oekalāk i laein, fō lān fomoer rāt enwat i waeid. Nanār: Oeroon waeid aka; miski, oehoel waeid i.

Rāt nanār: Oemhoel tĕno! fō oekai-uk tē, woekoen mang eroet o sa te bebe?

Hôn i nanār: Sa wel te, sa waeid, aein te aein te oebobar wat oenār. woekoen dōs wel mĕlê, endoek fel en hē.

Rāt nanār: Bōk te sien, hangoer oemhoel rĕhe.

Ko wat i nanār: Felhē o moesno mĕlê, likfel nĭng lawan naa. Oemkai koet i, oemtood sak janam, koet i enkai atoeran einmĕhe woek waeid. Bet woekoen oemhaawk enfangnan lāi koet i, oemwāv nĭng mēet waeid, oetal oeba il jō fō ning ohoi; waeid, oerās oedoek oemēek laili ruk dē.

Zij gingen er samen op uit en kwamen in vele dorpen doch konden nergens een varken koopen.

Ze kwamen thuis en geheel bezweet als ze waren, zei de koning: Kom, laten we eerst gaan baden.

Ze gingen baden in een bron in 't bosch en zagen daar een groot wild varken. De koning greep in allerijl zijn pijl en boog en schoot het varken, maar heelemaal dood was het nog niet. De koning riep: Hee jongen, mijn hakmes heb ik thuis laten liggen, loop gauw, ga 't halen; het hangt naast mijn bed, toe, maak voort!

De jongen liep in één adem tot aan 't huis, hij klom binnen en zoo verhaalt de geschiedenis! hij zag iemand bij de vrouw des konings in het bed liggen.

Beiden waren hevig ontsteld, maar de jongen schrok en deinsde terug en bleef beneden voor het huis wachten, totdat de ander heengegaan zou zijn.

Toen hij hem zag gaan, ging hij aan den achterkant weer 't huis binnen om het hakmes te pakken.

Toen snelde hij terug naar 't bosch, waar de koning hem wachtte.

9. De koning keek heel somber en bromde: Waarom blijf je zoo lang uit, terwijl ik hier al zoo 'n tijd op je sta te wachten! Heb je last van dikke beenen?

De jongen antwoordde: Ik ben nog klein, en toch heb ik uit alle macht geloopen, maar ik was buiten adem en daarom duurde het misschien toch een beetje lang.

Toen de koning het zwijn gedood had, sprak hij: Ga het noodige volk roepen, om het varken naar huis te brengen. Ik heb haast, ik ga vast terug.

10. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen de koning thuis kwam, zat zijn vrouw al maar te huilen. Ze dacht: Oei, oei! nu moet ik sterven; de jongen heeft zeker mijn vergrijp al aan den koning verteld, die komt om me te dooden.

Daarom zat ze te huilen en de koning vroeg: Waarom zit je toch zoo te huilen?

Toen dacht zijn vrouw: Ah! misschien heeft hij 't nog niet verteld, en dan zal ik hem eerst aanklagen, opdat de koning hem daarna niet geloove en zij antwoordde: Laat me maar huilen en 't liever niet vertellen.

De koning hernam: Zeg het toch, dat ik het wete. Heeft misschien iemand u kwaad gedaan?

De vrouw antwoordde: Kwaad of geen kwaad, wat er van zij, ik durf het niet te vertellen want dat is allicht ook verkeerd; laat het maar zoo.

De koning drong aan: Goed of slecht, vertel op.

11. Rāt i nanār: Teoek meran-ak, oemkai koet i enrās-ken te bebe. Narāk wak rat enoeak koet i nanār: Mam ja, oesno inan afa odan, omoe soek woek oembwa te waeid?

Koet i nanār: Nĭng soek te nĭng soek waeid te, mam o moesno afa, miski oemāt naa afa raan i, felbe wak jaw oefen?

Rāt i nanār: Fel en hē, oemteoek, oeoet soerat koet aein, o oemtaha-ti teoek orang-kaja Hiloek de?

Rāt entoelis na soerat i ensib orang-kaja Hiloek: koet i entaha-ti soerat i wēr o, miski oemfĕdan: ni hoekoem waawn ruk i.

12. Sār toemtoem labo! — Koet i enba ma, enho ruk ded leen, tomat endoek entirat ni sār, enhorak: Oembwa be?

Koet i nanār: Tĕran rāt nesno oetaha soerat teoek orang-kaja Hiloek.

Tomat i nanār: O koet mĕlê, oembwa roro ruk, jêm nĕfre bo, oemdoek odan-ak te, oemtaha-sak rafat, teoek oeoet wēr o mĭn, bĕnaw o moean.

Koet i nanār: Oebre te be, oeslān-ak oetaha soerat i wēr orang-kaja, rāt nesno, mangmang, oebobar.

Tomat i nanār: Dĕni soes waeid, teoek, oesno nĭng ko aein entaha nesloeroek soerat i enti orang-kaja rōi.

Eidbo koet i nin naan rôt-uk afa, enba-ti woek-harang orang-kaja ni doekdoek, enhorak, soerat enharang i ruk te hoeb.

Orang-kaja nanār: Soerat oekai ruk, afa rāt maksoed naa, adjāt ruk, oemteoek, oebās wel rāt ni soerat, oemtaha-ti tĕran rāt.

Eidbo tĕran rāt enit wel orang-kaja ni soerat enkai enfikir waeid ruk ma, nanār: Je! aka wel fel en hē? Orang-kaja nanār: afa jaw oesno adjāt bĭssa ruk, felbe koet i enwaeit baeil i?

I bo ma, rāt enkikai waeid.

13. Sār toemtoem labo! — Eidbo fel mēran tĕran rāt nanar wel: Koet ja, oemtaha wel soerat aein teoek orang-kaja Dēboeoet.

Na soerat i wel rāt nesno orang-kaja Dēboeoet hira entaha-ti soerat wēr i, miski enfĕdan rĕhe, ni hoekoem waawn ruk i.

De vrouw hernam: Och kleine toch! Wat zit je daar te jengelen. Je hebt immers geen handen of voeten, blijf toch rustig op je slaapmat liggen.

Maar de kleine bleef aandringen en eindelijk maakte de vrouw dan ook boog en pijltjes voor hem.

De boorschelp sprak: Moeder, ge hebt al boog en pijltjes voor me gemaakt, breng ze nu aan den rand van gindsche zandplaat; ik zal achterna komen om ze te nemen.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De kleine ging langs het strand visschen. Toen hij bij de zandplaat gekomen was, trok hij zijn schelp uit, die hij daar liet liggen en nam zijn boog en pijltjes. Hij schoot en hij raakte visschen, ontelbaar! Oh! Hij sleepte aan zijn rijgsnoer: zeekoeien, roggen, haaien, enz. enz., heel, heel veel. [1])

De kleine ging terug. Hij liet zijn rijgsnoer, boog en pijlen op de zandplaat liggen en trok zijn schelp weer aan.

Toen hij thuis kwam, zei hij: Zeg moeder, ga ginds naar de zandplaat en sleep mijn rijgsnoer visschen naar huis, om ze te roosteren.

De vrouw antwoordde: De dood hale je, domme boorschelp! — Wat wil je me wijs maken? Dat de schimmen je rijgsnoer weghalen! [2]).

De jongen hernam: Moeder, hoe zou ik u wat wijs durven maken? 't Is waarachtig waar, vandaag zult ge pijn in den rug krijgen van 't visch sleepen.

De vrouw antwoordde: Nu ja, dat zal zoo erg niet doen.

De kleine wedervoer: Bij ons land! [3]).

De vrouw dacht: Zou de jongen misschien toch gelijk hebben? Ik zal dan toch maar eens gaan kijken.

3. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De vrouw zag het rijgsnoer van den jongen op de zandplaat liggen. Verbazend, wat een visch! Zeekoeien, haaien, roggen een ontzaglijke hoeveelheid, alleen groote visschen. [1]).

Zij kon ze bijna niet gesleept krijgen. Ze maakte een groot rooster en dag en nacht was ze in de weer met visch roosteren.

En later gebeurde het zeer dikwijls zoo.

De jongen werd langzamerhand groot en op zekeren dag sprak hij tot de vrouw: Zeg moeder, ik ben al groot geworden, ga er op uit, om een vrouw voor mij te zoeken.

De vrouw sprak: Och wat, jij boorschelp! Je hebt geen handen of

---

[1]) Wij noemen een paar bekende groote zeevisschen. Alle de in den tekst vernoemde soorten zijn niet door Nederlandsche namen weer te geven.

[2]) Het leven der schimmen of zielen hiernamaals stelt men zich voor, geheel gelijkend op het aardsche leven, doch triestig en treurig. Al wat minderwaardig is, is nog goed genoeg voor de schimmen. Zie U. e. v. W. blz. 391.

[3]) Alles wordt bezield beschouwd, dus ook het land dat men bewoont en de landgeest is uiteraard een groote geest, die bij bezweringen vaak wordt aangeroepen.

Koet i nanār: Nen hē, oembwa rĕhe, oesib ruk mang eroet dān, dān bōk ma, oemoet, oemoet naa wat.

Eidbo ko wat i enba-jāl noehoe-miēt bĭssa, enhêr, enhêr naa waeid mēlê. Enhoel koetaflêr ni toem ma, tomat bĭssa erdoek enmalit wat, ernār: koetaflêr mēlê, ma ambobar.

Eidbo enho wel ohoi lāi aein, rāt aein endoek woek, ni janan wat einfit. Ko wat i nanār: Tĕran rāt, oetood nĭng koetaflêr aeĭn, enhaawk nafaw bo, fel en hē oehaawk oehêr ental tĕran rāt o, betne oemtarim bōk, ma moe janan wat aein fō ni hôn.

Rāt i nanār: Ah! oemhêr aka fel en hē? felbe koetaflêr enhaawk nafaw ko wat aein?

Ko wat i nanār: Oemteoek, oehoel koet ni toem wak, ni oetoet bĭssa fō oemkai wak, oemlēeng.

Endoek enhoel ma, rāt enmalit nesloeroek wat.

4. Sār toemtoem labo! — Rat nanār: Itkai ental nĭng janan hir mĕhe naa wak. Hira entarim te waeid te, ental wat rir soeksoek.

Eidbo enhorak, hiernejen bĭssa rĕfenfen wat, baeil Watwarin nanār: Jaw oekai oenār afa waeid, jamang enleeng wat, koetaflêr ma, hông lĭklak wel te, oetarim.

Eidbo rāt enhorak: Moe brān woek, oemwêr ko wat ni wilin: nĭng rahan lir einwow mās tên einwaw, na nĭng katleen ngoes mās einfāk.

Koet nanār: Nĭng brān. Oemteoek meran esmĭr wak fō oeoet; bet matak dēdan i nafdoed te roer, batang, oembobar waheid.

Eidbo narāk rāt enbatar, enleĭk bĭssa ni lir, mās tên einwow, ni ngoes mās einfāk erdir ni katleen, enhoev ni kasbêr lalai einroe wel.

5. Fel hē ko wat enoet koetaflêr sentoeb esbo waeit bōkli enoet sentoeb sĭrsĭr ruk Watwarin, enoet hirroe rafaw.

Eidbo dedan Watwarin enwār ni hôn koetaflêr entoeb ni reĭn raan ma, tomat leen erdeinar hirroe erdoek erhoel toem Watwarin ni reĭn raan.

voeten, geen ooren of geen gelaat, je ligt maar op je mat te rollen; daar kan niets van komen.

De jongen hernam: Moeder, ga toch. Ik heb al iemand opgedragen het noodlot te raadplegen, het voorteeken is gunstig, ge zult zeker slagen. [1].

De vrouw liep het heele land en strand af, doch vroeg overal tevergeefs. Ze verhaalde de geschiedenis van de boorschelp maar alle menschen lachten er om en zeiden: Trouwen met een boorschelp, dat durven we niet aan.

Ze kwam eindelijk in een groot dorp, waar ook een koning woonde, die zeven dochters had. De vrouw sprak: Heer koning, ik heb een boorschelp opgevoed en die wil huwen. Daarom wil ik u, heer koning, vragen of het u niet believen zou hem eene uwer zeven dochters tot vrouw te geven.

De koning antwoordde: Maar hoe kun je zoo iets vragen? Wat wil een boorschelp een vrouw trouwen?

De vrouw hernam: Ik zal u zijn geschiedenis verhalen, en al zijn doen en laten, dan kunt ge daarna beslissen.

Hij vertelde, maar de koning deed niets dan lachen, al door.

4. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De koning sprak: Laten we eerst mijn dochters zelf eens hooren. Laat ze zelf zeggen of ze toestemmen of niet.

Hij ondervroeg ze en zes weigerden beslist, doch de jongste, Watwarin, sprak: Ik heb geen eigen meening, laat mijn vader beslissen, al is mijn echtgenoot dan maar een boorschelp, 't is mij goed.

Toen vroeg de koning: Maar zijt ge ook bij machte den bruidsprijs mijner dochter te betalen? Aan de acht groote palen van mijn huis, acht groote stukken goud en in de voorkamer vier pullen vol goud.

De jongen antwoordde: Daartoe ben ik in staat. Morgen ochtend zal het geschied zijn. Maar als er misschien dezen nacht onweer en aardbeving is, wees dan niet bevreesd.

Toen de koning 's morgens opstond, zag hij aan de acht hoofdpalen van zijn huis acht groote stukken van goud hangen en in de voorkamer stonden vier pullen vol goud, en bovendien nog twee groote kanonnen.

5. De vrouw legde nu de boorschelp op een fraaien nieuwen sarong vlak bij Watwarin en liet ze samen huwen.

's Nachts bracht Watwarin haar man, de boorschelp, in haar kamer, en de andere huisgenooten hoorden dat ze elkaar in de kamer van Watwarin verhalen vertelden.

---

[1] Over het wichelen, horoscoop-trekken of noodlot-raadplegen, wat de Keiees doet vooraleer hij een zaak van eenig belang onderneemt, zie: U. e. v, W. blz. 94.

Rāt hirĭs ni hôn ni janan bĭssa erdoek erfarnĕhe rĕhe bo, noetoen dēdan erdoek erkaneek ma, erit hira waeid, baeil erdeinar wat tomat wioer. Esmĭr wel erit baeil koetaflêr entoeb.

Erhorak woek Watwarin ma, baeil endoek enmoôn wat.

Eidbo rāt enoet ni adil. Enoeoek ni parĭntĕ bĭssa, fō erba eroet atoeran Eiwāv na ohoi leen aein. Fel hē tomat bĭssa erba, Watwarin wel te enba woek.

Rāt ni hôn enweeng i enhoev woek bo, endoek enfakwoenin rahan raan, endoek enkaneek koetaflêr i.

6. Sār toemtoem labo! — Hir erba waeil ruk, ko wat i enit koetaflêr enlok wel ni biboen ma, enreet bĭssa bōkbōkli, entai ni serwow, ni sepāt, enhoer ni rawit jas, nakroe ni toppi, āh! ni bakbakeen masmās famĕhe wat. Entai woek ni ledjaran ma, nĕfla.

Eidbo enho leen-sĭr ruk ohoi, tomat koet erdoek natmeen na miēt ratan i, erit laein. Hir rĕfla, erwoo-toel: Hira lāi aein enma wel ruk hē!

Tomat lāi bissa erdoek ertiwa ersikar, ersōi-beĭn, erbobar; ertalik rĕhe fō erba erleĭk.

Eidbo koetaflêr enho ruk ohoi wahan, enkeet bĭssa ruk ni ledjaran, endir enteoek wat hir.

Tomat erbobar, erleĭk koet i waawn Doead nabi, ertaha bĭssa boekmam maneran bōkli: naan narnār, isoe mel enhoev isoe mari.

Baeil koetaflêr nĕfen enmam afa.

Eidbo fomoer Watwarin enoet woek boekmam sisien: naan kolkol, isoe watan ma, entam rĕhe fō enmam.

Tomat angled erkai erfikir afa waawn i waeid, ernār: Doead nabi amoesōb o, amoet bĭssa boekmam bōkbōk oemmam, o moefenfen wat mĕhe, boekmam sisien felbe wak oemtarim?

Ma koetaflêr endoek enmoôn wat, entai wel ni ledjaran ma, nĕfla-il.

Rāt woek enhoev ni parĭntĕ bĭssa nĕfla-il woek ni ohoi.

7. Sār toemtoem labo! — Koetaflêr enho laein ma, enlok wel ni bakbakeen bōkbōk enhaawk entai wel ni biboen ma, biboen enit waeid ruk.

Oemkai, rāt hôn enit koet enreet baeil i, entai ni ledjaran, enit ni

De koning, diens echtgenoote en al hun kinderen, waren daarover zeer verbaasd en zaten elken nacht op den loer, doch ze zagen niets en hoorden alleen het geluid van menschenstemmen. En 's morgens zagen ze alleen de boorschelp daar liggen.

Ze ondervroegen ook Watwarin, doch deze vertelde niets.

Toen gebruikte de koning een list. Hij riep al zijn onderhoorigen bij elkaar om naar een ander dorp op vriendschapsbezoek te gaan. [1]) Alle menschen verlieten dus het dorp en ook Watwarin ging mee.

De echtgenoote des konings wendde voor dat ze ook mee ging, doch ze verborg zich in huis en bleef daar de boorschelp bespieden.

6. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen al het volk was heengegaan, zag de vrouw dat de boorschelp zijn schelp uittrok en zich in fraaie kleeren stak: hij trok een broek, schoenen en een jas aan, zette een hoed op; en zie, al zijn kleeren waren van louter goud. Hij steeg te paard en reed weg.

Toen hij het dorp naderde, zagen de kinderen, die op het strand speelden, hem aankomen. Ze liepen heen en riepen rond: Heu! daar komt nog een groote mijnheer aan!

De groote menschen, die allemaal aan 't trommen, zingen en dansen waren, ontstelden; ze scheiden uit met dansen om te gaan zien.

Intusschen was de boorschelp al tot den rand van het dorp genaderd; hij had zijn paard vastgebonden en stond hen af te wachten.

De menschen waren beschroomd en beschouwden dien heer als een godsgezant. [2]) Ze boden hem zeer fijn pruimgerij aan: fijn sirihblad, veredelde betel en bedwelmende betel.

Doch de boorschelp nam geen pruimgerij aan.

Later kwam Watwarin en deze bood hem gemeen pruimgerij aan: slecht sirihblad en wilde betel; doch van haar nam hij het aan en pruimde.

Het geheele volk begreep daar niets van en sprak: Godsgezant, verontschuldig ons, maar gelieve ons te verklaren hoe het komt, dat u het fijne pruimgerij, dat we u aanboden, weigert en het gemeene neemt u aan.

Doch de boorschelp zweeg, besteeg weer zijn paard en reed terug.

De koning met al zijn onderhoorigen keerde insgelijks terug naar zijn dorp.

7. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De boorschelp kwam het eerst thuis; hij trok zijn kostbare kleeren uit en wilde weer zijn schelp aantrekken; doch hij vond zijn schelp nergens terug.

Ge moet weten, toen de koningin de boorschelp zag, die zich zoo

---

[1]) Letterlijk: *Keieesch gebruik doen.*, hetgeen bestaat in het over en weer elkaar geschenken aanbieden, vooral wegens betrekkingen, die uit de huwelijksadat voortvloeien.

[2]) Het woord *nabi* dat we in den tekst aantreffen, duidt op Islamitischen invloed. Van huis uit kent hij geen godsgezanten.

biboen entoeb kafnoeoet **raan**, na rĕhe mĕlê, enreek wāt, entêv-lawoer bĭssa, enwaroek na taheit.

Eidbo koetaflêr endoek enramak-hikhaawk ni biboen ma, enit waeid. Entoeb wat enroon ni biboen, ni oelin nengne nerdidin bĭssa mĕlê, woekoen enmāt hē.

Eidbo rāt hôn enbobar ma, enwaeik lam enreek lam wahan nanloeroek koetaflêr i.

Hoeb endoek enoet wat, rāt enhoev ni parĭntĕ bĭssa enil woek ohoi. Hir bĭssa wel erwaeik lam fō arôn nanloeroek koet i. Erloeroek namris, koet enwaeit ma, endoek ngit ruk fō oemat.

Eidbo fomoer rāt janan hir bĭssa erhaawk koetaflêr fō hôn, ne Watwarin nanār: Waeid hē, laein imĭs bĭssa imsalngit i, jaw miski hông liklak wel te oetarim rĕhe. Fel en hē enil ruk fō tomat bōkbōk, jaw amĭs amfaw amnanat ruk, Doead enkai ruk, hira enwir-hitil naa ruk waeid.

Toem eĭn ruk hē.

---

fraai uitdoschte en zijn paard besteeg, zag ze ook zijn schelp op zijn leger liggen. Ze nam ze weg, sloeg ze met een steen tot scherven, die ze in de zee uitstrooide.

De boorschelp tastte overal rond naar zijn schelp, doch vond ze niet. Hij zat te huilen om zijn schelp, hij bibberde en sidderde over heel zijn lijf en scheen het te zullen besterven.

De koningin schrok er van en ze kookte een pompoen en baadde de boorschelp met het afkooksel. [1])

Toen ze daarmee nog doende was kwam ook de koning met heel zijn volk thuis. Zij allemaal kookten eveneens pompoenen als geneesmiddel om de boorschelp te baden. Ze baadden hem herhaaldelijk en hij kwam weer bij en bleef mensch voor altijd.

Toen wilden alle de dochters des konings de boorschelp tot echtgenoot hebben, maar Watwarin sprak: Daar komt niets van! Eerst hebt gij allen den neus voor hem opgetrokken en ik, al was het ook een man van niets, ik heb hem genomen. En nu hij zoo'n voortreffelijk man geworden is, weet, dat wij al lang samen getrouwd zijn, God weet het reeds [2]) en niemand kan dat huwelijk nog verbreken.

Hier is de geschiedenis uit.

---

[1]) Een afkooksel van de pompoen (cucurbita maxima Duch) wordt voor geneeskrachtige wassching bij verschillende ziekten aangewend.

[2]) Als beginsel geldt, dat elk huwelijk, hoezeer ook tegen de gewone adat voorschriften, indruischend, eenmaal voltrokken, moet gewettigd worden, als dit eenigszins mogelijk is. De uitdrukking hiervoor is, dat God het huwelijk reeds kent en niemand kan het meer verbreken. Zie: U. e. v. W. blz. 319.

KO KASSIEN.

Sār toemtoem labo! — Rat lāi aein, ni ohoi endoek kwoek taheit, baeil ni oemat woho, enhoev ko kassien aein woek erdoek iloen rāt.

Eidbo rāt i endoek endad ni habo. Habo adjāt waeil ruk, i ensib hira aein enrāt iloen rōi, enhêr ko kassien ensoe, fō enoet i enkod na ni habo.

Ko kassien enbobar bo, ma rāt nanār-daāng wat, feli entoeroen rĕhe.

Ko kassien i nanār: Bet fel en hē, jaw oehaawk woek oehêr afa.

Rāt nanār: Afa te afa, oemnār.

Feli ko kassien enhêr fō ni mantrōs na habo i kakahāi einfit, enhoev rir kafnoeoet einfit enhoev taw arôn einfit.

1. Eidbo ko kassien nĕfla. Nĕfla amnanat soes, famĕhe kakahai ermel bĭssa fō lāi ruk. I bo entaha-ken ruk ohoi aein, meman ohoi bĭs.

Na ohoi i bĭs famĕhe wat. Feli enhilik ahôr, entoeboer nangan.

Tomat ohoi doean ernār: Bir soek, imlôn woek bĭs woho, imtaha norang bir soeksoek wat.

Feli ko kassien nanār wē ni oemat: Afafa bĭssa imwāv, imbir; imtood te imwiwit, rāt ni.

2. Sār toemtoem labo! — Nĕfla wel famĕhe enho wel ohoi aein, meman ohoi perah. Na ohoi i afa bĭssa perah famĕhe wat.

Eidbo ko kassien enreek ni afafa bĭs woho, nanfaha perah.

Ohoi doean ernār: waheid, itoet dagam waheid, itĕfjan wat, imtoeoe ruk bĭs wēr am, fel-ak i perah afa bir soek, imtaha wat norang wat bir soeksoek.

Fel en hē ko kassien nanār we ni oemat: Afafa imwār, imbir; afa imtood te imwiwit, rāt ini.

3. Sār toemtoem labo! — Enfair wel ahôr, nĕfla wel. Amnanat wel odan enho ohoi aein meman ohoi sak mās.

Ohoi i, dede! Endoek woelwoel wat, afafa bĭssa mās bōkbōk famĕhe wat. Ko kassien entoeboer wel nangan, enreek wel ni perah woho nanfaha mās woelwoel.

DE ARME.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Daar was een groot koning. Zijn dorp lag ook aan zee, maar een aantal zijner onderdanen, alsook een arme woonden in 't bergland. [1]).

De koning bouwde een schip. Toen het schip gereed was, zond hij iemand den berg op, om den arme aan te zeggen naar beneden te komen, want hij wilde hem gezagvoerder maken van zijn schip.

De arme zag daar tegen op, doch de koning bleef aandringen en eindelijk nam hij aan.

De arme sprak: Als het dan zoo wezen moet, zou ik ook iets willen vragen.

De koning sprak: Wat het ook zei, zeg op.

Toen vroeg de arme als matrozen op zijn schip zeven kleine wichtjes met hun zeven luiers en zeven klapperdoppen met drankjes.

1. De arme voer weg en zeilde al maar door, zeer lang, totdat de zeven kleine kleuters allemaal groot geworden waren. Toen belandde hij op een eiland dat koperland heette.

Op dat eiland was alles van koper. Hij liet het anker vallen en ging aan wal.

De bewoners zeiden: Als ge graag koper wilt laden, neem maar mee, zooveel ge wilt.

De arme zei dan tot zijn volk: Al wat ge op den rug meedraagt, is voor jullie; wat ge sleept of aan de hand draagt, is voor den koning.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Hij voer verder, totdat hij een eiland bereikte, dat zilverland heette. Op dat eiland was alles van zilver.

De arme nam wat koper mee om zilver te koopen.

De bewoners zeiden: Neen, laten we geen handel drijven maar elkaar geschenken aanbieden; gij hebt ons al koper gegeven, neemt van het zilver mee zooveel ge wilt.

De arme zei dan tot zijn volk: Al wat ge op den rug meedraagt is voor jullie; al wat ge sleept of aan de hand draagt, is voor den koning.

3. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Hij lichtte weer het anker en voer verder. Na eenigen tijd bereikte hij een land, dat goudland heette.

Dit land, ah! was geheel geel, alles was er van louter goud. De arme ging weer aan wal en nam een deel van zijn zilver mee, om goud te koopen.

---

[1]) Bijna alle dorpen op Kei zijn aan zee gelegen. Op degenen die in 't binnenland wonen wordt weleens gesmaald alsof ze achterlijke boschmenschen zouden zijn.

Eidbo ohoi doean ernār: Waheid, itoet dagam waheid-ak te, baeil itoet wat atoeran Eiwāv. Imtoeoe ruk perah wēr am, im wel te imtaha wat mās ental bir soeksoek.

Eidbo ko kassien ensib wel ni oemat bĭssa: Mās imwāv, imbir; imtood te imwiwit, rāt ini.

4. Sār toemtoem labo! — Enmoewat ruk mās famĕhe habo raan, ko kassien ensak wel lār, nĕfla wel.

Amnanat wel odan enho wel ohoi aein, meman ohoi toekan. Na ohoi i tomat bĭssa toekan famĕhe wat.

Ko kassien entoeboer woek nangan, enhorak tomat toekan aein: Jaw oehêr o fō oemdad nĭng oerat aein, oemtarim woek te waeid?

Toekan i nanār: Oetarim te bebe, oemnār wak.

Ko kassien nanār: Oemoet nĭng habo bĭssa mās wat, oemrās moe brān woek te waeid?

Toekan i nanār: nĭng brān woek.

I enmengāk bo, na woean tĭl habo mās adjād bĭssa ruk. Adjād bĭssa ruk, ko kassien enhaawk nĕfla-il wel fō ni ohoi.

5. Tomat toekan i nanār: Batang, oemfareït waheid lair toetoe kas'-rōi; imho sĭr, immiet bĭssa hē: imkai, toet wowan i roebai laitên aein ni ohoi.

Eidbo ko kassien enfanāk woek waeid, nĕfla-jāl ruk lair, enit roebai waeid. Feli entoeboer woek nangan, enho ohoi aein, tomat wat famĕhe wat, berebrān baeil sisien ein te roe wat. Enit woek ko wat aein mēman Boetri, enhorak: Roebai lai ibe?

Boetri nanār: Roebai enil ruk fō oemat, enba enoet atoeran Eiwāv, rāfroe wak enil.

Eidbo ko kassien enhêr wel wêr i nĭn. Boetri entaha selin aein endo, entanan wē ko kassien.

Ko kassien na jêr, entaha-bās woek Boetri liman, enhorak: Matak moe soek woek jaw hông o te?

Boetri nanār: Nĭng soek woek, betne oemtaha nĭng aroemoen, tomat ohoi ratoet bĭssa erkai, soes, oemteoek oea mantiloer watoe oemtam.

Eidbo Boetri enil-rāt ni rahan ma, entoewan fid, endoek enfakwoenin reïn raan. Enil fō mantiloer. Ko kassien na rĕhe, neslān enil ni habo, enfakwoenin mantiloer i na klêr raan, ensak lār ma, nĕfla.

Doch de bewoners zeiden: Neen, laat ons geen handel drijven, laat ons alleen geschenken wisselen. Gij hebt ons al zilver gegeven, neemt gij nu goud zooveel ge wilt.

De arme beval weer aan zijn volk: het goud dat ge op den rug meedraagt, is voor jullie, maar wat ge sleept of aan de hand draagt is voor den koning.

4. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen de arme zijn schip vol goud geladen had, heesch hij weer het zeil en voer verder.

Na eenigen tijd kwam hij aan een land, dat vakliedenland heette. In dit land waren alle bewoners vaklui.

De arme ging aan wal en vroeg aan een vakman: als ik u een werk opdraag, zoudt ge dat voor mij willen doen?

De vakman antwoordde: dat ligt er aan, laat eens hooren wat het is.

De arme hernam: Mijn heele schip van goud maken, zou je dat kunnen ?

De vakman antwoordde: Zeker, dat kan ik.

Hij nam het werk aan en over drie maanden was het gouden schip gereed. Toen het gereed was, wilde de arme naar zijn land terugvaren.

5. De vakman zei: Pas op, dat je niet te dicht langs gindsche kaap zeilt, komt ge er te dicht bij, dan zult ge allemaal sterven. Onder de overhellende rots, weet je, is het hol van een reuzenslang.

Doch de arme sloeg er geen acht op. Hij zeilde om de kaap en zag heelemaal geen slang. Toen ging hij zelfs aan wal, en kwam aan een dorp waarin uitsluitend vrouwen woonden. Mannen waren er alleen een paar oude versleten sukkels. Hij zag er ook een vrouw die Boetri heette. Hij vroeg haar: Waar is de reuzenslang?

Boetri antwoordde: De reuzenslang is in mensch veranderd en is uit voor adatzaken, overmorgen komt hij terug. [1]

De arme vroeg haar verder water om te drinken. Boetri bracht een schelp vol water en reikte ze hem aan.

De arme nam de schelp aan, doch greep meteen de hand van Boetri en vroeg haar: Wilt ge niet mijn vrouw worden?

Boetri antwoordde: Heel graag, maar als ge mijn persoon meeneemt, weet heel het dorp het, en dat kan ons last veroorzaken, maar wacht, ik zal u een ei geven.

Daarop ging Boetri haar huis binnen, sloot de deur en hield zich binnen schuil. Zij veranderde in een ei. De arme nam het weg, spoedde zich terug naar zijn schip, verborg het ei in een kist, heesch de zeilen en voer weg.

---

[1] Wijl hier beslist een mannelijk wezen bedoeld wordt, zullen wij hier het woord *slang* ook maar als mannelijk beschouwen.

6. Sār toemtoem labo! — Habo nĕfla ruk bo, mantiloer enil ruk fō oemat.

I bo de roe ruk roebai lai hirroe ni hôn eril ruk rir ohoi. Erdoek amnanat ruk odan, enit Boetri waeid, enfangnan: Matak endoek reĭn raan ma, enwoö: Boetri ja, ma wêr jaw oeĭn.

Hira enhawa waeid. Ensiek bĭssa rahan, enit Boetri waeid. Enhorak wel tomat leen: Boetri enho odanbe?

Hira enkai waeid.

Enhorak wel: Matak hira aein enho woek ohoi i?

Hir ernār: Ko kassien enho woek.

Fel en hē enfangnan-ken ruk: Toenanli, ko kassien enboer.

Eidbo roebai lāi i raan sien laili rĕhe, ni iwoen nĕfroeak rĕhe, endir nabnair fel aflêr. Enit habo ko kassien ni nĕfla ruk roro rōi ma, enohoksoe taheit, nanang wat norang, entoeb laili, baeil noehoe janat aein.

7. I bo ko kassien enit woek ma, enbobar, nanār: Deddo! itmat-uk hē!

Roebai enlang ruk wowan bo, enma sĭrsĭrli ruk hē, Boetri enhorak: Kabār naa te waeid?

Ko kassien nanār: Naa hē.

Boetri nanār: Ma endat.

Eidbo na kabār, enwatoek-soe taheit. Kabār enil fō lōr-ngoerwān, hirroe erkaftal, erkaslēbak, lōr-ngoerwan enlōi nĕkfinoer wat, taheit enloeoer ma, mangmang roebai enrĕhe i ma, enmāt.

9. Eidbo roebai enlān wel hir, Boetri enhorak: Tanglaman naa te waeid?

Ko kassien nanār: Naa hē .

Boetri enwatoek wel tanglaman ensoe taheit, enil fō oewe. Eidbo oewe entaha-koeoek roebai, hirroe erkaftal wel na taheit raan ma, mangmang roebai enfedan woek oewe.

Roebai enho sir wel ruk, Boetri enhorak wel: Il naa te waeid?

Ko kassien nanār: Naa hē.

Boetri enwatoek-soe taheit il woek, enil fō akrit. Eidbo akrit ni fakar einfak ertaha-koeoek roebai oeoen na ratan, einfak wel na teinan. Roebai enlang wowan naa waeid ruk, famĕhe mangmang wel odan enreek ni koewat, enwir — wiek rĕhe akrit ma, enlān wel habo.

6. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen het schip in de vaart was, veranderde het ei weer in mensch.

Na twee dagen nu kwamen de reuzenslang en zijn vrouw thuis. Hij was er al eenigen tijd en zag Boetri niet en dacht: Ze is misschien in haar kamer en hij riep: Hee! Boetri, breng mij eens wat water te drinken.

Daar kwam geen antwoord. Hij doorzocht het heele huis, doch vond Boetri niet. Hij vroeg aan de andere menschen: Waar is Boetri toch?

Niemand wist het.

Hij vroeg verder: Is er misschien iemand hier in 't dorp geweest?

Men zeide hem: Ja, de arme is hier geweest.

Toen begreep hij al: Dan heeft de arme haar stellig ontvoerd.

Daarop ontstak de reuzenslang in hevigen toorn, zijn binnenste kookte, hij stond overeind als een mast. Hij ontwaarde het schip van den arme dat in de verte wegzeilde; hij sprong in zee en zwom het achterna. In zee liggend geleek de reuzenslang wel een eiland.

7. Toen de arme hem zag, ontstelde hij hevig en riep uit: Och arme! wij zijn verloren.

De slang opende reeds den muil en kwam al vlak bij. Toen vroeg Boetri: Hebt ge misschien gaba-gaba? [1])

De arme antwoordde: Ja, die heb ik.

Boetri hernam: Geef hier dan.

Ze nam de gaba-gaba en gooide die in zee. De gaba-gaba veranderde in een potvisch en begon met de slang te vechten; ze worstelden, de potvisch proestte het water de lucht in, de zee ziedde, doch ten slotte werd hij door de slang overwonnen en gedood.

9. De slang achtervolgde hen weer en Boetri vroeg: Heb ge hier klapperstengels. [2])

De arme antwoordde: Die heb ik.

Boetri wierp een klapperstengel in zee en deze veranderde in een kaaiman. De kaaiman greep de slang aan en ze lagen samen in zee te vechten, doch ten slotte doodde de slang ook den kaaiman.

Toen de slang weer naderbij kwam, vroeg Boetri: Heb je klapperbolsters?

De arme antwoordde: Die heb ik.

Boetri gooide een klapperbolster in zee en deze veranderde in een polyp. Vier der vangarmen van de polyp grepen de slang van boven bij den kop vast en vier van onderen. De slang kon den muil niet meer openspalken. Maar eindelijk, met inspanning van al zijn krachten, scheurde hij de polyp van een, en vervolgde weer het schip.

---

[1]) Gaba-gaba is een in Indië algemeen bekend bouw- en gebruiksmateriaal. Het is de dorre hoofdnerf van het sogopalmblad.

[2]) Eigenlijk wordt hier bedoeld het breede okselstuk van het blad van den kokospalm.

Enma sĭrsĭr ruk, enlang wel ruk wowan, matak enliboek ruk habo. I bo Boetri entaha barit enhoev ngoe, enwatoek-soe roebai ngoĭn raan, entêv wel jaf naa. Barit enhoev ngoe enoeroen laili, enoet roebai enmāt.

Feli rir senang ruk, hir rĕfla wel.

10. Sār toemtoem labo! — Rawitoen hir erma sĭrsĭr ruk rir ohoi. Lêr ental habo woelwoel wat. Rāt wel te enit habo enma enef-ken fō ini waeid ruk.

Eidbo ko kassien enhilik bĭssa ruk ahôr, Boetri enil wel fō mantiloer. Ko kassien enfakwoenin mantiloer i na ni koed raan.

Entoeboer nangan, laein enba nesloeroek-ti enrāt ni rahan iloen ratan, enwār-rāt ni koed. Fomoer wak entoeboer-soe rātni rahan, nanār: Rāt, oemoet jaw enkod na moe habo labo, fel en hē habo enil ruk, omoe soek, oembwa soemleĭk habo bōk te sien te belah.

Rāt nanār: O enkod na habo jawnĭng, enil bōk te nĭng enil sien te nĭng. Eidbo rāt ensoe enba enleĭk habo, enit habo mās famĕhe wat, ini majoenli.

11. Dēdan Boetri enil wel fō oemat ma, hirroe ko kassien ertoeb. Baeil rāt ni oemat erdoek erkaneek. Eidbo erit Boetri, hir rastanoek rĕhe.

Esmĭrmĭr erba senhoel-toel we tĕran rāt: Jōw! Amit ko kassien ni hôn aein, ah! ah! ah! Amfikir, ammeek bĭssa laili: reinab hôb am bĭssa iri sisien, ko kassien mĕhe ni hôn melmel toenan. Ni wahanmatan endoek baeil terkas; mōrlain ablôt, amoebobar amleĭk, matab am nesbobar.

12. Sār toemtoem labo! — Rāt nĕfngahir laili ruk ko kassien ni hôn ma, enoet ni adil, enweeng ni iwoen sĕhoet. I nesno ko kasien enhaawk ni arôn na wān ngalamanli aein, hār, roebai sisien bĭssa rir wai.

Ko kassien enil-rāt ni rahan, endoek wahan elleman wat.

Boetri nanār: Oendoek raan soes aka baeil i?

Ko kassien nanār: Boetri, oemkai, jaw lēri oemāt-uk hē: rat nesno oeba oehaawk arôn na wān raan i, mangbe doenjāi bĭssa ni tahan?

Hij kwam weer naderbij en spalkte den muil reeds open om het schip te verzwelgen. Toen nam Boetri zwam [1]) met olie, wierp het in den muil der slang en stak het in brand. De olie met de zwam vlamde hoog op en doodde de slang.

Toen waren ze weer veilig en zeilden verder.

10. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Bij 't krieken van den dag, waren ze hun dorp genaderd. De zon zette het gouden schip in rooden gloed. De koning zelf kwam kijken, maar herkende zijn eigen schip niet weer.

Toen de arme het anker had uitgeworpen, veranderde Boetri zich weer in een ei. De arme verstopte het ei in zijn kist.

Toen hij aan wal kwam, ging hij eerst recht door de helling op naar zijn huis, om zijn kist naar boven te brengen. Daarna pas ging hij naar het huis van den koning en sprak: Koning ge hebt mij tot gezagvoerder over uw schip aangesteld. Welnu, het schip is teruggekeerd, als het u behaagt kom dan kijken of het naar uw genoegen is of niet.

De koning antwoordde: Gij waart slechts de gezagvoerder op een schip van mij; of het goed is of slecht, dat is voor mijn rekening. Doch toen de koning kwam om te kijken en zag, dat zijn schip van louter goud was, was hij daar over zeer opgetogen.

11. 's Nachts veranderde Boetri weer in mensch en ze woonde samen met den arme. Doch de lieden des konings begluurden hen en waren geheel verbaasd, toen ze Boetri zagen.

's Ochtends gingen ze het den koning verhalen: Oh! wij hebben de vrouw gezien van den arme; ah! ah! ah! — Wij moeten allen beschaamd en verlegen staan; onze vrouwen en moeders zijn slechts verachtelijke slavinnen naast de vrouw van den arme die naast haar alleen van hoogen adel schijnt te zijn. Haar gelaat is blank als papier; haar golvend haar is lang.... wij durven haar niet aan te zien, onze oogen schemeren er van.

12. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De koning ontvlamde in hevige afgunst jegens den arme wegens diens vrouw; hij verzon een list en veinsde dat hij buikpijn had. Hij beval den arme een geneeskruid te gaan zoeken in een diepe spelonk, die het hol was van adders en allerlei giftige slangen.

De arme keerde huiswaarts en zat daar diep terneer geslagen. Boetri vroeg: Wat zit je daar zoo bedrukt te kijken?

De arme antwoordde: Ach Boetri, vandaag moet ik sterven. De koning beveelt me een geneeskruid te gaan zoeken in die spelonk. Wie ter wereld kan dat bestaan?

---

[1]) Hier is sprake van een zwamsoort, die op Kei algemeen als kalfaatmiddel gebruikt wordt.

Boetri nanār: Oembobar waheid, oembwa rĕhe, baeil oemtaha nĭng tentan i, oemoet naa wat, enhān wat.

Eidbo ko kassien entaha Boetri ni tentan, enhaawk arôn, enoet naa wat, entaha-soe wē tĕran rāt.

13. Eidbo rāt raan sien ko kassien enwaeit, entaba-weeng wel nanār: Arôn oemhaawk lēran ilĕ, entôk waeid mĕlê, oemhaawk leen wel.

Ko kassien nanār: Rāt nesno wat, oeba oehaawk.

Rāt nanār: Ai aein hoelin wat, karatatli enba sentoet na moetan rāt, oemseb, oemhaawk arôn aein, entoeb ratan.

Boetri nanār wel wē ni hôn: Oembobar waheid, oemtaha wel nĭng tentan, oemseb-rāt, batang oemtamoer waheid, baeil oemtok-dat wat. Oemkai nĭng warin aein ni angmaān endoek ai ratan i; oemtoeroek tentan wēr i, enmalit wēr o, na arôn oemtaha.

Eidbo ko kassien enseb-rāt, enta-sak tentan. Enit wel ko wat bōkli aein, enef-ken tentan ni ān ni, enmalit wat.

Ko kassien enhorak i: Jawnĭng soekli o hē; omoe soek woek jaw te behe?

En wat i nanār: Oemtaha ruk āng fō hôm bo, mĭski oemtaha amroe bĭssa.

Eidbo entanan arôn we ko kassien i, enhoev ental woeswoes enohok-soe tanat. Ko kassien enseb-soe woek, entaha wel arôn enteoek tĕran rāt.

14. Sār toemtoem labo! — Dēdan rāt ni parintĕ erdoek enkaneek wel ko kassien i hē. Erkaneek ma, erit wel Boetri ni warin woek, felan bōkbōkli, waawn woek ni ān.

Rawitoen erhoel wēr rāt: Ah! ko kassien ni hôn bōkli einroe ruk mĕlê: itmeek laili bo, itoet felbebe ōh?

Rāt wel te nĕfngahir laili wel ko kassien i.

Eidbo ni parintĕ wat berenrān bĭssa erkêr wêr aein ngalamanli, enhoev ertoet bĭssa wāt na wahan, hira enit tanat na teinan waeid ruk.

I bo rāt nesno wel ko kassien, nanār: Arôn lēran ilĕ entôk waeid mĕlê, oemhaawk leen wel na wêr raan i: moesēw na wêr raan, oem-leĭk-haawk.

Ko kassien enil-rāt ni rahan, enroon, nanār wē ni hôn einroe bĭssa: Lēri aein enit aein waeid ruk.

15. Eidbo en warin nanār: Waeid, jawnĭng brān; oemtaha wat nĭng tentan. Oemkai mang ertêv warat na aroemoem eroet wel wāt lāi

Boetri hernam: Wees niet bang, ga gerust, neem slechts mijn vingerring mee en zonder moeite zult ge het volbrengen.

De arme nam dan den ring van Boetri en ging het geneeskruid halen, het ging zeer gemakkelijk, en hij bracht het den koning.

13. De koning was vertoornd, dat de arme nog in leven was; hij verzon een nieuwe list en sprak: Het geneesmiddel dat ge onlangs gehaald hebt, geeft mij geen baat, ga op een ander uit.

De arme antwoordde: Koning, beveel slechts en ik zal het halen.

De koning sprak: Daar is een boom zonder takken, zoo hoog, dat hij tegen de wolken stuit; klim daar in en haal een geneeskruid dat boven in den top groeit.

Boetri zei tot haar echtgenoot: Vrees niets, neem weer mijn ring, maar als ge in den boom klimt, zorg dan, dat ge niet naar beneden kijkt, blik slechts naar boven. Boven in dien boom weet ge, woont de geest van een mijners zusters; als ge haar mijn ring toont, zal zij u tegenlachen en u het geneeskruid geven.

De arme klom naar boven en hield den ring omhoog. Hij zag een zeer mooie vrouw, die den ring harer zuster herkennende, hem tegen lachte.

De arme vroeg haar: Ik houd heel veel van u, houdt ge ook van mij?

De vrouw antwoordde: Ge hebt mijn oudere zuster al gehuwd, neem ons beiden maar tot vrouw.

Ze reikte het geneeskruid aan den arme en ze sprong van uit de ruimte op den grond. De arme klom ook naar beneden met het geneeskruid voor den koning.

14. En zoo verhaalt de geschiedenis! — 's Nachts beloerden de lieden des konings den arme weer: ze zagen thans ook de jongere zuster van Boetri, die al even schoon was als haar oudere zuster.

's Morgens vroeg gingen ze den koning vertellen: Hoor toch ereis, de arme heeft nu al twee zulke mooie vrouwen: wij zijn allen zeer beschaamd, wat moeten we beginnen?

Ook de koning was uitermate afgunstig op den arme.

Welnu dan, al zijn onderhoorigen, mannen en vrouwen, groeven een zeer diepen put en bezetten hem met steenen; hij was zoo diep dat men den bodem niet kon zien.

Toen beval de koning den arme weer: Het geneeskruid van onlangs geeft me geen baat, haal een ander in den put; duik onder water en zoek het.

De arme keerde terug naar zijn huis en weenend boodschapte hij aan zijn beide vrouwen: Na vandaag zullen wij elkander niet meer zien.

15. Doch de jongste sprak: Ja wel, dat krijgen we klaar, als ge mijn vingerring maar meeneemt. Ze zullen een touw met een zwaren steen

watoe naa, ernār: „fel en hē o moesēw naa wat", hir erweeng, erhaawk wat erloedoek o hē; betne hir ertalik te erhitil warat, o oemreek moe koewat, oemafat tanat.

Eidbo tomat ohoi ratoet bĭssa ertêv warat lāi na ko kassien atwān, enhoev erkeet wāt lāi naa eroet ensoe wêr raan i.

Ko kassien ensoe ruk wêr raan i, hir ertahatalik rĕhe warat, ertêv bĭssa wāt lāi nanfedan ko kassien i, famĕhe erboewat bĭssa wêr fō raan.

Fel en hē hir erfangnan: lēri ko kassien enmāt toenanli ruk. Eidbo hir bĭssa erdoek ersōi-beĭn, eroet rir woean-ār lai ahād kanimoen; rāt enmirrin, i nafaw Boetri hirroe bĭssa.

16. Sār toemtoem labo! — Ko kassien i, tomat ertahatalik warat, enafat tanat bo, enafat-wiek rĕhe ma, endoek leen-sĭr ruk ohoi aein.

Eidbo ko kassien endoek dĕni, wêr ratan i, enit ko war einroe ental ohoi enrāt, erwār ni oeb, fō erleek wêr. I enhorak: Imbje be?

Hir ernār: Amleek wêr fō amwaeik arôn.

I nanār: Imwaeik arôn fō aka?

Hir ernār: Arôn fō amfedan ko wat aein, iwoen ruk, tetan sĕhoet ruk bo, ma ni saftêt wat entafoel naa waeid. Feli dān nesno ruk amfedan wat i fō amsiek iwoen fō lān koet i enwaeit.

Ko kassien nanār: Batang mislān imfedan ko wat i waheid: oeoet arôn naa oefangwaeik hirroe bĭssa, nĭng brān woek hē.

Ko wat hir ernār: Oesōb o, oemoet naa, o woes woek waeid, amkai amreeng woek o.

Eidbo hir erba-soe ohoi, ko kassien enoet ni arôn, ensoer ko wat ni iwoen ni kakahāi enwoessak, reinan enhoev ni janan koet hirroe bĭssa erwaeit.

Tomat ohoi doean ernār: Oemoet am bōkli bo, feli oemleĭk afa te afa moe soek na mam ohoi, oemtam wat fō rereeng.

17. Ko kassien nanār: Rereeng entoeb waheid i: oetoeoeng im bo, imtoeoeng wel jaw, imtoeroek ded, fō oeil nĭng ohoi.

om uw lijf binden weet je, en dan zullen ze zeggen: „nu duik maar”, maar dat is enkel bedrog, ze willen u verdrinken; maar als ze het touw loslaten of doorsnijden, begin dan uit alle macht in den bodem te graven.

Alle lui van ’t dorp bonden den arme een lang touw met een zwaren steen om het middel en lieten hem neer in den put.

Toen de arme in den put was neergelaten, lieten ze het touw los, en wierpen groote steenen in den put om den arme te dooden, totdat de put er geheel mee gedempt was.

Toen dachten ze: Nu is de arme toch wis en zeker dood. Ze begonnen allen te trommen en te dansen en vierden feest een heele week lang: de koning onthaalde het volk wijl hij nu de beide prinsessen ging huwen.

16. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen de menschen het touw loslieten, begon de arme in den bodem te graven, zoolang, dat hij er heelemaal doorheen gegraven was en dicht bij een dorp uitkwam.

Toen de arme daar zat, vlak bij de waterbron, zag hij twee vrouwen aankomen, die kruiken droegen, om water te putten. Hij vroeg haar: Waar gaat gij naartoe?

Ze antwoordden: Wij gaan water putten om geneesmiddelen te koken.

Hij vroeg haar: Waarvoor wilt ge die geneesmiddelen koken?

Ze hernamen: Om een zwangere vrouw te dooden; ze heeft al maar barensweeën doch kan geen kind ter wereld brengen. De wichelarij heeft uitgewezen, dat we haar moeten dooden om het kind uit den schoot te halen en in leven te behouden. [1]).

De arme sprak: Haast u niet, om die vrouw te dooden: ik zal haar geneesmiddelen geven en moeder en kind in ’t leven behouden.

De vrouwen antwoordden: Wij bidden u, als ge dat kunt, zult ge niet ledig heengaan, maar zullen we u rijkelijk beloonen.

Ze gingen dan naar het dorp, de arme maakte zijn geneesmiddel gereed, wreef er den schoot der moeder mee in en het kind kwam te voorschijn, en moeder en kind bleven in leven.

De dorpbewoners zeiden: Ge hebt ons een zeer grooten dienst bewezen, kijk rond wat van uw gading is in ons dorp en ge zult het als loon ontvangen.

17. De arme antwoordde: Ik verlang geen belooning: ik heb u geholpen, helpt gij mij op uw beurt en wijst mij den weg, om naar mijn dorp terug te keeren.

---

[1]) Dit strookt niet met de gewone Keieesche opvattingen volgens welke een zwangere vrouw, die in levensgevaar verkeert, moet gedood worden, teneinde te voorkomen, dat ze in heks zal veranderen, die haar omgeving naar het leven zal staan Zie U. e. v. W. blz.: 349.

Feli tomat ohoi ratoet bĭssa erdoeak ko kassien enil ni ohoi, watwat na oe, berenrān na moer. Hir erho leen-sĭr ruk ohoi, hir erdeinar ruk tiwa ngoôn, tomat ersikar, ersōi-beĭn.

Hir erti ruk ohoi, ohoi endoek wirin, i woes. Rāt enhoev ni parintĕ bĭssa errāt iloen ratan, eroet ni roemnien lāi na ko kassien ni rahan.

Rāt hiris Boetri erdoek, baeil hir rafaw naa hoeb.

Ko kassien enit, iwoen nĕfroeak, raan sien laili.

Rāt enhoev ni oemat bĭssa erit wel ko kassien enwoessak, erdoek bĭssa woean ensinan wat, erbobar.

Ko kassien enho-ti, nanār: Rāt o hē, oemadir jaw joôn ruk, teoek, jaw oeadir wel o.

I nanār baeil i, tomat angled rĕfla-wirwaroek bĭssa.

Ko kassien hirĭs Boetri hirroe erdoek resboer lēran eintĭl. Na lēran eintĭl i rāt enhoev ni oemat bĭssa ermāt.

Ko kassien enhoev ni Boetri einroe fomoer erdoek rir senang wat.

Toem wahan-uk i.

Alle menschen van 't heele dorp nu deden den arme uitgeleide om naar zijn dorp terug te keeren, de vrouwen voorop, de mannen achteraan. Toen ze het dorp naderden, hoorden ze reeds de trommen bonzen en het gezang der dansende menigte.

Aan het dorp gekomen, vonden ze het dorp langs het strand geheel verlaten. De koning met al zijn volk was den heuvel opgeklommen en vierde feest in 't huis van den arme.

Daar zat de koning naast de prinsessen, doch getrouwd waren ze nog niet.

Toen de arme dit zag, kwam zijn binnenste in opstand en was hij zeer vertoornd.

Toen de koning en zijn volk den arme zagen aankomen stonden zij daar allen bedremmeld en ontsteld.

De arme trad op hen toe en sprak: Koning, gij hebt genoeg met mij gespeeld, nu is mijn beurt gekomen.

Dat was al wat hij zei en de heele vergadering vluchtte uiteen.

De arme en de twee prinsessen brachten drie dagen biddende door. [1]) Na deze drie dagen waren de koning en al zijn aanhangers dood.

Daarna leefde de arme met zijn beide prinsessen in vrede.

Hier is het eind der geschiedenis.

---

[1]) Hier merken wij weer den Islamitischen invloed, want de heidensche Keiees kent geen biddagen. Zie U. e. v. W, blz. 88.

KO KIDKIDIN.

Sār toemtoem labo! — Lēran ko wat aein enhaawk enwarik naffohot, tangoen, lāv bĭssa.

Eidbo entoeoe bĭssa ruk na sifat, i entahasoe ental ni rahan fō enwarik.

Entaha-soe ma, doöt.

I enreek-il wel ni sifat bĭssa, enrāt wel ni rahan. Enrāt ma, lêr lāi wel.

Eidbo entaha-soe wel ni sifat. Entaha-soe ma, Kensasa doöt wel. Raan sien ruk ma, entaha-il wel ni sifat rāt ni rahan.

Entaha-rāt wel, elêr enngaril wel fō lêr lāi wel, Nanār: Je! Doeang o, lēri woekoen oemhaawk oemoet tomat natwiek fō kĕdin roe rĕhe mĕlê!

Eidbo entaha-soe wel ni sifat fō enwarik naffohot, lāv, tangoen bĭssa bo, kensa entaha-soe, kensa doöt wel.

Ni sētan lāi ruk ma, nanār: Doeang o, lēri woekoen oemhaawk oemafhangir hira ni dōs mĕlê!

Entaha-rāt wel ni sifat ti rahan raan, nĕbtir wel ruk. Baeil i raan sien lāi ruk ma, nanār: Entoeb waeid i bo, doeang woekoen lēri oemhaawk oemoet tomat enwiek rĕhe fō kedin roe mĕlê!

1. Sār toemtoem labo! — Mangmang woek waeid ko wat i endoek rahan ni janan bĕrenrān aein ma, koet i kĕdin mĕhe wat mĕlê, wahanmatan kĕdin mĕhe wat, jên-liman kĕdin mĕhe wat, aroemoen kĕdin mĕhe wat, bĭssa kĕdin mĕhe wat. Ini reinan enmeek ni janan kĕdin mĕhe wat bo, enfakwoenin na rahan raan.

Eidbo koet i enmel ruk fō karatat odan bo, lēran nanār wē ni reinan: Nen hē, oemoet nĭng teimar enhoev siwar, fō oeba oewatar manoet.

Ni reinan nanār: Jōh! famĕhe lēri oemtoeboer tanat hoeb mĕlê, o kĕdin mĕhe wat bo, mang erit o, woekoen ermalit o hē. Teimar siwar, nĭh! entoeb waeid hē.

Ma koet i nanār wel: Nen, oemoet tĕno, ma teimar siwar oetaha wak te.

Reinan nanār: O tomat kanimoen-ak te, baeil o tomat ôn wat bo, entoeb waeid i.

DE HALFMENSCH.

En zoo verhaalt de geschiedenis! Op zekeren dag wilde een vrouw erwten en boonen drogen.

Toen zij ze in wannen gedaan had, bracht zij ze naar buiten om te drogen.

Toen zij ze buiten gebracht had, begon het te regenen.

Ze haalde haar wannen weer vlug naar binnen, maar nauwelijks was zij er mee binnen of de zon scheen weer.

Ze bracht weer haar wannen naar buiten, maar toen zij er mee buiten was, begon het weer te regenen. Ze werd al nijdig en bracht haar wannen weer naar binnen.

Toen ze alles binnen gebracht had, brak de zon weer helder door en ze morde: Jè! Het lijkt wel of God vandaag een mensch in tweeën wil deelen!

Ze bracht weer haar wannen naar buiten om haar boonen en erwten te drogen, maar nauwelijks had zij ze neergezet, of de regen stroomde weer neer.

Ze was zeer driftig geworden en bromde: Maar mijn God! wilt ge dan vandaag een mensch werkelijk in tweeën klieven! (1)

Ze bracht haar wannen weer binnen en de regen was weer over. Maar ze was nu heelemaal over stuur en zei: Ik heb er genoeg van, het lijkt wel of God vandaag een mensch wijl halveeren!

En zoo verhaalt de geschiedenis! Kort daarop beviel die vrouw van een zoontje, doch het was maar een halfmensch, het had maar een half gelaat, één arm en één been, een halve romp, alles maar half. De vrouw was beschaamd, dat haar kind maar een halfmensch was, en verborg het in haar huis.

Toen het kind een jongen geworden was, sprak hij op zekeren dag tot zijn moeder: Moeder, maak mij een boog en pijltjes om op vogeljacht te gaan.

De moeder antwoordde. Och kom! Tot heden ben je nog niet eens buiten geweest, je bent maar een halfmensch, als anderen je zien, zullen ze je uitlachen. Wat wou jij met boog en pijlen! Komt niets van.

Maar de jongen hernam: Och toe moeder, maak mij toch een boog en pijltjes.

De moeder antwoordde: Och, als je een heel mensch waart, maar je bent maar een stuk mensch; daar komt niets van.

---

1) Litteraliter: fendere pudenda.

Eidbo koet i nanār wel: Nen, bet fel en hē nĭng teimar siwar oemoet rĕhe, fō oeba oeleĭhaawk nĭng kĕdin.

I bo ni reinan enoet bĭssa teimar enhoev siwar enhoev ni leet aein wel enhoev ni kĭs bĭssa fō ko kidkidin enba enleĭhaawk ni kĕdin.

Koet enba nanār wē ni reinan: Betne oeba-harang toehan Doead, fō oehêr nĭng kĕdin waeid, oewaeit te oemāt te, oeil waeid ruk; betne oeit nĭng kĕdin, jaw oeil wel.

2. Sār toemtoem labo! — Ko kidkidin enba ruk fel Satheen rōi, enho ruk ohoi aein. Tomat aein enit i enma ruk enhorak: Ko kidkidin, oenbwa hobe?

Koet i nanār: Oeba-harang toehan Doead, oeleĭhaawk nĭng kĕdin.

Tomat i nanār: Fel en hē bet oemharang toehan Doead, oemnār nĭng berkār aein wel de?

Nanār ne: Moe berkār aka wak?

Tomat i nanār: Kas'ja, jaw oeba ro-rāt wat fo oeleek wêr kensa oebro oeĭn-watoek, oeleek, oeleek wat, oehān fō oeoet odandan waeid.

Koet i nanār: Oemteoek, oeil wak, oeharang, oehêr.

3. Eidbo ko kidkidin enba wel, enho wel ohoi aein sār Fān. Enit tomat aein endoek nĕfngihoen na noeoer oeban. Enhorak wel: Euj! ko kidkidin oembwa be?

Nanār: Oeba-harang toehan Doead ni doekdoek, fō oehêr ning kĕdin.

Tomat i nanar: Fel en hē bet oemharang, oemnār nĭng berkār odan wel de?

Nanār: Oemhoel naa wak.

Nanar ne: Kas'hē, jaw oefngihoen toeat ensār mangmangli rĕhe mĕlê, oedoek wat noeoer oeban, oehān fō oeĭngat nĭng oerat aein waeid rĕhe. Oemhorak jaw oeoet felbe wak, fō oedoek nĭng sĕnang odan-ak te.

Nanār: Oemtoeoek, oeil wak, oeharang, oehorak.

4. Eidbo koet enba wel, enba wel, famĕhe enho wel ohoi aein sār Hangoer. Enho sĭrsĭr ruk, tomat ko erit ko kĕdin enma, ermalit erwoö: Imleĭk afa haling ja, hira aein oelin kĕdin mĕhe wat.

Toen hernam de jongen: Wel moeder, maak mij dan boog en pijltjes, dan ga ik mijn andere helft zoeken.

Daarop maakte de moeder boog en pijltjes voor hem en bovendien een wandelstok en lijftocht opdat hij zijn andere helft zou gaan zoeken.

Toen de jongen wegging, sprak hij af met zijn moeder: Als ik den Heer God niet bereiken kan om mijn andere helft te vragen, dan ziet ge me dood of levend niet meer terug; maar als ik mijn andere helft vind, dan kom ik terug.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De halfmensch had al een eind geloopen als tot Satheen ginds, toen hij een dorp bereikte. Iemand die hem zag aankomen, vroeg hem: Hé, halfmensch waar gaat ge heen?

De jongen antwoordde: Ik ga naar den Heer God, om mijn andere helft te vragen.

De man hernam: Welnu als ge bij den Heer God komt wilt ge dan ook iets voor mij vragen?

Hij vroeg: Wat hebt ge te vragen?

De man hernam: Kijk ereis, ik moet al maar heen en weer loopen om water te putten, als ik dorst heb is 't water weer op en moet ik weer opnieuw gaan putten en ik heb geen tijd om iets anders te doen.

De jongen antwoordde: Wacht dat ik terug kom; als ik bij God kom, zal ik het vragen.

De halfmensch ging verder en kwam weer in een dorp als Faan. Hij zag iemand aan 't palmwijntappen boven in een klapperboom. Deze vroeg hem; Zeg eens halfmensch, waar ga je heen?

Hij zei: Ik ga naar het verblijf van den Heer God, om mijn andere helft te vragen.

De man hernam: Als je daar komt, wil je dan ook iets voor mij vragen?

Hij zei: Zeg op, wat is het?

Hij sprak: Zie eens, ik zit hier palmwijn te tappen, maar die zijpelt zoo langzaam, dat ik voortdurend in den boom moet blijven zitten en geen tijd heb om iets anders te doen. Vraag eens wat ik doen moet, om een beetje verpoozing te hebben.

Hij hernam: Wacht dat ik terug kom, als ik bij God kom, zal ik het vragen.

4. De jongen ging weer verder en verder en kwam aan een dorp als Hangoer. Toen hij het dorp naderde, zagen de kinderen hem en lachten hem uit, roepende: Kom eens kijken, iets nieuws, iemand, die maar een half lichaam heeft!

Koet i enmeek ma, enhorak: Rāt na ohoi i naa woek te waeid?

Hir ernār: naa woek.

Koet i enrāt rāt ni rahan, rāt enhorak: Oembwa be?

Koet i nanār: Oehaawk oeba toehan Doead fo oehêr ning kĕdin.

Rat i nanār: Dijōh! ko kidkidin o, koet hir resngān ruk o bo, felbe wak oemhaawk oembwa-harang toehan lāi Doead?

Koet i nanār: Nīng koko bēbēīn enoet nīng mal enharang ruk toehan Doead, jaw oehaawk oeba woek fō oehêr rĕhe nīng kĕdin. Jaw tomat haling rĕhe fel i jaw oefen ruk.

Rāt i nanar: Fel en hē oemdoek nīng rahan dĕni, oemteoek, dēdanuk oemit.

5. I bo dedan ruk toehan Doead enwoessak, enhorak Ko kidkidin, oemhaawk nanār akahe?

I nanār: Oehaawk oehêr nīng kĕdin, niraan jaw feli tomat erhaawk enmalit wat jaw ma, oemeek.

Toehan Doead enhorak: Afa aka enoet o kidkidin fel en hē?

Koet i nanār: Beti kai! jaw oekai nīng kĕdin endoek ôn denbe jaw oekikai waeid, baeil oekai, nīng reinan entafoel jaw waawn ruk i.

Toehan Doead nanār: Oho n'aka, oekai ruk fel i oemdoek oemfatmoerik wak, fō oeroedrai moe kĕdin enhoev wel fō kanimoen; baeil o oemil, fō moe ohoi, oemsib wē reinan, betne fōmoer i nanār wel afa sisien waawn lĕran ilĕ, i enkai, i enjoôt ni sīksa enli wel na imĕhe ni roemoen.

Eidbo toehan Doead enoet-il waeil ruk ko kidkidin fō oemat kanimoen, enhorak: Oemnār wel afa te waeid ruk?

Koet i nanār: Oho oenār afa odan wel, tomat hirroe ersib waeid. I bo enwal-il rĕhe.

6. Enil ma, laein enit wel tomat endoek nĕfngihoen, endoek wat noeoer oeban. Enhorak: Nīng berkār felbe?

Koet i nanār: O bōd mĕlê; Doead nanār, oemoet kawowar enlōi naa wak, oemteoek esmīr lerwāv oemtaha-soe.

Enba wel, enit tomat enleek wat wêr. I wel te enhorak woek: Nīng berkār toehan lāi nanar felbe?

Koet i nanār: O bōd mĕlê. Hiraki nesno oemleek wat wêr na sellin koet aein? Oemwav oeb wak te fō esmīr lerwāv oemleek famĕhe wat fō enjoôn lĕran aein.

Nanār: Oemnār-ken, oekai ruk.

De jongen was verlegen en vroeg: Is er ook een koning hier in 't dorp?

Ze antwoordden: Ja, die is er.

Toen de jongen in het huis van den Koning kwam, vroeg deze hem: Waar ga je heen?

De jongen antwoordde: Ik wil naar den Heer God gaan, om mijn andere helft te vragen.

De koning spotte: Och kom! jij halfmensch, de kinderen zelfs lachen je uit, wat wou jij bij den grooten Heer God gaan doen?

De jongen hernam: Mijn makkers hebben de bespottingen opgestapeld, dat ze tot God reiken, en nu wil ik ook mijn andere helft gaan vragen. Ik wil niet langer zulk een zonderling zijn.

De koning hernam: Welnu dan, blijf hier in mijn huis en vannacht zult ge hem zien.

5. En zie, 's nachts verscheen de Heer God en vroeg: Halfmensch wat heb je te vragen?

Hij antwoordde: Ik wil mijn andere helft vragen, want als ik zoo blijf lacht eenieder mij uit en daar ben ik zeer verlegen onder.

De Heer God vroeg: Hoe komt het, dat gij maar een halfmensch zijt?

De jongen antwoordde: Dat weet ik niet, waar mijn andere helft gebleven is, daar weet ik niets van, alleen weet ik, dat mijn moeder mij zoo gebaard heeft.

De Heer God sprak: Ja ja, daar weet ik alles van. Maar ga maar eens omstaan, dat ik uw helft bijmake, dat ge weer heel zijt; maar als ge thuis komt, zeg dan aan je moeder, dat als ze nog eens zoo spreekt als onlangs, dat ze dan nog erger zal ondervinden aan haar eigen lijf.

Toen de Heer God den halfmensch weer heel gemaakt had, vroeg hij: Heb je nog iets anders te vertellen?

De jongen antwoordde: Ja, ik zou nog iets willen vragen, namelijk wat de twee mannen hem hadden opgedragen. Daarop keerde hij terug.

6. Toen hij terugging ontmoette hij eerst weer den man, die aan 't palmwijntappen was, en die nog steeds boven in den boom zat. Hij vroeg: Hoe staat het met mijn zaak?

De jongen antwoordde: Je bent een stommeling, God heeft gezegd, dat je er een bamboekoker aan moet hangen en die 's morgens en 's avonds naar beneden halen.

Hij ging verder en ontmoette den man die aldoor maar water putte. Ook deze vroeg hem: Wat zei de groote Heer van mijn zaak?

De jongen antwoordde: Je bent een stommeling. Wie heeft je gezegd, dat je water moet putten in zoo'n klein schelpje? Neem een kruik

Fōmoer ko kidkidin enil ruk fō kanimoen bo, enil wel wē ni reinan fō hirroe erdoek.

Sār toemtoem labo! ma eïn ruk.

BAT HIRROE NENJAI.

Sār toemtoem labo! — Tomat wat aein mēman Nenjai, ni oeran einfit; tomat bĕrenran aein mēman Bāt, ni oerang einfit wel. En abrān ni soek en wat ma, i enfabrēet ni bākbakeen rawït-serwow einfit, i nanār: Itaba ensōi na tomat Nenjai ni ohoi.

Eidbo tomat wat endoek rahan raan, enleïk abrān endir ōma. Fōmoer abrān enba-il ni ohoi ma, dēdan nĕfla-ma wel en wat ni ohoi.

Eidbo ko wat entoeb araan rāt, abrān enfello reet, enseb, enleïk ko wat endoek, na tentan enhoev a mās wēr i, nanār: Oemtam tentan enhoev a mās i fō jawnïng hôn o.

Ko wat i entoeroen. Endoek enfakleek, famĕhe ni iwoen.

Fōmoer abrān ensilik saribat, enba wel tomat wat ni ohoi, enrāt rahan, enseb ko wat ni toebtoeb. Eidbo ni saribat enlek-talik-soe, ental tomat wat ni matan ma, enmāt rĕhe.

1. Sār toemtoem labo! — Abrān enroon ma nĕfla. Ko wat entoeb famĕhe enfassir ruk enbetan. Fōmoer ni jaman-oeran enparês, nanār: Oh! Bāt enhaawk enfedan dit oeran.

Eidbo hir resno tomat marin enba enhaawk tomat Bāt. Hir erhorak Bāt, Bāt enmengāk: Jaw oefedan. Leri oeoet nïng boban enhoev tomat wat ini niraan oehaawk amïs amtoeb koeboer, jaw raang soes laili, nïng massoehoen laili ko wat i.

Eidbo Bāt enmāt norang wel ni hôn, hirroe erro nit rir ohoi. Rāt endoek ohoi enhē nanār: Lēri jaw oehaawk Nenjai fō hông.

Bāt enroon ma, rāt nesno ni oemat rāttil fō erpaksa Bāt enlĕpas

en put 's morgens en 's avonds in eens genoeg voor een heelen dag.

Hij antwoordde: Je hebt gelijk, dat begrijp ik.

En zoo was de halfmensch weer heel geworden en hij keerde terug naar zijn moeder en ze woonden samen.

En zoo verhaalt de geschiedenis, maar nu is 't uit.

BAAT EN NENJAI.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Daar was eens een vrouw, Nenjai genaamd, die zeven broers had; en een man Baat genaamd, had zeven zusters. De jonge man hield van het meisje, hij trok zijn mooie kleeren aan, zeven jassen en broeken en zei: Kom laten we in 't dorp van Nenjai gaan dansen.

De jonge vrouw zat in huis en zag den jonkman op het dorpsplein staan. De jonkman ging naar huis terug, maar 's nachts keerde hij weer naar het dorp van het meisje.

Het meisje sliep op de vliering en de jonkman zette een ladder tegen den wand, zag het meisje zitten en gaf haar een vingerring en gouden armband en sprak: Neem dezen ring en gouden armband en word mijn vrouw.

Het meisje stemde toe, maar hield de zaak verborgen, totdat ze zwanger was.

Toen stak de jonkman zijn dolk in zijn gordel en begaf zich weer naar het dorp van het meisje; hij trad het huis binnen en klom naar het vertrek van het meisje. Doch zijn dolk viel uit de schede, trof het meisje in het oog en ze stierf.

1. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De jonkman beweende haar en vluchtte weg. Het meisje bleef daar liggen totdat ze bijna in ontbinding was overgegaan. Toen vonden haar vader en broers haar en ze zeiden: Oh! Baat heeft onze zuster gedood.

Ze bevalen den omroeper [1]) Baat te gaan halen. Ze ondervroegen Baat en Baat bekende: Ik heb haar gedood. Vandaag nog zal ik ons beider lijkkist maken, want ik wil dat we samen begraven worden, zoozeer ben ik bedroefd en treur ik om die vrouw.

---

[1]) Over deze betrekking van *marin* of *marinjo*, zie U. e. v. W. bl. 194.

ni hôn. Bāt entahang, rāt nesno wel: Bet imoet waeid, wêr taheit enfedan im bĭssa.

Wat enroon, enhoemak abrān ni wahan matan, jên liman bĭssa.

2. Sār toemtoem labo! — Abrān enhoemak wel en wat fōmoer en wat enrāt, enfassir ruk tomat rāt ni rahan, enba-il enhoemak wel abrān ma nesnib: Jaw oea-il nĭng lāp wēr o, oemtaha; fōmoer oemleĭk woear eintĭl, oemngodang oemoet fō ded enba-il doenjāi: lāp enngodang woear hirtĭl fō tanat hĕrmes; oembwa.

Eidbo berenrān enoet norang en wat ni nesnib ma, enba-il famĕhe enho nit wawaein kanoetoen.

Tomat koet erdoek erbeĭn na taheit, erit Bāt enma, ernartoel wēr rāt.

Eidbo rāt nesno: Oemhaawk tomat i endat.

Bāt endat ruk i, rāt nanār: Bet moe soek nĭng janan wat aein fō hôm, moeslek.

Bāt neslek. Wat hir nejen i nĕfenli, baeil en warin, meman Watwarin i ni soek ma, entoeroen.

Watwarin ni ān hirnejen rĕfngahir, ernār: Soemfedan rĕhe hôm.

3. Eidbo Watwarin enbobar hir ma enfedan rĕhe Bāt enlek-soe wēr raan.

Enmāt ma, tomat rāt raan sien enberkat i, famĕhe Bāt enwaeit-il wel.

Eidbo Bāt i nanār: Ko wat i enfedan jaw mĕlê, oelān oeba-il.

I nĕfla, Watwarin nĕfla norang. Hirroe rĕfla, famĕhe erwoessak doenjai, na lār toetoe aein.

Hir erro ohoi, tomat erdoek enlobang-habalin tomat Bāt hirroe Nenjai ma, hiv enkekēw: Bāt Nenjai erwoessak ruk hē jōh!; I niraan Watwarin wahan waawn Nenjai wahan waeidĕ.

Tomat erdoek ohoi ernār: Oemfedan manoet i! Niraan aka enoet wioen waawn-oek i?

Eidbo jahaw nakoeoe: Bāt Nenjai erwoessak wel-uk, bo! bo!

Tomat erdoek ohoi resno: Oemfedan jahaw i!

Fōmoer tomat leen erwoessak ohoi ernār: Bat Nenjai erwoessak ruk ōh!

I ne Nenjai ni oeran enwoö: Oemfedan woek tomat i; enoet wioen lai aka na ohoi i?

En zie ook Baat overleed en samen met zijn vrouw ging hij naar het schimmenrijk. De koning, die daar woonde sprak: Ik wil vandaag nog met Nenjai huwen.

Baat weende, maar de koning gebood driehonderd zijner dienaren Baat te dwingen zijn vrouw te verstooten. Baat verzette zich, maar de koning beval, als ge het niet volbrengt, zal ik u allen verdrinken in zee.

De vrouw weende en kuste het gelaat van Baat, zijn handen en voeten.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De man kuste zijn vrouw voor ze heenging. Toen ze het huis des konings bijna bereikt had, keerde ze terug kuste hem weer en fluisterde hem toe: Hier heb je mijn zakdoek [1], neem hem, zoek drie bergen en maak er een weg van om naar de aarde terug te keeren; mijn zakdoek zal de bergen tot gelijken grond effenen; ga.

De man deed wat zijn vrouw hem had opgedragen en ging heen, totdat hij aan de grens der dooden en levenden gekomen was.

De kinderen die aan zee speelden, zagen hem komen en gingen het den koning vertellen.

De koning beval: Laat dien man hier komen.

Toen Baat gekomen was, sprak de koning: Als ge een mijner dochters tot vrouw wilt hebben, kies er dan een uit.

Baat deed zijn keus, doch de zes oudsten wilden niet, alleen de jongste, Watwarin genaamd, stemde toe.

De zes oudere zusters waren afgunstig en zeiden: Dood uw man.

3. Watwarin was bang voor haar en doodde Baat, die in 't water viel.

Doch de koning was boos, hij zegende Baat en deze keerde tot het leven terug.

Doch Baat zei: Die vrouw heeft me vermoord, 't is beter dat ik maar naar huis terug ga.

Hij ging heen, maar Watwarin ging hem achterna. Ze gingen samen, tot ze bij een kaap weer op de aarde kwamen.

Toen ze in 't dorp kwamen waren de menschen Baat en Nenjai aan 't betreuren, doch de hanen kraaiden: Daar komen Baat en Nenjai aan, uh! Dat kwam omdat Watwarin heelemaal op Nenjai geleek.

De menschen, die in 't dorp waren zeiden: Doodt die hanen! Wat hebben die zoo te kraaien? [2]).

Doch de honden blaften: Baat en Nenjai zijn terug gekomen, woef, woef!.

---

[1]) Zakdoeken met de bestemming welke wij daaraan geven, zijn op Kei onbekend. Wel hebben voorname dames, in vollen opschik vaak een doekje of lapje in de hand dat eenvoudig als sieraad of als dans-attribuut dienst doet.

[2]) Zooals we reeds in meerdere verhalen zagen, is het geheel ongepast de namen te vernoemen van personen om wie getreurd wordt.

I bo Bāt Watwarin erwoessak. Tomat bĭssa ertoeboer rahan, ertêv tiwa, eroet roemnien; wat abrān rafaw, erdoek.

Sār toemtoem ! eĭn ruk.

TOEM NIFMAS OHOILEEN NI.

Sār toemtoem labo! — Ko abrān aein ni mēman Kabloek-nilawar, endoek Wāt-ohoirin. I enhaawk hôn ma, tomat wat bĭssa i nĕfen, baeil i enhaawk wat Nifmās Ohoileen fō ni hôn.

Ko wat aein, mēman te Kabokar-awr endeinar Kabloek-nilawar nĕfsehek Nifmās, i enwāv ni jafar, enba-soe Ohoileen.

I enwoessak ohoi, enhêr Nifmas: Nifmas euj ! oemlin wêr odan jaw oeĭn.

Eidbo Nifmās enlin wêr na sellin, enoet wêr ensoe.

Te Kabokar-awr nĭn bĭssa ruk enrāt rĕhe rahan nanār wel: Oemwatoen fid.

Nifmās enaeil fid, te Kabokar nanār: Oemwa, itroe' taba fō Wātohoirĭn, Kabloek-nilawar ni biat o hē.

1. I bo Nifmas entoeboer nĕfla enhoev te betoean i. Famĕhe errāt Hôrlai, hir ersoe nanang. Hir ersoe hôr raan te Kabokar waawn sētan sien enhaawk enlalin Nifmas ni oelin ngier wēr imĕhe, enlalin ini moerkoek wēr Nifmās, entam Nifmas ni mōrlain bōkbōk, enhaawk wel enhoer ni tentan, ni rawĭt, ni mas bĭssa, enhoev entāi wel ni esbo liblib. Nifmās enhaawk nĕfen bo, te Kabokar enpaksa i sisienli.

Eidbo hir errāt Wātohoirĭn, Nifmās enroon. Tomat koet bĭssa erhamoning tomat wat hirroe ernartoel wēr Kabloek-nilawar.

De menschen, die in 't dorp waren riepen: Slaat die honden dood!

Toen kwamen andere menschen in 't dorp en riepen: Baat en Nenjai zijn teruggekomen!

Maar de broers van Nenjai riepen: Slaat ook die menschen dood; wat hebben ze zoo in 't dorp te schreeuwen!

Toen kwamen Baat en Watwarin daar aan. Alle menschen kwamen buiten, ze sloegen de trommen, maakten feest; de man en de vrouw trouwden en woonden samen.

Zoo verhaalt de geschiedenis! 't is uit.

GESCHIEDENIS VAN GOUDTAND VAN OHOILEËN.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Te Waat-ohoirin woonde een man met name Kabloek-nilawar. Hij wilde huwen, maar van geen enkel meisje wilde hij weten behalve van Goudtand van Ohoileën, die verlangde hij tot vrouw.

Een vrouw, Kabokar-awr genaamd, had vernomen dat Kabloek-nilawar op Goudtand verliefd was en ze nam haar draagmand op en ging naar Ohoileën.

In het dorp aangekomen, vroeg ze Goudtand: Zeg Goudtand, geef mij wat water te drinken.

Goudtand schonk water in een schelp en bood het haar aan.

Toen Kabokar gedronken had, klom ze de huistrap op en zei: Doe de deur open.

Goudtand ontsloot de deur en Kabokar sprak: Kom, laten we samen naar Waatohoirin gaan, Kabloek-nilawar is op u verliefd.

1. Goudtand verliet het huis en vluchtte weg met het oude wijf. Ze kwamen bij de Groote rivier en moesten daar over zwemmen. Toen ze te water gegaan waren stelde het wijf Kabokar zich aan als een booze duivel: ze wilde de blanke huid van Goudtand met de hare ruilen; ze wilde haar kroeshaar verwisselen tegen het fraaie lange sluikhaar van Goudtand; ze wilde haar jakje, haar vingerring en al haar goud hebben om aan te doen, en bovendien haar kostbaren sarong. Goudtand wilde weigeren, maar het wijf Kabokar dwong haar met ruw geweld.

Kabloek ni oeran einfit ergodang bĭngan erro-toet Nifmās endirdir i ma, ersoeban: Bet Nifmās o ruk i, soemtai bĭngan i, kanimoen; bet Nifmās o waeid, soemtai, bĭngan namkidik.

Eidbo te Kabokar-awr entai bĭngan, namkidik.

Tomat bĭssa ernār: Oh! Nifmās i waeid! Soembwa soĭn, oemleet bĭngan waheid, oemtai bĭngan sien ruk hē!

2. Te Kabokar enro Kabloek ni rahan, Kabloek endoek enmoôn wat. Te Kabokar enweeng nanār: Hangoer nĭng iri wat i entoeb tet soĭn i. I nanār Nifmās waeid.

Tomat watwat erdat, eroet bĕnaw na te Kabokar ni jafar. Kabloek enba nangan. Te kabokar enleĭk Kabloek enba ruk, i enliboek bĕnaw, jafar bĭssa. I bo ni iwoen laktên ma, enweeng i nĕfngaloeboer ruk bo, nanār wē ini hôn: Jaw iwoeng ruk hē: oemkai jaw moe hôn te waeid i?

Tomat Kabloek endoek enmoôn wat.

Eidbo koet eroet kalbatoe ereek enhoev noeoer ihin. Tĕran bĕtoean aein entaha enwet sit janan.

Sit janan enbeĭn, Nifmas enleĭk ma, enmalit. Enmalit, ni nifan mās erwoessak.

Koetkoet bĭssa erfitik-hoba, enhoev tomat bĭssa ernār: Oh! Nifmās i ruk te hē! Enrōi i waeid! Te Kabokar enhaawk enboer ni oelin!

3. Eidbo te Kabokar nesno wē ini hôn: Omoet nĭng iri wat endoek moe wee enhoev moe iri tĕran bĕtoean aein enhoev te betoean aein wel.

Eidbo Nifmās endoek wee, lēran manoet einroe, silit aein, sĭr aein eroer-ma, erleĭk tomat Nifmās endoek enroon na mooe ni diw, enhêr: Nifmas Ohoileen!

Nifmās enoet: Oij!

Manoet erhêr: Nifmas, o woek hē?

Nifmās nanār: Jaw ruk i.

Nifmās ensib wel: Im t'imoer, soe'mna wêr na wêr aein mēman Wermatan-wāt; fōmoer oemwār-il endat wêr i fō oeloeroek nĭng oelin fō bōkli.

Manoet erleek wêr ma, Nifmas enloeroek ni oelin fō bōkli wel. Eidbo tĕran bĕtoean enwoessak, enleĭk tomat Nifmās ni oelin ngier, ni bakbakeen bōkli, enfakleek Nifmās na ni rahan.

Toen ze te Waatohoirin aankwamen, weende Goudtand. De kinderen kwamen toeloopen om de twee vrouwen te zien en gingen het aan Kabloek-nilawar vertellen.

De zeven zusters van Kabloek zetten borden op een rij, tot de plek waar Goudtand stond en bezworen: Als gij waarlijk Goudtand zijt, loop dan over deze borden en dat ze heel blijven; zijt ge Goudtand niet, dat ze dan breken wanneer ge er op treedt.

En zie: het wijf Kabokar trad op de borden en ze braken.

Alle menschen riepen: Oh! Dat is Goudtand niet! Ga op zij, loop niet over de borden want ge trapt ze allemaal stuk!

2. Het wijf Kabokar begaf zich naar het huis van Kabloek en Kabloek zat daar bedremmeld te kijken. Het wijf Kabokar sprak hem bedriegend toe: Mijn slavin kan wel in een hoek van de galerij slapen. Ze bedoelde namelijk Goudtand.

De vrouwen kwamen en legden spijzen in de draagmand van Kabokar. Kabloek ging naar het bosch. Toen Kabokar zag, dat Kabloek weg was, slokte ze de spijzen met mand en al op. Toen had ze een zeer dikken buik, maar ze gaf voor dat ze zwanger was en zeide tot haar man: Ik ben al zwanger, beschouwt ge mij als uw vrouw of niet?

Kabloek bleef maar zitten zwijgen.

Toen gebeurde het dat de kinderen stukjes klappernoot aan bladnerven gebonden hadden. Een oude man nam er een en plaagde er een jong katje mee. Het katje speelde, Goudtand zag het aan en begon te lachen. Toen ze lachte, werd haar gouden tand zichtbaar.

Alle kinderen stoven verschrikt uit elkaar en de groote menschen riepen eenparig: Oh! deze hier is Goudtand! De gindsche is de ware niet! Die heeft de gedaante van Goudtand gestolen!

3. Daarna beval Kabokar aan haar man: Laat mijn slavin met een ouden man en een oude vrouw in uw tuin gaan wonen.

Toen Goudtand in den tuin woonde kwamen daar op zekeren dag twee vogeltjes aanvliegen, een roode en een bonte parkiet; ze zagen dat Goudtand onder een banaanplant zat te weenen en ze riepen: Goudtand van Ohoileën!

Goudtand riep: Hej!

De vogeltjes vroegen: Goudtand, zijt gij het?

Goudtand antwoordde: Ja, ik ben het.

Daarop gebood Goudtand hun: Vliegt heen en haalt water uit een bron, Steenbron genaamd, brengt het hier, opdat ik mijn lichaam weer heel schoon kan wasschen.

De vogeltjes haalden water en Goudtand wiesch haar lichaam weer heel schoon. Toen de oude man kwam en zag hoe blank de huid van Goudtand was en hoe fraai hare kleeren, verborg hij haar in zijn hut

4. Eidbo lēran faa Kabloek enhawik ai, enleïk Nifmās ni afafa bōkbōk wat, enhorak tomat nēbtoe hirroe. Tomat hirroe ernār: Tomat Nifmās en rōi waeid Tomat Nifmās toenan i ruk te hē.

Kabloek enba-il enro entoel wē te Kabokar-awr: Itaba itloeroek.

Tomat wat entār noeoer fō ni ferfer, abrān enraha esbād, nanār: Itba!

Erba, ko wat enba-ti wêr, enloeroek famēhe endoek enahai moeroen, ni moeroen ensīr matan ‚Kabloek enafat ni oeoen, fōmoer enwiek ni iwoen enleïk jafar, taw, bīngan ental ni iwoen enwoessak bo, janan rēhe waeid.

Enba-il fō ohoi, tomat ohoi erhorak: Moe nenkoet ibe?

Kabloek nanār: Nen-koet en hē waeid; nen-koet i rōī.

Eidbo tomat erhaawk Nifmās. Kabloek ni oeran einfit ergodang wel bīngan, ersoeban wel: Bet Nifmās o ruk te hē, soemtai bīngan, i kanimoen.

Eidbo entai bīngan, kanimoen, enleet bīngan famēhe enro rahan. I bo wat abrān rafaw erdoek.

Sār toemtoem! Eīn ruk hē.

---

4. Op zekeren dag nu, dat Kabloek hout kwam kappen en zag hoe schoon Goudtand was, vroeg hij de verklaring aan de oude lieden en deze spraken: Die daar ginds is Goudtand niet; deze hier is de ware Goudtand.

Kabloek ging naar huis terug en zei tot Kabokar: Laten we samen gaan baden.

De vrouw raspte kokosnoot [1]) om 't hoofdhaar te wasschen en de man wette zijn zwaard en sprak: Kom, we gaan.

Ze gingen; de vrouw begaf zich te water om te baden en toen ze het haar uitkamde en het haar oogen bedekte, sloeg Kabloek haar het hoofd af; daarna kliefde hij haar den buik en hij zag er manden, klapperdoppen en borden uit te voorschijn komen, maar van een kind geen spoor.

Hij keerde naar het dorp terug en de menschen van 't dorp vroegen hem: Waar is uw vrouw? [2]).

Kabloek antwoordde: Deze hier is mijn vrouw niet, maar die daarginds.

De menschen nu ontboden Goudtand. De zeven zusters van Kabloek ordenden borden en bezworen: als gij de ware Goudtand zijt, zullen deze borden heel blijven als ge er over loopt.

Ze liep over de borden, die heel bleven en ze liep er over tot aan het huis. Toen trouwden ze en woonden samen.

Zoo verluidt de geschiedenis, die hier uit is.

---

1) Schrapsel van kokosnoot neemt elke Kei'eesche vrouw in een klapperdop mee naar 't bad. Met een weinig water wordt daaruit de kokosmelk geperst, waarmede het haar gezalfd wordt om het lenig en glanzend te houden. Zie U. e. v. W. blz. 26.

2) Eigenlijk staat er *Nen-kaet*, = moedertje; benaming, die ook wel aan kleine meisjes gegeven wordt en door den man als lieflijke benaming vaak tegenover zijn vrouw gebruikt wordt, evenals men hem bij ons juist omgekeerd zijn vrouw wel eens *kindje* hoort noemen.

TOEM BENOEAS NI.

Sār toemtoem labo! — Tomat Bĕnoeas enba neswaroet. Enweeng woeoet angledli. Tomat ohoi bĭssa erhorak: Oemoet aka fō moe fān? Tomat hir jān einroe erhorak feli.

Bĕnoeas enhawa nanār: Jaw oeoet ēloe enhiloek nĭng fān. Imoet waawn wel i.

Tomat erba neswaroet, Bĕnoeas enloeroet enti, nasēw taheit raan, famĕhe tomat erhilik fān ma, naan. Tomat erwing ellĕhin, Woeoet hoeman waeid.

Ko warin enhorak: Woeoet naan te hoeb?

Ko jān enhawa: Woeoet naan ruk hē ma, jaw oewing-ken hoeb; naan wat fān.

Ko warin enhilik wel, enwing-ken woeoet woek waeid, famĕhe ini fān eĭn bĭssa.

Tomat hirroe eril bo, esmĭrmĭr Bĕnoeas enhorak: Dei imbje miswaroet wel te waeid?

Hir ernār: Oho n'aka, am woeoet waeid mĕlê, hôb am raar sier ruk.

1. Eidbo Bĕnoeas enloeroet nasēw taheit wel, enleĭk raw enlōi. Enhalāk wel tomat rir fān ma naan famĕhe enkik-ken ellĕhin. Enkik-ken ellĕhin, neswakil na taheit.

Ko warin nanār: Ko jān, jaw oeweeng ruk woeoet lāi woev!

Ko jān nanār: Oemtaha, oemwing fō bok.

Eidbo Bĕnoeas nĕfla taheit raan, ko warin nanār: Doeang ēh! dit woeoet lāi ruk hē! Dit radjĕki ruk hē! Oemdinik moe leet fō oemahai.

Erfair famĕhe endat ruk taheit ringin, endat, erleĭk Bĕnoeas ni moeroen, Kojan nanār: Teoek, teoek, woeoet waeid! Hir erfair wel bo, Bĕnoeas enwoessak.

Ko warin nanār: Nit ni wang Bĕnoeas o! Oemweeng oemlawoer mam bĕnaw de?

I bo enhaawk enafat Bĕnoeas ni oeoen.

Bĕnoeas nanār: Oesob o, oemfĕdan feli waheid! Teoek jaw oerāt, oedoek bir raw affroean.

I enrāt nesnib: Imdinik leet einroe, ko warin oemdir raw moer, ko jān na raw oe bo, imroe imahai famĕhe fō oemat famĕhe ruk i.

GESCHIEDENIS VAN BENOEAS. [1]).

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Benoeas ging visschen en hij verschalkte zeer veel visschen. Alle menschen van 't dorp vroegen hem: Wat gebruik je toch als aas? Aldus vroegen hem ook twee broers.

Benoeas antwoordde en zei: Ik gebruik koekjes als aas. Doet ook zoo.

Toen die lui gingen visschen, waadde Benoeas er naartoe, dook onder in zee en als ze aas uitwierpen, at hij het op. Als ze den angel ophaalden, was er van visch geen spoor.

De jongste vroeg: Heb je nog niet beet?

De oudste antwoordde: Ik heb wel beet maar ik kon geen enkelen visch ophalen, ze eten alleen het aas weg.

De jongste gooide weer zijn snoer uit, doch haalde ook geen visch op, totdat zijn aas heelemaal op was.

Ze gingen beiden naar huis en 's morgens vroeg hun Benoeas: Gaat ge van avond weer visschen?

Ze zeiden: Wel zeker, onze vrouwen mopperen al, dat er heelemaal geen visch is.

1. Benoeas nu waadde en dook weer in zee, en loerde waar hun schuitje lag. Hij haalde weer het aas weg en at het op, todat hij eindelijk in den angel beet en in zee rondspartelde.

De jongste riep: Zeg broer, daar heb ik een prachtigen visch verschalkt.

De oudere zei: Houd vast, haal voorzichtig in.

Toen Benoeas in zee spolderde zei de jongste: Heere! wat een reuzevisch! We hebben geluk! Spits uw boomstok aan om hem te steken. [2])

Ze haalden in, totdat hij reeds aan de oppervlakte kwam en toen zagen ze het hoofdhaar van Benoeas. De oudste riep: Wacht, wacht, het is geen visch! Ze haalden verder de lijn in en daar kwam Benoeas te voorschijn.

De jongste scheeuwde: De dood moge je halen, Benoeas! Zoo, ben jij het dus, die ons aas stal en opat?

Meteen wilde hij Benoeas den kop inslaan.

Benoeas smeekte: Ik bid u, sla mij zoo niet dood! Laat me eerst in 't schuitje komen en er midden in gaan zitten.

---

[1]) Benoeas is de Keieesche Uilenspiegel. Wel opmerkelijk is het, dat men het Uilenspiegel-type bij zeer vele inlandsche volksstammen aantreft, o.a. ook op Foruate, op Jamdena en Zuid N. Guinea. De streken welke men hem toedicht zijn vaak geestig verzonnen al zijn ze dan ook in plaats van met sal atticum wel eens met wat grof zout gekruid. Bij een primitief volk kan men nauwelijks anders verwachten.

[2]) Als boomstokken doen bamboestaken dienst. Voor lans bezigt men ook vaak een aangespitste bamboestok.

Tomat hirroe erahai, Bĕnoeas neskoeba enlek raw raan. Ko jān ni joek enahai-ken ko warin; ko warin ni joek enahai-ken wel ko jān ma, hirroe ermāt.

2. Bĕnoeas nĕfla-il entoeb: Famĕhe esmĭr, tomat koet erbeĭn na taheit, erit tomat hirroe rir nit erfok-do, ertoeb roewat miēt wahan.

Hir rĕfla soe'nartoel wēr rāt. Rāt enoeoek tomat ohoi bĭssa ma, enhorak: Jawng im hira aein erfĕdan tomat hirroe i?

Tomat bĭssa nangwāk bĭssa. I bo rāt nesno marin enhaawk Bĕnoeas. Bĕnoeas enbatar, enba-ti rāt ni rahan.

Rāt enhorak wel Bĕnoeas ma i nanār: Rāt ja, oemfikir jaw nĭng brān fō oeafat tomat hirroe te? Dei jaw oeit tomat hirroe erahai woeoet ma, erkafrĕhe, erdinik rir leet fō joek bo, aein enahai aein.

Rāt nanār: Bĕnoeas oemnār-ken. Omĕhe moe brān fō oemfĕdan tomat hirroe waeid: toenanli tomat hirroe erkafrĕhe.

3. Fomoer lēran faa wel tĕran rāt enhorak ko wat aein ental ohoi Krawa ma, enhaawk enba etoeoe wat wilin.

Eidbo Bĕnoeas nesno tomat Krawa fō erwaeid nit loerin nanfān rāt ni parintĕ.

Tomat erdoek raan afa, erfalarang nit laran, ersalngit ma erhaawk raar sier lāi enhoev tomat Krawa bĭssa.

Eidbo hir ernār: Bĕnoeas nesno.

Mang erhaawk Bĕnoeas, Bĕnoeas nĕfla-il ruk ohoi, enwoessak ruk waeid.

Rāt nanār: Ittaba-il.

Fōmoer rāt nesno ni rajāt bĭssa fō ertaha Bĕnoeas.

4. Tomat ohoi bĭssa erleĭ-haawk erlān, ertaha-ken erre-koeoek ni jên liman bĭssa erkeet non na ai oetin aein.

Dēdan rāt nesno marin fō enwoö-toel na ohoi bĭssa fō mēran erkak bĭssa ai honghong angledli, fō ertoen rĕhe Bĕnoeas.

Bĕnoeas endir ni ai oetin i, enit tĕran bĕtotoean aein ni tētan nabroeoet, enba ensosôk wat ma enhorak: Mang erkeet o feli fō aka?

Bĕnoeas nanār. Tĕran ja, erkeet jaw feli, niraan laein jaw oeba sosôk waawn woek o. I bo ma erkeet-fello wel jaw. Teoek odan naa wak erdat fō erhein wel jaw.

Toen hij in het schuitje geklommen was, raadde hij hun: Spits nu beiden uw boomstokken aan, laat de jongste achter en de oudste vóór in 't schuitje gaan staan en doorsteekt me dan beiden tegelijk, dat ik ineens heelemaal dood ben.

Toen ze beiden staken bukte Benoeas en viel plat in de prauw neer. De speer van den oudste doorstak den jongste en de speer van den jongste doorstak den oudste en beiden waren ze dood.

2. Benoeas ging naar huis slapen. Toen 's morgens de kinderen op het strand gingen spelen zagen ze de twee lijken, die kwamen aandrijven en bleven liggen op de grens van ebbe en vloed.

Ze liepen heen om het den koning te melden. De koning riep alle dorpelingen bij elkaar en ondervroeg: Heeft misschien iemand van jullie die twee menschen gedood?

Alle menschen ontkenden beslist. Toen beval de koning den omroeper, Benoeas te gaan halen. Benoeas stond op en begaf zich naar het huis des konings.

De koning verhoorde Benoeas, maar deze sprak: Hoor eens koning, denkt u, dat ik alleen twee menschen zou kunnen vermoorden? Ik zag die twee gisteravond samen visch steken. Ze kregen twist, ze spitsten hun boomstokken aan tot speren en stoken elkander dood.

De koning oordeelde: Benoeas gij hebt gelijk. Gij alleen zoudt niet twee menschen kunnen vermoorden; ongetwijfeld hebben ze samen gevochten.

3. Eenigen tijd later had de koning een vrouw van het dorp Krawa tot echtgenoote gevraagd en wilde den huwelijksprijs gaan betalen.

Benoeas beval de lui van Krawa doodsbeenderen te koken om het volk van den koning te onthalen.

Toen de menschen zaten te eten, proefden ze den lijksmaak, ze walgden er van en begonnen te schimpen op de lui van Krawa!

Doch deze zeiden: Benoeas heeft het ons bevolen.

Men zocht Benoeas, maar Benoeas was al naar huis gevlucht en was nergens te zien.

De koning sprak: Laten we terugkeeren.

Toen beval de koning aan al zijn onderhoorigen, Benoeas te vangen.

4. Alle menschen van 't dorp zochten en achtervolgden hem, ze vingen hem, boeiden hem aan handen en voeten en bonden hem aan een boomstam vast.

's Avonds beval de koning den omroeper door 't heele dorp af te kondigen dat alle mannen den volgenden dag een grooten voorraad brandhout moesten kappen, om Benoeas kort en goed te verbranden.

Toen Benoeas daar aan den boomstam gebonden stond, kwam daar een oude, gebochelde, kromloopende man voorbij, die hem vroeg: Waarom hebben ze u zoo vastgebonden?

Tĕran i nanār: Oembwa sosôk waawn woek jaw de?

Bĕnoeas nanār: Noehoe ruk i! Oemhein nīng bahêv naa wak.

Tĕran enhaein ma, Bĕnoeas nanār: Teoek, jaw oere-fello wel o, fō oembwa nĕblo wel waawn woek jaw hē.

Bĕnoeas enkeet-non tomat i ma, nĕfla.

5. Famĕhe hamar rāt nesno ni oemat woettīl, sāv woettīl enkak ai, enfar jaf na teinan. Fōmoer nesno tomat erhaawk Bĕnoeas endat. Erhaawk enhaein na ai oetin, tĕran bĕtoean enwoö, nakair: Tet jaw! jaw waeid i! Bĕnoeas enweeng jaw hē!

Rāt nanār: Oekai ruk o fō tomat wīswassilli, oemfitfoetar afa angled ma, o ruk hē.

Eidbo tomat erfār jaf laitênli ma, mangmang woek waeid, tĕran bĕtoean i enmāt.

Eidbo Bĕnoeas ental ni rahan entoeboer ma, nanār: Imoet-tôk fō imfĕdan jaw naa waeid.

Tomat bĭssa erfarnĕhe, erhorak: Bĕnoeas, oemoet felbe ōh?

Bĕnoeas nanār: Jaw tomat pintar, jaw nīng adil.

Eidbo tomat ernār: Oemoet-soekat woek am waawn o, fō am slamat waawn woek o.

Bĕnoeas nanār: Oehaawk.

6. I bo enre-koeoek tomat hirlim, enoet hir ertoeb ma, enfar jaf. Jaf enngatil lai ma, enawoen enfĕdan rĕhe tomat hir i.

Rāt raan sien, nanār: Oemweeng am, oemfĕdan nīng oemat.

Bĕnoeas enhawa: Jaw oefĕdan waeid, tomat hir eroet norang jaw-nīng oetoet waeid.

7. Fomoermoer lĕran faa wel Bĕnoeas nangrĕhi-farahak rāt ni meman. Rāt nesnobang ni marīn: Soe'mbwa oemnartoel we Bĕnoeas: ental lĕri oemdoek tanat i waeid ruk.

Bĕnoeas nanār: Bōk, teoek de woet jaw oefla.

Eidbo enoet ni lār enhoev ni aflêr, enhawik ni oewilin. Enfello nī aflêr endir rahan talwoenan enoet ni oewilin na rahan tāv, ensak lār, enweilar, i nĕfla naa waeid.

Benoeas antwoordde: Ja oudje, ze hebben me zoo gebonden, zie je, omdat ik vroeger net zoo krom was als jij. Nu hebben ze me rechtgebonden. Wacht maar, straks komen ze me weer los maken.

De oude vroeg: Hoe, was je eerst net zoo krom als ik?

Benoeas hernam: Bij ons land! Maak me maar eens los.

De oude maakte hem los en Benoeas zei: Wacht, ik zal u ook rechtbinden, en daarna loop je weer even recht als ik, hoor!

Benoeas bond hem vast en liep weg.

5. 's Morgens beval den koning dertig mannen met dertig bijlen hout te gaan kappen en het aan te steken. Toen gebood hij, dat men Benoeas zou gaan halen. Toen men hem van den boomstam wilde losmaken schreeuwde en gilde de oude: Vervloekt! Ik ben het niet! Benoeas heeft me bedrogen!

De koning antwoordde: Ja, ja, ik ken je al als een aartsleugenaar, je hebt al genoeg gelogen en bedrogen, jij bent het zelf.

De lui stookten een zeer groot vuur en het duurde niet lang of de oude man was dood.

Kort daarop kwam Benoeas uit zijn huis gestapt en sprak: Ziet ge wel, dat ge mij toch niet dood kunt krijgen?

Alle menschen stonden versteld en vroegen: Benoeas, hoe is dat mogelijk? (n.l. dat ge nog leeft).

Benoeas antwoordde: Ik ben slim, ik ben bij de pinken.

De lui zeiden: Beproef op ons uw kunst eens, dat we onkwetsbaar worden zooals gij. [1]).

Benoeas antwoordde: Dat is goed.

6. Hij bond dan vijf mannen vast, legde ze op den houtstapel en stak dien in brand. Het vuur laaide hoog op en verbrandde ze allen heel en al.

De koning was vertoornd en zei: Ge bedriegt ons, ge vermoordt mijn menschen.

Benoeas verweerde zich: Ik vermoord ze niet, maar ze hebben niet gedaan zooals ik.

7. Eenigen tijd later had Benoeas den koning gelasterd. De koning beval zijn omroeper: Ga Benoeas aanzeggen dat hij van af heden niet meer in dit land mag verblijven.

Benoeas antwoordde: Goed, over tien dagen zal ik wegvaren.

Hij maakte een zeil en een mast, en kapte een roer. Hij plaatste den mast op den nok van zijn huis, hij bond het roer achter aan 't

---

[1]) In den tekst staat *berkat*. Wat ook de oorspronkelijke arabische beteekenis van dit woord moge zijn, voor een heidenschen Keiees beduid het: met bovennatuurlijke macht toegerust. Aan dergelijke macht schreef het volk het wonderbare verschijnsel toe dat het Benoeas, dien het meende zoo juist verbrand te hebben, weer in levenden lijve voor zich zag.

Nī de woet rāt enhorak: De woet joôn ruk. Moe habo odan be?

Bĕnoeas enhawa: Nīng habo ruk i. ma, i nĕfla naa waeid.

Rāt nanār: Lēri oemjoôt denda.

Bĕnoeas nanār: Oesōb o, jaw tomat kassien. Jaw oeblêr ruk; oewab ruk nīng tobat.

Rāt nanār: Bōk woek, oesajang wel o.

8. Bĕnoeas enba-il enfohok ni jaman, nanār: Mam o, rāt endenda jaw fō oewêr roebi ratoet.

Ini jaman nanār: Je! jawnīng koebang hoeman waeid woek; baeil nīng soeksoek mās wān, oemtaha rĕhe. Mās i entoeb roebi ratroe, soe'mbwa oemtoekar na tomat Sin.

Eidbo Bĕnoeas enba-ro tomat sin ni ohoi, enhorak. Sin sĕdangar endoek odanbe?

Sin aein nanār: I endoek iwil.

Bĕnoeas enba enti, enfassir ruk Sin ni tok, enwēeng i tomat bōd.

Sin enhorak: Oemfaha nīng afa aka?

Bĕnoeas endoek enmoôn wat.

Sin enhorak: O ohoi be?

I baeil enmoôn wat.

Sin enhorak wel: O mēmam ki?

I enmoôn wat, famĕhe enit Sin ni hôn endoek nĕfhôr ma, i entahasak ni soeksoek mās.

9. Sin na sadsād, esbo, afafa angled ma, i nĕfen bīssa, famĕhe entoeroek ni hôn. Sin entoeroen, entam soeksoek mās.

Bĕnoeas endoek-toeb enhoev ni hôn. Hamar ruk, i enleīk tomat Sīn, i nanār: Jaw oeweeng jaw bōd; i bo jaw bōd waeid rĕhe, jaw oehaawk wat oefarahak omoe hôn.

Sin enmeek lāi, enhêr: Oemhoel-toel waheid, jaw oereeng o.

Bĕnoeas nanār: Oemwêr roebi rālim wē jaw, jaw oedēeng oefarahak moe hôn waeid.

Sin enwêr rĕhe bo, i enba-il ni ohoi, enwêr ni denda we tĕran rāt.

10. Amnanat odan wel hira aein enboer tomat wat aein endoek enhoev ni hôn woear ratan.

En bĕrān enleī-haawk nī hôn, ensoe rāt nī ohoi, enef-ken woek ko bĕrān aein entoeoe ni hôn.

huis vast, hij heesch het zeil, rolde het uit, maar varen deed dit schip niet.

Na tien dagen vroeg de koning: De tien dagen zijn om; waar is uw boot?

Benoeas antwoordde: Hier is mijn boot, maar ze wil niet varen.

De koning hernam: 't Is lang genoeg, ik zal je beboeten.

Benoeas smeekte: Heb medelijden, ik ben een arme man. Ik zal me beteren, ik heb al berouw.

De koning hernam: Goed dan, ik zal medelijden hebben met je.

8. Benoeas ging heen en maakte zijn vader wijs: Vader, de koning heeft mij honderd gulden boete opgelegd.

Zijn vader antwoordde: Ach! Ik heb ook heelemaal geen geld; ik heb alleen een stuk goud, neem dat dan maar. Het goud is tweehonderd gulden waard, ga naar een Chinees om het te wisselen.

Benoeas ging naar het dorp van den Chinees en vroeg: Waar woont hier de rijke Chinees?

Een Chinees antwoordde: Die woont daarginds.

Benoeas begaf zich daarheen maar toen hij den winkel van den Chinees naderde, veinsde hij doofstom te zijn.

De Chinees vroeg: Wat wil je van me koopen?

Benoeas gaf geen antwoord.

De Chinees vroeg: Waar kom je vandaan.

Benoeas zweeg.

De Chinees vroeg verder: Hoe heet je?

Hij bleef maar zwijgen, totdat hij de vrouw van den Chinees zag, die zat te naaien, toen liet hij zijn goudstuk zien.

9. De Chinees toonde hem donderbussen, sarongs en allerlei waren, doch hij weigerde alles en wees ten slotte naar de vrouw. De Chinees stemde toe en kreeg het goudstuk.

Benoeas sliep met de vrouw. Toen hij 's morgens den Chinees zag, zei hij: Ik heb me als een doofstomme voorgedaan, maar ik ben heelemaal niet doofstom, ik had het er alleen op aangelegd uw vrouw te onteeren.

De Chinees was zeer beschaamd en smeekte: Vertel het toch aan niemand, dan zal ik uw zwijgen betalen.

Benoeas hernam: Betaal mij vijfhonderd gulden, dan zal ik niet rondstrooien dat ik uw vrouw onteerd heb.

De Chinees gaf het geld en Benoeas ging naar huis en betaalde zijn boete aan den koning.

10. Eenigen tijd later ontvoerde iemand een vrouw, die met haar man in 't bergland woonde.

De man, op zoek naar zijn vrouw, kwam in 't dorp van den koning

I enkalāk wē rāt. Rāt enparês. Ko i nangwāk ma, rāt enhorak: Tĕran, omoe saksiw naa woek te waeid ?

Tĕran i nanār : Nīng saksiw naa waeid.

Rāt nanār: Berkār i woessin lai, enwēeng soes, oepoetoes naa waeid; oemhaawk Bĕnoeas endat.

Bĕnoeas enwoessak, rāt enhoel berkāt ni raan felbebe wak ma, enhorak : Bĕnoeas moe kakai felbe ?

Bĕnoeas nanār: Jawnīng kakai, oemtoetoep wat abrān bīssa na rahan dēdan.

Eidbo entoetoep lēran tīl, fōmoer Bĕnoeas enwatoen fid enparês te en wat nĕksi, nanār : Tĕran, o ken. Ko wat ni te ai rôn bīssa, i tomat jāt.

11. Tomat bīssa ernār: I wak hoekoem nĕbloli. Bĕnoeas tomat adilli, Woekoen moe brān woek, oemhaawk-il moe reinan ental nit ?

Bĕnoeas nanār: Jaw nīng brān woek.

Eidbo Bĕnoeas enba nangan, enba-ken te bĕtoean aein, i mĕhe endoek wat. Bĕnoeas nanār; Oembawa enhoev jaw, jaw oepiār o. Bet rāt enhorak o, o wioem waheid.

Eidbo enwāv te ensoe taheit, nesloeroek enba rāt ni rahan. Rāt enhorak: Te o oemtal nit te?

Te wioen waeid.

Rāt enhorak Bĕnoeas: Oemnār fō toenan, te i ental nit te waeid?

Bĕnoeas enhawa: Noehoe ruk i! ental nit te. Te i endoek nit, enoet sien ma, nit eroet i wioen waeid ruk.

Te endeinar Bĕnoeas enĕr-fenan woek i, iwoen nĕfroeak ma, nanār: Oemhawak jaw fō aka? Tĕran rāt, oemkai Bĕnoeas enwassilli. Jaw oeho nit rĕhe waeid, felbe wak oeoet sien na nit rir ohoi ?

Rāt nanār: Te, oemnār ken, Bĕnoeas tomat wiswassilli. Baeil o oemnār ruk te i omoe reinan, fel en he ō miski oempiār i.

12. Bĕnoeas enba-il fō ni rahan. Fōmoer woean enwoet ruk, rāt enhaawk enoet roemnien lāi aein, enwatoek tit, tomat bīssa restaha lim, Bĕnoeas ni lim sāp avloerroe.

Eidbo Bĕnoeas enba nangan enro tomat īs angled erdoek, i nanār: Rāt ensib jaw oehaawk im, fō imoet roemnien na taheit, baeil int-

en herkende daar den man die zijn vrouw ontvoerd had.

Hij klaagde hem aan bij den koning. Deze onderzocht de zaak, doch de beklaagde ontkende en de koning vroeg: Baas, heb je misschien ook getuigen?

De man antwoordde: Neen, getuigen heb ik niet.

De koning hernam: Het is een netelige zaak, zeer lastig, ik kan ze niet beslissen. Laat Benoeas hier komen.

Benoeas kwam, de koning zette hem de zaak uit elkaar en vroeg: Benoeas, wat denk jij daar van?

Benoeas antwoordde: Mij dunkt dat de man en de vrouw beiden de gevangenis in moeten.

Men sloot ze dan op gedurende drie dagen; toen opende Benoeas de deur, onderzocht de uitwerpselen der vrouw en deed uitspraak: Baas, jij hebt recht. De uitwerpselen der vrouw bestaan enkel uit verteerde bladeren, ze is bijgevolg een boschmensch.

11. Alle menschen beaamden: Die uitspraak is zeer rechtvaardig. Benoeas ge zijt een buitengewoon vernuftig man. Zoudt ge ook uw moeder uit het rijk der dooden kunnen terughalen?

Benoeas antwoordde: Zeker, dat kan ik ook.

Benoeas ging het bosch in en ontmoette een oud besje, dat daar alleen woonde. Benoeas zei haar: Kom met mij mee, ik zal je voortaan onderhouden. Maar als de koning u iets vraagt, moet ge stommetje spelen.

Hij nam het oudje op zijn rug en droeg haar naar het strand en ging er recht mee naar het huis van den koning. De koning vroeg: Zeg moedertje, kom jij uit het doodenrijk?

De vrouw zweeg.

De koning vroeg Benoeas: Is het werkelijk waar wat ge zegt, dat deze vrouw uit het doodenrijk komt?

Benoeas antwoordde: Dat bezweer ik! Ze komt uit het doodenrijk. Maar ze heeft zich in 't doodenrijk misdragen en daarom hebben de schimmen haar met stomheid geslagen.

Toen het oudje hoorde, dat Benoeas haar bekladde werd ze nijdig en sprak: Wat heb je mij te belasteren? Heer koning, die Benoeas is een aartsleugenaar. Ik ben heelemaal niet in 't doodenrijk geweest; hoe zou ik me daar dan misdragen hebben?

De koning antwoordde: Moedertje, ge hebt gelijk, Benoeas is een aartsleugenaar. Maar, Benoeas, gij hebt beweerd, dat dit besje uw moeder is, dus ge zult haar voortaan onderhouden.

12. Benoeas ging naar huis. Later bij de nieuwe maan wilde de koning een groot feest vieren en liet afkondigen dat alle menschen hun bijdrage moesten leveren; de bijdrage van Benoeas bestond uit twintig runderen.

hiloek sāp, jaw oetood im, imoet wioen waawn wāv te sāp te, imtoeb wat tanat.

Tomat ĭs ertarim, Bĕnoeas entood tomat rāttīl, enba enro rāt ni rahan, i eneek tomat bĭssa ertoeb rāt ni reet oetin .

Rāt nastanoek enhorak: Niraan aka oemhaawk tomat tatawn i? Oemhaawk jaw oean oemat te?

Bĕnoeas nanār: Tomat ĭs hir i waawn binatang, erkai erfikir afa waeid.

Rāt nanār: Bōk woek, jawning oetoeng tomat rāttīl bĭssa.

Fōmoer rat enoeoek ni oemat kassil woet bĭssa nanār: Bĕnoeas enoet nĭng oetoeng tomat rāttīl i, oehaawk oesak i fo akpitan.

Tomat bĭssa ernār: Bĕnoeas tomat pintarli toenan, amtoeroetli bĭssa.

Esmir roemnien endir ma, toem eĭn ruk.

Benoeas trok het binnenland in naar een plaats waar vele wilde menschen woonden en sprak: De koning heeft me opgedragen jullie uit te noodigen, om aan 't strand feest te komen vieren. Jullie moeten bij 't feest voor runderen spelen, ik zal jullie leiden en ge moet loeien of knorren als koeien en varkens en op den grond gaan liggen.

De boschmenschen vonden het goed en Benoeas leidde er driehonderd, die hij naar 't huis des konings voerde; hij bond ze vast en liet ze gaan liggen bij den trap van het huis des konings.

De koning stond verbaasd en vroeg: Waarom hebt ge al die menschen hierheen geleid? Denk je dat ik menschen eet?

Benoeas antwoordde: Al die boschmenschen staan gelijk met beesten, ze weten van niets.

De koning hernam: Ook goed, ik krijg al die driehonderd menschen.

Daarop riep de koning al zijn onderhoorigen bijeen en sprak: Benoeas heeft me deze driehonderd menschen bezorgd en ik wil hem tot kapitein aanstellen. [1]).

Alle menschen antwoordden: Benoeas is inderdaad een zeer snugger man; we zijn 't er allemaal mee eens.

Den volgenden morgen begon het feest maar de geschiedenis is uit.

---

[1]) Over deze waardigheid, zie U. e. v. W. blz. 182.

KEDIN II.

TOEM NGILNGOF RIR.

Lalaeinlë amnanatli ruk, mam ohoi endoek wirin eni waeid. I endoek wel Ohoi-toem, endoek wel Ohoi-reinan, endoek wel Ohoi-idar.

Lalaeinlë Idar woer aein woek waawn woek woer einroe wil. Ohoi aein endoek woek woer ratan i. Ohoi i laitênli. Oh! Tomat Joet Noe-hoe-roa bĭssa famëhe enharang woek ohoi i waeid.

Eidbo na ohoi i ko wat bëtotoean woek, i mēman tete Idar. Eidbo tete Idar ini berkat laili. Ohoi i woek mēman Ohoi-Idar.

Eidbo ohoi-doean hir avled eroet tete Idar sisienli. Hir erba ertai miët, hir erwatoek wat biboen enhoev woeoet loerin tete Idar ni lëwowan. Hir erba erloeroek, hir erfaklōi wat rir esbo kabohan na tete ni loetoeboer.

Laein endoek ensabar wat ma, engoôk wat ni sien ma, hir erwāt waeid. Fōmoer enêr-fënan wel ma, erwāt woek waeid.

Eidbo lēran faa wel hir avledli erba wel ertai miēt ma, hir eril erdo hir ertoen bĭssa rir wād miēt ma, erwôk wel biboen bĭssa na tete Idar ni loetoeboer.

1. Eidbo tete Idar raan sien laili ruk, enoet hir errās. I entaha ni ngir bo, enba-soe towr, enafat woer, endinik fō tār angledli. I entaha senfoei tār i bĭssa, enwewa bĭssa ohoi, fō hira nëfla naa waeid.

IIe DEEL.

GESCHIEDENIS VAN NGILNGOF.

Eertijds, al zeer lang geleden, lag ons dorp niet hier aan het strand. Het lag eerst te Ohoi-toem [1]) later te Ohoi-reinan [2]) en daarna te Ohoi-Idar.

Eertijds was Idar ook een heuvel evenals de twee heuvels daarginds [3]). Een der dorpen lag op den top van dien heuvel. Dat dorp was zeer groot. Oh! alle dorpen van Groot- en Klein Kei te samen haalden er niet bij.

In dat dorp woonde ook een oude vrouw, moedertje Idar genaamd. Dit moedertje Idar was zeer tooverkrachtig en het dorp waar ze woonde heette ook Idar-dorp.

Doch zeer vele dorpelingen bejegenden het moedertje Idar zeer slecht. Waren ze gaan visschen, dan gooiden ze de leege schelpen en vischgraten onder het huis van moedertje Idar. Waren ze gaan baden, dan hingen ze hun natte sarongs te drogen op het erf van moedertje Idar.

In den beginne verdroeg ze het en stelde zich tevreden met op hen te kijven, doch daar trokken zij zich niets van aan. Later schold ze hen uit, maar ook dat liet hen koud. [4])

Op zekeren dag nu waren zeer velen hunner weer gaan visschen; toen ze teruggekomen waren poften ze hun vangst op het vuur en wierpen al de schalen en graten op het erf van moedertje Idar.

1. Toen was moedertje Idar zeer verstoord en zou het hun laten ondervinden. Zij nam haar hakmes en ging naar den polder, ze kapte bamboe en maakte er een groot aantal voetangels van [5]). Deze nam

---

[1]) *Ohoi-toem*, letterl.: legende-dorp, n.l. de plaats waaraan de legende van het ontstaan van den stam op familieverband verbonden is. Later verstond men onder dezen naam een vestingdorp, zooals oorspronkelijk alle Keieesche dorpen waren, wijl men wegens herhaaldelijke onderlinge geschillen altijd op een mogelijken aanval bedacht moest zijn. Zie U. e. v. W. blz. 270.

[2]) *Ohoi-reinan* = moederdorp.

[3]) Deze twee heuvels, ruim 100 M. hoog, vormen met den heuvel bij Gelanit (114 M.) de hoogste punten van Klein Kei.

[4]) Ofschoon anders de Keiees voor schelden en schimpen zeer gevoelig is.

[5]) Deze voetangels zijn aangepunte bamboestokjes, die met den scherpen kant naar boven gericht in den grond geplant worden en met wat onkruid bedekt. Deze verraderlijke voetangels zijn verbazend scherp en het gebeurt niet zelden dat ze dwars door den voet heensteken, als een argelooze er op trapt.

Fōmoer entôr-taroman: Betne moerbong lēma, iri howang, janar oeboer jaw, oetôr-taroman, ohoi endoek baeil i; betne rāt aknās, melhel kanēw, janar oeboer woek jaw, oetôr-taroman, lēri ohoi enhoev tomat riwoen-siw-rāt-siw woet-siw tomat-siw erloedoek na dĕni.

Eidbo ohoi bĭssa, rahan, ai, woer wel namloedoer bĭssa, enhoev tomat riwoen-siw rāt-siw woet-siw tomat-siw ermāt famĕhe.

Erloedoek bĭssa ma, wêr lāi, mēman wêr Ablel enhiloek ruk woer ni wāi. Tomat kakahai erwāl-il woek fō manwêr, erlōi wêr Ablel waeidĕ. Hir wioer waawn mang erroon wat enhoev rakloer. Tomat enfĕdan manoet i foelik woek, niraan laein hir woek oemat, mam jamab-āb woek.

2. Eidbo lêr wahan ruk tomat avled ental nangan eril erdo, tete Idar enhorak: Imbje be?

Hir ernār: Amil mam ohoi waeidĕ.

Tete Idar nanār: Imbje ma, lēri imbje-harang woek waeid.

Hir erkai erfikir waeid bo, hir erba rĕhe. Erba ma, erho-ti ohoi ni wāi, erit baeil wat wêr lāi enlōi enhoev erdeinar manoet erroon.

Erit ma, erbobarli, hir rĕfla wirwaroek bĭssa. Woho hir ersoe erdoek Ohoi-toem Reng-mās, woho erdoek Kelmanoet, woho erbobarli erdoek-habat ruk waeid, hir rĕfla-soe taheit, ertai ni raw-habo bĭssa erwĕhe dēdan hamar erwĕhe wat, famĕhe amnanat wel erho Ngoran ma, erdoek. Famĕhe lēri mam asa woek woev, rir ohoi woek mēman Ngilngof.

3. Eidbo fōmoer tete Idar wel te enba woek, niraan ini rahan namloedoek woek. Hirroe ni jahaw erba, erba, erba nesloeroek wat. Erba ma, erba ruk roro odan, sentoet na wāt lāi karatatli.

Bĭssa ma, tete Idar ni berkāt lāi ma, entaroman wat, fomoer entai wāt i, wat enwiek rĕhe fō ded, tete Idar enho-ti. Ni jên wain hoeb entoeb wāt woev. Ded i fōmoer ithêr wat fō ded-Idar.

Eidbo tete Idar enba wel, enba enho towr. Enho towr ma, ni jahaw namnoet ruk, sentoeb wat.

Feli tete Idar enhêr towr i fō Towr-noet.

Bĭssa ma, enbaba roro wel odan, enho wel towr aein wel. Enho

ze mee en plantte deze voetangels rondom het heele dorp, zoodat niemand kon ontvluchten.

Daarna bezwoer zij: Indien ik kind en nakomelinge ben van slaven en knechten, dienstbaren en toovenaars, dat dan ondanks mijn bezwering het dorp blijve zooals het is; maar indien ik kind en nakomelinge ben van groote koningen en hoogen adel, dat dan op mijn bezwering vandaag het heele dorp met negenduizend, negenhonderd negen en negentig menschen hier verzinke.

En zie het heele dorp met huizen en boomen en ook de heuvel zelf verzonken plotseling en daarbij ook negenduizend negenhonderd negen en negentig menschen.

Alles verzonk en een groot meer, genaamd Ablelmeer nam de plaats in van den heuvel. De kleine kinderen veranderden in watervogels, die namelijk in het Ablelmeer zwemmen. Ze roepen als iemand die weent of die weenende kinderen sust. Men mag ze niet dooden, want het waren vroeger ook menschen en ook onze voorouders.

2. Toen tegen den avond vele menschen uit de tuinen terugkeerden, vroeg moedertje Idar hun: Waar gaat gij heen?

Ze antwoordden: Wel, naar ons dorp terug.

Moedertje Idar hernam: Gaat uw gang, maar vandaag zult gij er niet komen.

Ze begrepen er niets van en gingen huns weegs. Doch toen ze aan de plaats van 't dorp kwamen, zagen ze alleen het groote meer en hoorden ze de eendjes treuren.

Toen zij dat zagen ontstelden zij hevig en vluchtten verstrooid weg. Sommigen vestigden zich in het vestingdorp Reng-maas, anderen te Kelmanoet; nog anderen waren zoo bang, dat zij 't land verlieten; ze vluchtten naar zee, bestegen hun bootjes en roeiden weg; dagen en nachten roeiden ze door totdat ze op Goram [1]) aankwamen, waar ze bleven. Tot op heden woont daar onze verwantschap nog en hun dorp heet ook Ngilngof.

3. Daarna ging het moedertje Idar ook heen, want ook haar huis was verzwonden. Zij ging heen met haar hond en zij beiden liepen, liepen al maar recht door. Toen ze al een heel eind geloopen hadden, liepen ze vast tegen een hooge rots.

Doch het moedertje Idar was zeer tooverkrachtig, zij bezwoer de rots, trapte er tegen en de rots kliefde door midden en liet een voetpad open waarlangs het moedertje Idar haar reis kon vervolgen. Haar voetspoor staat nog in dien steen. Sindsdien heet dat pad ook Idar-pad.

Het moedertje Idar ging verder en kwam aan een polder. Haar hond was vermoeid en bleef liggen.

Daarom noemde ze dien polder Moede-polder.

---

[1]) Goram is een der Ceram-laut-eilanden.

ma, ni jahaw nĕbro, endoek nakair wat. Feli tete Idar enhêr towr i fō Towr-air.

4. Eidbo fomoer enbaba wel famĕhe wat roroli, famĕhe Gelanit leen sĭr ruk. Leen sĭr ruk ma, enba-ken woek wêr aein.

Eidbo tete Idar nĕbro ruk ma, enhaawk nĭn wêr. Enhaawk nĭn ma, enkoeroek fō entĭk wêr ma, ni hoea teimar enlek-soe wêr i. Enlek-soe ma, nĕbreeng ma, nanār: Eh! hoea! — fel hē fomoer tomat erhêr wêr i fō wêr-hoea.

Bĭssa ma enba wel entoeboer taheit.

Fōmoer tete Idar nĕblafar ruk ma, enhaawk enoet ni jaf oeran. I entaha fō ni hĭs lāv enhoev naffohot.

Eidbo enba-soe taheit fō enwoerik ni lāv enhoev ni naffohot, entaha-talik ni bĭs, entaha-wôk bĭssa na taheit i. Tete Idar entaroman wel ma, lāv naffohot enil bĭssa fo moekro.

5. Fōmoer tete Idar enba wel. Enba wel famĕhe Gelanit hirĭs Letman kanoetoen, enba-ken wel wêr aein.

Tete Idar enba roroli ruk ma, namnoet, enhaawk enloeroek na wêr woek i. Ensoe wêr ma, sendoek, enmāt rĕhe. Ni toemoen enil fō wāt lāi aein, hoeb entoeb wêr i, baeil ni oeoen mĕhe wak enwoessak woleen.

Eidbo tomat Ngilngof hir rĕfla-wirwaroek bĭssa, hir woho erba erdoek woek Kelmanoet. Na Kelmanoet te bĕtoean aein ni berkāt lāi naa woek, i mēman te Kelmanoe.

Eidbo faa woek te Kelmanoet enba entai miēt, enit afa entoeb bonat raan. Enkêr ma, enkêr-ken ngobang aein. Entaha-jaeik, en-hilik-soe ni jafar.

Enil-do, enwaeik bĭssa ni wād miēt na oeran, ma sentoeb. Eidbo esmĭr te Kelmanoet enbatar, enit ngobang enwāl-il ruk fō oemat.

Te Kelmanoet enit na bonat ma, enhêr i fō Tomel. Te Kelmanoet entood koet Tomel i sār ni janan.

6. Eidbo koet Tomel endat lāi ruk, te Kelmanoet enhaawk enhorak ko wat aein fō ni hôn.

Tēwat i na Tetoôt tomat Boetri aein, rāt Tetoôt ni janan ma, ni fellan bōkbōkli.

Ze ging weer verder en kwam aan een anderen polder. Haar hond had dorst en deed niets dan janken en moedertje Idar noemde dien polder Jank-polder.

4. Ze ging weer verder, en na langen tijd kwam ze dicht bij Gelanit. In deze buurt kwam ze bij een bron.

Moedertje Idar nu had dorst gekregen, en wilde drinken. Zij bukte zich om water te scheppen en toen viel haar bamboe-kam in 't water [1]). Zij schrok er van en riep: Hee! mijn kam! — Daarom noemen de menschen sindsdien die bron Kam-bron.

Daarna ging ze verder en kwam aan zee.

Moedertje Idar had intusschen honger gekregen en wilde haar potje koken. Als lijftocht had ze boonen en erwten meegenomen.

Ze ging dan naar zee om haar boonen en erwten te wasschen, doch ze liet haar korfje vallen en ze vielen verloren in zee. Moedertje Idar bezwoer weer en alle boonen en erwten veranderden in grond-vischjes. [2]).

5. Daarna ging moedertje Idar weer verder. Ze ging door tot de grens van Gelanit en Letman en kwam daar weer bij een bron.

Moedertje Idar had nu reeds zeer ver geloopen, ze was vermoeid en wilde zich in dit water baden. Doch toen ze zich te water begeven had en ging zitten, was ze plotseling dood. Haar lichaam veranderde in een groote rots, die daar nog staat; haar hoofd alleen steekt boven 't water uit.

De menschen van Ngilngof nu, waren uit elkaar gevlucht en sommigen hadden zich ook te Kelmanoet gevestigd. Te Kelmanoet woonde ook een oude vrouw, die zeer tooverkrachtig was, en die moedertje Kelmanoet heette.

Op zekeren dag ging moedertje Kelmanoet schelpdieren zoeken en zag iets in het zeeslib liggen. Ze krabde het er uit en vond een *ngobang* (weekdiersoort). Ze nam hem op en wierp hem in haar draagmandje.

Thuis gekomen, kookte ze al haar vangst in een aarden pot en ging slapen. Toen 's morgens moedertje Kelmanoet opstond, zag ze dat haar weekdier in een mensch veranderd was.

Moedertje Kelmanoet had hem in 't zeeslib gevonden en noemde hem daarom Tomel (Zeeworm). Moedertje Kelmanoet voedde Tomel op als haar kind. [3]).

---

[1]) De bamboe-kam, welke gewoonlijk fraai met paarlemoerschelpjes versierd is, wordt steeds bij wijze van haarspeld op den haarwrong gedragen. Zie U. e. v. W. blz. 26.

[2]) De *moekro* waarvan hier sprake is, zijn zeer kleine vischjes, die bij groote scholen zwemmen en op vaste tijden op bepaalde plaatsen nabij de kust verschijnen waar ze dan bij menigte gevangen of liever geschept worden met schepnetjes.

[3]) Zeeworm moge in onze ooren al minder vleiend klinken als naam van een wonderkind, doch in 't Keieesch is hier sprake van een bizondere worm en die heet daar *tomel* en *mel* wil in 't Keieesch zeggen adelijk! Daar heeft die naam dus een zeer voorname klank.

Tomat angled erit Boetri i, erleĭk waawn bōkbōk, erhaawk ruk erfaha ma, tĕran rāt enhêr ni einan laili ma, hira ni brān woek waeid.

Eidbo te Kelmanoet enhaawk wat enfaha Boetri ĕni fō Tōmel hôn. Hir ermoewat habo lāi einroe, erlôn bĭssa kasbêr, sadsād, mās, woer-harta bōkbōk wat famĕhe raan.

Erleek-rāt Tetoôt, ertoeoe bĭssa woer-harta, hir rasdoev ablôtli ma, rāt entibang enharang Boetri einan hoeb, hoeb entahang wat.

Eidbo erleek-il-soe ma, eroet harta angledli wel fō ertaba habo raan wel. Fōmoer te Kelmanoet enhoev tomat Tomel woek hir erleek-il-rāt wel.

7. Eidbo fōmoer rāt entarim fō hir rafaw ruk ma, nanār wel: Jaw angled lāi oewehe woek Doe, oemoet wel nĭng tanat odan, toenat ni wāi na bir noehoe fō oeoet nĭng oeran jaf.

Ngĭlngof hir rasdoev wel bo, ernār: Tĕran rāt, Tomel hirroe Boetri rafaw ruk bo, amleĭk o ruk sār mam Jaman ān ma, tanat Ohoiwoer kanimoen bĭssa omoe woek famĕhe wat. Noehoe bĭssa mam, bĭssa dit.

Fōmoer erhaawk erdoeak ruk Boetri fo erwehe-il rir ohoi ma, Rāt hoeb enfangnan ma, entahang wel.

Fel en hē Tomel mĕhe hirroe Boetri erdoek, hir kĕdin lāi bĭssa erwehe-il. Eidbo fōmoer ertoeoe wel mās fō erhaawk woek Boetri ma, rāt entahang wat, famĕhe mangmang wel Boetri enmāt ma, Tomel ngaein mĕhe wat enil ni ohoi ma, enroon ni hôn.

Feli amtam Boetri woek waeid ma, mam noehoe Ohoiwoer endoek nĕblo wat fō am mĕhe mam.

Toen de kleine Tomel groot geworden was, wilde moedertje Kelmanoet een vrouw voor hem gaan zoeken.

Te dien tijde woonde er te Tetoôt eene prinses, dochter van den koning van Tetoôt, die zeer lieftallig was.

Zeer velen, die de prinses Boetrie zagen, vonden haar zeer mooi en wilden haar tot bruid koopen, doch de koning eischte zulk een hoogen prijs, dat niemand het aandurfde.

Doch moedertje Kelmanoet wilde volstrekt Boetrie koopen als vrouw voor Tomel. Ze laadden twee booten vol met kartouwen, donderbussen, goud en allerlei kostbaarheden van groote waarde.

Ze voeren naar Tetoôt, stalden de schatten uit en beraadslaagden zeer langdurig, doch de koning was van oordeel, dat Boetrie daarmee nog niet betaald was en weigerde nog haar af te staan.

Ze voeren dus terug en brachten wederom zeer veel kostbaarheden bijeen en laadden nog een boot vol om den huwelijksprijs aan te vullen. Hiermede voeren moedertje Kelmanoet samen met Tomel zelf naar Tetoôt terug.

7. Toen stond de koning toe, dat ze zouden trouwen, doch sprak: Ik vaar dikwijls naar Doelah, geef mij op uw gronden nog een kleine pleisterplek, een plaats voor de vuurtreeftjes, [1]) om daar eten te koken.

De Ngilngoffers beraadslaagden weer en zeiden: Heer koning, Tomel en Boetri zijn nu samen getrouwd, wij beschouwen u dus als ons aller vader: daarom zal de heele grond van Ohoiwoer ook de uwe zijn: heel ons land is ook uw land.

Daarop wilden ze Boetrie uitgeleide doen en naar hun dorp terugkeeren, doch de koning treurde om zijn dochter en hield haar nog tegen.

Toen bleef Tomel alleen met Boetrie achter, terwijl alle anderen huiswaarts keerden. Later brachten ze nogmaals goud om Boetri uitgeleide te doen, doch de koning weerhield haar steeds, totdat ten slotte Boetrie overleed en Tomel alleen naar zijn dorp terug kwam en zijn vrouw beweende.

En zoodoende hebben wij Boetrie nooit gekregen en daarom blijft het land van Ohoiwoer ook onverdeeld van ons alleen [2]).

---

[1]) Men zet een kookpot op drie van leem gebakken pootjes of treeftjes. Een plek om die treeftjes neer te zetten is de geijkte term om een pleisterplek aan te duiden welke men op vreemde gronden bezit.

[2]) De andere partij echter beweert, dat Boetri behoorlijk werd afgeleverd en zij dus wel degelijk rechten hebben op de gronden van Ohoiwoer.

TOEM HAR RIR.

Sār toemtoem labo! — Hār wat-abran hirroe erdoek Bĕrenrān fām Raloes, mēman Sef, en wat mēman Watwarin.

Eidbo bĕrān enba enfaw êr, en wat iwoen ruk ma, endoek ohoi. Hôn enba enfaw êr ma, lêr wāv enil endo enwāv ni kown manga levlev, enoet enhoev ni hoe. Enil-soe ohoi endo, enfaklōi ni kown, enoet ni hoe sentoeb, enba entai miēt.

Entai miēt, baeil enfĕdan wat sefmom. Enil enda entoen. Entoen ma, naan manga enhoev sefmom ni tantanan. Naan wat ni tantanan, ni toemoen enoet sentoeb.

Fōmoer hamar wel, enba wel enfaw êr. Enfaw ma, lêr wāv enil wel endo enfaklōi wel ni kown enhoev sefmom rĕhen i, fōmoer enba wel entai miēt.

Eidbo ni hôn iwoen ruk entoeb ma, nĕblafar lāi ruk ma, na ni kown ma naan. Naan, ni hôn enil-do entoeoe ni hoe enhoev ni manga levlev.

Entaha-soe ma, enleïk i denkoet ruk. Enkai ruk ni hôn naan ma, i raan sien enhoev ni hôn.

1. Sār toemtoem labo! — Raan sien ma, hamar enoet tood enoet ngoetoen enhoev kïs sendoek woek tood. Fōmoer ni hôn entaha non, enoet sentoeb, enafat bïssa ni jên liman tanan. Fōmoer entood hôn enwārsoe, entoeoe na tood, entai senfof.

Eidbo tood i enba enloedoer fō ablôt ruk, en wat enleïk ruk Nesjav rir noehoe. Eidbo Watwarin enbobar ruk ma, entaroman: Doeang o, fel moerbong, kāb-lēma, iri-howang janar-oeboer jaw, oeba oefof famĕhe ruk i, nïng oeran hirfit, erhoba Atnebar-māv, jaw oeit ruk waeid; Bet rāt-aknās, mel hel-kanēw janar-oeboer woek jaw, oeil oerāt wel nïng ohoi, oeit wel hir.

Entaroman ma, hamar lāi wel enfok-il endo Wair. I endo ni līmkawoen entaha-toeak ni ngoetoen enwatoek-ti nangan, fomoer i enkoeroek neslebar wat na ni jên liman toeoer enho sentoeb wat nifar raan.

2. Sār toemtoem labo! — Endoek nifar raan ma, ni tētan sĕhoet ruk, endoek ngāv ni diw aein ma, endoek-wāv ni janan abrān aein.

Janan koet i enmel, dēï hamar enmel, dēï hamar enmel, dēï hamar enmel, sawat lāi ruk odan, entaha teimar siwar koetkoet.

GESCHIEDENIS VAN HAAR.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Te Haar woonden twee echtgenooten. De man, van de familie Raloes, heette Saf, de vrouw heette Watwarin.

De man nu ging sago kloppen, de vrouw was zwanger en bleef thuis.

's Avonds kwam de man thuis en bracht een gepoft sagobrood mee te samen met zijn fakkels. Thuis gekomen hing hij zijn sagobrood op, legde zijn fakkels weg en ging visschen.

Hij ving niets dan een krab. Hij kwam terug en pofte ze en at bij zijn sagobrood de scharen der krab. Hij at alleen de scharen, de romp borg hij weer op.

's Anderen daags ging hij weer sago kloppen. Toen hij 's avonds thuis kwam, hing hij weer zijn sagobrood op met het overschot der krab en ging weer visschen.

Doch zijn zwangere vrouw was bedlegerig en had grooten honger. Ze nam het sagobrood en at er van. Toen haar man thuis kwam, nam hij zijn fakkels en zijn gepofte sago.

Toen hij zag dat het erg verminderd was, begreep hij dat zijn vrouw er van gegeten had en werd hij zeer boos op haar.

1. En zoo verhaalt de geschiedenis! — 's Morgens maakte hij een ligplank [1]) en zette er een mand met lijftocht op. Toen pakte hij zijn vrouw vast, legde haar neer en kapte haar vingers en teenen af. Vervolgens droeg hij haar weg, legde haar op de ligplank en trapte deze in zee, dat ze zou weg drijven.

De ligplank was reeds zeer ver afgedreven, zoodat de vrouw reeds het land van Papoea in 't zicht kreeg, Watwarin werd bang en bezwoer: Mijn God, als ik kind en nakomelinge ben van slaven en knechten, dienstbaren en toovenaars, dat ik dan heelemaal wegdrijve en mijn zeven broers, die naar Tanimbar op reis zijn, niet meer terug zie; maar als ik kind en afstammelinge ben van groote koningen en hoogen adel, dat ik dan in mijn dorp terugkome en hen terug zie.

Aldus bezwoer ze en toen 't weer volle dag geworden was, was ze teruggedreven naar Wair. Met haar handstompen gooide ze haar mand aan wal en daarna kroop ze op haar knieën en ellebogen op de kust en ging tusschen het onkruid liggen.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Terwijl ze daar in 't onkruid lag, overvielen haar de barensweeën; ze zat onder een boom en bracht daar een zoontje ter wereld.

---

[1]) Deze ligplank, *tood* is een plank waarop eene vrouw na de bevalling eenige dagen voor een vuur moet blijven liggen. Zie U. e. v. W. blz.: 361.

Entaha teimar ma, enba enfan sasĕhe, kabin entaha teoek ni reinan. Ni reinan nanār: Jōh! kabin sasĕhe hira naan waeid! Oemwatoek.

Entaha-watoek ma, enba wel, enba wel enfan manoet, enfan salolôr, soesnāv, manoet koetkoetsin wat, entaha teoek ni reinan.

Eidbo ni reinan nanār: Manoet koetsin ma, itaan bōk waeid.

I bo fomoer enba wel, enfan taroeoet, kamoeoen, kanār entaha teoek ni reinan.

Ni reinan nanār: Kanār itaan waeid; itaan baeil wat taroeoet kamoeoen bōkbōk.

3. Sār toemtoem labo! — Fōmoer koet i enba wel enfan ni manoet ma, enho-ti wêr, manoet angled.

I bo ni reinan oeran hirfit ental māv erdo ruk i.

Koet enleĭk-toeoeng wat hir, enit wahar-matar waawn ni reinan. Ini mimin ruk i te be? I enkai woek waeid, endoek enfikir-haawk wat.

Eidbo nĕfla-il wat, enba senhoel we ni reinan nanār: Tomat hirfit resnawng na wêr ilĕ wĭl, wahar-matar fel te o, moemoer wel fel te o. Nĭng mimin ruk i te be?

Ni reinan nanār: Oembwa-ti wel, oebwa woek moesnawng, oemnang, moesēw, oemnang, moesēw, famĕhe oembo sĭr ruk, oemhoel bĭssa dit toem wēr hir.

Ensib ma, ni janan enba wel nesnawng. Nesnawng ma, nanang, nasēw, nanang, nasēw, famĕhe enho sĭr ruk en jān, ma enit. Tomat i enhorak: Koet en be o?

4. I nanār: Reinang Watwarin, jamang Sef, ma Sef enoet reinang sisien, enafat neil ên liman tanan enoet senfof ma, endoek nifar raan wil.

Eidbo hir eref-ken ruk ma, ni jaman-ait ensak enwil, enhoemak, hirfit noetoen bĭssa. Erit koet i, erit rir oeran wahan matan felan bĭssa ma, erfangnan laili.

Fōmoer oeran bĕranrān hirfit eroet ai hanga einfit, erhimat enhoev rafat, eroet rahan koet aein, ertoeoe wel esbo einfit, rawĭt einfit, ngir einfit, wêr oeb einfit, manga riwoen fit, eroet wel woerên enmir oewar,

Het kind groeide dag en nacht, dag en nacht en toen het tot een jongen was opgegroeid, hanteerde het pijl en boog.

Hij schoot sprinkhanen en hagedissen en bracht die aan zijn moeder. Zijn moeder sprak: Foei! sprinkhanen en hagedissen eet men niet! Gooi weg!

Hij gooide ze weg en ging weer op jacht en schoot vogeltjes, gierzwaluwen, honingvogeltjes en allerlei heel kleine vogeltjes en bracht die aan zijn moeder.

Doch zijn moeder sprak: Die vogeltjes zijn te klein en niet goed om te eten.

Vervolgens ging hij weer uit en schoot boschduiven, tortelduiven en papagaaien en bracht die aan zijn moeder.

Zijn moeder sprak: Papagaaien zijn oneetbaar, maar boschduiven en tortelduiven smaken zeer lekker.

3. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen de jongen later weer op jacht ging, ging hij naar de bron, daar zaten zeer veel duiven.

De zeven broers zijner moeder waren ook juist uit den vreemde daar aangekomen.

De jongen sloeg ze aandachtig gade, en zag dat ze op zijn moeder geleken. Zouden het zijne ooms wezen? Hij wist het niet en verdiepte zich in gissingen.

Hij liep terug naar zijn moeder en vertelde haar: Zeven mannen zijn daar ginds in 't water aan 't baden, ze zien er uit zooals gij en ze spreken zooals gij. Zouden dat mijn ooms niet zijn?

Zijn moeder sprak: Ga terug, ga ook baden, ge moet zwemmen en duiken, zwemmen en duiken totdat ge hen genaderd zijt en dan moet ge hun ons wedervaren verhalen.

Met deze opdracht ging de jongen baden. Hij zwom en dook, zwom en dook, totdat hij den oudste genaderd was, die hem zag en vroeg: Van wie ben jij er een?

4. Hij antwoordde: Mijn moeder heet Watwarin en mijn vader Saf, maar Saf heeft mijn moeder mishandeld, hij heeft haar vingers en teenen afgekapt en nu zit ze daarginds in 't onkruid.

Zij herkenden hem en zijn oudste oom nam hem in zijn armen en zoende hem en alle zeven deden ze hetzelfde. Toen ze het kind zagen, herinnerden ze zich het gelaat en de gestalte hunner zuster, waarvan zij veel hielden.

Daarna kapten de zeven broers zeven staken met mikken, naaiden atap [2]) en maakten een hutje. Zij gaven daarbij zeven sarongs, zeven jakjes, zeven hakmessen, zeven kruiken vol water, zevenduizend

---

1) De atap, een in Indië algemeen dekmateriaal, bestaat uit sagopalmbladeren, die om een stok gehecht zijn.

manga ergodang na rahan fō rir oeran nĕblafar, naan. Eroet koestel rôn ngaein endir oeb, fo endoek ento wat wêr.

Fōmoer Watwarin ni oeran hirfit rĕfla wel, erba erleïk janar hôr.

5. Sār toemtoem labo! — Fōmoer janan koet i enba wel enfan manoet, enho-ti hôr matan. Enho-ti ma, enit te bĕtoean aein endoek enbatang ni ngoe ferfer enhoev endoek nĕflewan en, enmāv, ronan.

Koet enhorak: Tete oemoet aka i?

Bĕtoean i nanār: Oeoet wêr-bĕnaw tēoek Doead janan hirfit woekoen ersoe i.

Koet i nanār: Tete Doead janan hirfit en be moe soeksoek?

Bĕtoean i nanār: En warin wak felan bōkbōk. Tēoek ertoeboer-soe wak, oemtaha ni rawït-esbo, oembwa oemfakleek, fō o hôm.

Eidbo hoeb endoek nangrĕhi, moemoer lāi. Juh! Jōh! Phoe! Ertoeboer-soe ruk. Atbān ental lanit ertoek, erdoek.

Ertoeboer atbān, eroet rawït-esbo entoeb ai oetin ma, erloeroek.

Erloeroek bïssa ruk, te bĕtoean enoet ngoe, ferfer ensoe fō erahai oeoer.

Erahai oeoen, erreet-il wel, baeil en warin enit-ken ni rawït-esbo ruk waeid, endoek enroon wat. Koet enfakleek ruk.

Hirnejen erreet neil ruk, te bĕtoean entoeoe ruk wêr-bĕnaw hir raan. I enhêr woek Watwarin fō, naan woek afa.

Hiernejen raan afa, en warin nĕfen-ak naan afa, endoek enroon wat.

6. Sār toemtoem labo! — Hir raan neil ruk afa, hirnejen ersib: Tete, imroe Watwarin imdoek, imleï-haawk rawït-esbo naa wak, amba-il, amhoel wē tĕran Klêr. Hir jamar mēman tĕran Klêr-uk i.

Erdoek wel atbān, erfair-il wel ruk enrāt lanit rāt.

Erba-rāt ma, tete i nanār: O moean afa wak, itroe itba ithaawk.

Enmeek endoek wat-loeloehoen ma, nĕfen rĕhe naan afa. Fomoer koet i enwoessak woleen, enhorak: O oemhaawk moe aka?

Watwarin enmeek enhoev wel ni massoehoen lāi ma, wioen rĕhe waeid.

sagokoekjes en een bamboetros kanarienootjes [1]). De sago stapelden ze op, opdat hun zuster ervan zou eten als ze honger had. Ze staken een papajabladstengel in de waterkruik, opdat ze makkelijk 't water zou kunnen opzuigen [2]).

Vervolgens zeilden de zeven broers van Watwarin weg om vrouw en kinderen te gaan wederzien.

5. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen later de jongen weer duiven ging schieten kwam hij aan de bron der rivier. Daar zag hij een oude vrouw die geraspte kokosnoot gereed had staan en bezig was zoete pataten en aardvruchten te bakken.

De jongen vroeg: Moedertje wat doet gij hier?

Het oudje antwoordde: Ik maak eten klaar voor de zeven Godskinderen, die elk oogenblik kunnen neerdalen.

De jongen vervolgde: Moedertje welke der zeven Godskinderen ziet gij het liefst?

Het oudje antwoordde: De jongste is zeer mooi van gestalte. Wacht, als ze aanstonds neerdalen, neem dan haar kleeren weg en verberg die, opdat ze uw vrouw worde.

Terwijl ze daar nog zaten te keuvelen, ontstond er een groot lawaai. Juuh! Jooh! Phoe! Daar daalden ze neer. Een ledikant werd uit den hemel gevierd en daar zaten ze op.

Ze stapten van het ledikant af, legden haar kleeren onder een boom en gingen baden.

Toen ze gebaad hadden, bracht het oudje haar geraspte kokosnoot om het haar op te maken.

Toen ze 't hoofdhaar opgemaakt hadden, kleedden ze zich weer, alleen Watwarien stond te huilen, omdat ze haar kleeren niet meer vond. De jongen had ze al verstopt.

De zes hadden zich gekleed en het oude moedertje schepte eten voor haar op. Ze riep ook Watwarien, om mee te komen eten.

De zes aten, doch de jongste wilde niet eten en zat maar te huilen.

6. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen ze gegeten hadden spraken de zes af: Moedertje, zoekt gij met Watwarien de kleeren, intusschen zullen wij opstijgen en het aan onze vader Klêr vertellen. Hun vader heette Klêr.

Ze klommen op het ledikant dat weer opgeheschen werd en ze stegen weer op naar den hemel.

Toen ze weg waren, sprak het oudje: Eet toch wat dan zullen we daarna samen gaan zoeken.

---

[1]) Een bamboegeleding met één knoop wordt tot dunne reepjes gespleten, die door een knoop samengehouden worden, aan elk reepje prikt men een kanarienoot vast, die zoo opgehangen en bewaard worden.

[2]) De bladstengel van den papajastruik is hol en moest hier als zuigrietje dienst doen.

Koet enhorak faa wel: O oemhaawk moe aka?

Watwarin wioen waeid, endoek enroon wat.

Koet i enhorak wel: O oemhaawk moe aka?

Watwarin nanār: Oemat matmāt! oehaawk rawīt-esbo, raang soes baeil i, wioeng waeid.

Koet i nanār: Lik fel enoet iaw bōk, mīski itroe itleï-haawk bo.

Tete i nanār: Oho mēlê imwioeb bōk-ak, fō imroe imleï-haawk tēno!

Ko wat nanār: Itroe ithaawk fō oemit-ken, jaw o hôm.

Erba ma, koet enfakleek ma, enit wat. Eril erdo Watwarin ni majoen ruk ma, tete enoet hirroe raan afa famēhe ma, hirroe rafaw.

7. Sār toemtoem labo! Raffit hirnejen ersoe-il wel ruk. Erit hirroe rafaw ruk. Hirnejen raar sier, ernār: Deïn foenoen wowar laein ental tee jān; deïn foeoen en i wowar laein ental tee warin.

Eidbo hir resnawng, fōmoer erdoek raan afa, en warin endoek entoekoen wat. Fōmoer errāt wel Doead, ernār-sak wē jamar.

Rir jaman nanār: Oh! Ait, ait! Deïn foenoen wowar laein ental tee jān, deïn foenoen ěni wowar laein ental tee warin.

Doead i nanār: Afa wak hē, endoek boem, itis itoet jan-oer mangohoi.

Klêr ensib: Tēoek imsoe wel,! imsib errāt, erwatoek wat reinan.

8. Rāffit ersoe wel, erhaawk jente hirroe fō errāt woek lanit.

Errāt, Doead nanār: Imil imsoe, imtôn noẹoer rôn, imsōb na rahan, imma manga matan tīl, fo aein, kokat absek koet aein, enrāt enfatlakar ni diw, tomat oelin sesoehoet, namsehêr ruk.

Dit sōbsōb oetin ruk i.

Koet i enoet mās aein tēoek Klêr hôn, mēman Bin-te-Moetan, Ngasngiv-mās reinan.

Ze was beschaamd, dat ze daar naakt zat en wilde niet eten. Vervolgens verscheen de jongen en vroeg: Wat hebt ge verloren?

Watwarien was beschaamd en zeer bedroefd en gaf geen antwoord.

De jongen vroeg weer: Wat hebt ge verloren?

Watwarien zweeg en zat al maar te huilen.

De jongen vroeg nogmaals: Wat hebt ge verloren?

Watwarien zei: Jij doodskop! Ik ben mijn kleeren kwijt, daar treur ik om en heb geen zin om te praten.

De jongen opperde: Als ze goed tegen mij was, zouden we samen gaan zoeken.

Het moedertje wedervoer: Wel ja, weest vriendelijk tegen elkaar en gaat samen zoeken.

Het meisje hernam: Laten we dan samen gaan zoeken en als gij ze vindt, zal ik uw vrouw worden.

Zij gingen dan samen en de jongen vond ze makkelijk, want hij had ze zelf verborgen. Ze kwamen terug en Watwarien was zeer verheugd. Het moedertje liet ze samen eten en ze trouwden samen. [1]).

7. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Zeven dagen later kwamen de zes zusters weer terug en zagen, dat die beiden gehuwd waren. Zij gezessen waren boos en smaalden: Bij een banaantros zijn de oudste kammen het eerst rijp; bij dezen tros is de jongste kam het eerst rijp! [2]).

Zij baadden en gingen daarna eten, doch de jongste zat maar toe te kijken. Daarna stegen ze weer ten hemel, om het hun vader te gaan vertellen.

Hun vader sprak: Oh, lieve voorvaders! Aan een banaantros rijpt eerst de oudste kam, maar aan dezen tros is de jongste kam het eerst rijp.

God sprak: Laat het zoo zijn, zij woont nu op aarde, laten we met de aardebewoners familiebetrekkingen aanknoopen [3]).

Klêr gelastte: Als gij weer afdaalt, zegt hun dan dat ze mee opstijgen en alleen de moeder achterlaten.

8. Na zeven dagen daalden ze weer af en haalden die beiden om ook mee ten hemel te stijgen.

Toen ze boven gekomen waren, sprak God: Als ge weer neergedaald zijt, vlecht dan een klapperblad en offert in huis, neemt drie sagokoekjes, een visch, een kleine rijstkoek [4]), rangschik dat aan den voet van het blad en als er iemand ziek is, zal hij gezond worden.

---

[1]) In 't gewone leven eten man en vrouw nooit samen. Alleen bij de huwelijksvoltrekking behoort een gezamelijke maaltijd tot het ceremonieel. Zie U. e. v. W. blz. 317.

[2]) Men weet, dat aan een banaantros de vruchten geleidelijk rijp worden. De onderste kammen, die zich het eerst uit den bloesem ontwikkelen, rijpen ook het eerst.

[3]) Over den aard dezer betrekkingen, zie U. e. v. W. blz. 302.

[4]) Bij alle officieele maaltijden vormt de *absek*, een koepelvormige rijstmassa, eene hoofdrol. Zie U. e. v. W. blz. 155 en 261.

Watwarin na lanit mēman Ngās-ngiv-mās, na boem mēman Watwarin.

Eril-soe boem, Doead enoet mās einfak, aein mēman Ensi, aein mēman Ngirjan, aein mēman Sabkoek-sông, aein meman Bormāthaloes. Enhoev Doead enhilik rir atbān ensoe.

9. Sār toemtoem labo! — Koet wat bĕrenran hirroe eril-soe boem, erba erleĭk ni reinan-te.

Eidbo enho-ti, nesno oemat enahai noeoer ngowr boekoen roe, enoet ni wahan na oeran endoek jaf. Enloeoer ruk, enhoer enhoev manga enwaeik fō boeboer, entoeoe na feng. Entoeb fō ngaridin ma, woessin, Watwarin enoet na ni reinan-te liman i, enboeoek non fō kanimoen.

Enoet ma, enjangoen: Oemtaha-jawng ngir i.

Entaha, entaha naa wat.

Nesno wel: Oemtaha wel ngir, oemafat afa.

Enafat ma, ngir enlek, i enoet naa hoeb.

Eidbo Watwarin enoet faa wel, fōmoer nesno wel: Oemafat-jawng afa.

Fomoer enoet naa ruk, liman woessin wel ruk.

Fomoer enoet jên waawn wel i. I bōk wel woek. Bōk ruk ma, nesno bĕrenran: Oemrĭng kaba na miēt wĭl, fō it jente tĭl ithoba.

10. Enrĭng bĭssa ma, Watwarin entaroman ma, roewat enil endo habo enlōi ruk.

Roewat hir erjaeit na kaba, kaba ensoa ma, rĕfla. Rĕfla ersoe erleĭk Nesjāv, rĕfla-il erdat, kaba enlōi nām Har.

Erlōi Hār ma, Hār ernār: Kaba enlōi ma, ko enfee hôn liman enoet wel hoe. Hir raar sier, tomat tetên ma, nĕfen woek enba entet-wil.

Tomat Sef nanār: Oeoet nĭng hoe ke mo!

Tomat raar sier, tomat Sef nĕfen enho laein fo entet-wil. Eidbo koet Sef janan i raan sien woek ma, enoet roewat enho tanat Hār, enes-watoek ni jaman enhoev noehoe ôn koet, endoek enfok, tomat leen erdoek erleĭk.

Eidbo fōmoer tomat Sef nesno ni hôn ni oeran einfit: Imbje, imnār

Dit is de oorsprong van ons offer. [1]).

De jongen gaf een goudstuk voor de vrouw van Klêr, Bien te Moetan (= vrouw Wolk) genaamd, de moeder van Ngaas-ngiv maas.

In den hemel toch heette Watwarien Ngaas-ngiv-maas en op de aarde heette ze Watwarien.

Toen ze naar de aarde terugkeerden, gaf God hun vier goudstukken mee: een genaamd Ensi, een genaamd Ngirjaan, een genaamd Sabkoek sông, een genaamd fijne Bormaat [2]). Vervolgens vierde God het ledikant naar beneden.

9. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen de twee jong-gehuwden op aarde waren teruggekeerd, gingen ze hun moeder bezoeken.

Bij haar aangekomen laat hij twee paar jonge kokosnoten plukken, hij giet er het water van in een kookpot, die op het vuur staat, mengt er sago bij, kookt het tot pap en schept het in een teil. Toen het koud geworden was, was het een stijve brij. Watwarien deed het op de hand harer schoonmoeder en deed het daarop vastkleven.

Toen beval hij haar: Neem dit hakmes eens vast.

Zij nam het en kon het vasthouden.

Zij gebood verder: Neem het hakmes en kap er mee.

Zij wilde kappen, doch het hakmes ontviel haar; dat kon ze nog niet.

Watwarien behandelde haar nogmaals en hernam: Probeer nu eens te kappen.

Toen ging het, de hand was al sterk geworden.

Toen behandelde ze de voeten evenzoo. Die herstelden insgelijks. Vervolgens gebood ze haar man: Teeken een schip daarginds op het strand, dan gaan we gedrieën op reis.

10. Toen hij het schip geteekend had, bezwoer Watwariën en toen de vloed opkwam, tilde hij het op en het was vlot.

Bij hoog water gingen ze aan boord, de boot gleed voort en ze zeilden weg. Ze zeilden tot ze Papoea in 't zicht kregen, toen keerden ze terug en het schip ankerde op de reede van Haar.

Ze lagen voor Haar en de lui van Haar zeiden: Daar ligt een schip op de ree en hij, die zijn vrouw de vingers heeft afgesneden, is fakkels gaan maken. — Ze waren boos, wijl hij opperhoofd zijnde, geen handelsvoorwaarden wilde gaan maken. [3]).

Sef sprak: Ik moet fakkels gaan maken.

De menschen waren boos, dat Sef eerst niet de handelsvoorwaarden wilde gaan bespreken. Doch de zoon van Sef was ook boos en hij

---

[1]) Een uitvoerige beschrijving van een Keieesch offer vindt men in U. e. v. W. blz. 88.

[2]) Kostbare stukken goud, die als erfstukken bewaard worden hebben op Kei elk een eigen benaming.

[3]) Komt een prauw, die koopwaren te verhandelen heeft op de ree, dan moet het kamponghoofd eerst met den koopman de handelsvoorwaarden gaan bespreken. Zie U. e. v. W. blz. 240.

we koet i, enleik jaw sār ai enfok, enlet jaw. enho ohoi, enoet jaw fō ni oemat iri, ferne oewaeit.

Fōmoer Watwarin enhoev ni hôn enhoev ni oemat erdoek Hār soïn rāt ohoi aein mēman Hiloek.

11. Sār toemtoem labo! — Eidbo fōmoer ohoi Hiloek tomat avledli woek ma, fōmoer erba-ham wel. Jaran lāi enoet i.

Jaran lāi ental lēhētan endat, enho noehoe wowan, oeoen enwoessak na ohoi raan ma, tomat lāi erba bĭssa ruk nangan; tomat ko i naan bĭssa.

Eidbo hir ental nangan eril-do, erit ko ruk waeid, rir massoehoen laili, erdoek erroon wat.

Fōmoer tomat bĕrān erdoek erkoekang ma, rāffit jaran lāi enwoessak wel ruk. Enwoessak wel ma, hir kĕdin lāi erbobar, rĕfla wirwaroek wat; tomat wat bĕrenran bĭssa, rĕfla bĭssa nangan.

Tomat wat aein, mēman Bōitim, iwoen lāi ruk ma, ni hoea enlek ensôk na ni hoea ma, tomat leen bĭssa rĕfla-talik i. Hirroe ni jahaw wat aein, mēman Watsiling rĕfla. Jahaw wel te iwoen lāi woek.

Hirroe ertoeb ded leen. Ertoeb ma, Bōitim endoek-wāv ni janan aein, ni jahaw entafoel woek ni janan aein. Entafoel ma, wêr nanloeroek ni janan naa waeid.

12. Janan Enoet Bōimās wat ai rōn nanahai ni lār.

Jahaw ni wêr naa woek waeid ma, enba enleihaawk, enba-ken woek.

Jahaw enmomang wat wêr, enil-soe, enoet ni janan nesnawng. Ko wat enleĭk-toeang wat jahaw janan nesnawng. Enoet woek Boimās hirroe jahaw ertoeb, enba norang jahaw.

Enleĭk jahaw enmomang wêr na wêr aein mēman wêr Wān. Fōmoer enrāt endir weilak ded moerin, fō Bōitim ensoe.

Bōitim ensoe, nesnawng, fōmoer enba nangan, entaha ni ngĭv, enafat ngoenit nanleek wêr, fō ni janan nesnawng.

Eidbo rāffit jaran enwoessak na ohoi Hiloek ruk i; rāffit enwoessak, rāffit enwoessak. Famēhe fōmoer tomat erkoekang ma, enreek wel oeoen na ohoi affroean, hir bĭssa erōhok-ti ma, erfĕdan, erafatwiek. Ni toertoer enlek-il soe ma, ni oeoen enhoev roemoen ôn erdoek. Ni loerin hoeb wĭl.

liet de vloed den grond van Haar overspoelen en zijn vader met een stuk land wegrukken, en onder 't oog der andere menschen dreven ze weg.

Toen gebood Sef de zeven broers zijner vrouw: Gaat en zegt mijn zoon, dat hij mij beschouwe als een stuk wrakhout, dat hij over mij loope om aan wal te gaan, dat hij mij tot zijn slaaf make als hij mij maar in 't leven laat.

In 't vervolg woonde Watwarien met haar man en hun onderhoorigen aan den zuidkant van Haar in een dorp Hiloek geheeten.

11. En zoo verhaalt de geschiedenis! — In lateren tijd telde Hiloek zeer veel inwoners, doch die gingen weer uit elkaar. Een walvisch was daarvan de oorzaak.

Een groote walvisch kwam uit de diepzee, ging onder den grond door en zijn kop verscheen midden in 't dorp. De groote menschen waren allen in de tuinen en de kinderen verslond hij allemaal.

Toen ze uit de tuinen terugkwamen, zagen ze geen kinderen meer, ze waren zeer bedroefd en zaten al maar te weenen.

Later gingen de mannen op den loer liggen en na zeven dagen verscheen de walvisch weer. De meesten hunner schrokken bij die verschijning en liepen in alle richtingen weg; mannen en vrouwen, allen vluchtten het bosch in.

Een vrouw, Booitiem genaamd, die zwanger was, liet haar kam vallen en bukte zich om den kam op te rapen, en intusschen waren de anderen haar al ver ontloopen. Ze vluchtte verder alleen met haar hond, Watsiling geheeten. De hond was ook drachtig.

Ze lagen beiden langs het voetpad. Daar baarde Booitiem een kindje en haar hond wierp een jong. Water, om haar kind te baden had ze niet; haar kind dat Booimaas heette.

12. Met bladeren reinigde zij zichzelf.

De hond had ook geen water, maar die ging op zoek en vond het.

De hond nam een mondvol water en keerde daarmee terug om haar jong te baden. De vrouw zat toe te kijken hoe het jong van den hond gebaad werd. Ze legde Booimaas naast het jong neer en ging den hond achterna.

Ze zag den hond een mondvol water happen in een bron, die Grotbron heet, daarna kwam hij terug en ging opzij langs het pad staan, opdat Booitiem naar de bron zou kunnen afdalen.

Booitiem daalde af en baadde zich, daarna nam ze haar hakmes, waarmee ze een bamboe kapte om water te putten en ook haar kind te baden.

Zeven dagen later verscheen de walvisch weer in het dorp Hiloek en vervolgens telkens om de zeven dagen. Tot eindelijk de mannen weer op den uitkijk stonden en toen hij weer midden in 't dorp den kop opstak, sprongen allen toe, doodden hem en kapten hem doormid-

Fōmoer tomat erdoek roro waeid, eril bĭssa erdoek ni ohoi; tomat woho rĕfla roroli, woho erdoek woek Noehoe-roa, rir ohoi woek Hiloek.

TOEM HIAN NI.

Sār toemtoem labo! — Lalaeinle lanit rāt tomat hirtil erdoek enhoev rir oeran wat einroe. Bĕrenran mēmar, en jān mēman Hian, matwān mēman Tongil, en warin mēman Parpara. En wat memar, en jān mēman Dit-ĭl, en warin mēman Mās-lang.

Eidbo faa woek en warin mēman Parpara enhaawk enba neswaroet na moetan ma, ni ellĕhin naa waeid bo, entaha wat ān ini bo, enba.

Enba bo, woeoet naan ruk ma, enhaawk enwing ruk ma ni isir woeoet enwir-hitil ma, ellehin enba enmam ruk.

Enba-il bo ni ān Hian raan sien laili. Raan sien ma, nesno wel ni warin, senba enhaawk-il ni ellĕhin.

Eidbo Parpara enba wel ma, endoek nasēw wat na moetan i ma, nasēw angled lāi ruk ma, enit-ken hoeb.

1. Eidbo fōmoer woeoet aein, kilboban aein, nanang endo ma, enit Parpara endoek nasēw watma, enhorak: Oemhaawk moe aka he? I nanār: Oehaawk ellĕhin waeid aka! Oetaha āng ni ellĕhin ma, woeoet enwir-hitil nĭng isir ma, ellĕhin enmam rĕhe. Ang Hian raan sien ma, nesno oehaawk-il mĕlê. 1 bo oerās hira enoet naa waeid.

Kilboban i nanār. Oh! bet fel en hē jaw oefikir-ken ruk hē.

Parpara i nanār: Oemfikir-ken aka?

Kilboban nanār: Oemkai kerkirit lāi aein, de kanimoen i entoeb ni sĕnang afa waeid, entoeb enkoho wat, afa endoek-hanga ni lēlan. Oerās omoe ellĕhin ruk i. Itaba-ti naa wak.

Erba-ti kerkirit ni doekdoek ma, hoeb endoek enkoho wat.

den. De staart viel terug in de diepte, maar de kop en een deel van 't lijf bleven achter. De beenderen liggen daarginds nog. [1]).

Vervolgens kwamen alle menschen, die niet te ver waren weggevlucht, naar hun dorp terug; doch sommigen waren zeer ver weggevlucht en eenigen wonen ook op Klein Kei en hun dorp heet ook Hiloek.

GESCHIEDENIS VAN HIAN.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Eertijds woonden daar boven in den hemel drie gebroers met hun twee zusters. De mannen heetten, de oudste Hian, de middelste Tongil en de jongste Parpara. De vrouwen heetten, de oudste Dit-il en de jongste Maaslang.

Op zekeren dag wilde de jongste, met name Parpara, in de wolken gaan hengelen, maar wijl hij zelf geen angel had, nam hij dien van zijn oudsten broer en ging heen.

Toen hij beet had, wilde hij inhalen, maar de visch trok zijn hengelsnoer stuk en de angel was verloren.

Toen hij terug kwam, was zijn broer Hian zeer boos. Hij beval zijn jongeren broer den angel te gaan zoeken.

Parpara ging terug en dook al maar in de wolken. Hij had al zeer lang gedoken maar nog niets gevonden.

1. Eindelijk kwam daar een visch aanzwemmen, een *kilboban* (kleine vischsoort) en toen hij daar Parpara al maar zag duiken, vroeg hij: Wat zoekt ge toch?

Hij antwoordde: Wel, ik zoek een vischangel. Ik had den angel van mijn broer genomen, maar de visch heeft mijn snoer stuk getrokken en ik ben den angel ook kwijt. Mijn broer Hian is woest, en heeft me geboden hem terug te zoeken. Maar ik denk dat het niet gaan zal.

De *kilboban* hernam: Oh! Als het zoo is, dan heb ik het wel gedacht.

Parpara wedervoer: Wat hebt ge wel gedacht?

De *kilboban* antwoordde: Wel, een groote *kerkirit* (groote vischsoort) heeft heel den nacht geen rust gehad, hij zit al maar te kuchen;

---

[1]) Inderdaad ligt bij het dorp Haar nog een stuk geraamte van een ontzaglijk zeemonster.

Eidbo kilboban enjangoen kerkirit fō enlang wowan laili. Enlang wowan ma, kilboban nanang-ti ni ngoĭn raan, enes-watoek wel ellĕhin.

2. Enes ma, na-il wē tomat Parpara. Na-il ma, kilboban nanār: Oemreeng jaw aka?

I nanār: Oereeng o, oereeng o felbe? Nĭng afa aanreeng o naa waeid. I bo, teoek, oea ngoe boedoe o mĭn, fomoer tomat ertoen o, naan o minatli.

Eidbo kilboban nĭn ngoe i ma, fōmoer tomat ertoen, raan bōkli, minatli.

Na-il ni ān ni ellĕhin ma, Parpara wel te raan sien wel ni ān woek, enweeng i soes baeil i. I bo, Parpara enoet woek ni adil.

Faa woek, tomat Hian entoebkeĭn, entaha ni soel ma, enfaklōi Hian ni dār ratan, fō bet enbatar endoek, enoet soel i enlek.

Enlōi ma, mangmang tomat Hian enbatar, ni oeoen enken woek soel ma, enlek enhoev ni toeat natwôk bĭssa famĕhe.

Eidbo tomat Parpara raan sien lāi woek ma, nesno ni ān enfiloek wel ni toeat.

Eidbo tomat Hian enbobar ma, enkêr ngoeoer. Enkêr, enkêr ma enit-ken denkoet woek waeid ruk.

Ni warin nanār: Enho ensoe ngalĕman ruk, oemkêr-ris tĕno.

3. Sār toemtoem labo! — Enkêr wel famĕhe mangmang wel enkêr-samang ruk rir noehoe na lanit rāt.

Enkêr-samang ruk ma, endoek enfikir-haawk wat, aka naa teinan wil. Eidbo erba erhitil warat ablôtli erkeet ni jahaw aein naa, erhilik-soe.

Erhilik-soe, famĕhe endoek ruk. Endoek ruk ma, fōmoer erfair-rāt wel. Erfair wel ma, erleĭk woek ngoeoer nesboeoek bĭssa jahaw jên liman ma, erkai ruk teinan i noehoe aein naa woek.

Sār toemtoem labo! — Erkai ruk noehoe na teinan i woek ma, hir rasdoev, fō hir ersoe woek.

Hir erkeet-non warat ma, laein bĕrenran hirtĭl ersoe. Fōmoer en wat ersoe wel. Ersoe ma, nioet enheng rir esbo ma, bĕrenran ertok-dat, erit rir meet ma, ermalit.

Eidbo tomat wat ermeek ma, eril errāt wel lanit.

daar steekt hem iets in de keel. Dat zal, denk ik, uw angel zijn. Kom, laten we er heen gaan.

Ze gingen naar het verblijf van den *kerkirit*, die nog maar aldoor zat te kuchen.

De *kilboban* beval den *kerkirit* den bek heel wijd open te spalken. Daarop zwom hij in den bek en haalde er den angel uit.

2. Hij gaf den angel terug aan Parpara. Toen vroeg de *kilboban:* Wat krijg ik als belooning.

Hij antwoordde: Belooning, wat voor belooning? Ik heb niets om je te beloonen. Maar wacht, ik zal je een flesch olie geven, die je op moet drinken, als men je dan later bakt en eet dan zal je heel vet zijn.

De *kilboban* dronk de olie en sindsdien als men hem bakt, is hij heel lekker vet.

Parpara gaf den angel terug aan zijn broer maar was nu ook boos op hem, wijl hij hem zooveel last veroorzaakt had. En Parpara op zijn beurt verzon ook een list.

Toen op zekeren dag Hian lag te slapen, nam hij zijn palmwijnkoker en hing dien op vlak boven de slaapmat van Hian, opdat deze als hij wakker werd en overeind kwam, den koker zou doen vallen.

Toen Hian eenigen tijd later wakker werd, stiet hij met zijn hoofd tegen den koker; deze viel en al de palmwijn vloeide weg.

Toen was Parpara eveneens woedend en beval zijn broer den palmwijn weer op te zamelen.

Hian was bang en begon in 't zand te graven. Hij groef, en groef, maar vond geen druppel palmwijn terug.

Zijn broer maande hem: Ge zijt al diep, graaf maar flink door.

3. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Hij groef maar steeds door, totdat hij eindelijk door hun land daarboven in den hemel heengegraven had.

Hij had er doorheen gegraven en zat zich af te vragen wat daar beneden wel kon zijn. Ze gingen nu zeer lange slingerplanten kappen, bonden daar een hunner honden aan vast en lieten dien naar beneden.

Ze vierden het touw, totdat de hond stond. Daarna heschen zij hem weer op. Toen zij hem weer naar boven geheschen hadden, zagen ze dat er zand aan de pooten van den hond kleefde en maakten daaruit op dat daar onder ook land moest zijn.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen ze wisten dat daar beneden ook land was, beraadslaagden ze om ook neer te dalen.

Ze bonden het touw vast en eerst daalden de mannen af, daarna ook de vrouwen. Doch terwijl deze neerdaalden, woei de wind haar sarong op en de mannen keken omhoog en lachten, mulierum pudenda videntes.

De vrouwen waren daarover beschaamd en klommen naar den hemel terug.

4. Sār toemtoem labo! — Ersoe ruk boem ma, sĭrsĭr ruk ohoi Mastoer. Ersoe ma, tomat boem erfikir, woekoen Doead enwatoek hir ma, woekoen tomat sien.

Eidbo fōmoer hir ernār: Bet fel en hē, itoet ken-sa. Itistār, bet am ken, imkai am tomat bōk; bet am sa, imkai am tomat sien, mĭski imtaha-boewang am wel.

Eidbo hir restār. Hir ernār, ittood ngoenit.

Erba nangan ma, erafat bĭssa ngoenit enhoev ernār: hira ensoe laein taheit, i ken.

Eidbo tomat boem erwir wat ngoenit oeban ma, ngoenit endoekhanga wat ai bĭssa, ertood, ertood naa waeid.

Tomat lanit erwir-hoelik wat, ertaha ngoenit oetin, ertood, ertood naa wat.

Hir ersoe laein taheit ma, ertaha-wāl wel ngoenit, fō oeban sentoet taheit.

Eidbo hir ken ruk.

5. Fōmoer tomat lanit ernār: Feli amnār wel de, fo itistār faa wel. I bo eroet rir koewat fō ertahang roewat.

Eidbo roewat hoeb endo ma, lanit hir ernār: Im imoet-soekat laein naa wak.

Eidbo tomat boem ertaha wēhe, erwēhe-watoek taheit, erwĕhe, roewat endo wat, erwĕhe, roewat endo wat, tētar hir ermāt bĭssa ruk, hir eroet denkoet naa woek waeid.

Fōmoer roewat woekoen enboeboe ruk ma, hir lanit ernār: am naa wak.

Eidbo hir erwĕhe, roewat ensoek, erwĕhe, roewat ensoek, famĕhe miēt ablôt ruk odan, hir ken, ken wat.

Sār toemtoem labo! — Fōmoer tomat boem eref-ken ruk hir tomat bōk woek. Tomāt bōk ma, hir rafaw woek tomat wat ohoi i. Hir rafaw ma, hir janar einfit.

Hirĭs erdoek ma, faa woek hir erfĕdan wāv aein. Erwaeik wāv ma, naan bĭssa ruk ihin, tomat aein te roe mŏhe rĭn bĭssa wahan, hir angled woes wat.

Hir woes ma, ermeek ma, erba-ham erdoek wirwaroek ohoi angled.

---

4. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Ze kwamen op de aarde dicht bij het dorp Mastoer. Maar de menschen op aarde dachten, misschien zijn het deugnieten, die God uit den hemel weggejaagd heeft.

Daarom raadden ze: Laat ons dan een godsoordeel toepassen. Laten we een weddingschap houden, als wij het winnen zult ge besluiten, dat wij goede menschen zijn; verliezen wij, dan zult ge besluiten dat wij deugnieten zijn en ons ook wegjagen.

Zij wedden dan door bamboe te slepen.

Zij gingen naar 't bosch, kapten bamboe en spraken af: Wie het eerst aan 't strand komt, heeft gewonnen.

De aardbewoners nu sleepten de bamboes bij den top, zoodat ze met de zijtakken aan alle boomen bleven haken en niet vooruit kwamen.

De hemelbewoners trokken ze omgekeerd, de bamboes aan den onderkant vastpakkend, en zoo sleepten ze makkelijk.

Ze kwamen 't eerst aan 't strand en keerden daar de bamboes om, zoodat ze met de toppen naar zee gekeerd lagen.

Zij hadden dus gewonnen.

5. Daarop zeiden de hemelbewoners: Nu stellen wij voor, nog een weddingschap te houden: we zullen probeeren den vloed tegen te houden.

De vloed kwam nog op en de hemelbewoners spraken: Beproeft jullie het eerst eens.

De aardbewoners namen hun roeispanen en keerden het zeewater weg, maar hoe ze keerden, de vloed liep steeds op; hun ruggen deden er zeer van en nog hadden ze niets gewonnen.

Toen daarna het tij ongeveer kenterde, spraken de hemelbewoners: Laat het ons maar eens probeeren.

Ze keerden en 't water liep af, ze keerden en 't water liep af, en alras lag een heel stuk strand droog en weer hadden zij gewonnen.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — De aardbewoners hadden nu ingezien, dat zij ook goede menschen waren, en daarom gaven ze hun ook vrouwen ten huwelijk. Ze trouwden en hadden zeven zonen.

Ze woonden te samen en op zekeren dag hadden ze een varken geslacht. Ze kookten het varken en toen ze het vleesch al hadden opgegeten, dronken een paar lieden alleen het aftreksel op en de anderen kregen er niets van.

Daarover waren ze ontstemd, gingen uit elkaar en verspreidden zich over vele dorpen.

TOEM WALER-OEBOEN RIR.

Am Walêr-oeboen am entāv Mek.

Entāv Mek amil endo amdoek Wadan. I bo tomat Avlād ertai-watoek am.

Ertai-watoek ma, amoefla amdoek Ngoran ohoi aein mēman Kalakat.

Fōmoer amhoba wel amhaawk mam tanat mam noehoe aein, amdoek.

Fōmoer amtaha-ken noehoe ruk ěni ma, amdoek-ngit ruk Oewat.

Mam rahan teiran aein wel, rahan Sakmoel, endoek Fêr.

TOEM RAHARING NI.

Raharing woek entāv lanit. Doead ental lanit enhilik-soe atbān, enoet na rēw, entoek ensoe.

Tomat Raharing hirĭs tomat Ohoi-nangan enhoev tomat Wowr rahan tên aein.

Tomat tetên ersoe ma, erba-ham.

Erba-ham ma, tomat erwāt hir waeid; hir tomat bōk te tomat sien, hira enkai waeid. I bo ma hir restār, ertood ngoenit.

Eidbo tomat Raharing enhoev tomat Ohoi-nangan hir pintar ma, ertood-hoelik, ersoe laein taheit. Ersoe ma, erwāl-il wel, fō toetoe enleĭk taheit.

Tomat Wowr měhe hir bōd mělê, ertood toetoe ma, ertood naa waeid, ngoenit baeil endoek-hanga wat ai ma, hir ersoe fōmoermoer wat ma, hir sa.

GESCHIEDENIS DER WALER-OEBOEN.

Wij Walêr-oeboen's stammen uit Mekka.

Van Mekka komende, woonden wij eerst te Banda. Maar de Hollanders verdreven ons van daar.

Zij verdreven ons, wij vluchtten en zetten ons neer op Goram (een der Ceram-laut-eilanden) in een dorp genaamd Kalakat.

Later trokken wij weer uit op zoek naar een land of grond om ons te vestigen.

Toen belandden wij hier en wonen sedert voor goed te Oewat.

Een tak onzer familie, de tak Sakmoel, woont te Fêr.

---

[1] Ofschoon uit het brandpunt van den Islam stammend, zijn alle Walêr-oeboens heidenen geworden en in de Keieesche samenleving opgenomen, in tegenstelling met andere Bandaneezen, die vluchtend voor de O. Ind. Companie op Kei twee dorpen stichtten en met behoud van eigen taal en godsdienst (Islam) tot heden een zelfstandig bestaan voerden.

GESCHIEDENIS VAN RAHARING.

De Raharingers stammen ook uit den hemel. God liet van uit den hemel een ledikant neer; het werd met een ketting naar beneden gevierd.

De lui van Raharing en van Ohoi-nangan en van Wowr hebben hetzelfde stamhuis.

De stamvaders, op aarde aangekomen, verspreidden zich.

Ze verspreidden zich, doch de menschen vertrouwden hen niet: waren het goede menschen (adelijken) of slechte, (slaven of toovenaars) ze wisten het niet. Daarom gingen ze een wedstrijd aan, ze sleepten bamboe.

De lui van Raharing en van Ohoi-nangan waren snugger, zij sleepten ze omgekeerd en kwamen het eerst aan 't strand. Daar aangekomen, keerden ze de bamboes om, zoodat ze met de toppen naar zee gekeerd lagen.

Ernār: Fel en hē ma, fomoer Wowr erdoek defoean fid, Raharing enhoev Ohoi-nangan erdoek tāv wowan.

TOEM HOLLAT RIR.

Sār toemtoem labo ! Amnanatli ōh ! hira enkai enriking ni jaeid waeid, fām einroe hirdoek Hollat. Fām aein ni mēman Rajān, fām aein wel, mēman Oloekjanan.

Fām Rajān ni oetin oengloefang ruk. Fām Oeloekjanan ni oetin ental isoe mel. Fām Sil-oeboen Ental māv enwoessak fōmoer. Laein endoek lôn Mabis na Ngoefit rāt, sawat hiris Fān riwoen na Noehoeroa hirkaftal.

Tomat Fān riwoen erfĕdan tomat avled. Tomat Siloeboen hirhaawk rĕfla. Enkod Ngoefit enhaawk nĕfla woek. Famĕhe erweeng, hirnartoel: Amwĕhe amfid oeran oeb na Ohoi-wirin.

Ohoi doean, fām Melngoehar erhêr belan aein endoek-oba Ohoiwirin. Tomat rasdoev dēdan, famĕhe hamar berkār adjāt; erhêr tomat erdoek-oba fō fām Hamar.

Na Hollat Toean-tan mēman Serngil-mās, fām Rajān, enhêr wel belan aein. Fām Siloeboen endoek.

Famĕhe enkod Ngoefit enti Watlār, endoek ohoi wīl.

Alleen de menschen van Wowr waren dom en sleepten de bamboes bij den top, ze kwamen niet vooruit, ze bleven met de zijtakken aan alle boomen haken en kwamen het laatst aan en hadden verloren.

Toen besloten zij: Welnu dan in 't vervolg zullen de lui van Wowr in 't donker bij de deur zitten en de lui van Raharing en Ohoi-nangan tegen den achterwand. [1]).

---

[1]) Letterlijk worden hier de plaatsen aangewezen, welke zij in de openbare vergaderingen zullen innemen en feitelijk daardoor een stand aangeduid, waartoe zij voortaan, zullen behooren. In deze vergaderingen toch zitten de adelijken tegen den achter wand waarop het licht valt door de deuropening en de minderen in 't donkere gedeelte naast die deur n. l. de wand waarop slechts weerkaatst licht valt. Zie U. e. v. W. blz. 198.

GESCHIEDENIS VAN HOLLAT.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Zeer lang geleden, niemand kan de jaren tellen, woonden te Hollat twee families. De eene heette Rajaan, de andere Oloeks-kinderen.

Den oorsprong der familie Rajaan ben ik vergeten. De familie der Oloeks-kinderen stamt af van den betelboom. De familie Sil-oeboen kwam later uit den vreemde. Eerst woonde ze aan den inham Mabis ginds te Ngoefiet, totdat ze op Klein Kei oorloogden met het heele radjaschap Faan.

De lui van Faan doodden veel menschen. De Sil-oeboens wilden vluchten. De voorvechter van Ngoefiet wilde eveneens vluchten. Daarom gaven ze voor: We varen uit om te Ohoi-wirien potten en pannen te gaan verkoopen.

De bewoners van Ohoi-wirien vroegen dat één *belan* [1]) daar zou blijven wonen. De lui beraadslaagden den heelen nacht door en toen 't dag werd waren zij 't eens geworden: daarom noemden zij degene die daar bleven de Dag-familie.

De *Toean-tan* [2]) van Hollat, met name Serngil-maas van de familie Rajaan vroeg ook een *belan*. De familie der Sil-oeboens bleef daar.

---

[1]) Een *belan* is eigenlijk een feestprauw, eigendom van 't heele dorp en figuurlijk ook een of meer familieverbanden met hun opperhoofd, inzonderheid in grootere dorpen de ondergeschikte hoofden met hun onderhoorigen. Zie U. e v. W. blz 191.

[2]) De *Toean-tan* is de beheerder der dorpsgronden. Persoonlijk grondbezit bestaat op Kei niet, alle gronden zijn gemeenschappelijk bezit en de *toean-tan* is daarvan de beheerder. Zie U. e. v. W. blz. 189.

1. Eidbo tomat aein, mēman Tēlelai, ni jahaw avloer tīl, enba neste na Ohoibingan. Enfĕdan wāv einfāk, enba-il endo, ini jaman entoen wāv.

Eidbo esmiran enba wel, enba enro, enrāt nangan mēman Nifar-en-māv. Endeinar jahaw enreik na wān aein ni ngoīn, ni meman Ohoidēr Wātkokīl. Tomat erdoek wān ni teinan.

I enba enti, hirleīk tomat i ningierli. I enbangil ental jahaw, jahaw rĕfla. Eidbo tomat erhêr Tēlelai fo ait.

I enhorak tomat erdoek naan enmāv māt: immien afa, bir bias waawn woek i te?

Tomat ernār: Oho, am bias waawn woek i.

Tēlelai nanār: Itaan waawn i sien, teoek jaw oeoet jaf naa wak.

Entaha ni soer jaf ma, ensoer famĕhe jaf enngatil. Tomat erdoek erleīk-toeang wat.

Famĕhe jaf lāi, enoet ental ai, ai enfār, enhêr bĕnaw, en enmāv bīssa. I entoen bĕnawnaw i bīssa, famĕhe nĕbtahan, tomat woettīl hir raan. Hir ernār: Bĕnaw bōkli.

2. Tēlelai enba, enjangoen: Itaba!

Tomat erba, erlek avledli, erba lēran kanimoen, erwoessak taheit hoeb. Famĕhe dēdan ertoeb i ensib: Imtoeb, jaw oeba-il.

I endat ohoi, ni jaman enhorak: Tēlelai, oembwa lēri, oemjoôt wāv te waeid?

Tēlelai nanār: Mam, jawnīng wād wāv lēri waeid.

Esmīr wel i enba wel, enjangoen tomat fō erhoev. Erhoev, erba wel famĕhe dēdan, erba-harang taheit hoeb.

Tēlelai enba-il ohoi, ni jaman raan sien, ni wād wāv hoeb. Tēlelai. enbās i: Niraan nīng jahaw hir resho.

Esmīr enba wel. Tomat erhoev wel, famĕhe Ohoirin. Eidbo erfas-sir dēdan ma, i nesnib: Imdoek dĕni, mēran esmir jaw oeoet afa aein ngoôn.

En de voorvechter van Ngoefiet begaf zich naar Watlaar en vestigde zich aldaar.

1. Een man nu met name Telelai ging met zijn dertig honden jagen te Ohoibingan. Hij velde vier varkens. Hij ging naar huis en zijn vader pofte de varkens.

Den volgenden morgen ging hij weer uit en kwam op een plek in 't bosch Nifarenmaav genaamd. Hij hoorde zijn honden blaffen bij den mond eener rotskloof, die Ohoideer Waatkokil heet. Onder in die kloof woonden menschen.

Hij daalt er in af en die menschen beschouwen hem als zeer blank. Hij sloeg zijn honden en de honden liepen weg. Deze menschen noemden Telelai, Oome.

Die menschen zaten rauwe patata's te eten en hij vroeg hun: Ben jullie gewoon de dingen zoo te eten.

De menschen antwoordden: Ja, dat zijn wij zoo gewoon.

Telelai hernam: Maar dat smaakt zoo niet, wacht, ik zal eens vuur maken.

Hij nam zijn vuurwrijver [1]) en wreef totdat het vuur begon te smeulen. De menschen zaten met spanning toe te kijken.

Toen het vuur opvlamde, ontstak hij hout, stookte hij en vroeg allerlei aardvruchten. Hij pofte al deze aardvruchten en toen ze gaar waren, liet hij er die dertig menschen van eten. Zij zeiden: Dat smaakt zeer lekker.

2. Toen Telelai heenging beval hij: Komt, we gaan.

Maar die menschen vielen telkens onder 't loopen. [2]) Ze hadden een heelen dag geloopen en nog hadden ze 't strand niet bereikt. Toen 't donker werd, gingen ze liggen en hij sprak af: Blijft hier liggen, ik ga door naar huis.

Toen hij thuis kwam, vroeg zijn vader: Telelai heb je vandaag geen varken geschoten?

Telelai antwoordde: Vader, ik heb vandaag geen varken kunnen bemachtigen.

's Morgens ging hij weer uit en beval de menschen hem te volgen.

Zij volgden hem en liepen door tot 's avonds, doch hadden het strand nog niet bereikt.

---

[1]) De Keieesche vuurwrijver bestaat uit een reep bamboe. Aan den bollen kant maakt men daarin even door en door een inkeping. In den hollen kant legt men vlak onder de keep wat fijn schaafsel van den zelfden bamboe en licht ontlambaar zwam. Met een ander bamboelatje wrijft men dan vlug en stevig door de inkeping. Door de ontwikkelde warmte begint het schaafsel en de zwam allengs te smeulen en door aanblazen brengt men het verder makkelijk tot ontbranding.

[2]) Die onderaardsche menschen waren n. l. het loopen boven den grond niet gewoon. In 't zware bergterrein is trouwens eenige oefening niet ongewenscht. Men zal opmerken dat deze verteller zeer epiliptisch is in zijn verhaaltrant, ook al moest ik ter verduidelijking in de vertaling hier en daar reeds enkele woorden inlasschen.

Tewat rawitoen enseb toeat, enbibik entoeboer-il ensoe. Enba enro enhorak: Imdeinar afa aein ngoôn, te waeid i?

Tomat erhawa: Amdeinar waeid.

3. Hir erba wel, famĕhe erdo Wāt-jef. I nesnib: Mēran esmīr jaw oeoet wel nīng kawowar ngoôn, imdeinar, imsoe ohoi.

I nĕfla-il endo, nesno ni hôn: Oemoet oeran, jaw oeit tomat woho.

Ini hôn enhorak: Tomat hongan be?

I nanār: Tomat woet tīl.

Eidbo miēt if ruk tomat erdo erlengan erdat ohoi. Tēlelai entoeoeng hir ental bĕnaw bakeen. Fōmoer tomat eroelang ersōi.

Tomat erhêr: Amdoek be?

Tēlelai nanār: Imdoek ohoi Watjef i.

Eidbo hir erdoek, famĕhe rir bias erdoek tanat. Fomoer erdoek-ham, woho erdoek Ohoi-lār, woho Wat-roa-toem-avloer.

Toen Telelai thuis kwam, was zijn vader boos, dat hij nog geen varken had. Telelai verklaarde: Dat komt omdat mijn honden verdwaald zijn.

's Morgens ging hij weer. De menschen volgden hem tot Ohoirin. Toen 't avond werd gelastte hij hen: Blijft hier liggen, morgen vroeg zal ik met iets geluid maken. (n.l. op welk geluid ze zouden kunnen afkomen).

's Ochtends ging hij palmwijn tappen, trommelde op zijn palmwijnkoker en klom naar beneden. Hij ging naar de menschen en vroeg: Hebt ge 't geluid niet gehoord?

Ze antwoordden: We hebben 't niet gehoord.

3. Ze gingen verder, tot ze te Waat-Jef kwamen. Hij gelastte: Morgen zal ik weer op mijn palmwijnkoker trommelen, als ge 't hoort, komt dan naar 't dorp.

Toen hij thuis kwam, beval hij zijn vrouw: Kook eten, ik heb eenige menschen ontmoet.

Zijn vrouw vroeg: Hoeveel menschen zijn het?

Hij antwoordde: Dertig menschen.

Toen 't laag tij van den drogen tijd ingevallen was, kwamen ze van de bergen in 't dorp aan. Telelai bezorgde hun eten en kleeren. Daarna dansten ze.

De menschen vroegen: Waar moeten wij wonen?

Telelai antwoordde: Blijft hier te Waat-Jef wonen.

Ze bleven daar, tot ze gewoon waren boven den grond te wonen. Daarna verspreidden zij zich: eenigen wonen te Ohoi-laar, anderen te Watroa-toem-avloer.

TOEM TOEA RIR.

Rāt Toea laein endoek Toea woek waeid. Toea laein noehoe mēman woek waeid.

Lalaein endoek noehoe janat aein, mēman Bal. Endoek Bal ma nŏfla. Nŏfla oetin akaka wak, oekikai woek waeid.

Nŏfla ma, ni habo entoea enfasir Doemar rāt. Habo entoea ma, endoek ruk denrāt ma, enhêr ni ohoi woek fō *Toea.*

Eidbo endoek tomat Tār rir tanat ma. Fōmoer i nŏfjaeit wel ma, ensoe wel ohoi endoekdoek ruk i.

Faa woek rāt Toea enba enwŏhe-lin. Enwŏhe ma, enahai roïn lāi aein. Enalhai ma, roïn i ni soes kŏdin mŏhe wat.

Eïdbo lēran woek i na ni ohoi ko wat aein enmāt ma, ko wat i ni soes kŏdin mŏhe wat woek. Tomat wat i fām Rejār.

Enmāt ma, hir raar sier, ernār: Rāt i tomat bōk waeid, enahai roïn i, enahai ruk ko wat i ni angmaān ma, enoet i enmāt.

Raar sier ma, erba sentoel rir asa endoek Doe.

Eidbo rāt enmeek lai woek ma, hirïs rŏprang.

Erprang ma, rāt enhêr tomat Tār ma, rĕfen.

Rĕfen ma, nanār: Imdeinar woek entàl jaw ma, im mifen, fel en hē, oehêr tomat Hangoer.

Hangoer hir woho ermāt woek na prang i.

Eidbo rāt nanār: Imbir oemat ermāt woek na prang ĕni ma, fel hē tanat Sat-êr immien.

Fōmoer amoekai tanat Sat-êr baeil Hangoer rir.

GESCHIEDENIS VAN TOEAL.

De koning van Toeal woonde eertijds niet te Toeal. Ook was Toeal vroeger geen naam van een landstreek.

Eertijds woonde hij op een eiland, Bal genaamd. Van Bal vluchtte hij weg. Waarom hij daar vandaan vluchtte, weet ik ook niet.

Hij vluchtte dan weg en zijn boot belandde daar ginds in de buurt van Doemar. Daar belandde de boot en liep daar vast en hij noemde die plaats Landingsplaats. [1]).

Daar woonde hij op de gronden van Taar. Later verhuisde hij weer en vestigde zich op de plek waar hij nu woont.

Op zekeren dag ging de koning visschen en hij harpoeneerde een groote zeekoe. De zeekoe welke hij geharpoeneerd had, had maar één uier.

Op den zelfden dag nu stierf in zijn dorp een vrouw, en deze vrouw had ook maar een enkele borst. Die vrouw was van de familie Rejaar.

Men was boos, dat die vrouw gestorven was en sprak: De koning is geen rechtschapen mensch; door die zeekoe te steken heeft hij den levensgeest [2]) dier vrouw gestoken en haar dood veroorzaakt.

Ze waren boôs en gingen zich beklagen bij hun familie te Doelah.

De koning was ook zeer beschaamd [3]) en ze voerden oorlog.

De koning riep de lui van Taar ter hulp, doch die weigerden.

Hij sprak: Gij, mijn onderhoorigen, weigert, welnu, dan zal ik de lui van Hangoer vragen.

Enkelen van Hangoer sneuvelden ook in dezen krijg.

Toen sprak de koning: Van uw volk zijn er ook in dezen oorlog gevallen, ontvangt daarvoor het land Sat-êr.

Daarom weten wij niet anders of sindsdien hoort het land Sat-êr aan Hangoer toe.

---

[1]). Aanlanden heet in 't Keieesch *toea*, vandaar ook dat de plaats die sedert zij de aanlegplaats der K. P. M. booten geworden is, nog met meer recht haar naam draagt, door de inlanders niet *Toeal* maar *Toea* genoemd wordt.

[2]) Ook de Keiees maakt onderscheid tusschen levensgeest en denkvermogen of afzonderlijk bestaande animus en anima.

[3]) Iemand van tooverij beschuldigen, vooral indien hij van hoogeren stand is, is de meest grievende beleediging, welke hem kan worden aangedaan.

TOEM LEFAN HIRIS RETOB RIR.

Sar toemtoem labo! — Fām Lefān enhoev Rētob fām einroe. Hir ental māv erdat ental Bal enhoev Lombok.

Hir ertai rir kaba aein. Ental Bal erdat, rēfla errāt fō erba fō ôn Atnebar-māv rāt.

Errāt Atnêbar ma, erwatoek rir dāb aein. Erwatoek aein wel na Hangoer.

Eidbo nangroean ni dāb ma nangloefan, enil-soe ma, enhaawk.

Enhaawk dāb, enil enrāt ma, ni kaba nēfla, nēfla wat. Nēfla nesloeroek, enlehēw bĭssa woek noehoe, nēflala nesloeroek wat famēhe hamar lāi ma, endoek.

Endoek ma, kaba enil fō wāt lai aein, hoeb endoek wil.

Hir erdoek Satheen rāt ma, wér naa waeid ma, fōmoer eril ersoe erdoek wel Hangoer.

Fām hirroe ruk i Hangoer doear hē, hir erdoek laein tanat Hangoer. Am Renjān amho fōmoermoer.

Am laein amdoek Mastoer ma, amkafrēhe wāv wahan ma, amba amhaawk mam tanat ôn fō amdoek.

Hangoer hir erhorak: Imbje be?

Amnār: Amsoe Doe woev fō amhaawk tanat ôn fō amdoek.

Hir ernār: Waheid! Imdoek dēni wak. Dēni módar, wāv, woeoet, bēnaw fō mien avledli.

Eidbo fel ēni amoedoek ruk i.

GESCHIEDENIS DER LEFANS EN DER RETOBS.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — De Lefans en de Retobs zijn twee families. Ze zijn uit den vreemde gekomen, van Bali en Lombok. [1]

Ze kwamen met hun schip: Van Bali zeilden ze naar Tanimbar.

In Tanimbar aangekomen, verloren zij een mat. Ze verloren er nog een te Hangoer.

Ze hadden spijt van hun matten, die ze vergeten hadden en voeren terug om ze te halen.

Toen ze terugvoeren om hun mat te halen, zeilde hun schip al maar door. Het zeilde recht door, dwars door het land heen, al maar door, totdat het al flink dag geworden was, toen liep het aan den grond.

Het schip veranderde in een groote rots, die daar ginds nog staat. [2]

Ze waren te Satheen, doch wijl daar geen waterbron was, verhuisden ze naar Hangoer.

Deze twee families zijn de grondbezitters van Hangoer; zij woonden daar het eerst. Wij, de familie Renjaan, zijn pas later gekomen.

Wij woonden eerst te Mastoer, wij kregen twist over het afkooksel van een varken en we gingen een stuk grond zoeken om te wonen.

De lui van Hangoer vroegen: Waar gaan jullie heen?

Wij zeiden: Wij gaan naar Doelan een stuk land zoeken om op te wonen.

Zij zeiden: Doet dat niet, blijft hier. Hier hebt ge oppossums, varkens, visch en aardvruchten te eten in overvloed.

En zoodoende wonen wij nu hier.

---

[1] Over den grooten invloed welke volgens de legenden van Balineesche landverhuizers uitging op het geheele Keieesche adatwezen, zie U. e. v. W. blz. 179.

[2] Het dorp Satheen is gelegen aan een grooten zeeboezem met zeer nauwen ingang: de geul, welke het legendarische schip zich hier groef. In dien zeeboezem ligt een klein rotsachtig bootvormig eilandje: het versteende schip.

LOERLIM HIRIS OERSIW RIR PRANG.

Amnanatli ruk ma, tomat Oersiw rōfngahir tomat Loerlim ma, hirīs erprang.

Hirīs erprang ma, tomat Wadan-il erreet rir bēlan lāi einroe. Ertoet woek loetoer aein na bēlan raan.

Rir bēlan einroe mēmar bēlan Doeang enhoev bēlan Tamāv.

Eidbo iwar enho enrāt ruk ma, tomat Loerlim bīssa erbobar. Erbobar ma, erba errāt sentoel Fêr Angier hir.

Fêr Angier wel te ernār woek hirir brān waeid.

Eidbo na Lair-ohoilim ko wat aein ni berkāt lāi, mēman te Sitloban. Te Sitloban rāt Fān ni nisin ruk hē. Ini fām laein endoek Lair-ohoilim ma, ni asa fō rafaw naa waeid ma, hir rōfjaeit, erba erdoek Hangoer. Rāt Ibra waawn wel i.

1. Eidbo te Sitloban nanār: Imbir brān waeid, jawnīng brān, inwēhe jaw na oe wak.

I bo, ėrlōi enteoek hir na Ngoeoer-wowoe. I Elrān ruk i ma, ōhoi naa hoeb, erhêr wat fō Ngoeoer-wowoe.

Erlōi ma, eroet bingan fō wōhen. Eroet wōhen ma, leb nanār: Teoek mēran erdat.

Te Sitloban nanār: Waeid, lêr wahan ruk erdat; teoek jaw na oe.

OORLOG TUSSCHEN DE LOERLIMA'S EN DE OERSIWA'S. [1]

Zeer lang geleden waren de Oersiwa's afgunstig op de Loerlima's en ze voerden samen oorlog.

Voor dezen oorlog rustten de bewoners van Wadan-il twee groote *belan's* uit. [2]) Midden in de *belan's* bouwden zij een muur. [3])

De namen dier beide *belans* waren Doeang en Tamaar.

Het gerucht hiervan verspreidde zich en alle Loerlima's waren ontsteld. Zij waren bang en gingen de hulp inroepen van Fêr-Angier.

De lui van Fêr-Angier verklaarden, dat ook zij daar niet tegen durfden op te trekken.

Te Lair-ohoiliem echter woonde een vrouw, die zeer tooverkrachtig was, met name vrouw Setloban. Vrouw Setloban is de stammoeder van den koning van Faan. Zijn familie woonde vroeger ook te Lair-ohoiliem, maar wijl daar geen evenadelijke families woonden om mee te huwen, verhuisden zij naar Hangoer. Zoo ook de koning van Ibra.

1. Vrouw Sitloban nu sprak: Als jullie niet durft, dan durf ik wel, roeit mij voorop.

Ze lagen den vijand af te wachten te Ngoeoer-wowoe. [4]) Dat is te Elraan, maar daar was toen nog geen dorp en men noemde die plaats Ngoeoer-wowoe.

Daar lagen ze en ze maakten roeispanen van borden. [5]) Terwijl ze die roeispanen maakten zei de priester: Morgen zullen zij komen. [6])

---

[1]) Over den oorsprong dezer beide verbonden, waartoe onderscheidelijk ongeveer de geheele Keieesche bevolking behoort zie men U. e. v. W. blz. 179.

Deze zeeslag tusschen Loerlima's en Oersiwa's is buiten kijf het belangrijkste wapenfeit waarvan de Keieesche geschiedenis melding maakt. Door een geschiedkundig monument wordt de herinnering daaraan levendig gehouden. In de nabijheid van het dorp Ohoideer-toetoe treft men langs de kust een langen hoogen steillen rotswand. Daarin bevinden zich een paar grotten, waarin de schimmen verblijf houden. Op dien rotswand vindt men zeer primitieve teekeningen, volgens het volksgeloof door de schimmen zelf aangebracht welke dezen zeeslag uitbeelden. Zie hierover uitvoerig in: U. e. v W. blz. 392.

[2]) Een *belan* is een lange lage feestprauw, die tevens als zeebodem dienst deed. In dat geval werd ze met bamboe gepantserd Overdrachtelijk is het ook de bemanning van zoo'n prauw, n.l. een opperhoofd met zijn onderhoorigen. Zie: U. e. v. W. blz. 191.

[3]) Eertijds waren alle dorpen tevens vestingen, bestaande uit dikke, opgestapelde muren. Zie U. e. v. W. blz. 270. De Wadan-Illers of Bandaneezen wilden blijkbaar in hun prauw zoo'n vesting bouwen.

[4]) Beteekent: het strand met de ficusboomen.

[5]) Voor het roeien der *belans* bezigt men meestal pagaaien die met de vrije hand zonder dollen gehanteerd worden. Dit is altijd het geval als de belan onder trommelslag geroeid wordt, en volle vaart moet hebben, zooals hier zeker het geval was. Deze pagaaien zijn uit één stuk hout vervaardigd. Voor roeiriemen bezigt men bamboestokken waaraan met rottan een plankje als blad bevestigd is. Bij deze is het althans denkbaar, dat ronde plankjes door borden vervangen werden. Zeer waarschijnlijk echter hebben we hier te doen met dichterlijken opsmuk der geschiedkundige waarheid.

[6]) De priester had voor deze gewichtige gelegenheid natuurlijk de horoscoop getrokken of wichelarij toegepast, hegeen gebeurt bij elke aangelegenheid van eenig belang Zie U. e. v. W. blz. 94.

Ertai habo aein, i na oe. Na oe, endir enbeĭn wat na habo oe.

Na habo oe, ensang hir na mitin. Entaha nganga aein enhoev sēroek aein. Eidbo erwēhe-ro, na nganga enahai laein.

Enahai ma, enfēdan tomat. Enfēdan ma, erit lār, erbobar ma, nevroak bĭssa, bēlan namlikit lāi ma, namdoeoe.

Namdoeoe ma, rir rikrikat, heiman bĭssa erfok noehoe roa rōi.

2. Bēlan namdoeoe ma, enil fō mitin, fōmoer ithêr i fō mitin Doeang.

Enfēdan bĭssa, enil endo enbeĭn ensikar: Hēhējō! sār Nesjāv oelōi Ngoeoer wowoe. Oelōi teoek Doeang, Tamāv, fō dat oedoeoe Singsingrai Doeang.

Enil enrāt Laĭr-ohoilim, enoet wawar aein. Oersiw bĭssa, Loerlim bĭssa wawar einmēhe ruk i. Ertaha waawn rir ngelngel.

Na oetin: Sajang Watba nif rok jēw; lōr iwoen Ngād. Ba ro fee Wāb oewār Tir.

Fō einroe: (enaheik wel Doe hir): Manislād Bēloe Hadad. Manislād Bēloe Hadad doek rēw fel ahair fid, nām Ngilwowo.

Fō eintil: Ngabal ro endir-il Mās roem oeoes sērangai Kofan einwoet.

Fō einfāk. Tōba-wis, Iljo reinan, ros mās woel na Top Tabās.

3. Fō einlim: Sak amin na boem Allah nĭng riwoen. Mĭn fel ngoe nās. Lahêr Hawal fel Loerlim na fō ngoĭn nās.

Fō einejen: Tai-wāl kot. Kot Womarbal Oersiw bir loe-soewak. Loeoem endit Fōmoer Sakmās.

Vrouw Sitloban zei: Neen, dezen avond zullen zij komen en ik zal voorop gaan.

In een boot ging zij voorop. Zij, voorop, stond te dansen op de voorplecht der boot.

Ze ontmoetten elkaar bij de zandbank. Zij was gewapend met een lans en een zwaard. Toen ze hen bereikt hadden, greep ze haar lans en gaf den eersten stoot.

Zij stak een man dood. De anderen zagen het bloed van den gesneuvelde, ze schrokken en sprongen opzij, de *belan* kantelde en sloeg om.

De *belan* verging en de hoofddoeken en schaamgordels der krijgers dreven weg naar Klein Kei.

2. De vergane *belan* veranderde in zandbank, die daarom Doeangbank genoemd werd.

Na ze allen gedood te hebben, keerde zij dansend en zingend terug: Hoerah! Als de Papoeeezen lag ik gemeerd bij het Ficusstrand. Daar lag ik Doeang en Tamaav af te wachten om Sing-singrai [1]) en Doeang te doen zinken.

Te Lair-ohoilim teruggekeerd, zingt ze een lied. Dit is het lied van alle Loerlima's en Oersiwas. Ze zingen het als *ngel* [2]).

Aanhef: Och arme Watba [3]) ! de tanden der haaien hebben hem verscheurd. De potvisch is verzadigd van de Ngaadsche strijders. Dwars door 't land kwam ik te Wab over den berg Tir.

Ten tweede. (Ze bezingt de Doelahreezen): Manislaad, Beloe, Hadad [4]) heb ik doen zinken als een keten van zeven vademen: hoor het reede van Ngilwowo! (= reede dicht bij Doelah, het dorp der verslagenen).

Ten derde: Ngabal [5]) keert terug naar Maas- roem (= Toeal) oh alle Loerlima's, gij mijn wapenbroeders.

Ten vierde: Toba-wis en Moeder Iljo [6]) te Top-Tabaas (= Elraan) heb ik geschitterd als rood goud.

3. Ten vijfde: Met al mijn volk heb ik de aarde vrede aangeboden en aan God (als getuige); den vrede zoo rustig als suikersiroop [7]). Lahêr en Hawal [8]) hebben uw mond den suikersiroop aangeboden.

---

[1]) Naam van een vijandelijke *belan*.
[2]) De *Ngel* is een zang welke 's nachts wordt uitgevoerd bij verschillende gelegenheden, om booze invloeden af te weren. Zie U. e. v. W. blz. 150.
[3]) Naam van een vijandelijke *belan*.
[4]) Namen van opperhoofden van Doelah.
[5]) Ngabal is de groote beschermgeest der Loerlima's. Ook hij is afkomstig van Bali. Ngabal is een samentrekking van *Nganga* en *Bal* = Balineesche lans. Zie U. e. v. W. blz. 179.
[6]) Namen der *belans* van Toeal (Loerlima).
[7]) In tegenstelling van de woelige zee door 't krijgsgewoel bewogen, vergelijkt ze den vrede met het rimpellooze oppervlak van kleverige bijna niet te beroeren spiegelende siroop. Op Kei wordt die siroop gekookt uit sagoeeer of toeak.
[8]) Namen der *belan* van Wirj.

Fō einfit: Oeahai-sakmoer senfēe loer ni mo soeswai. Soeswai wel Akar enlōi lēlan rāt. Lolōi Sārlat.

Fō einwow: Oebās wel: oedoe Sing-singrai, Doeang, Jēw enharoet na miēt Walaw fō lestār enfok fō enhel Joe Lengda.

Fō einsiw; (enjaroek ris:) Watmār woev sing. (Jaroek ris): Watmar woev. Ensak loermes endoek Sarken. Oetai-ngong jēw loersibang mās.

Fō einwoet: Enlawoer-toer Kot-il Morwāv. Jaf enrāt ōhoi lāi. Oero oeraha kot, Kot-il Morwāv: fō woet.

Fōmoer tomat ensōb ruk ma, enoet-il fō bōk.

Ten zesde: Ik heb de deur opengetrapt, de deur waar achter Womarbal [1]) der Oersiwas zijn *loesoewak* bewaarde, [2]). Fomoer en Sakmaas [3]) thans vloeien uw tranen.

Ten zevende: Ik ben teruggekeerd om de mannelijkheid uwer strijders af te snijden en weg te gooien. Verworpen heb ik ook Akaar [4]) die (om genade smeekend) aan den hals hing van den koning die Sarlat [5]) besteeg.

Ten achtste: Ik herhaal: Singsingrai en Doeang heb ik doen zinken. De haaien verscheuren hen in de ondiepte van Walauw en hoofddoeken drijven rond naar Groot- en Klein Kei.

Ten negende: (met vlugger tromslag): Ginds in 't Noord-Westen verheft men den talisman. (Vlugger tromslag). Ginds in 't Noord-Westen verheft men het beeld dat staat te Saarken [6]). Maar ik vertrappel de haaien en de gouden schatten. [7]).

Ten tiende: In woede ontstoken heeft ze Kot-il Morwaav [8]) vernield. Het vuur slaat over op 't groote dorp. Ik kwam en vernielde de vesting Kot-il en Morwaav. En dat is tien. [9]).

Daarna droeg men een offer op en verzoende zich met elkaar.

---

[1]) Naam van den *belan* van Danar.

[2]) *Loesoewak* is een doosje of korfje waarin een stukje goud bewaard wordt en dat als talisman in den krijg wordt meegenomen om zich tegen de vijandelijke wapens te beschermen. De zin is, dat zij den talisman der vijanden krachteloos gemaakt heeft door als 't ware in zijn bergplaats binnen te dringen en hem te vernielen of weg te nemen. En daarom beweent thans de tegenpartij tal van dooden.

[3]) Namen der *belans* van Wain.

[4]) Naam van een vijandelijken *belan*.

[5]) Naam van den *belan* van Niroen.

[6]) Plaatsnaam dicht bij Niroen.

[7]) Onder haaien moeten we hier verstaan geduchte tegenstanders, zooals wij zouden spreken van de leeuwen uit een veldslag, spreekt men hier van de haaien van een zeeslag. Door gouden schatten worden hier hooge adelijke gesneuvelden bedoeld.

[8]) De vestingen van Wadan-Il of Banda Eli.

[9]) Deze zang is een aardige proef van oud-Keieesche dichtkunst. Wegens den zeer eleptischen zinsbouw, de vele verouderde en afgeknotte woorden, oude benamingen en toespelingen is er niet uit wijs te worden. Alleen met de hulp van enkele ouden ben ik er is geslaagd er een vertaling van te geven. Ook het meerendeel der geboren Keieezen verstaat dergelijke gezangen niet meer.

TOEM OHOILILIR NI.

Sār toemtoem labo! — Lalaeinlē tanat Ohoililir tomat naa hoeb. Wakbo rāt Fabrait ental Woear-Wadan nēfla, niraan Kompani hiris tomat Woear-Wadan erprang.

Wakbo rāt Fabrait endat endoek tanat Ohoililir ne ān warin erdat erdoek Joet, ohoi Wadan-Elat enhoev Wadan-Il.

Eidbo rāt Fabrait endoek tanat Ohoililir, nafaw tomat wat aein, mēman Atbakfoeroen, Warsai Warsok oeran ental Ahoider.

Rāt Fabrait janan abrān einfit, janan wat einfit.

Rāt Fabrait endoek amnanat ruk ma, tomat fām Letsoīn ertal ohoi Raharīng ental Joet erdo, erhêr wē rāt Fabrait fo hirīs erdoek.

Wakbo hir rafaw enhoev rāt ni iri ma, hir Letsoīn erdeinar parintē ental rāt Ohoililir.

Fōmoer rāt enoet ni parintē ngarēhenli ma, Letsoīn hir rasdoev ma erfēdan rāt enhoev ni janan abrān hirfit; janan wat waeid, niraan hirfit bīssa rafaw ruk.

Letsoīn erfēdan rāt ma, rāt enoet fō enmat ruk, entaroman: Doead Hoekoem, Larwoel, Ngabal, oemdoek oemlôk rāt Fabrait jaw, bet tomat reīn iri te kab-jāt janar oeboer te rir asa-bangsa re jaw, Letsoīn erfēdan jaw i, oemāt enhoev oemam famēhe; Ine betfel hēlai-kwas ne dir-oe mitoedoean janar oeboer jaw, lēran wak Doead enoet tomat aein ensoe endir-hiloekjawning fām na doenjai i.

1. Sār toemtoem labo! — Rāt enhoev ni janan hirfit ermāt bo, ni lēran einroe linan ko wat aein mēman Tarkaw enba entai miēt. Enit ngam aein; ensiek ngam, enit-ken waeid ruk, baeil ensiek-ken wat lilir aein.

Enwatoek lilir, ensiek wel ngam ma, enit-ken ngam waeid ruk, lilir enil wat mēhe endo.

Enwatoek faa wel ma, lilir enil wel faa, i entaha rehe.

Enrāt rāt ni rahan, enreek ngir naumee. Eidbo enmee lilir, lār enwoessak ental lilir raan. Eidbo ko wat enbobar, enoet lilir endoek bingan koebkoeb raan ma, rawitoen tēwat teljôr enjeb-ken lilir i, lilir enwalin fō koet abrān aein.

GESCHIEDENIS VAN OHOILILIER.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Eertijds woonden op het land van Ohoililier nog geen menschen. Toen vluchtte de koning Fabrait uit Banda weg omdat de Bandaneezen met de Compagnie oorlog gevoerd hadden.

De koning Fabrait kwam toen te Ohoililier wonen terwijl zijn verwanten zich op Groot Kei vestigden, te Banda Ela en te Banda Eli.

Toen de koning Fabrait te Ohoililier woonde, huwde hij een vrouw met name Tabaksbloem, de zuster van Warsai en Warsok van Ohoideer.

De koning Fabrait had zeven zoons en zeven dochters.

Toen koning Fabrait daar al lang woonde, kwam van Raharing op Groot Kei de familie Letsoïn en vroeg aan koning Fabrait om bij hem te wonen.

Ze trouwden met de slaven van den koning en ze werden onderdanen van den koning van Ohoililier.

Naderhand was de koning zeer streng voor zijn onderdanen en de Letsoïns beraadslaagden en doodden den koning met zijn zeven zoons, zijn dochters niet, wijl die alle zeven al uitgehuwelijkt waren.

De Letsoïns doodden den koning en toen deze op sterven lag, bezwoer hij: God rechter, Larwoel [1]) Ngabal, ziet mij, koning Fabrait aan, als ik kind of nakomeling ben of van huize van slaven en dienstbaren, dat ik dan door de Letsoïns vermoord, sterve en voor altijd verdwijne; maar als ik kind en afstammeling ben van grootmogenden, *dir-oe* [2]) en *mitoe-doeans* [3]) dat God dan make dat dan eenmaal iemand kome die alhier mijn familiestam vervangen zal.

1. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De koning met zijn zeven zoons was gestorven en twee dagen later ging een vrouw, Tarkaw genaamd, visschen. Zij zag een rifvischje. Zij stak er naar, maar zag het niet meer, maar vond in de plaats een nautilusschelp. [3]).

Ze gooide de nautilusschelp weg en zocht weer naar het rifvischje, doch ze zag het rifvischje niet meer en de nautilusschelp kwam weer terug.

Ze gooide haar weer weg, doch de nautilusschelp kwam nog eens terug en toen nam ze haar toch mee.

Ze ging het huis des konings binnen en nam een hakmes om ze stuk te slaan. Doch toen ze de nautilusschelp sloeg, vloeide er bloed

---

[1]) *Larwoel* is de groote beschermgeest der Loerlima's. Zie U. e. v. W. blz. 85.

[2]) De *dir-oe* is een waardigheids bekleeder in de Keieesche maatschappij. Over zijn functie zie U. e. v. W. blz. 191.

[3]) De *mitoe doean* is een soort heidensche priester. Zie U. e. v. W. blz. 190.

Koet enroon ma, ko wat enhêr i nanār: Doeam-te woean bo, oemmoôn.

I ne koet enroon wat. Nanār wel: Moe iri woean bo, oemmoôn. Wakbo koet enmoôn wat.

2. Sār toemtoem labo! — Eidbo koet i mēman Famel. Enmel fō lai, hir ersak i fō rat fo enlalin rāt Fabrait, niraan tomat bĭssa erkai, koet i enwoessak ental rāt ni taroman i.

Rāt Famel hôn ental wel Ohoidēr, Warsoi Warok janan, mēman Dit-koran.

Rāt Famel enoet ni rajāt ngarehen wel ma, Letsoïn bĭssa hir rēfla.

Rāt Famel imēhe endoek enhoev ni reïn iri ma, kapalla ohoi-lim erhêr i fō endoek Ohoidēr. Kapalla hir i: orang-kaja Ohoidēr, orang-kaja Gelanit, orang-kaja Kolsēr, soa Ohoileen enhoev soa Bal-tanleen.

I bo rāt Famel endoek Ohoidēr, ni janan aein mēman Fakod. Fakod janan aein, mēman Leet. Leet janan aein, mēman Laïs. Laïs janan aein, mēman Toekan. Toekan janan aein, mēman Karis. Karis ni janan aein, mēman Teimar, fām Koran.

3. Sār toemtoem labo! — Rāt Famel hoeb enparintē tanat Ohoililir. Lēran faa nesno ni janan aein, enhoel woev. Enhoel woev, enfok-ro Tehjad.

Eidbo rāt nesno ni parintē ohoi-lim erwēhe, erhaawk-il janan. Parintē ohoi-lim tomat denkoet ma, joôn bēlan waeid.

I bo rāt enhêr toeoeng ental kapalla orang-kaja Hangoer, rāt Fān, orang-kaja Ohoiloek, orang-kaja Ngilngof, soa Rahawarin, ental Ohoidēr-toetoe.

Erwēhe bēlan, erro Tehjad, fō erhaawk-il rāt ni janan. Eidbo rāt janan enmeek enil nanār: Tomat bĭssa erhoel-toel, rāt janan enkai enhoel woev waeid.

uit de schelp. De vrouw ontstelde en legde de nautilusschelp [1]) in een kom en toen 's morgens de morgenster de nautilusschelp bescheen veranderde zij in een jongetje.

De kleine deed niets dan huilen en de vrouw wilde hem sussen, zeggende: Zwijg maar, de maan is uw meesteres.

Doch de kleine huilde maar door. Toen zei ze: Wees maar stil, de maan is uw slavin.

En toen was de kleine stil.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — De jongen heette Famel. Toen hij groot geworden was, werd hij tot koning verheven om koning Fabrait op te volgen, want iedereen rekende dat dit kind verschenen was op de bezwering des konings.

De vrouw van koning Famel was eveneens een Ohoideersche, genaamd Dit-koran, dochter van Warsai en Warok.

De koning Famel was ook weer zeer streng voor zijn onderhoorigen en al de Letsoïns vluchtten weg.

De koning Famel bleef alleen met zijn huisslaven achter en de hoofden der Vijf-dorpen raadden hem, dat hij zich te Ohoideer zou vestigen. Deze hoofden waren: de orang-kaja van Ohoideer, de orang kaja van Gelanit, de orang-kaja van Kolseer, het familiehoofd van Ohoileen en het familiehoofd van Bal-tanleen.

De koning Famel vestigde zich dan te Ohoideer en hij had een zoon genaamd Fakod. Fakod had een zoon genaamd Leet, Leet had een zoon genaamd Laïs. Laïs had een zoon genaamd Toekan. Toekan had een zoon genaamd Karis. Karis had een zoon genaamd Teima van de familie Koran.

3. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen de koning Famel nog heerschte te Ohoililier, beval hij op zekeren dag zijn zoon den vischkorf te gaan lichten. [2]) Hij ging doch dreef af naar Tajando.

De koning beval zijn onderhoorigen der Vijf-dorpen, uit te varen om zijn zoon terug te gaan halen. Zijn onderhoorigen in de Vijf-dorpen waren slechts weinigen en niet toereikend om een belan te bemannen.

Daarom riep de koning de hulp in van den orang-kaja van Hangoer, den koning van Faan, den orang-kaja van Hiloek, den orang-kaja van Ngilngof en het familiehoofd Rahawarien van Ohoideer-toetoe.

---

[1]) De nautilusschelp heet in 't Keieesch *lilir* en naar deze werd ook het dorp *ohoi-lilir* = nautilusschelpdorp genoemd.

[2]) Zoo'n vischkorf is een groote van bamboereepen gevlochten mand met een fuikachtigen ingang. Ze wordt op den bodem der zee gezet en met rifsteenen bedekt. De visschen die gaarne in de gaten en holen der riffen schuilen en azen worden hierdoor verschalkt. In plaats van in een rifhol komen ze in de fuik terecht. Al duikende moet men later den vischkorf ophalen.

Hir erhêr-daāng wel, ma rāt janan raan sien nesno tomat ratoet woetlim ertoeb miēt ratan fō loean, i wak endoek bēlan raan mang ertood-ro enlöi taheit. Eidbo bēlan endoek-fēdan tomat hir ratoet woetlim bĭssa.

4. Eidbo tomat ohoi-lim bĭssa erhaawk erprang enhoev rāt Famel i, oetin ni janan enfēdan rir oemat arik i. I bo rāt Famel na hasil na ni noehoe bĭssa wēr tomat hir bĭssa rir oemat ermāt na Tehjād. Bet erho tanat Ohoililir, erlawoer wat noehoe enhē waawn wat rir noehoe fatnim woek, ra ertaha wat afa bĭssa norang wat rir soek-soek mēhe.

Rāt entoeroen ni noehoe we kapalla hir i endir enhang Badmār na ohoi-loetoer Bal-sēran, wakbo nanār: Loer im bĭssa, Nadjoen ruk jaw na halāng kēdin balid ental Nadjoen rāt wahan Wāt-habo, ne kēdin mel rāt wahan Wāt-hanār ma norang bir soek. Hôr miēt entai-watoek ratoet woetlim rir badan njaw, moeroer koekoer ro nakhanga na Ngoebil-taw-karfil Wair, Ngof, miēt lilir miēt waeit. Ne hôr roewat entai enil endo nakhanga na miēt Fit Sawē Tangar, Ngemās. Teman-Jēw, Ohoi-wain.

Tomat ohoi-lim rir hāk na tanat Ohoililir ni oetin ruk hē.

Ze roeiden de *belan* en kwamen te Tajando om den zoon des konings terug te halen. Doch deze schaamde zich terug te gaan en sprak: Iedereen vertelt rond dat de zoon des konings geen fuik kan lichten.

Zij drongen aan, maar toen werd de zoon des konings boos en hij beval de honderdvijftig mannen als rolblokken op het strand te liggen; hij ging in de *belan* zitten en zoo sleepte men de *belan* te water. De *belan* nu verpletterde en doodde alle honderdvijftig mannen.

4, Toen wilden alle bewoners der Vijf-dorpen den oorlog verklaren aan koning Famel, omdat zijn zoon zoovelen hunner landgenooten gedood had. Toen gaf de koning aan allen wier landgenooten te Tajando waren omgekomen recht en aanspraak op al zijn gronden. Als ze op de gronden van Ohoililier komen, kunnen ze daar doen als op hun eigen gronden en nemen en halen wat ze believen.

Toen de koning zijne gronden aan deze opperhoofden afstond, stond hij naar 't Noord-Oosten gewend in het vesting-dorp Bal-Seran en sprak. Gij alle volkeren hoort: Ik heb Nadjoen aan mijn linkerhand: vanaf Nadjoen daarginds tot aan Waat-habo en aan mijn rechterhand tot Waat-hanaar, neemt alles naar believen. Want de stroomingen der zee hebben weggesleurd van honderdvijftig uwer mannen de lichamen en zielen, de haren en de nagels, die verspreid liggen te Ngoebil-taw-karfiel, te Wair te Ngilngof op de zandbank der nautilusschelp en de nieuwe zandbank. En als de vloed ze weer meesleept blijven ze liggen op het strand van Fiet Sawee Tangar, Ngemaas, Temam Jeew en Ohoi-wain.

De rechten der lui der Vijf-dorpen op de gronden van Ohoililier vinden hierin hun oorsprong.

TOEM OHOILILIR NI.

Sār toemtoem labo! — Faa tomat wat aein enba entai miēt. Entai miēt mā, enit-ken lilir aein.

Enit ma, nĕfenfen ma, entoeb wat.

Eidbo fel mēran wel enba wel entai miēt. Enba ma, enit wel lilir i; nanār: Doead naan lilir i mĕlê! Ma nĕfenfen wat.

I bo enba sentoel we ni reinan. Ni reinan nanār: Batang, oemoet fel en hē waheid, bet mēran-ak oembwa-ken wel lilir ĕni, oemtaha rĕhe.

Eidbo fel mērān wel, enba wel entai miēt ma, enit wel lilir enilĕ. Enit ma, enreek ma, enhilik na ni jafar.

Eidbo enoet bĭssa ni wād miēt, entoeoe na oeran, enoet sendoek jaf. Endoek jaf ma, entoeb.

Entoeb, esmir enbatar, endeinar waawn hira ni kakahai enroon. I nanār: Ah! mangbe ni kakahai enroon baeil i?

Eidbo enba enleĭk ni oeran ma, enit ni lilir enil ruk fō oemat. I kakahai wēkat ruk i.

Eidbo koet ni ngaroon lāi ma, te betoean aein enoet dān. Enoet dān na, nanār: Oembatang koet i fō bōk; oemkai tomat bōk, lēran i rāt lāi woek.

Fōmoer koet i enmoôn wat.

1. Sār toemtoem labo! — Koet i endat lāi ruk, ersak i woek fō rāt. I rāt ma, enhêr woek ni ohoi fō Ohoi-lilir.

Eidbo fōmoer rāt i enjangoen ni rajāt sisienli. I nesno hir erba neste, baeil enhaawk wat wāv wawaein, wāv matmāt i nĕfen.

Nesno wel hir erba enhaawk woeoet i naan, baeil enhaawk wat woeoet wawaein, woeoet matmāt i nĕfen.

I bo enweeng wat ni oemat rir soes lāi ma, hir raar sier, erhaawk baeil wat erfĕdan rir rāt.

Sār toemtoem labo! — Lēran wel rāt i nesno ni oemat endad ni habo aein. Habo erdoek eroet ma, rāt enba enhamoning.

Enhamoning ma, ni oemat aein nanār: Tĕran rat, oemleĭk ai lōhor naa wak, oemleĭk feli bōk te sien.

Eidbo rat ensôk fō enleĭk. Ensôk ma, tomat i enreek ni waw ma entêv rāt oeoen ma, enmāt.

GESCHIEDENIS VAN OHOILILIR (Andere lezing).

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Op zekeren dag ging een vrouw schelpdiertjes zoeken. Ze vond een nautilusschelp.

Ze vond ze maar wilde ze niet en liet ze liggen

Zooals morgen ging ze weer schelpdiertjes zoeken en ze zag die nautilusschelp weer en mopperde: De dood hale die nautilusschelp! En ze wilde haar niet.

Doch ze vertelde het aan haar moeder en haar moeder sprak: Pas op, doe zoo niet; als ge morgen die schelp weer ziet, breng haar dan beslist mee.

Zooals morgen ging ze weer schelpdiertjes zoeken en ze zag dezelfde schelp weer. Toen raapte zij ze op en wierp ze in haar draagmand.

Daarna deed ze al haar vangst in een kookpot en zette die op het vuur. Toen de pot op het vuur stond, ging ze slapen.

Toen ze 's morgens wakker werd, hoorde zij alsof een klein kindje weende. Ze sprak: Ah! Van wie is dat wicht dat zoo huilt?

Ze ging naar haar pot kijken en zag dat haar nautilusschelp in een mensch veranderd was. Dat was het wichtje van zooeven.

De kleine was echter erg huilerig en een oude vrouw paste de wichelarij toe. Daarna sprak ze: Verzorg dit kind goed; het is van goede geboorte, weet ge; eenmaal zal het een groot koning zijn.

Sindsdien was het kind stil.

1. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen het kind groot geworden was, werd het tot koning verheven. Toen het koning was, noemde het zijn dorp ook Ohoililir (= nautilusschelp-dorp).

Doch de koning verdrukte zijn volk. Als hij hen beval op jacht te gaan, wilde hij dat ze alleen levende varkens brachten, doode wilde hij niet.

Gebood hij hun voor hem te gaan visschen, dan wilde hij alleen levende visschen hebben, doode wilde hij niet.

Zoo maakte hij het zijn onderdanen zeer lastig en deze waren ontevreden en zonnen er slechts op, den koning te dooden.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Op zekeren dag beval de koning zijn onderhoorigen een boot voor hem te maken. Toen ze de boot aan 't maken waren, ging de koning eens kijken.

Toen zei een zijner onderdanen: Heer koning, kijk eens naar de plank naast de kiel of die zoo goed is of niet.

De koning nu bukte om te kijken. Toen nam de man zijn houten hamer en sloeg er den koning mee op het hoofd en deze stierf.

2. Enmāt, tomat hir bĭssa erbobar. Erbobar ma hir rĕfla bĭssa kanimoen enhoev ertaha wel rir mitoe meman Loemwād.

Hir rĕfla, erba senhoel we rāt Roemadien, fō erhêr rāt Roemadien ni tanat odan fō eroet rir ohoi fō erdoek.

Eidbo rāt Roemadien endoek Roemadien hoeb, hoeb endoek Tadwo rāt, ni Ngabal ni ohoi hoeb wĭl.

Rāt Roemadien nanār: Oetarim te be, ma nĭng oemat bĭssa erbobar ental bir mitoe, matak enoet tomat angled bo?

Eidbo eroet Loemwād endoek jāt raan na Roemadien rir noehoe i.

Fōmoer rāt nanār. Bir rāt enmāt ruk bo, fel en hē bet imdeinar wat ental jaw, mĭski imdoek woek nĭng tanat, adjāt.

Fōmoer rāt Roemadien na wēr hir tanat Deboeoet rāt, fō hir erdoek.

TOEM MATOERAN RIR.

Ko wat aein enba entai miēt. Entai miēt, enit ngĭng aein ma, enhilik na ni jafar.

Enil ni rahan, enoet ni wad miēt na oeran aein, enoet sendoek jaf, fō enwaeik.

Oeran endoek jaf ma, ko wat i entoeb. Entoeb, fōmoer enbatar wel, ni ngĭng enil ruk fō oemat aein.

Eidbo ko wat i entood koet i sār ni janan. Endat lāi ruk, i woek fām aein ni oetin. Fām i tomat Matoeran.

---

2. De koning was dood en toen werden allen bang en ze vluchtten allen weg en namen hun beschermgeest [1]) Loemwaad mee.

Ze vluchtten naar den koning van Roemadiën en vroegen hem een stuk grond om een dorp te bouwen en te wonen.

De koning van Roemadiën woonde toen evenwel nog niet te Roemadiën, maar woonde nog daarginds te Tadwo, waar zijn Ngabal nog zijn verblijf houdt. [2])

De koning van Roemadiën sprak: Ik weet niet, of ik zal toestemmen, want heel mijn volk is bang voor uw beschermgeest Loemwaad, die naar 't schijnt zeer boosaardig is.

Ze plaatsten daarom Loemwaad midden in 't bosch op de gronden van Roemadiën.

Toen sprak de koning: Uw koning is dood, als ge nu aan mij onderworpen wilt zijn, moogt ge ook in mijn land wonen.

Toen gaf hun de koning van Roemadiën het land van Deboeoet om daar te wonen.

---

[1]) De beschermgeest of *mitoe* woont in een rots of boom of eenig ander voorwerp als een stuk goud, een gong of iets dergelijks. Zie U. e. v. W. blz. 85.

[2]) De Ngabal, de groote beschermgeest der Loerlima's heeft zijn verblijf in elk dorp waar een radja van dit verband woont. Hij huist in een ficusboom. De oudste broer van den radja is de priester van Ngabal.

GESCHIEDENIS DER MATOERAN'S.

Een vrouw ging schelpdiertjes zoeken en ze vond een schelp (terodactylus) en ze gooide ze in haar draagmand.

Thuis gekomen deed ze haar vangst in een kookpot en zette die op het vuur te koken.

Toen de pot op het vuur stond, ging de vrouw slapen. Toen ze later wakker werd, was de schelp in een mensch veranderd.

De vrouw voedde den kleine op als haar kind. Toen hij groot geworden was werd ook hij de stamvader eener familie: de familie der Matoeran (= Ketelmenschen of Potmenschen).

TOEM WATRATAN ENHOEV OHOIWOETOEN RIR.

Wātratan enhoev Ohoiwoetoen ental wada aein. Wada i ental taheit endo, enho wel tanat wowan, famĕhe enlōi wêr aein.

Eidbo wada i neswatoen ma, tomat koet einroe erwoessak. Erwoessak ma aein endoek wāt ratan, i Wātratan oetin ruk i.

Aein endoek kĕdin woetoen bo, i wak Ohoiwoetoen rir oetin.

TOEM HAJEW NI.

Amnanatli ruk tomat Tetoôt aein, mēman Kalĕn, endoek Hajĕw. Eidbo faa ni hôn endoek enoet ēloe.

Enoet ēloe, tomat Ngoeoer-affroean aein, mēman Kades, endir fid, enhoewa moeroen.

Enhoewa moeroen ma, ko wat i raan sien ma, nanār: Oemoet aka fel en hē, oedoek oeoet ēloe, oemhawa moeroem?

Kades i nanār: Felbe wak kotor enho moe ēloe, nioet enheng-soe moerin baeil i!

Ko wat i nanār: Nit entood hira enkai atoeran einmĕhe woek waeid.

Kades i nanār: Mĭski kotor wel na moe ēloe, eloe waawn woek mēdar tên.

Eidbo ko wat i enmeek lāi ma, enba sentoel ni hôn. Fomoer hirroe rĕfla erba nanartoel rir asa endoek Tehjād.

GESCHIEDENIS DER WAATRATAN EN DER OHOIWOETOEN.

De Waatratan's en de Ohoiwoetoen's komen voort uit een tridacnaschelp. Deze tridacnaschelp was uit zee gekomen, was onder den grond doorgegaan, totdat ze in een bron terecht kwam.

De tridacnaschelp ontsloot zich en twee knaapjes kwamen te voorschijn. Het eene zat op een steen en deze werd de stamvader der Waatratan's (= Op den steen).

Het andere zat aan den noordkant en deze werd de stamvader der Ohoi-woetoen's (= Noorddorpers).

GESCHIEDENIS VAN HAJEEW.

Reeds zeer lang geleden woonde op Hajeew een man van Tetoôt, met name Kaleen. Op zekeren dag nu was zijn vrouw aan 't koekjes maken.

Terwijl zij koekjes maakte stond een man van Ngoeoer-affroean, Kades genaamd, in de deur zich te kammen.

De vrouw werd boos dat hij zich daar stond te kammen en zei : Wat zijn dat voor manieren, dat jij daar je haar staat te kammen, terwijl ik aan 't koekjes maken ben?

Kades antwoordde: Hoe kan er vuil aan uw koekjes komen, wijl de wind het naar buiten waait ?

De vrouw hernam: De dood hale zoo'n onbeschofte ongemanierde vent !

Kades hernam: Wat geeft het dat uw koekjes vuil worden, ze lijken toch juist opossumdrek. [1])

De vrouw nu was zeer beschaamd en ging zich bij haar man beklagen. Daarop voeren ze samen naar Tajando om er zich bij hun familie over te beklagen.

---

[1]) De soort koekjes, die hier bedoeld wordt, wordt van rijst- of mais meel gebakken. Het deeg wordt tot lange dunne staafjes uitgerold (vandaar de vergelijking) welke tot allerlei figuren in elkaar gedraaid worden en in klapperolie gebakken.

1. Eidbo tomat Tehjād erwār woek ko wat ni meet ma, erreet habo einroe ma, rĕfla-rāt. Hir errāt ruk Ngaf, tomat Ngoeoer-affroean woho, hir woettīl, ertai miĕt. Hir erwoo. Imbe ōh!

Hir erhawa: Am Ngilngof ōh!

Hir ernār: Misnalik waeid, immiet ruk hē! Nesjāv hir erdat ruk.

Eidbo hir baeil ertāi wat rir raw koet ma, tomat Tehjād erweeng wel hir, ernār: Immie ngihen-ak imwatoek raw, ittāi habo lāi fo itwaeit.

Hir erwĕhe-ti habo lāi ma, errāt.

Errāt ma tomat Tehjād ertaha-koeoek hir, errafoek bĭssa jêr limar hir, ma rĕfla. Rĕfla-rāt Tetoôt ma, resno marin enba sentoel tomat Ngilngof, bet hir ertiwoet rir oemat waeid, hir eroet fō rir iri.

Eidbo tomat Ngilngof erwĕhe-rāt, erlôn mās soesoek woettīl, nantiwoet. Nantiwoet ma, tomat Tehjād erhaawk fō ertam mam noehoe janat Hajĕw enhoev wel.

Eidbo laein tomat Ngilngof hoeb erbōd ma, ertoeroen rĕhe. Baeil am fōmoer amkai ruk enfikir odan ma, amoefen ruk.

De lui van Tajando namen de schande der vrouw op zich, rustten twee booten uit en voeren weg. Toen ze te Ngaf kwamen, waren daar dertig menschen van Ngoeoer-affroean aan 't visschen. Ze riepen: Wie zijt gij ?

Zij antwoordden: Wij zijn van Ngilngof.

Ze hernamen: Gauw, of gij zult het besterven! De Papoeeezen zijn in aantocht !

Wijl ze echter alleen kleine prauwtjes hadden, misleidden de lui van Tajando hen verder en zeiden: Komt gauw, laat uw prauwtjes in den steek, laten we samen in onze groote booten vluchten om ons leven te redden.

Ze roeiden dus naar de groote booten en stapten daar op.

Toen grepen de lui van Tajando hen vast, bonden hen aan handen en voeten en zeilden weg. Ze zeilden naar Tetoôt en droegen den omroeper op, aan de lui van Ngilngof te gaan boodschappen dat indien deze hun volk niet vrijkochten, zij ze tot hun slaven zouden maken.

De lui van Ngilngof voeren derwaarts met dertig goudstukken om ze vrij te koopen. Doch de lui van Tajando eischten bovendien nog ons eiland Hajeew.

Eertijds waren de lui van Ngilngof nog dom en stemden toe. Maar tegenwoordig zijn wij wijzer en wij willen daar niet van weten.

TOEM TABOB NI.

Sār toemtoem labo! — Laeinlē ohoi Ohoidēr-toetoe endoek waawn lēri waeid; taheit enlōi famĕhe wān.

Tēwat i na Ohoidēr tomat aein, mēman Tōwi, ni janan wat aein, mēman Boimās. Eidbo Boimās enfān woek ni lanoeran aein.

Lēran Boimās entaf kokat ma, nioet watmār lāi enheng watoek ni kokat enhoev woek ni sifat. Eidbo ni sifat enfok enti Joet, enoet-il fō noehoejanat aein mēman Ifat.

Ler wahan ni jaman ental nangan enil endat, enleĭk ni janan endoek enroon wat, ma enhorak: Oemdoek oemroon aka baeil i?

I nanār: Oeroon nĭng kokat enhoev nĭng sifat nioet enwatoek.

1. Eidbo Tōwi enhaawk ensĭksa nioet madmār. Entāi ni habo enwĕheti, enleĭk-haawk ma, enit rĕhe waeid. Enwĕhe famĕhe ensoe Koviāi, enit rĕhe waeid.

Na noehoe Koviāi enit tomat Koviāi aein ma, i raan sien woek enhoev i ma enhorak: Oemwatoek janang sifat enhoev kokat fō aka?

Tomat Koviāi i nanār: Oemnār aka fel en hē? Jaw oekai o waeid rĕhe, felbe wak oewatoek omoe janan ni sifat enhoev ni kokat?

Tōwi nanār: Feli itesnit, fō oekāi o sa te waeid.

Eidbo hirroe erham nioet: Koviāi ni nioet madmār, Towi ni nioet tarĕnan. Hirroe ertai habo oeroe, erhilik watsin, erlōi watroa. Tōwi ni watsin hoen, ni watsin-lilan akrit, ni enit-waha ngis, ni loel loes, ni aflêr bisoek, ni lilan waraan roebai, ni leet wāt, ni oeilin lavlāv.

2. Sār toemtoem labo! — Koviāi ni nioet madmār entoeboer laein, entai-watoek Tōwi ni habo. Tōwi nanār: Ngis moe brān oemit waha te waeid?

Ngis i nanār: nĭng brānli, mĭski de roe tĭl wel te nĭng brān.

Madmār enba ni koewat laili ma, taheit enloeoer laili ma, bobowat karatatli, habo nihin sien ma, ngis baeil nĭn naftoehoet-watoek wat waha, madmār endoeoe Tōwi ni habo naa waeid.

GESCHIEDENIS DER REUZENSCHILDPAD.

En zoo verhaalt de geschiedenis ! — Eertijds was het dorp Ohoideer-toetoe niet gelegen als tegenwoordig; de zee reikte tot aan de grot (= een grot een eindje 't land in).

Toen woonde er te Ohoideer een man, Towi genaamd, die een dochter had, die Boimaas heette. Boimaas nu fokte ook een lanoeran (vischsoort) op.

Op zekeren dag was Boimaas aan 't rijst wannen, doch de Noordoostenwind waaide haar rijst weg met wan en al. Haar wan dreef af naar Groot Kei en veranderde in een eiland, Ifat genaamd. [2])

Toen haar vader 's avonds thuis kwam, zag hij dat zijn kind almaar zat te huilen en vroeg: Wat zit je daar toch zoo te huilen?

Zij antwoordde: Ik huil om mijn rijst en mijn wan, die door den wind weggewaaid zijn.

1. Towi wilde den Noord-oostenwind gaan straffen. Hij stapte in zijn boot en roeide heen om hem op te sporen, doch hij vond hem niet. Hij roeide, tot hij in Papoea belandde, doch hij vond hem niet!

In Papoea zag hij een Papoeees en ook op hem werd hij boos en vroeg: Waarom hebt ge de rijst en de wan van mijn dochter weggegooid ?

De Papoeees antwoordde: Hoe kunt ge zoo iets zeggen? Ik ken u niet eens, hoe kan ik de rijst en de wan van uw dochter weggegooid hebben ?

Towi hernam: Laten we dan een weddingschap aangaan, dat ik wete of ge schuldig zijt of niet.

Zij kozen de winden: de Papoeees kreeg de Noordewind, Towi de Zuidewind. Ze bestegen ieder hun boot, lieten 't anker vallen en lagen op stroom. Towi had als anker een hoen (vischsoort), als ankertouw een polyp, als hoosvat een zeeëgel, als katrol een zeearend, als mast een bisoek (lange vischsoort), als viertouw een slang, als boomstok een steen, als roer een platte visch.

2. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Eerst stak de Noordewind van den Papoeees op, en slingerde de boot van Towi weg. Towi riep: Zeeëgel, denkt ge bij machte te zijn het water te hoozen?

De zeeëgel antwoordde: Zeer zeker wel twee of drie dagen achtereen als 't moet.

De Noordewind woei uit alle macht, de zee schuimde geweldig, de golven stuwden hoog op, de boot stroomde vol, doch de zeeëgel

---

[1]) De reuzenschildpad = dermatchelys coriacea.
[2]) Wan = *Sifat* en het eiland in de baai van Elat gelegen heet Ifat.

3. Sār toemtoem labo! — Fōmoer Tōwi ni nioet taranan enwoessak wel. Nioet taranan enba ni koewatli wel ental Koviāi ni habo. Habo enloedoek soe-lōi ma, Koviāi enhêr bōk ental otmat Tōwi. Tōwi nanār: Felhē oemwêr nĭng sifat.

Koviāi i nanār: Oea aka fō oewêr, koebang te mās?

Tōwi nanār: Oefen moe afa avled, baeil oehaawk moe afa entêr kamomôt rōi.

Koviāi nanār: Afa lāi entêr kamomôt rōi, nĭng tabob hē; bet oemsēhek nĭng afa i, mĭski oemtam.

Tōwi nanār: Nĭng soek baeil wat tabob enhē ma oeoet fel be wak fō enhoev jaw fō nĭng ohoi?

Koviāi nanār: Oemro, oemtaha dāb nanaf, nĕfla norang wat o hē.

Eidbo Tōwi entaha ni dāb ma enaf, tabob enma nanang norang wat i ma, nĕfla. Nĕfla, enho laein Defoer, enhorak: Bir soek afa i enlōi bir ohoi fō itroe did, te waeid?

Eidbo Defoer hir rĕfen.

4. Tōwi enaf wel ni tabob ma, nĕfla wel enho Fān. Enhorak wel tomat Fān: Bir soek afa i enlōi bir ohoi fō itroe did, te waeid?

Hir erdoek rasdoev ablôtli ma, tabob Fān wel te rĕfen bo Tōwi na ni teinan bĭs endoek oba Fān, fō Ohoiwoet hirĭs Noehoefit rĕfjan: eroet ni tee-bel: aein enho aein ni ohoi, erahai isoe, noeoer, manoet, norang wat rir soeksoek, baeil wat batang eroet liklak waheid, erfaha norang atoeran, waawn Doead Ler-woean nesno.

Sār toemtoem labo! — Tōwi enwĕhe wel, enho Ohoidēr-tawoen. I enhorak wel: Bir soek nĭng afa i enlōi bir ohoi fō itroe did, te waeid?

Eidbo Ohoidēr te rĕfen woek.

Enwĕhe wel, endat Ngilngof, enhorak wel ma, Ngilngof hir rĕfen woek.

5. Endat Tetoôt, enhorak wel. Tetoôt te rĕfen woek. Eidbo enroman noeoer, enwatoek ni ngoewa, enoet fō noehoe janat Noeoer-ngoewa.

slurpte al het water telkens op en spuwde het weer over boord, zoodat de Noordewind de boot van Towi niet tot zinken kon brengen.

3. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Toen stak de Zuidewind van Towi op. De Zuidewind brak uit alle macht los op de boot van den Papoeees. De boot sloeg onmiddellijk vol water en de Papoeees smeekte Towi om genade. Towi sprak: Goed, maar dan betaalt ge mijn wan.

De Papoeees hernam: Wat wilt ge als betaling, geld of goud ?

Towi zei: Ik wil niets van u hebben, dan dat ding dat daarginds ligt te gapen en te geeuwen.

De Papoeees hernam: Dat ding dat daar ligt te gapen en te geeuwen, dat is mijn reuzenschildpad; als ge die graag hebt, kunt ge ze krijgen.

Towi sprak: Ik wil niets anders hebben dan de reuzenschildpad, maar hoe moet ik het aanleggen, om ze mee naar mijn dorp te krijgen?

De Papoeees antwoordde: Als ge weggaat, wenk dan met een mat, dan zal ze u vanzelf volgen.

Towi nam dan zijn mat en wenkte, en de reuzenschildpad kwam hem achterna gezwommen. Toen zeilde hij weg en kwam eerst te Defoer en vroeg: Wilt gij dat dit ding bij uw dorp blijft en het van ons samen zij ?

Maar de lui van Defoer wilden niet.

4. Towi wenkte zijn reuzenschildpad en zeilde verder en kwam te Faan. Hij vroeg ook aan de lui van Faan: Wilt gij dat dit ding bij uw dorp blijft en van ons samen zij ?

Ze beraadslaagden zeer lang, maar de reuzenschildpad wilden de lui van Faan ook niet, doch Towi liet daar het onderstel van zijn koperen schaal achter om vriendschap te sluiten tusschen de Tien- en de Zeven-dorpen. [1]) Ze sloten het tee-bel verbond [2]): wanneer ze in elkaars dorpen komen, kunnen ze betel, klappers en kippen nemen zooveel ze willen, alleen de vrouwen moeten ze eerbiedigen en koopen zooals God-Zon-Maan dat verordend heeft.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — Towi voer verder en kwam te Ohoideer-tawoen. Hij vroeg weer: Wilt ge dat dit ding bij uw dorp blijft en het van ons samen zij ?

Maar de lui van Ohoideer wilden het ook niet.

Hij voer verder en kwam te Ngilngof; hij vroeg weer, maar ook de lui van Ngilngof wilden het niet.

5. Hij kwam te Tetoôt en vroeg weer. Maar ook de lui van Tetoôt wilden het niet. Daar perste hij kokosnoot uit en gooide het pulp

---

[1]) De Noefit of zevendorpen behooren tot de Oersiwa's en de Ohirwoeh of Tiendorpen tot de Loerlima's. (Zie U. e. v. W. blz. 180.

[2]) Dat verbond bestaat ook op vele andere eilanden. Wat Kei betreft zie. U e. v.W. blz.: 183.

Endat Ohoira, enwatoek ni boīr soe taheit, boīr enoet-il fō serseran. Endat Wab, enwatoek ni ēwan enhoev ni bahan. Ni ēwan enwaeit, enoet fō teimar, endir wêr Wab ratan. Ni bahan enoet fō Wāt-bahan.

Enleek wel, endat Somlain, enwaaeik ni woeoet. Enwaeik woeoet, enwatoek woeoet iin ma, woeoet iin enoet fō ngam. Ensib we rāt Somlain fō enbatang ni woeoet i fel ni poessak.

Enleek wel enho Ohoirīn, na ni loev we tomat Ohoirīn.

Enleek wel ma, enho leen sir ruk ni ohoi, enwatoek wel ni lēet, lēet endir fō wāt lāi aein, enfasier lair Arat.

6. Sār toemtoem labo! — Enma Tōbai ni ohoi ma, enhorak: Nīng afa i enlōi moe ohoi fō itroe did, moe soek te waeid?

Tōbai entarim ma, Tōwi enoet ni tabob enlōi lair Arat Abawan, entoet loetoer na Abawan fō tabob nōfla naa waeid.

I bo Tōwi enoet woek ni loev ngoetoen endoek Madwair, fō Noefit hirīs Ohoiwoet rēfjan.

Enwēhe wel, enwatoek ni atbāk ngoewa, entêv-lehēw toeoen Doan. Fomoer endoek Ohoidēr ni wirin, Tōbai endoek Madwair.

Eidbo fōmoer Tōwi hirroe Tōbai rasdoev. Tōbai enhorak: Itoet felbe fō itahai tabob leen wel?

Tōwi nanār: Itoet kabār oelin fo tarkihin; kabār ihin fō hōran ngaein enhoev ri fō ni tal, fō lan enfamnga lāi waheid.

Eroet ma, erahai-tôk waeid, ental-wangar wat.

Eidbo Tōwi enkaneek Tōbai enoet hōran atmān. Tōwi enoet tarkihin atmān woek ma, ensib: Tōbai, batang oemahai tabob tênjān waheid. Tabob tênjan jedjed kalkeen, kormatan-na tetan.

weg en het pulp veranderde in een eiland. Noeoer-ngoewa (= klapperpulp).

Toen hij te Ohoira kwam, gooide hij zijn uitgekauwde betelpruim in zee, en de betelpruim veranderde in een school vischjes.

Te Wab gooide hij zijn bamboekoker en zijn houten schotel weg. Zijn bamboekoker werd levend en veranderde in bamboestoelen, die bij de bron van Wab groeien, zijn schotel veranderde in een rots, de schotelrots.

Hij boomde verder en kwam te Somlain, waar hij visch kookte. Hij smeet de vischschubben weg en de schubben veranderden in een vischsoort. Hij vermaande den koning van Somlain op deze vischsoort goed te letten, waarop hij het erfrecht kreeg. [1]).

Hij boomde verder en kwam te Ohoirin en gaf zijn korf aan de lui van Ohoirin.

Hij boomde verder en toen hij zijn dorp genaderd was, wierp hij ook zijn boomstok weg, die in een groote rots veranderde, die dicht bij de kaap Arat staat.

6. En zoo verhaalt de geschiedenis! — In het dorp van Tobai gekomen, vroeg hij: Wilt ge dat dit ding bij uw dorp blijft en het van ons samen zij ?

Tobai vond het goed en Towi bracht zijn reuzenschildpad bij de kaap Arat Abawan en stapelde bij Abawan een muur op, dat de reuzenschildpad niet kon ontvluchten.

Towi liet ook te Madwair het deksel achter van zijn koperen schaal om vriendschap te sluiten tusschen de Zeven- en de Tien dorpen.

Hij roeide verder en gooide zijn uitgekauwde tabakspruim weg en gooide een gat in de rots Doan. Daarna vestigde hij zich aan het zandstrand van Ohoideer, terwijl Tobai te Madwair woonde.

Later beraadslaagden Towi en Tobai samen. Tobai vroeg: Hoe moeten we 't aanleggen om andere reuzenschildpadden te steken ?

Towi antwoordde: We moeten gaba-gaba-schaal nemen als harpoen, gaba-gaba-merg als harpoensteel en langgras als viertouw, teneinde ze niet zwaar te verwonden.

Zoo deden ze, doch vingen niets: de harpoen stompte telkens af.

Doch Towi bemerkte dat Tobai een ijzeren harpoen gebruikte. Toen maakte Towi ook een ijzeren harpoen doch vermaande: Tobai, pas op dat ge den aanvoerder der reuzenschildpadden niet steekt.

[1]) Vele dorpen hebben een of andere vischsoort waarop zij bizondere rechten doen gelden, die erfelijk zijn in de familie: dat is hun erfvisch. In de meeste gevallen, zal de natuurlijke oorzaak hiervan wel wezen, dat verschillende soorten trekvischen zich op gestelde tijden op vaste plaatsen onder de kust vertoonen. Zoo werden ze de erfvisschen der bevolking aan wie die kuststrook toebehoorde. Later werden die rechten op een of andere legende gegrondvest. Uit ons onderhavig verhaal zelf blijkt al te over, hoe de inlander geneigd is sprookjes te weven van alles wat hem treft en de hem omgevende natuur.

7. I bo Tōbai enfĕdoel waeid. Eidbo tabob raan sien ma, nĕfla-lawoer loetoer, nĕfla roa, enwoö: Oeba ruk ja, fōmoer Noefit mĕhe erahai jaw, oelōi woek miēt ruk waeid, baeil noehoetīl, Rōd bobo, Boeng sōwil, Ngon tanbāv.

Tōbai raan sien enba enahai Tōwi ni lanōran. Enahai, enahai-soedoe lanōran tênjan weilan ma, rĕfla bĭssa, lanōran tênjān enwoö: Oeba ruk ja, oedoek taheit miēt noehoetīl bĭssa, tomat bĭssa ental rir soek erahai jaw.

I bo Tōwi raan soes ni masloïn ma, nĕfjaeit ental Ohoidēr enba endoek Moen ma, enmāt na Joet.

Maar Tobai stoorde zich daar niet aan. Toen werd de reuzenschildpad boos, zij brak door den muur en zeewaarts vluchtende, riep zij: Ik ga heen, voortaan zullen alleen de lui van Noefiet mij steken. Op de ondiepten zal ik niet meer verblijven, alleen in de diepzeeën Rodbobo, Boengsowil en Ngon tanbaav.

Tobai was boos en ging den lanoran-visch van Towi steken, doch zijn vischspeer schampte af op den staart van den aanvoerder der lanoran visschen en ze vluchtten allemaal weg, terwijl de aanvoerder riep: Ik ga heen, voortaan verblijf ik onder de kust en in de diepzee en alle menschen mogen me steken naar believen.

Toen was Towi zeer bedroefd en terneer geslagen, hij verhuisde van Ohoideer en ging te Moen wonen en daar op Groot Kei stierf hij.

Bij deze schildpadvangst moeten nog verschillende plichtplegingen in acht genomen worden. Eer men uitzeilt, wordt een offer gebracht. De kip, die als offerdier dienst moet doen, wordt tegen een der bootjes doodgeslagen en een stukje ervan in een offerblad gedaan. De „habo matan" de oogen der boot; (Zie Uit een Vreemde Wereld, blz. 158) moeten worden hernieuwd. Wegroeiende zingen de opvarenden en weldra beginnen ze de reuzenschildpad te roepen: „Oeb euh! oemdat Oh! Mam wêr kis ein—uk Oh!" (Vadertje, kom toch! onze voorraad lijftocht is op). Of wel: Oeb euh! Loer Noefit rènem ruk oh na Tarwalek; Samangdom, Narraha, nesno am fō leen-affroean, wanabrin am oehaawk o fō itasdoev na Tarwalek, Samangdom, Narraha. „(Vadertje! Het volk der Noefit is vergaderd en ze hebben ons uitgezonden als boodschappers en afgevaardigden om u uit te noodigen om te Tarwalek te komen beraadslagen met de families Samanguom en Narraha).

Heeft men na drie dagen nog geen schildpad ontmoet, dan heeft een der opvarenden zich tegen het dier bezondigd, door b. v. te zeggen: ik lust geen reuzenschildpadvleesch meer; ik gooi dat vleesch weg; dat vleesch smaakt niet; of ze heeft uitgescholden; of wel als men een vorige maal het vleesch met peper of andere scherpe kruiden heeft toebereid; ofwel van het vleesch verkocht heeft; ofwel de kinnebak stuk geslagen. Is iemand zich bewust van een dergelijk vergrijp, dan wordt een offertje gebracht aan den *mitoe* Kotfit, die te Madwair zijn verblijf heeft en waarvan de radja dier plaats de bemiddelaar is.

Heeft men eindelijk een reuzenschildpad ontdekt, dan vlucht deze niet weg voor de naderende visschers, maar blijft op het water drijven en spelen en zich aan kwallen vergasten.

De reuzenschildpad wordt geharpoeneerd en verdwijnt dan eerst in de diepte. Dan roepen de visschers: Oeb euh! Oemdat euh! mam awat ket-uk euh! Oemdat ohhe!„ (Vadertje, kom toch boven, ons viertouw is ten einde! Kom toch boven!) Het dier geeft aan die vriendelijke uitnoodiging gewillig gehoor en vertoont zich weer aan de oppervlakte van 't water, waar het nog een paar harpoensteken krijgt. Door bloedverlies en overmatige krachtsinspanning uitgeput, steekt het den kop omhoog, naar het heet om gedwee en goedmoedig den genadeslag in ontvangst te nemen.

De buitgemaakte schildpad wordt in de boot geheschen, of als ze te groot is, op sleeptouw genomen. Met vlag in top en onder geestdriftig gezang wordt huiswaarts gekeerd. Het beest wordt op den wal gesleept, bewonderd en geslacht. Alleen de drek ervan mag worden weggeworpen. Bij 't slachten of verdeelen mag niets ongepasts gezegd worden.

Vastbestemde stukken zijn: het rechteroog met aanhang, voor dengene, die het dier het eerst gezien heeft; linkeroog met aanhang voor dengene, die het tweedens gezien heeft; de schaamdeelen met aanhang voor den roerganger der boot.

Bij de toebereiding mag geen peper, uien of citroen gebruikt worden. De man eener zwangere vrouw mag niet eten van hals of darmen (nauwe doorgangen, het eten daarvan zou de bevalling zijner vrouw bemoeilijken.) Het kinnebakken mag niet geschonden maar weggeworpen of bij wijze van palladium aan een huis worden opgehangen om andere reuzenschildpadden te lokken.

Alleen de stam der Noefit mag de reuzenschildpad steken; deze zijn: Ohoideer, Somlain, Ohoira, Madwair, Oer, Atnebar, (Tnimbar Kei) Oef en of Groot Kei Ohoi-il. Indien anderen haar steken, (hetgeen zelden voorkomt, wijl het dier hen ontvlucht of op een dwaalspoor brengt,) moet een der Noefit den harpoen uittrekken en aan de vreemde visschers geschenken geven, anders zou de reuzenschildpad op de gronden harer bondsvrienden alles verwoesten. Het vleesch mag niet verkocht, wel echter weggeschonken worden.

TOEM KOKAT NI.

Sār toemtoem labo! — Tomat aein, mēman Letwīr, enhoev ni jahaw enba neste. Enba-rāt, ni jahaw enlek, enho long ensoe.

Ensoe, enseb-nōrang ensoe. Ensoe, te aein endir ni wee. Ensoe ruk lengwav i, enit te bĕtoean i ma, enhorak: Te, oemit nīng afa aein enho ded enro i, te waeid?

Te i nanār: Afa te afa, omoe afa aka wak?

Letwīr nanār: Oho te, nīng afa aein enho enro ded ĕni te waeid?

Te i nanār: Omoe afa aka wak te! Oemnār ni mēman ak te, fō oekai.

Eidbo Letmīr nanār: Oemit nīng jahaw enho ded ĕni te waeid?

Te i nanār: Jaw oeit jahaw woel aein enho woek ded i.

1. Eidma Letwīr enhaawk wel enba-nōrang ni jahaw ma, tete i entahang fō enoet bĕnaw naa wak, i naan.

Entoeoe rōnan ma, rōnan māt, i nanār enkai naan waeid.

Entoeoe wel kōkat woelwoel enhoev kōkat ningier ma, māt, i nanār enkai naan waeid.

Te i nanār: Bĕnaw bōk baeil i, felbe wak oemkai moean waeid?

Letwīr i nanār: Bĕnaw ĕni bōkli, na lengrāt naa woek waeid. Jaw oefaha nīng odan bo?

Te i nanār: Ma aka oemfaha?

I nanār: Teoek oeoet omoe afa bōkbōk aein.

Eidbo entaha ni soer-jaf aein ma, enoet jaf. Enoet jaf ma, enwaeik kōkat hirroe raan; kōkat wawaeik raan bōkli.

Hirroe raan ma, erhôn.

Bīssa enoet jaf endoek ngof aein ma, erba entai miēt. Ertai miēt ma, erleīk ni rahan jaf enwōv lāi ruk.

2. Jaf naan weil rir rahan, tomat lengwāv bīssa ernār: Ohwē! afa bōk aein enho ruk Letwīr wat bĕrān hirroe rahan.

Erkai waeid ma, erferlān bīssa fō ertaha. Erkai waeid ma, fōmoer Letwīr entoeroek wēr hir woek.

Sār toemtoem labo! — Letwīr wat bĕrān roe erdoek. Erdoek, Letwīr enhaawk enil ni ohoi Wīr-Werboet.

Eidbo hirroe erba. Erba, erdat ruk ded lēen long wahan, hirroe erfoer. Letwīr nanār: Te o na oe.

GESCHIEDENIS VAN DE RIJST.

En zoo verhaalt de geschiedenis ! — Een man, Letwir genaamd, ging met zijn hond op jacht. Op jacht viel zijn hond in een kloof.

Hij volgde hem en daalde ook naar beneden. Een oude vrouw stond in haar tuin. In de onderwereld gekomen zag hij die vrouw en vroeg: Moedertje, heb je misschien een ding van mij hier voorbij zien komen?

Het oudje vroeg: Een ding, een ding..., wat voor een ding ?

Letwir hernam: Ja, is er geen ding van mij hier voorbij gekomen?

Het oudje vroeg: Maar wat voor een ding toch? Noem het dan, dat ik het wete !

Toen sprak Letwir: Hebt ge misschien mijn hond hier voorbij zien komen ?

Het oudje antwoordde: Ja, ik heb hier een rooden hond voorbij zien komen.

1. Letwir wilde dan zijn hond achterna gaan, maar het oudje hield hem tegen, opdat hij eerst wat zou eten.

Ze zette hem aardvruchten voor, maar rauw en hij zei, dat hij die niet kon eten.

Ze zette hem roode en witte rijst voor, maar rauw en hij zei dat hij die niet kon eten.

Het oudje vroeg: Maar zulke goede spijzen, hoe komt het, dat ge die niet eten kunt ?

Letwir antwoordde: Die spijzen zijn uitstekend en in de bovenwereld hebben we ze niet. Kan ik er wat van koopen ?

Het oudje vroeg: Voor wat wilt ge ze koopen ?

Hij hernam: Wacht, ik zal u iets heel goeds geven.

Daarop nam hij zijn vuurwrijver en maakte vuur. Vervolgens kookte hij rijst, die ze samen aten en de gekookte rijst vonden ze zeer lekker.

Ze hadden samen gegeten en ze trouwden samen.

Daarna legden ze het vuur op een rooster en gingen visschen. Terwijl ze aan 't visschen waren, zagen ze hun huis in lichte laaie staan.

2. Toen hun huis volop in brand stond, riepen alle onderaardsche menschen: Kijk eens! wat een schitterend ding daar op het huis der echtelingen Letwir staat !

Ze kenden het niet en allen repten zich om er wat van te nemen.

Ze kenden het niet en daarom leerde Letwir het hun ook kennen.

En zoo verhaalt de geschiedenis ! Letwir met zijn vrouw woonden samen, maar Letwir wilde naar zijn dorp Wir-Warboet terugkeeren.

Zij gingen dan samen, doch toen ze aan de grens van de onder- en

En wat nanār: waeid, o no oe.

Letwīr nanār: Waeid, o na oe.

Eidma, Letwīr nanār, nanār naa, te na oe. Eīdbo enseb-rāt lēen, enlōi ai wār, wowoe wār naklōi ensoe lengwāv i.

Eidbo te i na oe, Letwīr entok-dat, enmalit, nanār: Te, marwoel aein endoek ai-hanga lēen.

Nanār ma, en wat enmeek ma hirroe erfoer wel. En wat enhaawk enil lengwāv. En bĕran nĕfen, enhaawk wat enil ni ohoi ma, erba-ham.

3. Erba-ham ma, en wat nanār: Ma-il nīng kokat i do.

Letwīr nĕfen. Nĕfen, entaha-non, te na-il. Enkeb-non ma, te na-īl. Enkabil ma, te na-il. Enmomang non, te na-il. Eidbo enoet enkasa ni wehin, te na-il. Eidbo enoet sendoek kaman, te na-il ruk waeid. Ni kōkat matan roe, woelwoel matan, ngier matan.

Te enmeek, enil ruk.

Letwir enil ni ohoi, enba-il fō Wīr Werboet ma, enoet ni wee koetsĕnin aein na ai deinan, enhawai ni kōkat matan roe.

Kōkat woean boeroen roe. Eidbo enkoelik. Koelik ma, warat enhawai wel. I bo fōmoer ni kōkat angled ruk odan.

Enwār-ti ni ohoi, nĕfnge wee lāi aein, enhawai. I bo kōkat angled laili ruk, kokat woel woho, ngier woho.

Enwār-ti ni rahan, kokat angled enoet endir. Endir, kokat woel endir fid, kokat ngier endir tawowan.

4. Eidbo tomat erdat. Tomat erdat erleīk kokat. Eidbo Letwīr na wat woelwoel tomat erfaha, ertêv. Kokat ngier erdir wat.

Eidbo, sār toemtoem labo! — Kōkat woel raan sien. Raan sien ma, enba enhoev bīs. Enhoev ni bīs ma, enba. Kōkat ngier enfangnan ma, enroon-norang. Kokwoel āng! kokwoel āng, oemteoek wat jaw!

Kokwoel endir, nanār: Felbe oemdir kanimoen, jaw i, tomat erdat, baeil eroet wat ensoe fō raan. O oemdir kanimoen wat ma, jaw oeba ruk fō lair ablolôt woev.

I bo enba fo lair Jabri. Enba ma, ni bīs namratat. Namratat, enho

de bovenwereld gekomen waren, kregen ze ruzie. Letwir zei: Oudje, jij voorop.

De vrouw zei: Neen, jij voorop.

Letwir hernam: Neen, jij voorop.

Eindelijk kreeg Letwir gelijk en de vrouw ging voorop. Ze klom naar boven en trok zich op aan de luchtwortels van een ficusboom, die in de kloof afhingen.

De vrouw ging voorop en Letwir keek naar boven en begon te lachen, zeggende: je hangt daar als een aap tusschen de takken. [1])

De vrouw werd daaronder verlegen en ze kregen weer samen ruzie. De vrouw wilde naar de onderwereld terugkeeren. Dat wilde de man niet, die terug wilde naar zijn dorp en toen scheidden ze van elkaar.

3. Toen ze van elkaar gingen eischte de vrouw: Geef me mijn rijst terug.

Letwir weigerde. Hij hield ze stevig vast, maar de vrouw nam ze af. Hij knoopte ze in zijn sarong, de vrouw nam ze af. Hij drukte ze onder zijn oksels, de vrouw nam ze af. Hij duwde ze in zijn neus [2]) daar kon de vrouw ze niet meer afnemen en hij behield twee rijstkorrels, een witte en een roode.

De vrouw was beschaamd en ging terug.

Letwir, in zijn dorp Wir-Warboet teruggekeerd, maakte een heel klein tuintje onder een boom en plantte daarin zijn twee rijstkorrels.

De rijst bracht twee aren voort. Hij bewaarde ze en in den regentijd zaaide hij ze weer uit en daarna had hij al tamelijk veel rijst.

Hij bracht ze naar huis, maakte een grooten tuin en zaaide ze uit. Toen kreeg hij al zeer veel rijst, roode en witte.

Hij bracht ze in zijn huis en zette daar al zijn rijst neer: de roode rijst naast de deur, de witte tegen den achterwand. [3]).

4. Toen kwamen de menschen. Ze kwamen naar de rijst kijken. Letwir verkocht hun alleen roode rijst om te pellen. De witte rijst liet hij staan.

En zoo verhaalt de geschiedenis! — De roode rijst was boos en ging met zak en al weg. Met haar zak ging ze weg. De witte rijst. treurde en riep haar weenend na: Mijn zuster roode rijst, mijn zuster roode rijst wacht op mij!

De roode rijst bleef staan en sprak: Hoe komt het, dat ze u maar laten staan, terwijl ze mij maar aan de menschen weggeven en op-

---

[1]) Litteraliter: Vides in ramo fureato oposeulum pendentem, indicans se intra crura mulieris pudenda videre.

[2]) Litteraliter: abscondit in preputio, mulier denus arripit. abscondit in serotoet inde arripere non valebat.

[3]) Wij hadden reeds gelegenheid op te merken, dat in de vergaderingen de plaats der adelijken is langs den achterwand en der minderen bij de deur. Zoo wordt hier door deze plaatsing de betere hoedanigheid der witte rijst aangeduid. Op Kei wordt echter uitsluitend roode rijst verbouwd en wel op droge rijstvelden.

ruk Ngoer-walek. Eidbo kokat woho enwôk ensoek-il fō êr wīl, endirdir miēt ratan wīl. Er wil haroeb wat, hira enfōfoei waeid.

Eidbo enba ensoe lair ablôt.

5. Sar toemtoem labo! — Ensoe, te aein ni wēe entoeb ihin wat. Eidbo kōkat i nĕfjas naa.

Te enba endat, namēït weil ruk. Te i nanār: Oh! nīng wee nifar naa waeid ilĕ!

Ensôk ma enringin, enjaeit weil. Enba ma, kōkat endir-il wel.

Hamar te endat, erdat wel ruk. Enjaeit waeid, endir wat. Eidbo endir wat ma, endat woean.

Enhêr tomat rafhoengar. Eidma rafhoengar weil, enoet ma entêv.

Entêv ma, enoet fō sit raan. Sit raan, sit ermāt waeid. Eidbo enoet fō jahaw raan. Jahaw raan, jahaw ermāt waeid.

Eidbo enoet wel fō ni oemat raan. Ni oemat raan, ermāt waeid. Fōmoer i doean naan woek. Doean naan ma, nanār: Kōkat i ruk i!

Eidma i nanār: Lēr Doead entoeoeng jaw enoet jaw oeleīk afa bōk aein.

Eidbo Wīr erdeinar, ersoe, erhêr-il. Erhêr ma, erhêr naa waeid.

Eidbo toem eīn.

eten? U laten ze maar rustig staan en nu ga ik naar die lange kaap daarginds.

Toen ging ze naar kaap Jabri, doch onderweg scheurde haar zak. Toen de zak scheurde was ze al te Ngoëoer-Walek gekomen. Een deel der rijst rees er uit en veranderde in sagopalmen, die daar langs de kust staan. Die sagopalmen daar zijn vanzelf uitgeschoten; niemand heeft ze geplant.

Ze ging door en bereikte de lange kaap.

5. En zoo verhaalt de geschiedenis! — Ze kwam aan een gereed liggenden tuin eener vrouw. Daar spreidde de rijst zich uit.

Toen de vrouw kwam, was al de rijst al ontkiemd. De vrouw sprak: Hoe! en nog pas stond er in mijn tuin heelemaal geen onkruid!

Ze bukte neer om te wieden en trok ze allemaal uit. Doch toen ze heengegaan was, stond de rijst weer op.

Toen 's morgens de vrouw terug kwam was ze alweer uitgeschoten. De vrouw trok ze niet uit, maar liet ze staan. Ze bleef staan en rijpte tot vrucht.

Ze vroeg de menschen om te helpen oogsten. Na den oogst pelde zij ze. [1]).

Daarna liet ze er haar kat van eten. De kat at en stierf niet. Toen liet ze er haar honden van eten. De honden aten en stierven niet.

Toen liet ze er haar slaven van eten. Haar slaven aten en stierven niet. Ten slotte at ze er zelf ook van. Zij zelf at er van en sprak: Dat is nu rijst! [2]).

Ze sprak verder: Vandaag heeft God me geholpen en een kostbaar iets laten vinden.

De menschen van Wir vernamen het, en kwamen om de rijst terug te vragen. Doch ze vroegen tevergeefs.

En de geschiedenis is uit.

---

[1]) Over de verschillende plichtplegingen bij den rijstoogst in acht te nemen zie U. e. v. W. blz. 226.

[2]) Op een dergelijke wijze leerde men het drinkwater kennen. Een jager ging met zijn hond op jacht. De Oostersche zon stooft onbarmhartig en ze worden door een brandenden dorst gekweld. Maar wat te doen? Tegen deze kwaal was nog geen geneesmiddel bekend. Op eens ziet de jager zijn hond in een diepte. Hij volgt hem en ziet een waterbron en water nog neerzijpelen van den muil van zijn hond. De hond gaat andermaal water lekken en de jager merkt, dat het vermoeide dier daar heelemaal van opfrischt. Dan waagt hij er zichzelf ook aan, drinkt van 't water en is verrukt over de heerlijke afkoeling en verfrissching. Opgetogen gaat hij overal de ontdekking verkondigen, dat niet alle water brak en ziltig is gelijk het zeewater, maar dat er ook water is heerlijk om te drinken en een probaat middel tegen de kwellingen van den dorst.

CORRIGENDA.

Nederlandsche Tekst.

Blz.	7	regel	1	van	onder	staat:	*blijft*	lees: *blijve*
„	15	Noot „	7	„	„	„	*de*	„ *den*
„	15	„ „	4	„	„	„	*de*	„ *den*
„	17	regel	2	„	„	„	*de*	„ *den*
„	19	„	11	„	„	„	*z*	„ *ze*
„	41	De nota aan den voet dezer blz. behoort te staan onder blz. 3.						
„	69	regel	14	van	boven	staat:	*haar,*	lees: zijn *zuster*
„	87	„	16	„	onder	„	*gordel*	„ *gordelplaat*
„	99	„	13	„	boven	„	*hem*	„ *ze*
„	99	„	16	„	„	„	*hem*	„ *ze*
„	125	„	1	„	onder		De 4 moet twee alinea's hooger staan.	
„	127	noot 2				„	*lijk*	lees: *lijkt*
„	147	regel	5	„	boven	„	*ge*	„ *je*
„	155	„	10	„	onder	„	*gevonnist*	„ *gevonnisd*
„	157	„	14	„	„	„	*moet*	„ *wat moet*
„	163	„	19	„	boven	„	*Hij*	„ *Zij*
„	199	noot 2, „	1	„	onder	„	*aangespitste*	„ *aangespitsten*
„	201	„	20	„	boven	„	*stoken*	„ *staken*
„	219	„	2	„	„	„	*Saf*	„ *Sef*
„	219	„	9	„	„	„	*de romp*	„ *den romp*
„	221	„	10	„	onder	„	*Saf*	„ *Sef*
„	221	„	11	„	„	„	*Saf*	„ *Sef*
„	241	„	20	„	boven	„	*stookte hij*	„ *stookte bij*
„	243	„	5	„	„	„	*hen*	„ *hun*
„	245	„	3	„	„	„	*Bal*	„ *Bali*
„	249	noot 1 „	6	„	„	„	*Ohoideer-toetoe*	„ *Ohoideer-tawoen*
„	249	„ 2 „	1	„	„	„	*zeebodem*	„ *oorlogsbodem*
„	249	„	5	„	„	„	*Tamaar*	„ *Tamaav*
„	249	„	11	„	„	„	*Setloban*	„ *Sitloban*
„	249	noot 6 „	2	„	„	„	*hegeen*	„ *hetgeen*
„	255	„	6	„	„	„	*Banda Ela*	„ *Banda Elat*
„	255	„	13	„	onder	„	*dat dan*	„ *dat*
„	255	„	8	„	„	„	*nautilusschelp* [3]), zie noot 1 blz. 257	
„	269	titel				„	*reuzenschildpad lees:* reuzenschildpad [1])	
„	271	noot	1			„	Ohirwoeh	lees: *Ohoiwoet.*

Blz. 278 noot, regel 2 van onder staat:	*van alles wat hem treft en*, lees: *om alles wat hem treft in.*		
„ 279 noot 1 „	*Vides*, lees: *Video; fureato*, lees: *furcato; oposeulum*, lees: *opossulum*		
„ 279 noot 2 „	*denus*, lees: *denuo; serotoet*, lees: *scroto.*		

Keieesche Tekst.

Blz.	8	regel	12	van	onder	staat:	*ohoid-oean,*	lees:	*ohoi-doean.*
„	22	„	11	„	boven	„	*afai,*	„	*afa i.*
„	28	„	8	„	onder	„	*eidbohir*	„	*eidbo hir*
„	30	„	13	„	boven	„	*mylê*	„	*mĕlê*
„	30	„	8	„	onder	„	*fomrir*	„	*fō rir*
„	46	„	12	„	boven	„	*aein*	„	*eĭn*
„	48	„	13	„	„	„	*Stiman,*	„	*Striman*
„	52	„	13	„	onder	„	*enooer*	„	*enêr*
„	52	„	8	„	„	„	*noeteen*	„	*noetoen*
„	80	„	1	„	boven	„	*oera*	„	*oeran*
„	110	„	5	„	onder	„	*enlamgar*	„	*enlangar*
„	130	„	3	„	boven	„	*enoe*	„	*enoet*
„	144	„	11	„	onder	„	*oenoet*	„	*enoet*
„	146	„	17	„	boven	„	*enir*	„	*enit*
„	148	„	10	„	onder	„	*nelê*	„	*melê*
„	148	„	7	„	„	„	*wāl*	„	*wāi*
„	150	„	1	„	„	„	*dē*	„	*hē*
„	168	„	1	„	boven	„	*kwoek*	„	*woek*
„	170	„	14	„	onder	„	*berabrān*	„	*bĕrenrān*
„	182	„	10	„	boven	„	*elêr enngaril*	„	*lêr enngatil*
„	190	„	12	„	onder	„	*lār*	„	*luir*
„	200	„	19	„	„	„	*etoeoe*	„	*entoeoe*
„	200	„	18	„	„	„	*erwaeid*	„	*erwaeik*
„	204	„	7	„	„	„	*rālim*	„	*rātlim*
„	206	„	6	„	boven	„	*berkat*	„	*berkār*
„	206	„	17	„	„	„	*oembawa*	„	*oemmwa*
„	214	„	11	„	„	„	*his*	„	*kis*
„	214	„	12	„	onder	„	*Kelmanoe*	„	*Kelmanoet*
„	220	„	13	„	boven	„	*enleĭk-toeoeng*	„	*enleĭk-toeang*
„	228	„	14	„	onder	„	*Enoet Boimās*	„	*Boimās enoet*
„	232	„	6	„	boven	„	*aanreeng*	„	*nanreeng*
„	244	„	10	„	„	„	*enalhai*	„	*enahai*
„	254	„	7	„	„	„	*atbakfoeroen*	„	*atbākfoeoen*
„	270	„	3	„	„	„	*otmat*	„	*tomat*
„	278	„	1	„	„	„	*no*	„	*na*

Sa'dan-Toradja'se Volksverhalen

door

Dr. H. VAN DER VEEN

VERHANDELINGEN
van het
Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten
en Wetenschappen

DEEL LXV

Tweede Stuk

's Hage | Batavia
M. NIJHOFF | ALBRECHT & Co.
1924

I. ULELEANNA SAREDADI.

„HET VERHAAL VAN DE MISMAAKT GEBOREN E"

medegedeeld door

Nari uit *Kondoñan*, landschap *Tikala, Rante Pao.*

Inleiding.

Het verhaal van de Mismaakt Geborene, een Sa'dans Philemon en Baucisverhaal vertelt van een arm meisje, dat van haar armoede aan de goden mededeelt en rijkelik door hen beloond wordt, terwijl een rijke, die het arme meisje beschimpt heeft, arm wordt.

Het behoort tot het type verhalen, die de trek bevatten, dat armen, verstotenen, wezen, op bovennatuurlike wijze geholpen worden en grote rijkdom verwerven, v.g.l. b.v. het verhaal van Se'e Wene' No. 93 en 94 der Tontemboansche Teksten, uitgegeven door J. Alb. T. Schwarz (Boekhandel en Drukkerij v|h E. J. Brill Leiden 1907), blz. 239 der Vertaling.

In verschillende van die verhalen gebeurt het, dat armen of wezen gastvrijheid bewijzen aan goden of een man of vrouw, die als vreemdeling(e) bij hen komt, of tot wie zij zelf gaan en dan door die goden of die vreemdeling op wonderdadige wijze beloond worden terwijl rijken, die zich ongastvrij betoond hebben of zich onwelwillend gedragen hebben, er slecht van afkomen. Zo wordt b.v. de weduwe, die den held in het verhaal: „de Jongen als een Pompoen" (Tontemboansche Teksten No. 18, blz. 45 van de Vertaling) gastvrij ontvangt, door hem met een menigte kostbaarheden overladen, terwijl in het verhaal „Van hetgeen de Oude Vrouw heeft doen overkomen aan Twee Gezusters" (No. 43 der Tontemb. Teksten, blz. 119 van de Vertaling) verteld wordt van twee meisjes, die bij een oude vrouw terecht komen, van welke de vlijtige, gehoorzame door de Oude Vrouw voor haar braaf gedrag beloond wordt en de onwillige met schande naar huis wordt teruggestuurd.

De trek dat armen, wezen op bovennatuurlike wijze hulp ontvangen, komt herhaaldelik in de Sa'dan-Toradja'se letterkunde voor. Men treft ze aan in het reeds uitgegeven verhaal van „het Enig Kind" (M. Z. G. dl. 60, 1916 blz. 275 vgld.) [1]) en eveneens in het verhaal: *Serre'*: „De Kat". In het laatste wordt verhaald van een kat, die wegliep, omdat zij door haar

---

[1]) Hier en in het vervolg wordt het tijdschrift „Mededeelingen van wege het Nederlandsch Zendelinggenootschap" onder de afkorting M. Z. G. geciteerd.

meester geslagen werd. Alle goederen in dat huis volgden nu de kat en verlieten het huis. Zij wisten zich in mensen te veranderen.

Zij kwamen bij het huis, waar twee weesjes verbleven. Die ontvingen hen vriendelik en zetten hun rijst voor. *Drie dagen* later was de rijstschuur dier weesjes vol rijst, hun buffelstal vol buffels, hun varkenshok vol varkens. [1]) Zij gingen daarop een varken aan hun oom vragen om dat te offeren, alvorens de rijstschuur te openen. [2]) Maar hun oom geloofde niet, dat er rijst in hun schuur was. Zij wendden zich nu tot iemand, die hun niet verwant was en die gaf hun een varken. De rijstschuur werd geopend en toen de gever van het varken de menigte rijst zag, die daar in die schuur opgeborgen was, nam hij de beide wezen tot zijn kinderen aan.

In het Tae'-verhaal: *To lao Mepare:* „De Man, die gaat oogsten", door wijlen den Heer A. A. v. d. Loosdrecht opgetekend, wordt verhaald, dat enige bossen rijst, door iemand aan een draagstok over de schouder gedragen, zich in een mens veranderen. De in een mens veranderde rijst gaat dan zwerven en komt aan het huis van twee wezen, die hem gastvrij ontvangen. De vreemdeling blijft op het vloertje onder de rijstschuur overnachten. De wezen ontvangen van hem de raad drie kippen bij hun oom te gaan lenen. Hun oom weigert echter hun die te geven, want ze zullen hem die immers nooit met een dergelijk geschenk kunnen vergelden. Een kinderloze vrouw ontfermt zich nu over hen en helpt hun aan de verlangde kippen. Nadat van die kippen een offer gebracht is, mag de rijstschuur der wezen geopend worden en die blijkt dan geheel gevuld te zijn met rijst. [3])

Zij nemen dan de kinderloze vrouw als hun moeder aan en richten na haar overlijden een groot dodenfeest voor haar aan.

Paralel met het hierboven vermelde verhaal, loopt dat van de *To Ma'boñi:* „De oogster, de man, die naar elders trekt en daar overnacht om in die streek tegen loon mede te helpen oogsten".

---

[1]) Vgl. de rol, die de kat speelt in het verhaal van *Sand'aña* No. 50 van de in de Bare'e-sprekende Toradja's III (door Dr. N. Adriani, Batavia Landsdrukkerij 1914) vermelde verhalen (aldaar blz. 394).

De kat heet onder de Sa'dan-Toradja's de goederen in huis te bewaken; men past er daarom goed voor op, dat de huiskat: *Serre' datu* het huis niet verlaat.

[2]) Nadat de pas geoogste rijst in de schuur gebracht is, mag die niet geopend worden, voordat er een kip of varken geslacht is.

[3]) Naar de voorstelling der Sa'dan-Toradja's, weet de in de rijst schuilende *deata:* „de levenskracht, de magiese kracht van de rijst", de rijst te doen vermeerderen. De op de droogplaats opgetaste rijstbossen kunnen zich vermeerderen door de kracht van de daar gebrachte offers. De hoeveelheid rijst, in de schuur opgeborgen, kan groter of kleiner worden al naar gelang van de gunst of ongunst van goden of voorouders. Is de hoeveelheid rijst groter geworden, dan brengt men een dankoffer aan goden of voorouders; is ze verminderd, dan wordt geen offer gebracht.

Het is uitvoeriger dan het verhaal van *To lao Mepare*. Het verhaalt eveneens van rijst, die tot een mens wordt. De in een mens veranderde rijst trekt dan rond om de mensen op de proef te stellen en te weten te komen, wie van hen werkelik barmhartig is. Hij komt langs verschillende rijstvelden en verzoekt mee te mogen oogsten, maar nergens staat men het hem toe. 's Avonds gaat hij bij de mensen wat gruis van de gestampte rijst vragen, maar men geeft hem alleen de zemelen. Hij komt dan ten slotte bij twee weesjes terecht, die aan het rijststampen zijn. Hun rijst bestaat uit afgevallen korrels, die zij van hier en daar hebben bijeenverzameld. Zij gaan dan die rijst in een klein kookpotje koken. Maar de man laat een grote kookpot halen. Hoewel er maar een handjevol ontbolsterde rijst ingeworpen wordt, vult zich die kookpot geheel met gekookte rijst. Bij het opscheppen wordt de kookpot maar niet leeg, maar vult zich telkens weer met rijst. Ook de rijst, die de man zich opschept vermindert niet, hoeveel hij er ook van eet. [1])

De man overnacht boven in de rijstschuur en laat de deur goed achter zich sluiten. Na drie dagen mag de deur pas geopend worden en mogen de weesjes hem eten brengen. Wanneer dan de schuur geopend wordt, is hij er niet meer en klaarblijkelik in rijst veranderd, want de lege schuur heeft zich met rijst gevuld. Ook hier gaan zij een varken lenen bij hun oom, die het hun weigert. Die oom wordt dan later arm en moet voor de kost gaan werken bij zijn rijk geworden neven (of nichten).

Een soortgelijk verhaal is dat van *Seretapoṅ sola Seredodo:* „Degeen, die een gescheurde sarong van *akan*vezel (een palmsoort) aanheeft en degene, wier sarong gescheurd is", door den Heer D. C. Prins, zendelingleeraar te Ma'kale opgetekend. Seretapoṅ en Seredodo, twee wezen, die meest hongerlijden, gaan op zekeren dag rijst snijden op het rijstveld van den Vorst. Zij oogsten er twee aren en worden dan verjaagd door den Vorst. Bij een bron [2]) aangekomen, gaan zij daar baden en leggen er hun beide aren neer. Die veranderen in een oudje. Het oudje gaat met hen naar hun huis en overnacht boven in de rijstschuur. Na drie dagen wordt de schuur geopend en is dan weer vol rijst. Het oudje is verdwenen en dus weer tot rijst geworden.

---

[1]) Enige tijd geleden had een man in het district *Paṅala'*, Rante Pao, *Lino* geheten in den droom een ontmoeting met *Puaṅ Matua*, den Hemelheer, die hem allerlei voorschriften gaf. Bij opvolging van die voorschriften zou dan een handjevol rijst in een kookpot geworpen die geheel vullen met gekookte rijst. Ook de in de schuren opgetaste rijst zou zich vermeerderen. Volgens de Rotenezen was het in de oude tijd voldoende één korrel rijst te koken om een pot vol van dit voedsel te verkrijgen. Zie Dr. Alb. C. Kruyt, T. B. G. dl. LX, 1921, blz. 323.

[2]) De bron is een plaats vol levenskracht, een magies-krachtige plaats. Men offert daar bij verschillende gelegenheden en bij vele offers wordt steeds één der porties van de offerspijs bij de bron neergelegd.

Er zijn in de Tae'-letterkunde verhalen, waar de meergenoemde bovennatuurlike hulp door dieren verleend wordt. Zo verhaalt het verhaal: *Dena' boṅa Sola da'dua pia biuṅ:* „Het bonte Rijstdiefje en de beide Wezen" door den Heer D. C. Prins te Ma'kale opgetekend, van twee weesmeisjes, die een hele kleine sawah aanleggen aan de rand van de grond, waar anderen gezaaid hebben (dit is een greppeltje, waar de kweekplantjes vlug opschieten, maar door de te snelle groei spoedig wegkwijnen). Na drie dagen gaan zij er naar kijken en zie, de rijst zet al vrucht, drie dagen later is de rijst al rijp en na drie dagen stellen zij zich voor te oogsten. Den voor den oogst vastgestelden dag bij hun sawah gekomen, zien zij, dat de rijst verdwenen is en horen van oogstende mensen, dat een bont rijstdiefje de rijst meegenomen heeft. Zij trekken er op uit om dat diertje te zoeken en treffen het in zijn huis aan. Het heeft de bewuste rijst reeds opgegeten, maar geeft hun nu een paard, wiens uitwerpselen goud zijn, daarvoor in de plaats. De weesmeisjes worden daardoor welgestelde lieden.

In het verhaal *Seba Sola Pia biuṅ:* „De Aap en de Wezen", door den Heer D. C. Prins te *Ma'kale* opgetekend, treedt een aap op, die door twee wezen gekocht is voor een mes, welks lemmet dun en versleten geworden is door het gebruik.

De Aap bewijst den beiden hongerlijdenden Wezen allerlei diensten. 's Nachts gaat hij voor hen mais en kokosnoten stelen. Na zijn dood moeten de Wezen hem naar een rotsgraf brengen en dan na drie [1]) dagen een zwart varken [2]) voor hem slachten. Bij het rotsgraf gekomen, zien zij, dat de Aap in goud veranderd is. Het bezit van die schat maakt hen tot welgestelde lieden. [3])

---

[1]) Ook in deze verhalen speelt het getal *drie* een grote rol. Na drie dagen mag de Mismaakt geborene haar op de sawahdijk opgestapelde rijst pas weghalen, na drie dagen wordt een varken voor den gestorven Aap geslacht, na drie dagen mag de rijstschuur pas geopend worden in de bovengenoemde verhalen, nadat de oude man zich daar te slapen heeft gelegd.

[2]) Aan de goden worden bij voorkeur *bai ballang:* „wit gevlekte varkens" geofferd, aan de voorouders: *bai poedoe':* „zwarte varkens".

[3]) Deze zelfde trek vertoont ook het Bare'e-verhaal No. 49 van de in de Bare'e-sprekende Toradja's III genoemde verhalen. (blz. 391).

In No. 12 van de door Prof. Jonker uitgegeven en vertaalde Rottinese Teksten (Boekhandel en Drukkerij v|h E. J. Brill Leiden 1911) op blz. 15 van de vertaling wordt verhaald van een wijfjesbuffel die een meisje baart. Den dag, voordat die wijfjesbuffel geslacht zal worden, draagt zij haar kind op, haar lever, longen, grote en kleine darmen, nieren en milt in een mand te bewaren.

Na *drie* dagen gaat het meisje er naar kijken en blijken die lichaamsdelen van de buffel in kostbaarheden veranderd te zijn.

Het verhaal van *Sala'dadi:* „De Misvormd Geborene", door wijlen den Heer A. A. v. d. Loosdrecht, in leven zendeling-leeraar te Rante Pao opgetekend, behoort, evenals het verhaal van *Babu'soloṅ,* waarvan de inhoudsopgave beneden volgt, tot het Assepoestertype. Zij behandelen het geval van een meisje, dat om een of andere reden door haar zusters geminacht en verstoten wordt. Ten slotte komt de verstoten zuster op wonderdadige wijze in het bezit van grote rijkdommen en komt dan daarmede haar zuster beschaamd maken.

Het meest bekende type van deze soort is dat van het meisje, dat met een dier trouwt en daardoor overgeleverd is aan de spot en de hoon harer oudere zusters. Haar man legt na verloop van tijd de diermom af en komt als een knappe, aanzienlike jongeman te voorschijn, die dan ten zeerste door de oudere zusters tot man begeerd wordt.

Dit type verhalen, door Dr N. Adriani op blz. 398 van de Bare'e-sprekende Toradja's beschreven, is in de Tae'-letterkunde vertegenwoordigd door het verhaal van *Koko:* „De Pad." *Sala'dadi:* „De Misvormd Geborene" wordt geboren met een te korte hand, terwijl zij aan het ene oog blind is en de ene helft van het lichaam korter is dan de andere. Zij heeft daarom steeds de spot en de hoon harer zusters te verduren.

Na het overlijden van haar vader, neemt *Sala'dadi* het snoer van varkenstanden weg, waarmee zijn stoffelik overschot getooid is. Zij wordt deswege door haar zusters mishandeld en verstoten. Zij begeeft zich naar de rivier en vindt daar een stuk gouderts van de grootte van de hartvormige punt van de pisangbloemtros. Zij koopt daarmee van den Vorst [1]) in het Zuiden een buffel met neerhangende horens, die spreken kan. In de streken, die zij voorbijkomt gaat zij een weddenschap aan met de lieden, dat haar buffel kan praten. Zij wint dan de have en de personen der genen, met wie zij wedt.

Met al haar bezittingen trekt zij naar de feestplaats, waar het stoffelik overschot van haar vader is neergezet en triumpheert over haar zusters.

Paralel met het bovenstaande verhaal, loopt dat van *Babu'soloṅ:* „Degeen, die pinangbladschede als rugbedekking gebruikt", door den Heer v. d. Loosdrecht opgetekend. Deze Babu'soloṅ is een van vijf zusters, die, omdat zij niets bezit, niet in tel is bij haar zusters. Na de dood van haar moeder, gaat zij bij het lijk zitten wenen en dit wordt haar door haar zusters kwalik genomen, omdat zij niets bezit om voor haar moeder te slachten. Haar moeder spuwt dan drie stukken goud uit ter grootte van een arm.

Met dat goud koopt zij de buffel met neerhangende horens, die kan praten en een paard met zeven ogen. Door die buffel verwerft zij zich vele

1) Tae': *Puaṅ,* de titel van de alleen in het *Ma'*-kale'se zich bevindende afstammelingen van de hemellingen, die hun bloed zuiver bewaard hebben.

bezittingen en is daardoor in staat 300 buffels te slachten op het dodenfeest voor haar moeder.

Ook het verhaal *So' Patelañ:* „De Barse", door den Heer Prins opgetekend, vertelt van de hulp van een dier den mens bewezen.

So' Patelañ gaat met zijn broers een akker aanleggen in het bos. Maar hij kan geen bomen vellen en geen pompoen planten. Een wild varken komt hem daarbij te hulp. Onder de opgroeiende pompoenen is er één biezonder grote. Die blijkt met goud gevuld te zijn. (vgl. het op blz. 2 genoemde Tontemboanse verhaal: „De Jongen als een Pompoen".)

Met dat goud koopt hij ook weer een buffel met neerhangende horens, die kan praten.

De buffels, die hij door toedoen van die wonderbuffel verwerft, slacht hij op het dodenfeest voor zijn vader.

Verder is nog te noemen het verhaal van *Saredukun:* „Degene, wiens zonnehoed versleten is", door den Heer Prins opgetekend. Het verhaalt van een jongen, die zich verongelijkt gevoelt, omdat de paling, die hem de rivier had helpen oversteken en die hij elke dag met zijn eigen rijst voerde, door zijn vader was doodgehakt. Dit brokstuk van het verhaal komt ook voor in het verhaal van een jongen, die ging buffelhoeden (zie M. Z. G. dl. 60, blz. 371), waar verhaald wordt, dat de jongen, nadat de paling gedood is, uit huis wegloopt en in een rots verdwijnt. [1]) In Saredukun echter gaat de jongen de graten van de gedode paling planten.

Daar rijst dan een citroenboompje uit op, dat gouden vruchten draagt. [2])

Die citroenboom heeft drie takken, van welke zich één naar het Oosten uitstrekt naar *Ulu Wai* en het zuivere goud, één naar het Westen naar *Bua Kayu* en het vermengde goud, een stroomopwaarts, de Sa'danrivier op en het goud van de middelsoort (geen zuiver en geen vermengd goud) heeft voortgebracht.

Tot hetzelfde type verhalen zijn ook die van *Tulañdidi'* en *Balupala'* te rekenen, die echter later onder het verhaal van *Tulañdidi'* zullen besproken worden, omdat de vader van de heldin van het verhaal daarin een gewichtige rol speelt.

In het verhaal van *Saredadi* treden de *deata*, waaronder men zich ook vaak de onpersoonlike levenskracht, het levens-fluïdum voorstelt, als persoonlikheden, als goden op.

---

[1]) Een verwant verloop heeft het verhaal van *Rappen* (zie M. Z. G. dl. 60, blz. 387) en het verhaal *Tandani* (Bare'e-sprekende Tor. III No. 93, blz. 430), terwijl ook het hier beneden te vermelden verhaal van De Twee Wezen verhaalt, dat de beide weesjes in een rots vluchten.

[2]) Vgl. het bovenvermelde verhaal van „De Aap en de Wezen", waar het gebeente van de Aap in goud verandert en de in Bar. Tor. III op blz. 398 genoemde verhalen (zie ook T. B. G. dl. XL, 1898 No. 28, blz. 367).

Ook in het verhaal van *Toṅgo:* „De zeer Grote" door den Heer Prins opgetekend, treden de deata als beschermers van den mens op.

Torigo is een slaaf, die aan de goden heeft geofferd.

Uit dank daarvoor, verlenen zij hem geluk, wanneer hij uit stelen gaat. Op een nacht gaat hij uit stelen en ontmoet dan achtereenvolgens een vuurvliegje, een slang, een grauwe reiger en een scherp stuk bamboe, die hem hulp verlenen bij zijn diefstal. [1])

Eveneens treden de deata als beschermers op in het verhaal: *To Kalala':* „De Arme". Een arm man geraakt tot rijkdom door de hulp van een rat.

Hij wil dan het *bua'*-feest vieren, een feest, dat tot doel heeft zegen over mens, dier en gewas af te smeken. Hij gaat nu een *burake* zoeken, de priesteres, die de leiding heeft van de plechtigheden op genoemd feest.

Eerst wordt daartoe een hond aangezocht.

Deze moet nu een proef van zijn zang- en danskunst afleggen. Hij kan niet anders dan blaffen en is dus onbruikbaar. Ook de andere dieren en alle vogels moeten een proef van bekwaamheid afleggen maar geen van hen voldoet. [2]) Hij komt ten slotte aan bij een dal, de verblijfplaats van een menigte goden. Die bieden zich aan als burake op te treden. Hij stopt hen dan in een bamboekoker.

In zijn dorp aangekomen, opent hij de koker en vindt er mensen in, die de verschillende functies op het bua'-feest gaan verrichten

Al deze verhalen bevatten maanmythologiese trekken, die in sommige goed bewaard zijn gebleven, in andere op de achtergrond zijn gedrongen door de realistiese gang van het verhaal. In allen komt tot uiting de verhouding van de schijngestalten van de maan tot elkander en wel die van de afnemende en nieuwe maan: het arme meisje, de wezen, de geminachte zuster, die later tot rijkdom komen: de wassende en volle maan, tot de volle maan, die gaat afnemen: het type van de afgunstige zusters, de rijke, gierige familieleden, de honende rijke vrouw.

Wat de naam *Saredadi* aangaat: „De Mismaakt Geborene", deze vertoont gelijkenis met de naam van de heldin uit de andere bovengenoemde verhalen, zoals *Sala'dadi:* „De Misvormd Geborene", *Seretapoṅ:* „Degene, die een gescheurde sarong van *akan*-vezel aanheeft", *Seredodo:* „Degeen, wier sarong versleten is", *Saredukun:* „Degeen, wiens zonnehoed versleten is" en *Babu'soloṅ* „Degene, die pinangbladschede als rugbedekking gebruikt" (bij gebrek aan een van biezen gevlochten mat die

[1]) Vgl. de hulp door de dieren verleend in het Sa'dan-Toradja's verhaal van het Enig Kind M. Z. G. dl. 60, blz. 275.

[2]) Deze episode loopt paralel met die van het Bare'e-Toradja-verhaal: „Hoe de muis den priesterzang liet zingen voor haar jong", zie Tor. vertellingen door Dr. N. Adriani T. B. G. dl. XLV 1902, blz. 452.

om de rug gehangen wordt om de rug te beschermen). Al deze namen wijzen op de afnemende gestalte van de maan

Saredadi (ook komt de naam *Seredadi* voor) speelt ook in de mythologiese verhalen der Sa'dan-Toradja's omtrent hun voorvaderen een rol.

In het Kesu'se heet het — volgens mededeeling van den priester *Ne' Kende'* van *Salu* (onderdistrict *Nonongan*), dat een zekere *Paliuran* en *Kidiṅ Laṅi'* acht kinderen hadden, van welke de jongste zoon, *Saredadi* geheten een wild varken tot vrouw nam. Uit die verbintenis werden twee kinderen geboren: *Tali Talu* en *Karaeṅ Dua*. *Karaeṅ Dua* ging naar Palopo en huwde daar met de vorstin van *Luwu*. [1])

Uitvoeriger komt dit verhaal voor in aantekeningen, samengesteld door den Zendingsonderwijzer M. B. Manemboe, hetgeen als afzonderlik opstel hierbij gevoegd wordt.

Dit verhaal geeft op volkstümliche wijze aan, hoe het gekomen is, dat vorsten van *Luwu* en hun onderhorigen geen varkensvlees meer eten.

---

[1]) Vgl. de memorie van overgave van den Heer M. R. Brouwer van 1919 (nog onuitgegeven) blz. 20, waar deze overlevering wordt meegedeeld, zoals ze in het landschap *Paṅala'* in omloop is.

Tekst met Vertaling.

Uleleanna Saredadi.	*Verhaal van De Mismaakt Geborene*
Den Sañallo menammu tu sañton dokna Saredadi.	Op zekeren dag gingen de dorpsgenoten van De Mismaakt Geborene het menammu offer verrichten.
Nalao tu Saredadi mbaa kaledona.	De Mismaakt Geborene ging op weg (er heen) met haar pakjes gekookte rijst.
Ta'kala namale sitammumi tau sugi' dio tanga lalan; nakuami lako Saredadi:	Toen ging zij en ontmoette een rijke op de weg; die zeide tot De Mismaakt Geborene:
„La ma'umbarako?"	„Waar ga je heen?"
Nakuami toe Saredadi mebali: „La loona' mbaa kaledoku lako to' penammuan".	De Mismaakt Geborene zeide, antwoordende: „Ik ben met mijn pakjes rijst op weg naar de offerplaats".
Nakuami te To Sugi' mbalii Saredadi: „Tae' duka la nakande deata toe kaledomu na kalemu iti' marigariga bañ".	Toen zeide de Rijke, de Mismaakt Geborene antwoordend: „De goden zullen toch zeker niet van je pakjes rijst eten, want je eigen lichaam ziet er maar vuil uit.
Nakuami tu Saredadi mebali: „Kode bañi to, na deata kadakeomora kandei".	De Mismaakt Geborene antwoordde en zeide: „Laat dat maar zo zijn, dan eet een haveloos god het wel op".
Nakuami te Tau Sugi' mebali dikua: „Da' mulao!"	De Rijke antwoordde en zeide: „Je gaat niet!"
Ta'kala nasulemo tu Saredadi lako banuanna tumañi'.	Toen keerde De Mismaakt Geborene wenend naar haar huis terug.
Ta'kala nasitammu da'dua deata te Saredadi.	Daarop kwamen twee goden De Mismaakt Geborene tegen.
Nakuami tu deata lako Saredadi: „Mutumañi' banra, Saredadi!"	De goden zeiden tot de Mismaakt Geborene: „Wat scheelt er aan dat je zo aan het huilen bent, Saredadi!"

Nakuami tu Saredadi mebali: „Dikua la laona' mbaai inde kaledoku apa tañ natañga'na' tau sugi'. Nakua: Tae' duka la den deata la uñkandei tu kaledomu.
Na moi to lino moka duka".

De Mismaakt Geborene zeide, antwoordend: „Ik ging op weg met mijn pakjes rijst hier, maar een rijke stond het mij niet toe. Zij zeide: Geen god zal je pakjes rijst willen eten.
Zelfs ook een mens wil er niet (van eten)".

Nakuami te deata mebali: „Benna' kita na aku ñkandei".

De goden antwoordden en zeiden: „Geef ze ons, wij eten ze wel".

Nakuami te Saredadi mebali: „La mikande Siaraka na nasaju tau ina'?"

De Mismaakt Geborene zeide, antwoordende: „Wilt U heus eten dat wat men zoëven afkeurde?"

Nakuami te deata mebali: „Ben baňna' aku kukandei".

De goden antwoordden en zeiden: „Geef het mij maar, ik eet het wel".

Nabemmi Saredadi nakandei.

De Mismaakt Geborene gaf ze en zij aten ze.

Nanaňka kandei, nakuami te deata lako Saredadi:

Nadat zij die gegeten hadden, zeiden de goden tot de Mismaakt Geborene:

„Tae' baňraka uma mupariu?"

„Heb je misschien niet een sawah, die je bewerkt?"

Nakuami te Saredadi mebali: „Tae' baň Saňadi tombaň tedoň manna misa' kutananni.

De Mismaakt Geborene antwoordde en zeide: „Ik heb er geen, alleen heb ik een modderkuil beplant, waarin zich de buffels gewoonlik wentelen".

Nakuami te deata mebali: „Lao baňko patiroanna'".
Malemi Saredadi mpatiroanni.

De god zeide antwoordende: „Ga mij die eens aanwijzen".
De Mismaakt Geborene ging hun die tonen.

Narampo lako, nakuami tu deata: Zammupeparei, patukui talluň boňi dio tampona namane sae nalai".

Daar aangekomen, zeiden de goden: „Wanneer je ze oogst, tas de bossen dan drie dagen op de sawahdijk op en kom ze dan pas weghalen".

Nalao peparei te napatukumi dio tampo.
Naganna' talluň boňi, nalao ntiroi:

Zij ging ze oogsten [1]) en stapelde de bossen op de sawahdijk op.
Toen het drietal dagen vol was.

[1]) Het bovengenoemde menammu-feest heeft plaats ten tijde, dat de rijst rijp te velde staat en men hier en daar al begonnen is te oogsten.

budamo dio te patuku sipa'dokko-dokkoan.

Nabaai lako banuanna te, napealaṅi taṅ laṅanmo alaṅ tallu.

Natontoṅ baṅ mbalukanni natontoṅ baṅ ponno sule te alaṅ.

Na iate to sajui dadi boṅkomo.

Paṅadaranna te:

Iamoto kita mintu' tau, nala to kasalle, nala to barinni', nala to sugi' nala to boṅko, nala to melo, nala to kadake.

Ke sugi'moki', da' takua, kumua: sugi'mo' aku te sia melomo' bua'-raka nala den len mpoapa rumbu lenna'.

Kupatumba-tumbaika te mai to boṅko sia to kadake, minda-para la ṅgkuanna' tu, belanna sugi'mo' sia melomo'.

Apa iato gau' iato kadake. Apa belanna tae' ditandai tu upa'na tau, kumua kadake iatu sia boṅko; mbai na undinna namendadi sugi' susi Saredadi.

Namendadi boṅko pole' te to sugi'.

Iamoto tapeṅkilalai te paṅadaranna.

Da tatelle-tellei to mai to boṅko sia to kadake.

Dako na undinna namendadi susi uleleanna Saredadi sola tu To Sugi'.

ging zij er naar kijken: een menigte stapels lagen er naast elkaar.

Zij bracht ze naar haar huis en ging ze opschuren, in drie rijstschuren kon ze niet in.

Voortdurend verkocht zij ze en voortdurend maar waren de rijstschuren opnieuw gevuld.

En degeen, die op haar had afgegeven, werd arm.

De Lering er van is deze:

Wij dan, wij mensen, allen, zowel de hooggeplaatsten, als de kleine luiden, zowel de rijken als de armen, zowel de aanzienliken als de geringen.

Wanneer wij rijk zijn, moeten wij niet zeggen: ik ben rijk en aanzienlik, hoe zou mij ooit iets in den weg kunnen komen.

Wat ik ooit dezen arme en geringe zou willen doen, wie zou mij daar iets van zeggen, want ik ben rijk en aanzienlik.

Zulk een doen echter is verkeerd. Want het lot der mensen is niet te kennen, zeggende die daar is gering en arm; wellicht wordt hij later rijk zoals de Mismaakt Geborene.

En de rijke wordt op zijn beurt arm.

Laten wij daarom aan de les hiervan gedachtig zijn.

Laten wij de armen en de geringen hier niet bespotten.

Straks wordt het zoals het verhaal van de Mismaakt Geborene en de Rijke.

Aantekeningen.

Saredadi is een kwalificatieve samenstelling, waarbij het twede lid een substantief is en door het eerste lid, een adjectief, bepaald wordt.

Verscheiden, bovengenoemde eigennamen zijn op deze wijze samengesteld. zoals *Sala'dadi, Saredukun, Seredodo, Seretapoṅ*. Verder zijn nog te noemen: *Landolentek:* „De Langvoet", de voorvader van de regen, *Lambe'susu:* „Degene, wier borst groot is", *Lua'koloṅ:* „De Wijdhals", *Landoguntu:* „Degeen, wiens knieën lang zijn", *Lombeṅbolok:* „Degeen, wien het snot uit de neus loopt", *Bulupala':* „*Degene*, wier handpalm met haar begroeid is", *Sallekundai:* „Degene, wier sarong groot is".

Ook komen zulke samenstellingen als gewone adjectieven voor bv: *raṅgaiila:* „knap van tong, welsprekend", gebezigd van priesters, die de litanieën vlot weten voor te dragen; *lua'la'pek:* „degeen, die een ruime romp heeft, ruime zijden aan het lichaam; epitheton, waarmee men mensen kenmerkt, die altijd honger hebben".

Sare betekent: „versleten, in flarden". Als nevenvorm komt voor: *serek:* „gescheurd" en *sasse:* „gescheurd". Het Tae' heeft wel meer woorden, bij welke de *r* aan het begin van de twede lettergreep met *s* wisselt: bv. Rante Pao: *Serre':* „kat" Ma'kale: *sesse', sarra'i:* „doe snel" naast *sassai*.

Den zie M. Z. G. dl. 60, blz. 271. Hierbij kan nog aangehaald worden het Tae'-woord: *parea, parewa:* „goederen, benodigdheden".

Menammu: „naam van een offer aan de deata, voordat men met het oogsten van de rijst begint". Het offer bestaat uit varkensvlees en gekookte rijst.

De offerplaats bevindt zich aan de voet van een tjendana-boom. Schuin daartegenaan is een bamboe opgericht en aan die bamboestaak zijn jonge, opengevouwen bladen van den suikerpalm gebonden, *pusuk* geheten. Ieder der deelnemers aan de plechtigheid bindt nu een of meer *kaledo* aan die bladen vast. Die kaledo zijn van onder puntig toelopende pakjes van pisangblad, waarin kleefrijst gekookt is. Nadat de offerspijs door den *indo' padaṅ:* „den voorganger bij de rijst-plechtigheden" aan de goden is opgedragen, stormt men op het offerstel los en tracht zoveel mogelik dier kaledo te bemachtigen.

Menammu betekent eigenlik „bedekken"; *penammuan:* „datgene, waarmee men zich bedekt, kleding"; penammuan heeft ook de betekenis van: „plaats, waar het *menammu*-offer gebracht wordt".

Sañtondok: „de mensen van één dorp, van hetzelfde dorp, dorpsgenoot". Naast de reeds op blz. 231 van dl. 58 van M. Z. G. besproken betekenis van het eenheidsvoorvoegsel *sa* van vormer van maatwoorden, komt ook in het Tae' die voor van „genoot", „tot één kring, één complex behorende" bv. *sañkurin:* „die uit dezelfde kookpot hun voedsel opgeschept krijgen", *sañbanua:* „die tot het zelfde huis behoren", *sañdapo:* „die aan dezelfde haard zitten", *sañrapu:* „die tot éénzelfde familie behoren", *sañsaroan:* „die tot één *saroan* behoren; een *saroan* is een gedeelte van een dorp, dat te zamen de kosten van de offers voor de rijst draagt".

Ta'kala: „toen, daarop" heeft dezelfde betekenis als *pakalan*. In Ma'kale komt vaak de vorm *pakala* voor, waarin de *p* met de *t* afwisselt. *Ta'kala* is Mal. Sanskr. *tatkala*.

Ma'umbarako: „waarheen ga je?"; het vraagwoord *umba:* „waar, waarheen" heeft vaak het voorvoegsel *ma'* voor zich, hetgeen de kracht heeft van het Maleise *ber*. *Umba* heeft ook de betekenis van „hoe" bv: *umba napokada:* „hoe zegt hij". Ditzelfde wordt ook uitgedrukt door *ma'tumbara* en *ma'patumbari*. *Ma'tumbara* heeft de betekenis van: „Wat is er aan de hand, hoe is het er mee" en *ma'patumbari* die van: „hoe is het geschied, dat, wat doet men, dat".

Napatumbari: „wat doet hij er mee" en *dipatumbari:* „wat wordt er mee gedaan".

De modale particel *ra (ri)* geeft het toekomstige te kennen; ook kleurt het de zin met een vragende, twijfelende tint; het geeft ook aan de zin de nuance van verwonderd zijn.

Voorbeelden zijn: *duañ boñiri:* „over twee dagen"; *Mutumañi' bañra:*: „je schreit maar!"; *anakkura iate:* „dit is dan mijn kind!"; *batu asangra ia:* „het zijn allemaal stenen!" *anna maro'sonra:* „dat het dan toch dik is!"

In vraagzinnen wordt *ra* achter het werkwoord aangehecht: bv: *Na'pari natunura bai tau?:* „Waarom slacht men varkens?"; *na'pari mitumañi ra?:* „waarom huilen jullie toch?".

Ra is een vast bestanddeel geworden van het vraagwoord: *ma'para, na'para:* „waarom" en komt ook veelvuldig na het woord *apa:* „wat" voor: *apara*. In vraagzinnen wordt het geregeld in verbinding met de vraagparticel *ka* achter het woord, dat de zaak uitdrukt, die men vragen wil, aangehecht, bv: *den-raka:* „is er", *melo-raka kadake-raka:* „is het mooi, of is het leelik"?.

Ook wordt *ra* samengesteld met de predicaatsaanwijzer *mo* bv: *na deata kadake-omoca kandei:* „een geringe god zal ze dan wellicht eten". *Tamerauk-Mora:* „Laat ons het meraoek-feest vieren"; *sidi'-mora:* „nog maar een weinig", *sattu'-mora:* „nog maar een ogenblik".

In verbinding met de particel *pa:* „nog" komt *ra* ook veelvuldig voor bv: *den-paraka:* „is er nog?"; *minda-para la ṅkuanna:* „wie zal het mij zeggen?"

De *a* van *ra* kan zich assimileren aan de *o* van het volgende pronominale suffix *ko* en tot *o* worden, bv: *koepomuane-moroko:* „ik wil je wel tot man nemen"; *pura-morokomika:* „hebt gij het al op?"; *birisan-rokoka:* „ben je ijverig?"

Naast *ra* wordt veelvuldig *ri* achter de woorden aangehecht: bv: *iari:* „daarom is het, dat", *duaṅ boṅiri:* „over twee dagen", terwijl *duaṅ boṅi:* „twee dagen geleden" betekent; *ontoṅ pissan-rika:* „is het niet veel meer?"; *ma'pari* en *na'pari* naast *ma'pare* en *na'apara:* „Waarom".

Mebali: „antwoorden"; het prefix *me-* komt vaak voor vóór woorden, die: „spreken, roepen, een geluid geven" betekenen, bv: *metamba:* „roepen", meoli: „schreeuwen", *mekaijo:* „ja zeggen op iets, bejahen", *mekutana:* „vragen".

De woorden met bovengenoemde betekenis krijgen ook vaak het prefix *ma'*-voorgevoegd: bv: *ma'korok-korok:* „kakelen", *ma'korrok:* „snorken", *ma'korrek:* „piepen van jonge vogels", *ma'badong:* „de dodenzang zingen".

Bali, nabalii: „aan de andere zijde staan, tegenover iemand staan in een werk, iemands partner zijn, iemand beantwoorden" vgl. Mak. en Boeg. *bāli, wāli:* „zijde", *bāli:* „vergelden en *balī helpen*". Tae': *sibali:* „over en weer tegenover elkaar staan, trouwen", *pa'balian:* „de man, die den *to mabalun:* „den dodeninwikkelaar" in zijn werk terzijde staat"; de man, die den *indo' padaṅ*, den voorganger, bij de rijstcultus helpt, heet eveneens: *pa'balian.* Verder is nog te noemen het woord *ewali, wali:* „vijand" vgl. Bare'e: *iwali:* „vijand", „de aan de andere kant zijnde" en Mak. Boeg: *bāli:* „vijand".

iti': „daar, bij de aangesprokene zijnde", daarnaast komt in dezelfde betekenis *titi'* voor; *mati':* „daarheen, naar de aangesprokene".

boṅi bestaat uit baṅ: „maar" en het enclitiese pron. 3e pers *i*, de verkorte vorm van *ia*.

kadake-omora: de enclitica *o* heeft de betekenis van: „wederom, op zijn beurt" en ook die van: „toch wel (in tegenstelling tot het voorafgenoemde, dat niet zo is)", bv: *Ullambi'-omi ulaṅ bulu:* „zij kwamen toen weer bij een touw van de vezels van de arènpalm". *Kusaeo:* „ik kom weer". *Nakuaomi:* „zij zeiden op hun beurt". *Naṅkao mpasusui, sule-omi rokko liku sule:* „toen zij weer (haar kind) de borst had gegeven keerde zij weer naar de diepte terug". *Tae' nadikande balepe' do banua, balepe' uma-ora dikande:* „De huiskakkerlakken worden niet gegeten, de sawah-

kakkerlakken (een heel klein sawahvisje, dat wel wat lijkt op een kakkerlak) die worden wèl gegeten. *Na deata kadake-omora kandei:* „Dan zal een geringe god ze misschein wel eten" (wanneer n.m.l. de rijke, grote goden de rijst van het arme meisje niet zouden willen eten).

Ook de enclitica *oi*, de verbinding van *o* met *i* heeft deze betekenissen, bv: *Natole-oi ma'sumpi':* „Hij schoot weer met het blaasroer", naast *natole-omi ma'sumpi'. Taun-oi taun-oi:* „elk jaar wederom". *Naagian-oi Pottala kumua la saemo tu datu:* „Pottala rekende weer uit, dat de vorst zou komen".

Tumaṅi' is een *um*-vorm van *taṅi'*: „wenen", waar *um* infix is. Verder zijn nog te noemen: *kumande* van *kande:* „eten", *kumua* van *kua:* „zeggen", *tumampa* van *tampa:* „smeden", *lumiṅka van liṅka:* „lopen", *lumiliṅ* van *liliṅ:* „omringen", *lumele* van *lele:* „verhuizen, rondgaan", *sumolo'* van *solo':* „afdalen", enz. De invoeging van *-um-* komt echter minder voor dan de voorvoeging.

De vorm met prefix-*um* wordt geregeld in de volgende gevallen gebezigd:

1°. Wanneer de nadruk in de zin op de agens valt, gaat de agens vooraf aan het werkwoord en wordt dan door een um-vorm gevolg, bv: *Iatu Sèba mpembamban len kalena:* „De Aap wierp zijn lichaam voortdurend tegen den grond". *Na aku ṅkandei:* „Ik eet ze" *Iate Pa'daraṅan uṅgaragai toban bassi:* „Pa'daraṅan maakte een ijzeren kooi".

Na den asu untittaian waṅ: „Hij heeft een hond, die geld poept".

2°. Na bijwoordelike bepalingen en voegwoorden van tijd, die met het volgende w.w. in samenstelling verbonden worden en het pronominale prefix naar zich toetrekken. In deze gevallen heeft de um-vorm de betekenis van onze Infinitief bv: *Natikaraimi ununu'i toe bonde':* „Zij haastte zich het katoen af te spinnen", *Kumane ṅkandei:* „Eerst dan eet ik ze". *Natontoṅ baṅ mbalukanni:* „Voortdurend maar verkocht ze die". *Nanaṅkamo ṅkandei:* „Nadat hij ze gegeten had". *Namaṅka utunni:* „Nadat zij het gebraden had".

3°. Wanneer werkwoorden van beweging en werkwoorden, die de betekenis hebben van willen en niet willen, gevolgd worden door een w.w., dat door hetzelfde subject geregeerd wordt. Na deze w.w. is de um-vorm vaak op te vatten als Infinitief van doel.

Sulemi lako banuanna mbaai tu ula': „Hij keerde terug naar zijn huis, de slang meenemende".

Loomi ma'pasa' mbaa tallu waṅ: „Hij ging markten, drie geldstukken meenemende". *Tangkuporai untiroko:* „Ik wil je niet zien". *Kendek-omi mpasusui:* „Zij klom weer naar boven om ze de borst te geven". *Siappa' saa male ndaka' kande:* „Het trof juist, dat de slang was gaan eten zoeken".

4°. Na de Futurum en Optatief te kennen gevende conjunctie *la* komt de um-vorm veelvuldig voor naast de vervoegde werkwoordsvorm bv:

La unasaina' isinku: „Ik ga mijn tanden scherpen".
La ntirona' indo'ku: „Opdat ik mijn moeder zie".
La ṅkandena' ampoku: „Opdat ik mijn kleinkinderen opete".
La *ṅgaragaina' banua:* „Ik ga een huis bouwen".

De vorm, die *um-* ingevoegd heeft is meest intransitief bv: *kumande:* „eten", de handeling eten verrichten", *kumua:* „zeggen", *tumampa:* „de handeling smeden verrichten", *tumaṅi':* „wenen, de handeling wenen verrichten".

De vormen, waarbij um- voorgevoegd is, zijn meest transitief, bv: *ṅkandei:* „het etende", *ṅkandena' bo'bo':* „ik eet gekookte rijst", *uṅkuanna':* „het mij zeggende", *untampa bassi:* „ijzer smedende", *untaṅi'i ambe'na;* „zijn vader bewenende".

Nasitammu: „ontmoeten, tegenkomen" kan zijn object direct regeren, zoals in de zin: *nasitammu da'dua deata te Saredadi:* „twee goden kwamen Saredadi tegen", maar kan ook in een lossere constructie door middel van *Sola:* „met" met zijn object verbonden worden bv: *Den pissan nasitammu To Buta solo To Kupi':* „Eens ontmoette de Blinde den Lamme".

Moka: „niet willen" staat naast *noka,* zoals ook *pumala:* „tevergeefs" naast *punala, paiman:* „tevreden, welgemoed" naast *painan, moroṅ* (Balepe' onderaf. Ma'kale): „zwemmen" naast elders *noroṅ.*

Ina': „zo pas, zoëven", *Ma'kale nina',* Mebali: *inena',* Bua Kayu, Rano: *nena',* Duries: *maṅena'.* Dezelfde klankwisseling vertoont het woordt *inan:* „plaats", dat in het Ma'kale'se in de districten Mebali en Rano: *aṅenan* luidt, Gandaṅ Batu: *aṅiman.*

Ben baṅna': „Geef ze mij maar"; vaak worden particels als *baṅ, mo, len* met het werkwoord in samenstelling verbonden en de pronominale suffixen achter die particels aangehecht bv: *denmo':* „ik ben er", *loo baṅku:* „ga jij maar", *urrumbu lenna':* „mij steeds dwarsbomend".

Pariu: „een rijstveld bewerken, het gras er uit omwoelen en omwerken", *meriu:* „gras halen".

Tombaṅ: „modderkuil, waarin zich de buffels wentelen", *mentombaṅ:* „zich vuil maken", *natombaṅi:* „iemand vuil maken, bemorsen".

Patiroanna': „Toon ze mij". Het causatief prefix *pa* komt in het Tae' voor in verbinding met het suffix *-an,* waarbij *an* te kennen geeft, dat men de handeling doet geschieden ten behoeve van, over, aangaande, met, door middel van een persoon of zaak: bv: *patuoanna' adiṅku:* „maak mij mijn jongere vuster weder levend"; *pasuleanna' penaanna:* „doe mij haren adem weder terugkeren"; *kandean serre' dipaṅianni tu ambe'na:* „een katte-etensbakje werd voor haar vader neergezet".

Oók kunnen de met *pa-* gevormde causativa het suffix *-i* aangehecht krijgen, waarbij *-i* te kennen geeft de plaats, waar men de handeling doet geschieden, in, op, aan, ten, opzichte van wien of wat de handeling geschiedt: *Umpasolai tu tallu bu'ku' tu tallu manuk:* „Zij voegde het duivenei bij het kippenei"; *den pissan napatañi datu Pottala:* „eens had de vorst geld uitgeleend aan Pottala"; *napatamai busso:* „zij deed ze in een watervat"; *pasilasa-lasai kalemu te toban bassi:* „pas je lichaam in deze ijzeren kooi, probeer, of je lichaam in deze ijzeren kooi past".

Iammupeparei: ia komt behalve in de functie van pers. v.n.w. 3e pers. ook voor als voegwoord in de betekenis van: „het is; het is dat, wanneer". Een vorm als *iammupeparei* laat zich ontleden in *ia*, de nasale voorslag *m* en de w.w. vorm *mupeparei*.

Sipa'dokko-dokkoan: „tegenover elkaar gezeten zijn"; *ma'dokko:* „zitten, gezeten zijn"; *no'ko':* zitten", *no'koran:* „zetel".

Napealañi: „zij borg op in de rijstschuur: *alañ*"; opbergen van de rijst: *napakissin.*

Lañan: „naar boven"; *tañ lañanmo alañ tallu:* l.t.l.: „het ging niet meer naar boven in drie rijstschuren".

Pañadaranna: „onderwijs, lering, strekking"; *mañada':* „onderwijzen"; *melada':* „leren van den leerling", *peladaran:* „les, die geleerd wordt door den leerling"; *koeada'i:* „ik onderwijs het", *koepelada'i:* „ik leer (van den leerling) het" vgl. Boeg.: *ada'* Mal.: *ad'ar.*

Nala-nala: „zowel — als"; *nala* is een *um*-vorm van *ala:* „nemen".

Barinni': „klein, fijn", ook in de betekenis van „de kleine man", hetgeen ook de betekenis kan zijn van: *bitti'* of *baitti':* „klein", Rante Balla (onderafd. Palopo): *bit'u,* vgl. Boeg.: *bait'u.*

Kadake: „slecht", ook in de betekenis van „gering".

Da' „niet (vetatief)", ook *dandi', dañgi', nandi'.*

Kumua: „zeggende" leidt de gesproken of aangehaalde woorden in.

Sugi'mo': „ik ben rijk". Het *mo'* dat zich achter *sugi'* bevindt, bestaat uit *mo* + hamzah.

Deze hamzah vertegenwoordigt het pronominale suffix van de 1e persoon: *a'*, welks *a* na de *o* is uitgevallen.

Bua'-raka: „wat is er aan te doen, wat zou het"; *bua'*, Mal.: *buat*, ook voorkomende in het woord *ma'bua':* reeks ceremoniën verrichten om zegen voor mens, dier en gewas te verwerven (zie J. Kruyt in T. B. G. dl. 60, blz. 45 vlgd. en blz. 161 vlgd.); *ma'bua'* betekent dus: „doen, verrichten, een plechtigheid verrichten" en heeft dus dezelfde betekenis-

nuance als Mal.: *bekerd'a,* vgl. ook Rottinees: *fua:* „feest" *Sangbua':* „gemeenschap, die hetzelfde *bua'*-feest viert". Ook sommige dorpen dragen de naam: *Sangbua'*. Als titel van onderdistrictshoofden komt *kapala bua'* voor.

Nala, bestaande uit het pronominale *na* en de conjunctie *la:* „opdat" heeft de beteekenis: „zal zijn, dat". In het Ma'kale'se luidt het woord: *nañla.*

Mpoapa: „geven om, nodig hebben, tot het zijne maken" bv. *to tae' tau umpoapai:* „iemand om wien de mensen niets geven"; *tae'mo apa dipoapa:* „er is niets meer, wat men nodig heeft, waarom men geeft". *Apa* is vragend voorn.-woord: „wat" en ook onbepaald vnw. „wat, iets": *apanna tau:* „hetgeen aan anderen toebehoort". Ook de verdubbelde vorm: *apa*² wordt als onbepaald vnw. gebruikt.

Te mai betekent eigenlik: „deze hierheen", het wil met nadruk zeggen: „deze hier".

Gau': „gedrag", ook: „cultus, plechtigheid"; *ma'gau':* „een plechtigheid verrichten", *umpogau':* „doen", *pengauran:* „daad", vgl. Boeg.: *gau'.*

Upa': „lot, geluk", *maupa':* „gelukkig", *kama-uparan:* „geluk" vgl. Mak.: *upa',* Boeg. *upe.*

Mendadi met voorgevoegd *me* + neusklank heeft de betekenis van „worden"; *dadi* betekent: „geboren worden"; na een voorafgegaan voorstel heeft *da'di* de betekenis van: „goed, het zij zo, aangenomen".

Napeñkilalai: „hij brengt zich te binnen", *nakilalai:* „hij herinnert zich", *napakilala:* „hij brengt in herinnering, herinnert iemand aan".

Dako, verkorting van *dakopa:* „wacht, straks", Ma'kale: *dauppa* en *doppa. Dakopa* betekent eigenlik: „niet (vetatief) jij nog, nog niet".

Spreekt men heel beleefd, dan gebruikt men *daki'pa* l.t.l.: „niet U nog, nog niet UED.", waar *ki'* de verkorting is van *kita,* de zeer beleefde vorm van het pers. vnw. 2e pers. ekv.

In *dakopa* is echter de oorspronkelike betekenis verloren gegaan, zodat het ook gebezigd wordt tegenover de personen, die men overigens met *kamu* en *kita* aanspreekt.

Hikajat Karaeng Doea

terkarang oléh

M. B. MANEMBOE

kepala Sekolah Zending di Rante Pao.

Ada seorang laki-laki bernama *Palairan*. Isterinja bernama *Kiding Langi'*, anak *Emba Taoe* dari *Sesean*. Kedoeanja beranak:

Saredadi, Patiang Boro di *Boentoe Bongga To Saloe* di *Saloe, Bongga To Rano* di *Rano, Bongga To Napo* di *Napo Lambe'soesoe*, neneknja orang *Pangala' Bangkele Kila'*, neneknja orang *Akoeng, Paa Allo, Bobong Langi'*, neneknja orang *Bitoeang, Sallekoendai* di *Awan Patoean Langi' (Sallemanik)* neneknja *Baroe'npoe', Pong Ramang*, neneknja orang Piongan, *Patikkan* di Bambaloe.

Akan *Saredadi* itoe pergi memboeat roemah dan berkeboen digoenoeng *Karoea*. Bininja babi Seèkor. Waktoe babi itoe beranak, lahirlah seorang anak laki-laki, jang dinamaïnja: *Karaeng Doea* dan *Tali Siba'ba'*. Anak itoe lekaslah besar dan ketika kedoeanja soedah 'akil balig, kerdjanja pergi mendjoeal rotan dipasar *Bembe-bembe' (Batoe Papan)*. Kalau kedoeanja berdjalan pergi kepasar, biasa membawa tombak. Tiba dipasar, tombaknja ditikamkannja kepada batoe, jang menghéránkan orang dipasar itoe. Chabar tentang kesaktiannja kedengaran kepada radja di Palopo. Apabila radja mendengar hal itoe, rebahlah hatinja, hendak melihat orang sakti itoe, sehingga terpaksalah ia moedik kepasar Bembe-bembe' hendak melihat hal itoe dengan matanja sendiri. Dari pagi radja menoenggoe datangnja Karaeng Doea dan Tali Siba'ba. Tengah naik mata hari berkatalah radja kepada hambanja: „Chabar, jang kamoe chabarkan kepadakoe itoe, boekan benar, tengoklah; soedah tinggi hari orang itoe tida' datang". Sembah hamba itoe: „Ja toeankoe Sjah 'alam! Chabar itoe benar, melainkan datangnja itoe tiada lama lagi. Tiba-tiba datang andjingnja Karaeng Doea, laloe kata hamba itoe: Lihatlah Sjah 'alam! andjingnja soedah datang, tentoe sebentar djoega ia datang. Tiada berapa lama, tampaklah Karaeng Doea memikoel rotan masoek pasar. Rotannja didiempaskannja ketanah dan tombaknja ditikamkannja kebatoe. Héranlah radja, laloe disoeroehnja pesoeroehnja membawa sirih pinang kepada Karaeng Doea.

Ketika ia lihat kiriman radja, berkatalah ia: „Haramlah bagaikoe akan makan sirihnja radja, karena sirih pinang hoetan, jang halal bagaikoe. Disoeroeh radja panggil Karaeng Doea itoe. Apabila sampailah

Karaeng Doea kehadapan radja, lekaslah ditegoer oléh radja, titahnja: „Soekalah dalam hatikoe bersoeamikan dikau, hai Karaeng Doea bagaimana pikiranmoe?"

Sembah Karaeng Doea: „Meskipoen sekarang manoesia sadja, maloelah hamba, lebih-lebih Sjah 'alam amat maloelah hati hamba karena babilah iboe hamba". Titah radja: „Baik kajoe, baik binatang iboemoe melainkan soekalah hatikoe bersoeamikan dikau". Diangkat oranglah Karaeng Doea, dinaikkan keatas koeda, laloe dihantar ke Palopo, mendjadi soeami radja Palopo.

Berapa lamanja kemoedian dari pada itoe, moediklah Karaeng Doea menjamboet iboenja, dibawanja milir ke Palopo, dikoeroengnja didalam roemahnja, diberi makan dengan sepatoet-patoet.

Sekali peristiwa orang Palopo memboeat ramaian. Dalam ramaian itoe, dibantai orang banjak babi. Melihat hal, jang demikian marahlah Karaeng Doea sehingga oléh marahnja diambilnja soeatoe kerandjang, ditangkapnja mata hari, diisinja kedalam kerandjang itoe, disimpannja didalam roemahnja.

Mendjadilah gelap dalam seloeroeh Palopo tiga boelan lamanja sehingga amat soesah hatinja ra'ijat Palopo.

Ada seorang bernama Dana' masoek dalam roemah Karaeng Doea. Ia membawa daoen pakoe, laloe reboes daoen pakoe itoe didapoernja Karaeng Doea. Waktoe ia makan daoen pakoe itoe, dilihatnja ada seékor babi betina dikoeroeng dalam roemah, maoe keloear amat ingin melihat pakoe, jang dimakan oléh Dana' itoe. Keloearlah Dana' sambil berteriak sepandjang lorong, katanja: „Tobat-tobatlah kita, djanganlah makan daging babi, karena benarlah iboe Karaeng Doea itoe babi. Moelailah waktoe itoe orang Palopo mengoesir babi dari kampoeng dan berpantang makan babi. Laloe Karaeng Doea lepaskan mata hari sehingga sianglah poela seloeroeh Palopo.

Demikian moelanja sehingga orang Palopo tida' makan babi, laloe mendjadi Islam. Kalau Karaeng Doea itoe soedah tinggal di Toradja, tentoe orang Toradja sekarang Islam.

De Geschiedenis van Karaeng Dua

door

M. B. MANEMBOE

Zendingsonderwijzer te Rante Pao

uit het Maleis vertaald

door

Dr. H. VAN DER VEEN.

Er was eens een man, *Palairan* geheten. Zijn vrouw was genaamd *Kidiri Lañi'*, een dochter van *Emba Tau*, van de *Sese'an.* [1]) Zij hadden de volgende kinderen: *Saredadi, Patiañ Boro* te *Buntu*, *Boñga To Salu* te *Salu, Boñga To Rano* te *Rano, Boñga To Napo* te *Napo, Lambe'susu,* de voorvader van de lieden van *Pañala'* [2]), *Bañkele Kila'*, de voorvader van de lieden van *Akuñ* (district Tikala vert.), *Paa Allo, Boboñ Lañi* de voorvader van de lieden van *Bituañ* (een district ten Westen van *Pañala'* vert.), *Sallekundai* te *Awan* (onderdistrict van *Pañala'* vert.), *Patoran Lañi (Sallemanik)*, de voorvader van de lieden van *Barumpu'* (onderdistrict van Pañala' vert.), *Poñ Ramañ*, de voorvader van de lieden van *Pioñan* (district ten W. van de hoofdplaats Rante Pao vert.), *Patikkan* te *Bambalu* (district *Pioñan* vert.) Saredadi maakte zich een huis en akker op het *Karua* gebergte (in het district *Bituañ* gelegen vert.). Hij nam zich een varken tot vrouw. Toen dat varken baarde, werd er een jongen geboren: *Karaeñ Dua* geheten en een andere *Tali Siba'ba'*. Die kinderen werden spoedig groot en toen zij volwassen waren, was hun bezigheid het verkopen van rotan op de markt *Bembe-bembe'* (*Batu Papan)*. Wanneer zij naar de markt gingen, namen zij steeds een lans mee. Op de markt aangekomen, staken zij die in een steen, hetwelk de verwondering opwekte van de mensen op de markt.

Het gerucht omtrent hun wondermacht drong door tot de vorstin te Palopo. Toen de vorstin daarvan hoorde, overviel de begeerte haar die wondermensen te zien zodat zij stroomopwaarts naar de markt Bembebembe' moest om die zaak met haar eigen ogen te zien. Van den morgen af wachtte de vorst op de komst van *Karaeñ Dua* en *Tali Siba'ba'*. Toen de zon halverwege de middaghoogte was, zeide de vorstin tot haar slaven:

---

[1]) Een berg ten N. W. van de hoofdplaats Rante Pao. vert.

[2]) Naam van een district ten N. W. van de hoofdplaats Rante Pao, uit welke streek dit verhaal afkomstig is.

Het bericht, dat jullie mij hebt medegedeeld is niet juist, zie maar, de zon staat al hoog aan den hemel en die mannen komen maar niet". De slaven zeiden: „O vorstin, gebiedster der wereld, dat bericht is wel juist, het zal niet lang meer duren, of zij komen".

Eensklaps kwam de hond van Karaeṅ Dua aan, daarop zeiden de slaven: „Zie vorstin, hun hond is er al, straks zullen zij ook komen". Niet lang daarna kwam Karaeṅ Dua op de markt aan, rotan dragende. Hij wierp zijn rotan op de grond neer en stak zijn lans in een steen. De vorstin verwonderde zich, daarop beval zij haar gevolg sirih en pinang naar Karaeṅ Dua te brengen. Toen hij de gave van de vorstin zag, zeide hij: „Het is mij verboden sirih van een vorst te kauwen want ik mag slechts sirih en betel uit het bos gebruiken. Daarop gelastte de vorstin dat Karaeṅ Dua geroepen zou worden.

Toen Karaeṅ Dua voor de vorstin verscheen, wees de vorstin hem vlug te recht, zeggende: „Ik begeer in mijn hart u tot gemaal te nemen, Karaeṅ Dua, hoe denkt ge daarover?"

Karaeṅ Dua zeide: „Hoewel ik nu wel maar een mens ben, ben ik beschaamd, wat meer is, zeer beschaamd, omdat mijn moeder een varken is".

De vorstin zeide: „Al ware een boom of een ander dier uw moeder, ik begeer slechts u tot gemaal te nemen". Men liet nu Karaeṅ Dua een paard bestijgen en geleide hem naar Palopo en hij werd daar de gemaal van de vorstin.

Eenige tijd daarna ging Karaeṅ Dua stroomopwaarts zijn moeder afhalen en bracht haar naar Palopo. Hij sloot haar in een omheinde ruimte op in zijn huis en gaf haar naar behoren te eten.

Het gebeurde nu eens, dat de Palopoërs een feest vierden. Op dat feest werden veel varkens geslacht. Dat ziende vertoornde Karaeṅ Dua zich, zodat hij in zijn toorn een mand nam, de zon opnam en die in de mand zette.

En nu bewaarde hij haar in zijn huis. Eens kwam iemand, *Dana'* [1]) genaamd het huis van Karaeṅ Dua binnen. Hij bracht varenblaren en kookte die op de haard van Karaeṅ Dua.

Toen hij die varenblaren at, zag hij dat er een zeug in de omheinde ruimte in het huis was, die er uit wilde gaan, begerig geworden zijnde, ziende de varens, die Dana' at.

Dana' liep toen het huis uit, alle wegen langs schreeuwende: „Bekeert U, wij moeten ons bekeren, eet geen varkensvlees, want de moeder van Karaeṅ Dua is een varken".

---

[1]) Deze Dana' is de Uilenspiegel in de Uilenspiegelverhalen, die in het district Paṅala' spelen. Zie onder het verhaal van *Pottala.* In dit verhaal speelt hij de rol van den man die raad weet te schaffen in de moeilikheid.

Van dat ogenblik af, joegen de Palopoërs de varkens uit de dorpen en hielden het eten van het varken voor verboden. Daarop liet Karaeǹ Dua de zon weer los, zodat het weer licht werd in geheel Palopo. Zo geschiedde het dat de Palopoërs geen varkensvlees aten en Moslim werden. Wanneer Karaeǹ Dua in het Toradjaland zou gebleven zijn, zouden de Toradja's heden Moslim zijn.

II. ULELEAN TO BUTA SOLA TO KUPI'.

„HET VERHAAL VAN DE BLINDE EN DE LAMME"

medegedeeld door

Nari van *Kondoǹan,* landschap *Tikala, Rante Pao.*

Inleiding.

Het verhaal van de Blinde en de Lamme is een welbekend type in de Indonesiese letterkunde.

De trekken van het bedriegen van het bosmens en hoe de ogen van den Blinde geopend worden en de Lamme weer kan lopen, vindt men in wat andere vorm terug in No. 55 van de Rottineesche teksten door Prof. Jonker, blz. 72 van de Vertaling.

Daar wordt verhaald van een Blinde en een Dove, die een aantal reuzen weten te bedriegen door hun een ezelssnuit voor te houden, als zijnde hun eigen hoofd. Nadat dit gelukt is, krijgen zij ruzie met elkaar en dan krijgt de Dove een paar klappen om de oren, waardoor hij het gehoor terugkrijgt en geeft de Dove den Blinde een stomp op de ogen waardoor dezen de ogen opengaan en hij kan zien.

Het Loda'se verhaal: „Puntgat, Breedhand, Blindoog en Doofoor" (Loda'sche Teksten en verhalen door M. J. van Baarda No. 4, B. K. I. dl. 56, 1904, blz. 413 vgld.) verhaalt van twee jongens Blindoog en Doofoor, die bij het huis van een mensetende reus aankomen. De bewoner is niet thuis en zij klimmen naar boven en gaan het huis in.

Wanneer de reus terugkomt, gaan zij zich in kracht en in vermogen met hem meten. De reus trekt zich een tand uit en smijt er mee, het knalt als de donder. De jongens smijten met een reuzenschelp, als zijnde hun tand en dat knalt ook als de donder. Dan zullen zij met hun schaamharen gaan smijten. De reus smijt er mee en het dreunt als de donder. De jongens smijten met een dorre liaan die zij onderweg hebben meegenomen en die geeft eenzelfde dreunend geluid. De reus gaat dan vol vrees op de vlucht. Bij het verdelen van de goederen van de reus krijgen zij ruzie en slaan elkaar en zo worden beide normale mensen.

Het verhaal van de Blinde en de Lamme in de door A. Mathysen uitgegeven Fabels en Volkslegenden van *Belu* (Timor), Verh. B. G. dl. LXI 2e stuk, 1915, blz. 41 verloopt wat anders. Den Blinde gaan de ogen open door het bijten en rukken aan pezig vlees, hij ziet dan, dat de Lamme hem bedrogen heeft door hem enkel pezen en beenderen als zijn deel voor te zetten. Hij gaat den Lamme te lijf en werpt hem in het water. Door de spartelingen, die de Lamme in het water maakt, worden zijn benen recht.

Tekst met Vertaling.

Ulelean to Buta sola To Kupi'.	*Verhaal van den Blinde en den Lamme.*
Den pissan nasitammu To Buta sola To Kupi' dio tanga lalan.	Eens ontmoetten de Blinde en de Lamme elkander onderweg.
Nakuami To Buta: „Mukitta sia-raka Kupi'?"	De Blinde zeide: „Kun je zien, Lamme?"
Nakuami Kupi': „Kukitta sia".	De Lamme zeide: „Ik zie wel".
Nakuami Kupi' lako Buta: „Muissan sia-raka luminka Buta?"	De Lamme zeide tot den Blinde: „Kun je lopen, Blinde?"
Nakuami: „Kuissan sia".	Hij zeide: „Dat kan ik wel".
Nakuami Kupi': „Sompona' kutiro lalan".	De Lamme zeide: „Draag mij dan op de schouder, ik zie de weg wel".
Nakuami Buta: „Iamo".	De Blinde zeide: „Goed".
Nasompoi Buta.	De Blinde droeg hem nu op de schouders.
Namale luminka lambi'ni poenti tasak.	Zij gingen op stap en kwamen aan rijpe pisangs.
Nakua Kupi': „Ba'tu apa inde doo mariri?"	De Lamme zeide: „Wat zou dat zijn dat gele hier boven?"
Nakuami Buta: „Alaanna', kukaka'i".	De Blinde zeide: „Haal ze mij, dat ik ze betaste".
Nakaka'i To Buta.	De Blinde betastte ze.
Nakuami: „Iamo kikande loo mankambi' te, tonkibitti'".	Hij zeide: „Die aten wij, gaande buffels hoeden, toen wij klein waren".
Naalami nakandei.	Hij nam ze en at ze.
Lambi'-omi ulan bulu.	Toen kwamen zij weer bij een touw van de vezels van de arènpalm.

Nakuami Kupi': „Apara te tikolik-kolik, Buta?".
Nakuami Buta: „Alaika, kukaka'i".

Naalai Kupi', nakaka'i Buta.

Nakuami: „Iamo dipa'ulaṅan te toṅkiloo maṅkambi'".

Malemi nabaa.
Ullambi'-omi pesese.

Nakuami Kupi': Apara te pandil-lak-dillak?"
Nakuami Buta: „Alaanna', kuka-ka'i".
Naalami Kupi'. Nakaka'i Buta.

Nakuami: „Iamo diparriuan uma te".
Male-omi nabaa.
Lambi'-omi gandaṅ.
Nakuami Kupi': „Apa te melenten-lenten?"
Nakuami Buta: „Alaanna', kuka-ka'i".
Napakaka'i Kupi'.

Nakuami Buta: „Iamo gandaṅ te dipannoni".
Male-omi nabaa.
Ullambi'mi pamomboṅ to Lampuṅ ntiromi ta'-pian.

De Lamme zeide: „Wat is dit gekronkelde hier, Blinde?"
De Blinde zeide: „Haal het maar eens, dat ik het betaste".
De Lamme haalde het, de Blinde betaste het.
Hij zeide: „Dit werd als touw gebruikt, toen wij buffels gingen hoeden.
Zij gingen er mee weg.
Zij kwamen daarop weer bij een *pesese* (een gereedschap, bestaande uit een ronde steel en ijzeren schopje van onderen, waarmee het rijstveld bewerkt wordt).
De Lamme zeide: „Wat is dit blinkende?"
De Blinde zeide: „Haal het mij, dat ik het betaste".
De Lamme haalde het.
De Blinde betastte het.
Hij zeide: „Hiermee wordt het rijstveld bewerkt".
Toen gingen zij er weer mee weg.
Zij kwamen nu weer bij een trom.
De Lamme zeide: „Wat is dit heen en weer rollende?"
De Blinde zeide: „Haal het mij, dat ik het betaste".
De Lamme gaf het hem te betasten.
De Blinde zeide: „Dit is een trom, die geslagen wordt.
Zij gingen er weer mee weg.
Zij kwamen bij het buffelpad van een Bosmens en zagen kaf (liggen).
(Pamomboṅ is een smalle kloof tussen twee heuvelwanden in, waarlangs men de buffels vroeger buiten de verschansing om het huis naar beneden naar de

Namale tama-Saemi tama alań, ma'dokkomi do alań.

Ma'peagimi, tae' sae ampu banua.

Nakendek lańan banua, kondemi bo'bo' do.

Nanańka kumande malemi tama inan.

Natiro sambu', nasialaimi, nadidu'-duk, namalolo tu Kupi'; na dikaramu tu Buta namillik.

Ta'kala saemi tu To Lampuń.

Nakuami To Lampuń: „Anak deatarakoka mudora banuańku?"

Nakuami Buta sola Kupi': „Anak deatana"'.

Nakuami To Lampuń: „Umba beluakmu?"

Nabuańanni ulań bulu.

Nakuami To Lampuń: „Anak deata tońan".

Nakuami To Lampuń, nakuaomi: „Umba isimmu?"

Napakittanni pesese.

Nakua To Lampuń: „Anak deata tońan".

Nakuami To Lampuń: Ma'kadako".

Napannoni gandań.

Malemi To Lampuń sisarak-sarak.

velden bracht en weer maar boven terugvoerde.).

Zij gingen er in. Er binnenin gekomen bij de rijstschuur, zetten zij zich daarop.

Zij wachtten, maar de heer des huizes kwam niet.

Zij gingen het huis in en aten rijst boven (in het huis).

Nadat zij gegeten hadden gingen zij het slaapvertrek in.

Zij zagen een mannensambu' en trokken er met z'n beiden aan en de Lamme werd (aan z'n benen) gerukt, zodat hij recht (ter been) werd; en de Blinde werd gekrabt, zodat (zijn ogen) open gingen.

Daarop kwam het Bosmens.

Het Bosmens zeide: „Zijn jullie godenkinderen, jullie daarboven in mijn huis?"

De Blinde en de Lamme zeiden: „Ik ben een godenzoon".

Het Bosmens zeide: „Waar is je haar?"

Zij wierpen hem het touw van arèn palmvezel toe.

Het Bosmens zeide: „Een echt godenkind".

Het Bosmens zeide, hij zeide wederom: „Waar zijn je tanden?"

Zij lieten hem de *pesese* zien.

Het Bosmens zeide: „Een echt godenkind".

Het Bosmens zeide: „Spreek".

Zij sloegen op de trom.

Toen ging het Bosmens weg, zich van hen verwijderend.

Aantekeningen.

Mukitta sia-raka: „Kun je wèl zien?" Het pers. vnw. 3e pers. *sia* is in het Tae' geworden tot een nadruk-tekennengevende particel die uitdrukt, dat iets wèl zo is in een zin, die het antwoord is op vraagzin of een weerlegging van een voorafgaande uitgesproken of veronderstelde ontkenning. In het aangehaalde voorbeeld vraagt de Blinde den Lamme: „Kun jij wèl zien" in tegenstelling tot zichzelf, waarop de Lamme antwoordt: *Kukitta sia:* „Ik zie wèl". De Lamme vraagt dan: „*Muissan sia-raka lumiňka?:* „Kun jij wèl lopen", waarop de gevraagde antwoordt: *Kuissan sia:* „Ik kan wèl".

Sompo betekent: „op de beide schouders dragen"; *lemba:* „op de ééne schouder aan een draagstok pikoelen"; *bule:* „met z'n tweeën of meerderen aan een stok of en op een draagbaar (Tae' *bulean*) dragen"; *passan:* „op de schouder tegen de nek aan dragen"; *kepak:* „op de heup dragen"; *tonti,* Rano (Ma'kale): *totti* en *tito:* „iets aan een touwtje in de hand dragen"; *rene':* „in een korf op de rug dragen, waarvan de banden om het hoofd geslagen worden"; *koloň:* „op de nek dragen"; *duduň:* „op het hoofd dragen.

Bulu: „lichaamshaar, veren van vogels" heeft ook vaak met verzwijging van het bijbehorende twede lid: *induk:* „arènpalm" de betekenis van: „vezels van den suikerpalm"; *bulu*²*:* „genoemde vezels'; *kadende':* „touw van éénmaal ineengedraaide arènvezels". *Ulaň:* „touw"; *tali* heeft in het Tae' de betekenis van: „hoofdband".

Toňkibitti': „toen wij klein waren". De aanwijzende voorn. woorden *te* en *to* treden ook als conjunctie op en komen dan proclities te staan vóór een vervoegde w.w. vorm, welke geprenasaleerd wordt. *to-ň-kibitti'* betekent dus l.t.l. „het, dat wij klein waren". Door het veelvuldig gebruik van vormen als: *tennadadi, tonnadadi:* „toen het geschiedde", *tennatiro, tonnatiro:* „toen hij zag", hebben zich: *tenna* en *tonna* tot zelfstandige conjuncties ontwikkeld. Als zelfstandig woord komt *tonna* voor in de uitdrukking: *tonnanu:* „vroeger, weleer", samengesteld uit *tonna* en *anu:* „een zekere, die en die".

Ook het pers. vnw. 3e pers.: *ia* komt als conjunctie voor; het wordt ook proclities voorgevoegd vóór een gepraenasaleerde vervoegde w.w. vorm.

Deze voorgevoegde nasaal wordt door de volgende medeklinker naar zijn geslacht overgebracht: bv. *ia-ň-kutiro:* „wanneer ik zie"; *ia-m-mutiro:* „wanneer je ziet"; *ia-n-natiro:* „wanneer hij ziet". In deze vormen betekent *ia* eigenlik: „het is dat".

Ook *ianna* is door het veelvuldig gebruik tot een zelfstandig voegwoord

geworden. Uit *ianna* is *enna* ontstaan, dat thans meer gebruikt wordt dan het oudere *ianna*.

Eenzelfde samentrekking van *ia* tot *e* vertoont *den*, dat uit *dian* is ontstaan.

Tonna en *tenna* hebben uitsluitend tijdaanwijzende betekenis, *ianna* en *enna* hebben ook voorwaardelike betekenis.

Ook het voegwoord *ke:* „wanneer en indien" en het ontleende *tempo*, dat vaak tot *pempo* wordt: „ten tijde, sinds" worden steeds door een geprenasaleerde vervoegde w.w. vorm gevolgd, bv. *keṅkutiro:* „wanneer ik zie", *tempo ṅkudadi:* „sinds ik geboren ben".

Alaika: „haal het eens". In Imperatiefvormen heeft *ka*, dat ook vraagparticel is, de functie het bevel wat te verzachten, zoals *lah* in het Maleis; bv.: *tiṅkannika:* „grijp het eens", *benna'ka:* „geef het mij eens", *ade'ka:* „zeg eens".

Iamo dipa'ulaṅan te: „Dit werd als touw gebruikt".

Hier is het aanw. vnw. *te* van *iamo*, waarmede het meestal verbonden is, gescheiden door het tussengevoegde werkwoord. Eveneens ook in: *iamo dipariuan uma te:* „Hiermee wordt het rijstveld bewerkt". In de zin: *iamo gandaṅ te dipannoni:* „Dit is een trom, die geslagen wordt" is *te* door het substantief van *iamo* gescheiden.

Ta'pian: „kaf" is een *an*-afleiding van *ta'pi:* „wannen", waarin de an-afleiding het resultaat van de handeling te kennen geeft.

Ma'peagi of *ma'piagi:* „wachten, de termijn of het tijdstip trachten te bereiken"; *agi:* „een termijn of tijd vaststellen" *naagianni:* „hij rekende uit ten opzichte van"; *agi* en *agi²:* „ongeveer": *agi saṅbulanmo:* „ongeveer een maand reeds" vgl. Boeg. *agi* = *aga:* „wat?", *agi²:* „wat het ook zij".

Ampu: „heer, eigenaar van" komt in enkele samenstellingen voor, als *ampu banua:* „heer van het huis", *ampu padaṅ:* „heer van de bodem, de god van de bodem"; *naampui:* „hij bezit het".

Inan: „slaapvertrek", *inan* betekent eig. plaats" en is in de bovengenoemde betekenis een verkort *inan mamma':* „slaapplaats". De Toradja-huizen zijn met de voorgevel naar het Noorden gericht. De ruimte vóór de voorgevel onder het overhangende naar boven schuin toelopende dak een soort van gallerij, die vaak afgeschut is, heet: *taṅdo'*, ook wel *paladan* en *bo'do' (sangalla', Ma'kale)*, of *tambiṅ* (Kesu', Rante Pao). *Paladan*, is meestal de naam voor erf, in het Ma'kale'se *tarampak*, eig. rand van iets betekenend. In het huis treft men vóór een vertrek aan, dat ook *taṅdo'* heet, of *paluaṅ* of *panimpaṅ*. Het middenvertrek, waar de haard zich bevindt heet: *sali*, welk woord: „vloer" betekent. Dat middenvertrek is

lager gelegen dan het vóór- en achtervertrek. Het in het Zuiden gelegen slaapvertrek heet *inan* of *sumbuṅ*, welk wordt in het Tae': „aaneenvoegen, aaneenlassen" betekent.

Nasialai: „van elkander afhalen, elkander ontrukken"; *nasiala mase:* „elkander liefde afhalen, elkander liefhebben".

Mudora bannaṅku: „jullie daarboven in mijn huis".

Dit is weer een voorbeeld van de samenstelling van een voorzetsel met een substantief, vóór welke samenstelling het pronominale prefix geplaatst wordt.

Evenals bij de op blz. 285 van M. Z. G. dl. 60 genoemde voorbeelden is het voorzetstel hier door de enclitica van het volgend substantief gescheiden.

Ma'kada: „spreken, woorden uiten"; *napa'kadai:* „hij richt het woord tot", *sipa'kada:* „met elkander spreken", *napokadanni:* „hij zegt tot".

III. ULELEAN POTTORI TONDON POTTORI BA'TA ULUNNA.
„HET VERHAAL VAN POTTORI, DE GESLAGENE, POTTORI OP WIER HOOFD GEHOUWEN WERD"

medegedeeld door

Nari van *Kondoṅan,* landschap *Tikala, Rante Pao.*

Inleiding.

Dit verhaal is er een uit een reeks van verhalen, die het volgende thema gemeen hebben: Een vrouw beledigt haar man en wordt daarom door hem geslagen, zij verdwijnt dan en wordt door haar kinderen gezocht, die na allerleï avonturen hun moeder vinden.

Het verhaal van Pottori Tondon vertelt, dat de vrouw, wanneer zij niets van de jachtbuit van den man krijgt, haar man gaat bang maken door het geluid van de gekko na te bootsen.

Deze trek wordt ook aangetroffen in het verhaal *Balapendo'* van *Gandaṅ Batu* in Ma'kale afkomstig.

Dit verhaal luidt als volgt:

Eens ging een timmerman hout hakken in het bos (een werk, waarbij men moet oppassen de boomgeesten niet te vertoornen). Zijn vrouw ging hem achterna en joeg hem vrees aan met het liedje: „*Tak, pok, Poṅ Balimbiṅ (balimbiṅ* betekent: „boomhol)" in de bomen, *Poṅ Turirik* in het water". Nadat de man was teruggekeerd, ging hij met een zwaard op zijn vrouw af, doodde haar en wierp haar in een waterplas.

Ook het verhaal: *Pia ditampe:* „De verlaten kinderen” bevat een analoge trek. Het werd in het Ma'kale'se door den Heer D. C. Prins opgetekend. Het verhaalt van een vrouw, die haar man maar op zijn eten laat wachten. Ten slotte wordt de man boos en slaat zijn vrouw met een weeflat op het voorhoofd.

De vrouw verdwijnt daarop in een waterkolk. Haar kinderen, die haar gevolgd zijn, zien haar aan de oever van die plas en omhelzen hun moeder.

Zij stijgt nu langs de regenboog naar den hemel op. Groot geworden, gaan de kinderen hun moeder achterna.

Zij komen dan aan bij een oude man, of vrouw, die zijn (haar) mais en suikerriet aan het bewaken is.

Het oudje wil de lever der kinderen opeten. Wanneer het oudje eens van huis is komt een kip den kinderen raad geven. [1]) Zij moeten zeven luizen zoeken, er één neerleggen bij de haard, één bij de drempel van de deur, één op het zolderrek, één in het voorhuis, één onder het huis en één boven aan de gevel van het huis. Die luizen zullen dan antwoord geven, wanneer het oudje de kinderen komt roepen om hen op te eten. Zelf moeten zij in een waringinboom klimmen. Zij volgen die raad op. Het oudje gaat hen zoeken, maar wordt door de luizen op een dwaalspoor geleid. Eindelik ontdekt hij de kinderen in de waringinboom.

Deze waringin groeit nu omboog tot zij tegen den hemel stoot. Zo kunnen de kinderen opklimmen ten hemel. Zij komen daar bij een huis aan en in dat huis zien zij hun moeder. Zij herkennen hun moeder wel, maar de moeder wil hen niet als kinderen erkennen, wanneer zij niet eerst enige proefstukken afleggen: water dragen in een mand, bij welke proef een paling hun te hulp komt door zich in de mand neer te leggen en de openingen met zijn huidslijm te bedekken, [2]) een mand vol gierstekorrels van de grond oprapen bij welk werk vogels en kippen komen meehelpen [3]) en daarna een heuvel en een dal vol keladi uittrekken, bij welk proefstuk wilde varkens komen helpen. [4]) Na het verrichten van die proefstukken

---

1) In het verhaal Pottori Tondon is de zwarte hagedis de raadgever der kinderen.

2) Vgl. de gelijke proefstukken, die moeten worden afgelegd in het Bare'e-verhaal: *Sumboli* en *Lagoni*, Bare'e-sprekende Tor. III No. 45 blz. 389 en de daar genoemde paralellen: vgl. ook Indische Gids Februari 1910, blz. 270 en 271.

3) Vgl. Bare'e-spr. Tor. blz. 389 en No. 103, blz. 446 en ook Rottineesche Teksten No. 13 blz. 18 vertaling (het verhaal van het meisje, dat de gedaante had van een poko-le vis).

4) Dergelijke proefstukken moeten worden afgelegd door de held in de verhalen die handelen over een hemels wezen, dat getrouwd met een aardbewoner, om een overtreding van den man naar den hemel terugkeert. De man gaat zijn vrouw achterna maar wordt pas na het verrichten van een aantal wonderdaden door haar als haar echtgenoot erkend. Van dit soort verhalen is het verhaal van Polopadañ een der stamvaders der Toradja-stammen het meest bekende type onder de Sa'dan-Toradja's.

worden zij door hun moeder als haar kinderen erkend en blijven dan bij hun moeder in den hemel.

Onder de avonturen door de beide kinderen in het verhaal van Pottori Tondon beleefd, behoort de ontmoeting met het wilde varken, dat de mangga-vruchten opeet, die de oudere broer zijn zusje toewerpt. Dit varken wordt, zoals blijkt uit het verhaal *Pia Biuṅ:* „De Wezen", gedood door het een mangga-vrucht toe te werpen, waarin een mes gestoken is. [1])

De beide kinderen — zo gaat het verhaal van Pottori Tondon verder — ontdekken vuur in de verte. Zij gaan er op af en komen aan het huis van *Indo' Orro'-Orro'*, die de beide kinderen wil verslinden. Door list weten zij zich uit het gevaar te redden. Ook in verhalen in Ma'kale in omloop, door den Heer Prins opgetekend, komt een mensenetend wezen voor, *Poṅ Orro'-Orro'* genaamd. Zo verhaalt het verhaal van *Girik Buntu sola Girik Bassi:* „Degeen, die bergen omdraait en degeen, die ijzer omdraait" van een wonderkind, *Girik Buntu* geheten, die op één dag honderd bos rijst opeet. Om van die veelvraat af te komen beveelt zijn vader hem een omvallende boomstam op te vangen. Hij brengt die boom rustig naar huis. In de rivier laat zijn vader hem een grote uitgegraven steen opvangen. Die brengt hij ook naar huis. Daarna moet hij zich in een grote kuil begeven en krijgt al de uitgegraven aarde over zich heengeworpen. Hij komt ook daar ongedeerd van af. [2]) Dan ontmoet hij *Girik Bassi.* Zij gaan te zamen naar het Noorden en zien daar een huis, dat het huis van *Poṅ Orro'-Orro'* blijkt te zijn. [3]) De beide gezellen slaan Poṅ Orro'-Orro' dan met een stuk kokospalmstam dood.

Ook het bovengenoemde verhaal: „De Wezen" verhaalt van een menseneter, *Poṅ Orro'-Orro',* die de lever der beide wezen wil opeten. Zij vluchten in een grot en lokken hem er ook in. De stenen van dat hol dringen zich op hem aan, zodat hij er tussen beklemd raakt en zo aan zijn einde komt.

De wezen trekken daarna naar het huis van zijn vrouw en werpen haar in een kuil.

Een vertaling van dit verhaal door den Heer J. Belksma verscheen in het Zendingsblad: „Alle den Volcke" 14e jaargang No. 3 en 4 (Maart en April 1920).

Vgl. ook het verhaal van de Zeven of Negen Hemelvrouwen, Bar. spr. Tor. III, No. 61, blz. 401.

[1]) Dit varken vertegenwoordigt misschien de vader, zoals de moeder in het Bare'e-verhaal van *Tandani*, Bar. spr. Tor. III, No. 93, blz. 430, haar kinderen in de gedaante van een zwijn achtervolgt en dan een lansat-vrucht toegeworpen krijgt, door welke een bamboe vlechtpen gestoken is.

[2]) Vgl. de overeenkomstige trekken in het verhaal van *Sese ntaola* en de daar genoemde paralellen. Verh. B. G. dl. LX 1e stuk blz. 3 en 8 en het verhaal van den Gulzigaard V. B. G. dl. LVI 3e stuk.

[3]) Vgl. de paralel lopende episode in het verhaal Sese ntoala, blz. 10.

Tekst met Vertaling.

Ulelean Pottori Tondon Pottori Ba'ta Ulunna.	*Het verhaal van Pottori, de Geslagene Pottori, op wier hoofd gehouwen werd.*
Den pissan naloo tu muanena Pottori Tondon moasu tama pañala'. Sulemi nala kinallo. Nakuami bainena: „Umbara tu apa mubaa".	Eens ging de man van Pottori Tondon in het bos jagen. Hij keerde terug om leeftocht te halen. Zijn vrouw zeide: „Waar is hetgeen je meebrengt?"
Nakuami: „Tae' bañ apa kuala". Nakuami bainena: „Iake den apa ma'tokke-tokke, mallaiko".	Hij zeide: „Ik heb nog niets bemachtigd". Zijn vrouw zeide: „Wanneer er iets het geluid van de gekko maakt, vlucht dan".
Loomi bainena ma'tokke-tokke, nakua: „Tokke, tokke, dipasitoke, ulunna, dipasola pattopa'na.	Toen ging zijn vrouw het geluid van de gekko maken, zeggende: „Tokke, tokke, zijn hoofd wordt er bij opgehangen, het wordt gevoegd bij het gedroogde vlees van hem".
Malemi tu muanena mallai.	De man ging wegvluchten.
Naloo bainena nalai tu kariñna, namale umbaai.	De vrouw ging toen het gedroogde vlees van hem weghalen en nam het mee.
Sulemi tu muanena nakuami lako bainena: „Ba'tu apa sae ma'tokke-tokke dio to' lantañku, dadi mallaina'?"	Nadat de man teruggekeerd was, zeide hij tot zijn vrouw: „Wat was dat, dat het geluid van de gekko in mijn hut kwam maken, zodat ik vluchtte?"
Nakuami bainena: „Aku". Naloña'mi la'bo' kayu tu ulunna.	Zijn vrouw zeide: „Ik". Toen sloeg hij haar hoofd met een hakmes.
Malemi mekkondoñ rokko liku.	Zij ging weg en sprong in een waterkolk.
Loomi tu anakna, nakua: „Pottori, Pottori Tondon, Pottori Ba'ta ulunna; kendek pasusu anakmu, tañdia'mo, luarimo, topomo unerek-erek".	Haar kinderen gingen er heen en zeiden: „Pottori, Pottori, de Geslagene, degene op wier hoofd gehouwen werd, kom naar boven uw kind zogen, het is hongerig,

Kendek-omi pasusui.

Nanangkao pasusui sule-omi rokko liku sule.

leeg van maag, het heeft flinke trek, het is maar steeds aan het huilen". Toen kwam zij telkens naar boven haar zogen. Nadat zij haar dan telkens de borst gegeven had, keerde zij weer naar de diepte terug.

Male-om tu anakna lako banuanna sule.

Haar kinderen gingen dan weer naar huis terug. [1])

Nakuami ambe'na: „Apara mubenni toe adimmu annama- ro'-sonra?" Nakuami: „Lakkia'-kia' bañ".

Toen zeide hun vader: „Wat geef je je zusje toch, dat het zo dik is?" Zij zeide: „Alleen maar wilde frambozen".

Namasiaño male-omi lako biriñ salu, nakuami: „Pottori Tondon Pottori Ba'ta ulunna kendek pasusu anakmu, tañdia'mo luarimo".

Den volgenden morgen gingen zij weer naar de oever van de rivier en zeiden: „Pottori, de Geslagene, Pottori, op wier hoofd gehouwen werd, kom naar boven uw kind zogen, het is hongerig en leeg van maag".

Kendek-omi pasusui.

Zij kwam weer naar boven haar de borst geven.

Nanañkao pasusui sule-omi rokko liku.

Nasule-omi tu anakna lalo banua.

Nadat zij haar weer de borst had gegeven, keerde zij weer naar de diepte terug. En haar kinderen keerden weer naar huis terug.

Namagi'gi' ambe'na, loomi natiro.

Hun vader was zeer vergrimd, hij ging er op uit om te kijken.

Nakuami: Pottoro Tondon, Pottori Ba'ta ulunna kendek pasusu anakmu, tañdia'mo, luarimo, topomo, unerek-erek.

Hij zeide: „Pottori, de Geslagene, Pottori, op wier hoofd gehouwen werd, kom naar boven uw kind de borst geven, het is hongerig en leeg van maag, het heeft flinke trek en is maar steeds aan het huilen".

[1]) In het Modole'se verhaal: „De Biaraplant" (zie G. J. Ellen: Verhalen en Fabelen in het Modole (Halmahera) B. K. I. dl. 72, 1916 blz. 227) wordt verhaald dat kinderen door hun moeder verlaten worden en haar achterna gaan. De moeder drukt dan telkens voor de jongste wat melk uit in een palmblad en breekt daarna haar borst af, opdat haar kind er zich mee kunne voeden. Die borst wordt in den grond begraven en er rijst een wonderboom uit op. In een Tobelorees verhaal: „Vertelling van de vrouw, die vooruitging (Tob. verhalen door den Heer A. Hueting uitgegeven B. K. I. 7e volgz. dl. VII, 1907 blz. 277) wordt verhaald, dat de moeder voor haar kind telkens haar melk uitdrukt in een schelp.

Kendek-omi dio mai pasusui.	Toen kwam zij weer naar boven om haar de borst te geven.
Tarru'rumi la'ka', apa malaṅṅo' natoe.	Terstond omvatte hij haar, maar hij had iets glads te pakken.
Malemi rokko liku sule.	Zij keerde naar de diepte terug.
Sulemi anakna lako banua.	De kinderen keerden naar huis terug.
Na masiaṅ male-omi lako biriṅ salu naseṅoimi dio.	Den volgenden morgen gingen zij weer naar de oever van de rivier en zongen haar daar weer hun lied toe.
Nakua: „Pottori Tondon, Pottori Ba'ta ulunna, kendek pasusu anakmu, taṅdia'mo, luarimo, topomo unerek-erek".	Zij zeiden: „Pottori, de Geslagene, Pottori, op wier hoofd gehouwen werd, kom naar boven uw kind de borst geven, het is hongerig, leeg van maag en heeft een flinke trek, steeds maar huilende".
Male baṅmi rundunan biriṅ, salu. Iannalambi' lakkia' misa' napa'dua adinna; ianna da'dua nasimisa'i, ianna tatallu nasimisa'i assaṅpiak.	Zij liepen maar langs de oevers van de stroom. Wanneer zij bij een wilde framboos kwamen dan deelde zij die met haar jongere zusje, wanneer het er twee waren, dan namen zij er ieder één, waren het er drie dan namen zij er ieder anderhalve.
Ta'kala nalambi' pao laṅanmi nateka'. Nabuaṅanni adinna do mai.	Daarop kwamen zij bij een manggaboom en klom zij er in naar boven. Zij wierp (de vruchten) naar beneden, haar zusje toe.
Sae-omi bai lampuṅ ussa-maṅi.	Toen kwam er weer een wild varken ze ophappen.
Nakuami tu kakanna: „Mari'piko adi'".	De oudste zeide: „Houd je stil, zusje".
Nabuaṅan-omi do mai nakua: „Da' mualai te". Na'buaṅi do mai; saemi bai lampuṅ ussamaṅi.	Zij wierp er haar weer toe naar beneden en zeide: „Neem deze niet". [1] Zij wierp ze naar beneden, toen kwam een wild varken ze ophappen.

[1] Zoals uit het bovenvermelde verhaal van „De Wezen" blijkt, is dat de mangga, waarin het mes gestoken is, welke vrucht het varken dan opeet en zodoende gedood wordt.

Nakuami adinna: „Teba', teba' bai appuṅ, kaka'".

Nakuami: „Pari'piko adi".
Nameṅkalao do mai tu kakanna, malemi meapi lako banuanna Indo' Orro'-Orro'.
Nakuami Indo' Orro'-Orro': „La mipatumbari tu api, pia?" Nakuami: „La kipantunui kosik".

Nakuami Indo' Orro'-Orro': „Misa' kosik misa' nakande nene'mu".

Nakua-omi: „Apa toṅan la mutunu, appo?"
Nakua: „Bukka'-bukka' bosi, nene'". Nakua: „Misa' buṅkaṅ, misa' nakande nene'mu". Nakua-omi: „Apa toṅan, appo?"
Nakua: „Bai appuṅ, toṅan, nene".

Nakuami: „Appoku, appoku". Nabemmi api, namale ntunui tu bai lampuṅ. Namaṅka ntunui nasampanni.

Nakua tu pia: „Benni adiṅku tu lette'na". Nakua Indo' Orro'-Orro': „kalette'-lette'ko".

Nakuami: „Iatu taliṅanna".
Nakuami: „Kataliṅa-liṅako". Nakua-omi: „Iatu atena". Nakua:

Toen zeide de jongste: „Trap, trap, daar is een wild varken, zuster!"
Zij zeide: „Houd je rustig, zusje!"
De oudste daalde nu naar beneden en ging vuur halen in het huis van Indo' Orro'-Orro'.
Toen zeide Indo' Orro'-Orro': „Wat moet je met dat vuur kind?" Zij zeide: „Wij willen er stekelbaarsjes mee braden".
Indo' Orro'-Orro' zeide: „Eén stekelbaarsje, één eet je grootmoeder".
Zij zeide weer: „Wat ga je nu werkelik braden, kleinkind?"
Zij zeide: „Rotte krabjes, grootmoeder". Zij zeide: „Je grootmoeder zal één krab eten één". Zij zeide weer: „Wat nu heus, kleinkind?" Zij zeide: „In werkelikheid een wild zwijn, grootje". [1])
Toen zeide zij: „Kleinkind, kleinkind". Zij gaf haar vuur, toen gingen zij het wilde zwijn schroeien. Nadat zij het geschroeid hadden, sneed zij het in stukken.
Het kind zeide: „Geef de poot aan mijn zusje". Indo' Orro-Orro' zeide: Dan wordt je belust op poten".
Zij zeide: „De oren".
Zij zeide: „Dan wordt je nieuwsgierig". [2]) Zij zeide toen weer:

---

[1]) Het Rottinese verhaal: „De twee Wezen", Rottineesche Teksten No. 57, blz. 79 van de vertaling, geeft de verklaring waarom het oudste meisje ten slotte moet bekennen, dat zij een varken wil braden, het vuur zal n.m.l. uitgaan, als zij een ander dier dan het genoemde gaat braden.

[2]) Alleen de uitdrukking: *kataliṅa-liṅa:* „nieuwsgierig, eig orig" bestaat in de spreektaal, de andere als: *kalette'-lette', kaate-ate* zijn analogie-vormingen daarvan en worden hier schertsenderwijze als taalspelletje gebezigd.

„Kaate-ateko".

Ta'kala nataami Indo' Orro'-Orro'. Nataaimi mintu'na kalena.

Nakua: „Taanna lette'ku, taanna limańku, taanna matańku, taanna uluńku".

Ta'kala napura tu bai misa' nataan kalena.
Malemi napatama baka.

Malemi naeńe, naundi tu pia'-pia' da'dua.

Ta'kala nalambi' batu.
Nakuami: „Tikadań bakamu, nene'". Nakuami: „Sondokkanni, appo".
Naalai lammai tu duku' bai napatama batu.
Lambi'-omi batu, nakuami tu pia: „Tikadań bakamu, nene'".
Nakuami: „Sondokkanni, appo".

Naalai pia lammai tu duku' bai.

Ta'kala nalambi' bannanna tu Indo' Orro'-Orro'.
Nakuami lako muanena: „Karańi mati' inde duku' bai, e!" Nakuami muanena: „Misa'i tu batummu. Ma'batu-batu ara'mu ma'lalikan barokomu pada pesańle lilamu pada ullin talińammu".

Nakuami Indo' Orro'-Orro': „Ke kurarań, kurarańi ke kudarenerenei annato'do tu elo'mu angkurantańko pebusuk".

De lever". Zij zeide: „Dan wordt je belust op lever".
Daarop verdeelde Indo' Orro'-Orro' het. Zij verdeelde het gehele lichaam.
Zij zeide: „Het deel voor mijn voet, het deel voor mijn hand, het deel voor mijn oog, het deel voor mijn hoofd".
Toen had zij het ene varken geheel voor zich zelf verdeeld.
Toen ging zij het in de draagkorf stoppen.
Zij ging er mee weg op haar rug, de beide kinderen achter haar aan.
Daarop kwamen zij bij stenen.
Zij zeiden: „Uw draagkorf blijft haken, grootje". Zij zeide: „Licht ze op, kleinkinderen".
Zij haalden het varkensvlees er uit en deden er stenen in.
Toen zij weer bij stenen kwamen, zeiden de kinderen: „Uw draagkorf blijft vastzitten, grootje". Zij zeide: „Licht ze op, kleinkinderen".
Toen haalden de kinderen er het varkensvlees uit.
Daarop bereikten zij het huis van Indo' Orro'-Orro'.
Zij zeide tot haar man: „He, pak dit varkensvlees aan". Haar man zeide: „(Pak) jij die stenen allen maar aan. Stenig is je borst; als haardstenen je keel; als een scheplepel je tong; als een deksel van een kookpot je oren".
Toen zeide Indo' Orro'-Orro': „Wanneer ik het rooster, ik het rooster, wanneer ik het pof, dan zal je de mond overlopen, dan zal

Namagi'gi' tu Indo' Orro'-Orro', nalampa'nakanni tu batu, natisambo'-sambo'.

Natiroi Indo' Orro'-Orro' batu asangra ia, malemi Indo' Orro'-Orro' rundunanni tu lalan.

Ta'kala nalambi'i toe pia biuñ da'dua marassanmo napioñ.

Nabu'tu tu Indo' Orro'-Orro' sule. Ta'kala namale mbaai tu pia da'dua la napelompoi.

Napadio bañmi suu.

Napakandei, malompomi.

Nakuami Indo' Orro'-Orro': „Matumbami lompomu, appo?" Nakuami: „Mane metai isi".

Nakuami: „Pirañ, pirañ bulanpa kumane kandeko".

Ta'kala natiroi Indo' Orro'-Orro', nakua: „Matumba toñanmi lompomu appo?"

Nakuami ampona: „Metibakmo, nene'".

Ta'kala malemi toe Indo' Orro'-Orro' rokko salu unasai isinna.

Ta'kala lambanmi tu bulilik daa.

Nakuami tu Indo' Orro'-Orro': Bulilik kalamban-lamban sa'sak

ik je met de vuist te lijf gaan".

Toen vergrimde Indo' Orro'-Orro', zij wierp de stenen naar links en rechts weg.

Toen Indo' Orro'-Orro' zag, dat het allemaal maar stenen waren, ging zij de weg weer aflopen.

Daarop bereikte zij de beide weesjes terwijl die het (varkensvlees) in bamboe aan het koken waren.

Toen kwam Indo' Orro'-Orro' weer voor den dag. Daarop nam zij de beide kinderen mee om ze vet te mesten.

Zij zette hen maar op de plaats naast de haard neer.

Zij voedde ze, zij werden dik.

Toen zeide Indo' Orro'-Orro': „Hoe staat het met jullie dikte, kleinkinderen?" Zij zeiden: „Onze omvang is pas zo, dat ze net de moeite waard is om als etensresten tussen de tanden weggehaald te worden". [1])

Zij zeide: „Nog een paar maanden, dan kom ik je opeten".

Daarna bekeek Indo' Orro'-Orro' hen en zeide: „Hoe is het dan toch werkelik met jullie dikte gesteld, kleinkinderen?"

De kleinkinderen zeiden: „Wij zijn al opgeschoten, grootje".

Daarop ging Indo' Orro'-Orro' naar de rivier haar tanden scherpen.

Toen stak een zwarte hagedis (de rivier) stroomopwaarts over.

Indo' Orro'-Orro' zeide: „De zwarte hagedis steekt heen en

---

1) In het verhaal: „De verlaten Kinderen" antwoorden de kinderen op de vraag, hoe groot hun lever is, dat zij zo groot is als een kleine wan.

kapendolo-dolo la nasaina' isiṅku la uṅkandena' ampoku ke kupasaṅsuakanni.

Nakuami tu bulilik: „Apa, apara nakua te Indo' Orro'-Orro'?"

Natole-omi tu bulilik lamban.

Nakuami tu Indo' Orro'-Orro': „Bulilik kalamban-lamban sa'sak kapendolo-dolo la nasasaina' isiṅku la uṅkandena' ampoku ke kupasaṅsuakanni".

Ta'kala namale te bulilik umpokadanni te pia da'dua nakuami: „Saroina' kupokadaṅkomi ulelean".

Nakuami tu pia: „Apara la kusaroanko, bulaanraka?" Nakuami bulilik:
„La kupatumbari tu bulaan?" Nakuami: „Na apa ia?" Nakuami: „Bo'bo'? Nakuami bulilik: „Iamo".

Nakuami „Alako tuma mupalo'i sumbuṅ alako timayoṅ mupadajai sali, alako talla mupadioṅi to issoṅ.

weer over, de huishagedis gaat steeds (voor ons) uit, ik ga mijn tanden scherpen, ik ga mijn kleinkinderen opeten, wanneer ik ze in één hap zal verslinden".

Toen zeide de zwarte hagedis: „Wat zegt toch Indo' Orro'-Orro' hier?"

De zwarte hagedis ging weer naar de overkant.

Indo' Orro'-Orro' zeide: „De zwarte hagedis steekt heen en weer over, de huishagedis gaat steeds (voor ons) uit, ik ga mijn tanden scherpen, ik ga mijn kleinkinderen opeten, wanneer ik ze in één hap zal verslinden".

Daarop ging de zwarte hagedis het den beiden kinderen vertellen en zeide: „Beloon mij, dan zal ik jullie een verhaal vertellen".

De kinderen zeiden: „Waarmee zal ik je belonen, met goud?" De zwarte hagedis zeide:
„Wat moet ik met goud doen?"
Zij zeiden: „Wat dan?"
Zij zeiden: „Gekookte rijst?"
De zwarte hagedis zeide:
„Ja, daarmee".

Hij zeide: „Haal een kleerluis en leg die in het slaapvertrek in het Zuiden neer, haal een wandluis en leg die in het middenvertrek in het Noorden neer, haal een vlo en leg die beneden bij het rijstblok neer". [1])

---

[1]) Hier treedt dus de zwarte hagedis op als bode van de voorouders, die de kinderen raad willen geven tegen het hun dreigend gevaar, vgl. Tontemboansche Teksten, blz. 36 van de vertaling. In het verhaal: „De verlaten Kinderen" krijgen de kinderen de raad zeven kleerluizen op verschillende plaatsen in het huis neer te leggen, vgl. ook T. B. G. dl. VL, No. 33, blz. 373.

Ta'kala nasaemo toe Indo' Orro'-Orro' nakua: „O appo.

Nakuami tuma lo' sumbuṅ: Oe". Namale sau' sumbuṅ nakuami lo' sumbuṅ: „O' appo!"

Nakuami timayoṅ daa sali: „Oe".

Namale rekke sali.

Rampo rekke sali, nakua: O appo!"

Mebali-omi talla dio to' issoṅ.

Male-omi rokko to' issoṅ.

Natiroi toe bayo-bayona ampona dioṅ paluṅan-bai, nasa'pakki, natipa'dua tu paluṅan bai.

Nakuami tu nene'na:
„Rokko, rokkoko kaluku laṅan, laṅanko rumbia'".

Nakuami tu ampona:
„Laṅan, laṅanko kaluku rokko, rokkoko rumbia".
Ta'kala natu'tunmo laṅi' tu kaluku.

Nakuami tu pia da'dua:
„Ianna dio kabu'tuan allo tu indo'ku, soṅka lu lakoko, ianna dio kalambunan allo, soṅka lu lakoko. Ianna daa ulunna salu tu indo'ku, soṅka lu rekkeko, ianna

„Daarop kwam Indo' Orro'-Orro', zij zeide: „Hé, kleinkinderen!"
Toen zeide de kleerluis in het Zuiden in het slaapvertrek: Ja".
Zij ging Zuidwaarts naar het slaapvertrek en zeide in het slaapvertrek, in het Zuiden:
„Hé, kleinkinderen.
De wandluis in het middenvertrek in het Noorden zeide:
„Ja". Zij ging nu Noordwaarts naar het middenvertrek.
Noordwaarts in het middenvertrek aangekomen, zeide zij: „Hé kleinkinderen".
Toen antwoordde de vlo weer in het rijstblok.
Zij ging nu weer naar beneden naar het rijstblok.
Zij zag de schaduw van haar kleinkinderen in de varkensetensbak beneden, zij hapte er naar, toen spleet de varkensetensbak in tweeën.
Hun grootmoeder zeide:
„Ga gij naar beneden, kokospalm, ga gij naar boven, keladiplant". [1])
De kleinkinderen zeiden:
„Ga gij naar boven, kokospalm, ga gij naar beneden, keladiplant".
Daarop verhief de kokospalm zich tot aan den hemel.
Toen zeiden de beide kinderen:
„Wanneer moeder zich in het Oosten bevindt, val dan daarheen om, wanneer zij zich in het Westen bevindt, val dan daarheen om. Wanneer onze moeder

---

[1]) De kinderen hebben zich n.m.l. uit de voeten gemaakt en zijn in een kokospalm geklommen; het oudje tracht nu door haar toverspreuk de kokospalm te laten dalen en de keladiplant te laten stijgen om zo de kinderen te kunnen bereiken.

lo' polo'na wai tu indo'ku, sonka lu sau'ko".

zich in het Noorden aan de oorsprong van de rivier bevindt, val dan stroomopwaarts om, wanneer moeder zich in het Zuiden bij de uitmonding van de rivier bevindt val dan stroomafwaarts om".

Ta'kala nasonka lu lako mata allo.

Daarop viel hij naar het Oosten om. [1])

Rampomi tu kaluku lan tana lu ba'bana indo'na.

De kokospalm kwam te recht in het midden van de deur van hun moeder.

Nalambi'mi toe indo'na umpakande bai.

Zij troffen hun moeder aan terwijl zij bezig was de varkens te voeren.

Nakuami tu pia: „Benni kita, adinku sidi' tu kamban baimmi".

Toen zeiden de kinderen: Geef ons, mijn zusje en mij wat van die varkenspap".

Nabemmi indo'na.

Hun moeder gaf hun die.

Nakua: „Kualankomi kutummi". Nalanni anakua tu kutunna indo'na.

Nabillei anakna tu beluakna indo'na. Nakittai anakna tu bankena indo'na do ulunna, tumani'mi anakna. Nakuami tu indo'na: „Apara tu meto'doi mai?"

Zij zeide: „Ik zal U Uw luizen weghalen". Toen nam het kind de luizen van haar moeder weg. Het kind scheidde de haren van haar moeder. Toen de kinderen de wonden op het hoofd van haar moeder zagen, weenden zij. Hun moeder zeide: „Wat druppelt hier toch neer?"

Nakuami tu anakna:

„Mbai wai tarampak to'do. Nakuami tu indo'na: „Tadio'-dio' pole".

De kinderen zeiden:

„Misschien is het de drup van de dakrand". Hun moeder zeide: „Laten wij het opnieuw wassen".

Nadio'-dio' to, nabillei-omi anakna. Nakua: „Apa tonanra toe meto'doi?"

Zij wastte het, het kind scheidde het weer. Zij zeide: „Wat druppelt daar toch werkelik neer?" Zij zeiden:

Nakuami: „Mbai wai tarampak". Natinara indo'na lanan toe pia toemani'.

Nakuami indo'na: „Mutumani'ra lai?"

„Misschien het water van de dakrand". Toen keek de moeder naar boven naar de schreiende kinderen. De moeder zeide: „Wat is het dat jullie schreien, meisjes?"

[1]) De hemelstreek, waarheen men zich richt bij de offers aan de deata, de goden.

Nakuami tu pia: „Iari kutumañi, susi bañ ulunna indo'ku te, naba' ta ambe'ku te".

Sasa indo'na raka'i tu anakna, nakua:

„Anakkura iate!"

Naalanni wai indo'na narodoi toe sadañna, naloo' benni bo'bo'.

Nañka kumande, nakuami indo'na: „Daakomi para misa', milo' para misa'.

Nabenni batu indo'na.

Namasai-sai saemi toe saa. Nakoea:

„Apa tobutau-tau appuñ buandara-dara dua buanak datu lumomban?"

Nakuami tu indo'na te pia: „Aku loo mambaa dalle ina', kubuallo".

Malemi lako suu tu saa, kolik kalena.

Na'mamma' tu saa, nabuañi pia daa mai para tu batu, tae'mo nasa'diñ saa.

Loomi napapandanni pinta' bulo.

Naboloi wai lassu tu tedoñ rokko bale; nameteba'-teba' tu tedoñ dioñ bala.

Napolo-poloi pinta' bulo tu saa, ta'kala namate.

Het kind zeide: „Daarom huil ik, dit is als het hoofd van mijn moeder dat geslagen werd door mijn vader".

Toen vloog de moeder haar kinderen om den hals en zeide:

„Dit zijn dan toch mijn kinderen.

„Hun moeder haalde hun water, zij spoelden zich de mond en zij ging hun rijst geven.

Nadat zij gegeten hadden, zeide hun moeder: „Laat een van jullie op het rek in het Noorden en een op het rek in het Zuiden gaan zitten".

De moeder gaf hun een steen.

Na verloop van enige tijd, kwam de pythonslang.

Hij zeide:

„Wat is dat voor bosmensengeur, een lucht van twee maagden, een lucht van rondzwervende koningskinderen".

Toen zeide de moeder der kinderen: „Ik was zoeven aan het wieden van de maisaanplant en heb daardoor een geur van de buitenlucht aan mij".

De pythonslang ging al kronkelend naar de hoek naast de haard. Toen de slang sliep, wierp het kind van het rek in het Noorden de steen op de slang neer, maar hij merkte er niets van.

Zij ging daarop een stuk bamboekoord over hem heenleggen.

Zij goot warm water over de buffel neer beneden in de stal onder het huis; toen begon de buffel beneden in de stal te trappen. Het bamboekoord sneed de slang nu midden door en toen was hij dood. [1])

1) Volgens een andere verhaler van deze vertelling zou het meisje een strik

Aantekeningen.

De naam *Pottori* bestaat uit het lidwoord voor eigennamen van mannen *Poṅ*, welks nasaal zich wel eens assimileert aan de volgende medeklinker, bv. *Posseba* uit *Poṅ Seba, Pottala* uit *Poṅ* Tala, de held van het hieropvolgende verhaal. Overigens weet ik deze naam niet te verklaren.

Loo is een veelgebruikte nevenvorm van *lao* en dit is oorspronkelik *lako:* „gaande naar", hetgeen als voorzetsel: „naar" in gebruik is.

Moasu, een *mo*-afleiding van *asu:* „hond", betekent: „jagen". In het district Rano in Ma'kale bezigt men de *maṅ*-afleiding: *maṅasu.*

Ma'tokke-tokke betekent het geluid maken van de *tokke:* „de gekko, Mal.: *tokek.*

Mallai: „vluchten, weggaan" is een *ma'*-afleiding van *lai,* Mal. *lari.* De oudere vorm van *ma', mar,* welks slotmedeklinker in het Tae' tot hamzah geworden is, komt niet voor in het Tae'. In een woord als mallai is de *r* van *mar* niet afgevallen en tot hamzah geworden, maar heeft zich aan de volgende *l* geassimileerd; vóór een *s* is het prefix *mas* geworden bv: *massura':* „snijden, graveren, ook schrijven", *passura':* „snijder"; *massailo:* „de sailo-zang zingen", *massima:* „de sima, belasting betalen".

Dipasitoke' ulunna: „Zijn hoofd wordt er bij opgehangen" bevat een woordspeling op het voorafgaande: *tokke-tokke.* In *pasitoke'* heeft *si,* het prefix, dat gewoonlik het wederkerige in de handeling uitdrukt, de betekenis van: „te zamen met, bij".

Pattopa': „gedroogd vlees, gekruid met citroen en andere kruiden", *kariṅ,* Mal. *keriṅ:* „gedroogd buffelvlees", *busak:* „gedroogd varkensvet".

Naloṅa'mi la'bo' kayu tu ulunna: „hij sloeg met een kapmes op haar hoofd"; in deze zin volgt, zoals vaak het geval is in het Tae' het werktuig, waarmede de handeling verricht wordt, in de zin onmiddellik op het werkwoord en daarachter vindt de patiens zijn plaats.

Labo' kayu: „kapmes"; het enkele *la'bo'* betekent: „zwaard".

Ulunna: „zijn hoofd"; er zijn in het Tae' verschillende op een klinker uitgaande substantieven, die een nassal ingevoegd krijgen vóór het possessief-suffix, welke nasaal door de volgende medeklinker naar zijn geslacht wordt overgebracht bv.:

---

om de hals van de slang gelegd hebben, welke strik met het andere uiteinde aan de poot van de buffel bevestigd werd. Door het trappen van de buffel zou dan de strik aangehaald zijn en de slang geworgd zijn. *Pinta' bulo* betekent ook: „een bamboestok, welks uiteinde gespleten is en waarin een steen geschoven is. Hiermee slaat men elkaar.

banua-ṅ-ku: „mijn huis"
banua-m-mu: „je huis"
banua-n-na: „zijn huis"
banua-n-ta: „ons huis" (incl.)
banua-ṅ-ki: „ons huis" (excl.)
banua-m-mi: „uwlieder huis"
banua-n-na: „hun huis".

Dit geldt van alle substantieven, die uitgaan op *i* en *u* bv.: *kayuṅku:* „mijn boom", *kutunna:* „zijn hoofdluis", *walimmu:* „je vijand", *puntinta:* „onze pisangs".

Van de op *a* uitgaande substantieven krijgen er sommige wel de nasaal ingevoegd, andere niet bv.: *umaṅku:* „mijn sawah", *gamaraṅki:* „onze stem"; *apammi:* „hetgeen van ulieden is"; maar *raraku:* „mijn bloed", *solamu:* „je gezel", *seppata:* „onze broek".

De op *e* en *o* uitgaande substantieven krijgen het possessief-suffix aangehecht zonder invoeging van een nasaal bv.: *pareku:* „mijn rijst", *alemu:* „je mat"; *lindona:* „zijn gezicht", *ampoki:* „ons kleinkind".

Mekkondoṅ: „springen"; het voorvoegsel *me-* betekent in het algemeen: „trachten naar, pogen te bereiken, zoeken naar, uitgaan op", zie de voorbeelden M. Z. G. dl. 58 blz. 231.

De werkwoorden, die een beweging te kennen geven, hebben daarom meestal het voorvoegsel: *me*, daar die beweging geschiedt om een zeker doel te bereiken bv.: *mendadi:* „worden", *menbali-bali:* „van gedaante veranderen", *messaile:* „het hoofd omwenden", *mentia':* „vliegen", *meṅkalao:* „afdalen". Ook wordt vaak de reflexieve vorm van het w.w. door *me-* uitgedrukt, b.v.: *mendio':* „zich baden", *membase:* „zich de handen of voeten wassen" *mendau':* „zich het gezicht wassen", *mendaraṅ:* „zich warmen". In al deze woorden vertoont *me* de met nasaal gesloten vorm. Naast de open vorm van het prefix *me*, komt vaak de met nasaal gesloten vorm voor bv.: *mebali:* „antwoorden", *membali-bali:* „van gedaante veranderen", *mekoetana:* „vragen", maar *meṅkagarri':* „om vergiffenis vragen".

Liku: „een diepe plaats in een stroom", *maliku:* „diep" = *mandalan.*

Taṅdia: „hongerig" l.t.l. „niet verzadigd", het met *taṅ:* „niet" samengestelde *dia':* „verzadigd".

Ook de eigennaam: *Takkebuku* voor *Taṅkebuku*, de naam van de mythiese oer-rijst is op deze wijze gevormd; *Takkeboekoe* betekent: „geen pitten hebbende"; *buku* betekent in het Tae' zowel: „gebeente, graat", als „pit van een vrucht".

Unerek-erek is een geluidnabootsend woord om het schreien uit te drukken, een andere vorm is *ma'kerek-kerek*. Andere schrei- en schreeuwaanduidende woorden zijn: *nuruk-uruk:* „schreien van vrouwen", *norron-orron:* „krijten, luid uitwenen van mannen", *kumirik-mi'rik* en *kumarak-marak:* „huilen van kleine kinderen". In vormen als *nerek-erek* is het voorvoegsel geplaatst vóór de herhaalde w.w.-stam, in vormen, als *kumirik-mirik* is het twede woord een gedeeltelike herhaling van het eerste, dat *um* ingevoegd heeft. *Kumirik* gaat op een stam *kirik* terug, een oudere vorm van *kerek*.

Magi'gi: „grimmig, nijdig", vgl. Tae' *keke':* „bijten", Mal.: *gigit:* „bijten".

Tarru'ru: „terstond er op losgaand, er recht op afgaand", Ma'kale: *tarru'liu*. Dit woord bestaat uit het element: *tarru':* „recht op af", Mal.: *terus* en *liu:* „daar er" Rante Pao: *lu*. Door assimilatie van de *l* aan de voorafgaande *r* van *tarru'* is *lu* tot *ru* geworden.

La'ka': „aangrijpen, beetpakken", *sila'karan:* „elkander omvatten"; verwant is *raka' siraka':* „omhelzen", Tontemb. *rakep*, Mal.: *dekap*.

Malaṅṅò: „glibberig, glad"; *malaṅo* betekent: *dronken*", vgl. voor het laatste woord: Negrito's: *laṅo*, Bare'e id., Minah-*laṅu:* „zeeziek".

Masiaṅ: „de volgende morgen, morgen" eig. „wanneer het weer licht is"; *melambi":* „s' morgens, 's ochtends vroeg", *manikale':* „morgenochtend in de vroegte".

Rundunan: „volgende"; naast de stam *rundu':* „volgen", komt een *rundun* voor; *male urrundunan:* „gaan volgen bv. van een vrouw, die haar man het eten na komt brengen op het rijstveld"; verderop in dit verhaal treft men die uitdrukking aan: *rundunan tu laian:* „de weg volgende"; *dipasirundunan:* „elkaar in geregelde volgorde laten volgen, gezegd van de verschillende ceremoniën van een plechtigheid of een geheel van voorschriften".

Lambi': „bereiken", *melambi':* „'s morgens vroeg, de zon klimt op om het zenith te bereiken".

Nasimisa'i: „zij namen elk een"; het prefix *si* heeft ook een distributieve betekenis, bv: *simisa' saṅallo:* „één per dag, elke dag één", *sitallu katte' saṅallo:* „drie dubbeltjes per dag"; *simisa'-misa':* „één voor één, elk voor zich".

In de uitdrukking *nasimisa'i assañpiak:* „zij namen er ieder anderhalve" is *si* voorgevoegd vóór de woorden *misa' assañpiak:* „één en een half. Feitelik moest het achtervoegsel *i* achter de gehele uitdrukking, achter *assañpiak* gevoegd zijn, maar *misa'* heeft de *i* van het achtervoegsel naar zich toe getrokken, waarbij analogie werking van het voorafgaande *nasimisa'i* in het spel is.

De verbinding van twee telwoorden geschiedt door het woordje *an*, hetwelk proclities vóór het volgende telwoord wordt gevoegd bv: *duañpulo andua:* 22, *duañpulo antallu:* 23. De nasaal van dit *an* wordt door de volgende medeklinker naar zijn geslacht overgebracht bv.: *duañpulo ampitu:* 27, *duañpulo añkaraua:* 28 en zo ook *misa assañpiak:* „anderhalf". *Piak* heeft de betekenis van: „overlangs doorsplijten", *sañpiak of sappia'* van geld gebezigd, betekent een halve RD: *f* 1.25, terwijl *sañpolo* de betekenis heeft van ½ kwartje: 12½ cent.

Lañanmi nateke': „hij klom naar boven"; *lañan* wordt hier als bijwoord gebruikt en staat vóór het w.w., dat het bepaalt.

Mari'pi: „stil, ergens blijven" is een nevenvorm van *rapa':* „stil, stil ergens blijven".

De meeste adjectieven in het Tae' bezitten het voorvoegsel *ma* bv: *malonpo:* „dik", *matua:* „oud", *masuli:* „duur", *maraa:* „goedkoop".

Sommige adjectieven nemen het voorvoegsel *ma* niet aan, bv.: *bitti':* „klein", *dia':* „verzadigd", *si'pi',:* „nauw", *boyo':* „vermoeid". Over de met *ka*-gevormde adjectieven werd reeds gesproken in M. Z. G. dl. 60, blz. 272.

Er zijn ook adjectieven, die een enkele maal met, maar meestal zonder het prefix *ma-* voorkomen bv.: *masugi':* „rijk" naast *sugi', wai masakke:* „koud ongekookt water" naast *wai sakke, wai malassu:* „warm water" naast *wai lassu.* De adjectieven, die *ma-* voorvoegen, komen, wanneer zij attributief gebruikt worden, vaak voor in de vorm zonder *ma:* bv.: *tau tua:* „een oud mens", *bai lompo:* „een dik varken", *tedoñ dodoñ:* „een magere buffel", *punti tasak:* „rijpe pisang", *manik riri:* „gele kralen". Worden deze adjectieven predicatief gebruikt, dan nemen zij het prefix *ma-* vóór zich: bv.: *tau iate matuamo:* „dit mens is oud", *bai iate malompomo:* „dit varken is vet" *tedoñ iate madodoñmo:* „deze buffel is mager".

Appuñ: „wild" is kindertaal voor *lampuñ.*

Meñkalao: „afdalen"; het met nasaal gesloten voorvoegsel *me* staat hier vóór de secundaire stam *kalao,* van den stam: *lao:* „gaan".

Meerdere voorbeelden van me(ṅ) vóór een secundaire met *ka-* gevormde stam zijn: *meṅkalosso':* „schuld belijden", *meṅkagarri':* „om vergiffenis vragen, *meṅkatoba':* „berouw hebben.

Verschillende adjectieven die gevormd zijn met het bovengenoemde *ma*, het prefix van het intransitivum-passivum, hebben *ka* als vormen van den verbaalstam. Deze w.w. vormen krijgen vaak het suffix *-i* aangehecht, bv: *mamase:* „mild, deernis hebbend met", *nakamasei:* „hij ontfermt zich over", *maduaṅ:* „begerend", *nakaduani:* „hij begeert het", *maro':* „onder het verbod staan van rijst te eten", *nakaro'i:* „hij houdt het verbod van rijst eten ten opzichte van", *masiri':* „beschaamd", *nakasiri'i:* „hij is beschaamd voor", *mataku':* „bevreesd", *nakataku'i:* „hij is bevreesd voor".

Ka in deze vormen is te vergelijken met Sang. en Tontemb. *ka* (zie Dr. Adriani, Sangireesche spraakkunst, 1893, blz. 81 vgld. en N. Adriani en M. L. Adriani-Gunning: Hoofdstukken uit de spraakkunst van het Tontemboansch, 1908, blz. 95 vlgd.).

Appo is kindertaal voor *ampo.*

Boekka'-boekka' is het verkleinwoord van *buṅkaṅ:* „*krab*". Hierbij is het woord herhaald, heeft de sluit-nasalen verloren en in de plaats van de nasaal aan de uitgang van het woord is de hamzah getreden terwijl de *k* herhaald wordt.

Het Tae' vormt de verkleinwoorden door herhaling van het grondwoord, hetwelk met hamzah gesloten wordt, bv: *bai'-bai'*: „varkentje" van *bai:* „varken", *bale'-bale':* „visje" van *bale:* „vis"; *lindo'-lindo':* „gezichtje" van *lindo:* „gezicht", *uma'-uma':* „sawahtje" van *uma:* „sawah". Gaat het woord op een consonant uit, dan treedt de hamzah daarvoor in de plaats: bv: *pa'la'-pa'la':* „akkertje" van *pa'lak:* „akker", *latta'-latta':* „hutje" van *laṅtaṅ:* „hut", *illo'-illo':* „neusje" van *illoṅ:* „neus", *tedo'-tedo':* buffeltje" van *tedoṅ':* „buffel", *sappi'-sappi':* „stukje weefsel" van *sampin:* „stuk goed".

Is de begin-medeklinker van de laatste lettergreep van het woord geprenasaleerd, dan assimileert zich de nasaal daaraan bv.: *sokko'-sokko':* „mutsje" van *soṅko:* „muts", *sokka'-sokka':* „bamboekokertje" van *soṅkaṅ* „bamboekoker".

Kataliṅa-liṅako: „je wordt nieuwsgierig". Naar analogie hiervan zijn gevormd *kaate-ate:* „belust op lever", *kalette'-lette':* „belust op poten".

Kaate-ate schijnt hier woordspel te zijn en niet in de taal voor te komen, *kalette'-lette'* is wellicht een woordspeling op een ander woord *kalette'-lette'*, hetgeen wel in de taal voorkomt in de betekenis van:

„iemand, die steeds een weinig neemt, die bij beetjes neemt". *Ka* vóór een zelfst. naamwoord gevoegd, dat herhaald wordt, vormt adjectieven, die de betekenis hebben van: zeer in hoge mate en ook op verkeerde manier bezitten, gebruik maken van datgene wat in het grondwoord is uitgedrukt bv: *kalima-lima:* „een gauwdief, iemand, die kleine dingen wegkaapt". *kakada-kada:* „praatjesmaker, iemand, die er maar op los praat".

Ook w.w. stammen nemen dit prefix vóór zich en hebben dan de betekenis van voortdurend de handeling verrichten, in het grondwoord uitgedrukt bv: *kalamban-lamban:* „voortdurend overstekende", *kapendolo-dolo:* „steeds vooruitgaande aan", *kaboko-boko:* „steeds stelende, diefachtig".

Reṅe: „in een korf op de rug dragen met een band over het voorhoofd geslagen, zoals de vrouwen gewoonlik dragen", overdrachtelik ook: „de adatgemeenschap dragen, leiden, gebieden over", vandaar: *pareṅe:* degeen, die de adatgemeenschap draagt en leidt"; hij heeft met de *indo' padaṅ:* „de voorganger bij de rijstgebruiken", te zorgen voor de naleving der voorschriften ten opzichte van de rijst, maar is ook in het algemeen het adathoofd en is met de rechtspraak belast".

Sondok: „oplichten, tegen iets schoppen om het op te lichten" vgl. *so'dok:* „schoppen"; *lendok:* „oplichten, van iets afhalen".

Karaṅ: „afnemen, aannemen"; *meṅkaraṅ:* „werken, verrichten".

De beide versjes, die nu volgen, hebben, evenals de in het verhaal *Panobulaan* voorkomende, zie M. Z. G. dl. 58, blz. 227 en 239 ieder vier regels, die elk vier trocheïese voeten hebben, zoals de meeste Tae': *londe:* „pantun".

In het eerste couplet wordt de vrouw door de man gehoond, omdat zij niets dan stenen in haar draagkorf heeft meegebracht, in het twede bedreigt de vrouw de man met wraak, wanneer zij nu werkelik het vlees gaat braden.

Pada: „als, gelijk", ook zelfstandig gebruikt: *padanna:* „zijns gelijke" vgl. Jav. *paḍa*. Het Tae' *pada* betekent ook: „op, afgelopen, tot hiertoe". *Pada:* „gelijkelik" bv.: voorkomend in de zegenbede, die als afscheidsgroet gebezigd wordt: *pada² masakke:* „mogen (wij) gelijkelik gezegend zijn".

Kuraraṅ: „ik rooster", betekent l.t.l. „ik maak rood", *mararaṅ:* „rood" vgl. Bar. *rara:* „gebrand door de zon", *roro:* „gebrand door het vuur", Tontemb. *raraṅ*.

Kudarene-renei: „ik pof het"; in dit woord worden de beide laatste lettergrepen herhaald. Gedeeltelike woordherhaling en wel van de beide laatste lettergrepen komt veel in het Tae' voor: bv.: *kumirik-mirik:* „huilen van kleine kinderen, *kumarak-marak* id., *lakkia -kia':* „wilde framboos".

Kurantaṅko pebusuk luidt in woordelike vertaling: „dan zal ik op je los gaan, je met vuisten stompende", *pebusuk:* „stompen", *sitambusuk:* „elkaar stompen".

Tisambo'-sambo': „hier en daar verspreid" = *tiambo'-ambo'*, het Mal.: *hambur*. Dezelfde betekenis heeft ook: *tisea'-sea'* en *tiampa'-ampa'*. Dit laatste woord is gelijk te stellen met Mal.: *hampar*.

Suu: „de plek links naast de haard, wanneer men met het gezicht naar de haard gekeerd is".

Tai isi: „etensresten tussen de tanden".

Pira: „hoeveel?"; *pira²:* „enige" vgl. Jav.: *pira*.

Bulilik: „grote, zwarte *hagedis*"; *Sa'sak:* „huishagedis", Mal.: *tjetjak*.

Kupasaṅsuakanni: „ik verslind hen in één hap", gevormd, van het substantief *saṅsuakan:* „één hap" door middel van het causatief-prefix *pa*. De betekenis is l.t.l.: „tot één hap doen zijn".

To': „plaats, waar iets is" wordt proclities gevoegd vóór het woord, waar het betrekking op heeft, vgl. M. Z. G. dl. 58, blz. 232.

To' zal wel een verkort *otto'* zijn: „ondereind van de stam, begin, oorsprong, in dezelfde betekenissen als Mal.: *paṅkal"*; Een oudere vorm van *otto'* is *onto'* en dit *onto'* is wellicht uit *gonto'* ontstaan dat de stam is van het woord *garonto'*, met infix *ar* van *gonto'* gevormd, hetwelk dezelfde betekenissen heeft als *otto'* en *onto'*.

Kabu'tuan allo: „plaats, waar de zon zichtbaar wordt *(bu'tu)*, Oosten". Een ander woord voor Oosten is: *kakendekan allo:* „plaats, waar de zon oprijst" en *mata allo:* „zonneschijf, gebied van de zon". *Matallo* staat tegenover *matampu':* „Westen". Zo staan ook tegenover elkander de *aluk matallo:* „de cultus der deata, der goden „en *aluk matampu':* „de dodencultus". Wordt aan de goden geofferd dan wendt de offeraar zich met het gelaat naar het Noordoosten, bij een offer aan de afgestorvenen naar het Zuidwesten. Ook *kalambunan allo:* „plaats, waar de zon ondergaat", wordt voor Westen gebezigd.

Rekke: „stroomopwaarts, naar boven", ook w.w. in de betekenis van: „naderen", *sau':* „stroomafwaarts".

Ulunna salu: „oorsprong van een rivier"; *polo'na wai* l.t.l. „het achtergedeelte van het water, de uitmonding van een stroom".

Kambaṅ: „het dikke", „rijstepap, meestal als varkensvoer gebezigd".

Iari kutumaṅi': „Daarom is het, dat ik schrei". Woorden, als *iari, iamo:* „het is, dat", *ma'pari:* „waarom", *tiramban, ta'kala, pakalan, pakala:* „daarop, toen was het, dat" en de ontkenningswoorden: *tae' taṅ:* „niet" worden door vervoegde w.w. vormen gevolgd, waaraan het pronominale affix vóórgevoegd wordt bv.: *tiramban naba'tai ambe'na:* „daarop hakte de vader op hem in", *ta'kala natiromi tama tasik:* „daarop keek hij naar de zee", *taṅ kuporai:* „ik wil niet", *apa tae' namallai:* „maar hij ging niet weg".

Ook, wanneer de bovengenoemde woorden niet vermeld zijn, komt het voor, dat het twede van twee opeenvolgende werkwoorden, hetwelk in een consecutief of finaal verband staat tot het eerste, op de bovengenoemde wijze geconstrueerd wordt, bv.: *alanna' kukak'i:* „haal het mij, dat ik het betaste".

Uit het voorbeeld *ma'pari mudipuṅora* blijkt, dat in de bovengenoemde gevallen ook de *di*-vorm het pronominale affix voorgevoegd krijgt. Dit is ook het geval met de *ti*-vorm. In zinnen als *ta'kala natibuṅka' tu batu:* „toen opende zich de steen", *tiramban naditambenan kayu buaṅin:* „toen werd casuarinenhout kruiselings op elkaar gelegd", stelt dus *na* het pers. vnw. 3e pers. voor en niet de conjunctie: „dat toen was het dat" zoals het verklaard werd in M. Z. G. dl. 60, blz. 283.

In de uitdrukking *daakomi para misa', milo' para misa':* „laat één van jullie op het rek in het Noorden en één op het rek in het Zuiden blijven zitten" valt op te merken, dat *daa* het pers. vnw. achtergevoegd krijgt, terwijl het aan *lo'* voorgehecht wordt. *Daa en lo'* worden beide met het volgende substantief in samenstelling gebracht, welke samenstelling als w.w. wordt opgevat, waarin echter het pronomen vooruitgetrokken wordt naar *daa.*

Lo' wordt gebezigd naast de oudere vorm: *lau',* Mal.: *laut.* Evenals van het Jav.: *lor:* „Noorden", is de oorspronkelike betekenis van het Tae' *lo':* „Zuiden" die van „zee".

Napapandanni: „zij legde in de lengte neer over (hem)"; *pandan* betekent: „lang uitgestrekt" zoals bv.: *issoṅ pandan:* „lang, houten rijstblok" tegenover *issoṅ batu:* „rond, stenen rijstblok".

Napolo-poloi pinta' bulo tu saa: „Het bamboekoord sneed de slang middendoor".

In dezen zin is de plaats van het subject onmiddellik achter het w.w. en die van het object na het subject. Dit is een zeer gebruikelike zinsconstructie in het Tae'. Meerdere voorbeelden zijn: *Napautaṅi datu tu Pottala:* „De vorst leende geld aan Pottala". *Ta'kala nabasanni saa te lembaṅ:* „Daarop wierp de slang zich op de prauw". *Nabumbunni tau tu Anak Misa':* „De mensen bedolven het Enig Kind". In deze zinsconstructie, die de gewone is, wanneer een verhaal gedaan wordt en de actie op de voorgrond gesteld wordt, wordt steeds het werkwoord in de finiete vorm gebezigd. Wanneer de nadruk valt op de agens, wordt deze vóór het werkwoord geplaatst. De agens kan dan gevolgd worden door een vervoegde w.w. vorm: bv.: *Iatu bainena naammui baṅ tu anakna:* „De vrouw bedekte haar kind maar". *Iatu Panobulaan naissan kumua indo'na:* „Panobulaan wist, dat het haar moeder was".

Iate Anak Datu nataṅa'mi lan penaanna: „De Prinses overlegde in haar hart".

Het subject kan ook echter door het nomen verbale met *um-* gevormd, gevolg worden, bv.: *Iatu Seba mpembanban len kalena:* „De Aap wierp zijn lichaam voortdurend tegen de grond". *Iate Pa'daraṅan uṅgaragai toban bassi:* „Pa'daraṅan maakte een ijzeren kooi".

Nakua: Inda umpatei te asuṅku: „Hij zeide: wie heeft mijn hond gedood".

Valt de nadruk op het object, dan komt deze vóór het w.w. te staan en het subject wordt achter het w.w. geplaatst, bv.: *Iate Buṅanallu' natampe muanena:* „Buṅanallu' werd door haar man verlaten". *Aku nabamba indo'ku:* „Mij sloeg mijn moeder". *Iatu tulaṅdidi' umbai puramo nakande manuk[2] sia olo'-olo':* „Tulaṅdidi' haar hebben misschien de vogels en beesten opgegeten".

IV. Ulelean Pottala.

„HET VERHAAL VAN POTTALA"

medegedeeld door

Nari van *Kondoṅan*, landschap *Tikala, Rante Pao.*

Inleiding.

Het type der Uilenspiegelverhalen, zoals er dit een is, is ook welbekend in de Sa'dan-Toradja'se letterkunde. In het landschap *Paṅala'* (Rante Pao) staat Uilenspiegel bekend onder de naam *Dana'*. Van dezen Dana' zijn verschillende streken bekend. Eens, wanneer al zijn geld en

goed op is, gaat hij zijn vader beetnemen. Hij stelt zijn vader voor varkens te slachten, want morgen zullen de goden van den hemel afdalen. Men moet het varkensvlees brengen naar een waringinboom, in welks kruin zich de goden zullen neerzetten. Daarna moeten dan de dorpsbewoners zich verwijderen. Dana' klimt dan 's nachts zelf in de boom en weet zo al dat varkensvlees te bemachtigen.

Een andermaal gaat Dana' een rijstschuur maken midden in het dorp. Hij dreigt dan zijn dorpsgenoten zijn schuur in brand te zullen steken. Wanneer echter de dorpsgenoten zijn schuur met rijst willen vullen, wil hij wel van dat plan afzien. Uit vrees voor brandgevaar gaan dan de dorpsgenoten rijst in de schuur van Dana' brengen, totdat die gevuld is.

Dana' is ook de naam van de man, die een rol speelt in het verhaal van *Karaeṅ Dua.* Hij komt te Palopo het huis van Karaeṅ Dua binnen, ziet daar het varken in de afgesloten ruimte en roept den mensen toe geen varkensvlees meer te eten, omdat de moeder van Karaeṅ Dua een varken is. Karaeṅ Dua laat dan de zon weer los en zo wordt dan Palopo bevrijd van de ramp van de zonsverduistering.

De trek in het verhaal van Pottala, waar verteld wordt dat Pottala gedood zal worden en door list weet te bewerken, dat een ander in zijn plaats gedood wordt en voorgeeft uit het dodenrijk te zijn teruggekeerd, heeft het gemeen met andere Indonesiese Uilenspiegelverhalen, zie Bar. spr. Tor. III No. 112 en No. 113, blz. 457 en 458 en de daar aangehaalde paralellen. Verder ook het Loda'se verhaal van *Taba* No. 31 der Loda'se verhalen door den Heer M. J. van Baarda B. K. I. dl. 56, 1904, blz. 492 en het Boeroe'se verhaal *Ka Lampo,* door den Heer Joh. A. F. Schut uitgegeven, B. K. I. dl. 75, 1919 blz. 303.

Wat de naam *Datu* aangaat, welke zo nu en dan in de Tae' verhalen voorkomt, deze naam op zich zelf is geen aanwijzing, dat hieronder de vorst van *Luwu* te verstaan is. *Datu* kan een eigen Sa'dan-Toradja'se titel geweest zijn zoals ook het Batakse: *datu:* „toverpriester". Herhaaldelik komt *Datu* als naam onder de Sa'dan-Toradja's voor bv : *Poṅ Datu:* „Heer Vorst", *Datu Sugi':* „De rijke Heer", *Datu Laṅi':* „De Heer des Hemels", *Pata' Datu:* „Lengtebalk van den Heer". Ook de titel *aruṅ*, het Boeg.: *aruṅ:* „vorst" treedt vaak als eigennaam op, meestal in samenstelling met een ander woord: bv.: *Poṅ Aruṅ*, *Aruṅ Laṅi'*, *Aruṅ Tasik:* „Heer van de zee" en eveneens de titel *karaeṅ*, Mak. *karaeṅ* bv.: *Ne' Karaeṅ*, *Karaeṅ Dua:* „De beide Heren" en *Karaeṅ Kasumba.*

De naam *Datu* komt ook in de mythologie herhaaldelik voor, bv.: *Datu Laukku:* „de mythiese stamvader der mensen", *Datu Maṅkamma':* „Heer Zwijger", de stamvader der *indo' padaṅ:* „de voorgangers bij de rijstcultus", *Datu Maruru':* „De rechtvaardige Heer", de pokkenheer.

In de verhalen treft men de naam *Datu* aan bv.: *Datu Giatana*, verder *Datu Kaludin, Riu' Datu*. In het verhaal van *Seretapuṅ* treedt de *Datu*: „de vorst" op (in het verhaal van *Sala'dadi* heeft de vorst de titel: *Puaṅ*), terwijl in het verhaal van „het Enig Kind" de *anak Datu*: „de dochter van den Vorst" ten tonele verschijnt.

Ook in de Bare'e verhalen komen de figuren *Ta Datu* en *Indo i Datu*: „Vader en Moeder van de(n) Prins(es)" voor (Bar. spr. Tor. III, blz. 392).

Tekst met Vertaling.

Ulelean Pottala.	*Verhaal van Pottala.*
Den ade' pissan napautaṅi Datu tu Pottala.	Het was eens, zo zegt men, dat de Vorst geld geleend had aan Pottala.
Naloo tu Datu untuṅkai.	Toen ging die Vorst hem manen.
Nakuami: „Tae'pa apa la kubaaranni, kuloopa umpalakui pa' peutaṅku lako tau. Potaṅ boṅipa mimane sae".	Hij zeide: „Ik heb nog niets om te betalen", ik moet (eerst) nog mijn schuldvorderingen gaan invorderen bij anderen. Zoudt U over vier dagen pas willen komen".
Naagianni Pottala kumua: La saemo tu Datu.	Toen rekende Pottala uit, zeggende: De Vorst zal komen.
Natollo'mi tu bale, naalai tu luaṅna sun, napatamai wase.	Hij kookte vis, hij haalde de visdelen er uit en legde er een bijl in (nml. in het water, waarin de vis gekookt was).
Saemi to tu Datu, nabemmi bo'bo', nabemmi tu wai wase napa'batian.	Nadat de Vorst gekomen was liet hij hem gekookte rijst voorzetten en het water waarin de bijl gelegen had, hetwelk hij als saus daarbij opschepte.
Nakuami tu Datu: „Apara to tu mupatamanni sola tu wase namammi' tu wainna. „Nakuami tu Pottala: Ia baṅ tu wase".	Toen zeide de Vorst: „Wat is dat, dat je met de bijl er in gedaan hebt dat het water er van zo lekker is". Pottala zeide: „Alleen de bijl".
Nanaṅka kumande tau, nakuami tu Datu: „Denmoraka tu waṅku?" Nakuami tu Pottala: „Tae'pa".	Nadat men gegeten had, zeide de Vorst: „Is mijn geld er al?" Pottala zeide: „Nog niet".

Nakuami Datu: „Mbai melo ke ia baṅmo tu wase bayaranna'". Nakuami Pottala: „Kita sia, Datu!"

Malemi nabaa Datu tu wase. Narampo tu Datu lako banuanna, natollo'i tu wase, naalai napa'-batian tu wainna, tae' nasusi wai bale, susi baṅ sia wai seṅa'.

Malemi tu Datu umbaanni Potala sule. Nakua tu Datu lako Potala: „Kamoraṅ-moraṅko, Pottalla".

Nakuami tu Pottala: „Natatiro sia, Datu, tu wai wase, tae' apa dipasolanni".

Nakuami tu Datu: „Nokana' aku, iamo aku tu wanku benna'".

Nakuami tu Pottala: „Talluṅ boṅipa mimane sae, kuloopa umpalakui tu pa'peindaṅku". Nakuami tu Datu: „Io" Naganna' talluṅ boṅinna loomi tu Datu umpalakui. Rampomi lako to' banuanna Pottala, nakuami lako Pottala: „Umbara tu waṅku?"

Nakuami Pottala: „Tae'pa".

Nakuami tu Datu: „Kabuto-butoko, la loomo'aku".

Nakuami tu Pottala: „Takumandepa, Datu".

Malemi tu Datu laṅan banua. Ma'sumpi' Pottala tama tasik, nakua: „Ruai tu mundan lan tasik iatu matanna lo'ko sumbuṅ".

Toen zeide de Vorst: „Het is misschien het beste, dat je me maar met de bijl betaalt". Pottala zeide: „Zoals U wilt, Heer!"

De Vorst ging heen, de bijl met zich meenemend. Thuisgekomen zette hij de bijl in water te kook, hij nam het water en overgoot daarmee (zijn rijst), het was niet als viswater, het was maar als ander water.

De Vorst ging ze Pottala terugbrengen. De Vorst zeide tot Pottala: „Je bent een leugenaar, Pottala".

Pottala zeide: „En U hebt toch het water van de bijl gezien, dat er niets bijgedaan was".

Toen zeide de Vorst: „Ik wil die niet hebben, wat mij aangaat, geef mij mijn geld".

Pottala zeide: „Zoudt U over drie dagen willen komen, dat ik eerst mijn schuldvorderingen ga invorderen". De Vorst zeide: „Ja".

Nadat de drie dagen verstreken waren, ging de Vorst zijn geld opvragen. Bij het huis van Pottala aangekomen, zeide hij tot Pottala: „Waar is mijn geld?"

Pottala zeide: „Ik heb het nog niet". Toen zeide de Vorst: „Je bent een bedrieger, ik ga heen". Pottala zeide: „Blijft U eerst eten, Heer".

Toen ging de Vorst naar boven het huis in. Pottala ging met het blaasroer schieten in zee, hij zeide: „De wilde eend in de zee, die in het oog getroffen bent, jij ligt in het slaapvertrek in het Zuiden".

Natole ma'sumpi', nakua: „Ruai tu pani'na, doko sali".

Natole-oi ma'sumpi', nakuà: „Tarru'i tu sa'dena dioko suu".

Namasae-sae to loomi tu Pottala untiroi diomo suu misa', domo sali misa', lo'mo sumbuǹ misa', naalami, natunu.

Nakua Datu: „Umba mumi nalai to Pottala?,' Nakuami to Pottala: Na to kusumpi' do banua tama tasik". Nakuami Datu: „Mbai melo ke ia mubaya ranna' Pottala".

Nakuami Pottala: „Kita sia Datu!" Malemi Datu mbaai.

Rampomi tu Datu lako banuanna, ma'sumpi'mi tu Datu tama tasik. Nakuami: „Ruai tu matanna lo'ko sumbuǹ".

Natole-omi ma'sumpi', nakua: Ruai tu pani'na doko sali".

Natole-omi ma'sumpi', nakua: „Tarru'i tu sa'dena dioko suu',. Masae-sae loomi Datu untiroi, tae' tii dio.

Male-omi tu Datu umbaanni Pottala sule, ǹakua: „Kamoraǹmoraǹko pale', Pottale!"

Hij schoot weer en zeide: „Die in de vleugel getroffen bent, jij ligt in het middenvertrek".

Hij schoot nog eens en zeide: „Die recht in de zijde getroffen bent, jij ligt in de hoek naast de haard".

Na verloop van enige tijd ging Pottala kijken, in de hoek naast de haard was er één, in het middenvertrek was er één, in het Zuiden in het slaapvertrek was er één, hij nam ze op en braadde ze.

De Vorst zeide: „Waar heb je die vandaan gehaald?"

Pottala zeide: „Die, wel die heb ik in huis gezeten in de zee geschoten". De Vorst zeide: „Het is ook wel goed wanneer je me daarmee betaalt, Pottala". Pottala zeide: „Zoals U wilt, Heer!" Toen ging de Vorst en nam het mee.

Thuisgekomen ging de Vorst in zee schieten met het blaasroer. Hij zeide: „Die in het oog getroffen bent, jij ligt in het slaapvertrek in het Zuiden". Hij schoot weer en zeide: „Die in de vleugel getroffen bent, jij ligt in het middenvertrek".

Hij schoot nog eens en zeide: „Die recht in de zijde getroffen bent, jij ligt in de hoek naast de haard". Na verloop van tijd ging de Vorst kijken, er waren daar geen wilde eenden".

Toen ging de Vorst het weer naar Pottala terugbrengen en zeide: „Je bent toch een echte bedrieger, Pottala!"

Nakuami tu Pottala: „Kobua'-rika dipatumba, Datu, natiro sea Datu kuma'-sumpi'."

Nakuami tu Datu: „Ben bań siamo' tu wańku".

Nakuami: „Duań boni polepa, misae umpalakui".

Naagian-oi Pottala kumua: la saemo, naala-omi tu asu'-asu' napatamai wań tu porokna. Nasae tu Datu, nakuami tu Datu: „Bemmo' tu wańku".

Nakuami tu Pottala: „Tae'pa wań Datu, loona' umpalakui tu wańku, pa tae'".

Nakuami tu Datu: „Biasa bańko kamorań-morań, Pottala la loomo'i".

Nakuami tu Pottala: „Takumandepa, Datu".

Nańka kumande tau, nakuami Pottala: „Benna'i tu ale mai". Nabenni tau, naampa'mi. Natambai tu asunna kumande.

Nanańka kumande tu asu, natemme-temme tu tambukna, summi tu wań lammai porokna.

Natiroi Datu, nakua: „Na den asu untittaian wań. M'bai melo ke ia dibayaranna', Pottala".

Nakuami Pottala: „Kita sia Datu". Malemi nabaa, Datu Napakande Datu, nadia', naamparanni ale, natemme-temme tu tambukna, tae' wań sun.

Malemi Datu umbaanni Pottala sule. Nakua: „Kamorań-morańko

Pottala zeide: „Wat is er aan te doen Heer, U hebt toch zelf gezien, dat ik aan het schieten was".

De Vorst zeide: „Geef mij maar mijn geld".

Hij zeide: „Wilt U het nog weer over twee dagen komen opvorderen". Pottala rekende weer uit, dat hij zou komen, daarop nam hij weer een hondje en stak geld in zijn aars. Toen kwam de Vorst en zeide de Vorst: „Geef mij mijn geld". Pottala zeide: „Ik heb het geld nog niet, Heer, ik ben mijn geld gaan opvorderen, maar ik heb het nog niet". Toen zeide de Vorst: „Je bent maar gewend te bedriegen Pottala, ik ga maar weer". Pottala zeide: „Blijft U eerst eten heer".

Nadat men gegeten had, zeide Pottala: „Geef mij die mat hier". Men gaf hem die, toen spreidde hij ze uit. Hij riep zijn hond te eten. Nadat de hond gegeten had, drukte hij maar op zijn buik, toen kwam het geld uit zijn aars te voorschijn.

Toen de Vorst dat zag, zeide hij: „Hij heeft een hond, die geld poept. Het is wel goed, dat daarmee de betaling aan mij geschiedt Pottala".

Pottala zeide: „Zoals U wilt, Heer". Toen ging de Vorst en nam hem mee. De Vorst voerde hem en toen hij verzadigd was, spreidde hij een mat voor hem uit en drukte maar op de buik, er kwam geen geld uit.

Toen ging de Vorst hem Pottala terugbrengen. Hij zeide: „Je

pale', Pottala, la kubaamoko.

Nakuami tu Pottala: „Kita sia Datu, tonganmo' kautañan". Malemi nabaa Datu. Nasañkinni dio 'la natunu.
Kendekmi tu Datu kumande lañan banna.
Lendu'mi te to buku', nakua: „Ma'pari mudi puñora, Pottala?"
Nakuami tu Pottala: „Na buku'-na' susi iko, kudipakalolo.

Nabukaimi to buku' iami napuño Pottala to buku'. Meñkaloomi tu Datu untunu.
Nakuami te to buku': „Tae' aku naku Pottala Datu. Malemo ia tu Pottala lussu'".

Nakuami tu Datu: „Biasa bañmoko kamorañ-morañ. Inañ la kutunumoko".
Natunui Datu te to buku'. Apa iatu Pottala malemo ia lallu pañala mamela. Nalobo tu pamela'na napu tu'-putu'mi.

Namale umbaai la loo sitiro Datu.

Rampomi lako to' banuanna Datu, nakuami Datu: „A, naden Pottala kutiro na nañkamo ditunu".

Nakuami Pottala: „Iatenna nañkañku natunu Datu, sikittana' nene' to doloku". Nakuami Datu: „Mbai melo ke ditununa' duka kusitiro nene' to doloku".

bent toch een aartsbedrieger Pottala, ik neem je nu mee".
Pottala zeide: „Dat staat aan U Heer, ik ben werkelik Uw schuldenaar". Toen nam de Vorst hem mee. Hij bond hem daar vast om hem te verbranden. De Vorst ging naar boven het huis in om te eten. Toen kwam daar een gebochelde man langs en zeide: „Waarom ben je vastgebonden, Pottala?" Pottala zeide: „Ik was gebocheld als jij en word nu recht gemaakt".
De gebochelde man maakte de banden nu los en Pottala bond den bochel. Toen kwam de Vorst naar beneden om hem te verbranden. De bochel zeide: „Ik ben Pottala niet Heer!" Pottala is ontsnapt".
De Vorst zeide: „Je bent maar steeds gewend te bedriegen. Stellig zal ik je verbranden".
Toen verbrandde de Vorst den bochel. Maar Pottala die ging in het bos een stuk grond schoon maken. Toen zijn stuk gewiede grond vrucht had gedragen, pakte hij die in.
Hij ging daar toen mee op stap om den Vorst te ontmoeten.
Bij het huis van den Vorst aangekomen, zeide de Vorst: „Hé, dat is Pottala die ik (daar) zie en die is toch al verband".
Toen zeide Pottala: „Nadat de Vorst mij verbrand had, heb ik mijn voorvaderen ontmoet". De Vorst zeide: „Dan is het wel goed, dat ik ook maar verbrand worde, dat ik mijn voorvaderen ontmoete".

Nakuami Pottala: „Kita sia, Datu". Nasuami Datu tu kaunanna: loo nala kayu; nabotonni napadukku api. Nadukku tu api meṅkondoṅmi tama tu Datu, nakande api lan, matemi.

Pottala zeide: „Zoals het U belieft, Heer". Toen beval de Vorst zijn slaven hout te halen, zij stapelden het op en staken het aan. Toen het vuur brandde, sprong de Vorst er in, het vuur verteerde hem en hij stierf.

Aantekeningen.

De naam *Pottala* bestaat, evenals *Pottori* uit het element Pot, hetgeen op *Poṅ* teruggaat, het zeer gebruikelike epitheton bij mannennamen. *Tala* heeft de betekenis van: „afwijkende van zijn geslacht". Een jongen, die meisjesachtig doet, of een meisjesachtig voorkomen heeft, wordt *Poṅ Tala* genoemd, evenzo een meisje, dat er jongensachtig uitziet, of als een jongen doet. *Lai' Tala: Tala bai* heet een haan, die er als een hen uitziet, een kleine kam heeft en klein van gestalte is. Ook *Tala* komt in het Tae' als eigennaam voor.

Pa'peutaṅ betekent, evenals *pa'peindan:* „datgene, wat men door een ander laat lenen, wat men aan een ander uitgeleend heeft, terwijl *utaṅ, indan:* „schuld" betekent, „wat men anderen schuldig is". Het dubbele prefix *pape'* komt veelvuldig in het Tae' voor. Wordt *pa'pe* vóór een w.w. stam gevoegd, dan vormt het substantieven met de betekenis van „datgene, wat men een ander laat doen" bv: *pa'peindan:* „datgene, wat men een ander laat te leen vragen" van *indan:* „lenen van".

Pa'pepasan: „datgene, wat men een ander laat opdragen", *pa'peissan:* „datgene, wat men een ander laat weten".

De vormen met pa'pe komen ook als w.w. stammen voor, welke nog het suffix *-an* aangehecht krijgen. Zij hebben de betekenis van: „een ander laten doen aan iemand, of iets, wat het grondwoord aanduidt" bv.: *napa'pekittan:* „een ander iemand of iets laten zien, maken, dat iemand of iets door een ander gezien wordt", *napa'peissanan:* „een ander iets laten weten, maken, dat iets door een ander geweten wordt, *napa'pepatean:* „een ander iemand laten doden, maken, dat iemand door een ander gedood wordt", *napa'pentoean umanna:* „een ander zijn sawah laten houden, in gebruik laten nemen, zijn sawah verpanden", *napa'pekabirisan:* „een ander iemand laten haten, iemand gehaat maken bij een ander", *napa'peseṅkean:* „een ander boos laten worden op iemand, maken dat iemand zich de boosheid op de hals haalt van een ander". Deze betekenis van de *pa'pe*-vormen is

dezelfde, als die van de *peki*-vormen in het Bare'e. (Zie Dr. Adriani: „Het voorvoegsel *Me-, Pe-* in de Bare'ëtaal, M. Z. G. dl. 55, blz. 384, 1911). Verder komt *pa'pe* nog voor vóór substantieven, welke vormen de betekenis van het middel, waarmede men verkrijgt, hetgeen het grondwoord te kennen geeft, bv.: *pa'peutan:* „geld om groente mee te kopen", *pa'petuak:* „datgene, waarmee men palmwijn koopt", *pa'pedodo:* „datgene, waarmee men een vrouwensarong koopt".

Naast *patań boṅi:* „vier nachten, vier dagen", komt *a'pa' boṅi* voor. In den regel hebben de telwoorden vóór woorden, die een tijdsbepaling te kennen geven de met neusklank gesloten vorm, bv.: *limań allo:* „vijf dagen", *tallıń tauń:* „drie jaren". Maar *tallu tau:* „drie mensen", *lima tedoṅ:* „vijf buffels".

Nabenni tu wai wase napa'batian: „Hij gaf hem het water, waarin de bijl gelegen had, hij overgoot ze daarmede (n.m.l. de gekookte rijst). De w.w. vormen, gevormd met prefix *pa'* en suffix *-an* geven te kennen, dat de handeling, door het grondwoord uitgedrukt, aan, bij, met, door middel van iemand of iets geschiedt, bv.: *iamo dipa'ulańan te:* „hiermede werd touw gedraaid", *iamo diparriuan uma te:* „hiermede werd de sawah bewerkt", *dipa'kandean:* „het wordt gegeten met, bij", *dipa'porian:* „het wordt gebonden met", *dipa'gorosan:* „het wordt geboord met".

De substantieven door middel van *pa'-an* van w.w. stammen afgeleid, hebben de betekenis van: „liefhebber van, verzot op, gaarne doende, gewoon zijn iets te doen", bv.: *pa'susuan:* „iemand, die gaarne aan de borst drinkt", *pa'lelean:* „die steeds heen en weer trekt", *pa'tekaran:* „iemand, die van klimmen houdt".

De woorden, alleen met het prefix *pa'* gevormd, hebben ook deze betekenis, bv.: *pa'kande:* „iemand, die veel eet, vraat", terwijl het suffix *an* woorden vormt met de betekenis van: „behept met" bv.: *kulean* met *kule:* rheumatiek behept. Zie M. Z. G. dl. 58, 230.

Kita sia Datu: „Zoals U belieft, heer" is een elliptiese uitdrukking, die moet aangevuld worden met een woord, als *inaanta bań:* „zoals Uw verlangen is, naar Uw believen". Er staat letterlik: „U, heer" met de nadruk op U. Kita is de zeer beleefde en onderdanige vorm van het pers. vnd. 2e pers ekv. sprekende tegenover zeer hooggeplaatsten. Het wordt door de Toradja's gebezigd tegenover leden van den vorstenstand en leden van aanzienlike *to makaka:* „adel" familie en bestuursambtenaren en andere Nederlanders.

Kabuto-buto „liegende" = *dalla; kamorań-morań:* „bedriegende", *mo'sı:* „pocherig".

Bu'tok betekent: „leugenachtig", *mo'raṅ:* „bedrieger".

Mundan en tii betekenen beide: „wilde eend".

Na to kusumpi': „Die, die schoot ik met het blaasroer". Door het voorafgaande *na* wordt hier biezondere nadruk gelegd op het aanwijzende *to*. Omdat het object aan het w.w. voorafgaat, heeft dit laatste de vervoegde vorm met pronominaal prefix. Dit is ook het geval in de zin: *melo ke ia mubayaranna':* „het is goed, wanneer je me daarmee betaalt".

Kuma'sumpi': „ik was aan het blaasroer schieten" is een voorbeeld van een vervoegde *ma'*-vorm met pronominaal prefix. *Kuma'sumpi'* betekent in tegenstelling tot *kusumpi':* „ik ben bezig met blaasroer schieten".

In de zin: *Ben baṅ siamo':* „Geef mij maar" wordt *mo* met pronominaal suffix van het w.w. gescheiden door de woorden *baṅ* en *sia*.

Asu untittaian waṅ: „een hond, die geld poept". De woorden voor defaeceren en urineren resp. *tittai* en *tittene* luidende, krijgen *het* prefix *tiṅ* voorgevoegd, evenals de woorden, die een lozen van iets, een onwillekeurig afgaan van iets te kennen geven: bv.: *tittudu:* „uitspuwen". Andere voorbeelden, waarbij het prefix *ti-* niet gesloten wordt door een nasaal zijn: *tito'do:* „neerdruppelen", *tibolo:* „uitgestort worden", *titoea':* „uitgegoten worden".

De vormen met *ti-* geven in het algemeen te kennen, dat de handeling, door het grondwoord uitgedrukt, onopzettelik, niet met voorbedachten rade, toevallig plaats heeft. Naast de vorm *ti-* van het prefix komt ook de met een nasaal geslotene voor, welke nasaal door de volgende medeklinker naar diens geslacht wordt overgebracht, bv.: *tiṅkaru'du':* „en *tikkaru'du':* „door slaap aangegrepen", *tikkondo':* „losgelaten, slap, „ontspannen", *tikkanda':* „op en neer wiegend bv.: van het lichaam bij het lopen". *Tittai* betekent meer het onwillekeurig lozen van ontlasting door kinderen en dieren, terwijl *kattai* defaeceren is van volwassenen. *Kattene* en *tittene* zijn in betekenis gelijk. Het suffix *-an* in de uitdrukking *untittaian waṅ* geeft te kennen een behept zijn met, lijdende aan, de eigenschap hebben van: bv.: *ntittaian mariri:* „gele ontlasting lozen bij geelzucht", *ntitteneàn rara:* „lijden aan bloed urineren".

Kudipakalolo: „ik word recht gemaakt". Van een aantal adjectieven die het prefix *ma* -voorgevoegd hebben, wordt het causativum gevormd door het prefix *paka* vóór de stam van het woord bv. *malolo:* „recht", *napakalolo:* „hij maakt recht", *mari'pi:* „stil, bedaard", *napa kari'pi:* „hij maakt stil, hij doet bedaard zijn", *matana:* „tevreden, lekker, gerust",

napakata na: „hij maakt tevreden". Vele adjectieven, van het prefix *ma-* voorzien, vormen hun causatief door *pa* vóór den *ma-vorm* te plaatsen bv.: *madoo:* „hoog", *napamadoo:* „hij verhoogt", *madiñin:* „koud", *napamadiñin:* „hij maakt koud", *masiri':* „beschaamd", *napamasiri':* „hij maakt beschaamd" (waarnaast ook *napakasiri'* in dezelfde betekenis voorkomt), *mataku';* „bevreesd", *napamataku':* „hij maakt bevreesd" (ook *napakataku').*

De adjectieven, die *ma-* niet voorvoegen, krijgen het causatief gevormd met prefigering van *pa-* vóór de stam, van het woord: bv.: *sidi':* „weinig", *napasidi':* „hij doet weinig zijn", *bitti':* „klein", *napabitti':* „hij maakt klein", *sugi':* „rijk", *napasugi':* „hij maakt rijk".

Ook de met *ka-* gevormde adjectieven maken hun causatief door voorvoeging van *pa,* bv.: *kalando:* „lang, *umpakalando:* „lang maken", *kadake:* „slecht", *umpakadakei:* „slecht doen zijn", *kalala':* „arm", *mpakalala'i:* „arm maken".

Verschillende met *ma-* en *ka-* gevormde adjectieven vormen hun causatief niet door middel van het prefix *paka* of *pa,* maar nemen het prefix *pe* vóór zich. De aldus gevormde woorden treden als causatief van het grondwoord op, maar hebben eigenlik de betekenis van: „trachten te doen geraken tot, zoeken te maken tot wat het grondwoord uitdrukt, bv.: *masero:* „helder", *mpemaseroi:* „helder maken, verhelderen", *malommo':* „zacht", *mpemalommo'i:* „zacht maken", *kapua:* „groot", *mpekapuai:* „groot maken".

Lallu is uit *lan lu* ontstaan, *lu* heeft de betekenis van: „ginds, hetgeen bij den 3en persoon behoort, niet bij spreker en niet bij aangesprokene".

Mamela': „gras afslaan, een stuk grond wieden"; de stam hiervan is: *bela',* hetgeen ook voorkomt in *pare bela':* „op droge grond gekweekte rijst", *pa'lak bela':* „ladang, droog rijstveld". *Mamela'* is ontstaan uit *mambela',* waarin de *b* voor de *m* geen stand heeft weten te houden. Meerdere voorbeelden hiervan zijn: *mamusuk* uit *mambusuk* van *busuk:* „wassen"; *mamulle* uit *mambulle* van *bule* „met meerderen aan een draagstok of op een draagbaar dragen"; *mamalla* uit *mamballa* van *balla:* „verbranden"; *mama'ta,* speciaal betekenende: „palmwijn tappen", terwijl *mamba'ta:* „afslaan, afkappen in het algemeen" betekent, beide van *ba'ta; dipamayaran:* „waarmede betaald wordt uit *dipambayaran* van *baya':* „betalen", maar *mambaya'; pameñan:* „gift" uit *pambeñan* van *beñan:* „geven aan".

In vele gevallen heeft zich echter de *b* weten staande te houden vóór de *m* bv.: : *mambaa* van *baa:* „wieden, schoon maken", *mambala* van *bala:* „disselen".

In de zin: *Iatenna nańkańku natunu Datu:* „In de tijd, nadat uwe Majesteit mij verbrand had" wordt het object: *aku* als suffix achter het voegwoord *nańka* gehecht op de wijze van een possessief-suffix. Ook hier staat de nasale tussenklank tussen het voegwoord en het suffix zoals dit ook het geval is bij de aanhechting van het possessief-suffix achter een aantal op *a*- uitgaande substantieven.

V. Ulelean Tulańdidi'.

„HET VERHAAL VAN TULANDIDI' "

medegedeeld door

Sampe Tondok van *Ańin²*, landschap *Kesu'*, *Rante Pao*.

Inleiding.

Dit verhaal behandelt het thema van een meisje, dat door haar vader geslagen of gedood wordt en door haar moeder beschermd. Uit den dood verrezen, beleeft zij dan allerlei avonturen en komt zo tot grote rijkdom. Zij ontmoet later weer haar vader en moeder en wreekt zich dan op haar vader, terwijl de moeder geëerd en beloond wordt. Voor een groot gedeelte loopt dit verhaal paralel met dat van het verstoten Meisje in de Bare'e letterkunde (zie Bar. spr. Tor. III, blz. 392 No. 51 en de daar genoemde paralellen).

Het verhaal van Tulańdidi' komt ook met verschillende variaties in de Tae'- letterkunde voor. Zo wordt in het verhaal van *Tula'didi'*, zoals mij dat in *Balusu* (Rante Pao) werd medegedeeld, verteld van een zwangere vrouw, wier man naar Palopo zou vertrekken. Vóór zijn vertrek droeg de man de vrouw op om, wanneer zij een jongen mocht ter wereld brengen dien in het leven te laten, wanneer het een meisje mocht zijn haar te doden. [1]) De vrouw beviel van een meisje, verborg dat in huis op het rek tegen de zoldering aan en bedekte het met een oude mat. Drie dagen daarna kwam de vader thuis en vroeg naar zijn kind. De moeder deelde hem mee, dat zij een meisje gebaard had en het daarom gedood had. Maar een kraai verried het geheim aan den vader [2]). De vader wilde het meisje toen terstond doden, maar stond toe, dat de moeder het eerst nog een rok en een baadje zou maken. De werkzaamheden hiervoor als spinnen haspelen, het opspannen van de schering, het weven en naaien geven de moeder gelegenheid tijd te winnen.

---

[1]) Deze trek vindt men ook in het bovengenoemde Bare'e verhaal.

[2]) Ook in het hier uitgegeven verhaal van Tulańdidi' brengt de kraai het bericht aan den vader over, dat zijn hond gedood is. In het verhaal: „De Geitharige" M. Z. G. dl. 60, blz. 375 is het een parkiet, die de rol van overbrenger speelt.

Nadat baadje en rok gereed zijn, geeft de moeder het kind nog drie kippe-eieren mee en wat gruis van rijstekorrels. Dan wordt het kind gedood. Tot zover loopt dit verhaal.

Ook het verhaal van *Bulupala'*: „Degene, die haar in de palmen heeft", heeft trekken gemeen met het bovengenoemde. In het Bulupala'-verhaal, zoals het is opgetekend door den Heer v.d. Loosdrecht, wordt verhaald van een meisje, één uit acht kinderen, Bulupala' geheten, dat door haar oudere zusters gebaad wordt. Dan komt er een voorbijganger langs en zegt: „Dit meisje zal rijk en beroemd worden, buitengewoon zal haar rijkdom zijn". Uit jaloezie daarover, brengen de oudere zusters juist het tegenovergestelde van die woorden over en zeggen, dat zij een ongeluksvogel is, die ramp en onheil over de haren zal brengen. Bulupala' wordt daarom als een onheilstichtster uit haar familie uitgebannen, men geeft haar één kip mee en er wordt voor haar een hut opgericht in een rotshol. Wanneer de kip groot geworden is, gaat zij haar kip ruilen tegen een hond, die hond weer tegen een varken, dat varken tegen een jong van een buffel. Wanneer die buffel groot geworden is, groeit er rijst overal, waar het dier loopt. Zodoende verwerft Bulupala' zich grote rijkdom. Zij gaat zich nu in het bos vestigen en daar komen haar ouders haar opzoeken. Bij hun dood slacht zij enige honderden buffels voor hen.

In een Bulupala'-verhaal uit *Gandaṅ Batu* (Ma'kale) afkomstig, wordt verhaald van een meisje, één uit 6 kinderen, die met haar zusters buffels gaat hoeden. Dan komt er een marktganger langs, die om melk vraagt. De vijf zusters geven die niet, maar Bulupala' geeft wat van haar melk aan den man. De man zegent haar daarom, maar thuisgekomen vertellen haar jaloerse zusters, dat de man gezegd heeft, dat Bulupala' niets dan ongeluk over zich en de haren zal brengen. Men jaagt haar daarom het bos in en geeft haar daarheen twee buffels en een hoen mede. Een aap komt haar nu opzoeken en gezelschap houden [1]).

De Aap roept een wild varken en dat wroet de bomen om in het bos om een open plek te maken voor haar huis. Daarop kakelt het Hoen en er staat een groot huis, prachtig versierd met houtsnijwerk, het Hoen kakelt nog eens en er staan spijzen gereed en daarna verschijnen op het kakelen van het Hoen: rijstschuren, slaven en varkens. Een prins, die in het bos komt jagen, ontdekt haar huis en neemt haar ten huwelik. Wanneer daarna haar zusters eens in het bos komen, maakt zij zich hun bekend. Zij verzoekt dan haar moeder bij haar te komen wonen, haar vader en zusters mogen echter haar huis niet betreden.

---

[1]) Vgl. de rol, die de Aap speelt in het verhaal: „De Aap en de Twee Wezen" hierboven medegedeeld.

In een Bulupala' verhaal door mij in het landschap Kesu' (Rante Pao) opgetekend, wordt eveneens verhaald van een meisje, dat door haar vader en zusters verstoten wordt, omdat zij onheil zal aanbrengen over de familie. Van haar moeder krijgt zij een pakje in bamboeblad gekookte rijst en een versleten mat mee. Zij trekt het bos in en komt bij een pisangstam. Zij schudt daaraan en door dat schudden wordt een paar oude mensen, die zich blijkbaar op een plaats hoger dan die pisangstam bevinden, gewaar, dat er iemand is. Zij blijft nu in hun huis. Voor een stukje goud, dat Bulupala' uit haar tanden losmaakt, koopt het oude vrouwtje garen en Bulupala' weeft daarvan een broek. Een rijke man koopt die broek voor zes geldstukken. Bulupala' weeft dan weer een broek en die wordt voor een klapperdop vol van die geldstukken gekocht, een volgend exemplaar voor twee klapperdoppen geldstukken en daarna een voor honderd klapperdoppen geldstukken. Wanneer dan het oude vrouwtje, dat de broek te koop heeft aangeboden, naar huis terugkeert, gaat die rijke man met haar mede. Hij ziet Bulupala' daar in huis zitten, zij lacht en dan wordt haar gouden gebit zichtbaar. Hij neemt haar daarna ten huwelik. [1]).

Op last van dien man wordt daar in het bos een dorp aangelegd, men brengt er honderd huizen en honderd rijstschuren heen. Nadat Bulupala's moeder gestorven is, komen haar zusters op de markt in het bos een varken kopen. Bulupala' herkent hen en trekt nu naar het huis harer ouders, in haar oude lompen gehuld. Haar zusters wijzen haar met schimpwoorden af en staan haar niet toe haar moeder te bewenen. Den volgenden morgen knallen geweerschoten en daar komt de man van Bulupala' aan met een stoet van honderd vrouwen, honderd buffels, honderd varkens, honderd honden, honderd mannen, die palmwijn dragen en honderd mannen, die pisang dragen en Bulupala' verwisselt nu haar kleding met een gouden broek, een gouden sarong en een gouden baadje. Zij slacht dan een menigte buffels voor haar moeder. Haar vader en zusters trekken met haar mee naar het bos. Wanneer echter haar vader gestorven is, slacht zij maar drie buffels voor hem en na de dood van haar zusters steekt zij hun de ogen uit.

De trek dat de vader zijn kind wil doden vinden wij ook in het verhaal van *Panobulaan,* waar echter de vader een pythonslang, die de man is van Panobulaan, zijn kind wil doden, wanneer het een jongen is. In het in het Ma'kale'se door den Heer Prins opgetekende verhaal: *Datu Sola Sawa* geheten: „De Vorst en de Pythonslang", dat bijna geheel paralel

[1]) Hier treedt ook weer het kinderloos echtpaar op als beschermer van het verstoten meisje, zoals dit zo vaak geschiedt in de Indonesiese letterkunde. Verder is te vergelijken het enigszins gelijke verloop in het verhaal van het verstoten meisje in het Bare'e, waar verteld wordt, dat dat meisje sirihtasjes vlecht van riet, van welke er een gekocht wordt door den vorst *Ayu Saburi,* die het meisje dan later trouwt. (Zie Toradja'se vertellingen door Dr. N. Adriani T. B. G. XLV 1902, blz. 472).

loopt met het Panobulaan-verhaal, wil de slang het kind doden, wanneer het een meisje is, zoals ook verhaald wordt in het *Tula'didi'*-verhaal.

De trek, dat de verstoten dochter, rijk geworden, zich op haar vader gaat wreken en de wijze, waarop dat geschiedt, komt ook voor in het door den Heer Prins in het Ma'kale'se opgetekende verhaal: *Bulupala' sola Rañgabulaan.* Dat verhaal luidt in het kort als volgt: Iemand had twee kinderen, de een Bulupala', de ander Rañgabulaan geheten. Op zekeren dag slacht de vader het door de kinderen gefokte varken om het bij het planten van de rijst den goden te offeren. Wanneer de kinderen dat ontdekken, gaan zij hun ouders verlaten en nemen hun gouden sieraden mee. [1]).

De moeder gaat hen achterna. Bij een rivier gekomen klimmen zij op een grote steen, werpen een stuk pinangschil daarin. Wanneer hun moeder dat gaat terughalen zijn zij bereid terug te keren. De moeder doet dat echter niet. Zij stellen dan weer als voorwaarde, dat hun moeder het speeksel, dat zij uitspuwen zal, zal opvangen. De moeder doet ook dat niet. De kinderen stijgen daarop langs de regenboog naar de hemel op [2]). Uit den hemel op de aarde teruggekeerd, gaan de kinderen een huis bewonen in het bos. Zij gaan daar dan het *boea'*-feest vieren.

De *tattiu'*-vogel [3]) (een soort mus) gaat hun vader en moeder roepen. Maar die slaan geen acht op de uitnodiging. Daarna komt een kraai hen roepen. Dan pas begeven zij zich naar het huis van Bulupala' en Rañgabulaan. Zij nodigen hun vader uit bij de deur plaats te nemen, hun moeder in het slaapvertrek. De vader valt van de trap af naar beneden in de ruimte onder het huis, wordt daar door de buffels vertreden en vindt zo zijn einde.

In al deze verhalen valt op te merken, dat het meisje verbannen wordt, omdat er van haar magies slechte invloed heet uit te gaan, Tae': *to pepaju, to patula, to panañe.*

In het verhaal betreffende de stichting van *Wado',* door Dr. Matthes uitgegeven in de Boegineesche Chrestomathie I, blz. 1—27 is het de dochter van den vorst van *Luwu,* die aan een huidziekte lijdt (volgens de overle-

---

[1]) De kinderen zijn beledigd en die belediging kan slechts door een wraakneming worden weggenomen. Die belediging geeft hun ook het recht hun moeder, die hen volgt, allerlei vernederende voorwaarden te stellen. In een Modole verhaal (B. K. J. dl. 72 blz. 229) gaan kinderen hun moeder verlaten, omdat deze hun kip had geslacht.

[2]) In het verhaal: „De Verlaten Kinderen" verlaat de moeder, die door de vader met een weeflat geslagen werd, haar kinderen en stijgt ook langs de regenboog naar den hemel op.

[3]) De priesteressen, die in de landschappen *Tikala* en *Pañala'* bij het boea'-feest optreden, heten *burake tattiu'.*

vering, die de Sa'dan-Toradja's van dit verhaal kennen, zou zij melaats geweest zijn) en daarom uit het rijk verbannen moest worden. Met dit verhaal hebben de bovengenoemde Toradja'se verhalen verder nog deze trekken gemeen, dat de prinses zich in het bos vestigt en daar gevonden wordt door een prins, in casus den prins van *Bone*, die haar ten huwelik neemt. De prinses geneest van haar huidziekte, doordat een witte buffel haar lichaam lekt. De Toradja'se lering van dit verhaal vertelt ook, dat daarom de Toradja's het vlees van de witte buffel niet eten, want anders zouden zij melaats worden.

In de meeste van de bovengenoemde verhalen treedt het hoen als magies-krachtig dier op [1]). Aan het verstoten meisje wordt of één of drie kippeneieren meegegeven of een hoen. Dat hoen nu weet door zijn gekakel een huis, buffels, varkens, rijst enz. te voorschijn te roepen.

In het hier uitgegeven verhaal wordt verhaald, dat Tulañdidi' bij het haar megegeven kippenei een duivenei voegt en dat een duif het kippenei openbreekt. In een andere lering van het verhaal neemt zij een ei van een *kaloko*-vogel (een soort merel) mee. Dat ei breekt open en daar komt een haan uit te voorschijn.

Van deze haan heet het in een liedje:

ma'kukua sae tedoñ
unoni ratu kanaë
kotok renden penamile
meñkaro bu'tu bulaan:

„Hij kakelde, toen kwamen er buffels te voorschijn, hij kraaide, toen verscheen er hoornvee, hij krabde en trok toen mannetjes buffels achter zich aan, hij krauwde, toen was er goud".

Er wordt daar verder nog verteld, dat Bulupala' naar het Westen trekt, zij aan de monding van de Garo'go' tot grote rijkdom komt en dat haar nakomelingen zich in alle streken bevinden tot in Mamasa toe.

In een ander Sa'dan-Toradja's verhaal van hetzelfde type wordt verhaald, dat het hoen een gedode jongen opwekt uit de dood, zoals ook in het hier uitgegeven verhaal van Tulañdidi' het hoen de maden van Tulañdidi' bijeenverzamelt en haar dan toeroept: herleef, Tulañdidi', waarop Tulañdidi' tot het leven terugkeert. Dit verhaal, afkomstig uit *Gandañ Batu* (Ma'kale) vertelt van een *La Bokko*. La Bokko's broers, zes in getal, leggen hem uit jaloezie op zekere dag in een doodkist, voorgevende, dat zij eens moeten proberen, of die hun vader zal passen, voor wien zij die beweren te maken [2]). Zij sluiten die kist, binden het deksel dicht en laten

---

[1]) Over de betekenis van het hoen als magies-krachtig dier, zie Dr. Kruyt: *Measa* B. K. I. dl. 76, blz. 1 vlgd.

[2]) Het gebruikmaken van deze list om iemand te doden komt ook in de Bare'e-letterkunde voor, zie het verhaal van *Mariala*, Bar. spr. Tor. III, blz. 457 No. 112.

de kist de rivier afdrijven. La Bokko is in het bezit van een hond en een hoen. Die gaan nu hun heer zoeken. Zij komen eerst bij mensen, die de kweekbedden voor de rijstaanplant aan het bewerken zijn. Die antwoorden, dat La Bokko stroomafwaarts gedreven is; dan komen zij bij mensen, die de rijstvelden aan het bewerken zijn, verderop bij mensen, die aan het planten zijn en ten slotte bij mensen, die de rijstaanplant aan het zuiveren zijn van onkruid. Die mensen brengen hen dan aan de zee en daar treffen zij de kist aan, waarin zich hun heer bevindt [1]).

De hond bijt de kist open en zij halen hun heer er uit. Zij voegen de beenderen van het lijk weer aaneen, dan kakelt het hoen tot zesmaal toe en La Bokko herleeft. Het hoen stijgt nu met La Bokko ten hemel en zij worden daar tot een sterrebeeld, hetgeen geraadpleegd wordt bij het bepalen der seizoenen; het is het sterrebeeld *koe* geheten.

Paralellen van deze wonderdaad van de haan worden ook in andere Indonesiese verhalen aangetroffen. Uit de Bare'e letterkunde zijn te vermelden het reeds bovengenoemde verhaal van het verstoten meisje, waar verteld wordt, dat de haan in het water duikt en met zijn vleugels het lijk zijner meesters zo lang besproeit, totdat zij weer tot het leven is teruggekeerd en het verhaal van *Tandani*, waar een vogel de dode kinderen opwekt, door ze met water te besproeien (Bar. spr. Tor. III, blz. 430 No. 93). In het Galela's verhaal: Koning Leguaan (B. K. I. 6e volgr. deel I) heet het, dat de vrouw van de leguaan die door haar zusters in zee wordt verdronken, een ei en een pinangnoot meekrijgt. Uit dat ei komt een haan te voorschijn, die blijkbaar die vrouw tot het leven terugbrengt, haar onder zijn vleugels naar Koning Leguaan voert wanneer deze met zijn schip aankomt en zich met de vrouw op diens schoot neerzet. In No. 31 van de door Dr. Adriani in T. B. G. dl. 40 meegedeelde Toradja-verhalen (blz. 371) wekt de haan het door haar vader gedode meisje op, legt daarna zijn hane-

---

[1]) De kist, waarin La Bokko zich bevindt drijft stroomafwaarts naar de zee, dat is dus in de richting van het zielenland, dat stroomafwaarts de Sa'dan-rivier gedacht wordt. De verschillende streken waar de hond en het hoen langs trekken, waar de mensen telkens met een verder gevorderde werkzaamheid op de rijstvelden bezig zijn, doet denken aan de negen bergvlakten, die het meisje, dat naar de onderwereld afdaalt, voorbijkomt, en de negen treden van de trap, die van de onderwereld naar de Aarde loopt, aan de negen dorpen, waar *Datu Lakuli* voorbijtrekt op zoek naar zijn vader en aan de zeven dorpen die door *Lagoni* en *Sumboli* bezocht worden. Deze voorbeelden zijn alle ontleend aan de Bare'e letterkunde. (Zie Bar. spr. Tor. III blz. 410, 411, 403 en 388).

Het hoen stijgt aan het slot van het verhaal met La Bokko ten hemel en wordt daar tot een sterrebeeld, dat geraadpleegd wordt bij het vaststellen van het plantseizoen. Het vermoeden ligt dus voor de hand, dat in dit verhaal verband gelegd wordt tussen het stroomafwaarts drijven van La Bokko en de volgorde der werkzaamheden bij de rijstbouw in de verschillende streken, waar bij voorbijkomt. Hoe verder stroomafwaarts de hond en het hoen, die hem volgen, komen, zoveel verder is men ook met de werkzaamheden van de rijstbouw gevorderd.

mom af en wordt mens; hij huwt dan het meisje en weet door een toverformule een huis en een dorp vol mensen te voorschijn te roepen.

Aan het slot van het verhaal van Tulańdidi' wordt verhaald, dat op zekere dag het hoen met een houten scheplepel geslagen wordt en daarop met Tulańdidi' naar de hemel stijgt. [1])

Ook deze trek komt in andere verhalen voor. Zo wordt in het Sa'dan-Toradja's verhaal van *Lakipa dada* de held van het verhaal door een *lańkan maega*-vogel uit de hemel naar Goa gevoerd.

Het Bare'e-verhaal van *Ra'oia* weet te verhalen, dat de heldin, zich vasthoudende aan de poten van een grote roofvogel en zittende op zijn sporen, naar den hemel gevoerd wordt (Bar. spr. Tor. III, blz. 407, No. 70).

Tulańdidi' heet dan nu verblijf te houden in de maan onder de naam van *Indo' Sadenna*. Dit verhaal behoort dus tot de kathegorie van verhalen, waarin de oorsprong van enig hemellichaam of sterrebeeld wordt verklaard als te zijn een mens die vroeger op aarde heeft geleefd en daarna ten hemel is gevaren.

Volgens het verhaal van La Bokko, heet het hoen, dat met haar ten hemel vaart en daar tot een sterrebeeld wordt: *koe*. Ook raadpleegt men het sterrebeeld *tau manuk* en *manuk Lapandek* bij het bepalen van het plantseizoen.

Wanneer het sterrebeeld *manukna Lapandek* geheten of *londońna Pon̈ Tulańdidi'* zichtbaar is aan den hemel, begint men in het Kesu'se (Rante Pao) de rijst uit te zaaien in de kweekbedden. Voordat men daarmee begint, wordt een kip geofferd en spreekt de priester aldus (volgens mededeling van den priester *Ne' Kende'* van *Salu)*:

Manukna Lapandek, londońna Pon̈ Tulańdidi'
la diambo'mo te banne malapu'
la disearan tin̈gi marorron̈
rokko ampa' bulawanna
sipaniǹo kalimbuań boba
la riamo tań sumpu waka'
kendek tań mate lolona.

„Het hoen van Lapandek, de haan van Tulańdidi', [2])
deze volle korrels zaairijst worden nu uitgezaaid, dit kleurig-gespikkelde
op de gouden mat

---

[1]) Naar een andere lezing van deze episode werd de haan van Tulańdidi' met een rijststamper geslagen omdat hij van de rijst at, die men bezig was te stampen. Daardoor brak zijn vleugel, hij voer daarop ten hemel.

[2]) Ook de Rotenezen kennen een ster, in het West-Rotinees: *lu manuk* geheten; deze ster dient den mensen 's nachts als wegwijzer: Dr. Kruyt „De Rotenezen" T. B. G. dl. 60, blz. 318.

spelende met rijktoevloeiend welwater, opdat beschut moge worden (het gewas), welks wortels nergens tegen stoten.

opdat omhoog moge rijzen (het gewas), welks jonge spruiten niet sterven".

De Bare'e-sprekende Toradja's kennen een sterrenbeeld *Tamaṅkapa:* „de Klapwieker, de Haan", waarbij gedacht wordt aan een haan waarvan de Pleiaden de kop, de gordel van Orion het lichaam en Sirius de staart is. Naar den stand van dit sterrenbeeld richt men zich tot het bepalen van de datums van de landbouwkalender. Oorspronkelik is dit sterrenbeeld een haan geweest, die *Manu Tadia* heette. Vroeger leefde hij op aarde. Een voorvader der Toradja's sloeg het dier een zijner vleugels lam, waarop de vogel in de hoogte zweefde en aan den hemel zijn plaats vond. Volgens een andere overlevering was Tamaṅkapa een haan geweest van *Lasaeo,* den halfgod, die uit den hemel op aarde neerdaalde.

Lasaeo werd eens boos op het dier, omdat het voortdurend de rijst oppikte, die zijn vrouw aan het stampen was. Hij wierp hem dus met zijn jachtspeer, waardoor hij den vleugel van den haan brak. De vogel verhief zich daarop in de lucht en werd de *Tamaṅkapa.* (Bar. spr. Tor. II, blz. 234—236).

Van Indo' Sadenna heet het nog in de priestertaal der Sa'dan-Toradja's:

Indo' Sadenna umpotekken unuran bulajan
umpobagi tiṅke [1]) *rau*²
manukna Lapandek situru'
leṅenan bulan sipaṅlola
pa'taunan ma'kuruṅan
ditiro sampe bulan sombona:

Indo' Sadenna heeft een gouden spinnewiel tot stok,

zij neemt het vermengde tot haar deel, het hoen van Lapandek, zij volgen elkaar naar de maan omhoog, elkaar voortdrijvend, de jaargetijden hebben hun beperking,

daarbij wordt gelet op het afnemen en wassen van de maan.

De naam Tulaṅdidi' is moeilik te verklaren.

Didi' is een *lidi':* „nerf van palmbladen", gestoken in de *sa'pi':* „de versierde hoofdband, die bij feesten gedragen wordt". Het eerste lid: *tulaṅ* komt ook voor in de naam: *Poṅ Tulaṅdenna,* een der acht kinderen van *Puaṅ Matua,* den Hemelheer. Poṅ Tulaṅdenna is de geest, die op de *Sopai,* een berg in het district Kesu' woont en in de Sa'dan-rivier huist. In de naam Indo' Sadenna is Indo': „Moeder", het gewone predicaat in de eigennamen van vrouwen die kinderen hebben.

Sadenna heeft de betekenis van: „hetgeen er is, zoveel, als er is".

[1]) Dit woord kan ik niet verklaren.

Tekst met Vertaling.

Ulelean Tulańdidi'

Den sańallo nama'tannun tu Tulańdidi' lan bala.

Saemi tu asunna ambe'na tombańi.

Pullan tu tannunna.
Frambań naloňa'mi balida Tulańdidi' tu asu namate.

Namale umbaai lako sade' banua tu asu nasamboi sare ale.

Saemi tu kadoja nakua: „Den apa dio sade' banua kukitta disamboi sare ale".

Nalao tu ambe'na untiroi.
Natiroi asunna mańka dipatei. Nakuami: „Inda umpatei te asuńku?"
Nakuami Tulańdidi': „Aku" Nakuami ambe'na: „La kupasipuliko asuńku".
Nakuami Tulańdidi': „Da'di".
Nabenni indo'na tallu manuk sola barra' sidi'.
Namale nakuami ambe'na: „Indemote koenai pateiko".
Nakuami: „Dajapa pańondoan bu'ku' sirońrean manuk-manuk.

Nasae rekke, nakuami ambe'na: „Indemote".
Nakuami: „Dakopa kulaopa tittene dolo". Malemi tu Tulańdidi' umpasolai tallu bu'ku' tu tallu manuk.
Sule nakuami: „Pa'dua bańana'".

Het verhaal van Tulańdidi'

Op zekeren dag was Tulańdidi' aan het weven in de ruimte onder het huis.
Toen kwam de hond van haar vader en maakte het vuil.
(Daardoor) raakte haar weefsel bemodderd. Daarop sloeg Tulańdidi' de hond met de weeflat, zodat hij stierf.
Zij ging toen de hond naar de zijkant van het huis brengen en bedekte hem met een oud stuk mat.
Er kwam toen een kraai aan en zeide: „Ik zie iets aan de zijkant van het huis bedekt met een oud stuk mat".
Haar vader ging er naar kijken.
Hij zag, dat zijn hond gedood was. Toen zeide hij: „Wie heeft mijn hond hier gedood?"
Tulańdidi' zeide: „Ik". Haar vader zeide: „Ik wil je nu samen met mijn hond laten sterven". Tulańdidi' zeide: „Goed". Haar moeder gaf haar een kippenei en wat ongekookte rijst. Zij gingen, toen zeide haar vader: „Hier zal ik je doden". Zij zeide: „Nog wat Noordeliker, daar, waar de duiven samenkomen en de vogels bijeen zitten".
Stroomopwaarts gekomen, zeide haar vader: „Hier".
Zij zeide: „Wacht ik ga eerst urineren". Toen ging Tulańdidi' een duivenei bij het kippenei voegen.

Teruggekomen zeide zij: „Houw mij maar middendoor".

Tiramban napa'duai ambe'na tu Tulańdidi'. Tiramban natesseimi bu'ku' tu tallu manuk. Iatonna kapuamo tu manuk narampunmo tu ulli'na Tulańdidi'.

Iatonna sirampunmo nakuami tu manuk: „Tuoko sule, Tulańdidi'!" Tiramban natuomo sule tu Tulańdidi'. Iatonna tuomo sule nakuami Tulańdidi': „Tuomo', apa tae' apa la kukande". Natambai ńasańmi Sae tu ianan susi pare, tedoń, bai sia tau. Iatonna ma'banuamo lan pańala', saemo tu sańbanuanna ambe'na mekayu.

Ramponi napokadan tau lako indo'na kumua: „Lammo pańala' tu Tulańdidi', sugi' tońanmo". Nakuami indo'na: „Iatu Tulańdidi' oembai puramo nakande manuk[2] sia olo'-olo'".

Nakuami tu tau: „Malekomi mai kulao solańkomi tama anakmi. Nakua dukami tu ambe'sa: „La lao dukana'".

Malemi tama to, natiromi tu anak tuo tońanmo sule. Nakuami Tulańdidi': „Indekomi tu dio suu, ambe' lo'komi sumbuń, indo'!"

Iatonna dipakandemo, na kandean serre' dipanianni tu ambe'na, na iatu indo'na kandean bulaan dipanianni.

Namańka kumande nadiben kapu' lobań tu ambe'na; napatende-

Daarop sloeg de vader Tulańdidi' middendoor. Toen brak de duif het kippenei open. Toen het hoen groot geworden was, verzamelde het de maden van Tulańdidi'.

Nadat die verzameld waren, zeide het hoen: „Herleef, Tulańdidi'!"

Daarop herleefde Tulańdidi'. Toen Tulańdidi' tot het leven was teruggekeerd, zeide zij: „Ik ben al levend, maar ik heb niets te eten". Het riep al haar bezittingen te komen, als rijst, buffels, varkens en mensen. Toen zij een huis betrokken had in het bos, kwam een huisgenoot van haar vader hout zoeken. Aangekomen, zeide de man tot haar moeder: „Tulańdidi' bevindt zich in het bos, zij is erg rijk". Haar moeder zeide: „Tulańdidi', die is misschien al opgegeten door de vogels en de beesten".

De man zeide: „Komt U mee, dan ga ik U naar Uw kind brengen (in het bos)". Haar vader zeide ook: „Ik ga ook mee".

Zij gingen (het bos) in en zagen, dat het kind werkelik weer levend geworden was. Toen zeide Tulańdidi': „Gaat U hier in het hoekje naast de haard zitten, vader en U in het slaapvertrek in het Zuiden, moeder". Toen hun het eten opgediend werd, werd een katteëtensbakje voor haar vader neergezet en voor haar moeder werd een gouden etensschaal neergezet. Nadat zij gegeten hadden, werd een leeg kalkkokertje aan haar vader ge-

tende, tiramban nara'pakmo tu sali rokko bala.

Nakuami tu Tulańdidi': „Pasialako, balian, bońa, pudu', sambao'".

Nakua mannamo tu ambe'na: „Mupasusira', Tulańdidi'!" Nakuami: „Aku duka dipeteina'". Tiramban namatemo tu ambe'na na ditunuan tedoń misa', nadilamoen dio to' tai tedoń. Na iatonna mate tu indo'na ditunuan tedoń buda. Dirapa'i tu indo'na.

Ma'lambukmi tu tau lan to' issoń, nasambakkimi pesańle bai tu manuk namale lańan lańi'.

Namentoe dio rombena tu Tulańdidi', namale manuk umpentiarańni lańan lani'. Nakuami tu manuk: „Maleko tama sola bulan". Datu totemo torromo lan sola bulan tu Tulańdidi', disańa Indo' Sadenna.

geven; hij schudde het en plotseling zakte de vloer in naar beneden, de ruimte onder het huis. Toen zeide Tulańdidi': „Grijpt hem met elkaar aan, gecastreerde, gevlekte, donkere en grauwe buffel".

Haar vader zeide slechts: „Behandel je me zo, Tulańdidi'?" Zij zeide: „Mij heeft men ook gedood". Daarop stierf haar vader, voor hem werd één buffel geslacht en hij werd begraven op de plaats van de buffelmest. Maar toen haar moeder gestorven was, werd er een menigte buffels voor haar geslacht. Het dodenfeest voor haar moeder werd gevierd op de wijze van iemand die in een kist gelegd wordt.

Eens was men bezig rijst te stampen in het rijstblok, toen werd het hoen met de varkensscheplepel geslagen, daarop steeg het de lucht in.

Tulańdidi' hield zich aan zijn pluim vast, toen ging het hoen met haar het luchtruim invliegen. Daarop zeide het hoen: „Ga gij er in bij de maan". Zo is het, dat Tulańdidi' er bij de maan verblijf houdt, Indo' Sadenna geheten.

Aantekeningen.

Naast het woord *kadoya:* „kraai" komt ook de oudere vorm: *kaduaya* voor.

Te asuṅku: „deze mijn hond". Worden de aanwijzende voornw. *iate, iatu, te* en *tu* vóór het woord geplaatst dat zij bepalen, dan is de functie van die woorden verzwakt tot die van lidwoorden. In deze functie worden tu en te dooreen gebruikt zonder handhaving van het onderscheid in betekenis tussen beide woorden, zoals ook de conjunctie *iatenna* naast *iatonna* gebruikt wordt zonder temporeel verschil.

Gebruikt men de bovengenoemde woorden in bepaald aanwijzende zin, dan worden ze achter het door hen bepaalde woord geplaatst, waarbij dan *te* en *tu* ook nog weer aan het substantief vooraf kunnen gaan in de functie van lidwoorden bv.: *tu asunna ambe'na:* „de hond van zijn vader"; *tu tallu manuk:* „de kippeëieren"; *tedoṅ iate kuporai:* „die buffel wens ik"; *apara Saṅanna tanete te?:* „wat is de naam van deze heuvel?" *pirara pare muala dio mai uma iate?:* „hoeveel padi verkrijgt gij van deze sawah?".

tiro te baine iate: „Zie deze vrouw".

mambela-raka tu tondok tu?: „is dat dorp ver weg?"

Ook komen *iate, iatu, te* en *tu* voor als lidwoorden vóór eigennamen: bv.: *iate Paṅgalo'-galo', tu taredadi, iate Riu' Datu.*

La kupasipuliko: „ik zal je laten sterven met"; *sipuli* betekent aan elkaar gelijk zijn, even vol zijn bv. van twee korven, elkaar gelijkblijven, ook met elkaar sterven bv. van twee vechthanen, die beide dood gaan. *Ma'puli:* een buffel slachten op de eerste dag van het dodenfeest, die gedacht wordt te zamen met de overledene naar het zielenland te gaan"; genoemde buffel heet: *pa'puli.*

Tallu: „ei", Mal.: *telur* heeft ook de sluithamzah verloren, die in andere woorden de representant is van de in het Tae' niet bewaard gebleven sluitmedeklinkers.

Aan *indemo* kan ter versterking van het aanwijzende *inde:* „hier" nog weer *te* toegevoegd worden; *mo* is in deze vorm reeds zo vast aan *inde* verbonden, dat *te* achter *mo* geplaatst wordt. Naast *indemote* komt ook *indete* voor in de betekenis van „hier".

Indemote koenai patieko: „Hier zal ik je doden". Een plaatsbepalend woord wordt in het Tae' met het daaropvolgend w.w. verbonden door het koppelwoord *nai* of *nii*, hetgeen de betekenis heeft van: „geplaatst zijnde, zich bevindende op de plaats van ". Dit *nai* of *nii* wordt met de volgende

w.w. vorm in samenstelling verbonden en het pronominale prefix wordt dan vóór *nai (nii)* geplaatst. *Nai (nii)* wordt steeds met een nomen verbale verbonden bv.: *Umba nanii nala doi?:* „Waar haalt hij geld?".

Lan tondok iate koenii ma'banna: „In dit dorp heb ik mijn huis". *Iate sura' dinii melada' mbasa sura':* „Uit dit boekje leert men lezen".

Nanai (nanii), dat bestaat uit *na,* het prominale prefix van de 3e pers. en het woord nanai (nanii) heeft zich tot een zelfstandig woord ontwikkeld met de betekenis van: „plaats van" en wordt dan in genitief verband met het volgend substantief verbonden, bv.: *Umba nanii banuanna?:* „Waar is zijn huis". *Indemote nanii umanna:* „Hier is zijn rijstveld".

Het substantief, „plaats" luidt: *inan,* in de landschappen Sa'dan, Balusu en sommige streken van het Ma'kale'se: *ṅinan* en *ṅenan.* Afleidingen van nai (nii) zijn: *nepanii:* hij plaatst", *napanian:* „hij plaatst voor, ten behoeve van", *napa'panii:* „hij maakt tot plaats", hij gebruikt als plaats". Het bovengenoemde *pateiko* is een *um*-vorm, waarin *um* tot *m* geworden is, welke m in vele gevallen niet meer uitgesproken wordt.

Umpasolai: „doen vergezellen"; naast *sola* als substantief: „gezel", als voorzetsel: „met" betekenend, komt het w.w. *nasolan:* „vergezellen" en het causativum: *pasola:* „doen vergezellen" voor.

Pa'dua „in tweeën delen"; het prefix *pa'* vóór telwoorden gevoegd, geeft aan het daarmee gevormde woord de betekenis van verdelen in het in het grondwoord uitgedrukte aantal delen: bv. *pa'tallu:* „in drieën delen", *pa'a'pa':* „in vieren delen".

Naast de vorm *asaṅ:* „alle" komt ook de intensieve vorm: *ṅasaṅ* voor en *nasaṅ,* een um-vorm van *asaṅ,* evenals *minda:* „wie" een *um*-vorm is van *inda.*

Napokadan tau lako indo'na: „de man zeide tot haar moeder". De verbinding van werkwoorden met de betekenis van „zeggen, opdragen" met hun indirect object kan in het Tae' geschieden door middel van het suffix *-an,* bv.: *napoka dan tau indo'na,* of door de lossere constructie door middel van een voorzetsel bv.: *napokada tau lako indo'na.* Een derde manier is de pleonastiese aanwending van beide constructies, waarbij men het achtervoegsel in de gedachte loslatend, naar het voorzetsel grijpt om bovengenoemd verband uit te drukken.

Lammo paṅala': „in heet bos". De particel *-mo* heeft hier de functie het predicaat aan te wijzen. Zij wordt dan vaak wanneer het predicaat uit een voorzetsel en een substantief bestaat, naar het voorzetsel vooruitgetrokken.

Tama anakmi: „naar uw kind"; *tama* heeft hier de betekenis van gaan naar uw kind, dat zich in (het bos) bevindt.

Indekomi tu dio suu ambe': „Zet gij u hier in het hoekje naast de haard neder, vader".

Zoals ook blijkt uit het verhaal *Dolitau* (M. Z. G. dl. 60, blz. 381) is de *suu* de plaats, waar de slaven verblijf houden.

Ra'pak en *ro'pok* zijn nevenvormen en hebben beide de betekenis van: „ineengestort, stuk, vernield".

Dirapa'i tu indo'na: l.t.l. men liet haar moeder rusten. Van *rapa':* „stil, rustig". Deze vorm van begraven wordt zo genoemd naar de *rapasan:* „de rijstblokvormige kist, waar de dode ingelegd wordt gedurende de tijd, dat er geen ritueel voor de dode verricht wordt". *Rapasan* kan ook betekenen „rusttijd" en ziet dan op de tijd tussen het eerste en twede gedeelte van het dodenfeest. Het dodenfeest met zo'n rusttijd, waarbij de dode in de kist gelegd wordt, is de hoogste vorm van lijkbezorging.

Mythen en Sagen der Berg-Toradja's

van

Midden-Selebes,

vertaald en van aanteekeningen voorzien

door

JAC. WOENSDREGT,

Zendeling-leeraar van het Nederlandsch Zendelinggenootschap.

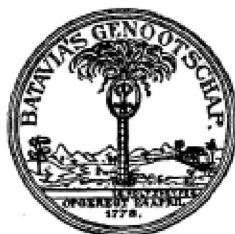
VERHANDELINGEN

VAN HET

Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen

Deel LXV

Derde stuk.

WELTEVREDEN
G. KOLFF & Co.

's-HAGE
NYHOFF

1925

Woord ter Inleiding.

De hieronder volgende verhalen werden door ons opgeteekend uit den mond van het volk, waaronder wij werken en dragen mitsdien alle kenteekenen daarvan, hetgeen onder meer blijkt uit de onderscheidene weergave van de gebeurtenissen. Ook persoonsverwisseling had hier en daar plaats. Toch meenden wij ook de onderling van elkaar afwijkende verhalen te moeten geven, zoo als wij die zelf ontvingen, niet alleen omdat daardoor verschillende taalgegevens konden worden vastgelegd, maar vooral ook omdat de verhalen elkaar aanvullen en de lezer dus zelf kan vergelijken, hetgeen voor een onbevangen oordeel noodzakelijk is. Daarom hebben wij ook bijna uitsluitend de vertellers zelf aan 't woord gelaten en zoo min mogelijk conclusies getrokken. Hier en daar hebben we aan de hand van de ons ter beschikking staande gegevens een en ander toegelicht, waardoor, naar wij hopen, de verhalen beter worden verstaan.

Andere b r o n n e n dan de mondelinge overlevering werden door ons niet gebruikt, omdat die er niet zijn. Veel valt daaromtrent dus niet te zeggen. Alleen wat betreft de verhalen over Schepping en Val (de nos XXIII en XXIV); deze kunnen de vraag doen rijzen, uit welke bron de verteller zelf heeft geput. Deze verhalen werden ons medegedeeld door een ouden, grijzen H e i d e n, die ons mededeelde voor dien geen aanraking met het Christendom te hebben gehad en de twee zooeven genoemde verhalen van „de ouden" te hebben gehoord. Meer wist hij er niet van te vertellen. De aanraking met het Christendom der Leboniérs is van zeer recenten datum, wat niet wegneemt, dat er invloeden zijn geweest, die ons onbekend zijn. Doch, zooals wij alle verhalen objectief weergaven, zoo hebben wij het ook met deze verhalen gedaan en ons er voor gewacht er eenige commentaar op te geven.

In de nalatenschap van w ij l e n z e n d e l i n g P. t e n K a t e E z n. vonden wij de verhalen IV t/m. V, VII t/m. XI, XIII t/m. XIV, welke wij vertaalden en van aanteekeningen voorzagen ter completeering van het door ons verzamelde.

De door ons hier aangeboden verhalen behooren tot de vrij uitgebreide, ongeschreven literatuur der Berg-Toradja's. Gedurende den betrekkelijk korten tijd van ons zijn hier, konden we nog niet alles opteekenen, afgezien daarvan, dat het onmogelijk is een zich steeds uitbreidende literatuur bij te houden. Toch kunnen we wel dit zeggen, dat, behalve de hier nog maar gedeeltelijk aangeboden Mythen en Sagen, er nog een uitgebreide Sprookjesschat bestaat, waarin veelal dieren, een enkele maal ook menschen en planten handelend optreden. Verder bestaat er nog een minder uitgebreide literatuur ter verklaring van zeden en gewoonten, van reisverhalen en anekdoten. Raadsels zijn bij

honderden te tellen. Over de Poëzie spreken we hier niet, daar hiervan nog te weinig werd verzameld, hoewel sterk betwijfeld moet worden, of die wel zoo uitgebreid is als het Proza.

Oorspronkelijk lag het in onze bedoeling den godsdienst der Berg-Toradja's uitvoeriger te bespreken dan thans hier is geschied. Door omstandigheden buiten onzen wil moesten we ons beperken tot weergave der verhalen, gevolgd door linguistische aanteekeningen, van belang voor den bestudeerder der teksten. Hier en daar voegden we nog eenige opmerkingen toe, ook tusschen de ling. aant., tot beter verstand van de verhalen, en, last not least, een aanhangsel over de in de verhalen voorkomende mythologische personen. Over n T a l i n g a en zijn broer B a n t a w a t o e, S i n g k a n a, T a w o e a l e i, L a d o n g k o n a, T o h a m b a k i en G o e m a n g K o a n a weidden we niet uit. Ongetwijfeld hebben we hier te doen met historische personen door de mythe omhuld. S i n g k a n a bijv. woonde in L a m b a en was de overgrootvader van O e m a n a P e o e l a, een g a l a r a [1]) te W a t o e T a o e, die in 1919 op ongeveer 70 jarigen leeftijd stierf. Hij was iemand in lengte ver boven zijn volksgenooten uitstekend en zeer dapper. Dat dergelijke personen in de mythe opgaan is een gewoon verschijnsel en baart dus geen verwondering. n T a l i n g a zou zijn tuin gehad hebben te B e h o a, te B o e l a g o, Oostelijk van D o d a. Als zijn kameraden worden nog genoemd, behalve T a w o e a l e i: T o m o p i h o en T o m o p e h a o. T o h a m b a k i wordt ons nog genoemd als een veelvraat. n T a l i n g a beteekent „oor"; T a w o e a l e i „roode wesp" [2]); T o m o p i h o „die een zwaard draagt"; T o m o p e h a o „die een vischmandje bezit"; T o h a m b a k i „die overhult"; L a d o n g k o n a „de gulzigaard" (vlg. Bar. Tor. II, blz. 281, waar hij L a n t j a d o k o heet); B o e r i r o' heeft tot stam r i r o' „uitwrijven." De kennis hiervan brengt ons echter niet veel verder.

Bij 't bewerken der teksten en bij 't instellen van een nader onderzoek naar de daarin optredende gebeurtenissen, bleek o.i. duidelijk, dat we hier voor een goed deel te doen hebben met natuur-mythen, ook al kunnen we nog niet alles volkomen verklaren. De natuurdienst is in den loop der tijden al meer naar den achtergrond gedrongen door de vereering der zielen van afgestorvenen. Van het meerendeel van het hieronder medegedeelde heeft het jongere geslacht geen kennis meer en met het heengaan der ouden zal de kennis hiervan nagenoeg verdwijnen.

Een belangrijke plaats moet in die natuur-vereering de zonnedienst hebben gehad. Er moeten verschillende invloeden ingewerkt hebben op de godsdienstige opvattingen. In hoeverre de door Dr. A. C. KRUYT meermalen genoemde

1) Een *galara* is zooveel als gezant van den eenen edelman naar den anderen, de woordvoerder, ook in rechtzaken.

2) Bij de Bare'esprekers genoemd *Ta Woealee,* d.w.z. „Vader van de *lee*-vruchten". Bar. Tor. I blz. 53.

„Steenhouwers" daarop van invloed zijn geweest, zal misschien later blijken. Dit blijkt wel uit het hier gepubliceerde, dat een boven den natuurdienst uitgaand besef van een Hoogsten God niet ontbrak. Verder meenen wij hierover te moeten zwijgen, daar verdere uitweiding hierover valt buiten ons bestek.

Bij het doorzien der ling. aant. hebben we de zeer gewaardeerde en belangrijke hulp ondervonden van Dr. N. ADRIANI. In 't bijzonder waar vergelijkingen worden gemaakt met andere dan de Bergtalen, zal een ingewijde in de toestanden van de zending op Midden-Selebes begrijpen, dat hier Dr. ADRIANI aan het woord is. Zijn hulp is voor een grondige studie, ook der Bergtalen van groot belang.

Het k l a n k s t e l s e l van de Bergtalen is heel goed weer te geven met onze letterteekens. De toonlooze *e* werd weergegeven door *ĕ* —. Overigens klinkt de *e* als die van 't Mal. e n a k of die van 't Fransche ê t r e. Alle lettergrepen zijn open, doordat we met vocalische talen te doen hebben.

Het *accent* valt bij alle woorden op den voorlaatsten lettergreep, behalve wanneer samengesteld met de suffixen *— mi', — mo', — pi', — po'* of met pron. pers. suff. *—a(') — na('), — ko('), — ka('), — ke(') en — he(').* Worden echter de zooeven genoemde suffixen gevolgd door de eveneens zooeven genoemde pron. pers. suff., dan kan de klemtoon verlegd worden, één plaats naar achteren; dit hangt er vanaf, hoe de spreker den nadruk wil leggen. Men kan zoowel zeggen: ma'ànde'moko', als: m a ' a n d e ' m ò k o', maar *m a ' à n d e ' m o '*. De fijnere nuanceering in de uitspraak hier aan te toonen, zou ons te ver voeren.

De s t ij l der verhalen is hier en daar wat gedrongen, daar wij getracht hebben zoo letterlijk mogelijk te vertalen, ten gerieve van den bestudeerder der oorspronkelijke teksten.

Afkortingen

van de in de aanteekeningen aangehaalde talen.

Bad. of B.	Bada'sch.	Mam.	Mamoedjoe'sch.
Bar.	Bare'e.	Mentaw.	Mentawei'sch.
Bes.	Besoa'sch.	Mongond.	Mongondowsch.
Boeg.	Boegineesch.	Nap. of N.	Napoe'sch.
Jav.	Javaansch.	Parig.	Parigi'sch.
Koelaw.	Koelawi'sch.	PmB.	Poe'oe mBoto'sch.
Leb.	Leboni'sch.	Sang.	Sangireesch.
Mad.	Madoereesch.	Taw.	Tawaelia'sch.
Mak.	Makassaarsch.	Soendan.	Soendaneesch.
Mal.	Maleisch.	Tontemb.	Tontemboansch.

Bar. Tor. De Bare'e-sprekende Toradja's door Dr. N. Adriani en Dr. A. C. Kruyt.

Mythen en Sagen der Berg-Toradja's van Midden-Selebes.

I. Toramanoeroe' hal Aḷa Taḷa.

(Bada'sch verhaal)

Roengoe^{2}na Toramanoeroe' memboḷo mai kai langi''. Kaboetoena inde'e i doenia, i Bada', mai mohoeo' Toḷoḷooe' moteroe tampo', napopoeha'i ile-ile romba'a. Hane'i melei-lei onto Toramanoeroe' mao modoo-doo', ti'ara toengkoe, i karooana.

Mahae, masoeḷe' mai mampeita ile^2 romba'a to napoeha' Toḷoḷooe' i tampo'; napekondo, hampaḷe mewaḷi'mohe taoena ile^2 romba'a do'o, hadoea tomoane, hadoea tawine. Kaindo'o mohambokomohe taoena rodoea do'o. Bo mahae moana'he', memoeḷe'mohe inde'e i Bada'. Taoena de'e naperapi'he mai Toramanoeroe' i anditoe i langi'.

Hane'i womi melei Toramanoeroe' do'o mao i To Raa. Kaboetoena indo'o. mamperapi' womi taoena kai langi' mai, tohambokohe'. Hanga'na tomoane: Baḷoilo, Mohambokomohe Baḷoilo hai tawinena, bo mahae, moana'he'. Toramanoeroe' do'o ti'ara toengkoe' i tambi, paka montaḷa-ntaḷa pea.

Maomi mekaoe do'o Baḷoilo, naparinoei tawinena hangko oepoe moana'. Tanga'na mekaoe, naḷambi' baba, hane'i do'o mao mebanga i toa'na boḷowatoe, hai manggaḷa boḷowatoe hamboho' napoëhoenga..

Tanga'na mehoeda-hoeda, hampaḷe nahadi topoḷinga. Napengoa'mi nai' i boḷowatoe, ti'ara naita, hane'i metongko.' Woḷe' indo'o nto i boḷowatoe to napoëhoenga do'o topoḷinga. Do'o hai na'aḷa, naḷondo' mao i tambi; madari ebe nahadi, woḷe' indoḷaḷoe taoena.

Inambengimi', nahadi Baḷoiḷo ara taoena moḷiti-liti i asari hamboea'. Hampaḷe napeita taoena, do'omi taoena i boḷowatoe mesoeḷobo'. Na'aḷamo'i Baḷoilo boḷowatoe, naintoe. Ina mesoea' womi do'o taoena i boḷowatoe, woḷe' oepoemi raintoe. Do'o hai paka meboeni perami i asari.

Mepoelo, boetoe womi Toramanoeroe' i tambina Baḷoilo. Mekara'mi do'o Toramanoeroe': „Indi'iti ontoko', Baḷoilo?" Mehani' Baḷoilo. „De'e ntoa'! Inia'ko sieroe mai, de'e oewe'moe meiwiwi." Nahangga' Toramanoeroe': „Ti'ara nto do'o!" Mesonda'mi Toramanoeroe', lioe^2 mao manggaḷa do'o tawine to i asari: Hanga'na tawine iti: Aḷa Taḷa. Nawawami Toramanoeroe' Aḷa Taḷa do'o mao ilaḷoe ngkakaoe, iwongko boeḷoe', mokamboa, nahanga': „Ane to'oe

kai' makoeasa', kai anditoe kai langi', teoeme' arami tambiki'." Teoeme'na, hampaḷe rapeita aramohe i tambi. Bo mahae pohambokonda Toramanoeroe' hai Aḷa Taḷa, moana'mohe', hanga'na ana'nda: Boentoe.

Bo mahae kaindo'o mohieromohe taoena hamboko do'o, mampohieroihe ta'ina ana'nda. Bilana bo maoe Toramanoeroe' mooempahi ta'i, do'o hane'i napohoeme-hoemei Aḷa Taḷa. Do'o napotowe Toramanoeroe', hane'i melei mai i Bada', mao i Behoa. Hane'i mao mengkahe' i toeka' i langi', i Tamoengkoe Moḷo', daki' i Petandoe'a. Toeka' do'o mao i langi'. Mengkahe'mi Toramanoeroe' iti i toeka' do'o. Boetoe i langi', hane'i nabantahi mai toeka' do'o, mandawo' mai toeka' iti boetoe i tampo', mewaḷi'mi moengkoe. Do'o hai rahanga': Tamoengkoe Moḷo'.

Aḷa Taḷa do'o ara mani inde'e i doenia. Peleina tomoanena de'e, metoetoehami wo'o ia. Ana'na nawoḷi, napatoewo' Baḷoilo, nahanga'a: „Baḷoilo, de'e ana'ki, noepatoewo'aka', lawi' kodo maoa motoetoeha tomoanengkoe i langi'; hai ane matemi', noepakaro'a-ro'a ebe taḷoembangana." Kaindo'o melei Aḷa Taḷa.

Boetoe i Pekoerehoea, hampaḷe napeita toeka'na tomoanena oepoemi nabantahi, kateria'namo'i. Tanga'na teria' boetoemohe tokoei', mekoene' i ia: „Apa noeria'i?" Mehani' Aḷa Taḷa: „Ti'arapo'i ara toeka'koe mao motoetoeha tomoanengkoe i langi'." Rahanga' tokoei': „Inia' karao' inaomoe! Agina noekakaehe sanggena oewe, bona hera noepotoeka' mao i langi'." Mekakaemi Aḷa Taḷa do'o i oepoe[2] oewe. Boetoemohe oewe mai menkatede' ilindo'na Aḷa Taḷa. Napehoka'mi mengkahe', hampaḷe bo raḷaḷe oewe do'o, tedoengka peahe'. Kaido'o teria' womi Aḷa Taḷa.

Tanga'na teria', boetoe mporagia i ia, mekoene': „Apa noeria'i?" Mehani' Aḷa Taḷa: „Ti'ara pengkahe'akoe boetoe i langi'." Mehani' mporagia „Inia'ko langa', lawi' bo mania noekakihanga' i kodo'." Mekakae womi Aḷa Taḷa i mporagia. Maimi mengkatede' mporagia boetoe i langi'. Mengkahe'mo'i Aḷa Taḷa do'o i mporagia, de'emohe wo'o sanggena tokoei' meoḷa' i mporagia. Boetoemohe i langi', hampaḷe rapeita baba' i langi' rawiti' watoe. Hane'i ra'ana' tokoei' iti mobehoi do'o watoe; ti'ara mahae oepoe watoe do'o. Mesoea'mo'i Aḷa Taḷa hai tokoei' oepoe[2].

Kaboetoenda de'e, hampaḷe rapeita wanoea mahile. Hane'i mokamboa tawine do'o, nahanga': „Ane to'oe wo'o kodo' anditoe hangaa-ngaa koehoemba pea tomoanengkoe deona." Rapeli' mpoe'oemi boetoe[2] mangkaindi, bopo'i raita, boetoemi pio[2]' mao mampoieroeahe'. Ti'ara mahae, rahoembamo'i tomoanena, mehoeda, i parawa tambi. Mesonda'mo'i Aḷa Taḷa do'o moa moapa' hai tomoanena. Napotingkaba' Toramanoeroe' kaboetoena tawinena de'e. Mohamboko womohe taoena iti.

Taoena to nawoḷi Toramanoeroe' inde'e i Bada': tawine napemboḷia hoera hai ladi', Boenta' roo^{2}mo'i i oewai Boenta.'

I kahonde'ena nakara'mo i Boenta' haḷaḷoena inde'e i Bada' mao moranga-ranga i ia i To Raa. Boetoemo'i haḷaḷoena, nahanga' Baḷoilo: „Noepambaḷa'a aḷe' kasoro, napehoedai." Bo maoe haḷaḷoena mehoeda i kasoro, do'o hai nahanga' Boenta': „Ane hondo'o, hambika'ko koepohaḷaḷoe, hambika'ko koepohawi'. Meleimoko'!" Meleimo'i haḷaloena mai i Bada', ka'iamohe wo'o moele' na i Bada'.

Ti'ara manimahae kaboetoena, boetoemohe haḷaḷoena mai mampombeaḷa'a i wanoea Gintoe. Tadoeḷakonda to i To Raa: nTaba. Tanga'na mehoengkoeki to kai To Raa, metarahoemo' i toe'ana do'o, nahanga': „Agina kamioe tomoane mewini, kai'mi mepoeroeka hai mepewe." Rahanga' tomoane: „Mawodo'ka', hangaa-ngaa kipombeaḷa'ahe boengka'ta do'o." Rapakatoe womi wini hai kaewa i Sepe, bona oepoe^2 tomoane mai melae i Gintoe.

Daki'mi mabaa, boetoemohe to kai Sepe mai moboengka.' Kaindo'o mekara'mo'i toe'ana tawine, nahanga': „O, Boenta'; Ane noegagai mampombeala' ana', de'e nto hoera hai ladi' to nawoliake amanta'. Lawi' nahanga' honde'e: „Ane kodo' mao mampombeala'ako', hangaa-ngaa natohoe'mo hoera de'e hai napapoedoemo de'e ladi." Ane io, Boenta', mai mampombeala'ana', hangaangaa natohoe'ko hoera de'e, hai napapoedoeko de'e ladi'." Ti'ara napehadingi Boenta' laḷoetana, haḷaḷoena, mombeaḷamohe taoena. Bo mahae, ranangimohe', Boenta' hai taoenana melangkamohe', rapawoeḷaihe toeke^2 kaloemba'.

Ti'ara mahae ili'na kaindo'o boetoe womohe Boenta' hai rangana, nahoho' inaona mampoboengka'a haḷaḷoena. Kamaina Boenta' de'e, mai merapi' mototowi. Do'o hane'i morampoehe taoena, mopapate baoela. Piho'nda To Bada' rapewe'i i to i To Raahe', tanda'na podanda moboengka; hondo'o wo'o kai To Raa. Waḷimo'i mehoehe' taoena, mekara'mo'i toe'ana i Gintoe do'o. Boetoemohe taoena ilindo'na, hane'i mangkola', nahanga': „Kamioe hamboḷo', to ka'ia komi, de'e ande'ami koepoto' i tawe' Bada', bona Bada ngka'ia hanga'na wanoeami. Kamioe hamboḷo', koepoto' ane'ami i tawe' Epe, bona Sepe hanga'na wanoeami. Kamioe hamboḷo', koepoto' ande'ami i tawe' Boeḷili, bona, Boeḷili, hanga'na wanoeami. Kamioe hamboḷo', koepoto' ande'ami i tawe' Bomba, bona Bomba hanga'na wanoeami. Kai wo'o de'emi tawe' Bioe kipopoaḷehe ande'aki, bona Gintoe hanga'na wanoeangki'." Kaindo'o hane'i manonto hanga'nda wanoeanda taoena. Masoeḷe'mohe to i To Raa, lawi' mohintoewo'mohe'.

Mewali', wanoea Lengkeka, Tomehipi', Kageroa, Toeare, Wonta'a, Manoewana, taoena to memboḷo pea kai wanoea lima do'o. To-i-Kanda', Pada, pentara'anda taoena i Sepe, ragero To Koeḷawi. Taoena i wanoea Bewa, hantanga' kai Gintoe, hantanga' kai Sepe.

VERTALING.

Toramanoeroe' en Ala Tala.

Heel in 't begin daalde *Toramanoeroe'*[1]) van den hemel. Hij kwam op deze aarde, in *Bada'*, om de Metselwesp te bevelen leem te vormen en daarin twee rupsen te doen [2]). Daarna ging hij uit wandelen en hij bleef niet rustig op zijn plaats.

Na eenigen tijd kwam hij terug om naar de beide rupsen te zien, die de Metselwesp in het leem had verborgen; hij sloeg er op en nu werden die twee rupsen menschen, de eene een man, de andere eene vrouw. Toen huwden die twee menschen. Niet lang daarna kregen ze kinderen en vermenigvuldigden zich hier in *Bada'*. Deze menschen had *Toramanoeroe'* van de hemelgeesten gevraagd.

Vervolgens vertrok *Toramanoeroe'* weer en ging naar de *To Raa*. Daar aangekomen vroeg hij weer menschen van den hemel, het was een echtpaar. De man heette: *Baloilo* [3]). *Baloilo* huwde met zijne vrouw; niet lang daarna kregen ze kinderen. *Toramanoeroe'* bleef niet huis, hij zwierf maar steeds rond.

Baloilo ging hout zoeken, opdat zijne vrouw, die pas gebaard had, zich zou warmen. Terwijl hij aan 't hout zoeken was, overviel hem de regen, daarom ging hij schuilen aan den voet van een bamboe-stoel, en nam een stuk bamboe en ging er op zitten.

Terwijl hij daar zat, hoorde hij opeens eene zangeres. Hij keek naar boven naar de bamboe, maar zag niets en boog weer het hoofd. Maar de zangeres bevond zich in het stuk bamboe [4]) waar hij op zat. Daarom droeg hij het over den schouder naar huis; hij voelde dat het erg zwaar was, maar er zat ook een mensch in.

Te middernacht hoorde *Baloilo* iemand in een der slaapplaatsen schar-

---

1) Zie ling. aant. en aanhangsel.

2) Volgens een ander verhaal nam de Schepper aarde, vormde die naar zijn eigen beeld, doch, toen hij den mensch beval te praten, kon deze dit niet. Toen nam hij een metselwesp en deed haar den mensch steken op al zijn gewrichten, te beginnen bij de teenen tot aan den schedel. Daarom als de priester den mensch van levenskracht voorziet, dan begint hij bij de teenen en eindigt bij den schedel. Nadat de menschen waren gestoken door de metselwesp, bewogen ze zich. Toen vroeg *Ala-Tala*: „gelooven jullie mij?" De menschen antwoordden: „Wij gelooven U, Heer, want gij hebt ons gemaakt en daarom bestaan wij." *Ala-Tala* antwoordde nu: „Als jullie mij gelooven en van mij houden, vermenigvuldigen jullie je dan. Eten kunnen jullie dan aan *Boeriro'* vragen, en *Poeë Oera* zal jullie rijst bewaken".

3) Zie ling. aant.

4) Zie ook verhaal XIX.

relen. Eensklaps zag hij iemand, dat was de mensch uit de bamboe die te voorschijn kwam. *Baloilo* nam nu de bamboe en verbrandde haar. De mensch wilde weer in de bamboe kruipen, doch die was verbrand. Daarom verborg de mensch zich voortdurend in de slaapplaats.

In de vroegte kwam *Toramanoeroe'* weer in het huis van *Baloilo*. *Toramanoeroe'* riep: „Ben je daar, *Baloilo?*" *Baloilo* antwoordde: „Ik ben er! Maar wacht even met hier te komen, want je kleinkind heeft gepoept." *Toramanoeroe'* antwoordde: „Dat geeft niet!" *Toramanoeroe'* klom nu op en ging direct de vrouw halen, welke zich in de slaapplaats bevond. De naam van de vrouw was: *Ala Tala* [1]). Toen bracht *Toramanoeroe' Ala Tala* in het bosch, boven op den berg en sprak een tooverspreuk uit, zeggende: „Als het werkelijk waar is, dat wij, hemelgeesten, machtig zijn, dan is er morgen een huis voor ons." Den volgenden morgen, daar zagen ze dat ze in een huis waren. Ze waren nog niet lang gehuwd, *Toramanoeroe'* en *Ala Tala,* toen hun een kind werd geboren, de naam van hun kind was: *Boento.*

Kort daarop kregen die echtelieden ruzie, zij twistten over de uitwerpselen van hun kind. Omdat *Toramanoeroe'* geen uitwerpselen wilde afvegen, berispte *Ala Tala* hem. Hierover werd *Toramanoeroe'* nijdig en ging naar *Bada',* vandaar naar *Behoa.* Vervolgens klauterde hij de trap op naar den hemel, op den *Tamoengkoe Molo'* [2]), dicht bij *Petandoe'a.* Deze trap reikte tot aan den hemel en stond midden in de vlakte van *Pekoerehoea. Toramanoeroe'* klom die trap op. In den hemel aangekomen, hakte hij de trap door en die trap viel op de aarde en werd tot een heuvel. Daarom noemt men hem *Tamoengkoe Molo'.*

Ala Tala was nog hier op aarde. Toen haar man vertrokken was, volgde ook zij. Haar kind liet ze achter, opdat *Baloilo* het zou opvoeden. Zij zeide tot hem: „*Baloilo,* dit ons kind moet je voor ons opvoeden, want ik ga mijn man achterop naar den hemel; als het gestorven is, verzorg dan zijn graf goed. Toen vertrok *Ala Tala.*

In Pekoerehoea aangekomen, daar zag ze, dat de trap van haar man door hem was doorgehakt, en ze begon te huilen. Terwijl ze weende, kwamen de muizen bij haar en vroegen haar: „Waar ween je om?" *Ala Tala* antwoordde: „Ik heb geen trap meer om mijn man achterna te klimmen in den hemel." De muizen zeiden: „Wees niet bezorgd! Vraag hulp aan al de rotans, opdat je die kunt gebruiken als trap naar den hemel." Toen bad *Ala Tala* tot al de rotans. Deze kwamen nu en richtten zich overeind vóór *Ala Tala.* Ze probeerde er in

---

1) Zie aanhangsel.

2) *Tamangkoe Molo'* bet. w.s. „Heuvel van 't nederkomen". De *Tamoengkoe Molo'* is n.l. de plaats waar in oude tijden de hemellingen uit den hemel nederdaalden en ook opklommen. Dat was in den tijd toen hemel en aarde nog dicht bij elkaar waren. Door de zonden der menschen is die verbinding verbroken.

te klimmen, maar de rotans konden het niet uithouden en vielen ter aarde. Toen weende *Ala Tala* weer.

Terwijl ze zoo huilde, kwam de Regenboog [1]) bij haar en informeerde: Waarom huil je?" *Ala Tala* antwoordde: „Omdat ik niets heb om naar den hemel te klimmen." Toen antwoordde de Regenboog: „Wees niet bevreesd, want je had mij er nog niet over gesproken." Toen bad *Ala Tala* tot den Regenboog. De Regenboog richtte zich nu op tot aan den hemel. *Ala Tala* klom er tegen op en ook al de muizen volgden den Regenboog. Aan den hemel gekomen, zagen zij plotseling de hemelpoort gesloten door een steen. Toen begonnen de muizen dien steen uit te knagen en het duurde niet lang of de steen was op. *Ala Tala* ging er nu in met al de muizen.

Bij hunne aankomst aldaar zagen ze een groot dorp. Toen sprak *Ala Tala* een tooverspreuk uit; ze zeide: „Als ik ook werkelijk een godin ben, dan vind ik zeker straks mijn man." Ze zochten terdege totdat het donker werd, ze zagen niets meer, maar de vuurvliegen [2]) kwamen en gingen hun voor. Niet lang daarna vond ze haar man op de voorgalerij van zijn huis zitten. *Ala Tala* klom op en ging naast haar man zitten. *Toramanoeroe'* schrok van de komst zijner vrouw. Toen gingen ze weer samenwonen.

De menschen, die *Toramanoeroe'* hier in Bada' plaatste: voor de vrouw liet hij achter een gesplitsten bamboe en een mes, *Boenta'* hield verblijf aan de *Boenta'*-rivier.

Toen het aldus was, verzocht *Boenta'* zijne zuster in *Bada'*, hem te komen bezoeken. Toen zijne zuster aangekomen was, beval *Boenta'* aan *Baloilo:* „Spreid eene matras voor haar uit, opdat zij er op ga zitten." Zijne zuster wilde echter niet op de matras gaan zitten. Daarom zeide *Boenta':* „Als het dan zóó staat, dan zal ik je voor de helft als zuster beschouwen, voor de andere helft als slavin. Ga heen!" Zijne zuster vertrok nu en zij had vele nakomelingen in *Bada'*.

Ze was nog niet lang aangekomen of haar broeder kwam oorlog met haar voeren in het dorp *Gintoe* [3]). De krijgsleider van de *To Raa* heette: *nTaba'*.

1) Zie ling. aant.

2) Zie ling. aant.

3) Volgens een ander verhaal waren de lieden van *Gintoe*, na hun eigen wallen te hebben versterkt naar *Pada* en *Seko* vertrokken om daar te gaan snellen. Tegelijkertijd waren er 1000 *To Raa* naar *Gintoe* gekomen en belegerden dit dorp. Ze bouwden hutten in *Pada ngka'ia* tusschen *Gintoe* en het tegenwoordige *Taipa*. Buffels der lieden van *Gintoe*, varkens, geiten, kippen slachtten ze in menigte. Op een avond werden gezanten der *To Raa* gezonden naar de lieden van *Gintoe* met de woorden: O, bloedverwanten van *Gintoe*! oefen nog 't laatst sexueele gemeenschap uit met jullie vrouwen. Die geen man of geen vrouw heeft doe het dan met ouders, schoonouders, kinderen, rijstblokken, kookpotten, vijzels en rijstkruiken. Want morgen zullen wij het

Terwijl lieden van *To Raa* hen omsingelden, gebruikte deze edelman beleedigende taal, hij zeide: „Jullie, mannen, moeten maar rokken gaan dragen, wij zullen wel broeken aantrekken en schaamgordels dragen." De mannen zeiden: „Daar danken we voor, we zullen in ieder geval deze onze vijanden bevechten." Ze stuurden nu een vrouwenrok en baadje naar *Sepe,* opdat alle mannen hun zouden te hulp komen in *Gintoe*. Toen het bijna licht werd kwamen de lieden van *Sepe* om een overval te doen. Toen riep de adellijke vrouw en zeide „O, *Boenta'*; Als je doorzet mij te bevechten, hier heb je den aangespitsten bamboe en het mes, die ons onze vader heeft nagelaten. Want aldus heeft hij gesproken: „Als ik je kom bevechten, dan moge deze bamboe-lans mij steken en dit mes mij onthoofden." Als jij, *Boenta'*, mij komt bevechten, dan zal deze bamboe-lans je steken en dit mes je onthoofden." Boenta' luisterde niet naar de woorden van zijne zuster en ze vochten er op los. Niet lang daarna werden zij overwonnen, *Boenta'* en zijne mannen gingen aan den haal, ze werden achtervolgd tot aan den avond.

Na niet langen tusschentijd kwamen *Boenta'* en zijne makkers weer, hij had berouw over het oorlogvoeren tegen zijne zuster. Het doel van zijn komst was een verbond te sluiten. Daarom vergaderden de menschen en slachtten een buffel. De zwaarden der *To Bada'* werden aan de *To Raa* gegeven, het teeken dat ze niet meer zouden vechten; zoo deden ook de *To Raa*. Toen ze klaar waren met koken, verhief en edelvrouw van *Gintoe* hare stem. Toen de menschen vóór haar gekomen waren, schepte zij het eten op, en zeide: „Gij velen, als de eene partij, dit uw eten pak ik in een *Bada'*-blad opdat uw dorp *Bada ngKa'ia* moge heeten. Gij andere troep, uw eten pak ik in een *Epe*-blad, opdat uw dorp *Sepe* worde genoemd. Gij andere troep, uw eten pak ik in een *Boeḷili*-blad, opdat uw dorp *Boeḷili* worde genoemd. Gij andere troep, uw eten pak ik in een *Bomba*-blad, opdat uw dorp *Bomba* moge heeten. Wij ook, *Bioe*-bladeren gebruiken wij als onderlaag voor ons eten, opdat de naam van ons dorp *Gintoe*

(Vervolg noot 3).
doen." De lieden van *Gintoe* antwoordden: „Ja, als de hemel dat heeft besloten en ook de aarde, wat zullen we er dan aan doen? Maar als hemel en aarde dit niet over ons hebben besloten, dan zullen wij jullie overwinnen." Dien zelfden nacht kwam een jonge man van *Sepe* naar zijn verloofde in *Gintoe* en wist *Gintoe* binnen te komen door in een sterk overhangende bamboe te klimmen. Deze ging op verzoek van zijne schoonouders hulp halen in *Sepe*. Den volgenden dag probeerden de *To Raa* de vesting binnen te dringen. Bij de poort stond echter eene zwangere vrouw op wacht, die den eenen *To Raa* na den ander doodde. Toen snelden ook de lieden van *Sepe* ter hulp, zoodat slechts 2 *To Raa* in leven bleven. Die twee gingen aan den haal, werden toen door wilde buffels nagezet, klommen van angst in een *lelati* (een boom met hevig jeukende bladeren), kwamen er weer uit, werden toen door bijen gestoken, zwommen daarna door het water, werden vervolgens door lieden van *Gintoe* gegrepen, die hun lichaam kerfden en terugzonden naar hun land om de nederlaag te melden. Daarna kwamen de *To Raa* vrede sluiten, medebrengende witte buffels en witte katoentjes.

zal zijn. Van toen af waren de namen van de dorpen der menschen zeker. De *To Raa* keerden nu terug, want ze leefden weer in vriendschap.

Dus zijn de dorpen *Lengkeka, Tomehipi*; *Kageroa. Toeare, Wonta'a* en *Manoewana* afkomstig van die 5 dorpen. De lieden van *Kanda* en *Pada* zijn het overschot van *Sepe*, hetgeen door de Koelawiërs werd verwoest. De lieden van *Bewa* zijn voor een deel van *Gintoe*, voor een deel van *Sepe* [1]).

---

1) Hier en daar schijnt de verteller wat slordig in zijne weergave der feiten. Zoo is ons het verband niet duidelijk tusschen *Epe* en *Sepe*, *Bioe* en *Gintoe*. Zoo wordt hier ook *Bomba* abusievelijk een stamdorp genoemd. *Pada* is zeer waarschijnlijk niet van *Sepe* maar van *Boelili* afkomstig. Zie verder ling. aant.

AANTEEKENINGEN.

Toramanoeroe', grondwoord *manoeroe'*, hetwelk weder de intensieve vorm is met *ma* — van *toeroe'*, Mal. *toeroen* „neerdalen, afdalen." *Meinoeroe':* het op onbepaalde tijden een met witte foeja-reepjes behangen witten buffel in de rivier loslaten, met het doel rampen af te wenden, waarna een gezamenlijke maaltijd plaats heeft. Dit geschiedt bij de samenvloeiing van de *Belanta'* en de *Maḷei*, de twee groote rivieren, die *Bada'* doorstroomen en die het tot een der vruchtbaarste streken van Midden-Selebes maken. In *Besoa* is *meinoeroe'* een adat-handeling, verricht bij buitengewone natuurverschijnselen, zooals watersnood enz., waarbij men de hemelgoden tracht gunstig te stemmen door aanbieding van rijst. Bij de *To Napoe* is *meinoeroe* eveneens een adat-handeling, verricht na gepleegde bloedschande, waarbij een varken bovenstrooms wordt geslacht, terwijl de schuldigen of hun plaatsvervangers een weinig benedenstrooms zich baden, opdat het langs hen heenstroomende bloedwater meteen hunne zonden zal meevoeren. Dit alles geschiedt onder aanroeping van den *Ampoe i Langi* „Heer in den Hemel." Naast dit *meinoeroe* vindt men dan nog *menoeroe* „vereeren van hemelgoden." In het *Tawaelia'*sch komt dit woord eveneens voor in den zin van „schuld verzoenen." *Sada'*sch *Manoeroen di Langi* degeen die uit den Hemel is neergedaald." *Aḷa Taḷa* wordt in *Napoe* „een" *manoeroe* genoemd; d.i. blijkens het voorgaande „een hemelling, een van den hemel neergedaalde."

Het met *manoeroe'* samengestelde *Tora* is eene verkorting van *To Raa;* vgl. *Toradja* samengesteld uit *To* „mensch" en *radja* „oudere vorm van 't Boeg. *adja* (vgl. Mal. *raja* en het woord *Dajak)* „boven", dus *To Raa* „bovenlanders." Aldus worden door de *To Bada'* genoemd de bewoners van *Massamba'* en omgeving en van het Zuidelijker gelegen *Wai Boenta, Bae Boenta,* ook wel voluit genoemd *Oewai Boenta* „Rivier *Boenta, Boenta*-rivier."

To is samengetrokken uit *taoe* „mensch" en wordt in dezen vorm steeds gebruikt in samenstelling met een volksnaam. Het is dan proclitisch, bijv. *To Bada'* „menschen van *Bada'*."

Toramanoeroe' beteekent dus eigenlijk „de bovenlander *Manoeroe'*," en wordt hier *manoeroe'* „hemelling" als eigennaam gebruikt. Zie ook Aanhangsel.

De *hamzah* op 't eind van *manoeroe'* is hier de vervanger van een consonantischen sluiter, tevens de eenigste consonantische sluiter, die 't Bada'sch kent. De *To Bada'* zijn overigens zeer kwistig met hun hamzah's. Zoo vindt men meermalen een hamzah waar men die niet zou verwachten, zooals bij de vreemde woorden *koeasa'* „macht", *soeroega'* „hemel", en omgekeerd, waar men een hamzah zou verwachten, hoort men die vaak niet, zooals bij *angi,* Mal.

angin „wind", *toadi*, Mal. *adik* „jongere broer of zuster." In 't kort samengevat *komt de hamzah voor:*

I. i. p. v. elken anderen consonantischen sluiter, bijv.
langi', Mal. *langit*, „firmament;"
raki', Mal. *rakit'* „vlot;"
bati', Mal. *batik*, „teekenen;"
modai', Mal. *mendjahit*, „aan elkaar knoopen;"
bambaroe', Mal. *waroeng*, „hut."

II. i. p. v. in 't midden der woorden verdwenen klanken, bijv.:
pa'a, Mal. *paha*, „dij;"
boe'oe, Mal. *boekoe*, „bot;"
ta'i, Mal. *tahi*, „drek;"
we'i, Mal. *beri*, „geven;"
poe'oe, Mal. *pohon*, „oorsprong."

III. Wanneer door voorvoeging van een praefix of achtervoeging van een suffix twee gelijke vocalen op elkaar zouden volgen, worden zij door een hamzah gescheiden, bijv.:
ma'amoe' „warm;" *me'ewa'* „weerstand bieden;"
mo'ontoki „vullen:" *noe'oemba* „hoe is het;"
ni'isa „jullie weten het;" *ti'ara'a*, „niet ik;"
rapihi'i „uitgesnoten;" *rapambala'a* „zij spreiden uit voor."

IV. na het praefix van een met een klinker aanvangend geluidswoord, bijv.:
me'ae' „loeien van buffels", zoo ook
me'oa'; me'oeoe' „uitroep van verwondering doen."

V. bij sommige woorden wanneer deze door een pauze in 't spreken worden gevolgd, bijv.:
Nipegia sieroe'! „Wacht even!".
Daarentegen: *Inia' sieroe noehanga'* „zeg het vooreerst niet," omdat hier *sieroe* niet in pausa staat. Zoo ook:
Ti'ara mani'! „Nog niet!", maar:
Hangapa mani kanina? „Hoeveel keeren nog?" Eveneens krijgen de suffixen — *mi*, — *mo*, — *pi*, —*po*; de enclitische persoonl. vnw. — *a'* (1ste p. enk.), — *ko'* (2de p. enk.), — *ke'* (1ste p. meerv. incl.), — *ka'* (1ste p. meerv. excl.) en — *he'* (3de p. mv.); de aangevoegde pers. vnw. — *(ng) koe'* (1ste p. enk.), — *(n) ta'* (1ste p. meerv. incl.) en — *(ng) ke'* (1ste p. meerv. excl.) een hamzah, wanneer deze door een pauze in 't spreken worden gevolgd.

VI de pron. pers. *kodo'* „ik", *kita'* „wij (incl.)" en kai' „wij (excl.)."

VII. als sluiter bij sommige geluidswoorden, bijv.: *mopio'* „schreeuwen van een hert"; *mokaa'* „janken van een hond", enz.

Hamzah wordt afgeworpen:

I. wanneer het tweede lid van de samenstelling wordt gepraenasaleerd, bijv.: *woea ngkaoe* „boomvrucht" van *woea'* „vrucht" en *kaoe* „boom"; *ana ntawine* „maagd" van *ana'* „kind" en *tawine* „vrouw"; *rabika ntanga'* „in tweeën gedeeld" van *rabika'* „gespleten" en *tanga'* „helft". Zoo ook *ana mboë'* „big", *ana ngkaoe* „loot van een boom", *ana nsadoedoea* „eenig kind."

II. in den regel als sluiter van het eerste lid van een herhaalden vorm. Er zijn echter herhaalde vormen, waarin de hamzah ook als sluiter van het eerste lid bewaard blijft. De laatsten zijn echter verre in de minderheid. Een vasten regel voor dit verschijnsel kunnen we nog niet opgeven [1]). Voorb.:

mohaḷa — haḷa' „schertsen"; *meiha — iha'*, „uitrusten"; *meahi — ahi'* „arm, ellendig"; *modoo — doo'* „doelloos rondloopen"; *mokado' — kado'* „slaan op iets"; *mokaa' — kaa'* „blaffen"; *mekii' — kii'* „piepen".

III. Bij de achtervoeging der suffixen — *a* en — *i* aan stammen, die met een hamzah sluiten, blijft de hamzah bewaard of treedt *k* als klinkerscheider op, bijv.:

raoempoeki „verlengd" van *oempoe'*, *railiki* „gescheiden" van *ili'*; *lehoka* „gewricht" van *leho'*, *moanaka* „baren" van *ana'*.

IV. Soms wordt bij de achtervoeging der pronomina suffixa de hamzah afgeworpen en de gepraenasaleerde vorm van het pron. suff. achtergevoegd, zooals bijv. bij *anangki'* „ons kind (excl.)" hetgeen staat voor *ana' ki'*.

Hai „en", Bes. Nap. id., Ieb. *hĕi*, Taw. *ai*, Bar. *pai*.

De *praepalatale ḷ komt niet voor.*

I. aan 't begin van een woord, uitgezonderd wanneer het onmiddellijk wordt voorafgegaan door eene proclitica eindigend op *a*, *o* of *oe*, bijv.: *linga* „lied", *lawi'* „want", *loke* „dal", *lompo* „vet".

II. wanneer voorafgegaan door de vocalen *e* of *i*, bijv.: *lila* „tong", *kele'* „*scabies*", *kabi-laha* „middenstander", *mengkila'* „glinsteren", *mendele* „kruipen".

De *praepalatale ḷ hooren we echter.*

---

1) De voorb. waarvan 't zeker is, dat ook het eerste lid der herhaling den hamzah behoudt, zijn allemaal geluidswoorden.

I. steeds in 't midden van een woord, behalve wanneer voorafgegaan door de vocalen *e* of *i*, bijv.: *moḷilo* „reizen" *mokaḷoḷia* „vergeten", *laḷoe* „innerlijk, inwendige."

II. aan het begin van een woord, wanneer dit onmiddellijk wordt voorafgegaan door eene proclitica eindigend op *a, o* of *oe*, bijv.: *indoḷaḷoe* „daar binnen" uit *indo('o)* en *laḷoe; woeḷoe ḷai* „lans met geitenhaar".

III. aan het begin van het tweede lid eener herhaling, welke met *l* begint, wanneer het eerste lid van den herhaalden vorm eindigt op *a, o* of *oe* en dus aan het tweede lid onmiddellijk voorafgaat. Gaat *e* of *i* vooraf dan blijft de *l* haar oorspronkelijke uitspraak behouden, bijv.: *loso-ḷoso'* „drijfzand", *moloekoe-ḷoekoe* „zich op den rug wentelen", *leli-leli* „rondom."
loeḷe-loeḷe „wat vermoeid".

In het Besoa'sch dialect van het Bada'sch heeft de praepalatale *ḷ* zich niet ontwikkeld.

Voor het Leboni'sch, gelden dezelfde regels als voor het Bada'sch. Het klankstelsel van het Leboni'sch onderscheidt zich echter door het voorkomen van de *e*, welke alleen kan gevolgd worden door een praepalatale *ḷ*. Alleen in het dorp Leboni zelf spreekt men geen *ĕ* uit maar *o*, zooals ook het Bare'e en het Parigi'sch dit doen. In 't algemeen onderscheidt zich het dorp Leboni door zijn dialect van alle andere dorpen in de landschappen Rampi' en Leboni, zoodat het eigenl. niet geheel juist is de taal dezer landschappen Leboni'sch te noemen. Nauwkeuriger zou het zijn te spreken van Lamboe'sch, omdat Lamboe' de verzamelnaam is van de beide landschappen, die tezamen het gebied vormen der taal die wij Leboni'sch noemen. Doch daar de benaming eenmaal is gekozen, komt het ons beter voor haar te behouden.

Het Leboni'sch dan heeft de *ĕ* vooreerst op de plaats waar de verwante talen *a* hebben, bijv.: *hĕra* „nest", Mal. *sarang; belĕ* „snijwond"; Bar. *wela; petĕpi* „wan", Mal. *tapis; dĕoepĕ* „vleermuis", Bar. *raoepa; duĕ* „twee", Mal. *doea; ĕlipa* „duizendpoot", Bar. *alipa; kĕka'*, Mal. *kakak; oemĕ* „vader", Bar. *oema; kĕtoempoe* „duim", Bar. *katoempoe;* voorvoegsel *mĕ* gelijk aan Bar. *ma*—, bijv.: *mĕhili* „beschaamd."

Nevens *i* in de verwante talen staat *e* in *ĕhi* „inhoud", Mal. *isi; hĕroe* „snuiven", Bar. *siroe; maḷĕenoe* „rond", Parig. *maliongoe.*

Dat verder het dialect van het dorp Leboni *o* heeft is reeds zooeven gezegd.

Eenige woorden hebben *ĕ* waar men dezen klank voor oorspronkelijk zou kunnen houden, bijv.: *wĕhu* „verzadigd", Tontemb. *wĕsoe*; *tĕḷoe* „ei", Mal. *teloer*; maar de vorm dezer woorden geeft toch geen grond om de *ĕ* in het Leb. voor oorspronkelijk te houden. Het komt ons voor, dat hij ontstaan is uit vervluchtiging van de a of de i; waar de klank naast *o* staat is *o* verdoffing van *a.*

Waar nu deze *a* weder in de verwante talen *ĕ* nevens zich heeft, is dus in het Leboni'sch de *ĕ* weder tot haren oorspronkelijken klank teruggekeerd.

Zeer duidelijk is de *ĕ* vervluchtiging van *a* in de redupliceerende lettergreep, waar regelmatig de *ĕ* optreedt, bijv.: *tĕtoeroe* „liggen"; *ĕidĕ* „hinken"; *kĕkioe*, „klein"; *kĕkarĕ* „lachen"; *kĕkanda* „trom"; *kĕkatoe* „kort"; *nĕnipa* „dun"; *lĕlengkoe* „krom"; *dĕdihoe* „laag"; *kĕkira* „bedrogen"; *kĕkawoe* „katoen". Waarschijnlijk is de *ĕ* in al deze woorden vervluchtiging der *a*, die dan de vaste klinker der redupliceerende lettergreep geweest moet zijn.

Ook heeft het Leboni'sch nevens de gewone *oe* nog een gewijzigden *oe*-klank, dien wij met *u* schrijven, omdat hij den klank van onze *u* heeft, alleen wat meer zweemende naar de *i*. Waar de klank wordt gevolgd door *l* (in dit geval steeds de supradentale *l*), is de klank nagenoeg die van de *i*, doch het is dan nog juist even te hooren, dat hij uit *u* is ontstaan. Onder welke omstandigheden de *oe* tot *u* wordt is ons niet duidelijk. Ter vergelijking geven wij hier eenige voorbeelden waar het Leboni'sch *oe* heeft en daarna voorbeelden van de *u:*

Voorb. van *oe*: *hikoe* „elleboog", Mal. *sikoe; kĕloepa'* „nagel", Bar. *kajoepa; woekoe* „been, bot", Mal. *boekoe; oehoe'* „rib", Mal. *roesoek; oewĕ* „grootvader", Bar. *poeë; toewĕ'* „levend", Mal. *toemboeh; pĕkoeli'* „geneesmiddel", Bar. *pakoeli; toempoe* „eigenaar", Bar. id.; *doehoena* „tempel", eigenl. „verzamelplaats", vgl. *roehoe* „verzamelen", Bar. *roeroe; woemboe* „nok", Mal. *boemboeng; metoenoe* „roosteren", Bar. id.; *tĕloe* „ei", Mal. *tĕloer; taloe* „drie", Jav. *tĕloe; dĕoepĕ* „vleermuis", Bar. *raoepa; woloe* „lichaamshaar", Mal. *boeloe.*

Voorb. van *u: boengkolu* „stuit"; *bekelu* „buffel'; *moentu'* „kiekendief", Bad. *moentoe'*; *welehu* „muis", Bar. *walesoe*; *metungka'* „bukken"; *hialualu* „gezamenlijk"; *maroetu* „in gruis"; *hanatu* „honderd", Mal. *seratoes; duĕ* „twee", Mal. *doea; tumpe* „vagina"; *kuhe* „buideldier", Bar. *koese; tuwila* „kalk"; *duĕna* „prauw", Bar. *doeanga; tuka'* „trap, ladder", Bar. *toeka; ĕlu* „hoofdkussen", Mal. *hoeloe*; *pantuna* „bil", Bar. *toenda* „zitten"; *wĕhu* „vervaardig", Bar. *bosoe*; pĕpuhi' „wit", Mal. *poetih; ukĕ* „reeds"; *mahura* „zitten"; *ilua'* „onder", *mehupa'* „uitkomen", Bad. *mesoepa'; ua* „pees, ader", Mal. *oerat.*

Voorb. van *u* vóór *l: wĕlĕula* „ruimte onder 't huis", Parig. *djaoela* „vloer"; *wula* „maan", Mal. *boelan; bulo'* „bamboe", Mal. *boeloeh; ule* „slang", Mal. *oelar; kule* „rheumatiek", Bar. *koele; hule* „hart", Bar. *soele; tula* „inschenken"; *pamula* „begin", Mal. *moela.*

Voorb. van *u* ontstaan uit *i: lula'* „tong", Mal. *lidah; luanĕkĕ* „aardbeving", Bar. *lindoegi.*

Ala Tala, zie Aanhangsel.

Roengoe-roengoena „heel in 't begin" st. *roengoe,* Bes. id., Nap. Taw.

ngoeroe. Één dezer twee vormen moet dus zijn omgezet. Waarschijnlijk heeft het Nap. hier den oorspronkelijken vorm, vgl. Bar. *ngoedjoe* „snuit, uitwendige mond" en *ngoeroe* „mompelen, brommen." Vgl. ook Nap. *oroe* in *ioroe* „vroeger" en *oeḷoe'* Bad. Leb. „begin, oorsprong." *Mamperoengoe,* „beginnen"; *pamperoengoena* „zijn begin, het begin er van."

-na, pron. suff. 3de pers. enk. Ook wordt *-na* achtergevoegd ter vorming van een genitief-verbinding, bijv.: *ana'na toponoentoe* „het kind van den priester"; *bitina dara* „de pooten van het paard." Bij de telwoorden krijgen de termen der schaal *-na* achter zich, wanneer ze in het meervoud staan, uitgezonderd het tweevoud, bijv.: *taḷoe poeḷo'na* „dertig", *iba poeḷo'na* „veertig" enz. Ook de hulptelwoorden krijgen *-na* achter zich, bijv. *lima woea'na temoe* „vijf (stuks) komkommers". Ook in oude woorden met honorifieke beteekenis, bijv. *toe'ana* „edelling", *kapoena* „krokodil", *taoena* „mensch", *tanoeana',* „ziel". De hamzah op 't eind van *tanoeana'* is anorganisch.

memboḷo „uitkomen, afkomen"; stam boḷo Nap. Bes. Taw. Leb.; Bar. *bolo* „gat" en *membolo* „door een benteng heenbreken om te ontkomen", eigenl. „door een gat of opening kruipen."

De toegang tot de bovenwereld wordt gevormd door een gat. Deze voorstelling is ontleend aan hetgeen men denkt van den toegang tot de onderwereld, nl. het gat waarin iederen avond de zon zich naar de onderwereld begeeft. Vergelijk ook:

Tamboḷo, Leb. *tamaḷo,* „inwendige keel", Bes. uitwendige keel, Bad. ook gat in een sawah-dijkje om de bevloeiing te regelen (Bes. *tawoḷo),* lampenglas, gat in den haard om water en afval door te werpen.

Mai, richtingaanduidend woord in de beteekenis van „hierheen", ook „komen", Leb. *hoemĕi,* Mal. *mari. Noewawa* mai „breng het hierheen"; *mai* noewawa „kom het hier brengen."

Kai, „van, vanaf", Leb. *ka,* Nap. *hangko* i, Bar. *oengka ri,* Mal. *hingga,* hetwelk dus weder het voorzetsel *ka-* tot wortel heeft. Wordt *kai* gevolgd door het bijwoord van plaats *ioemba* dan moet natuurlijk één der beide *i's* vervallen, want beide zijn identisch met het plaatsaanduidend voorzetsel *i,* Bar. *ri,* Mal. *di. Kaindo'o* „van toen af"; *kai Behoa* „van(af) *Behoa." Kai* kan ook beteekenen „vanwege", bijv.: *Ane nihaka' taoena do'o maroegi komi kai kodo'* „Als jullie dien mensch pakt, zullen jullie van mijnentwege nadeel ondervinden."

Langi „firmament", Leb. *lani',* Mal. *langit. Biti langi'* „horizon."

Kaboetoena, st. *boetoe* „aankomen", samengesteld met het praefix *ka-* en het pron. suff. 3de pers. enk. *Kaboetoena inde'e* is hier te vertalen met: „het doel van zijn komst hier." *Boetoe*[2] *kaḷoemba* „tot aan den avond"; *nakaboetoei* „malaria-koorts", woordelijk „hij (nl. de koorts) is op hem gekomen."

Inde'e „hier", Bes. id. „Nap. *inde,* Taw. *isei,* Leb. *ihe'e. De'e*[2] „nu",

de'e „dit"; *honde'e* „aldus". Het voorzetsel van den locatief, *i* „naar, tot, te" (B. Bes. N. Taw. Leb.) luidde oorspronkelijke *ri* hetgeen nog blijkt uit de woorden: *torioewai* „die in het water leeft" naam van een geesten-buffel, die telkens uit het water opduikt, maar bij nadering van menschen weer verdwijnt; *mengkarioemboe* „zich uitrekken"; *periboko'a* „achtersteven", st. *boko'* achter."

Doenia „aarde, wereldrond", in ieder geval een vreemd woord, doch reeds lang geleden overgenomen hetgeen blijkt uit *hoemadoenia,* uit *hadoenia* „de heele wereld" met infix — *oem.* —.

Bada', hier naam van 't landschap *Bada',* aldus genoemd naar den gelen *(- mabada')* grond, volgens sommige overleveringen naar de in *Bada'* voorkomende curcuma, *bada'* genaamd.

Mohoeo' „bevelen, zenden, opdragen", st. *hoeo'* Mal. *soeroeh.* Het Bad. heeft ook nog *soero* „gezant", maar dit is vermoedelijk een overgenomen woord.

Tololooe' „metselwerp", st. *looe'* „op en neergaan"; *kalooe-looe'* „op en neergaand, veerkrachtig"; *melooe',* verricht bij 't *mowahe' tambi* „bebloeden van het huis", waarbij groot en klein, één voor één een vastgebonden varken op den buik (het veerkrachtige gedeelte) trapt.

Moteroe „vormen, kneden", st. *teroe. Moteroe* kori „potten kneden"; *Topoteroe* „Formeerder, Schepper."

Tampo' „grond, aarde", Bar. *tampo* „het vloertje van de rijstschuur"; *maro'a tampo hai oewai* „vredestoestand, algemeene welvaart."

Napopoeha'i „hij deed indoen", st. *poeha' (poesa'). Mempoeha'* „zich in iets verbergen, begeven"; *poeha'* „verdwalen."

Ile[2] „rups", vgl. *ile,* Leb. *ule,* Mal. *oelar* „slang." *Ile*[2] wil dus eigenlijk zeggen „slangetje." *Mekaile,* „langs kronkelpaden loopen" letterlijk „zich als een slang voortbewegen"; *moile- ile* „een beest in 't nauw drijven." *Ile* ook wel verkort tot *le* in *lengkaroe* „waterbloedzuiger."

Romba'a „twee stuks", uit *ro* en een hulptelwoord, dat in het Bar. wa'a luidt. In het Bad. is dit een soortwijzer, die uitsluitend bij het tellen voor dieren wordt gebruikt. Het Bar. *wa'a* beteekent „geheel, eenheid, de heele boel." In 't Bad. komt 't woord niet zelfstandig voor. Ro is samengetrokken uit *roea.* Deze samengetrokken vorm komt alleen voor in samenstelling met hulptelwoorden. Het zelfstandig telwoord voor twee is *doea.*

Hane'i, Leb. *hĕni'i* „vervolgens."

Melei-lei „heengaan, vertrekken," st. *lei,* Leb. *lai.* Dit *lai* is een oudere vorm van *lei,* want de *a* is door invloed van i tot *e* geworden. De vorm *lai* keert terug in *mampalahi* uit *mampalaihi,* zooals blijkt uit het Nap. *mopalehi.* Beide vormen staan voor *mampalaisi* „wegloopen van, verlaten." *Lai* is Mal. *lari,* Mongond. *lagoej.*

Onto, meestal gezegd *nto*, ook *moto*, Nap. *oto*, Taw. *mboto*, zwak versterkend of bevestigend woordje. De laatste vorm doet vermoeden, dat *moto* voor *mboto* staat en identisch is met *wata* (Mal. batang) „lichaam, zelf", bijv.: i *watangkoe'* „ik zelf." Uit deze beteekenis „zelf" is dan de versterkende beteekenis ontstaan. Voorb.: *Ti'arako langa'? Ti'aranto!* „Ben je niet bang? Welneen!" *Apa to noeita, taoena? Ti'ara! Anditoe moto!* „Wat zag je, een mensch? Neen! een geèst!"

Mao „gaan", een *-oem*-vorm van den stam *lao*. Het woord is nl. verkorting van *loemao*, Nap. Bes. *lao*, Taw. *laoe*, Mal. *lakoe*. Het Leb. heeft *lako* verkort tot *ako*. De volle vorm van den stam keert terug in het 2de lid der samenstelling *tadoelako* „voorganger." *Moloemao* „loopen, wandelen"; *moloeloemao* „doelloos rondloopen, slenteren." Ook hoort men wel *oemao*, bijv.: *Ti'arako oemao?* „Gaat gij niet?"

Modoo-doo' „wandelen, doelloos rondloopen."

Ti'ara, „niet", st. *ara*, Mal. *ada* „zijn" met het voorv. *ti-*. vgl. Mal. *tiada* en den ouderen vorm daarvan, *tĕrada*. Een eigenlijk ontkennend bestanddeel bevat *ti'ara* dus niet. Wellicht is het vroeger met een voorgevoegde ontkenning gebruikt, die dan kan zijn weggevallen, zooals in 't Bar. *koekalingani* „ik heb het vergeten" staat voor *bare'e koekalingani* „ik heb er niet aan gedacht", welke uitdrukking thans de waarde heeft van „ik heb het niet vergeten."

Toengkoe' „rustig, verblijfhouden", vgl. Mal. *toenggoeh*. Voorb.: *Toengkoe' womi laloena* „zijn hart was weer rustig, hij was niet meer wispelturig." *Kai' toengkoe' indorei' i bonde* „wij houden verblijf ginds in den tuin."

Karooana „zijn verblijfplaats", st. *roo* „rustig, stilzitten, bij voortduring ergens zijn." *Taoena do'o, ti'ara mengkakaroo mesingara* „die mensch houdt niet op met manen'." *Mampopengkaroo* „doen ophouden, doen stilstaan."

Mahae „lang" van tijd, st. *hae* (*sae*), Leb. *hai* of *tai*. *Tosae* „oude"; *saemi'* „reeds oud, reeds lang geleden."

Masoele' „terugkeeren", st. *soele'*, *hoele'*, Leb. *hoeli'*. Voorb. van 't gebruik van *soele' (hoele')* zijn: *pobehoele'* „grendel"; *mombehoele'* „als één zijn hoofd tegen eens andermans voeten legt bij 't slapen"; *hoele'* „verkeerd, binnenste buiten",; *toewo' womi hoele'* „weer herleven." De vorm met *i* in de laatste lettergreep komt ook voor in 't Bad. in eenigszins andere beteekenis dan de vorm met *e*. Voorb. *mohoehoeli'* „achteruit wijken", ook *mooesoeli'*; *tosoeli'* „kreeft"; daoe *soeli'* „achteruitnaainaad"; *mohoeli-hoeli'* „telkens terugkeeren om iets te halen, heen en weer loopen".

Mampeita „zien naar, toezicht houden op", st. *ita*, Bar. *kita*. De vorm *manginta* „zien" is van den stam *inta*, wellicht een bijvorm van *ita*.

To wordt in het Bad., evenals in het Bes. en Leb. gebruikt als betrekk. vnw. Het is de samengetrokken vorm van *taoe* „mensch", die reeds hierboven is besproken. Woordelijk beteekent het dus: „iemand die." Het woord *taoe*

heeft hier dus dezelfde wijziging van beteekenis ondergaan als het Jav. *wong.*

Napekondo „hij slaat naar iets met den rug *(kondo)* van 't hakmes." Dit *kondo* is wellicht een nevenvorm van *kanda* „trom", Mal. *kendang.* De *ng* keert terug in den vorm met 't achterv. *i, mokandangi* „afranselen".

Hampaḷe „plotseling, ineens, onverwacht", eigenl. „op één keer", Bar. *sampali* „een maal, een keer", voorb.: *Kai' imaindi mao mampeita atoe', hampaḷe ti'arapi maro'a, lawi' maratamo'i* „wij gingen gisteren naar de dakbedekking kijken, maar ze was niet goed meer, want ze was gescheurd". *Kiana' imaindi mehoehe'moka', hampaḷe boetoehe iti Lasoe' hai To'oe, mahe moranga-ranga.* „We zouden gisteren gaan koken en daar kwamen ze aan *Lasoe'* en *To'oe,* ze kwamen op bezoek." *Hampaḷe koepeita Tabiro' menompi', mawoeḷio' perami koeita.* „Daar zag ik Tabiro' beschilderd (van zijn gelaat), het geheele gezicht vol zag ik." *Saro laḷoengkoe koehanga': indoraa'he hantambikoe', hampaḷe meleimohe'* „Naar de gedachte van mijn hart zeide ik: mijne huisgenooten zijn ginds, maar ze waren al weg." *Maomo modoo-doo', hampaḷe koeita lagiwa ka'ia.* „Ik ging wandelen, daar zag ik eensklaps veel herten."

Mewaḷi' „gebeuren, geschieden, worden", st. *waḷi'.* Van den stam komt ook een vorm zonder hamzah voor: *waḷimi* „het is geschied, het is klaar." Bovendien komt *mewaḷi'* nog voor in den zin van „dus", bijv.: *Waḷimoko' mewaḷi' maro'anto wo'o ane maoko matoeroe* „Je bent klaar, dus het is wel goed als je gaat liggen."

Het enclitische aanhangsel *-mo* duidt in 't algemeen aan, dat de handeling is afgeloopen. Soms dient het ook om nadruk te geven aan het woord waaraan het gehecht is. Het gebruik komt vrijwel overeen met dat van het Mal. *lah.*

Het encl. pers. vnw. 3de pers. meerv. *-he',* Leb. *-hi,* wordt gebruikt wanneer op het pronomen geen nadruk valt. Het is dus te vergelijken met onzen vorm „ze", voor „zijlieden." De encl. pers. vnw. kunnen zoowel onderwerp als voorwerp zijn. De zelfstandige vorm nevens *-he'* is *hera,* Nap. *ihira,* Bar. *sira,* Leb. *iĕhi.*

Taoena „mensch", heeft steeds het achterv. van den 3den pers. enkelv. Wanneer men wil zeggen: zijn menschen, dan voegt men er nogeens *-na* achteraan. Voor andere voorb. zie hierboven.

Do'o is een aanwijzend vnw., dat bij den 3den pers. behoort. Het duidt dan aan wat van spreker en aangesprokene min of meer verwijderd is. De korte vorm is *do.* Vaak wordt *do'o* gebruikt in den zin van „de reeds genoemde". In raadsels wordt het te raden voorwerp vaak aangeduid met *taoena do'o* „degene dien ik in gedachte heb." Ook duidt de vrouw, over haar man sprekende, hem aan met *do'o.*

Hadoea „één (mensch), een ander" bevat een bestanddeel *doea,* Leb. *duĕ,* dat ook in *rodoea* voorkomt en geheel als hulptelwoord optreedt. Met

andere telwoorden als deze twee vormt het geene samenstelling. Waarschijnlijk is het ontstaan door misverstand omtrent den vorm *rodoea.* Deze vorm is geredupliceerd uit roea en onstaan uit *radoea,* vgl. *hahio'* „negen", geredupliceerd uit *hio'*. *Hahio'* is het eenigste geredupliceerde telwoord behalve *roea,* waarschijnlijk in assonantie aan *hampoelo'* „tien", dat er bij het tellen onmiddellijk op volgt. In *rodoea,* dat dus eigenl. beteekent „allebei" en ontstaan is uit *roroea,* is de oorspronkelijke beginner *r* of *d* geworden door invloed van de *r* der voorafgaande letttergreep. *Rodoea* is weer verkort tot *doea,* thans het gewone woord voor „twee". Daardoor is men in *rodoea* gaan zien een telwoord *ro*-twee" met een hulptelwoord *doea,* zoodat *rodoea* werd verstaan als „twee stuks". Naar analogie van dit woord gevormd is *hadoea* „één stuk." Verder worden ook nog gevormd *hadoedoeana* „alleen, op z'n eentje"; *rodoedoeanda* „met zijn tweeën, met zijn beiden"; *mokarodoea* „twee vrouwen hebben"; *hinadoea-doea* „ieder afzonderlijk, een enkele." Het als hulptelwoord gevoelde *doea* wordt uitsluitend bij 't tellen van menschen gebruikt: *pitoe poelo'na hai ini doeana* „zes en zeventig lieden."

Tomoane „man", Leb. *toma'ani.* Uit dezen vorm blijkt, dat *moane* met het voorv. *mo-* is gevormd van den stam *ane,* Jav. *wani,* Mal. *berani.* Vgl. ook oud-Bar. *potoeani* „dapper", *warani* Bad. „dapper", Tontemb. „jongeling", *mahoeane* Sang. „broeder", *woro wane* Boeg. „man", *boerane* Mak. id. Het zou dan beteekenen „die moed, dapperheid bezit." Vgl. ook *mata warani,* een boom met branderige bladeren." *Motomoane* „een man hebben"; *anake tomoane* „jongen"; *ana ntomoane* „jongeling." Ook de deksel van de doodkist wordt *tomoane* genoemd, terwijl de kist *tawine* „vrouw" heet. *Warani* in de beteekenis van „dapper" vinden we nog in het volgende raadsel: *Hangko anake warani; mahilemo'i, ti'arapi warani* „als het nog een kind is, dan is het dapper; groot geworden dan is het niet meer dapper." Oplossing: *tometohoe'* „alang²", letterlijk „hetgeen steekt."

Tawine of *toawine* „vrouw", Nap. *towawine,* Sang. *bawine,* Mak. *baine,* Tontemb. *wewene,* Mam. *bahine,* Leb. *towowe'ĕ,* Mal. *bini. Tawine* is samengetrokken uit *towawine.* Het wisselwoord voor vrouw is *topewini* „*wini* (sarong)-draagster." Dit woord heeft denzelfden stam als *mobiniki* „breed uitspreiden," vgl. Bar. *mabini* „breed". *Motawine* „een vrouw hebben"; *anake tawine* „meisje"; *ana ntawine* maagd"; *wine²*, gezegd van een ongehuwden man, die steeds bij de meisjes opklimt, ook van een man die een *wini* „rok" draagt, vrouwenwerk doet, als een vrouw er uit ziet of tenger is; *mombepotawine* „over en weer met elkaar huwen."

Bo „niet, Nap. *ba,* ook het oude ontkenningswoord in 't Bare'e. *Bo'ia* „geenszins, dat is het niet."

Kaindo'o „vandaar, van toenaf," Leb. *kato'o.*

Mohamboko, „een paar vormen". *Moboko* „twee aan twee"; *tohamboko* „echtelieden", letterl. „die één paar *(boko)* vormen"; *hamboko pare* „2 bossen

rijst", *romboko pare* „4 bossen rijst", *taloe bokona* „3 paar (6 bossen) rijst." *Moboko,* nachtelijk spel ter inwijding van een huis, waarbij 4 jongelui (2 jongens en 2 meisjes), die een mooi klinkenden naam hebben ieder in een hoek van 't huis zitten en elkander een *patoeki* „foeja-klopper" toerollen. Niet onwaarschijnlijk stelt de *patoeki* hier den penis voor.

Moana' „kinderen krijgen, hebben". De stam van dit woord is *ana'* „kind", hetgeen zelfstandig gebruikt niet meer voorkomt. *Moanaka* „baren"; *ana ntawine* „maagd", *ana ntomoane* „jongeling; *ana' lei* „zuigeling", letterl. „rood kind", *ana' laloe* „foetus"; *ana' dampi'* „kalf"; *ana mboë,* „big"; *ana ngkaoe* „jong boompje"; *ana' hikoe* „elleboogsknobbel"; *ana ntoe'ana* „kind van adel"; *pinoeana'* „neef, nicht, oomzegger"; *tohampoanaka* „van één moeder"; *tohintaliana'* „moeder (of vader) en kind."

Memoeḷe' „vermenigvuldigen, voortbrengen", st. *moele',* Bar. *moeli,* afgeknotte *-oem-vorm* van *poemoeli. Moele'* „kroost, nakomelingschap."

Mamperapi' „vragen om iets" in tegenstelling met *mampekoene'* „vragen naar iets, informeeren." Stam *rapi'. Barapi'* „vraagal"; *merapi-rapi'* „bedelen."

Anditoe „geesten der voorouders, ook natuurgoden." Bes. Nap. Taw. *anitoe.* Dit is een algemeen in Indonesië voorkomend woord. Een in Bada' voorkomend steenen beeld heet *manitoe,* d. i. *ma'anitoe* „met een geest er in."

Womi', wopi' „weer, wederom" is samengesteld uit wo'o „ook" en *-mi'.* Voor dit laatste zie hierboven onder *-mo'.*

Hanga'na „zijn naam, naam ervan", st. *hanga' (sanga'). Masanga'* „zeggen"; *mampopohanga'* of *mohanga'i* „naam geven, noemen"; *mampehanga'a* „zeggen tot, berichten aan."

Baḷoilo, hier een eigennaam. In 't Koelawi'sch heeft het de beteekenis van „man." Zoo ook in Besoa *baḷailo* en in Napoe *balilo. Tokabaḷailoa* „manwijf", vermoedelijk ook „hermaphrodiet."

Tambi „huis", Taw. *tombi,* Pipikoro'sch *tomi,* Seko'sch *tami.* Nap. *tambi*[2] „nagemaakt huisje aan den voet van een boom, neergezet voor 't beginnen van den arbeid in de droge tuinen." Bar. *tambi* „aanbouwsel van het huis." *Motambi* „huisbouwen"; *moitambi* „trouwen"; *mepopoitambi* „doen huwen"; *potambia* „waar men een huis bouwt of wil bouwen"; *laḷoe ntambi* „inwendige van 't huis"; *tohantambi* „huisgenoot", letterl. „die van één huis zijn."

Paka, Nap. id., ook *kapa,* Leb. *poko* „voortdurend, allemaal". Ook het Bare'e kent *paka* in de beteekenis van „allemaal, louter." Dit woord is samengesteld uit de beide voorv. *pa-* en *ka-*. Men zou het den nominalen vorm van *maka* kunnen noemen. Het bestanddeel *ka* is het bekende voorv., dat hier eenheidsaanduidende kracht heeft. Door voorvoeging van *pa* wordt het tot een substantief gemaakt; adverbiaal gebruikt heeft het dan de beteekenis „alleen, enkel, louter, niets dan."

Montaḷa-ntaḷa of *montoḷo-ntoḷo* „doelloos reizen, verre wandelingen maken."

Mekaoe „hout zoeken", st. *kaoe* „hout, boom", Bar. *kadjoe,* Mal. *kajoe. Kakaoe* „boschje, kreupelhout"; *kaoe pare* „rijsthalm, rijststroo"; *kaoe bengo* „ruggegraat, wervelkolom."

Naparinoei „opdat zij zich zou warmen." Deze vorm is niet van den zuiveren stam *rinoe,* maar van het nomen verbale *parinoe* met het voorv. van den 3den pers. enk. *Parinoe* is feitelijk de imperatief. Door dien te vervoegen krijgt men den conjunctief. Dus *parinoe* „warm u", *naparinoei* „dat gij u warmt, opdat gij u warmt." *Rinoe* met het achterv. *i* van den stam *rinoe,* omgezet uit *niroe,* Bar. *neroe,* intens. vorm van *deroe.* Het Napoe'sch heeft *mamindoe,* hetwelk staat voor *manindoe* uit *maniroe.*

Hangko „zoo juist, pas", Leb. *hongko.*

Oepoe moana' „gereed met baren, gebaard hebben." *Hangko oepoe moana'* „juist gebaard hebben." *Oepoe*[2] „allemaal, alles." *Mopaoepoe* „opmaken, beëindigen van een zaak." *Ana ngkaoepoea* „het laatste kind uit een huwelijk."

Tanga'na „terwijl", vgl. hetzelfde gebruik in 't Maleisch. Van *tanga'* bestaat nog de vorm *hamoentanga'* „half vol." Vgl. *hamboentanga'* „3 uur n.m." W. s. is dit omzetting van *hoemantanga',* een *oem-* vorm van *hantanga'* „de helft." Vormen van dezelfde soort zijn *hamambaḷi,* hetgeen staat voor *hoemambaḷi* uit *hambaḷi* „aan eene kant"; *hamamba'a,* hetgeen staat voor *hoemamba'a,* uit *hamba'a* „één exemplaar"; *hamimbika',* hetgeen staat voor *hinambika',* een *in-* vorm van *hambika'* en beteekent „in één slag gespleten."

Tanga'na mekaoe, naḷambi' baba „terwijl hij aan 't hout zoeken was, overviel hij (hem) de regen." In den Bada'schen zin duidt het achtervoegsel *-na* achter *tanga'* het onderwerp van den zin aan. Was dit onderwerp meervoudig, dan zou er staan: *tanga'nda* „terwijl zij aan het houtzoeken waren" zoo ook *tanga'koe, tanga'moe, tanga'ta, tanga'ki' tanga'mi* „terwijl ik, jij, wij (incl. en excl.), gij aan 't houtzoeken waren." — *Naḷambi' baba.* Hier is *na-* een nieuw onderwerp „hij", dat na het gezegde wordt verklaard door *baba,* hetwelk wij dus het tweede of verklarende onderwerp kunnen noemen, terwijl *-na* dan het eerste of pronominale onderwerp is. In het Bare'e zou men zeggen: *narata noe oedja,* want het verklarende onderwerp wordt daar door *noe* (of door praenasaleering) aangeduid. Het Bada'sch doet dit evenwel niet en zegt eenvoudig: *naḷambi' baba* en niet *naḷambi' noebaba* of *mbaba.* Daarentegen is het streng op de volgorde der woorden. Was *baba* in dezen zin voorwerp en alleen *na-* het onderwerp, dan zou *baba* vooraf moeten gaan en dus de zin moeten luiden: *baba naḷambi'* „regen kreeg hij" tegenover *naḷambi' baba* „regen kreeg hem". Het Bad. zegt dus: *ahoe nakeki' boë'* „de hond bijt hem n.l. het varken." Hier zou het Bare'e zeggen: *asoe namama mboë* „den hond het bijt hem nl. het varken." Is het geval omgekeerd, dan zegt het Bad.: *boë nakeki' asoe* „het varken hij bijt het de hond." Hier zegt het Bare'e: *wawoe namama noe asoe* „Het varken hij bijt het nl. de hond."

Moḷambi' wordt gebruikt naast *mohoemba.* Beide woorden beteekenen

„vinden". *Molambi'* echter beteekent meer „onverwacht vinden, tegenkomen", ook: „er bij kunnen." Voorb.: *Taoena do'o ralambi' mopaka' manoe'.* „Dien man vonden ze aan 't kippen pakken." *Pare to tawoli, molambi' kapateanta'.* „De rijst, die we wegleggen vindt (reikt tot aan) onzen dood." *Nahanga' Toemboe, moinda i oemama' taloe roepia, hampale ralambi' iboko'na modongko'* „Toemba' zeide, aan vader schuldig te zijn drie gulden, maar later vonden (ontdekten) ze, dat hij loog." *Kehapi magasi' lagiwa, nalambi' pea taoena nahakoe'* „Al is het hert vlug, de mensch weet, krijgt het toch te speren." *Kara²na taoena do'o, ti'ara maoe² nalambi' toa'na.* „De rechtszaak van dien mensch wil niet tot haar eind komen." *Ti'ara koelambi'* „ik kan er niet bij."

Baba, een klanknabootsend woord voor het kletteren van den regen. Het Indonesi'sche *oedjan, oeran, oedan* enz. komt in het Bada'sch niet voor. *Woea' baba* „hagel", *baba mpeangi* „regenstorm".

Mebanga „schuilen", st. *banga* „schaduw", dus *mebanga* „naar de schaduw gaan." De *a* in *banga* klinkt dof.

Toa'na „onderste gedeelte van een stam of stengel"; ook: „oorzaak, oorsprong." Het woord wordt, zooals meestal met onderdeelen van planten geschiedt, in verband gedacht met het geheel van de plant waartoe het behoort, vandaar het achtervoegsel *-na,* vgl. het bovengezegde bij *taoena:*

Bolowatoe, Bes. *balowatoe,* Taw. *boeloewatoe,* Bar. *wojowatoe,* de hardste bamboe-soort (Bambusa Blumeana Schult.)

Hamboho' „een deel, een afgehouwen stuk." *Meboho'* „doodhakken van een heks"; *mobohoki* „afhakken"; *rara hamboho'* „een deel van den weg"; *hamboho' alo* „een deel van den zonnebaan."

Manggala „nemen, halen" heeft in het Bada'sch twee bijzonderheden. Daar het woord in 't Jav., *Minah* en andere talen *alap* luidt, zou men in het Bada'sch *mangala'* verwachten. In het Nap. vindt men dan ook *mangala.* Het Bad. sluit echter niet met een hamzah en vormt het intensief alsof het van den stam *nggala* was. *ngg* is dus in de plaats van *ng* getreden en de oorspronkelijke consonantische sluiter is spoorloos verdwenen. Een merkwaardige afleiding van den stam is *inalai,* dat met het praefix (gewoonlijk infix) -in en het suffix *-i* van dezen stam is afgeleid. In het Nap. is deze vorm in gebruik in de beteekenis „voetspoor", woordelijk „wat aangenomen, vertrouwd wordt" nl. als wegwijzer om wild op te sporen. Het woord is w. s. een jachtterm. Het Bad. gebruikt *inalai* niet als substantief, maar heeft wel de afleiding *mampoinalai* „voor waar aannemen, gelooven, vertrouwen, geven om." *Bo ma'ala* „het is niet toegestaan"; *ti'ara ka'ala* „het is niet ruim genoeg, het kan er allemaal niet in"; *bondena taoena do'o hambika' peoe napanggalai to na'ande'* „die man gebruikt maar een deel van zijn tuin om er uit te halen hetgeen hij eet"; *moalai kantoe* „toovervoorwerp verwijderen"; *mombeala* „oorlogvoeren"; *manggala mata oewai* „een sawah-waterweg aanleggen."

Napoëhoenga „hij gebruikt het als *ehoenga* „zitblok." Stam *ehoe* met

achtervoegsel *-a*. *Ehoe, esoe* is weder identisch met *gesoe'* „schuiven, verschuiven," Bar. *gentjoe*. *Ehoenga* is dus eigenlijk „wat men onder de billen schuift."

Mehoeda „zitten", st. *hoeda*, Bes. *hoda*, Leb. *hoera*, Bar. *toenda*.

Nahadi „hij hoort het", st. *hadi*, Leb. *hĕri*. Het Bad. en Nap. hebben nevens den stam *hadi* nog een stam *hadingi*, die beschouwd wordt als gevormd met het achtervoegsel *-i*. Van dit *hadingi* evenwel is het bestanddeel *dingi* ident. met het Bar. *denge*, Mal. *dĕngar*, Tagalsch *dingig*. *Hadingi* staat gelijk met Bar. *sandonge*, hetwelk beteekent „iets te hooren krijgen zonder dat het bepaald wordt medegedeeld. Door de verplaatsing van den klemtoon op *ha* is *hadingi* opgevat als *hadi* + *ngi*, i. p. v. *ha* + *dingi* en daardoor is de stam *hadi* ontstaan. *Mampehadingi* „luisteren naar iets", ook „proeven"; *pehadi* „ontwaakt."

Topoḷinga „zanger", st. *linga* „lied, zang"; *moḷinga* „zingen"; *mobelinga* „elkaar toezingen."

Napengoa'mi' „hij zag naar boven", st. *ngoa'*, ook wel *ngoea'*. *Mengoa'* „naar boven zien."

Nai', Taw. *ngai*, Mal. *naik* „boven, opwaarts." *Indonai'* staat voor *indo'o nai'* „daar boven"; *mempanai'* „stijgen, klimmen."

Metongko' „bukken, voorover gebogen zitten."

Woḷe', Nap. Bes. Taw. *mole* „echter, maar."

Naḷondo „hij droeg het over den schouder."

Madari „zwaar", ook „zwanger". *Modaringi* „zwaar maken, verzwaren."

Ebe „zeer." *Madari ebe nahadi* „hij had het zeer zwaar, hij gevoelde het als zeer zwaar." *Ebe* dient ook ter versterking van eene ontkenning: *ti'ara ebe* „absoluut niet, er is geen sprake van, in 't geheel niet."

Indoḷaḷoe „daar binnen, daar in", samengesteld uit *indo'o* „daar" en *laḷoe*, Leb. *laḷi*, Jav. *dalĕm* „binnen." De *ĕ* is hier in 't Bad. *oe* geworden. Gewoonlijk wordt *ĕ* in het Bad. *a*, bijv.: mal. *tĕngah*, Bad. tanga', Mal. *dĕngan*, Bad. *ranga*, Jav. *tĕloe*, Bad. *taḷoe*, Mal. *kĕndang*, Bad. *kanda*, maar in sommige gevallen is deze klank in het Bad. *oe*, bijv.: Jav. *atĕp*, Bad. *atoe*, Mal. *bĕras*, Bad. *boeḷoe*, Mal. *tĕloer*, Bad. *toeḷoe*. Nog zeldzamer vindt men *i* op de plaats der *ĕ*: Mal. *ĕsa*, Bad. *isa'*, Mal. *ĕmpat*, Bad. *iba*, Jav. *ĕnem*, Bad. *ini*.

Haḷaḷoe „broeder" of „zuster", *mohaḷaḷoe* „van één innerlijk, bloedverwant zijn"; *mopailaḷoe* „ter harte nemen"; *hampohaḷaḷoea* „van één familie"; *ana' laḷoe* „foetus"; *laḷoe ntambi* „inwendige van 't huis."

Inambengi „te middernacht, 's nachts." Dit staat voor *sinambengi* en is met het infix *-in* gevormd van *sambengi*. Een dergelijke vorm is *inanggaḷo* „midden op den dag", uit *sinanggaḷo*. Ook hier is weder de *ng* tot *ngg* geworden. Grondwoord van *inambengi* is *wengi*, Leb. *wini*, Tontemb. *wăngi* „nacht". *Tanabengi*, Nap. *tangambengi* „middernacht"; *hambengia* „den geheelen nacht."

Moliti-liti „schuivelen, tikken, ritselen."

Asari „slaapplaats", Nap. „vloer", Jav. *dasar.*

Hamboea' „één stuk", st. *woea'* soortwijzer voor ronde dingen en verder meer algemeen. *Woea'* is eigenl. „vrucht." *Mowoea'* „vruchtdragen", ook „aanklagen, aanbrengen van ie." Verder heeft het nog de beteekenis van „iets ergens opleggen, opzetten! *Hoemamboea'* „rond"; *hoemamboea' laloena* „rond, wit van hart zijn." *Teboea'* „bovenop (een berg) aankomen; *teboea' alo* „de zon staat in 't zenith."

Mesoelobo' „te voorschijn komen uit iets."

-mo'i, Mal. *-lah.*

Naintoe „hij stak het aan."

Ina Leb. *hini* is een futurum-aanwijzer, bijv.: *Kodo' ina oemao.* „Ik zal gaan."

Mesoea', Leb. *mehoea'* „binnengaan." *Pahoea'* „sarong."

Meboeni „verkregen", st. *boeni; teboeniangi* „verborgen"; *tawoeni* „placenta."

Perami' staat voor *pea rami'* en bet. zooveel als „nog maar, alleen nog maar," bijv.: *de'e perami* „dit nog maar." *Pea* alleen bet. „slechts, maar."

Mepoelo „vroeg"; *poeloa* „in de vroegte."

Mekara' „roepen", st. *kara'* „verhemelte". Vgl. ook *ngkora'* „spreken", Bar. ‚roepen."

Indi'iti, Nap. *inditi* „daar, ginds."

Mehani', Nap. *mehana,* Leb. *mehěni,* Taw. Bar. *mesono* „antwoorden"; *mohaniki* „beantwoorden."

In *ntoa'* is *-a'* het encl. pronomen van den 1sten pers. enkelv.

Inia', Bes. Nap. Taw. *inee,* Lĕb. *oneo'* „laat 't", de vetatieve partikel dus.

Siroe' „eerst, voorloopig", st. *eroe,* Bes. Nap. *oroe.* Vgl. ook: *bopo isio'* in het Bada'sch, hetgeen staat voor *bopo sioroe* „laat me vooreerst met rust", letterl. „niet meer ik vooreerst." *Moiheroe* of *mohieroe* staat voor *moieroe* „voorgaan, vooruitgaan." *Ieroe-eroe* „heel lang geleden." *Inia' sieroe'* „wacht even." *Roengoena* in *kipeli'mi sieroe roengoena* „we zochten er eerst naar", een omzetting van *ngoeroena* (Nap.), is praenasaleering van *oeroe,* vgl. ook oeloe „oorsprong."

Oewe', Bes. *oeë',* Nap. *ampoe* is een verkorting van *poewe'.* De verkorting is ontstaan doordat het woord veel in den vocatief wordt gebruikt. *Oewe'* is dus een familiaire vorm van *poeë'* „heer". De wortel van dit woord is *poe,* vgl. Mal. *poenja.* Als titelwoord beteekent het ook „grootvader, grootmoeder" en tevens „kleinkind". We hebben hier dus het verschijnsel, dat een titel, die eigenlijk slechts aan één der beide partijen toekomt wederzijds wordt gebruikt. *Meoewe'* „vereeren, als heer erkennen, eer bewijzen, schatting betalen."

Meiwiwi „poepen", eigenl. „naar den rand *(wiwi)* gaan." Als stam is nl. genomen de uitdrukking *iwiwi* „aan den rand". *Meiwiwi* is een verbloemde

uitdrukking voor „zijn gevoeg doen", ook al gaat men er niet voor naar den rand van 't dorp. Vgl. ook het wisselwoord voor *oba'* „aap" *toiwiwi* „die aan den rand (van den akker) zit."

Mesonda' „opklimmen, oploopen"; *sondaka* „plaats waar men de vaartuigen op 't land trekt, wanneer ze niet gebruikt worden."

*Lioe*² „direct", ook „regelrecht doorgaan". *Mopalioe* „toestaan"; *ti'ara lioe* „het kan er niet door"; *kalioe* „plotseling" bijv.: *kalioe mate* „plotseling, ineens dood."

Mambawa „brengen"; *mewawa* „brengen van den bruidegom naar 't huis van de bruid"; *mewawai* „iemand medenemen."

Iwongko „bovenop."

Boeloe', Leb. *biri* „berg"; *boeloe²'* „heuvelen"; *boeloe' bangi* „scheenbeen"; *toetoe' boeloe'* „bergtop, boven op den berg"; *biti boeloe* „voet van den berg." Vgl. ook Nap. *boelo* „rimpel."

Mokamboa. Uit de hier gebruikte formule blijkt, dat dit woord de beteekenis heeft van „tooveren", want het is de vaste spreekwijze waarmede tooverkundigen iets, dat zij wenschen, te voorschijn brengen. In het Bare'e bestaat het woord *kemboa* „duizelig, tijdelijk door iets bevangen, tijdelijk van streek geraakt." In de Baria-taal vinden wij nog het woord *mboa* „geest, spook." Waarschijnlijk is dit het stamwoord. Vgl. Bar. *woa* „door duizeling, bedwelming, flauwte bevangen."

Ane „als, indien, ingeval."

To'oe Bar. Leb. *toe'oe* „juist, recht, waar, terdege". *Mampototo'oe* „als juist erkennen".

Kai', Leb. *ingka* „wij excl."

Makoeasa', uit het Mal. overgenomen, wordt in het Bad. met hamzah als sluiter uitgesproken.

Teoeme' „op den dag van morgen."

Tambiki' „ons huis, een huis voor ons." Ook wanneer een substantief onbepaald is kunnen de pron. suff. achtergevoegd worden, zonder dat daardoor het substantief bepaald wordt.

Boento „vloekaanbrengend."

Mohiero, ook wel *moihero*, „met elkaar kibbelen." St. *ero*. Het voorv. *hi* —, ontstaan uit *si* — duidt den wederzijdschen vorm aan. *Mohiero* is de intrans. vorm, *mampohieroi* de trans. vorm.

Ta'i „drek", Mal. *tahi*. Ook „buik", Leb. *hina'i;* het bezinksel der palmwijn wordt eveneens *ta'i* genoemd. *Ta'i rambo* „darmen"; *ta'i ngka'ia* „maag"; *ta'i woelinto* „lijnen in de vingertophuid."

Bilana „vanwege", st. *bila*, Mal. *bilang* „tellen, rekenen." *Mebila'* „rekening houden met, ie. de noodige eer bewijzen, rekening houdende met zijne positie; *topebila'* „iemand van goede manieren." Ook het woord *kabilaha*, waarmede in de Berglandschappen wordt aangeduid den middenstand tusschen

adel en slaven, moet van dezen stam zijn afgeleid. Het is dan te vertalen met „degene, die geteld wordt, met wie rekening wordt gehouden, die eene zekere eer geniet. Inderdaad zijn het dan ook de *kabilaha* die de edelen met raad en daad terzijde staan. Een raad door hen gegeven zal niet licht worden in den wind geslagen. De *kabilaha* vormen het intelligente deel des volks. De woordvoerders, gezanten der edelen zijn in de meeste gevallen *kabilaha* [1]). Hun invloed blijkt onder meer nog uit het volgende verhaal: „De edelen van *Gintoe* wilden een tempel bouwen en deelden den *kabilaha* mede, dat zij, de edelen, zouden zorgen voor neuten van goud, hetgeen in *Bada'* zelf gevonden wordt. De *kabilaha* moesten dan maar zorgen voor eene dakbedekking van bamboe. „Neen", zeiden toen de *kabilaha*, „halen *jullie* neuten van *goud*, dan zullen wij zorgen voor een *dak* van *ijzer*." IJzer wordt echter in *Bada'* niet gevonden, moet dus worden ingevoerd. De adel was toen zoo beschaamd, dat hij besloot maar een heel gewonen tempel te bouwen."

Ook bij de gevangenneming van twee Bada'sche edelen in 1921 zonden de edelen van *Bada ngka'ia* gezanten naar *Bakekaoe* met de boodschap. „O edelen van *Bakekaoe*, zorg er voor morgen met ons te strijden tegen de Hollanders!" De edelen van *Bakekaoe* antwoordden: „Wij durven niet." De edelen van *Bada ngka'ia* spotten toen met de edelen van *Bakekaoe*, zeggende: „Wat zijn dat voor edelen, die niet durven!" Toen zij daarna de *kabilaha* uitnoodigden en ook deze weigerden, werden ze met denzelfden spot bejegend. Maar de *kabilaha* antwoordden den gezanten: „Zeg den edelen van *Bada ngka'ia*, dat we als bewijs, dat we niet bang zijn, hen morgen uitdagen tot den strijd met ons."

Maoe „willen, gewillig."

Maoempahi, Leb. *mopahi* „afdrogen, afvegen." *Maoempahi* „gevlekt"; *mooempahanga* „opsmeren, opstrijken."

Napohoeme-hoemei „zij berispte hem", st. *hoeme* „uitwendige mond." *Woeloe soemi*, Bes. *woeloe soengi* „knevel."

Napotowe „hij was boos over", st. *towe* „boos." *Mampokatowe* beknorren"; *mokatowei* idem; *mombetowe* „onderling verschillen in lengte." Misschien is dus de beteekenis boos zijn weer te geven met ons „geschil hebben."

Mengkahe' „opklimmen."

Toeka' „trap", Bar. *toeka'* „trede v. e. trap", in 't Bad. *toeka'*, ook „graad, positie." Waarschijnlijk is dit woord hetzelfde als het Mal. *toekar* „ruilen, verwisselen." Het Sang. *toekadĕ* „trap" heeft denzelfden sluiter als het Mal. *toekar*. De beteekenis „verruilen, verwisselen" en die van „trede

1) Voor zooverre we hebben kunnen nagaan wordt iemand van adel *kabilaha* door met iemand van lageren stand te huwen. Ook intelligente slaven hebben zich wel tot *kabilaha* opgewerkt. Toch verklaart dit het *kabilaha*-schap niet voldoende. Hebben we hier wellicht te doen met de nakomelingen van een meer intelligenten stam, die zich met de *To Bada'* heeft vermengd?

eener trap bestijgen" kunnen zeer goed aan dezelfde voorstelling beantwoorden. Ook in het Bad. wordt *toeka'* in de beteekenis van „plaatsvervanger" gebruikt, bijv.: *Soera de'e boetoe i io toeka' watangkoe'* „deze brief komt tot u in plaats van mijn lichaam."

Tamoengkoe Mọlo' „heuvel *Mọlo'*." *Moengkoe* uit *boemoengkoe*, st. *boengkoe* „bult." *Memoengkoe* „bultig, blazig, opgezet." Vgl. ook Bar. *boengkoesi*, dat in 't algemeen „bolrondachtig" beteekent. *Mọlo* is w.s. hetzelfde als *bọlo* (zie boven), zoodat T. M. kan beteekenen: „Heuvel van 't nederkomen."

Daki', Mal. *dekat* „dichtbij." *Modakiki* „benaderen"; *mombedaki'* „dicht bij elkaar"; *mengkadaki'* „zich dichtbij iets begeven."

Petandoe'a, st. *tandoe'* „hoorn", Bar. *tondoe*. *Topotandoe'* „neushoornkever."

Mengkatede' of *mekatede'* „overeind staan", vgl. Bar. *tende* „naar boven gooien."

Mandawo' „vallen" van den st. *ndawo'*, Nap. *nawo*, Mal. *laboeh*, Jav. *dawoeh, rawoeh*.

Ngamba „vlakte."

Pekoerehoea eigenlijk naam van het land der *To Napoe*.

Nabantahi „hij hakte door", st. *banta*.

Mani' „nog."

Metoetoeha „achteropgaan."

Wo'o „ook" Nap. *wori*, Bar. *wo'oe*.

Ia, Leb. *iĕ* „hij."

Nawọli „hij legt het neer." *Mepambọli'i* „huwelijksaanzoek doen door het doen toekomen, neerleggen van pruimsel."

Napatoewo' „hij voedt op", st. *toewo'*, ook wel *toeo'*, Bes. *toe'e*. Vgl. Bar. *toewoe*, Mal. *toemboeh*. Een andere vorm van denzelfden stam in het Bada'sch is *toemboe'* in *oewai toemboe'* „welwater", bijv.: *halemoeta toemboe' mai* „ons zweet komt te voorschijn."

Persoonlijke voornaamwoorden:

	Zelfst.	Encl.	Praefix.	Suffix.
1ste pers. enkelv.	*kodo' (ko'o)*,	*— a' (-na')*,	*koe —*,	*— koe' (ngkoe')*.
meerv. incl.	*kita'*,	*— ke'*,	*ta —'*	*— ta' (nta')*.
meerv. excl.	*kai'*,	*— ka'*,	*ki —*,	*— ki' (ngki')*.
2de pers. enkelv.	*io*,	*— ko'*,	*noe —*,	*— moe*.
meerv.	*kamioe*,	*— komi*,	*ni —*,	*— mi*.
3de pers. enkelv.	*ia*,	———	*na —*,	*— na*.
meerv.	*hera*,	*— he'*,	*ra —*,	*— nda*.

Mate, Leb. *mahi* „dood." *Mepapate* „dooden"; *mate oho'* of *mate holo* „den hongerdood sterven"; *hala mate* „naam van boomen welker bladeren op geregelde tijden geheel afvallen."

Noepakaro'a-ro'a „je maakt het goed in orde." *Maro'a* „goed."

Taloembangana „zijn graftombe", st. *taloemba* met het infix *al* van *toemba* „kuil."

Lawi', Leb. *lĕwi'* „want", Bar. vanouds, van vroeger, toch al, vanzelf al, vooraf."

Kateria'namo'i „daar had je het geween." *Apa noeria'i?* „waar ween je om?" De stam van *teria'* is dus *ria'*. *Te-* is een voorvoegsel. Het Mal. *tĕriak* heeft dus den stam *riak*. Als substantief komt dit nog in 't Jav. voor in de beteekenis van „fluim." *Katerianamo'i* is een abstractum, hetwelk hier aanwijst, dat het huilen een feit was geworden. *Taoena taloe moteteria'* „drie menschen huilen voortdurend."

Tokoei' „muis," intens. vorm van *togoei'* „de bewegelijke."

Karao' „ver" heeft tot stam *rao'*, een woord, dat in de Tor. talen de luchtgeesten aanduidt. Het Bad. *raoa* is „de lucht", de verblijfplaats dus der luchtgeesten. *Karao'* kan dus zooveel als „in de lucht" beteekenen, „in de ruimte", dus „ver." *Inia' karao' inaomoe* is dus „laat je levensadem niet de lucht ingaan." Van *raoa* bestaat nog een andere vorm, *rawa*, die in de priestertaal van 't Bare'e van de zon wordt gebruikt en tevens van de ruimte, die door de zon verlicht wordt. Verder heeft het Bad. *laerawa* en het Bes. met omzetting *laewara*, uit *lae* „midden" en *rawa*. De beteekenis is weer „luchtruim." *Tolaewara* Bad. of *tolaerawa* Bes., bevindt zich in den wind en vergezelt de reizigers Bes., maakt de menschen dol, vaart in hen die ten oorlog gaan en sterkt hen tot den strijd; op wien hij in den strijd niet neerstrijkt, moet sterven; in samenwerking met *To Koloë* en *To Kapitona* grijpt hij een kind bij de 2 middelvingers en trekt het in 't luchtruim. Het kind zich voelende vallen ziet naar boven en krijgt stuipen. *Mengkawara* „zich in 't luchtruim verheffen"; *moraa-rao* „in de lucht slaan, een schijngevecht leveren"; *tawala mperao*, naam van eene legendarische speer, waarmede men op grooten afstand ie. kan treffen; *mamperao* „probeeren;" *rao'* is ook de benaming voor de ondermouwen bij 't oogsten gedragen. Het baadje der Bada'sche vrouwen heeft korte mouwen tot boven den elleboog. Bij 't oogsten worden daaraan losse mouwen gelast, die tot onder de vingers loopen. Zeer waarschijnlijk dienen deze mouwen om de oogstende handen te bedekken en ze daardoor onzichtbaar te maken, opdat niet gezien worde, dat zij de rijsthalmen grijpen. Thans verklaart men als het nut dezer mouwen, dat zij de bloote armen beschermen tegen den zonnegloed, evenals men den bij 't oogsten gedragen kap als bescherming tegen de zonnehitte bedoelt, inderdaad dient zij om de oogststers onzichtbaar, zoo niet „levenloos" te doen schijnen.

Inao „adem", Bar. *inosa*, Leb. *inoha*, staat in dezelfde verhouding tot

inawa als *rao* tot *rawa*. *Nawa*, is Mal. Jav. *njawa* „ziel, geest." De *i* van *inao* is waarschijnlijk de instrumentale *i*, zoodat *inao* beteekent „waarmede men leeft, nadenkt." *Inao* beteekent ook „innerlijk, gemoed", *maro'a inaona* „goed van hart." *Meinao* „ademen"; *mampeinaoa* „van levensgeest, adem voorzien"; *mampoinao* „van plan zijn"; *to moinao* „hetgeen adem heeft"; *tomanginao* „oude, volwassene"; *hanginginao* „van eene gezindheid"; *inia' karao' inaomoe* „wees niet verbaasd, maak je niet van streek, geef den moed niet op", letterlijk „laat je adem, je levensgeest niet ver zijn."

. *Agina* „welnu," Leb. *adina*, Bar. *aginja*. Deze partikel bestaat uit *agi* en het achterv. *-na*. *Agi* is de zelfstandige vorm van het achtervoegsel, dat in 't Jav. *ake*, Mad. *aghi*, Mentaw. *ake* en in de priestertaal van het Bare'e *egi* luidt. In vele talen wordt door dit achtervoegsel het causatief gevormd. In het Mentaw. is *ake* ook als werkwoord in gebruik in de beteekenis „geven, toestaan." Dit komt ook overeen met de toelatende beteekenis van de zelfstandige partikel *agi* „laat maar." In het Bad. komt ook de enkele vorm *agi* voor in redegevende beteekenis omdat, dewijl bijv.: *agi kapoendakoe pea i io hai maia'* „het is wegens mijn verlangen naar jou, dat ik kom." Dit *agi* attraheert de pers. voornaamw., die als onderwerp van den zin staan en die dan in den suffix-vorm achter *agi* gevoegd worden, bijv.: *agingkoe', agimoe, agina, aginta'* enz. *Agimoe mao medoi* „ga jij maar baden."

Noekakaehe' „bidden", st. *kae*, Bar. *kai*, met reduplicatie: *mekakae* „bidden, vragen, smeeken."

Sanggena, Leb. *sangkena* „allemaal", bevat ook het achterv. *-na*. Het kan ook met de andere pronominale suffixen verbonden worden, bijv.: *Sanggemi to masadi laḷoetangkoe', nioḷa' wo'o* „gij allen, die mijne woorden hoort, volgt die ook op."

Oewe, Leb. *oei* „rotan."

Bona. De partikel *bo* (het eerste lid der samenstelling *bona*) heeft de beteekenis „opdat." Als éénlettergrepig woord kan het in het Bada'sch geen zelfstandig bestaan hebben. Het voegt zich dus proclitisch voor het volgende woord. Wanneer nu dit volgende woord een werkwoordsvorm is, die met een voorgevoegd pers. voornaamw. begint, dan wordt dit voornaamwoord in de uitspraak samengenomen met *bo* en de rest van den werkwoordsvorm (dus zonder voornaamw.) wordt als afzonderlijk woord gehoord. Voorbeelden: *Noehopa'ia', bo koebaka'* „Bemedicineer jij mij, opdat ik geneze"; *kiperapi' ahi' i anditoe, bo kitoewo'* „wij vragen liefde aan de geesten, opdat wij leven"; *nikado rindikoe', bo koepehadi* „kloppen jullie op mijn wand, opdat ik wakker worde"; *wawa'a i ari'i bo koepeiha'* „breng mij bij de huispaal, opdat ik ruste."

In bovenstaande voorbeelden is *bo* afzonderlijk geschreven, maar in de uitspraak hoort men *bokoe baka', boki toewo', bokoe pehadi*.

Dit *bo* is zeker wel hetzelfde woord als het Tontemboansche *wo* „opdat", eigenlijk een verbindende partikel „en, met." De woordelijke vert. van den

eerstgenoemden zin is dus „bemedicineer jij mij, en ik zal genezen." Nevens dit *bo* komt voor *bona* in dezelfde beteekenis, bijv.: *Nawe'ia doi, bona koepopeholo ahe' hamata* „hij gaf mij geld, opdat ik er een hakmes voor zou koopen"; *pelangka, bona hintaoeko boetoe* „loop hard, opdat je bijtijds aankomt"; *bona harawi'a peleianta', agina koepadoepoeimi de'e*[2], „opdat ons vertrek vlug ga, laat ik nu de dingen opbergen"; *bona maro'a pepalakananta', noepa'ambe'iaka sarongki'*, „opdat ons afscheid goed zij, geef ons loon."

Het bestanddeel *na* van deze partikel is wellicht het pron. suff. van den 3den pers. enk., dat zich aan *bo* heeft gehecht om het meer zelfstandig te maken, hetgeen bevorderd kan zijn door de gewoonte om *bo* uit te spreken met het voorgevoegde pronomen van den volgenden werkwoordsvorm. Ook het Tontemboansch heeft *wona'* „wellicht, misschien" nevens *wo* „opdat."

Er is echter ook een *bo* in het Bada'sch, dat de bet. van „niet" heeft, bijv.: *Bo koeisa to noehanga'* „ik weet niet wat je zegt"; *ane meboealosi, bo ma'ala dodo'o* „wat het overspel bedrijven betreft, dat is niet toegestaan"; *boko koehoeo' manggala darangkoe'?* „heb ik je niet gestuurd om mijn paard te halen?" *Ina mao koeala? Bopo'i.* „Zal ik het gaan halen? Niet meer."

Het is mogelijk, dat dit *bo* hetzelfde woord is als het bovengenoemde. De onzekerheidsbeteekenis „opdat, wellicht, misschien" zou in eene ontkennende kunnen zijn overgegaan, maar het komt ons veiliger voor deze beide woorden niet te identificeeren. Het Ampana'sch heeft een woord *bo'o* (door vocaalsplitsing ontstaan uit *boo* volgens de neiging van éénlettergrepige woorden om den klinker te redden en te splitsen) waarvan zijn gevormd *bo'ongkoe* „ik wil niet", *bo'onja* „hij wil niet." Verder heeft het Bare'e de uitdrukking *boda* „zou het niet?" waarin *bo* ontkenning en *da* toekomstaanduidend is, bijv.: *bo da ndjo'oe* „zou ik niet gaan.'

Verder heeft het Bada'sch nog de partikel *poda* bij welke de pronomina suffixa achtergevoegd worden, dus: *podangkoe'* „opdat ik niet"; *podamoe* „opdat gij niet"; *podana* „opdat hij niet" enz. Wij houden het ervoor, dat deze vormen zijn ontstaan uit *bodangkoe', bodamoe, bodana* enz., welke men nog in het Besoa'sch aantreft. In deze uitdrukking moet *da* „niet" beteekenen. Het Bada'sch gebruikt *da* nog zeer veel als ontkenningspartikel, bijv.: *da'a'!* „ik niet!" *Kadana maroho, lioe*[2] *mapoho'* „omdat het niet sterk was, brak het direct"; *todataita* „het onzienlijke", lett. „hetgeen wij niet zien"; *inia' tahanga' to da to'oe* „laten wij niet zeggen wat niet juist is." In dit *poda* staat dus *po* voor *bo* en dit *bo* is het eerste der beide hier besproken woorden.

Hera „zijlieden", Nap. *ihira*, Taw. *sira*, Tont. *sera*.

Lindo' „aangezicht." Een ander woord, *lio'*, wordt nog in enkele uitdrukkingen gebruikt, bijv.: *hilio' matana* „een gezicht vol zijn haar oogen, één oog al oog", gezegd van een meisje, dat naar alle mannen kijkt; *mawoelio'*, gezegd van een overvloedig benaaide *kaewa* (vrouwenbaadje) of van een

meer dan gewoon beschilderd gezicht. *Melindo'* „'t aangezicht richten naar, uitzien op, gezicht naar steenen beelden, huizen;" *mebahalindo'* „het gelaat wasschen."

Napehoka' „hij probeerde het." *Mampehoka'* „probeeren", st. *hoka'*, Mal. *soekat*. *Mohoka'* „meten". Vgl. ook *mosoeka'* „met mate doen"; *soeka*²' „in overeenstemming met": *soeka*²' *lalocna* „naar de ingeving van zijn hart."

Ralaloe „zij kunnen het." De stam *laloe,* hier gebruikt in de beteekenis van „kunnen", is zeker wel hetzelfde woord als *laloe* „binnen, binnenste." In dat geval is het synoniem met *boe'oe* „been, beenderen", waarvan de meer volledige vorm is *boekoe* „knobbel." In de beenderen zit de kracht van den mensch. Harde beenderen worden geacht groote kracht te geven. De beenderen zijn het onvergankelijk deel van den mensch en evenzeer als de vrucht vergaat en uit de pit *(boekoe)* de nieuwe plant opgroeit, zoo ook wordt een doode uit zijne beenderen opgewekt. Zoo kan *boekoe* als werkwoord gebruikt worden in den zin van „kunnen, vermogen."

Tedoengka „omgevallen."

mPoragia „regenboog", st. *ragi* „kleur"; *maragi* „veelkleurig." De regenboog is de goden brug, die den hemelstroom overspant. *Boe'oena mporagia* „beenderen van den regenboog." Deze laatste uidrukking is hierdoor te verklaren, dat de regenboog ook wel beschouwd wordt als een mannelijke godheid, die in gebogen houding zich over de aarde spant. Wanneer er van tijd tot tijd een dubbelen regenboog te zien is, beschouwt men den kleinen, secundairen boog, die zich onder den grooten bevindt, als de vrouw van den grooten regenboog. De groote regenboog wordt dan ook *tomoane* „man" en de kleine *tawine* „vrouw" genoemd. Daarom mag men in Bad. en Taw. niet naar den regenboog wijzen, de vinger zal dan afrotten. Doet een kind het toch uit zijn onwetendheid, dan moet het direct op den vinger bijten, dan wordt het onheil afgewend. Schijnt een regenboog op iemands been, dan zal dit opzwellen. Bouwt men door aan een huis terwijl de regenboog aan den hemel staat, dan zal het door vuur verbranden. Is er een zenith-regenboog, dan zal er een edelman sterven. Wil men een regenboog doen verdwijnen, dan aanspreken met *boeriko* „gestreepte, gevlekte."

Zoo wordt ook de hemel gezien als een man, die zich in liggende houding uitbreidt over de aarde, welke dan als vrouw wordt aangeduid [1]). Zoo heeft

1) Hiernaast komt voor de voorstelling, dat de aarde, een plat vlak, is opgehangen aan een touw zoo dik als een klapperboom. Waar dit touw aan de aarde is vastgebonden waakt een kat zoo groot als een paard, opdat de muizen het touw niet zouden doorvreten en de aarde naar omlaag storten. — Volgens de voorstelling in Leboni rust de aarde op vier ijzeren zuilen en wel in 't N. O. Z. en W. Zijn deze doorgeroest, hetgeen elk oogenblik verwacht kan worden, dan stort de aarde omlaag, wordt omgekeerd. — De plaats waar de hemelkoepel op de aarde rust noemt men de *biti langi'* „voeten, beenen van den hemel".

In *Lamboe'* vertelt men, dat om de aarde zich een reuzenslang strengelt.

het Bada'sch een volledig stel namen voor de streken van het kompas. Deze zijn behalve de namen voor O. en W. ontleend aan de deelen van het menschelijk lichaam, dat beschouwd wordt zich met de beenen in het N. en met het hoofd in het Z. te bevinden.

Van Z. omgaande naar W., N. en O. zijn nu de benamingen der windstreken de volgende:

Z. *woa' alo* „het hoofd van den hemel". *Alo* kan hier niet met zon vertaald worden, het moet hier beduiden de door de zon verlichte ruimte, de daghemel;

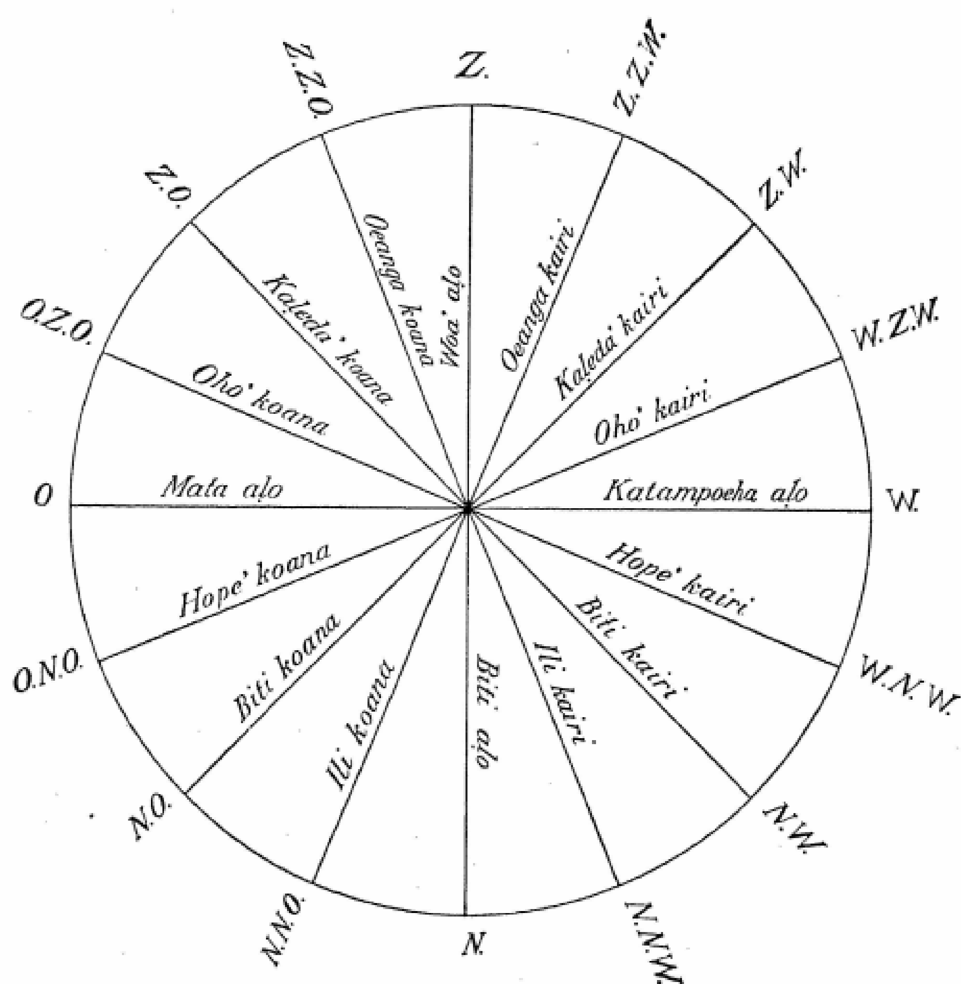
Z. Z. W. *oewanga kairi* „linkerschouder";
Z. W. *kaleda' kairi* „linkeroksel";
W. Z. W. *oho' kairi* „linkerribbestreek";
W. *katampocha alo* „zonsondergang";
W. N. W. *hope' kairi* „linkerlendestreek";
N. W. *biti kairi* „linkerbeen";
N. N. W. *ili kairi* „linkertusschenruimte tusschen schaamdeelen en dij";
N. *biti alo* „voeten van de zon";
N. N. O. *ili koana* „rechtertusschenruimte";
N. O. *biti koana* „rechterbeen";
O. N. O. *hope' koana* „rechterlendestreek";
O. *mata alo* „zonsopgang", woordelijk „zonneschijf";
O. Z. O. *oho' koana* „rechterribbestreek";
Z. O. *kaleda' koana* „rechteroksel";
Z. Z. O. *oewanga koana* „rechterschouder."

Verder worden de verschillende stadiën, die de zon doorwandelt bij haren dagelijkschen loop grootendeels aangeduid door het noemen van de deelen van het huis, die de zon op verschillende tijdstippen beschijnt. De lengtezijden van het huis zijn naar O. en W. gekeerd. Het huis heeft slechts één deur aan eene der breedtezijden van het huis, in sommige dorpen aan den Noordkant, in andere aan den Zuidkant. De volgende lijst zal het bovengenoemde duidelijk maken:

Bambaoha „schemering", 5 uur v.m.;
Mowangkaha of *Babaea* „morgenlicht", 5¼ uur;
Megawoe „morgennevel verschijnt", 5½ uur;
Membere „het licht breekt door", 5¾ uur;
Mabada' „het wordt geel", 6 uur;
Mesoepa' de zon „komt te voorschijn" boven de bergen, 6¼ uur.
I haranto', de zon schijnt „op den rand van het dak", 6½ uur.

I patimpa, de zon schijnt op het dak ter hoogte van „den lengtebalk", die dicht boven den rand van het dak loopt, 7 uur.

Hantanga' rampea, de zon is „halfweg de *rampea*", dat is de balk die

binnenshuis tegen het dak aanligt langs de lengtezijde ter hoogte van eene manslengte van den vloer, 7½ uur.

I rampea „de zon schijnt „op de rampea", d.w.z. zij treft het dak van buiten, daar waar van binnen de *rampea* loopt, 8 uur.

Mempanai'mi', de zon is „aan 't klimmen", 8½ uur.

Hantanga' mempanai', de zon is „halverwege opgeklommen", staat dus zoowel halverwege tusschen punt van opgang en toppunt, als halverwege het dak, 9 uur.

Hantanga' talea de zon staat „halverwege de *talea*" (d. i. de balk, die halfweg tusschen den *rampea* en den nokbalk loopt, evenwijdig aan de *rampea)*, 9½ uur.

I talea de zon staat „op de *talea*", 10 uur.

Hantanga' mangkape' „halverwege het stadium *mangkape'*," 10½ uur.

Mangkape' teboea', de zon klautert als iemand, die zich met behulp der handen tegen een berg opwerkt om boven te komen, 11 uur.

Mamperao teboea', de zon „probeert boven (in 't zenith) te komen", 11½ uur.

Teboea' alo „de zon heeft haar toppunt bereikt", of: *Melempo*, de zon „gaat 't toppunt voorbij", of: *I woemboe*, de zon staat „op den nok", 12 uur.

Mamperao tegoli, de zon „probeert naar den anderen kant" van den hemel en het dak te gaan, 12¼ uur.

Tegolimi alo „de zon is aan den anderen kant", 12½ uur.

Tebale, 12¾ uur.

Mamperao mempano'oe „zij probeert te dalen", 1 uur.

Mempano'oe „zij daalt", 1½ uur.

I talea, 2 uur.

Hantanga' talea, 2½ uur.

Hamboentanga' staat voor *hamoentanga'*, omzetting van *hoemantanga'* zooals men ook wel zegt), een *oem*-vorm van *hantanga'* „de helft". Dus de zon is op de helft, 3 uur.

I rampea, 4 uur.

Hantanga' rampea, 4½ uur.

I patimpa of: *indowei'mi alo* „de zon is in de laagte", 5 uur.

Hampolo' doa' „ter hoogte van een geheelen bamboestengel", 5¼ uur.

I haranto', of: *lala'mi' alo* „de zon is rood", 5½ uur.

Himbara' boeloe', de zon staat „gelijk met den rand van het gebergte", 5¾ uur.

Tampoemi alo „de zon is verdwenen" achter de bergen of: *Kasoroa alo*, 6 uur.

Alo oba' „apenzon." De zon waarvan de laatste schijn nog door de apen wordt benuttigd om voedsel te halen. Het zijn de laatste stralen der zon, die de bergen in het Oosten overdekt met een rossigen gloed, 6¼ uur.

Marinti „avondgrauw", 6½ uur.

Mangkariamoe' men gaat „zich warmen", 6¾ uur.

Kaloemba' „avond", 7 uur.

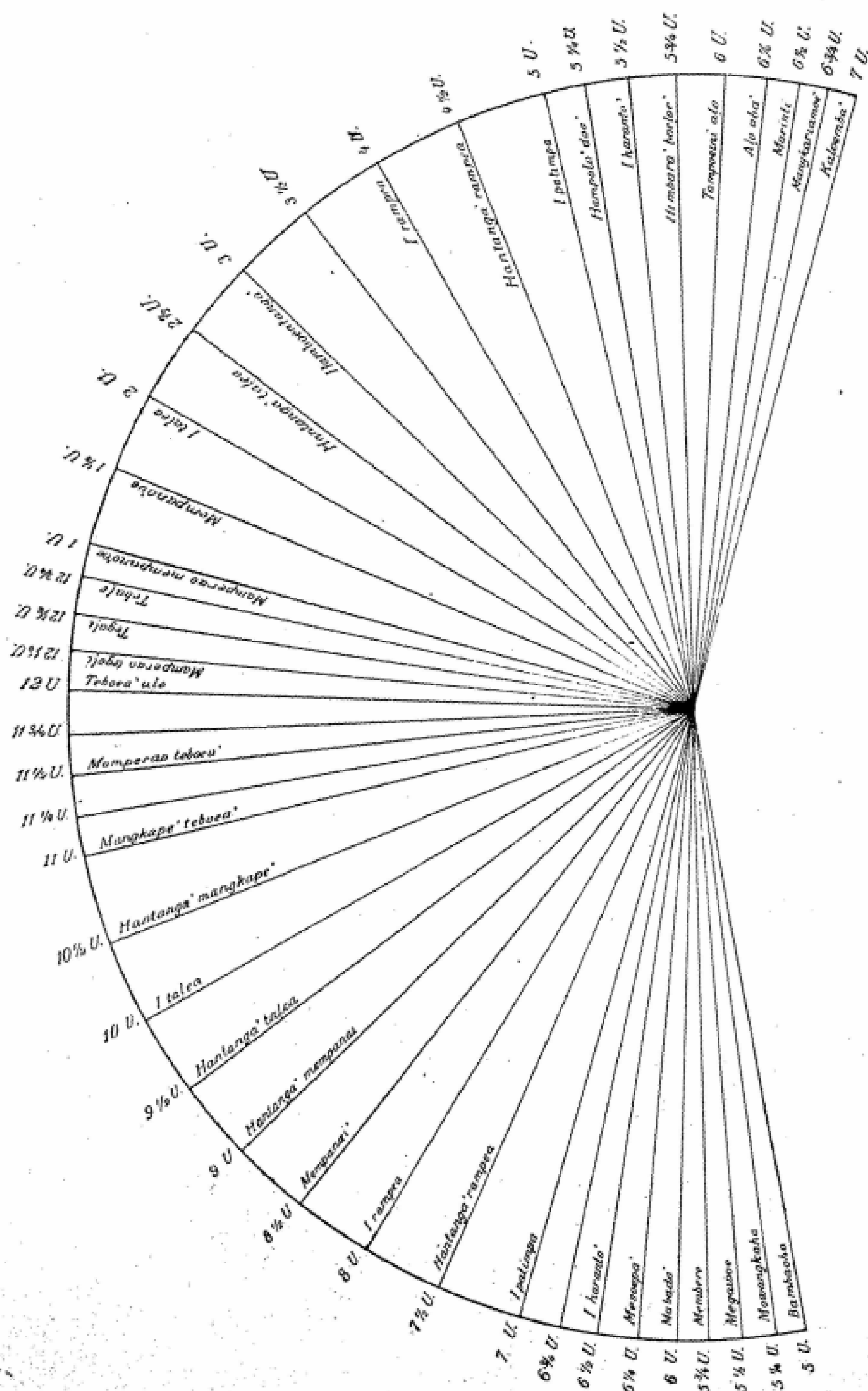
Uit 't bovenstaande blijkt, dat de namen der zonnestanden op de tweede helft van den dag grootendeels gelijk worden genomen met die van de eerste helft, natuurlijk in omgekeerde volgorde.

Naar de schatting der *To Bada'* heeft de zonneschijf dezelfde oppervlakte als twee sawah-vakken.

Langa' „bang, bevreesd". *Mampopolanga'* „bang maken."

Noekakihanga' „je hebt het ons verteld."

Meola' „volgen, opvolgen, achterna loopen", st. *ola'*. Nap., Taw., ook in een deel van Bada' *oela*. *Ola'a* „voetpad"; *mampeola'i* of *mampeolakai* „na-

4½ U.
Hantanga' rampea
5 U.
I patimpa
5¼ U.
Hampolo' doo'
5½ U.
I karanto'
5¾ U.
Ilimoaro' horlor'
6 U.
Tamporou' ulo
6¼ U.
Ajo oha'
6½ U.
Mariuli
6¾ U.
Mangkaruane'
7 U.
Kalaeaha'
4 U.
I rampea
3½ U.
3 U.
Hambuentanga'
2½ U.
Hantanga' talea
2 U.
I talea
1½ U.
Mempanaie
1 U.
Mamperao mempanaie
12¾ U.
Tekale
12½ U.
Tegala
12¼ U.
Mamperao tegalc
12 U
Tekoea' ulo
11¾ U.
Momperao tekoea'
11½ U.
11¼ U.
Mangkapo' tekoea'
11 U.
Hantanga' mangkapo'
10½ U.
I talea
10 U.
Hantanga' talea
9½ U.
Hantanga' mempanai
9 U
Mempanai'
8½ U
I rampea
8 U.
Hantanga' rampea
7½ U.
I patimpa
7 U.
6¾ U.
I karaeo'
6½ U.
Mesompa'
6¼ U.
Mabado'
6 U.
Memberu
5¾ U.
Megauwo
5½ U.
Mowangkaho
5¼ U.
Bambaoka
5 U.

volgen, nadoen, in iemands voetstappen wandelen"; *mohiola'* „achter elkaar loopen, elkaar volgen."

Baba' „ingang", Taw. *boboka,* Leb. *wamba',* Bar. *wobo.* Vgl. *balamba'* „ruim, wijd."

Rawiti' „gesloten," st. *witi'.*

Watoe „steen"; *rawatoei* „begrint"; *raloboi watoe* „met steenen bevloerd."

Mobehoi, Taw. *mobeso* „uitbijtelen, uithakken."

Wanoea „dorp", vgl. Bar. *banoea* „huis"; *mowanoea* „een dorp stichten."

Mahile „groot", st. *hile; mopakahile* „groot maken, prijzen"; *mampemahile* „zichzelf verheffen, trots zijn"; *mahile laloengkoe'* „ik ben verlangend, begeerig, houd van."

Moana' „beginnen, voorstellen, indoen", bijv.: *na'ana' molaloeta hondè'e* „hij begon aldus te spreken"; *na'ana' mao mebaoe'* „hij stelde voor om te gaan visschen; *inia' sieroe noeana'* „wacht even met het er in te doen, doe het er vooreerst niet in."

Hangaa -ngaa „in ieder geval, zeker." *Ngaa,* Bar. *ngaja,* oud-Jav. Minah. *ngaran,* beteekent oorspronkelijk „naam", in de Tor. talen „soort."

Koehoemba „ik vind het", woordel. „ik kom er tegen aan." Vgl. *mohoembanga* „duwen"; *mombehoehoembanga* „elkaar voortdurend duwen."

Deona „straks", ook wel *denona.*

Rapeli' „zij zochten het", stam *peli'* „zoeken", Bar. *pali,* Leb. *pali'.* De *i* in de eindlettergreep kan de verandering van *a* in *e* in de voorlaatste lettergreep hebben bewerkt.

mPoe'oe „zeer". *Maro'a mpoe'oe* „zeer goed", *io mpoe'oe* „jij weet 't, zoo is 't." Vgl. *mantepoe'oe* „beginnen", st. *poe'oe* „oorsprong"; *poe'oena laloeta* „grondwoord, waar het op aankomt."

Mangkaindi „donker", st. *indi,* ook in *imaindi* „gisteren". *Mokĕrindi* Leb. ook „donker". Dit *rindi* beteekent eigenlijk „koud", zooals blijkt uit het Bar. *ranindi.*

Pio' „vuurvlieg" wordt gedacht de ziel van een overledene te zijn.

Parawa „voorgalerij, aanbouwsel voor het huis."

Moapa' „vlak naast iem. zitten", ook in het Bar. *apa'* „zijde, kant", wat in 't Bad. weder *papa* is. Waarschijnlijk is dit dus de oorspr. vorm. Vgl. ook Mal. *papan* „plank." *Mampoapaka* „flankeeren."

Napotingkaba' „hij schrok ervan", st. *kaba',* Nap. *kara.*

Napembolia „hij legde voor haar neer, liet bij haar achter", st. *woli* „neerleggen." De *-a* is de Bad. vorm van het achtervoegsel, dat in 't Mal. *-kan* en in de meeste Tor. talen *-ka* luidt. In 't Bad. en Nap. heeft het de *k* verloren en is tot *-a* geworden. Voorb.: *noeholoana kaewa* „koop voor mij een vrouwenbaadje." Er zijn vormen waar *-ka* is achtergevoegd, zooals: *moanaka* „baren"; *tehawoeka* „verspreid" van de stammen *ana'* en *hawoe'.*

Hoera „gespitste bamboe" om vijanden of wild zich aan te laten verwonden". In dit woord is *r* de klank, die onder de R L D-wet staat. De normale vertegenwoordiger van dezen klank is in het Bad. *r*, zooals blijkt uit de volgende voorbeelden: *hoera*, Mal. *soeda*, Tagalsch *soela*, Toba'sch *soega; pare* „rijst te velde", Mal. *padi*, Toba'sch *page*, Jav. *pari*, Tagalsch *palai; are* „kin", Mongond. *ajoj*, Bar. *adje*, Taw. *ade; poeroe* „gal", Mal. *ampĕdoe*, Toba'sch *pogoe*, Minah. talen *apĕroe; bire* „schuim", Toba'sch *boera*, Tagalsch *boela*, Soenda'sch *boedah; ori* „houtskool", Tagalsch *oling*, Minah. talen *woering*. In *toadi* „jongere broer of zuster", Sang. *toeari*, Tagalsch *ali*, Mal. *adik* is de klank door *d* vertegenwoordigd. In *ilo* „neus", Mal. *hidoeng*, Toba'sch *igoeng*, Soenda'sch *iroeng* verschijnt de klank als *l*, en in *ngaa* „scort", Soendan. *ngarang*, Tagalsch *ngalan* is hij verdwenen, evenals in *pai boeloe* „gestampte rijst" voor *pare*, waarin *pai* gelijk staat met *pare*, zie boven.

Ladi' „mes", uit het Maleisch.

I kahonde'ena „toen het aldus was." Voor „aldus" heeft het Bad. 2 woorden: *honde'e* slaat op hetgeen nog gezegd zal worden, *hondo'o* op hetgeen al gezegd is.

Moranga-ranga „gezelschap houden" st. *ranga* „kameraad". Vgl. Mal. *dĕngan*.

Oewai, Nap. *owai*, vaak verkort tot *wai*, wanneer voorkomend in 't midden of aan 't eind van een zin, Bar. *oeë* „water". *Moewahingi* „bewateren, bevloeien"; *oewai mata* „traan"; *mata oewai* „waterleiding."

Noepambala'a „spreid voor haar uit", st. *wala*.

Ale, Taw. Leb. Bar. *ali*, Tontemb. *a'li'*, Boeg. Mak. *djali'* „slaapmatje." Vgl. Bar. *ale* „band, vlechtsel, ring en dergel. van rotan." *Alehe*, Nap. *alihi* „wat als matje dienst doet, onderlaag", bijv. pisangbladeren; *moalehengi* „als mat gebruiken". *Alehe* staat voor *alese* uit *alisi*. De stam is genomen van den vorm van het deelwoord met suffix *-si* „een mat spreiden over."

Kasoro „matras."

Hambika' „één deel." *Mobika'* „kloven, splijten." Vgl. ook *mobeka'* intens. vorm *mobengka'* „openen, vaneen doen."

Hawi', Bes. *sawi'* „slaaf", eigenl. „de bovengekomene." Vgl. *mosawi' dara* (uitdrukking alleen door de ouderen gebruikt) „op een paard gaan zitten". *Pakoeli'sch sawia* „paard". Vgl. ook Nap. *hawe* „aankomen" en Bad. *mehawe' (mesawe')* „op een paard, in een prauw gaan zitten."

Ka'ia „veel", vgl. Mal. *kaja* „rijk."

Tadoelako „leider."

Mehoengkoeki „omsingelen", st. *hoengkoe'*, Leb. *doengkoe* „dichtbij."

Metarahoe „vuile, slechte, vernederende taal spreken."

Toe'ana „edele," letterlijk „zijn oudheid."

Kamioe „gijlieden."

Mewini „een rok *(wini)* dragen." Wini is waarschijnlijk een breed uitgevouwen lap. Vgl. *mobinihi* „uitspreiden." *Topewini* „wini-draagster." *Wini*[2] Nap. „rokje" voor de geesten(?), een rood en wit gekleurd reepje foeja, neergezet in 't rijstveld bij 't planten. Zie verder hierboven onder *tawine.*

Mepoeroeka „een broek dragen" uit 't Boeg. *poeroekeng* „voorzien van een zakje." *Topepoeroeka* „broekdrager."

Mepewe „een schaamgordel dragen", Taw. *mepewo,* Leb. *mepiwi.* Stam van *mepewe* is *wewe* „omwikkelen."

Mawodo' „onwillig, geen zin erin hebben, ervoor bedanken."

Boengka' „aanvaller, die plotseling komt." *Moboengka'* „overvallen", ook „ruzie maken, verrassen." Vgl. *moboengkahi* „open maken", en *baloengka'* „ruim."

Rapakatoe „zenden" is met causatief praefix gevormd van *katoe,* dat in de Tor. priestertalen „vallen" beteekent. In het Bad. heeft *makatoe* reeds de bet. van „breken, afbreken", dus de gevolgen van het vallen ondergaan."

Kaewa „vrouwenbaadje" is in 't Nap. *kalewa,* Leb. *kĕlewa.* Het woord heeft dus de *l* verloren, evenals het Bad. *kaoekoe,* Nap. *kaloekoe.* Het is w. s. hetzelfde woord als het Mal. Jav. *kĕlewang.* Het Bare'e heeft *kawela* „zwaard", w. s. omzetting voor *kalewa.* De oorspr. bet. zou dan zijn „schede, huisje" (vgl. Bar. *baoega* „schaamgordel" en Boeg. *baroega* „hut". In het Parig. wordt het zwaard *goema* genoemd, hetwelk in 't Bar. de oorspr. beteekenis van „schede" nog heeft, vgl. Mal. *roemah* „huis."

Sepe, eene oude vestiging van lieden welke in het tegenwoordige *Boelili,* waar men nog de *Pada i Sepe* „Sepe-vlakte" vindt hun woonplaats hadden. Vandaar uit stichtte men het dorp *Sepe* in het N. van *Bada'.* Hier had men veel te lijden van de Koelawiërs. Volgens de overlevering waren de lieden van *Sepe* zeer rijk: armbanden, speerschachten, zelfs de etensbakken der varkens waren van goud; de kippennesten, gewoonlijk van gespleten bamboe gemaakt, waren in *Sepe* van buffelhuid; ook de kleeding was veel mooier dan die der andere *To Bada'.* Die groote rijkdom wekte de jaloezie op der stamverwanten en deze waren het, die den Koelawiërs verzochten de lieden van *Sepe* uit te moorden. Onder het voorwendsel vrede te willen sluiten waren de Koelawiërs in grooten getale naar *Sepe* gekomen en noodigden de lieden van *Sepe* uit om 's avonds te *moraigo'.* Men *moraigo'*-de den geheelen nacht door. Tegen den morgen echter grepen de *To Koelawi* naar het zwaard en dooden de meeste mannen van *Sepe,* de vrouwen sleunde men mede. Toen ze echter niet vlug genoeg liepen, doodde men ze allen op één na. Deze keerde echter later naar *Bada'* terug en vestigde zich in *Bewa.* Deze slachting zou aangericht zijn tijdens een doodenfeest, toen allen in het dorp waren, nu ongeveer 70 jaar geleden.

Ook vertelt men, dat even voor den aanval een aap en vervolgens een python goud op het graf van den gestorvene hadden gebracht ter grootte van een citroen, zonder dat men daar acht op had gegeven.

In de oudheid zou *Sepe* ook eenmaal verwoest zijn door eene aardbeving, gevolgd door eene overstrooming, omdat eene jonggehuwde vrouw gedurende het op reis zijn van haar man hare lusten niet langer kon bedwingen en toen sexueele gemeenschap uitoefende met haar hond [1]).

Toen *Sepe* door de Koelawiërs was verwoest stichtten de overlevenden het tegenwoordige *Kanda,* dat men voor een *kanda* „trom" van de lieden van *Bomba* kocht, en men omringde het nieuwe dorp met een dubbelen wal. Een ander deel vestigde zich in *Lamboe'* in het dorp *Bangko',* gelegen op den top van den *Biri' Bangko' „Bangko'*-berg." Later vestigden zich ook weer eenigen in *Bewa.* Oorspronkelijk waren er in Bada' 3 stamdorpen: *Boeḷili,* Bada *ngKa'ia* en *Gintoe,* waarvan *Boeḷili* het oudste is, (zie ook de aant. bij *Boeḷili). Bakekaoe, Pada, Kanda, Bomba* en *Lelio* zijn van *Boeḷili* afkomstig; *Manoewana* en *Wonta'a,* dat zich later in *Taipa* een nieuw dorp stichtte, van *Bada ngKa'ia Kageroa, Tomehipi'* en *Toeare* van *Gintoe.* Zie verder Aanhangsel.

Melae „te hulp snellen."

Mabaa „licht." Dit woord heeft evenals *ngaa* tusschen de beide vocalen een *j* verloren. Het Bad. werkt de *j* overal weg. Soms wordt deze klank gevocaliseerd tot *i* en daarna tot *e.* Zoo bestaat er bijv. een bijvorm *baea.* Het Parig. heeft *baja,* het Boeg. *badja* „morgenlicht". *Tangaboa* „erf, schoongemaakte plek rondom een huis", bet. dus eigenlijk „waar het licht is" in het overigens donkere bosch.

Noegagai „je zet door", Mal. *gagah,* Bad. *gaga* „al te, erg." *Ti'ara gaga koeisa* „ik weet het niet al te goed"; *ti'ara gaga ka'ia* „niet al te veel".

Het *-na'* van *mampombeaḷa'ana'* heeft de klinkerscheidende consonant *n,* tot vermijding van opeenhooping van a's, die anders zou ontstaan zijn. Waarschijnlijk treedt hier de oorspronkelijke vorm van het encl. pers. vnw. van den 1sten pers. op, die in het Nap. steeds *-na* wordt.

Amanta' „onze vader", st. *ama,* Bes. Nap. *oema,* Leb. *oemĕ* „vader". *Amana Ambi'* (teknonymische naam) „de vader van Ambi'." De vocatief is *oema-*

1) Heel wat dorpen zijn volgens de overlevering verwoest vanwege den nijd of toorn der goden, zoo is *Bada ngKa'ia* destijds door eene overstrooming geteisterd vanwege het uitlachen van een hagedis, 3 maal afgebrand omdat de goden hen hunnen rijkdom benijdden; *Hidampoe'* in *Rampi'* verzonk in den vloed vanwege 't uitlachen van eene kat en een hagedis; ook aardbevingen ontstaan om het uitlachen van eene kat. In *Bomba* stortte ongeveer 40 jaar geleden bij de *Betaoea* een stuk van den berg omlaag, dat eenige dagen de *Belanta'*-rivier in haar loop stuitte en het land overstroomde, zoodat men naar de bergen vluchtte. Ook dit, evenals alle rampen, achtte men een straf der goden.

ma', waarbij dus de eerste lettergreep den zelfden beginner heeft gekregen als de tweede, want *oemama'* staat voor *mama'*. Zulke vormen zijn ontleend aan de kindertaal, daar kinderen, zoolang ze nog krom spreken, de neiging hebben om van een 2- lettergrepig woord, dat met een klinker begint, de eerste lettergreep uit te spreken met den consonant waarmede de tweede lettergreep aanvangt. Zoo in het Bar. nene uit *nine*, een kindervorm van *ine* „moeder." In het Koelaw. *nanoe* „vriendin" van *anoe*, „dinges."

Hintaliama „vader en kind"; *hintali'ina* of *hintaliana'* „moeder en kind"; *hintaliwoetoe'* of *hintaliadi* „oudere en jongere broer of zuster." Bij afleidingen met het voorv. *hintali-* wordt slechts één der beide partijen genoemd, die in de beteekenis van het geheel begrepen zijn. *Hintali-* bestaat uit het voorv. *hi-*, hetwelk de eenheid aanduidt en het woord *tali-*. Dit praefix heeft in de Indon. talen verschillende vormen: *tali, tagi, taga, tag, tara, tala*. De algem. beteekenis is die van: liefhebben van, gaarne doende, steeds bezig zijnde met, verbonden zijnde met hetgeen het grondwoord aanduidt.

Natohoe' „hij doorboort het". *Metohoe'* „steken", st. *tohoe'*. Mal. *tosoek*. *Tometohoe'* „alang[2]."

Mampapoedoe „tot stomp of romp *(poedoe)* maken." *Poedoemi gombonda* „hunne vergadering was afgeloopen, de zaak was beslist"; *himpoedoemi pobaloe'nda* „hun koop was afgesloten."

Laloeta „woord, verhaal", Bes. *laloeita*, Nap. Taw. Leb. Bar. *lolita*.

Menangi „overwinnen", st. *nangi*, Leb. *nani*. *Manangi* „overwonnen."

Melangka „hard loopen, vluchten". *Rapelangkaha* „er wordt mede weggeloopen"; *malangkati* „vlug, behendig."

Rapawoelai „achtervolgd worden", vgl. *mowoera* „verjagen, wegjagen."

Toeke[2] „tot aan."

Kaloemba' „avond"; *kaloemba-loemba* „tegen zonsondergang"; *loemba'na alo do'o* „aan den avond van dien dag."

Ili' „tusschenruimte, grens". *Moiliki* „scheiden." Dit woord is een der weinigen waarin eene oorspronkelijke *ĕ i* is geworden. Vgl. Jav. *ĕlĕt*, Boeg. *ĕlĕ*. Er is in 't Bad. nog een nevenvorm *olo'*, Bar. *ojo*, Leb. *wolo*, in *pariolo'* „grens", woordel. „wat zich steekt tusschen" *(ri olo')*". *Poiliki sala'* „eind van eene rechtzaak."

Nahoho' inaona „zijn gemoed benauwde hem, hij had berouw." De stam *hoho'* is ontstaan uit *soso'*, Mal. *sĕsat, sĕsal*. De grondbeteekenis is „eng, benauwd."

Mototowi „verbondsluiten", st. *toto*, vgl. *hintoto* „gelijk, in één lijn". In het Bar. is *toto* „tegenpartij, tegenstander." *Boejoe mototo*, gezegd van twee gelijkvormige bergen, die vlak tegenover elkaar liggen, Bad. *mombetoto*. *Moto-*

towi is dus eene wederzijdsche afspraak maken, twee partijen vormen, doch met het doel zich te verbinden. De zwaarden werden uitgewisseld, opdat de partij, die het verbond zou verbreken, door de tegenpartij zou worden gedood met hunne eigen zwaarden [1]).

Morampoe „verzamelen".

Baoela „buffel", Seko *baloelang* „dikhuidige."

Piho „zwaard", vgl. Mal. *pisau. Pandora' piho'* „ondereind der zwaardschede."

Mampewe'i „toestaan, geven", st. *we'i,* Bar. *mbai, wai,* Mam. *bea,* Mal. *bĕri,* ontstaan uit *baia,* d. i. bari met het achtervoegsel *-a,* dus „geven aan."

Tanda' „bewijs, teeken", Bar. *tondo. Motanda'i* „een teeken aan iets geven"; tanda' i koana „rechts"; *tanda' i Biti Alo* „tegen het, in het Noorden".

Mehoehe' „koken", st. *hoehe'. Pinehoehe'* met infix *-in* — „kooksel."

Mangkola' „oplepelen, opscheppen", st. *kola'* „lepel van klapperdop."

Hambolo' „één samengepakte hoop, één groep." Ook de Melkweg wordt *bolo'* genoemd. Wellicht is uit deze stam ook te verklaren den naam *Tamoengkoe Molo'.*

Ande'ami „jullie eten". *Ma'ande'* „eten"; Bar. *mangande* „vreten, grazen, weiden; *meinande'* „op eten uitgaan in een ander dorp of land." *Inande* is in de woeraketaal v/h Bar. het woord voor *kina'a.*

Koepoto' „ik pak het in."

Tawe' „blad." *Tawe' laho'* „voorhuid."

Boelili, st. *lili* „draaien". Het dorp zou aldus genoemd zijn volgens een andere overlevering, omdat kort na de vestiging een oude man met grooten baard het dorp was rondgegaan *(mamboelili).* De stam komt met en zonder hamzah voor: *molili'* „draaiend roosteren van eene maiskolf"; *melili'* „een omweg maken", ook „omloop v. e. zweer"; *tawoelili* „kruin". Vgl. ook den stam *leli: leli*² „rondom"; *koeleli* „ik loop er omheen"; *mantolelingi* „omringen, omheen loopen"; *boeleli* „hagedis" [2]).

1) Voor dat men ten strijde trok dreef men alle buffels in eene omheining en doodde er één. Ieder die een stuk vleesch aanvaardde toonde daardoor mede te zullen strijden. Liet echter een edelvrouw de buffels uit de omheining, dan ging men niet ten strijde of staakte den strijd. Zij verbond zich dan den vrede te zullen bewerken. Ook gebeurde het een keer, dat de *To Pekoerehoea* ten strijde trokken tegen de *To Bada'. Penoekoe,* een edelvrouw van *Kanda* legde toen een stuk witte foeja op den weg en bewerkte daardoor den vrede.

2) De eerste man die zich in *Bada',* in *Boelili* vestigde zou een Lamboe'sch edelman geweest zijn, volgens anderen een *Poe'oemboto*'sch edelman; omdat hij zich met een dier had afgegeven was hij door zijne medeëdelen uitgestooten. Na niet langen tijd werd hem den oorlog aangedaan en verhuisde hij naar *Pekoerehoea* (Napoe) en stichtte een dorp te *Beaoe,* doch werd van daar door de *To Pekoerehoea* verjaagd. Hij keerde naar *Bada'* terug en stichtte een dorp te *Sepe.* Toen zijn zoon op een keer ging visschen bij *Toempoe Ara* (een groot liggend vrouwenbeeld, dat haar vereerders rijk maakt) vischte

Bomba „Maranta dichotoma", wordt veel als bindsel gebruikt. Hier dorpsnaam.

Manonto „recht, juist, eerlijk", st. *nonto,* Nap. Taw. Bar. *noto. Menonto* „recht op ie. afgaan"; *mopakanonto* „recht maken, verklaren."

Tomehipi', st. hipi'; N. *hoepi,* Leb. id. *Mehipi'* „klemmen". Het dorp wordt aldus genoemd, omdat het als 't ware tusschen de bergen ligt ingeklemd.

Kageroa „plaats der verwoesting". Zoo genoemd omdat het eertijds door de Koelawiërs werd verwoest. *Magero* „verwoest", st. *gero,* Leb. *kero.* Vgl. ook Bad. *mokero* „losmaken" en *mobangkero* „doodgooien", zooals men dat gewoonlijk kippen, wilde eenden enz. doet.

Lima „vijf", Leb. *limĕ.*

To-i-Kanda „lieden van *Kanda.*" Wanneer de eigennaam tweelettergrepig is voegt men voor dien naam achter *to* het voorzetsel *i* in. Is de eigennaam meer dan tweelettergrepig, dan doet men dit niet.

Pada „vlakte", hier een dorpsnaam. De vroegere vestiging van de lieden van *Pada* heette *Bangkoilo.*

Mentara „overschieten, overblijven."

Bewa „een stekelige liaan", hier een dorpsnaam.

---

hij allerlei kookgerei van goud en tenslotte een geitje, dat zich na eenigen tijd ontpopte als eene schoone jonge dame. Zij werd de vorstin der lieden van *Sepe* en baarde vier jongens en 1 meisje. De jongens werden de vorsten (*datoe*) van *Bada ngKa'ia, Gintoe, Boelili* en *Bomba* en het meisje werd de vorstin van *Sepe.* Zoo komt het, dat een groot deel van de lieden van *Kanda* geen geitenvleesch eten. Zoo zouden de lieden van *Pada* geen hertenvleesch eten, omdat hun voorouders herten waren. In Besoa ziet men herten met een broek aan de achterpooten! De lieden van *Bada ngKa'ia* zouden van een python afstammen. *Sepe* is dus het moederdorp.

Ook van een edelman in het vroegere *Biro* in *Pekoerehoea* wordt verteld, dat hij een geit vischte bij *Woerangka.* Van die geit zouden de Naapsche edelen afstammen.

Anderen beweren, dat de *To Napoe* van een gemsbuffel afstammen.

II. (Bada'sch Verhaal).

Manoeroe', zijnde een vorst der *To Raa*, reisde van zijne woonplaats in het Zuiden naar *Rano* [1]). Van toen af werden de *To Rano* onderhoorig aan den vorst van *Paloppo*. Van *Rano* reisde hij naar *Pekoerehoea*, stelde daar een hoofd aan en beval dit naar den vorst van *Sigi* te luisteren. Van *Pekoerehoea* ging hij naar *Behoa*. De *To Behoa* werden nu slaven van *Sigi*. Van *Behoa* naar *Sigi* gaande stelde hij in *Sigi* een *Magaoe* aan. Vandaar trok hij weer naar *Koelawi*, waar hij, evenals in *Pekoerehoea* en *Behoa*, een hoofd aanstelde, het welk naar *Sigi* zou luisteren. Van *Koelawi* reisde hij naar *Bada'* en huwde daar een Bada'sch meisje. Toen deze daarna zwanger werd, reisde hij door naar *Rampi'* en op denzelfden tijd, dat hij aankwam in *Mokoeni'na* beviel zijn vrouw in *Bada'*. Deze zond nu lieden haar man achterop om hem van de geboorte kennis te geven.

Toen *Manoeroe'* van *Bada'* naar *Rampi'* reisde, heette *Bada'* nog geen *Bada'*. Doch met dat *Manoeroe'* hoorde, dat zijn vrouw was bevallen, nam hij *bada'* (curcuma) en liet dat zijn vrouw brengen als medicijn, hetwelk haar levenskracht zou versterken. Daarom wordt *Bada'* tot op dit oogenblik aldus genoemd [2]).

Manoeroe' echter was geen menschenkind maar godenzoon. Hij bad nu tot de goden en sprak een tooverspreuk uit, hij zeide: „Als ik werkelijk een godenzoon ben, geef mij dan uw drinknap tot badkuip voor mijn kind." Dit werd toegestaan en van dat oogenblik af aan waren er *kalamba'* in *Bada ngKa'ia* [3]).

Vervolgens reisde *Manoeroe'* langs den *Laļa Datoe* „Vorstenweg", die dicht bij Leboni is, naar het dorp zijner inwoning. Aldaar was een godendochter, die, toen *Manoeroe'* naderde, zich verborg in het gat van een *bilo'* [4]). Met dat nu Manoeroe' in het dorp kwam [5]) vroeg hij naar het meisje, doch niemand wist waar zij zich verborgen had. Toen zeide *Manoeroe'*: „Hakt dien *bilo'* door." Men hakte den *bilo'* door en *Manoeroe'* nam het meisje tot vrouw. Zij baarde hem een jongen en een meisje. Dit waren de eerste menschen.

---

1) Bedoeld is *Rano-Poso'* „*Poso'*-Meer."

2) Volgens een ander verhaal noemde hij *Bada'* met dien naam om de vele curcuma (*bada'*) die er voorkwam.

3) Men vertelt ook, dat de *Datoe* van *Loewoe* gezanten zond om één der groote steenen potten (*kalamba'*) te *Bada ngKa'ia* te halen om hem als badkuip te dienen. De pot viel echter om en onverrichter zake keerden ze naar hun land terug.

4) *Gigantochloa aspera Kurr.*

5) Hij reed op een witten buffel met als zadel *bare'a*-bladeren. Daarom eten de lieden van *Wai Boenta* geen witte buffels en *bare'a*.

Op zekeren dag vroeg zijn vrouw hem de faeces van hun kind met de hand af te vegen. Hij wilde dit niet en liep van nijdigheid weg. Nadat zijn vrouw eenige dagen op hem gewacht had, en het scheen of hij nooit meer terug zou komen, ging ze hem achterna. *Manoeroe'* echter was al een heel eind weg en, ziende dat zijn vrouw hem trachtte in te halen, liet hij midden op den weg een groot vuur ontsteken, opdat zijn vrouw er niet voorbij zou kunnen komen. Maar zij, er bij gekomen zijnde, uitte een tooverspreuk, zeggende: „Als ik, evenals mijn man, van de goden afstam, dan moge het vuur gebluscht worden." Toen doofde het vuur en zij vervolgde haar weg.

Manoeroe', ziende dat zijn vrouw hem toch nog zou inhalen, bad wederom tot de goden, zeggende: „Als ik dan toch werkelijk een godenzoon ben dan moge er een ladder van den hemel dalen, opdat ik zoo naar boven kan klimmen." Het duurde niet lang, of werkelijk, daar daalde eene reuzen-liaan van den hemel op aarde. *Manoeroe'* klom nu ijlings naar boven en, in den hemel aangekomen, hakte hij de liaan af, zoodat deze op de aarde stortte. Daarom is deze liaan zoo gedraaid, omdat hij onder het vallen in elkaar kronkelde.

Niet lang daarna kwam zijn vrouw aan en, ziende dat haar man reeds in den hemel was en de liaan had afgehouwen, bad ze tot den regenboog. De regenboog werd nu neergelaten en *Manoeroe's* vrouw klom er in en volgde haar man, haar twee kinderen achterlatende, van wie de edelen afstammen.

III. (Leboni'sch Verhaal).

Manoeroe' reisde van *Bae Boenta* over *Mokoeni'na* naar *Rano, Pekoerehoea, Behoa, Sigi, Koelawi, Bada'*, bij welke gelegenheid *Bada'* aldus werd genoemd naar de medicijn, die *Manoeroe'* vanuit *Mokoeni'na* naar zijn vrouw in *Bada'* zond.

Van *Mokoeni'na* reisde hij naar *Hoelakoe'*, dicht bij *Leboni*. Dit dorp werd genoemd naar de hoelakoe' [1]), die *Manoeroe'* aldaar speerde.

Van *Hoelakoe'* reisde hij via *Bangko'* naar *Kana Leboni*. Door den honger gedreven plukte hij *Leboni*-vruchten. Den naam wist hij er niet van, doch na lang zoeken in zijn boeken [2]) vond hij den naam *Leboni*. Tot op dezen dag wordt die plaats daarom *Leboni* genoemd.

Vervolgens ging hij door naar *Kamba*, waar hij een tijdlang verblijf hield.

Van *Kamba* reisde hij weer naar *Pamona* in *Rato* en bleef daar eveneens een poosje wonen om daarna zijn reis voort te zetten via *Kawanga* tot boven op den berg *Tobengkeli*. Toen hij daar geen water vond, sprak hij, voor een grooten steen staande, de volgende tooverspreuk uit: „Als ik werkelijk van den hemel afkomstig ben, dan moge er water uit dezen steen komen, wanneer ik die met de punt van mijn staf aanraak." Hij raakte nu den steen aan en er kwam water uit. Toen hij voor de tweede maal den steen aanraakte, vloeide er palmwijn uit. Na er van gedronken te hebben, trapte hij het gat weer dicht, zoodat er geen palmwijn meer uit kwam. Want, wanneer de palmwijn zou blijven vloeien, zou ze tenslotte niet meer zijn te krijgen. Daarom noemt men tot op dezen dag dien steen: *Oewai Manoeroe'*; er vloeit nu nog heerlijk water uit.

Vandaar wandelde hij regelrecht door naar Wotoe' en van Wotoe' naar *Bae Boenta*. In *Bae Boenta* aangekomen, kroop hij in een bamboe.

Terzelfder tijd gebeurde het, dat *Baloilo* iemand uitzond om water te halen en langs den bamboe komende, verwonderde zich de uitgezondene met schrik, dat de bamboe gespleten was. Hij hoorde een stem vanuit den bamboe, die riep: „Wie ben jij, die daar voorbij gaat?" De waterhaler antwoordde: „Ik, Heer." Toen zag hij *Manoeroe'* in een mooi, zeer blinkend kleed en deze zeide tot hem: „Ga naar *Baloilo* en zeg tot hem: „Wanneer gij nog van *Manoeroe'* houdt, breng hem dan een witten buffel, opdat hij daarop rijden kan." De aangesprokene ging nu naar *Baloilo* terug en bracht de woorden van *Manoeroe'* over. *Baloilo* ving nu een witten buffel en bracht dien aan *Manoeroe'*. De aangekomene zette zijn muts af, waarna *Baloilo* bevel ontving een varenblad af te snijden en dit op den buffel te leggen. *Manoeroe'* reed nu op den buffel het dorp binnen. Hij bouwde daar een huis en sloot dit af met 7 gor-

1) *Paradoxurus Musschenbroekii.*
2) *Manoeroe'* als edelman van *Bae Boenta* kende het Boeg. letterschrift.

dijnen. Hier was het alleen *Baloilo* toegestaan om met Manoeroe' te spreken. *Manoeroe'* beval vervolgens aan *Baloilo* een vrouw voor hem te zoeken.

De *To Leboni* en *To Rampi'* erkenden hem als hun vorst. Onder *Manoeroe'* stonden: *Baloilo, Mokole, Ampoe Lemba, Pabisara* en *Wola.* De schatting van *Leboni* en *Rampi'* bestaat uit rijst, kippen, foeja en goud. Dit laatste moest alleen door *Rampi'* opgebracht worden, daar zij eertijds in opstand waren gekomen. Die schatting werd den Mokole ter hand gesteld, die ze na ze onderzocht te hebben door *Baloilo* naar *Manoeroe'* deed brengen. Bij *Manoeroe'* aangekomen zette *Baloilo* zijn hoofddoek af en liet vervolgens een witte kip los met gelen snavel en pooten. *Manoeroe'* gaf nu aan de schattingbrengers gepofte rijst, wiesch zijn voeten, waarna hij het water in een bamboe-koker deed en dit hun eveneens ten geschenke gaf. In het dorp teruggekomen vierde men feest. Het water bewaarde men goed om er later de rijst mede te besproeien, opdat deze wel zou gelukken.

Hij had drie kinderen waarvan de oudste in *Bada'* woonde, de middelste in *Paloppo* en de jongste in *Sigi.*

IV. Topoahoe Pitoe [1]).

(Napoe'sch Verhaal).

Io²roe maihe moahoe taoena i Rato pitoehe. Hadoea toeananda. Kapadoenda mai hangko i Rato, mooelahe mai rara i Bolowatoe, hangko i Waroë mai. Kahawenda iwongko boeloe, oe mampetiro ngamba Pekoerehoea, pane raoeli: „Aginta lao moahoe i lembo iti." Tangana mani mopandoeloe. Mempanaoeloemohe mai taoena pitoe iti, moloeloemaohe moahoe.

Tanganda moahoe, ralambimi lando noea, i kaarana wanoea Lamba ide-ide. Kahawenda inditi mohoedahe momama-mama. Tanganda mohoeda-hoeda, raita hangka sooe haogoe i holanda. Tingkarahe moita sooe iti, lawi itanga pandoeloe oto!

Hangka indo metoedoemi toeana iti lao mampeita sooe, mole ba ara taoena. Lao mpoeoemi to ratoedoe, mengkahe i sooe, napeita ara mpoeoehe taoena ntaliana, paka tawine. Anana iti ana ntowawinemi, paka bana pea napowini, melangke hai mekala boeke. Mesoelemi taoena to ratoedoe iti lao mampetoemboei i ampoena. Kanahadina pea toeana lolitana, lioe² mboeli napopesoele, naoeli: „Laohe noekoene, ane rapalioena, laona momama irihira." Mesoele mboelimi toratoedoe iti. Mehanahe to i sooe: „Io, kipomaroa." Mengkahemi toeana lao momama. Tanganda momama, mekoenemi toeana i Rato, naoeli: „Ane noepomaroa, maimona mentaka inde irikamoe." Naoendemi ana ntowawine iti lolitana toeana i Rato. Idomi hai rataoenamohe, noea pitoe baana rapetaoenai. Roomohe metaoena, mesoelemohe topoahoe iba, lao mai mangala ahe pitoe atoena matana hai taoena pitoe poelona.

Maimohe taoena i Rato, ralambi towawinena ampoenda romboeami watana, agaiana ampoenda matemi.

Bara mahae, moanami towawine iti, moropa anana, paka tobalilohe. Hangana hadoea Goema ngKoana.

I pesoepaana anana ampoenda mesoelehe To i Rato hantanga lao mai mangala topopaoeba rodoea hai baoela pitoe baana, raposoesai, mopanoembai ana ngkoi iti.

Mahae-hae, mahilemohe anangkoi iti. Naoeli toadi: „Ide pea rai taloe woelana, hawemohe iwalinta." Mekoene towoetoe: „Tooe mpoeoe, ene?" Mehana adina: „Tooe, agaiana bara manike rapakala. Pitoe belanda mai, paneke maala." Toadi mangoeli: „Iko ioroe rapapate i kainina belana hai barana rapapoedoe, oio i kapitoena belana, pane inanta ratawani."

Bara mpoeoe mahae, lioemi taloe woelana, hawemohe iwali hangatoe.

---

1) De Napoe'sche tekst van dit verhaal werd opgeteekend door Wijlen Zendeling P. ten Kate Ezn.

Mombealamohe tontaliadi hai taoena hangatoe, ranangihe, iwali lima poelonda mate, lima poelonda melangka. Nodo[2] peami hawe[2] i kapitoena belana. Ane rongatoehe mai, hangatoe maala, hangatoe mesoele. Agaiana bara raisa ane toioembahe iwalinda iti.

Hawemi i kaibana belana, naoelimi Goema ngKoana: „Iba mani woelana hawe mboelihe iwalinta, hai iko maalamona inditi, oio iboko." Pane mopatoero inana, naoeli: „Ina, ane matemona, rapobabehiana loemoe, noetoëna iwoi sooe, hai ane rahoewe sooenta, hai ratawanimoko iwali, noepegia sala karoona naande api loemoengkoe, bona noeala awoena noetambo, noeanti. Ane mesoelemoko mai i karatawaniamoe, mai noerampoe pentaraana boeoengkoe naande api, noewoli i loemoe, noetoë iwoi doehoenga. Hai lao masao taoena, raroesoena toeloe manoe, bona laohe koeporanga, lawi hangaa-ngaa bosa pea taoena toewo i tampo ide."

Bara mpoeoe mahae, lioemi iba woelana, hawemohe iwali. I pombealanda ide rapapatemi Goema ngKoana.

Bara mahae hangko inditi, hawe mboelimohe hangoesoe, maihe mombebata. Tanganda mombeala, rapakalami woetoena Goema ngKoana, barapi nasaoeroe moëwahe iwali. Opemohe mate tohampoadia iti, rahoewemi sooenda, ratawani inanda. Mesoelemohe iwali, raantimi inanda, hai mangalami awoe loemoena Goema ngKoana, nodo pangoelina hangko toewo mani. Pentaraana boeoena, aoe naande api, barapi mampaka rarampoe. Poloemaonda iwali iti, mooelahe rara lao i Sigi, moisaoehe Sopoe. Hangko inditi manotomi ka-To-Siginda.

Kahawena inana Goema ngKoana i Sigi, hoemalehe, i Paloe, i Sigi, barapi maoe mabaa, mapari pehadinda taoena. Mahaemi makaindi, langamohe toeana hai kabilāha. Mahaemi makaindi, totona taloe woelana, mohawami toeanandá. To Sigi, morampoehe ope[2] toeana hai kabilaha. Pane naoeli toeana iti: „Nooembamoke, mapari gaga katoewonta, aginta menooe." Mehanahe hantanga: „Nooemba, opemohe noekoene ope[2] topangisa?" Mehana toeana: „Bara mani!" Panehe ratoedoe taoena lao mangala ope[2] topangisa. Poloemaonda taoena, paka mohoeloe peahe. Hawehe topangisa, hai rakoenehe, raoeli pea, bara raisa, ane apa pongkana pane makaindi. Hangko inditi naoeli kabilaha hadoea: „Agina lao mai raala olooe tobilo." Laomohe toratoedoe mangala tobilo. Hawehe i tobilo, ranini mai. Hawemi i pogombo, pane rakoene To Bilo, raoeli: „Mole ba oio oto, tobilo, mangisa paneke node makaindi? Noeoelia ngkai!" Mehana tobilo: „Apa kanikoeneangkoe to dana meita?" Pane hangko naoeliri tobilo katooena, naoeli: „Ara kaoe lao masao?" Mehana toeana: „Io, lao ngkai mai masao, rodoea pea rasingki, ngkaia ngkai maroegi, mate." Mekoene mboeli tobilo: „Ara kaoe metawani?" Mehanahe toeana: „Hadoea pea, towawine, inanda ido to kipapate." Mehana tobilo: „Itimi pongkana, paneke node makaindi, lawi Ala Tala iti nitawani." Mehanahe toeana: „Tooe, tobilo?"

Mehana tobilo: „Tooe!" Hangko inditi raoelimi, ina rapopesoele tawaninda iti. Naoeliri ido towawine: „Barapana maoe, lawi anangkoe, roomohe nipapate, hai bara wori maoe mabaa." Panehe meahi-ahi toeana iti, bona mabaa pea. Pane mongkora tobilo: „Bona maoe pea tapopesoele, agina nipaara taoena iba atoena, tobalilo rongatoe, towawine rongatoe, bona naporanga rei mesoele tawanimi iti. Pane hangko maoeri mesoele tawani." Raoeli toeana: „Tooe, tobilo?" Naoeli tobilo: „Tooe mpoeoe woa, toeana!" Pane hangko rapateroehoeri taoena iba atoena. Roo ido, mongkorami towawine iti, naoeli: „Bona mabaami, nipalelea hooe taoena ope^{2} mempidi, bona koesaoeroe mopakabaa. bona maroa wori peitami, ane mabaami." Hangko inditi mempidihe taoena. Naalami towawine iti awoe, aoe natambo-tambo mai, nahawoeka i raoa. Roo iti, pane hangko mabaari, naoeliahe taoena: „Metotokimo kaoe! Nibilakami matami!" Rapeita, mabaa mpoeoemi. Roo ido, mesoelemi towawine iti mai i Pekoerehoea, mamporanga taoena iba atoena.

Kahawenda taoena iti i tampo Pekoerehoea, mobondemohe i lembo iti, lawi tangana mani pandoeloe. Mowanoeahe i tongkoe^{2}na, nakaarai wanoea Lamba ide^{2}.

Powanoeanda inditi rapahiroeroemi boeoena Goema ngKoana, oe mentara naande api, rapailoemoe, ina ratoë iwoi doehoenga howa. Mobabehimohe hewanda. Tangandami mobabehi wanoeanda, doehoenganda, howanda, hawemi toeana hangko i Lamboe mai, lawi nawisi kai hangkatoeanana, pane mai meloho, mai i Bada, mai i Behoa, pane mai i Pekoerehoea, mowanoeami hoengkoe i Watoe Taoe, i Bengki. Pane rahanga pea rai Bengki, lawi napowanoeangi Bobengki oe hangko i Lamboe mai. Kapadoena mai Bobengki hangko i Lamboe, moanti mai baoelana hantanga, hai ara mani iba poelona i Lamboe. Agaiana hawemi toeana iti i Pekoerehoea, mekoelele worihe mai baoelana oe iba poelona iti.

Mowanoeami toeana iti, hai mobabehimi gimpoe baoelana. Mohoedami monai laoero hai nahoda embena i ana ngkaoe i tabangaa. Tanganami monai laoero, toewo hangkani kaoe iti, mapangkami. Membalilimi toeana ina mangala embena, ina momama, mole napeitari, orami i toemoengkaoe. Tingkara laloena toeana, mampeita kaoe toewo sangalo iti. Hangana kaoe iti: Samambali. Laomi toeana iti i tomobabehi howa i wanoea Lamba, mekoene Ta Bobengki: „Nooemba, toeana, arami arii woemboena ide howanta?" Mehana toeana i wanoea: „Bara mani" Pane naoeli Ta Bobengki: „Ane bara mani, oroepe oto kaoe mahile i tabangaangkoe, toewo sangalo pea, hangko inona doemondo toewo." Naoeli toeana i wanoea: „Ane nodo, tiomo! lao tapeita." Hawemohe i Bengki, naoendemi toeana iti kaoe. Rahawakami ina mai rapopapatei baoela boela hambaa, i pongkana. Roo iti, ratiwimi kaoe iti, pane raanti rapoarii woemboe, napoharopoe howa. Ide^{2} raoelimi haropoe howa. Kaoe iti mopanga.

VERTALING.

De zeven jagers.

Heel lang geleden kwamen er zeven *To Rato* om te jagen. Eén was hun vorst. Toen zij van *Rato* hierheen vertrokken, volgden ze hierheen den weg over *Bolowatoe* via *Waroë*. Boven op den berg gekomen, zagen ze neer op de vlakte van *Pekoerehoea*, vervolgens zeiden ze: „Laat ons in die vlakte gaan jagen." Ze waren nog steeds in het bosch. Ze daalden nu af die zeven lieden, al jagende.

Terwijl ze aan 't jagen waren, vonden ze een leger van den gemsbuffel, waar nu het dorp *Lamba* ligt. Daar aangekomen, gingen ze wat zitten pruimen. Terwijl ze daar zoo zaten, zagen ze plotseling een huis naast zich. Ze schrokken, dat huis ziende, want ze waren toch in het woud!

Toen zond de vorst iemand om naar dat huis te gaan zien of er soms menschen waren. De gezondene ging inderdaad, klom in het huis, en zag daar werkelijk eene moeder met haar kind, allebei vrouwen. Dat haar kind was al een maagd, die slechts stoffen [1]) rokken had, beenringen droeg en de armen vol met koperen armringen had. De gezondene keerde terug om het zijnen heer té vertellen. Met dat de vorst zijne woorden hoorde, stuurde hij hem oogenblikkelijk weer terug, hij zeide: „Ga jij hun vragen, als zij het mij toestaan, ik met hen ga pruimen." De gezondene ging weer terug. Die in het huis antwoordden: „Ja, wij vinden het goed." De vorst klom op om te gaan pruimen. Terwijl zij aan het pruimen waren, informeerde de vorst van Rato, hij zeide: „Als jij het goed vindt, blijf ik hier bij jullie wonen." Het meisje wilde die woorden van den vorst van Rato. Daarom werden ze getrouwd, 7 gemsbuffels werden geslacht ten behoeve van het huwelijksfeest. Klaar met het trouwen, gingen 4 jagers terug om 700 hakmessen en 70 menschen te halen.

Van Rato gekomen, vonden ze de vrouw van hun heer zwanger, maar hun heer gestorven. Niet lang duurde het of de vrouw baarde, tweelingen waren haar kinderen, allebei jongens. Een er van heette *Goema ngKoana* [2]).

Op den geboortedag van de kinderen van hun heer, keerde een deel van de *To Rato* terug om twee baboe's te halen en 7 buffels om het kind te befeesten, om het kind te *mopanoembai* [3]).

Na eenigen tijd waren ze groot die kinderen. De jongste zeide: „Nog maar slechts drie maanden en dan komen ze, onze vijanden." De oudste informeerde: „Is dat werkelijk waar, vriend?" De jongste antwoordde: „Dat is

1) Een bewijs van grooten rijkdom, daar men gewoonlijk kleederen van foeja draagt.

2) Deze naam bet. „die zijn zwaard (schede) rechts draagt". Hij was dus links.

3) Zie ling. aant.

waar, maar zij krijgen ons nog niet. Zeven maal komen ze, eer ze ons krijgen." De jongste zeide: „Ik word het eerst gedood bij de zesde maal, en mijn hoofd zullen ze niet afhouwen, jij bij de zevende maal, vervolgens wordt onze moeder krijgsgevangen gemaakt."

Het duurde werkelijk niet lang, na ruim drie maanden, of de vijanden kwamen, 100 in getal. De gebroeders vochten met de honderd, zij overwonnen ze, 50 vijanden stierven, 50 gingen op den loop. Zoo gebeurde het tot de zevende maal toe. Als er 200 kwamen, werden er 100 gedood, 100 keerden terug. Maar zij wisten niet wat voor lieden hunne vijanden waren.

Bij de vijfde maal zeide *Goema ngKoana:* „Nog vier maanden, dan komen ze weer terug onze vijanden en ik zal dan gedood worden, jij later." Daarna onderrichtte hij zijne moeder, hij zeide: „Moeder, als ik ben gestorven, laat er dan eene kist voor mij gemaakt worden, hang mij onder het huis, en als ons huis in brand wordt gestoken en de vijanden je gevangen nemen, wacht dan eerst tot mijne kist geheel is verbrand, opdat je haar asch kunt halen en die pakken in den plooi van je rok, neem die mede. Als ge hierheen terugkeert uit je gevangenschap, kom dan, verzamel het overschot van de verbrande beenderen, leg die in de kist, hang die onder den tempel. En gaan de lui snellen, dan moeten ze eieren tegen mij aangooien, opdat ik hen vergezelle, want zekerlijk zullen vele menschen in dit land leven."

Niet lang duurde het, na ruim vier maanden, dat ze kwamen, de vijanden. In dezen hun strijd werd *Goema ngKoana* gedood.

Niet lang daarna kwamen er weer om te vechten. Terwijl ze aan het vechten waren, werd de oudere broer van *Goema ngKoana* gedood, hij kon de vijanden niet meer weerstaan. Nadat die gebroeders gestorven waren, werd hun huis in brand gestoken en hunne moeder gevangen genomen. Toen de vijanden terugkeerden, namen ze hunne moeder mede, en zij haalde de asch der kist van *Goema ngKoana,* zooals hij tijdens zijn leven had gezegd. Het overschot van zijne beenderen, die verbrand waren, om die te verzamelen had ze geen tijd meer. De vijanden volgden den weg naar Sigi, zij volgden den *Sopoe* stroomopwaarts. Van toen af was het duidelijk, dat het Sigiërs waren.

Met dat de moeder van *Goema ngKoana* in *Sigi* aankwam, overal in het rond, in *Paloe,* in *Sigi,* wilde het niet meer licht worden, de menschen hadden het erg moeilijk. Toen de duisternis lang geduurd had, werden edellieden en middenstanders zeer bevreesd. Reeds lang had de duisternis geduurd, juist drie maanden, toen de vorst van de Sigiërs beval alle edelen en middenstanders te verzamelen. Vervolgens sprak de vorst: „Hoe moeten we nu, ons leven is al te moeilijk, laten we maar zelfmoord plegen." Sommigen antwoordden: „Hoe is het, heb je alle wijzen al gevraagd?" De vorst antwoordde: „Nog niet!" Daarna werden menschen uitgezonden om alle wijzen te halen, men vroeg hen, ze zeiden echter niet te weten wat de oorzaak van de duisternis was.

Toen zeide een middenstander: „Laat die gindsche blinde [1]) gehaald worden." De gezondenen gingen den blinde halen. Bij den blinde gekomen, leidden zij hem aan de hand voort. In de vergadering gekomen, werd den blinde gevraagd, zij zeiden: „Ben jij het soms, blinde, die weet hoe het komt, dat we zoo in de duisternis zitten? Zeg het ons!" De blinde antwoordde: „Hoe komen jullie er toe, dat mij te vragen, die niet zien kan?" Eerst toen toch zeide hij hoe 't kwam, hij zeide: „Zijn jullie uit snellen geweest?" De edelen antwoordden: „Ja, wij zijn uit snellen gegaan, twee menschen maakten we maar buit, en velen van ons sneuvelden." De blinde vroeg weer: „Hebben jullie ook krijgsgevangenen gemaakt?" De edelen antwoordden: „Eén slechts, eene vrouw, de moeder van hen die we doodden." De blinde antwoordde: „Dat is de reden, dat we zoo in het duister zitten, want *Ala Tala* is het die jullie hebben gevangen genomen." De edelen antwoordden: „Is dat waar blinde?" De blinde antwoordde: „Dat is waar!" Toen zeiden ze hunne krijgsgevangene terug te zullen zenden. Maar de vrouw toch zeide: „Ik wil niet meer, want mijne kinderen hebben jullie reeds gedood, en het zal ook niet licht worden." Toen smeekten die edelen opdat het slechts licht zou worden. Vervolgens sprak de blinde: „Opdat ze maar zal willen, welnu verzamel 400 menschen, 200 mannen, 200 vrouwen, opdat die krijgsgevangene van jullie die op weg als kameraad heeft. Eerst dan toch zal de krijgsgevangene terugkeeren." De edelen zeiden: „Is dat waar, blinde?" De blinde zeide: „Het is werkelijk waar, edelen!" Eerst toen toch werden 400 menschen bijeen verzameld. Toen dat klaar was sprak die vrouw, ze zeide: „Opdat het licht worde, zegt alle lieden in 't rond aan, dat ze de oogen sluiten, opdat ik het licht kan doen worden, opdat jullie weer kunt zien, als het licht is." Toen sloten de menschen de oogen. De vrouw haalde de asch [2]) die ze in haar rok had gepakt, en strooide die in de lucht. Toen dat klaar was, eerst toen was het licht, ze zeide den menschen:

---

1) Een blinde of éénoogige ziet wat anderen niet zien en weet wat anderen niet weten.

2) Zonsverduistering ontstaat door twist tusschen *Boeriro'*, de zonnegod, en de maan, volgens de Leboniërs. De 7 dagen volgende op de zonsverduistering gelden als verbodsdagen. Gedurende die 7 dagen moet één Leboniër een witten hoofddoek dragen van geklopte boomschors. Daarna viert men feest en slacht een rood varken. Volgens de *To Bada'* ontstaat de iedere maand terugkeerende donkere maan, doordat zon en maan sexueele gemeenschap uitoefenen. Bij nieuwe maan mag men niet werken, daar deze anders niet zou uitkomen. Ook wel brengt men dezen verbodsdag in verband met de maandelijksche reiniging der maan, die men zich als eene vrouw voorstelt. Uit 't huwelijk van zon en maan ontstaan de sterren, zooals zon en maan voort zijn gekomen uit 't huwelijk van hemel en aarde.

Ook kan zon- of maansverduistering ontstaan door een aanval van daemonen. Men tracht die in *Bada'* op de vlucht te drijven door op trommen, blikken en koperen schalen te slaan of geweren af te schieten. Het aschwerpen in dit verhaal zal wel dezelfde bedoeling hebben. Een doodenziel verjaagt men uit huis door haar asch in 't gelaat of toe te werpen. Ook bij 't openen van een tuingebied strooit men asch op een viersprong om den doodenzielen het volgen onmogelijk te maken.

„Doe de oogen open! Doet jullie oogleden vaneen!" Ze keken en het was werkelijk licht. Toen dat afgeloopen was, keerde die vrouw naar *Pekoerehoea* terug, met zich nemende de 400 menschen.

In *Pekoerehoea* aangekomen, legden ze een akker aan in die vlakte, want het was nog bosch. Ze bouwden een dorp op een heuvel, waar nu Lamba is.

Toen ze zich daar vestigden, werden de beenderen van *Goema ngKoana*, die uit den brand waren overgebleven, in eene lijkkist gedaan om onder den tempel gehangen te worden. Ze bouwden een tempel. Terwijl ze hun dorp bouwden en hunnen tempel, kwam er een edelman van *Lamboe*, die door zijne medeëdelen was uitgestooten [1]); vervolgens wegvluchtte over *Bada, Besoa* naar *Pekoerehoea*, en een dorp stichtte dicht bij *Watoe Taoe*, te *Bengki*. Vervolgens noemde men die plaats *Bengki*, want *Bobengki* stichtte daar een dorp, die pas van *Lamboe* hierheen was gekomen. Vertrekkende van *Lamboe* hierheen, bracht hij een deel van zijn buffels mede, en er bleven nog 40 buffels in *Lamboe*. Maar toen die edelman in *Pekoerehoea* was aangekomen, kwamen ook die 40 buffels hem achterna.

Die edelman bouwde een dorp en maakte een buffelkraal. Hij ging zitten om rotan te splijten en hing zijn pruimzak op een jong boompje op zijn erf. Terwijl hij aan 't rotan-splijten was, groeide het boompje plotseling en werd hoog. De edelman draaide zich om, om zijn pruimzak te halen om te pruimen, maar daar zag hij hem ginds boven in den boom. De edelman schrok, ziende dien boom, die in een dag hoog werd. De naam van dien boom is: *Samambali*. Die edelman ging naar de tempelbouwers in het dorp *Lamba*, *Ta Bobengki* vroeg: „Hoe is het, edelen, is er al een balk om den nok van onzen tempel op te doen rusten?" De edelen in het dorp antwoordden: „Nog niet." Toen zeide *Ta Bobengki*: „Als er nog geen is, ginds op mijn erf is wel een groote boom, hij werd in slechts één dag groot, eerst vanmorgen vroeg begon hij te leven." De edelen in het dorp zeiden: „Als dat zoo is, vooruit! laat ons gaan kijken." In *Bengki* aangekomen, wilden de edelen den boom wel. Ze bevalen

---

1) Volgens de Leboniërs had deze man zich aan een schanddaad schuldig gemaakt. Van een echtpaar uit *Rampi'*, dat vroeg te overnachten in de smidse, had hij den man de beenen tot aan den romp afgebrand onder 't oog van zijne vrouw. Daarna had men de vrouw de penis van den man in de vulva gebracht en haar naakt weggezonden. De familie nam daarover wraak en verwoestte, behalve *Bengki* nog 4 dorpen. Een dergelijk verminken van leden van een anderen stam schijnt meer te zijn voorgekomen. Een oorlog tusschen de *To Bada'* en *To Kinadoe* had een zelfde geval als oorzaak. De verhuizing van dezen edelman naar *Pekoerehoea* is 4 geslachten geleden.

Inderdaad beweert de familie van het landschapshoofd van *Behoa* en van de vrouw van het *Napoe*'sche landschapshoofd een *To Lamboe'* als voorvader te hebben gehad. Deze voorvader kwam met 7 buffels naar Behoa, huwde daar en kreeg kinderen. Later trok een deel naar *Napoe* en vestigde zich te *Watoe Taoe*, een ander deel ging naar *Hoekoe* in *Napoe*. In *Hoekoe* werden ze beoorloogd door de *To Lindoe*. De overgeblevenen vestigden zich daarna te *Pampoëa* aan den bovenloop van de *Malame*.

een witten buffel te dooden voor den boom, aan zijn voet. Toen dat afgeloopen was werd die boom omgehakt, vervolgens medegenomen om als steunbalk van den nok te gebruiken, om als *haropoe* [1]) te dienen in den tempel. Heden noemt men hem tempel-*haroepoe*. Die boom is gevorkt.

1) Zie ling. aant.

AANTEEKENINGEN.

Topoahoe „jager", st. *ahoe* „hond". In 't daaglijksch leven wordt een hond *dike* genoemd.

Io²roe „in 't allereerste begin, heel lang geleden."

Rato, naam van een landschapje in de onderafdeeling *Masamba'*.

Padoe „vertrekken."

Waroë, een voormalig dorp der Topebato ten W. van het huidige *Banano*. Door de Topebato wordt dit dorp nog steeds als één der moederdorpen van hunnen stam beschouwd.

Pane „vervolgens."

Mangoeli „zeggen, spreken,", st. *oeli*.

Lembo, Mal. *lĕmbah, lĕmbang*, Bar. *jombo* en *lemba* „vlakte."

Mopandoeloe „in het bosch *(pandoeloe)* loopen."

Mempanaoeloe „afdalen v. e. hoogte, berg."

Lando „leger, verblijfplaats van dieren."

Noea „gemsbuffel."

Sooe „huis."

Haogoe „één stuk, één exemplaar", st. *ogoe* „soortwijzer voor dingen van onderscheidenen vorm. *Maliogoe* „rond"; *maliogoe laloena* „oprecht, eerlijk, rond van hart."

Hola „op zijde", *i holana* „op zij van hem."

Metoedoe „sturen, zenden, aanwijzen", Mal. *toendjoek*.

Langke „enkelring."

Boeke „vol."

Mampetoemboei „mededeelen", st. *toemboe*. In 't Bad. heeft het meer de beteekenis van „nadoen, oververtellen, vertellen."

mBoeli „weer", Taw. *mboei*.

Mentaka „zich hechten aan iets." Ook gezegd van iemand, die in een ander dorp dan het zijne komt wonen."

Naoende „hij wil, hij wenscht het."

Rataoena „zij werden gehuwd," st. *taoena* „mensch." *Mampetaoenai* „huwelijksfeest vieren met."

Moropa „aan elkaar verbonden, tweeling." Nevens deze uitdrukking heeft het Bada'sch *morapi*, Bar. „tweeling", gezegd van boomen of vruchten, die aan elkaar gegroeid zijn. De stam *ropa* zal wel dezelfde zijn als *gopa* „op elkaar sluitend", zooals bijv. het deksel op eene doodkist. Vgl. Bar. *ropa* „goed passend," zooals een juist antwoord op een vraag.

Mesoepa „uitkomen", st. *soepa*, Leb. *hupa'*. Vgl. Bad. *hopa'* in *pohopa'*

„medicijn" en *hoepa'* in *mehoepa'* „bespuwen met medicijn", lett. „te voorschijn schieten.'

Mopanoembai is af te leiden van den stam *soemba*, Bad. „vinden, aantreffen", Nap. *hoemba* „onverwacht aantreffen, verrassen", zooals ook in het Bare'e *montjoembani* wordt gebruikt van het plotseling verschijnen en opklimmen in den dorpstempel van koppensnellers, die juist terugkomen en den tempel, die tijdens hun afwezigheid is gesloten geweest, weder ineens betreden. Het *mopanoembai* heeft in *Napoe* plaats met meisjes en jongens beneden 6 jaar om hen in te wijden tot het ondergaan van het bestippelen en bestrepen van het gelaat met een zwarte hars van de *nompi*². Het volksgeloof in *Bada'* wil, dat deze stippels en strepen na den dood worden tot fakkels ten gebruike op den weg naar het zielenland, *Palapi* geheeten. Vgl. ook wat de Heer Kraayer van Aalst *Nefoe* laat zeggen: „Ik zat en keek naar de zielen der afgestorvenen. Zij hadden het vuur weer meegebracht, dat zij van *Oesif Neno* kochten, voor de teekeningen op hun lichaam; maar *Nino* had heel weinig vuur; want haar teekenen waren maar heel weinig, op haar armen en beenen." [1]) Men acht het in *Bada'* eene gelukkige omstandigheid te sterven terwijl men veel teekeningen op het gelaat heeft. Alleen de vrouwen worden na hun dood beschilderd, *podana mai meanditoe* (opdat ze niet aan de overlevenden weer zullen verschijnen). Niet onmogelijk worden de mannen na hun dood niet beschilderd, omdat zij op jeugdigen leeftijd zich zelf een litteeken op den arm branden, dat later als *boebe* „fakkel" in het zielenland dienst doet. Ook het goud, dat men in Bada' den doode medegeeft dient als „fakkel" op weg naar 't zielenland. Wordt eene vrouwelijke doode niet beschilderd, dan zal zij onderweg door andere zielen gedood worden. Kleine kinderen behoeven niet beschilderd te worden, daar ze na hun dood begeleid worden door een ouden man. Niet iedere overleden vrouw wordt echter beschilderd, alleen zij, wier voorouders het ook steeds deden. 't Schijnt dus ook als herkenningsteeken bedoeld, opdat de vroeger overledenen de beschilderden als hunne verwanten zullen herkennen. In *Napoe* zouden de dooden beschilderd worden, opdat hunne zielen lekker zouden ruiken, wanneer ze door de vroeger gestorvenen worden afgehaald.

Anangkoi „kind", ook „slaaf." Letterlijke bet. „klein kind." Vaak wordt het ook gebruikt in den zin van „jeugdig, nog niet oud."

Iwali „vijand". Dit woord hangt ongetwijfeld samen met *bali* „kant, zijde", *hambali* „de eene, de andere zijde." Wat het voorv. *i* beduidt is onzeker. Het zou uit *si* kunnen ontstaan zijn.

Ene, aanspreekwoord in de bet. van „vriend." *Iti bara maro'a, ene!* „Dat is niet goed, vriend!"

Rapakala, samentr. van *rapakaala*, st. *ala* „nemen, halen." *Mopakala* wil dan zeggen „te pakken krijgen."

1) M. N. Z. G. 66e. deel, 3e. stuk 1922, blz. 241.

Tawani „krijgsgevangene", Mal. *tawan.*

Loemoe, B. *lomoe,* Bar. *jomoe* „lijkkist.'

Noetoëna „hang mij op," st. *toë.*

Rahoewe „afgebrand", st. *hoewe.*

Mampegia „wachten."

Sala „eerst, voorloopig". *Woea sala* „eerste pluk van boomvruchten."

Awoe N. B. „asch."

Noetambo „pak het in", vgl. *tombo* „ombinden, inwikkelen."

Masao „sneltocht ondernemen", st. *sao.* Bar. *sajoe* „afhakken met een zwaard."

Raroesoe „tegen iets aan gegooid worden," st. *roesoe* „tegenaan komen, botsen."

Bosa „veel." *Taoena bosa* „de schare."

Hangoesoe „een volgend deel," st. *oesoe. Mombeoesoe-oesoe* „elkaar steeds opvolgend"; *topeoesoe i woetoe* „de daarop volgende in leeftijd."

Nasaoeroe „hij kan het."

Moëwa „weerstaan, tegenstaan", *ewa.*

Boeoena barapi mampaka rarampoe „zijn beenderen konden niet meer verzameld worden." Dit *mampaka* is niet anders dan eene samenstelling van 3 voorv.: *ma-, pa-* en *ka-,* die wanneer zij voor een w. w. stam gevoegd zijn de bet. hebben van „slagen in, in staat zijn tot het werk, dat door 't grondwoord wordt aangeduid, bijv.: *ala* „halen", *mampakaala,* slagen in 't halen, krijgen, kunnen bemachtigen wat men is gaan halen. *Mampaka* heeft zich echter ook tot een zelfstandig woord ontwikkeld. De w. w. stam, waarvoor het dan als praefix had moeten dienen, moet dan opnieuw vervoegd worden. Zoo is dus hier i. p. v. dat *mampaka* en *rampoe* tot één enkelen vorm zijn samengevoegd, *mampaka* zelfstandig gebruikt, waardoor het noodzakelijk is geworden, dat *rampoe* nog eens met het voorv. van den 3den pers. mw. moest vervoegd worden.

Moisaoe „stroomafwaarts gaan."

Sopoe, een zijstroom van de Paloe-rivier.

Hoemalele, een *-oem-* vorm van *halele* „één rondgang." *Mopalelea* „rondgaan bij iets."

Menoo „zelfmoord plegen." Bad. „vechten ten doode."

Tobilo „blinde", st. *bilo* „blind."

Ranini „aan de hand geleid worden."

Hooe „ginds."

Mempidi „de oogen sluiten."

Nahawoeka „zij strooide het uit", st. *hawoe. Mohawoe* „zaaien."

Mototoki „kijken."

Nibilaka „openen jullie (de oogen).

Tongkoe „heuvel, hoogte."

Mopahiroeroe „bijeenvergaderen", st. *roeroe*, B. *roro'*.

Howa, groote tempel, die zich alleen in 't dorp *Lamba* bevindt. De overige tempels worden *doehoenga* „vergaderplaats" genoemd, st. *doehoe*, *roeroe* „verzamelen, vergaderen."

Nawisi hangkatoeanana „zijne mede-edelen verstieten hem." *Wisi* Bar. *bisi*, hetwelk de bet. van „op zijde duwen, op zijde schuiven heeft." W. s. staat dit *bisi* voor *biisi*, van den stam *bii* „schuin, scheef."

Meloho „vluchten, ontsnappen", st. *loho* N. B.

Mekoelele „ie. achterna gaan," lett. „rondgaan om ie. te zoeken." Het woord wordt echter ook gebruikt, waar van „rondgaan" geen sprake meer is, maar alleen „regelrecht achterna loopen."

Gimpoe „kraal, omheinde ruimte."

Monai „(rotan) splijten." Vgl. *tai* „snijden."

Laoeroe „rotan".

Nahoda „hij hangt het op," st. *hoda* N. B.

Embe „pruimzak."

Toemoe ngkaoe „opgeschoten boom."

Samambali „boomnaam."

Woemboe N.B. „nok", Mal. boeboeng.

Oroepe „ginds."

Doemondo „in de vroegte", *-oem-vorm* van *dondo*. *Madondo-dondo* „zeer vroeg."

Tiomo! aansporingswoord in de bet. van: „vooruit!" Van het woord *tio* zijn nog afgeleid *mampotio* „met zich mede troonen, nemen."

Haropoe is de naam van de verzameling tropheeën en geofferde voorwerpen, die in den tempel gehangen worden aan één der palen waarop de nokbalk rust. Daar deze tropheeën de plaats innemen van gesnelde koppen, is het niet onmogelijk, dat het woord samenhangt met *ropoe* „uitgestorven."

V. Toeka i langi. [1]

(Napoe'sch verhaal).

Hangkoia ara wanoea itanga mpada I wanoea diti bosa taoena maida, hai i tanganaara toeka hawe i langi.

Kaidonami kai ara hadoea ana ntoeana mogahi i tabangaa hai ranganahe. Ara wori inditi topombaoe, towawinehe.

Mogahimohe kai ido ana ntoeana, tetoenika kai gahina i topombaoe, kanahe topombaoe. Roempoemohe ido topombaoe, rawoenimi gahina ido ana ntoeana. Naperapi kai gahina, bara rawei. Hangalonami kai naperapi gahina, barapi rawei. Ido gahina ana ntoeana rawoeni kai towawine i lontoka wininda. Idomi hai roempoe ntepoeoemi, naoeli kai ana ntoeana: „Ane barana niwei gahingkoe, koewinti deade ide toeka." Hai lawi mahae naperapi hai bara rawei, nawintimi toeka diti. Kanawintinami toeka diti, matepomi toeka diti, pane kai manawo mai ido karontepona, pitoe kai alona kai pitoe wengina pane ope manawo. Ido kai katepoana, itimi, taita ara moboeloe i kana i Petandoea. Pongkana ido toeka itimi Tamoengkoe Molo. Taoena aoe maida inditi, ope² melohomi. Idomi pane barapi rapowanoeangi inditi.

1) Napoe'sche tekst ontleend aan de nalatenschap van wijlen Zendeling P. ten Kate Ezn.

VERTALING.

De Hemelladder.

Vroeger was er een dorp midden in de vlakte. In dat dorp woonden vele menschen en in 't midden was een ladder tot aan den hemel reikende.

In die omstandigheden was er een edelknaap op 't erf aan 't tollen met zijn kameraden. Ook waren daar stampsters, het waren vrouwen.

Terwijl die edelknapen aan 't tollen waren, vloog zijn tol naar de stampsters, hij trof de stampsters. Die stampsters waren nijdig, zij verborgen den tol van dien edelknaap, hij vroeg zijn tol, zij gaven hem niet. Den geheelen dag vroeg hij zijn tol, ze gaven hem niet meer. Dien tol van den edelknaap verborg een van de vrouwen in de plooi van haar rok. Daarom werd hij reusachtig nijdig, de edelknaap zeide: „Als jullie mijn tol niet geeft, trap ik straks tegen deze ladder. Omdat hij er lang om gevraagd had en men hem den tol niet gaf, schopte hij tegen de ladder. Met dat hij tegen de ladder schopte, brak deze, vervolgens vielen de stukken neer, 7 dagen en 7 nachten duurde het voor 't klaar was met vallen [1]). Die plaats der breking, dat is het hetgeen wij zien als heuvel bij de bron van *Petandoea*. Het begin van die ladder, dat is de *Tamoengkoe* Molo. De menschen die daar woonden, vluchtten allen. Dat is de oorzaak, dat het daar niet meer bewoond wordt.

---

1) Volgens een *Behoa*'sch verhaal viel de ladder om en brak midden door omdat er een hond tegen blafte.

AANTEEKENINGEN.

Hangkoia „vroeger.”

Maida „wonen, verblijven, st. *ida.*

Topombaoe „stampsters”, st. *baoe.*

Tetoenika „tegen aan vliegen”, vgl. B. *toeni* „kinderboog.”

Kana „raken, treffen.” Wordt ook gebruikt in de bet. van „juist, zoo is ’t,” bijv. *Bara kana aoe noeoeli* „het is niet juist hetgeen je zegt”, lett. „het is niet „raak.”

Roempoe „boos, nijdig.”

Lontoka „overhangende rokplooi,” st. *lonto*, B. *lontoe.*

Koewinti „ik schop er tegenaan”, vgl. ook *mowinti* „kuitschoppen.”

Deade „straks.”

Matepo „doorbreken.”

VI. To mampotawine to kai langi' mai.

(Bada'sch verhaal).

Arami taoena hadoea, tomoane, eloemo'i, ti'arapi poina hai poama. Hangkani ia mao mampeita woehoe'na amana, hampaḷe nahoemba woehoe'iti marira' oewaina. Hane'i nahanga': „Ba arami de'e taoena mai mohangoe woehoe' ki'!" Oepoemi moḷaḷoeta hondo'o, masoeḷe'mi mao i tambina. Teoeme'na wo'o mao napeita, ambi[2]' hondo'o imaindi, marira'. Hane'i nahanga': „Pegia kirana, koepenongkoki'i taoena iti!" Oepoemi nahanga' hondo'o, meboenimi i hambaḷi woehoe' iti. Ti'ara mani mahae peboenina, naitami mai hibaḷi' manoe[2], iraoa, hampaḷe taoena moto kai langi' mai. Kaboetoena, lioe[2] mebela, hane'i medoi i woehoe' iti. Taoena iti, pitoehe', paka tawine. Oepoe[2] mohe mao medoi, meangka'mi toëloe mao manggaḷa wini hai kaewana do'o toadiadi, hane'i mao naboeni i tambina, hane'i masoeḷe' maohe napeita. Nahoemba oepoemohe medoi, hane'i he nawee, nahanga': „Itimo komi dodo'o to paka mai morira-rira' de'e woehoe'koe!" Kaoepoenami mongkora' hondo'o, meleimohe rangana do'o to ra'aḷa waroe'na, rapaḷahimi adinda indo'o, lawi' ti'arapi nahoemba waroe'na.

Kapeleina rangana, teria'mi, hane'i napa'ambe'i toëloe pahoeana napowini. Hai nahanga' toëloe: „Ane maoeko mao i tambikoe', koepekiri ara pea waroe'moe koewe'iko'." Kaindo'o naporangami toëloe mao i tambina, hane'i napa'ambe'i waroe'na. Agaiana bo'ia wo'o do'o to naboeni inina, anoena nawe'i. Kaindo'o napotawinemi dodo'o adinda toilangi', napopohanga'mi': Topitoe, paḷaiana, lawi pitoehe roengoe[2]na boetoe i woehoe'na.

Hane'imi kaindo'o kala'eami tawinena, bo mahae moana' hadoea tomoane. Tanga'na motapa tawinena, toëloe iti mao mekaoe. Masoeḷe' kai pekaoeana, nahoemba tawinena moamoe' oewai. Naita oewai to na'amoe' iti malei. Nahanga' tomoanena: „Ti'ara maro'a babehiamoe moamoe' wahe'moe aginami mogaa'moke'." Nahanga' tawinena: „Ane hondo'o, noewe'imo mai waroe'koe to noeboeni' iao." Kaoepoena nawe'i tawine waroe'na, nahanga' tawinena: „De'e[2] kita' ina mogaa'mi'. Agaiana koehanga'ako', noerewoe maro'a-ro'a ana'ta', podana mate." Oepoe mongkora' hondo'o, meleimi mao i langi'. Hangko indo'o ia peisa mao i langi', lawi' nahoemba womi waroe'na.

Mahaemi peleina tawinena, nakaharangi womi hoeḷe', lawi' ana'na ti'ara ara napa'ande'ai. Kaindo'o ti'arapi hawe' ma'ande-ande' mamboeboehinao tawinena. Hane'i nahanga': „Ane to'oe toe'ana toieroengkoe', hai arai toeka'koe mao i langi' mambawa de'e ana'koe." Oepoemi nahanga' hondo'o, babami'. Naita ilindo'na mekaṭede' toeke[2] i langi', hampale toeka' mpoe'oemi'. Toeka' iti mombehahambika' hai tomaḷei hai tomaiti. Kaindo'o mengkahe'mi i toeka'

iti, hane'i teboea' i langi'. Kateboea'na, mamba'mi baba, hampaḷe napeita mporagia moto de'e to napengkahe'i mai. Naita wo'o taoena mointo', hane'i mekoene', nahanga': „Ioemba tambina Topitoe?" Mehani' taoena iti: „Oraa'i, i woentoena wanoea." Hane'i moḷoemao womi'. Nahoemba womi taoena topobea, napekoene' wo'o, ambi^{2}' hondo'o pehani'na. Pitoe kanina mekoene', hane'i boetoe. Kaboetoena, hane'i napekoene' i poeë' tambi katoro'ana Topitoe. Kaindo'o helemohe taoena manginta to kai doenia hampaḷe de'e boetoe i langi'. Hane'ihe mongkora' wdetoe'na Topitoe, rahanga': „Peita owei' mai tomoanemoe hai ana'moe metoetoeha mai i io." Hane'i nahanga': „Ti'ara koepoinaḷai ngkora'mi. Owei' nto wohera pa'i wo'oë i doenia, i apa wo'o doraporara!" Mahani' tomoanena: „Ti'ara, kai'mo'i dode'e, mengkahe'ka mai i mporagia." Mehani' womi toadi-adi i topitoe, nahanga': „Ane to'oe kakamioenamo'i hai nidea'i mengkahe' mai i toeka'ki'." Mehani' tomoanena: „Io!" Kaindo'o naperaomi mengkahe', agaiana ti'ara nadea', lawi' mairoeroe toeka' iti. Hane'i nahanga' womi': „Ane to'oe mpoe'oe toe'ana toieroengkoe', hai koedea'i toeka' de'e." Ti'ara mahae, boetoe mai soë' mao moaha' kaḷoepa'na i toeka' iti. Kaindo'o, makasami toeka' iti, nadea'mi mengkahe' mao i tambi.

Kaindo'o nahanga' womi Topitoe: „Ti'ara mani koepoinaḷai kakamioena, sangadi nihoemba patoeroëangkoe deona, hane'i komi koepoinaḷai. Oepoemi mongkora' hondo'o, napide'imi poindo'na, hane'i mao meboeni i patoeroeana. Hane'i womi napeli' tomoanena, ti'ara nahoemba. Kaindo'o masoesa' womi laḷoena. Hane'i boetoe mai hamba'a pio^{2}: Hane'i mekoene' pio^{2}' iti, nahanga': „Apa ra'i nipomasoesa'?" Mehani' taoena iti: „Lawi' ti'ara kihoemba Topitoe." Nahanga' pio^{2}': „Ane hondo'o, maimo komi koewawa." Hane'i meoḷa' i pio^{2}' boetoe i patoeroeana tawinena. Nahanga' tawinena: „Manontomi i laḷoengkoe kakamioenamo'i." Hane'i na'aḷa ana'na naria'i, lawi' poendami'.

VERTALING.

Iemand die een Hemelling tot vrouw nam.

Er was eens een mensch, een man, hij was reeds wees, hij had geen moeder en vader meer. Op een keer ging hij zien naar den vischvijver van zijn vader, daar vond hij het water van dien vijver troebel. Vervolgens zeide hij: „Misschien zijn er menschen onzen vijver aan 't afvisschen geweest met een handfuik!" Klaar met aldus te spreken, keerde hij terug naar zijn huis. Den dag daarop ging hij ook er naar kijken, evenals (precies) gisteren was hij troebel. Vervolgens zeide hij: „Laat hij zijn deel maar wachten, ik zal die menschen bespieden!" Nadat hij aldus gesproken had, verborg hij zich aan den anderen kant van dien vijver. Nog niet lang had hij zich verborgen, of hij zag iets komen gelijk (op de wijze van) een vogel in het luchtruim, daar waren het mènschen, die van den hemel kwamen. Aangekomen, kleedden ze zich direct uit, vervolgens namen ze een bad in dien vijver. Die menschen, 7 in getal, waren allemaal vrouwen [1]). Toen ze allen waren gaan baden, stond de wees op en ging de rok en het baadje halen van de allerjongste, vervolgens ging hij ze verbergen in zijn huis, daarna ging hij terug om naar hen te gaan kijken. Hij vond hen klaar met 't baden, vervolgens riep hij ze toe, hij zeide: „Jullie zijt het die steeds dezen mijn vischvijver komen troebel maken!" Nadat hij aldus gesproken had, gingen ze weg de kameraden van haar, wier kleeren weggehaald waren, de jongere zuster werd daar achtergelaten, want zij vond haar kleeren niet meer.

Toen hare kameraden vertrokken, weende zij, vervolgens gaf de wees haar zijn sarong, opdat zij die als rok zou gebruiken. En de wees zeide: „Als je naar mijn huis wilt gaan, ik denk, dat er dan wel kleeren voor je zullen zijn die ik je geef." Toen vergezelde ze den wees naar zijn huis, vervolgens gaf hij haar kleeren. Maar niet die hij zooeven verborgen had, zijn kleeren gaf hij. Toen nam hij de jongere zuster van de hemellingen tot vrouw, hij noemde haar: Zevental, want met haar zevenen kwamen zij in 't begin bij zijn vischvijver.

Van toenaf was zijn vrouw zwanger, het duurde niet lang of zij baarde een jongen. Terwijl zijn vrouw boven vuur zat, ging die wees hout zoeken.

---

1) Zeven meisjes komen herhaaldelijk voor in de *Bada*'sche verhalen. Zij danken hun ontstaan vermoedelijk aan de Zevenster. Over de sterren en ook over hetgeen men bij dag aan den hemel ziet zijn heel wat verhalen in omloop. *Venus* (Bad. *pasoela*, Bar. *pantjoela*, Bes. *Roemboeioe'*, ook wel genoemd *Palera Boë'*) is een hond, die 't eerst opkomt om de kookpotten van hun inhoud te berooven vóórdat haar makkers komen. Als morgenster zij de varkens in de mening, dat het nog nacht is en daardoor worden er velen gestoken. De schapenwolkjes zijn *diha'a baoela* „buffelvoetstappen, want ook de hemelgoden hebben buffels met 8 pooten en 7 hoornen. Ze verblijven in den 7den hemel."

Terugkeerende van 't houtzoeken, vond hij zijn vrouw aan 't water warmen. Hij zag dat het water, dat zij warmde rood was. Haar man zeide: „Je doen is niet goed om je bloed te warmen, laten we maar scheiden." Zijn vrouw zeide: „Als het zoo staat, geef mij dan mijn kleeren hier, die je vroeger verborgen hebt." Toen hij de vrouw haar kleeren gegeven had, zeide zijn vrouw: „Nu zullen we scheiden. Maar ik zeg je, zorg zeer goed voor ons kind, opdat het niet sterve." Aldus gesproken hebbende, ging ze weg naar den hemel. Eerst toen kon zij naar den hemel, want zij had haar kleeren weergevonden.

Lang na het weggaan van zijn vrouw, had hij er weer spijt van, want er was niet hetgeen hij zijn kind kon te eten geven. Van toenaf at hij zelfs niet meer vanwege 't denken aan zijn vrouw. Vervolgens zeide hij: „Als het waar is, dat mijn voorouders edelen zijn, dat er dan een ladder voor mij zij naar den hemel om dit mijn kind te kunnen brengen." Aldus gezegd hebbende, regende het. Hij zag iets voor zich staan reikende tot aan den hemel, en daar was het eene heusche ladder. Die ladder was afwisselend (gedeeltelijk) rood en zwart. Toen klom hij die ladder op, vervolgens kwam hij boven in den hemel. Daar aangekomen, was de regen minder, en daar zag hij dat het de regenboog was dien hij beklommen had. Hij zag ook menschen stampen, vervolgens informeerde hij, zeide: „Waar is het huis van Zevental?" Die menschen antwoordden: „Ginds, aan 't eind van 't dorp." Vervolgens liep hij weer. Hij vond weer menschen die boombast zochten, hij informeerde ook daar, precies zoo was hun antwoord. Zeven keer informeerde hij, vervolgens kwamen hij aan. Aangekomen, vroeg hij den heer des huizes de verblijfplaats van Zevental. Toen werden de menschen verwonderd, ziende iemand van de aarde ineens in den hemel aankomende. Vervolgens spraken de oudere zusters van Zevental, zij zeiden: „Zie daar je man en je kind je hierheen achterna komen." Vervolgens zeide ze: „Ik geloof jullie woorden niet. Ze zijn toch daar beneden op de aarde, welken weg zouden ze nemen!" Haar man antwoordde: „Neen, wij zijn het hier, wij klommen hierheen langs den regenboog." De jongste van de zeven antwoordde weer, zij zeide: „Als jùllie het werkelijk zijn dan zullen jullie onze trap tot bovenaan kunnen opklimmen." Haar man antwoordde: „Ja!" Toen probeerde hij op te klimmen, maar hij kon niet bovenaan komen, want die trap was glibberig. Vervolgens zeide hij weer: „Als het werkelijk waar is dat mijne voorouders edelen zijn, dan zal ik tot boven aan deze trap kunnen komen." Het duurde niet lang, of er kwam een kat haar nagels slijpen aan die trap. Toen, die trap was nu ruw, kon hij tot bovenaan klimmen om in 't huis te gaan.

Toen zeide Zevental weer: „Ik geloof nog niet, dat jullie het zijn, tenzij jullie straks mijn slaapplaats vindt, zal ik jullie gelooven. Aldus gesproken hebbende, bluschte zij haar lamp uit, vervolgens ging zij zich verbergen in hare slaapplaats. Vervolgens weer zocht haar haar man, hij vond haar niet. Toen was zijn hart weer verdrietig. Vervolgens kwam er eene vuurvlieg aan.

Vervolgens informeerde de vuurvlieg, zij zeide: „Wat toch heb je tot verdriet?" Die mensch antwoordde: „Want ik heb Zevental niet gevonden." De vuurvlieg zeide: „Als het zoo is, komen jullie dan mee, dat ik jullie breng." Vervolgens volgden zij de vuurvlieg tot aan de slaapplaats van zijne vrouw. Zijne vrouw zeide: „Mijn hart is nu zeker ervan dat jullie het werkelijk zijn." Vervolgens haalde zij haar kind en beweende het, want zij was verlangend.

AANTEEKENINGEN.

Woehoe' „vischvijver."

Marira' „troebel." *Morira-rira'* „vertroebelen, troebel maken."

Mohangoe „visschen met eene *hangoe* „handfuik", waarmede men de visschen in ondiep water overstulpt, vervolgens ze met de hand door 't gat boven in de fuik er uit haalt.

Mebela „naakt" in 't bijzonder van 't onderste deel des lichaams. *Mobelangi* „ie. lichaam ontblooten, ie. naakt uitkleeden."

Mowee „*wee* zeggen." Een tusschenwerpsel bij den aanvang van eene vermaning.

Kala'ea „zwanger."

Motapa „verwarmen der kraamvrouw." De vrouw zit na de geboorte van een kind 4—7 dagen boven smeulend vuurtje, dat men heeft aangelegd onder 't gat van de balk, plank, waarop de vrouw zit. Dit om de bloedvloeiing te doen ophouden en te voorkomen, dat de vrouw lijdende wordt. De stam van 't woord is *tapa*, Bar. *topo*, Leb. *toepoe*. De balk, plank waarop de vrouw zit, wordt *potapa'a* genoemd.

Nakaharangi „hij had er spijt van, hij betreurde het." Vgl. Boeg. *sara*, moeite, kommer, verdriet, hartzeer hebben." *Mangkaharangi toewo'* „willen blijven leven, jammer vinden van je leven."

Mobea „zoeken van *bea* „schors van bepaalde boomen benoodigd voor 't maken van foeja."

Mairoeroe „glibberig, Nap. *maleloeroe*.

Makasa „ruw."

Napide'imi „zij bluschte het uit."

VII. Pohambokonda Datoe hai Goema Ngkoana [1]).
(Napoe'sch verhaal).

Kaidenami kai Datoe lao mendoi, moantihe taoena rodoea lao mokampai. Kapendoinami kai, kakeoedanami kai mehindi-hindi. Ba kai mahae ara mporagia teboesa i Datoe. Membalili kai hambela, bara mani kai ara aoe naita. Membalili mboeli kai hambela, naitami kai Datoe ido Goema ngKoana mehoeda i winina. Kaindonami kai kanaperapinami kai Datoe ido winina, bara kai nakira. Pane naoeli kai Goema ngKoana: „Ane noeoendena pae noepotobalilo, koeweiko winimoe." Maomi kai napotowawine hangko mewiniri kai.

Roomi kai mewini, kanatoedoena kai ido rangana Datoe hadoea lao mangoeliahe toilaloe boëa: „Mogero palongkoe hai raparampi ido pata mangoela rara hawe² irikami." Kapoloemaondami kai rei hawe² i boëa Lamba hai rabandoehe. Kaindona kai kapogombonda kai toeana, mogombohe pangala baoela rapetaoenai Datoe hai Goema ngKoana. Kalaondami kai mangala baoela, pitoe alonda mangala baoela, hangatoe kai rapakala, rapetaoenai.

Mahaemohe kai roo rataoeana, nahadj kai ina matemi. Kapeawilinami kai naoeli: „Ane matena, pitoe wengina nipowatana, kaoe warani nibala koepokaoe. Ane maihe iwali, laona niroesoe toeloe manoe, nipoporoeana. Ane lao kaoe masao, laona niroea, bona meoelana." Roomi kai meawili, kamatenami kai.

Lima wengina mate, hawemohe kai iwali lao mooengkoe boëanda. Kararoeana kai bara nani mearo. Himba kai kemesoeamohe iwali ilaloe boëa, mearomi kai ido Goema ngKoana, lao mombeala. Maitoemohe kai mate ido iwali.

Mesoelemi kai i sooena, nahoemba kai poboengkoeana bara ragero, kanaoelinami kai: „Ane kenigeromi ide peboengkoekoe hai nibeho-beho ide kaoengkoe, kebarapona mate. Hai ide bara nigero ide loemoengkoe, lioe² mona mate. Laona nitoë iwoi howa. Roomi kai naoeli nodo, kapengkapoesanami kai i kaoena hai mate. Hawemi kai kapitoe wengina, kalaonami kai ratoë iwoi howa.

---

1) Napoe'sche tekst uit de nalatenschap van Wijlen Zendeling P. Ten Kate Ezn.

VERTALING.

Het huwelijk van de Vorstin met Goema ngKoana.

Het gebeurde dat de Vorstin ging baden, medenemende twee menschen om op te passen. Met dat ze ging baden begon het te motregenen. Het duurde niet lang of een regenboog kwam op haar neer. Eén keer omziende, was er nog niets, dat zij zag. Weer een keer omziende, zag de Vorstin *Goema ngKoana* op haar rok zitten. Met dat de Vorstin nu haar rok vroeg, gaf hij hem niet. Vervolgens zeide *Goema ngKoana:* „Als je mij wellicht tot man wilt hebben, (dan) geef ik je je rok." Hij ging nu sexueele gemeenschap met haar uitoefenen alvorens zij weer haar rok kreeg.

Toen ze klaar was met haar rok aan te trekken, zond hij een metgezel van de Vorstin om de lieden in het dorp aan te zeggen: „Breek mijn slaapplaats af en laat die planken op een rij gelegd worden tegen elkaar den weg volgend tot ons toe." Toen gingen ze op weg tot aan 't dorp Lamba toe en men nam hen tusschen zich in. Daar aangekomen vergaderden de edelen, zij vergaderden over 't halen van buffels om die te dooden voor 't huwelijksfeest van de Vorstin en *Goema ngKoana.* Zij gingen buffels halen, 7 dagen haalden ze buffels, 100 vingen ze, zij dienden voor het huwelijksfeest.

Zij waren reeds lang getrouwd, toen hij voelde te zullen sterven. Bij het uitspreken van zijne laatste wil zeide hij: „Als ik sterf, dan moet ge 7 nachten bij mijn lijk waken, *warani*-hout disselen jullie, opdat ik dat als kist (hout) kan gebruiken. Komen de vijanden, (dan) ga jullie eieren tegen mij aangooien, om mij daarmede te wekken. Gaan jullie snellen, wek mij dan, opdat ik volg." Klaar met 't uitspreken van zijn laatsten wil, stierf hij.

Hij was 5 nachten dood, toen kwamen de vijanden dicht bij den dorpswal wonen. Toen ze hem wekten stond hij nog niet op. Juist zouden de vijanden het dorp binnengaan, toen *Goema ngKoana* opstond om te gaan vechten. Al de vijanden stierven.

Terugkeerende in zijn huis, vond hij zijn doodenomhulsel niet losgemaakt, hij zeide nu: „Als jullie dit mijn doodenomhulsel had losgemaakt en mijn kist in stukken gehakt, ik zou niet meer gestorven zijn. En nu jullie mijn kist niet vernield hebt, sterf ik op slag. Ga en hang mij onder den tempel." Toen hij aldus gesproken had, deed hij zichzelf in de kist (het hout) en stierf. Aan den 7den nacht gekomen, werd hij onder den tempel gehangen.

AANTEEKENINGEN.

Datoe „vorst(in)." Titel voor in 't verleden geleefd hebbende personen van hoogen adel. Wordt tegenwoordig niet meer als zoodanig gebruikt.

Mendoi „baden", st. *doi.* N. B., Bar. *dioe;* Mal. *mandi,* Mam. *mindio. Doi* is w. s. een omzetting van *dio.*

Oeda „regen", Mal. *oedjan,* Leb. *ura.*

Mehindi „pissen", st. *hindi,* B. „pis", N. *hoemindi.* Vgl. Bar. *mesindi* „spuiten." *Keoeda mehindi-'hindi* „motregenen."

Ba „niet."

Teboesa „neerkomen op iets," st. *boesa.*

Membalili „omzien".

Nakira „hij deelt, verdeelt, staat toe," st. *kira. Rongkira laloena* „zijn hart is verdeeld (in 2 deelen).

Palongkoe „verhevenheden in 't huis dienende tot slaapplaats", st. *longkoe. Malongkoe* „verheven, verhoogd." B. *palongkoe* „drempel" bij den ingang van 't huis. Wanneer er geen doode in huis is, mag men in Bada' niet op den drempel zitten.

Moparampi „naast elkaar leggen op eene rij, st. *rampi,* B. *roempi'.*

Pata „plank."

Mobandoe „ie. tusschenin nemen", st. *bandoe.*

Meawili „laatste wilsbeschikking maken."

Mampowata „de wacht houden bij een overledene", st. *wata* N.B. „lichaam", Leb. *wota. Wata* bet. ook „omgevallen boomstam."

Koepokaoe letterlijk „ik heb tot hout *(kaoe).*" Bedoeld is natuurlijk „lijkkist."

Mooengkoe „buiten den dorpswal tijdelijk verblijf houden", st. *oengkoe* vgl. *oengkoe,* Bare'e „belegeren" en *koengkoe (tangkoe-ngkoe)* „opsluiten." Op deze plaats beteekent het „omsingelen, belegeren."

Himba „met dat, juist toen." In het bestanddeel *hi* is het éénheidsaanduidende *si* te vinden. Het bestanddeel *mba* kan ontstaan zijn uit *mpa,* zoodat *himba* is terug te brengen tot den vorm *simpa,* eene samenvoeging van de voorv. *si-* en *pa-,* die voor een w. w. stam gevoegd wordt om aan te duiden „met dat geschiedde wat het grondwoord aanduidt." Dit *simpa-* moet zich dan tot een zelfst. woord hebben afgescheiden en hieruit kan *himba* zijn ontstaan. Voorb. van 't gebruik van *himba: Himba ngkai ina maande, hawemi Anoe* „met dat wij zouden gaan eten, kwam N. N." *Himba ina mesende Magaoe i dara, hawe to moanti bambari.* „Juist toen het Landschapshoofd het paard zou bestijgen, kwam er ie. die bericht bracht."

Maitoe „zonder rest van aanhangend vuil, geheel schoon", bijv. van grond

die van alle hout en onkruid is gezuiverd. Vandaar de bet. „ten volle, geheel, volkomen." *Maitoe naisa* „hij weet alles, zijn kennis is volmaakt."

Poboengkoena „zijn omhulsel", st. *boengkoe,* zie verder boven onder *Tamoengkoe Molo.*

Mobeho-beho „in stukken hakken, st. *beho* „splijten."

VIII. nTalinga vestigt zich te Pododohaa. [1]

(Napoe'sch verhaal).

nTalinga, een bloedverwant van *Bantawatoe,* daalde van den hemel om een woonplaats in *Pekoerehoea* te zoeken, doch vond die niet. Daarom gingen hij en zijne moeder op *Pododohaa* wonen, waar hij een goede plek vond om een akker aan te leggen.

Al spoedig begon hij met 't bouwen van zijn huis. Hij ging naar *Haloe Koi,* zocht daar steenen van 2 vadem hoog om die als neuten te gebruiken, nam die tusschen zijn teenen en slingerde ze zoo naar *Pododohaa.*

Toen hij met zijn huis klaar was, legde hij een akker aan te *Bonde Bosa.* Die akker strekte zich uit tot aan den oorsprong van de *Kalae*-rivier. Vandaar zag hij neer op de *To Pakoe.* Ook legde hij een nat rijstveld aan. Op zekeren dag zou hij zijn rijstveld bevloeien, doch de menschen wilden hem niet aan water helpen. Daarom kapte hij een geheele bamboestoel om, hakte de bamboes op maat, boorde ze door, bond ze daarna tezamen en haalde er water in. De gevulde bamboes droeg hij nu op zijn schouders naar 't rijstveld en stortte ze daar uit.

Toen nu zijn veld bevloeid was wilde hij buffels leenen om te ploegen. Men voelde daar niets voor, want *nTalinga* was zoo hardhandig en sterk, dat hij onder 't ploegen de buffels bij 't ronddrijven doodsloeg. Hij ontwortelde nu een *pepolo*-boom, die zoo groot was, dat 2 menschen hem niet konden omspannen. Daarmede werkte hij zijn rijstveld om, door er mede in de modder te stampen. Vervolgens zaaide hij de rijst uit. De *kando*-vogels (blauwe purperkoet) kwamen echter in grooten getale uit *Pebato* en *Pekoerehoea* aanvliegen en dréigden alles te vernielen. Daarom doodde hij ze, zoodat er bijna niet overbleven. Om de rijstvogeltjes te verjagen spande hij groote nog gedoornde rotans vanuit *Pododohaa* naar *Bonde Bosa,* zoodat alle rijstvogeltjes stierven.

---

1) De verhalen VIII t/m XI, XIII t/m XIV door mij gevonden in de nalatenschap van Wijlen Zendeling P. Ten Kate Ezn.

IX. Vlucht van nTalinga naar Behoa.

(Napoe'sch verhaal).

Toen *nTalinga* op zekeren dag geen eten meer had maakte hij 100 stuks dakbedekking, ging met zijne moeder naar *Behoa* en kocht daarvoor 400 bossen rijst, die hij aan een stok over den schouder droeg, aan weerszijden 200 bossen. Behalve die 400 bossen rijst droeg hij nog een reuzenslijpsteen, door hem eertijds van den hemel medegebracht, eene speer van 9 vadem en een pruimenzak zoo groot als een huis. Ze overnachtten aan de samenvloeiing van de *Oerana* en de *Tawaelia*.

Den volgenden morgen was zijne moeder verdwenen. Zeven dagen lang zocht *nTalinga* zijne moeder, doch hij vond ze niet meer. Daarom werd hij zeer nijdig. Hij rukte een *pepolo*-boom uit den grond en sloeg daarmede in de draaikolk. Vanwege dat slaan werd eene heele rivier-bocht droog. Toen werden de geesten bang en eerst toen zeiden ze: „Laten we dan maar zijne moeder te voorschijn brengen, we sterven nog van dat gebeuk." Toen het water uit die rivierbocht wegvloeide zag men de palingen, die in die kolk leefden dooreen krioelen. Eerst toen zijne moeder te voorschijn was gebracht, hield hij op met in de draaikolk te slaan. Toen men hen daarna zou dooden, pakten ze hun eigendommen bij elkaar en vluchtten naar *Behoa*. Hun huis trok hij uit den grond met zijne moeder erin en droeg dit op zijn hoofd. Zijne moeder kookte intusschen hun eten. Was 't eten klaar, dan zette hij 't huis weer neer om te gaan eten. Klaar met 't eten, dan kwam hij weer het huis uit, nam het huis weer op zijn hoofd en liep zoo door tot *Behoa*. In *Behoa* aangekomen zette hij dat huis neer en ze bleven daar wonen. Hij legde een akker aan te *Boelago*, ten O. van *Doda*.

X. Poiwalinda nTalinga hai Bantawatoe.

(Napoe'sch verhaal).

Kalaonami kai melaoero do-nTalinga ilaloe pandoeloe. Nahoemba-hoemba kai hampoa hai rabataki. Bara kai ralosiki do laoero, nadii peahe kai hai maitoe pea rai kolina telosiki. ngKaiami kai ido laoerona hangko mesoeleri kai. Tanganami moloemao, ratakari kai ido laoero nadii, mole napenono kai Bantawatoe. Kaidonami kai kapengkaroonami do-nTalinga. Kanaoelina kai: „Pegiana rei inditi!" Naoeli: „Ba koeoeli ane Bantawatoeko deade ba koepokalanga mpoeoeko. Hai ane ba apa otoko inditi deade kapatemoe takami koebabehi. Nahoembari kai, mole Bantawatoemi. Kaindonami kai kapombebatandami kai. Ido kai kaoe haliti-haliti pea kai dokana rabata tedoengka, hai ido kai tampo moramboe taka kai idohe mombebata. Barahe kai hore bela do ido mombebata, nTalinga kai mokaba, hai Bantawatoe wori mokaba. Loherahe kai ido mombebata, ido rabata-bata hadoea, bara bela, hangko mogaa mboelirahe. nTalinga moantimi laoerona laomi i soeoena. Ido kai pombebatanda mewali pada, rahanga pea rai Pada Mabotoe hai Pada Bangi.

VERTALING.

De strijd tusschen nTalinga en Bantawatoe.

nTalinga ging rotanzoeken in het woud. Telkens als hij een rotan vond, hakte hij dien af. Die rotan werd niet afgeschild, hij trok maar aan ze en dan ging de bast er schoon af. Eerst toen zijn rotan veel was, keerde hij terug. Onder 't loopen was die rotan vastgebonden en trok hij ze voort. *Bantawatoe* echter trok aan 't andere einde. Daarom hield *nTalinga* stil. Hij zeide. „Wacht me daar!" Hij zeide: „Ik zeg je als je straks *Bantawatoe* blijkt te zijn, dan zal je merken of ik werkelijk bang voor je ben. En wat jij daar ook straks moge blijken te zijn, doodmaken zal ik je. Hij vond hem, maar 't was *Bantawatoe.* Toen hakten ze op elkaar in. De boomen, slechts een weinig getroffen, vielen om, en de grond rookte vanwege hun strijd. Niet één van hen werd gewond van den strijd, *nTalinga* had een amulet en *Bantawatoe* had er ook een. Ze werden onwillig (lui) om op elkaar in te hakken, hieuwen ze in op elkaar, niemand kreeg een wond, daarom scheiden ze weer. *nTalinga* nam zijn rotan en ging naar zijn huis. Vanwege hun strijden was het daar een vlakte geworden, men noemde haar voortaan Vlakte der Afbreking en Droge Vlakte.

AANTEEKENINGEN.

Hampoa, st. *poa,* soortwijzer voor boomen. *Kaoe hampoa* „een boom."

Mobataki „afhakken", st. *bata* „hakken op iets of iemand met een hakmes of zwaard.

Ralosiki „gevild, gestroopt", st. *losi.*

Nadii „hij trok er aan," st. *dii.*

Napenono „hij trok aan 't andere eind."

Taka eene omzetting van 't reeds vroeger vermelde B. *kata* en synoniem met N. *kai,* B. *kae'a.*

Haliti „een wenig," st. *liti.*

Moramboe „rooken", st. *ramboe* „rook."

Hore „elk, ieder." *Hore*² *haogoe* „ieder één."

Mokaba „een *kaba* (amulet) hebben."

Mabotoe „afgeknapt, afgebroken." *Mobotoeki kara*² „een zaak beëindigen, rechtspreken," *topobotoeki kara*² rechter."

Bangi „droog door aan de zon blootgesteld te zijn", ook „openbaar." Vgl. PmB. *mabangi* wisselwoord voor *maeo* „zonnig." *Boeloe bangi* „scheenbeen". *Pobangiantamo'i* „we zijn openbaar, ontdekt."

XI. Dood van nTalinga.

(Behoa'sch verhaal).

Daar *nTalinga* de menschen als aas gebruikte om krokodillen te vangen en hij 't hun erg lastig maakte, besloot *Boeriro'* hem om 't leven te brengen.

Toen nu op zekeren dag *nTalinga* een vriendschapsbezoek bracht bij *Boeriro'*, was deze juist bezig in een grooten steenen pot *(kalamba')* steenen te roosteren. Daartoe had hij dien pot op het vuur gezet.

nTalinga vroeg nu: „Maar vriend, wat voer jij uit?" *Boeriro'* antwoordde: „Ik, wel ik ben aan 't steenen roosteren, want ik ben hongerig en wil eten." *nTalinga* vroeg weer: „Zijn die steenen lekker? Kan ik er soms ook van krijgen?" *Boeriro'* antwoordde: „Nog even wachten tot ze goed rood zijn, anders zijn ze niet gaar." Toen nu de steenen gloeiend rood waren, zeide *Boeriro'*: „Doe je mond open, dan kun je hem ineens inslikken." *nTalinga* deed zijn mond open en *Boeriro'* wierp er een gloeiend heeten steen in zoodat het borrelde in zijn buik en hij na 7 dagen stierf.

XII. Boeriro'.

(Behoa'sch verhaal).

Boeriro', die een *pepolo*-boom over den schouder kon weg dragen, zoo sterk was hij, was bovendien groot van gestalte.

Op zekeren dag stond hij boven op de bergen en zaaide klappers, pinang-noten enz. uit. Hij kwam echter te struikelen over een steen, zoodat alle kleine zaden, zooals gierst en rijst hem tusschen de vingers doorvielen en in *Behoa* terecht kwamen, terwijl klappers, pinang-noten enz. in *Bada'* en de *Posso*-landen terecht kwamen. Daarom groeien er in *Behoa* geen kokospalmen en ook geen pinangpalmen. Overigens deed *Boeriro'* den menschen niets dan zegeningen toekomen. Toen dan ook *nTalinga* door *Boeriro'* om 't leven was gebracht, hadden de menschen weer rust.

De plaats waar *Boeriro'* struikelde noemt men nu nog *Kada Boeriro'*. Het afdruksel van zijn voet is nog op den steen te zien en ook vindt men daar nog één der testikels van *Boeriro'*, dien hij bij zijne struikeling verloor.

XIII. Kalaona Singkana i Winowanga.

Kalaona Singkana i Winowanga, rapanangka timbongana. Hawe mboelimi i sooena Singkana, napekoene: „Ioemba timbongakoe?" Raoeli: „Rapanangkami To Winowanga." Ido hai nakoelele ampoena. Nalambi masoesa, mokandamohe. Lao matoeroe indera i penentea walehoe, i doehoenga moanti loli tai boë.

Kaindimi, mandemohe ampoesoesa, napehadingi Singkana marimi, kanaoeloenami loli tai boë, moanti halo, naande Singkana indoraa. Naoeli ampoe soesa: „Nipeita mai, mole ara pae mai Singkana."

Letami Singkana, ohooe pea to loeloemao moanti-anti timbonga. Mahaehae laomohe matoeroe, timbongana Singkana rahodami. Pehadimi Singkana, naitami timbongana to rahoda, naala tawe natende. Naoeli toposoesa: „Apa?" Naoeli hadoea: „Ba Singkana?" Naoeli hadoea: „Bara!"

Matoeroe mboeli haodi Singkana hai nawedoe mboeli hambela, barapahe mowotoe, letamohe. Kapearonami, mesiga. Kapendaoeloenami lao mointoe hoelo. Toewomi hoelo, laomi mangala timbongana. Napatakami timbongana, kalaonami mokingki waana topoanti timbongana, hai naboho tambolona. Kanalimbanganami pihona Singkana i taoena bosa, hangatoehe nabata. Roo ido, kanawoelainami taoena bosa, taoena ilaloe doehoenga ope[2] nabata-bata. Roo ido hai mesoelemi mai i paidana i Bebe.

VERTALING.

De gang van Singkana naar Winowanga.

Terwijl *Singkana* naar *Winowanga* ging, werd zijn zwaardklokje gestolen. *Singkana* weer te huis gekomen, vroeg: „Waar is mijn zwaardklokje?" Zij zeiden: „De *To Winowanga* hebben het gestolen." Daarom ging de eigenaar achterop." Hij vond hen aan 't feestvieren, ze waren aan 't trommelen. Hij ging liggen boven op de hanebalken, in den tempel, een varkenstor medenemende.

Toen het al donker was, en de eigenaars van 't feest aan 't eten waren, voelde *Singkana* honger, en hij liet de varkenstor neer om vleesch en groente te halen, *Singkana* at het daar in de hoogte. De eigenaars van 't feest zeiden: „Let op of *Singkana* soms komt."

Terwijl *Singkana* sliep, liepen ze daarginds maar te flaneeren, zijn klokje met zich brengende. Na eenigen tijd gingen ze slapen, het zwaardklokje van *Singkana* hingen ze op. *Singkana* ontwakende, zag zijn zwaardklokje, dat opgehangen was, hij haalde een blad en wierp het neer. De feestvierders zeiden: „Wat is er?" Toen zeide er een: „*Singkana* misschien?" Een ander zeide: „Wel neen!"

Toen *Singkana* weer wat gelegen had, gooide hij weer een keer, zij spraken niet meer (ze gaven geen geluid meer), zij sliepen. Toen stond hij op en bond zijn hoofddoek om. Hij ging nu naar beneden om een fakkel aan te steken. Toen de fakkel weer brandde (lett. „leefde"), ging hij zijn zwaardklokje halen. Toen hij zijn zwaardklokje had aangebonden, nam hij het hoofd van hem, die zijn zwaardklokje had medegebracht, en sneed zijn hals af. Toen deed *Singkana* zijn zwaard overgaan op de menigte, 100 hakte hij dood. Daarmede klaar, joeg hij de menigte achterna, de menschen die in den tempel waren wondde (lett. „hakte") hij. Daarmede klaar keerde hij terug naar *Bebe*.

AANTEEKENINGEN.

Winowanga, een vroegere vestiging dicht bij 't tegenwoordige *Paanto.*

Mopanangka „stelen," staat voor *mopangangka,* st. *angka* „opnemen."

Timbonga „zwaardklokje."

Indera verkorting van *inderaa* „ginds boven," st. *raa.*

Walehoe „muis."

Penentea walehoe „hanebalk," lett. „plaats waar de muizen over den brug *(nente)* loopen", dus: „muizenbrug."

Loli tai boë, een soort van mestkever, lett. „varkensdrekroller."

Kanaoeloenami, st. *oeloe* „oorsprong, begin" bijv. v. e. rivier: *oeloena Malei* „de oorsprong van de Malei."

Natende „hij gooide het neer", st. *tende.*

Haodi „een weinig."

Mowedoe „iets of iemand met iets gooien."

Mowotoe „geluid geven."

Mokingki „iets of iemand vasthouden."

XIV. Karapapatena To Pakoe inana Singkana.

Kahawenda To Pakoe hambela, padoe otori kai Singkana, halaloena Bantawatoe, mao moahoe, nTaligao pea kai indo, mokampai inanda. Ba oto mani mahae Singkana padoe hai hawemohe kai ido To Pakoe. Karapapatenami ido inana Singkana hai rapapoedoe hai raantimi.

Mahaemohe kai To Pakoe padoe, hangko haweri kai Singkana. Teria peami kai don- nTaligao nahoemba hai naoeli kai: „Moaparako hai moteria?" Mehanai nTaligao: „Bara apa koeteriahi, inanta maimi rapapate To Pakoe." Naoeli kai Singkana: „Ane iko rahanga, nTaligao, kepegao-gaongkoe rai." Naoeli Singkana: „Lao noeala olooe pare hangkoto, noembaoeana koepobakoe." Kabaenami kai ido pare nambaoe adina, kalaona kai naala naoeba, hai meangkami mokoelele waana inana.

Hawe[2] kai i bambaroe haogoe, hai napeita mahaemohe padoe. Moloemao mboelimi. Hawemi kai i bambaroe haogoe, napeita kai hangko padoe peahe kai ido To Pakoe, hai nakoelele mboelihe kai. Bara kai mahaoe hai nahoembamohe iwoi Waroë, hasaboemohe. Mentaboegimi kai ido Singkana. Naita To Pakoe hadoea lao motiwi lalaoe. To Pakoe kai ihambali, Singkana ihambali, ba oto kai naikoe To Pakoe do ido Singkana ihambali.

Kaloembami kai hai naoeli kai toeananda: „Koeoeli kaoe, inee gaga kaoe leta mposo, mole ba mekoelele pae mai Singkana."

Matoeroemohe kai hai naroesoeka kai kaoe hamboho lao toa i bambaroe, hai raoeli kai: „A, ba Singkana dido!" Raoeliri hantanga: „Rangka kaoe oto manawo!"

Letamohe kai hai lao kai. Napatoewo sala api, pana naala pihona, hangko mopapaterahe kai ido taoena. Mabaami kai hangko operahe napapate, hampoelo pea rai kai napentara. Hampoelo boëanda To Pakoe, hampoelo wori taoena nahaka, hantanga nagoge matanda, hantanga nalepa tainganda, koli matanda, hoemenda, nabohoki taiena. Naweihe telana, naoeli kai: „Ane hawe kaoe i bambaroe haogoe, rangami aoe bara koebohoki taienda niala taienda nipopatoboa ane ara niala-ala. Hai laomo kaoe mogiloe i ampoemi. Ane naoeli do ampoemi: „Hemomo kaoe mai iti mopanoiti?" nioeli: „Barapi hema dide mopanode ngkai, ami Singkanami." Roomi kai molelita, mesoelemi mai Singkana, waana inana napoto i pahoeana. Rapahioempoemi waana pane laomi ratawoe.

VERTALING.

Het dooden der To Pakoe van de moeder van Singkana.

Toen de *To Pakoe* een keer kwamen, was toch *Singkana*, een bloedverwant van *Bantawatoe* weggegaan om te jagen. Alleen *nTaligao* was er maar om hun moeder te verzorgen. *Singkana* was heusch nog niet lang weg en daar kwamen de *To Pakoe*. De moeder van *Singkana* werd gedood, haar 't hoofd afgesneden en dat medegenomen.

De *To Pakoe* waren reeds lang verdwenen, eerst toen toch kwam *Singkana*. Hij vond slechts *nTaligao* weenende en hij zeide: „Waar toch ween je om?" *nTaligao* antwoordde: „Niets anders beween ik (dan dit), de *To Pakoe* kwamen moeder dooden." *Singkana* zeide: „Wat mij betreft (lett. als ik word genoemd) *nTaligao*, ik had er op losgegaan." *Singkana* zeide: „Haal daar een bos rijst, stamp die voor mij, opdat ik die als eten heb voor den weg." Toen de rijst uitgestampt door zijne jongere zuster was, haalde hij ze en nam ze in zijn sarong op den rug, en stond op om 't hoofd van zijne moeder achterna te gaan.

Bij eene hut gekomen, zag hij, dat ze reeds lang weg waren. Weer wandelde mij verder. Bij eene hut gekomen, zag hij, dat ze nog maar pas weg waren de *To Pakoe*, en hij ging hen weer achterop. Het duurde niet lang of hij vond ze beneden *Waroë*, duizend in getal waren ze. *Singkana* verborg zich. Hij zag een *To Pakoe* die een lalaoe-boom ging omhakken. De *To Pakoe* stond aan den eenen kant, *Singkana* aan den anderen kant.

Toen het avond was zeide hun vorst: „Ik zeg jullie, slaap niet al te vast. *Singkana* mocht (ons) eens achterop komen."

Toen ze reeds sliepen gooide hij een stuk hout hetgeen neerkwam op de hut, en ze zeiden: „A, dat is zeker *Singkana!*" Een deel zeide: „'t Is maar een tak die valt!"

Ze sliepen reeds en toen ging hij. Hij rakelde eerst het vuur op, alvorens hij ze doodde die menschen. 't Was al licht alvorens hij klaar was met hen te dooden, 10 slechts liet hij over. Tien dorpen waren er der *To Pakoe*, 10 menschen ook greep hij, een deel stak hij de oogen uit, een ander deel sneed hij ooren, oogleden en lippen af en hakte hen de handen af. Hij gaf hen zijn vuurslag hij zeide: „Komen jullie aan eene hut, jullie kameraden wier handen ik niet afhakte, hunne handen nemen jullie om mede te tasten als er iets is wat jullie halen willen. En ga jullie (mij) aanklagen bij jullie heeren. En zeggen jullie heeren dan: „Wie heeft jullie alzoo gedaan?" zegt dan: „Niemand anders heeft het gedaan, dan, als altijd, *Singkana*. Klaar met 't spreken ging *Singkana* terug, het hoofd van zijne moeder pakte hij in zijne sarong. Haar hoofd werd (aan 't lichaam gelascht), daarna werd het begraven.

AANTEEKENINGEN.

To Pakoe, naam voor de Bare'e-sprekende stammen in de benedenlanden.

nTaligao, jongere zuster van *Singkana.*

Megao-gao ,,ergens op losgaan.

Bae is hetzelfde woord als 't Mal. *beras,* dat oorspronkelijk „korrel, strooisel" beteekent, vgl. Tondano'sch *woeras* „zout", eigenl. „strooisel." *Pare bae* beteekent dus: „korrelrijst, rijst tot korrels gemaakt." *Kabaenami* ,,toen ze tot *beras* geworden was.

Mentaboengi „zich verbergen."

Lalaoe „boomnaam."

Inee, vetatieve partikel.

Leta mposo ,,vast slapende." *Poso* is gepraenasaleerd om aan te duiden, dat het bijwoord is. Poso ,,stuk gebroken" is hier niets anders dan versterking. Vgl. in het Bar. *pinoso* ,,morsdood."

Rangka N.B. ,,tak."

Nagoge ,,hij groef uit," st. *goge* N.B. „uitboren, uitpeuteren, uitgraven."

Taie ,,hand, arm", Bes. *takie,* Bo *tee.*

Tela ,,vuursteen," eigenlijk ,,vuurslag." Vgl. *motela,* een kinderspel, waarbij men los in de hand gehouden latjes door er met een ander latje langs te slaan naar een bepaald doel werpt.

Noepopatoboa ,,je gebruikt het om te tasten, om te voelen, om aan te raken."

Mogiloe ,,ie. aanklagen st. *giloe* N. B.

Mopanoiti ,,aldus met ie. doen."

XV. Tohambaki.

(Leboni'sch verhaal).

Tohambaki en zijne vrouw woonden in het dorp *Bangko'* en was vanwege zijn dapperheid door allen gevreesd.

Op zekeren dag ging *Tohambaki* naar het rijstveld om daar zijn rijst op het kweekbed uit te zaaien. De *To Hoelakoe'*, welke al lang gezucht hadden onder de bevelen van *Tohambaki*, besloten hem daar te gaan bevechten. Ze vonden hem bezig met 't uitzaaien van de rijst en wierpen toen eene speer naar hem toe, die haar doel miste, *Tohambaki* bleef ongedeerd. Hij nam nu zijn wandelstok en sloeg zijne vijanden, zoodat er niet één overbleef. Hij echtervolgde hen tot aan den voet van een berg, nu nog genoemd *Potampa'a*, want daar sloeg *(motampa')* hij zijn vijanden. Daarna keerde hij naar zijn dorp terug.

In *Bangko'* aangekomen, hoorde hij een kind huilen en de moeder zeggen: „Huil toch niet! Straks geef ik je nog aan *Tohambaki*." Daar het kind niet wilde luisteren, pakte de moeder het met veel beweging op en liet het uit het huis zakken, terwijl ze het aan de armen vasthield. *Tohambaki* hakte nu het kind midden door, en toen de moeder het kind nu weer wilde naar binnen halen, zag ze, dat haar kind het onderlijf miste. De moeder klaagde luid en ging *Tohambaki* achterna. Bij een groot rijstblok gekomen, meenden ze vanwege de duisternis, dat dat *Tohambaki* was en hakte er in uit alle macht. Het rijstblok echter tuimelde om en onderwijl had *Tohambaki* zich uit de voeten gemaakt.

Een andere keer gebeurde het, dat er een *To Hoelakoe* was gestorven en *Tohambaki* zich onder het huis begaf, zonder dat iemand het wist. Daar de vriend van den overledene nog niet was aangekomen, besloot de eigenaar van het huis, waar de man was gestorven, nog wat te wachten met begraven en deelde dit aan de overige huisgenooten mede. *Tohambaki* hoorde dit en klom nu, met eene saroeng over 't hoofd geslagen, het sterfhuis binnen, daarbij een luid geschrei aanheffende. Hij deelde mede de vriend van den gestorvene te zijn en zoo juist teruggekeerd van de reis. Hij naderde nu den doode, sloeg hem het hoofd af, sprong uit het huis en hief den krijgskreet aan, waarna hij het op een loopen zette. De lui onderzochten nu het lijk van den doode en misten zijn hoofd. Direct gingen ze *Tohambaki* achterna, welke zich in het alang² verstopte, een krom stuk hout in den mond nam en begon te loeien. De achtervolgers, meenende, dat het een reusachtige buffel was, sloegen op de vlucht. *Tohambaki* kwam nu uit het hooge gras te voorschijn en hief den krijgskreet aan. De vluchtelingen keerden nu op hunne schreden terug en zetten *Tohambaki* weer achterna, echter te vergeefs.

Toen besloten de *To Hoelakoe* te vergaderen, hoe ze *Tohambaki* er onder zouden krijgen. Een jonkvrouw merkte op: „Het is het beste, dat we ons aan hem onderwerpen. Zoo niet, laten we hem dan uitdagen tot den strijd en ik zal met hem vechten." Men zond een boodschap naar *Tohambaki* en deze kwam. De jonkvrouw trad hem tegemoet en zeide: „Wanneer je er voor voelt, zullen wij met elkaar vechten; overwin je mij, zoo zal ik je ondergeschikte zijn." *Tohambaki* vond dit goed. De jonkvrouw stelde nu voor sexueele gemeenschap met hem uit te oefenen, hetgeen *Tohambaki* aannam. Daar hij zag, dat de vrouw zeer sterk behaard was, nam hij een grooten doorn, bevestigde die aan den penis en doorstak de jonkvrouw, waarna ze luid weende, roepende: „Zelfs zijn penis overwint ons, laten we ons maar onderwerpen."

Kort daarop begaf *Tohambaki* zich naar *Seko* om de *To Seko* te bestrijden. Hij nam zijn kameraad op den rug, na dezen geheel overdekt te hebben met sirih-speeksel, zoodat het leek of de man met bloed was overdekt. Vrees beving alle lieden van *Seko*. Ze liepen te hoop en gordden hun zwaard aan om met *Tohambaki* te vechten. Ze meenden, dat de man, die hij op den rug droeg door hem was krijgsgevangen gemaakt. Een oogenblik kon *Tohambaki* niet voort, vanwege de massa lieden van *Seko*, die hem omringden. Toen zette hij zijn kameraad op den grond en gingen ze rug tegen rug staan. Zij versloegen al hunne vijanden, zoodat er niet één overbleef. Daarna keerden zij terug naar hun dorp.

---

1) *Tohambaki* is ongetwijfeld een mythol. persoon. Toch is ons zijn beteekenis niet geheel duidelijk. De naam beteekent: die overhult. Niet onmogelijk is *Tohambaki* de nachthemel.

XVI. Ladongkona.
(Leboni'sch verhaal).

Ladongkona, een man groot en zwaar van gestalte, woonde heel lang geleden in *Seko.* Op zekeren dag, nadat hij op een hoogen berg gezeten rotan had gesneden en dit ergens neergelegd, kon hij het niet meer vinden. Hij graaide met zijn lange armen het geheele land af tot *Seko* toe, zoodat er allemaal dalen ontstonden in *Rampi',* vanwege het graaien zijner vingers. Hij wist echter niet, dat zijn schaamdeelen het gezochte overdekten.

Het gebeurde nu, dat de *To Seko* ontstemd waren op *Ladongkona* vanwege het vele voedsel, dat hij dagelijks opdat. Zij zochten nu een list om hem te dooden. *Ladongkona,* dit bemerkende, vluchtte naar *Rampi'.*

Op zekeren dag, boven op den berg *Bangko'* staande, beval zijn moeder hem groenten te gaan zoeken voor het avondeten. Hij bleef echter staan waar hij stond en graaide de landen rondom af tot *Hampelani'* en *Manoewana* toe. Met één hand trok hij de groenten uit en reikte dit zijn moeder toe, die hem toevoegde: „Is dàt alles?" *Ladongkona* legde echter de handvol groenten op haar huis, zoodat dit geheel was overdekt en zijn moeder er niet meer uit kon. Zij begon luid te huilen, waarna *Ladongkona* er haar uit hielp met de woorden: „Ga nu niet onder 't huis zitten, want ik moet urineeren." Zijn moeder luisterde niet en toen *Ladongkona* nu begon te urineeren, dreef zijne moeder ongeveer 2 K.M. met den urine-stroom mede. Toen *Ladongkona* nu iemand hoorde huilen, keerde hij zich om en zag zijn moeder afdrijven, waarna hij haar hand greep en haar op het droge bracht.

Niet lang daarna ging hij naar *Bada'* om potten te maken en reisde van daar naar *Behoa.* Daar bleef hij geruimen tijd en maakte er heel wat potten. Vervolgens trok hij verder en reisde via *Pekoerehoea, Lindoe', Koelawi* en *Totolee* naar *Bangko'* terug en vandaar weer naar *Seko.*

Met dat de lieden van *Seko* hoorden, dat *Ladongkona* was teruggekeerd, besloten ze hem te dooden. Men noodigde hem uit mede te gaan om boomen te vellen. Toen ze aan een zeer grooten boom toe waren, zeiden ze tot *Ladongkona:* „Denk er nu om, dat jij rechts van den boom gaat staan, want hij zal naar links vallen." Dit was echter maar een list om hem te dooden, want men zag, dat de boom juist naar rechts zou vallen. Met dat nu de boom zou omvallen, greep *Ladongkona* hem stevig vast, bracht hem naar zijn dorp en plantte hem weer in den grond. Toen zeiden zijn vijanden: „Dien man krijgen we nooit dood, hoe listig we ook zijn, hij is nog listiger." Men zou het echter nogeens probeeren.

Op zekeren dag noodigde men *Ladongkona* ten eten. Tevoren had men 3 manden meel gestampt en er een gloeiend, in ijzeren pan gebraden stuk ijzer onder verborgen. *Ladongkona* at nu het meel tezamen met het gloeiende ijzer en stierf. Eerst nu was de list gelukt.

XVII. Tawoealei.
(Behoa'sch verhaal)

Tawoealei tomahile, to mapangka' wo'o. Ina matemi'i, napohawa'amohe taoena lao mobala' kaoena. Agaiana ti'ara kaoe, watoeri'i. Laomohe taoena mobala kaoena, ti'ara bela rabala', marese pea oewahera. Pohoe'mohe taoena laomi rahanga'a, ti'ara rasaoeroe mobala' kaoena.

Nahadi Tawoealei laloeitara, hane'i mearo Tawoealei, naoeli: „Moapa ti'ara nisaoeroe? Ane ti'ara nisaoeroe, laomi mai tabala'." Hane'i pohoe'he lao rabala'. Tawoealei mobala', nodo mobala' kaoe ntepoe'oe. Walimi nabala', naoelimi'i: „Laomo ioroe. Kaoengkoe nikowa' so'oe iboko' koe', bongkoe laomo mate. Raperaomi rakowa' kaoena, ti'ara raboekoe. Hane'i pohoe'mohe taoena lao mampehanga'a, ti'ara raboekoe. Mearomi Tawoealei masadi laloeitara, naoeli: „Moapari ti'ara niboekoe?" „Ti'ara!" Hane'i mewawahami rangana taoena lao mai moalo kaoena, napaha'a, napasangkani pea, nagopa' wawinena hai baloilona. Hawe' i tambi, napoesa'mi rai' ilaloe tambi kaoena, hane'i mempoesa'mi wo'o ia i kaoena, laomi mate. Oepoemi mempoesa' matemi'i, hane'i rakadipoera, rambolo, rakowa', ti'ara raboekoe taoena. Naoeli taoena: „Takekeami inde'e, bona tanawo'mi', ti'ara taboekoe takowa'." Mearomi', naoeli: „Moapa ti'ara niboekoe?" Mearo womi i kaoena, hane'i napaha'a kaoena, na'anti i pada. Hawe' i popatawoea, napoesa'mi ilaloe tampo'. Oepoemi na'ana' kaoena, mempoesa'mi i laloena laomi mate. Raoeli, iti baloilona ti'arapi peisa rakoë. Rakoëmi taoena baloilona, hamboho' perami'i tehambaki, lawi' mantimi. Mewali' hamboho' ratamboengi perami tampo'. Domi'i kaoena baloilona to ti'ara tampoe, mesoepa' moto doeoe' iene. Hangka iono ti'ara toeë', matemi lioe[2]. Iami mobala' oepoe[2] watoe, kalamba' hai watoe tadoelako i Behoa.

VERTALING.

Tawoealei.

Tawoealei was groot en hoog ook. Toen hij zou sterven beval hij menschen eene kist voor hem te gaan hakken. Maar geen hout, steen. De menschen gingen eene kist voor hem hakken, maar de bijlen gingen er niet in toen zij hakten, hunne bijlen werden slechts stomp. De menschen gingen weg om te zeggen, dat ze zijne kist niet konden disselen.

Toen *Tawoealei* hun woorden hoorde, stond *Tawoealei* op, hij zeide: „Waarom kunnen jullie het niet? Als jullie het niet kunnen, laten wij haar gaan disselen. Vervolgens gingen ze weg om te disselen. *Tawoealei* disselde, net of hij werkelijk hout disselde. Klaar met disselen zeide hij: „Ik ga voor. Mijn kist brengen jullie gindsheen achter mij aan, opdat ik ga sterven". Ze probeerden zijn kist te dragen, ze konden het niet. Vervolgens gingen de menschen weg om te zeggen, dat ze het niet konden. Hunne woorden hoorende, stond *Tawoealei* op, hij zeide: „Waarom toch, kunnen jullie het niet?" „Neen!" Vervolgens nam hij zijn menschen mede om zijne kist te gaan halen, hij nam ze op zijn schouder, hij nam ze ineens op, hij legde kist en deksel (lett. „haar man en vrouw") op elkaar. Bij 't huis gekomen deed hij zijne kist in het huis, vervolgens ging hij zelf ook in zijne kist, om te gaan sterven. Toen hij erin was gegaan, stierf hij, vervolgens werd ze (de kist) in orde gebracht, uit 't huis gedragen, wegdragen konden de menschen haar niet. De menschen zeiden: „Laten we hier een groeve voor haar maken, opdat we haar daarin doen (lett. „opdat we haar erin laten vallen"), dragen kunnen we haar niet." Hij stond op en zeide: „Waarom kunnen jullie het niet?" Hij rees weer uit zijne kist, vervolgens nam hij zijne kist over den schouder, en bracht haar naar de vlakte. Bij de begraafplaats gekomen, deed hij haar in den grond. Toen hij zijne kist erin gelegd had, ging hij er zelf in om te sterven. Zij zeiden, dat haar deksel niet meer aan de kist kon gebonden worden. De menschen bonden het deksel aan de kist, één gedeelte kregen ze er echter maar overheen, want het was zwaar. Dus één deel werd niet bedolven, het komt er boven uit tot nu toe. Van toen af leefde hij niet, hij stierf voor goed. Hij was het die alle steenen, potten en voorgangerbeelden uithieuw in *Behoa*.

AANTEEKENINGEN.

— *mi'i,* — *mi,* Mal. *lah.*

— *ri'i,* — *ri* „toch". *Moapari* „waarom toch?" *apari* „wat is er toch?" *naoeliri* „hij zeide toch."

Marese „stomp, bot."

— *ra,* B.N. —*nda* „hunne, hare."

Pohoe „verdwenen, weggegaan."

So'oe, Bad. *ho'oe* „gindsheen."

Bongkoe „opdat ik."

Mewawaha „ie. medenemen, meebrengen, meetroonen."

Mokeke „graven," komt in 't Bar. nog voor in *kineke* „holle weg."

Mopaha'a „op den schouder dragen", N. *mopahaa,* B. *mopaha'.*

Rakoë „aan elkaar binden, verbinden." *Kaoekoe hangkoë* „1 paar klappers."

Tehambaki „er over heen sluiten", *mohambaka* „iets over iets heen doen."

Mantimi „zwaar", ook: „zwanger."

Domi'i staat voor *do'omi'i.*

Tampoe „ondergaan", *mopatampoe* gebruikt voor „begraven", lett. „doen ondergaan;" *tampoemi alo* „de zon is onder."

Iene „heden, nu."

Hangka iono „van daar, van toen af."

Toeë' „levend", B. *toewo'* of *toeo'.*

Watoe Tadoelako „voorgangerbeelden". Bedoeld zijn de overal in de Berglandschappen gevonden worden steenen beelden, overblijfselen van eene andere beschaving.

XVIII. Lelemboenga.

(Leboni'sch en Tawaelia'sch verhaal).

Heel lang geleden kwam er een groote buffel, *Lelemboenga,* van *Seko* naar *Rampi'*. Binnen eenige dagen graasde hij de heele vlakte af en poepte hij twee heuvels bij *Bangko'*.

Omdat er geen eten meer was in *Rampi',* graasde hij verder door over *Bada', Behoa, Pekoerehoea* naar *Tawaelia.*

Op zekeren dag ontmoetten eenige lieden van *Tawaelia* den buffel en volgden hem tot *Pekoerehoea,* waar *Lelemboenga* 2 dagen neerlag. Daarom is Pekoerehoea eene groote vlakte. Vandaar liep *Lelemboenga* weer terug naar *Tawaelia* en bleef daar. Eén dag slechts had hij daar gelegen en toen ontstond er eene kleine vlakte.

Na geruimen tijd kwamen 7 lieden, de eigenaars van *Lelemboenga,* hem zoeken. Terwijl ze de *Tawaelia*-vlakte afzochten, overvielen ze iemand van adel, die aan 't baden was en werden beboet. Daar ze niets hadden om hunne schuld te betalen, gaven ze hun buffel.

Ook had *Lelemboenga* een wijfje, *Beloliwa* genaamd. Steeds kalfde ze 7 kalveren tegelijk, zoodat *Tawaelia* vroeger veel buffels had.

Op zekeren dag moest *Lelemboenga* gedood worden, omdat er iemand was die overspel had gepleegd. Zoo gebeurde het ook.

XIX. Geboorte van Ala Tala.

(Bada'sch verhaal).

Toen op zekeren dag een edelman in de omgeving van *Betaoea* rondwandelde, zag hij een bamboe, die buikvormig verdikt was. Hij spleet den bamboe en nu kwam er een mooi, blank meisje uit, hetwelk hij tot vrouw nam. Uit dit huwelijk werden 7 jongens geboren, waarvan *Roemoedi* naar *Wai Boenta* ging, *Bangkeroboe* [1]) naar *Lamboe'*, *Laempandawa* naar *Sigi*, *Liëmontoro* naar *Pekoerehoea*, *Lasaeo* naar *Rano*, *Dindiroë* naar *Pada*. *Lapabada'* [2]) bleef in *Bada'*. Deze 7 gebroeders waren de voorouders van de edelen in de verschillende landschappen. Hunne steenen slaapplaats is tot op dit oogenblik nog te zien bij Betaoea, indien de goden dit toestaan.

---

1) *Bangkeroboe* wordt door de vrouwen tijdens en door de mannen na den sneltocht zingend aangeroepen.

2) *Lapabada'* was klein van gestalte.

XX. Ạla Tạla en Woeạli.

(Bada'sch verhaal.)

Op zekeren dag twistten *Ạla Tạla* en *Woeạli,* de overste der aardgeesten, welke in bergen, dalen, steenen en groote boomen wonen, over de vraag, wie van hen Heer des Hemels zou wezen en wie Heer der Aarde. Ze spraken af met ongepunte stokken in den grond te werpen, opdat duidelijk zou blijken wie van hen Heer der Aarde was. Bij de poging van *Ạla Tạla* om zijne stok in den grond te werpen, vloog die naar den hemel. Toen zeide *Woeạli:* „zie je wel, dat jij Heer des Hemels bent?" en meteen wierp hij zijne stok, die diep in de aarde drong.

XXI. Ontstaan van Hemel, Aarde, zon, maan, sterren, bergen, dalen.

(Bada'sch verhaal)

In den beginne zeide de Hemel tot de Aarde: „Spreidt gij u uit, alsdan zal ik u overspannen." „Neen", zeide de Aarde, „laten we zoo niet doen, want spreid ik mij het eerst uit, ongetwijfeld zult gij mij niet kunnen omvatten." De Hemel voelde daar echter niets voor en tenslotte bewilligde de Aarde er in en spreidde zich uit. Toen de Hemel zich over haar wilde uitstrekken, bleek hij te klein te zijn en verzocht de Aarde zich wat in te krimpen, waardoor bergen en dalen ontstonden. Uit het huwelijk van deze twee ontstonden zon en maan, welke eveneens met elkander huwden en de sterren voortbrachten.

Daarna schiep „Die in den Hemel woont" buffels en menschen, vervolgens vogels en visschen en al wat op de aarde kruipt. Toen hij buffels en menschen had geschapen, zond hij een buffel naar den mensch met de woorden: „Zegt den mensch, dat hij slechts éénmaal per dag ete." De buffel ging, doch bracht de boodschap verkeerd over zeggende: „Die in den Hemel woont" zegt, dat ge den geheelen dag moet eten." Bij zijn zender teruggekomen, informeerde deze naar hetgeen de buffel had gezegd, waarna hij zeer boos werd en zeide „Heb ik je niet gezegd, dat de mensch maar eenmaal daags zoude eten, stommeling daar je bent?" Toen sneed hij hem in den hals met de woorden: „Daarom zullen van nu aan de menschen je slachten en eten." Zoo komt het dat nog steeds de buffel een witten kring in den hals als litteeken draagt.

XXII. Kanahoekobana Aḷa Taḷa Tioe'-tioe' oewai.

(Bada'sch verhaal).

Tioe^{2}' oewai nahoeo' Aḷa Taḷa mao motindika woeḷoe i woa'na taoena, inia' i wata oepoe^{2}. Agaiana naḷoemboeki i are hai i kaḷeda hai i pangoe, hane'i masoeḷe' boetoe i Aḷa Taḷa. Nakoene'mi Aḷa Taḷa: „Oepoemi to koehanga' ako'?" Nahanga': „Oepoemi." Hampaḷe napeita naḷoemboeki, hanei'i rawomba i hope'na, hane'i paka motioe-tioe'.

VERTALING.

Aḷa Taḷa zond den kwikstaart om haar te gaan planten op het hoofd van den mensch, in geen geval op het geheele lichaam. Maar hij ging te ver (door ook haar te planten) op de kin, in de oksels en op den onderbuik, vervolgens keerde hij terug naar *Aḷa Taḷa*. *Aḷa Taḷa* informeerde: „Klaar hetgeen ik je gezegd heb?" Hij zeide: „Klaar." Maar daar zag hij, dat hij te ver gegaan was, vervolgens werd hij op zijne zijde geslagen, vervolgens deed hij niet anders dan den staart bewegen.

AANTEEKENINGEN.

Naloemboeki „hij ging er over heen, hij ging er te ver mede", st. *loemboe'* „over, teveel", *meloemboe* „teveel zijn."

Are „kin", zie aant. onder bij *hoera* in I.

Kaleda' „oksel." Het dichtst hierbij staan Sang. *ĕnggalea'*, Talaudsch *anggalea'a* en Bentenansch *kaliak*. *Lengkeda*, Bar. *langkeda* „kniekeel" is w. s. eene omzetting hiervan.

Pangoe' „onderbuik."

Hope' „lende."

Rawomba „geslagen", st. *womba*.

Mohoekoe straffen", st. *hoekoe*, uit 't Mal.

Tioe[2]*' oewai*, lett. „die op 't water heen en weer, op en neer gaat." *Motioe-tioe* „op neer gaan."

Motindika. Deze vorm bevat het achterv. *-ka*, dat in het Bada'sch niet veel voorkomt. Het heeft zich gesplitst in *-ka*, *-nga*, *-ha* aan de eene zijde, en *-a* aan den anderen kant. Dit *-a* heeft de beteekenis van „voor, ten behoeve, ten opzichte van ie. of iets verrichten wat het grondwoord aanduidt, terwijl *-ka*, *-nga* en *-ha* de overige beteekenissen hebben, die in de talen welke alleen *-ka* hebben aan dit *-ka* eigen zijn. Wij geven eerst eenige voorb. van *-a*. Ook het Nap. heeft dezen vorm van 't achtervoegsel: *mampotambia hadaea* „voor ie. een huis zetten"; *mampehoenoea* „voor ie. (een akker) afbranden"; *mampehoehe'a* „koken voor"; *mopanggala'a* „halen voor"; *mopambala'a* „iets voor iemand uitspreiden"; *mopa'ara'a* „voor ie. doen aanwezig zijn"; *mampolaloeta'a* „tegen ie. spreken"; *mampombeala'a* „met ie. vechten"; *mopaboetoea* „iemand iets doen toekomen." In *mopa'ande'a loka'* „voeden met pisang" nadert de bet. van *-a* die van *-ka*, waaruit tevens blijkt, dat *-a* en *-ka* dezelfde suffixen zijn.

Voorbeelden van *-ka*: *raloempaka* „zij springen er mede weg"; *napetoemeokako'* „hij vliegt met je weg"; *ratoempaka watoe* „zij gooien hem met steenen"; *nahakoeka tawala'* „hij stak hem met eene speer." Hier heeft *-ka* duidelijk de instrumentale beteekenis, die het bijv. ook in het Bare'e heeft.

Voorbeelden van *-ha*: *mampelangkaha* „wegloopen met"; *moboeboeha* „uitstorten op." De Mal. vormen *langkah* en *boeboeh* doen vermoeden, dat in de Bad. vormen de oorspr. sluiter *h* nog is bewaard gebleven, zoodat we hier weer het achterv. *-a* zouden hebben. Andere voorb. van *-ha* zijn: *raoempaha* „zij smeren het op"; *mearoha* „overeind zetten." Een voorb. van *-ha*, waarnevens een vorm staat die daarenboven nog *-nga* heeft is *tewaleweha* of *tewalewehanga* „verward, verstrikt", van den stam *walewe*, een frequenta-

tieve vorm van *wewe* „wikkelen". De vorm *-ha* treedt dus op achter verbaalstammen, die op een open lettergreep eindigen.

Voorb. met *-nga*. Ook hier is het mogelijk, dat de *ng* eene oorspr. sluiter is. In *mampesilinga* „onderduiken met" en in *mololinga* „wegrollen, rollen met iets" zijn wellicht de grondwoorden *siling*. (Mal. *sĕlam*, Jav. *silĕm*) en *loling* (Mal. *keliling*) geweest. Verdere voorb. zijn: *molimbanga* „verplaatsen" (Mak. *limbang* „overzetten); *mohoembanga* „duwen tegen"; *mopimpiranga wamba* „de vleugels uitslaan"; *mampepantoe'oenga* „eene uitspraak doen, eene instelling geven"; *rahoempadanga* „op eene stelling gezet"; *ralangkodanga* „op liggers gezet"; *tehoempedanga* „zich komen te verslikken."

Volledigheidshalve vermelden wij hier nog, dat de vorm *-aka*, die in het Bare'e voorkomt nevens *-ka* in het Bad. nagenoeg afwezig is. Ons is slechts een enkel voorbeeld bekend: *mosapoeaka* „ontkennen." De beteekenis van *-aka* is hier moeilijk te bepalen, daar men evengoed zegt: *inia' noesapoe* „ontken het niet" als *inia' noesapoeaka*.

Woeloe „lichaamshaar, veder", Mal. *boeloeh*. *Mowoeloe* „behaard zijn"; *woeloe manoe'* „kippenveer"; *woeloe soemi* „knevel"; *woeloe mata* „wenkbrauw".

Wata „lichaam, romp", ook, „boomstam". *Wata* wordt gebruikt voor „hetgeen waar 't op aan komt, het eigenlijke." *Watangkoe oemao* „ik zelf ga," *wata loa* „lijk", *romboea' watana* „zij is zwanger."

XXIII. De schepping. [1]
(Leboni'sch verhaal.)

Vroeger was er nog niets van hetgeen wij nu zien. Aarde en zee waren vermengd en in het midden van het luchtruim bevond zich een oude man, van wien wij niet meer weten wie hij was. Deze oude man overlegde bij zichzelven zeggende: „Ik zal een wereld in 't aanzijn roepen." Aldus deed hij. Hij schiep de wereld in zes dagen en toen was ze klaar. Vervolgens overlegde de oude man weer bij zichzelven en zeide: „Nu zal ik nog menschen maken welke een zelfde lichaam hebben als ik, opdat zij eigenaar worden van al hetgeen ik geschapen heb.

Hij nam nu staande op den berg Kaliwamba een stuk hout en maakte een mensch, doch daarmede klaar gekomen zijnde kon deze niet loopen. Toen nam hij aarde, vormde die, spleet de vingers en den mond, vervolgens blies hij er in en de mensch begon adem te halen. Hij maakte zeven menschen, mannen en vrouwen.

Nadat hij die zeven menschen gemaakt had, zette hij ze neer in eene plaats rijkelijk voorzien van allerlei gewassen en vruchtboomen. Deze plaats had hij pas aangelegd. Vervolgens zeide hij tot de zeven menschen: „Wonen jullie hier, want ik ga heen. Alle vruchten mogen jullie eten, behalve de vruchten van den boom in het midden van deze plaats [1]). Eten jullie er toch van, dan moeten jullie sterven." Zij beloofden zijn wil te zullen doen. Toen vertrok de oude man.

Volgens een ander verhaal schiep *Ala Tala* twee mannen en twee vrouwen en zeide tot hen: „Wanneer gijlieden een jongen ter wereld brengt, hak hem dan in stukken. Het hoofd werpt ge dan naar *Bada'*, het lichaam hakt ge in stukjes en strooit die uit in *Rampi'* en *Leboni, Seko* en *Bada'*. En werkelijk niet lang daarna baarde één der vrouwen een jongen en deed daarmede zooals *Ala Tala* had bevolen. Uit het weggeworpen hoofd groeide een kokospalm op en uit de stukjes van het lichaam ontstonden de buffels.

De eerste menschen werden, nadat ze uit aarde gemaakt waren (daarom keert hun lichaam na den dood weer tot de aarde terug) uit den 7den hemel neergelaten. Hun hoofd liep eerst spits toe, maar daar ze in iedere luchtlaag door de geesten boven op 't hoofd werden getreden, werd dit afgeplat. Zoo ging het ook met de bewoners der zeven aardlagen, ook hun hoofd is afgeplat, daar de bewoners der aarde hen op 't hoofd traden en zoo de bewoners van iedere aardlaag tot in de 7de aardlaag toe.

---

1) Hoewel sterk gelijkende op het Bijb. Scheppingsverhaal is Bijb. invloed uitgesloten.

XXIV. De Val der eerste Menschen.

(Leboni'sch verhaal.)

Op zekeren dag wandelden de zeven eerste menschen door den tuin, die de oude man hun als woonplaats had aangewezen. Bij den boom in het midden gekomen, zagen zij eene slang, die zich om den boom had gekronkeld. De slang zeide tot hen: „Neem deze vrucht en eet." De menschen zeiden: „Vader heeft gezegd, dat wij deze vruchten niet mogen eten, daar we anders zeker zullen sterven." De slang zeide: „Jullie zullen niet sterven, want deze vrucht is zeer zoet." Toen plukte één van de zeven de vrucht, at er van en stierf. Toen werden haar makkers zeer bang, ziende dat hunne makker gestorven was. Het duurde niet lang, of de oude man kwam terug en ziende, dat één van hen gestorven was vroeg hij: „Hoe is jullie makker zoo gestorven? Hebben jullie soms van den verboden boom gegeten? Zij zeiden: „Zij heeft van dien boom gegeten, omdat de slang het haar zeide." Toen antwoordde de oude man: „Omdat jullie je tegen mij verzet hebt, moeten jullie hier vandaan [1]). Neem bladeren van dezen boom en maken jullie je daar kleeren van. En nu te beginnen zal ik allerlei onkruid en doornen planten op de aarde, opdat jullie eerst na harden arbeid eten zult hebben. En omdat de slang jullie verleid heeft, gaat heen en vertreedt hem, zoodat hij voortaan op zijn buik zal moeten kruipen (want vroeger was de slang hoog van gestalte) en zij zal jullie tot voedsel zijn. Daarna deed de oude man de doode herleven en nu gingen ze allen naar de slang, een *Ile Ranganta'* [2]) en vertraden haar. Van toen af kroop de slang op den buik De zeven menschen verlieten vervolgens den tuin.

---

1). Volgens het verhaal voorkomende onder de aant. van XXXIV werd de toorn van *Ala Tala* opgewekt, doordat *Woeali*, de aardegeest de menschen had verleid om rijst te eten.

2) *Ile Ranganta'*, woordelijk „slang die onze makker is", naam voor de python. De slang kan dien naam gekregen hebben, doordat men zich voorstelt dat deze slang denzelfden levensgeest in zich draagt. De verhalen zijn menigvuldig van menschen die in slangen veranderen en omgekeerd. O.a. beweren de bewoners van Bada ngka'ia, dat ze van de slangen afstammen. Niet onwaarschijnlijk is echter, dat men vreest voor den verderfelijken invloed van dezen slang, hoewel zij wel wordt gegeten. In *Napoe* heet deze slang *Hawa*, evenzoo in de Minahasa. Bestaat er onder de *To Napoe* geen vrees den naam van deze slang uit te spreken, in de *Minahassa* bij de ouden daarentegen wel. Men noemt haar daar ook „slang die onze makker is." Over 't algemeen gaat er van de slangen schadelijke invloed uit. Zoo verleent de zwarte slang magische verdervende krachten door heksen te belikken en met hen te huwen. In *Napoe* is slangenvet medicijn. Eene andere mogelijkheid is, dat waar men vaak in slangen de geesten der overledenen zich denkt geïncarneerd en men over 't algemeen de geesten der overledenen vreest,

XXV. Pongkana hane'i matanta kamaro'ana katoewo'ta'.
(Bada'sch verhaal.)

Na'ana' de'e laḷoeta: Topobonde soengoena ti'ara mohoḷia', lawi' ara popohoḷia'nda. Ra'aḷa pea sengko mao napoponana, mohoḷia'mi hadoedoeanda do'o sengko, paka sengko mbero, ti'ara ketaoena. Taoena mampegia pea ina mopoponana sengko.

Bo mahae, tanga'nda mohoḷia paka sengko mbero, hai boetoe hangka' Toḷise, mao napatingkaba sengko to mohoḷia'. Nahanga' Toḷise: „Bei, ana'! hango de'e kodo' koeita sengko to mohoḷia' paka sengko mbero, ti'ara ketaoena." Hondo'o hane'i kati'aranapo'i kae'a mohoḷia' sengko, lawi' Toḷise mopatingkaba sengko, mohoḷia'. Kena dontoi Toḷise, kena dontoi mohoḷia kae'a taoena.

Hondo'o wo'o hangkani topotoeraki, baso raontoki poho' pose[2], hai na'ana' baso moḷoemao hadoedoeana, da ara taoena. Karao-rao'mi baso moḷoemao, ti'ara hoeba raita taoena, raami mai to metoentoengi'i, hampaḷe perami napatingkaba Toḷise, honde'e nahanga': „Bei, ana'! hangko doi ko'o to koeitana baso moḷoemao hadoedoeana, ti'ara ketaoena." Tedoengkami baso indo'o. Ke da ntoke kae'a mambawa-mbawa taoena, kena doi Toḷise mopatingkaba baso moḷoemao hadoedoeana.

Ambi[2]' hondo'o amboe'a, moḷoemao pea hadoedoeana mao i oewai, mao mengkandawo' indo'o, hane'i teoḷi. Hampaḷe napatingkaba wo'o Toḷise.

(Vervolg van noot 2 p. 100).

daar zij jaloersch zijn op de nog levenden, nu deze vrees overgaat op het dier, waarin de overledenen zich manifesteeren. Dat men denkt, dat de slangen de geesten der overledenen zijn, zal wel in verband staan met hun wonen in holen in den grond en hunne geheimzinnig snelle beweging.

VERTALING.

De oorzaak van het verloren gaan van de goedheid van ons leven.

Aldus zegt het verhaal: Degenen die vroeger het land bebouwden werkten niet, want er waren er, die voor hen het landbouwwerk deden. Zij haalden slechts wiedmessen en gingen die op eene rij leggen, die wiedmessen werkten alleen, alleen maar wiedmessen, geen menschen waren er bij. De menschen wachtten slechts om de wiedmessen op eene rij te leggen.

Niet lang duurde het, terwijl de wiedmessen alleen aan 't arbeiden waren, of plotseling kwam *Tolise*, zij ging de arbeidende wiedmessen laten schrikken. *Tolise* zeide: „Hoe heb ik het nu! eerst nu zie ik wiedmessen arbeiden alleen, zonder menschen." Zoo komt het, dat de wiedmessen niet meer alleen arbeiden, want *Tolise* deed de arbeidende wiedmessen schrikken. Als *Tolise* er niet was geweest, zouden de menschen niet behoeven te arbeiden.

Zoo ook een keer [ondervonden] menschen die mais hadden geplukt (afgehakt), de draagmand was boordevol met mais, en zij ging alleen loopen, er waren geene menschen. Toen de draagmand een eindje had geloopen, de menschen zagen ze zelfs niet, daar kwam er iemand haar achterna, en daar was het *Tolise* die haar deed schrikken, aldus zeide ze: „Hoe heb ik het nu! eerst nu is het dat ik eene draagmand alleen zie loopen, zonder menschen. De draagmand viel daar neer. Wij menschen zouden niet voortdurend moeten dragen, als het niet *Tolise* was geweest, die de alleen loopende draagmand had doen schrikken.

Precies zoo de water-bamboe, hij liep slechts alleen naar het water, ging zich daar laten vallen en keerde vervolgens weer terug. Maar daar deed *Tolise* hem schrikken.

AANTEEKENINGEN.

Pongkana „zijn begin, oorsprong, oorzaak." *Mepongka* „beginnen"; *pongka toeka'* „begin, ondereind van eene trap of ladder."

Moholia' „landbouwwerk doen."

Sengko „wiedmes."

Mopoponana „op eene rij leggen."

Bei ana'! uitroep van verwondering in de bet. van „hoe heb ik het nu!"

Metoentoengi'i „ie. achterna komen." Vgl. ook *metoetoeha* „ie. achterop gaan" en *toetoe* gezegd van kinderen die in groei achterbleven.

Het achtervoegsel *i* wordt in het Bada'sch dikwijls achtergevoegd zonder tusschenklank, doch ook wel met de tusschenklanken *k, ng, h* en *s*, waardoor dus de laatste lettergreep *ki, ngi, hi* of *si* wordt. De tusschenklanken zijn zonder twijfel weleens de bewaard gebleven sluitmedeklinkers van den stam, maar meestentijds is dit niet het geval.

Voorbeelden van achtervoeging der *i* zonder tusschenklank: *mopatawai* „uitlachen"; *molila'i* „belikken"; *mohopa'i* „beblaren met gekauwde medicijnen"; moria'i „beweenen"; *mopatoeroei* „beslapen"; *mokatoro'i* „bewonen"; *mampesoea'i* „iets binnengaan"; *mooerei* „helpen"; *napebanga'i* „hij schuilde er onder".

Voorbeelden van *-ki: moboereki* „inzouten"; *mohoengkoeki* „omsingelen"; *mobohoki* „doorhakken"; *mobeboeki* „uittrekken"; *modongkoki* „beliegen"; *meloemboeki* „de grenzen overschrijden"; *moboetoeki* „beslissen"; *mobiniki* „uitspreiden"; *modakiki* „benaderen."

Voorbeelden van *-ngi: moari'ingi* „van *ari'i* (palen onder 't huis) voorzien"; *mowo'oengi* „nieuw maken"; *mopakaro'angi* „goed maken"; *mobabehingi* „herstellen, in orde maken"; *mopahawangi* „vervangen"; *modaringi* „zwaar maken."

In sommige vormen met *-ngi* hebben we in de eind *-i* den klinker te zien, die den oorspronkelijken sluiter moet hoorbaar maken. Het is echter zeker, dat de To Bada' ook in deze gevallen *i* als suffix beschouwen. Voorbeelden zijn: *mantolelingi* (Mal. *kĕliling*) „omringen"; *mantimbangi* (Mal. *timbang)* „overwegen"; *mopilolongi* (Tontemb. *loeloen*) „oprollen"; *mobobongi* (Mal. *boeboeng*) „overdekken"; *mampeisangi* (Boeg.) *isĕng*) „leeren."

In *metoentoengi'i* „ie. achterna komen" van den stam *toentoengi*, Boeg. *toe'ntoeng,* wordt de lettergreep *-ngi* nog geheel gevoeld als ontstaan door het klinkend maken van den oorspr. sluiter *ng,* daar men hier nogeens het suffix-*i* heeft achtergevoegd.

Voorbeelden van *-hi: mooempahi* „afvegen"; *motetehi* „leiding geven";

motimamahi „in orde brengen, verzorgen"; *moḷoemaohi* „beloopen"; *motinoedoehi* „bespuwen."

In *mopakaḷadoehingi* „uitdiepen" van *kaḷadoe* „diep" zijn 2 praefixen -*i* op te merken. Men zou ze in omgekeerde volgorde verwachten, dus: *ladoengihi,* daar *ladoe* ontstaan is uit *ladoeng* (Mal. id.) en dus in het Bada'sch den vorm *ladoengi* kan gehad hebben, waarachter dan -*hi* als achtervoegsel zou kunnen gevoegd zijn.

Voorbeelden van -*si* zijn er weinig. Ons zijn slechts bekend *motawoeësi* „beblazen om te medicineeren" en *meboeaḷosi* „overspel bedrijven".

Mengkandawo' „zich naar beneden werpen". Het samengestelde voorv. *meka-* of *mengka-* heeft de bet. van „met zichzelf doen wat het grondwoord aanduidt." Deze vormen zijn te beschouwen als abstracta gevormd met *ka,* die dus de handeling als een „geval" voorstellen en het voorv. *me-*, dat hier reflexieve kracht heeft. *Meka-* of *mengka-* is dus: zich in het geval brengen, dat door het grondwoord wordt aangeduid. Voorbeelden: *mengkaroo* „een toestand van rust *(karoo)* zoeken, blijven staan, ophouden"; *mengkabatoe* „zich in een toestand van een steen *(kabatoe)* brengen, zich als een steen houden, zwijgen"; *mengkaḷoḷi* „zich heen en weer rollen"; *mengka'awi* „zich op ie. armen zetten"; *mengkanangko* „zich licht maken"; *mengkaiwoi* „zich vernederen"; *mengkanii'* „zich stil houden, zwijgen."

XXVI. Waarom ons leven vergankelijk is.
(Napoe'sch verhaal.)

Nadat Ała Tała de menschen had geschapen, vroeg hij hun: „Hoe zal jullie leven zijn, als een steen? Dan zult jullie weliswaar in de aarde wonen, maar onsterfelijk zijn." Zij antwoordden: „Dat niet!" „Wat dan, gelijk eene slang, die telkens haar huid aflegt en weer verjongd te voorschijn komt? Maar dan moeten jullie telkenmale jullie huid in de rijstschuur brengen; dat zullen dan jullie kinderen worden." „Neen, ook dat wenschen we niet; het zou ons teveel vermoeien." Wat dan, gelijk een pisangstruik, die wel telkens wordt afgehouwen, maar ook steeds nieuwe loten schiet?" Toen antwoordden onze voorouders: „Ja, dàt wenschen we!" Van dat oogenblik af aan is ons leven gelijk een pisangstruik, vergankelijk van aard.

XXVII. Hoe de dood in de wereld kwam.
(Leboni'sch verhaal.)

Toen één van de 2 vrouwen, die door *Ala Tala* waren geschapen, een zoon had ter wereld gebracht, duurde het niet lang of ook de andere vrouw beviel van eene meisje.

Na geruimen tijd werd de eerste vrouw weer zwanger en toen de barenstijd daar was, sneed de man haar buik open om haar pijn te besparen. De vrouw stierf echter. De man wachtte en wachtte, maar de vrouw bleef liggen, ze stond niet meer op.

Vervolgens vroeg hij de dochter van zijn kameraad tot vrouw. Deze echter zeide: „Ik geef mijne dochter niet, anders mishandel je haar ook." Hij echter antwoordde: „Als je ze mij geeft zal ik een bruidschat betalen en je naam voortaan niet meer noemen." Toen stemde de vader van het meisje toe [1]).

Ala Tala echter, ziende dat zijne eerste vrouw dood was, vroeg: „Waar is je vrouw?" Hij antwoordde: „Ik sneed haar den buik open en ze stierf." *Ala Tala* antwoordde: „Gij blijkt niet lang te willen leven, daarom zal voortaan het leven des menschen kort zijn." Daarom sterven alle menschen.

1) Dit verhaal heeft blijkbaar ook ten doel te verklaren, waarom men den naam van zijn schoonouders niet mag noemen, het *mopenganti'i*.

XXVIII. Waarom de menschen voorgoed sterven.

(Bada'sch verhaal.)

Toen voor 't eerst een mensch gestorven was, wikkelde men het lijk in en legde het op de slaapplaats. Daarna zong men het lijk aldus toe: „Sterf gedurende één maand, sterf gedurende één maand." Toen kwam *Tolise* en vroeg: „Wat zingen jullie toch? wat zingen jullie toch?" „Wij zingen: „Sterf gedurende één maand, sterf gedurende één maand."". *Tolise* antwoordde: „Neen, voorgoed zult ge sterven, voorgoed zult ge sterven!" Zoo komt het, dat de menschen na hun dood niet meer levend worden.

XXIX. Pongkana hane'i mengkape' lindo'nda tomatoe'a.

(Bada'sch verhaal.)

Na'ana' de'e laloeta: Toina tohintalioewe' rodoedoeanda, matemi inaana iti anake hai amana. Bo mahae-hae toina iti, hampale meloehe, mewali womi hangko ana ntawine to katoina eberno'i, bopi ara baga'na. Kaindo'o toria'mi oewe'na, lawi' ti'arapi nahala', hamboea'namo'i lentena. Kaindo'o mamaoe' eberno'i poteria'na anake iti. Ti'arapi rahi howa poteria'na, hane'i nahanga' oewe'na: „Hoeoe! ma'ahi'a i oewe'koe'. Aginami koepoesa' hoele' watangkoe', bona hala' pea'a oewe'koe'. Hane'i mpoe'oemi napoesa', mewali' womi toina. Hangko indi'iti nahala'i oewe'na, nakabaha'mi teria'. Kena boi anake de'e, keti'ara ntoke toina hai toama, meloehoe- loehoe pea watanta'.

VERTALING.

Oorzaak dat het gelaat van oude menschen verschrompelt.

Aldus zegt het verhaal: Er was eene oude vrouw met een kleinkind, met z'n tweeën, de moeder en de vader van dat kind waren gestorven. Het duurde niet lang, daar vervelde die oude vrouw, ze werd weer als eene maagd zij die reeds eene zeer oude vrouw was, zij had geen kiezen meer. Toen huilde haar kleinkind, want het herkende haar niet meer, hare gedaante was anders. Toen was zeer hevig het geween van dat kind. Toen haar geween niet meer erg was, zeide hare grootmoeder: „Hoeoe! 'k heb medelijden met mijn kleinkind. Laat ik maar weer mijn lichaam er in doen, opdat mijn kleinkind mij slechts herkenne." Vervolgens deed zij werkelijk [haar lichaam] er weder in, ze werd weer eene oude vrouw. Eerst toen herkende haar haar kleinkind, het hield op met weenen. Als het niet dit kind was geweest, we zouden geen oude vrouwen en geen oude mannen worden, ons lichaam zou steeds slechts vervellen.

Mengkope' „verschrompelen", vgl. Bar. *kopi* „ingekrompen."
Meloehoe „vervellen, uit zijn huid kruipen," st. *loehoe,* N. *losoe.*
Baga' „kies," Bar. *bagangi; baga' bariri* „verstandskies."
Howa, een groote tempel in Lamba.

XXX.

(Leboni'sch verhaal).

Onder de zeven menschen, die werden geschapen, was er éêne vrouw. Men wilde haar tot vrouw nemen, maar ze weigerde. Toch duurde het niet lang of ze werd zwanger en baarde een meisje. Omdat ze niet wist wie de vader van het kind was, was ze zeer beschaamd en wierp het kind weg in het hooge gras. Toen kwam er een hond, welks pooten zoo dik waren als de kuit van een man, hij ging naar het kind kijken en nam het kind mede naar den ouden man, die de eerste menschen gemaakt had. Als de oude man het kind zag, zeide hij tot den hond: „Neem deze bladeren en reis via *Koelawi* naar *Donggala*. Bij de zee gekomen gebruiken jullie dan ieder een blad als sloep. De hond ging nu op reis en het kind groeide bij den dag. In *Donggala* aangekomen namen ze ieder plaats op een der medegenomen bladeren en voeren naar de overzijde der zee. Het kind werd al grooter en grooter. Zij vestigden zich onder een groote waringin. De hond zeide: „Als wij werkelijk kinderen van vader zijn dan zij er eene woning voor ons tweeën." Het duurde niet lang of ze zagen een groot huis boven op den boom met doorzichtige wanden. Zij klommen op en verbleven aldaar. Voor andere menschen echter was deze woning onzichtbaar.

Na eenigen tijd kwam er iemand visschen dicht bij den boom, doch als hij beet had en den hengel optrok, dan namen de boombewoners den buit. De hengelaar zag het echter niet en evenmin zag hij de woning. Het had zoo al een poosje geduurd en de hengelaar was moe van het hengelen. Daarom stond hij op, keek naar boven, zag echter niets en ging naar zijn huis, om het zijne huisgenooten te vertellen. Zijn meester kwam nu met een geweer. Hij was één van de zeven eerste menschen. Hij wilde op den boom los vuren, daar hij het huis niet zag, maar het kind zeide tot den hond: „Ga zijn oogen uitsteken, opdat hij ons zie. De hond ging naar beneden en stak den vorst de oogen uit en deze zag nu het mooie huis. De vorst zeide nu: „Levend of dood, ik moet dit huis inklimmen!" Het kind echter antwoordde: „Doe dat niet, want de grond is bedekt met faeces." De vorst zeide: „Ik zal toch opklimmen." Bovengekomen zag hij, dat de vloer zeer mooi was en de wanden doorzichtig. Ook ontdekte hij een zeer wit, jong meisje. Hij huwde haar nu en bleef bij haar wonen in het mooie huis. Dit meisje was de eerste Hollandsche. [1])

---

1) Met „Hollandsche" is bedoeld „blanke, lichtgekleurde. De voorouders waren, naar men mij vertelde, groot en blank. Ook beweert men, dat heel lang geleden 2 blanken met kort geknipt haar vergezeld van 2 zwarte vrouwen uit het gebergte in *Bada'* zijn gekomen en vele nakomelingen hadden. Een edelman huwt liefst met het blankste meisje van zijn stam.

Nadat die twee gehuwd waren, kregen ze kinderen en het meisje verzocht terug te mogen keeren naar haar land van afkomst, *Rampi'*. De echtelieden keerden nu met eenigen hunner kinderen naar *Rampi'* terug, de andere kinderen lieten ze achter. In *Rampi'* aangekomen duurde het niet lang of ze kregen weer kinderen. De vrouw stierf echter en liet haar kinderen bij hare moeder achter. Haar man deelde brieven uit aan zijne kinderen, daar hij weer naar zijn land wilde terugkeeren. Hij zeide nu tot zijne kinderen: „Jij brengt dezen brief naar *Palopo,* jij brengt dezen brief naar Donggala en jij blijft hier en bewaar dezen brief." Toen namen ze afscheid. De man nam ook zelf een brief mede. De brief in *Rampi'* echter verbrandde, daar deze al spelende door een kind in het vuur werd geworpen. Zoo ook de andere brieven in *Palopo* en *Donggala.* Gevolg was, dat zij hunne bloedverwantschap vergaten en voortaan elkander doodden. Na eenigen tijd kwamen nu de Hollanders, ze vroegen naar de brieven, maar deze waren verbrand. De brieven hadden ten doel gehad aan te toonen, dat alle menschen broeders waren van af de schepping tot nu toe.

XXXI. De groote vloed.
(Leboni'sch verhaal)

Nadat de eerste menschen waren geschapen en zij uit den tuin verdreven waren, duurde het niet lang of zij hadden zich zeer vermenigvuldigd, maar ook hunne zonden waren zeer veel geworden. Daarom werden zij verdelgd door een grooten vloed. Het water kwam uit de aarde te voorschijn, de zee werd zeer hoog en overstroomde het land, zoodat de geheele aarde onder water was, alleen de top van den berg *Kaliwamba* was nog droog. Twee menschen wisten daarheen te vluchten. Van alle vee en vogels namen ze een paar mede, een mannetje en een wijfje. De overige dieren die naar den berg vluchten werden door hen geslacht en opgegeten. Het water stond boven de aarde 7 dagen en 7 nachten, daarna werd ze weer droog. Die twee menschen kregen kinderen en ook de dieren wierpen weer hun jongen, de vogels begonnen weer eieren te leggen. Van hen stamt af alles wat nu op de aarde leeft.

Zoo ging het ook bij de *To Raa*.

XXXII. Het ledigstroomen der meren.
(Behoa'sch Verhaal).

Heel lang geleden was er een *Pekoerehoea-meer,* dat zich bevond tusschen de tegenwoordige dorpen *Woeasa, Paanto* en den *Tamoengkoe Molo*. Het overige gedeelte van de *Pekoerehoea*-vlakte was toen geen meer.

Zoo was er ook een *Behoa*-meer, dat zich over de geheele tegenwoordige *Behoa*-vlakte uitstrekte. Het was echter minder diep dan dat van *Pekoerehoea*. De lieden, die toen *Behoa* bewoonden hadden zich aan den rand van het meer gevestigd.

Toen gebeurde het op zekeren dag, dat het *Pekoerehoea*-meer een goddelijken gezant zond naar het *Behoa*-meer met de bedoeling hulp te vragen tot het doorbreken van de tegenwoordige bergen *Toewo'* en *Lane*. Het *Pekoerehoea*-meer wilde zich daar een weg tusschen door banen, maar voelde zich hiertoe niet sterk genoeg, daar de bergen zeer hoog waren. Het *Behoa*-meer moest er echter niets van hebben en antwoordde: „Ik zal mijne plaats niet verlaten, het is me hier veel te goed. Laat het *Pekoerehoea*-meer zichzelf maar een weg banen, het heeft water genoeg."

Als het *Pekoerehoea*-meer de boodschap van zijn nabuur ontving besloot het alleen te beproeven er door te komen. Het water begon te golven, de wind stormde aan met groote kracht, al hooger en hooger werden de golven, door de kracht van het water bezweek de eerste uitgang van het meer, zoodat de baan al breeder werd. Het dacht bij zichzelven: „Nu kom ik er zeker door; straks zal het water boven de hoogste toppen rijzen en brokkelen de bergen af. Maar bij de hooge bergen aangekomen, kon het er niet tegen op en stroomde terug tot *Ara*. Daar bleef het een tijdlang staan.

Nu zond het weer goddelijke gezanten naar het *Behoa*-meer met de boodschap: „Het *Pekoerehoea*-meer wacht u thans bij *Ara*. Snel te hulp, want tegen de hooge bergen kan het niet op! Verlaat uw plaats, want de menschen hebben bijna geen plaats om te wonen!" Als nu het *Behoa*-meer deze woorden hoorde, werd het gewillig te helpen. Er kwam beweging in het meer, de stormwind blies de golven hoog op, de uitgang naar *Ara* bezweek en het duurde niet lang of het *Behoa*-meer ontmoette het *Pekoerehoea*-meer bij *Ara*. Toen rezen de wateren tot boven de hoogste bergen, zoodat de bergen afbrokkelden en het water zich baan brak. Van toenaf heette de *Oewai ngKaia Belanta'* [1]). Het eerste gedeelte der rivier noemt men Oewai ngkaia, gedachtig zijnde aan den grooten vloed. Dat er in *Ara* eene groote grasvlakte is, komt doordat het water aldaar zoolang gestaan heeft.

---

1) *Belanta'* bet. „onze watergod" en *Oewai ngKaia* „groote rivier". Waar deze rivier *Bada'* heeft verlaten heet zij *Koro* en stroomt als *Lariang* in zee.

Vervolgens stroomde het water naar *Bada'*, maar stuitte nu weder op den berg *Tolewoenoe*. De meren wilden nu naar hunne vroegere woonplaats terugkeeren, maar dit was te ver en ze waren zeer vermoeid van den strijd. Toen zonden ze hunne goddelijke gezanten naar *Leboni* met het verzoek aan het *Kamali*-meer om te komen helpen. De gezanten vertrokken en brachten het verzoek over, de boodschap er bij voegende, dat wanneer het *Kamali*-meer wilde helpen, zich dan te *Manoewana* met de beide meren te vereenigen. Het *Kamali*-meer bedankte er echter voor, doch toen voor de tweede maal het verzoek kwam begonnen zijne golven tegen de bergen te beuken met ontembare kracht, zoodat een deel der bergen bezweek en een groote waterval ontstond tusschen de bergen *Poetoe* en *Talamati*. Al dien tijd had het water in *Bada'* gestaan, zoodat er na de leegvloeiing niets dan een kale vlakte overbleef. Langzamerhand echter werd het weer met struikgewas bedekt.

Nadat zich nu het *Kamali*-meer met de beide andere meren vereenigd had werd de vloed al grooter en grooter tot aan *Gimpoe* toe. Vandaar uit werden weer goddelijke gezanten naar het *Koelawi*-meer gezonden met het verzoek de verzamelde meren toestemming te willen geven daar door te stroomen. Het *Koelawi*-meer antwoordde: „Wachten jullie daar voorloopig, ik zal eerst onderzoeken waar jullie het makkelijkste door kunnen, want hier zijn de bergen zeer hoog." Dit was maar een voorwendsel van het *Koelawi*-meer, want inderdaad was het een zeer groot meer wat flink hulp had kunnen bieden. Na eenigen tijd berichtte het *Koelawi*-meer: „Het is het beste, dat jullie via *Totolee* gaan, want daar zijn geen hooge bergen." Om hen te helpen beval het *Koelawi*-meer de rivieren *mBewe* en *Haloebala* zich met de drie meren te vereenigen. Maar de *Totolee* was veel hooger dan alle bergen in *Koelawi*.

Na geweldigen strijd tegen de *Totolee* bezweek ook die ten slotte en stroomde het water naar zee. Dicht bij zee gekomen zonden ze weder goddelijke gezanten naar de zee met het verzoek zich in de zee te mogen ontlasten. De zee echter antwoordde: „Geef te kennen aan den vloed, dat dat niet kan; jullie water is te veel." Zoo bleef het water langen tijd daar staan. De meren dachten terug te keeren, maar daarvan kon geen sprake zijn. Om de zee gunstig te stemmen gaf men haar toen *Roembasa* ten geschenke. Nu had de zee verder geen bezwaar meer en liet het water, dat al dien tijd in *Kasoloa* had gestaan, toe in zee te stroomen.

XXXIII. Hoe men aan het vuur is gekomen.
(Bada'sch verhaal).

Heel lang geleden, toen *daoepe'* (colocasia antiq. Schott) nog het eenige voedsel was der menschen [1]), was er ook nog geen vuur.

Op zekeren dag zag *Ala Tala* toen hij een bezoek bij de menschen bracht, dat zij geen vuur hadden. Hij vroeg: „Waar koken jullie toch op?" De menschen antwoordden: „We eten ons voedsel slechts rauw." *Ala Tala* zeide: „Wie wil er met mij mede gaan om vuur te halen?" „Ik," zeide de *tamboli'* (paardenvlieg). Zoo te zien immers heeft de *tamboli'* oogen in den kop, inderdaad echter bedekt zij ze met de vleugels.

In den hemel aangekomen, beval *Ala Tala* dat zij zich de oogen bedekken zou. Zij bedekte de zgn. oogen in den kop, waardoor de werkelijke oogen onder de vleugels vrij kwamen en zij dus kon zien wat *Ala Tala* deed. *Ala Tala* nu nam een vuursteen en een stuk ijzer en sloeg die net zoolang tegen elkaar tot er vuur uit kwam. Dit vuur gaf hij aan de *tamboli'*, die er mee naar de menschen vloog en tevens verklapte hoe *Ala Tala* aan vuur kwam.

---

1) Dat in de oudheid het tegenwoordige hoofdvoedsel der *To Bada'*, de rijst, onbekend was is zeker. Behalve uit de vele verhalen blijkt dit ook daaruit, dat gedurende den rouwtijd geen rijst mag worden gegeten. In *Pekoerehoea* (Napoe) gaat de ziel van een overledene achtereenvolgens in de *pepolo*-boom (waarvan doodkisten worden gemaakt), in de mais, in de Coix lacryma L, in de gierst en tenslotte in de damp. De rijst wordt niet genoemd. In *Bada'* volgt op de gierst nog de rijst. Sommige beweren, dat eertijds de Coix lacryma het hoofdvoedsel zou zijn geweest.

XXXIV. Kakaimba'ana pare.

(Bada'sch verhaal).

Iao ara taoena hadoea to kaḷoma ebe; ka'ia baoeḷana hai parewana. Agaiana hangko rodoea ana'nda, matemohe taoena hamboko iti. Ana'nda paka tomoane, rodoeahe'. Ti'ara mani wo'o raboekoe mampeli' kaloewo'anda, lawi' kekede' manihe'. Baoeḷana amanda hai oepoe[2] parewana naperampa'i pea taoena to kadake. Mewaḷi', meahi-ahi'mi katoewo'nda anake toiloe iti. Hampaka' perami to ti'ara na'aḷa taoena, do'o woehoe' to nakeke amanda. Itimi rakakampai hintaḷiadi iti hanggaḷo-hanggaḷo. Do'o towoetoe mahile-hilemi, agaiana poengkoe, hai bobo' padona potimbaḷi.

Mewaḷi', do'o toadi hangkani mao mampeita woehoe'nda, hampaḷe nahoemba ara taoena pitoe, paka tawinehe'. Kaboetoena indo'o, powia'nda tawine iti ina melei. Agaiana nahanga' do'o toiloe: „Ane maro'a, kodo' wo'o meoḷa' i kamioe". Mehani' tawine iti: „Maro'a! agaiana inia' nahoho'i inaomoe, lawi' ti'arako kiwawai, hai ti'arako wo'o kikonto." Mewaḷi', meleimohe tawine iti, meoḷa'mi wo'o toiloe raporanga. Raranda mao i langi' mengkahe'he i mporagia. Pitoe wenginda i rara, hane'ihe teboea' i langi'. Kateboea'nda indorea lioe[2] ti'arapohe naita ranganda, lawi' woeḷimi pekirina. Mahae-hae, naita itanga' wanoea ara to rapoeai, mewanta' ebe kamabada'na, pasanga'na: „Itimi boeḷawa to ka'ia." Do'o hane'i'i mao nadakiki napeita, nahoemba ara poeë'na mokampai. Kaboetoena, lioe[2] napekoene', nahanga': „Kaioemba pasoemba'ami boeḷawa to honde'e kahanda'na?" Mehani' poeë'na: „Noehanga' boeḷawa dode'e to koepoeai?" Mekoene' womi taoena iti: „Apa ntoi?" Nahanga' poeë'na: „Paree dode'e! woea'na hahi to maro'a ebe ra'ande'." Nahanga' womi taoena iti: „O, ra'ande' ia dode'e! Hondo'o apa kamaro'ana?" Mehani' poeë'na: „Sanggena pa'ande' iwongko tampo', pare to ti'ara rakahiwongkoi kamaro'ana." Do'o hane'i'i nahanga' taoena to hangko boetoe iti: „Ane maro'a, koeperapi' hantede', bona mao wo'o koehoe'a indowei' iwongko tampo'." Mehani' poeë'na pare iti: „Kalaa-laa' ko', ti'ara ebe kipewe'i de'e pa'ande'ki to i langi ina mao iwongko tampo'! Ane noeande' pea inde'e, ti'ara moapa, agaiana ane ina noewawa, ti'ara ebe kana." Oepoe moḷaḷoeta hondo'o, na'aḷa mai ande'a, nawe'i to hangko boetoe iti, bona napehadingi'i kamaro'ana. Oepoe na'ande', nahadi mpoe'oemi kamaro'ana ebe. Ina naperapi' mao nahoe'a, ti'ara rawe'i poeë'na. Do'o hane'i'i nepeli'mi akaḷa' ina mobainai, agaiana ti'ara pambawa'ana. Kaindo'o nahoembami akaḷa'na, ina nakaḷimoemoe.

Lantoe'nami poeë'na pare moḷoeḷoemao mowoera dena, lawi' dena itimi toeka manoe'nda toilangi, nakakoe'mi hangka' do'o pare to rapoeai, nakaḷimoemoe i ngangana. Oepoe iti, meloempa'mi, melangka, lioe[2] mao mesoea' i baḷo' pesoea'anda inina.

Pasoeḷe'na poeë'na kamowoera dena, nahoemba parena motanda'ami pokakoe'ana taoena to inina. Do'o hane'i'i melangka wo'o natoetoeha. Ti'ara mani karao' pendaḷoena i mporagia, naḷambi'mi do'o poeë'na pare to nabainai. Kanaḷambi'na, lioe[2] nahaka', naboesa-boesa indo'o i mporagia, hane'i bela' padona do'o tobaina, lawi' baha' boe'oena mporagia. Kaindo'o napeli'mi pare to nawawa, hampaḷe nahoemba i ngangana moto! Kanahoembana lioe[2] na'aḷa, ti'arapi napewe'i na'aḷa do'o to mobainai.

Ina meleimi do'o poeë' pare, nahanga' iti taoena to napahai: „Ane maro'a, kodo' aginami meoḷa'mo nai' i'io, kehapi mao ntomo noepohawi', lawi de'e[2] ti'arapi koeḷaḷoe masoeḷe' no'oe, mahaimi bitingkoe'." Mehani' toilangi iti: „Ane hondo'o, maro'a wo'o, agaiana bopo'i noehoeḷe-hoeḷe' paka mobainai parengki'." Do'o hane'i naporangami nai! masoeḷe'. Kaboetoena indorea, mamaoe'mi kamahaina padona, do'o tonabela'ina mporagia.

Karoo-roona indo'o, ti'arapi rapaḷioe mobago' ntani'na, paka mokampai perami pare.

Mahae-hae, nahadi ina baka'mi tomahaina, napepekiri: „Ane masoeḷe'a no'oe ti'ara raisa, hangaa-ngaa ratoetoeha pea'-a." Hane'i nahanga' womi': „Todahi! koepoeha'i de'e pare hantanga' i baḷo'na tomahaingkoe', bona koepesabi' maro'a-roa." Kaindo'o nakakoe' womi pare hangkakoe', napoeha' i balo' tomahaina. Oepoe iti, mesabi'mi maroa'-ro'a, ina masoeḷe'. Mehani' poeë' tambi: „Maro'a ane ina masoele'moko', agaiana kiparesa' sieroe woḷe' ara moto pare to noeboeni-boeni ina noewawa." Nahanga' taoena iti: „Io, maro'a, nipeitami ba arai de'e koewawa. Lawi' de'e[2] langa'mo wo'o ina manggaḷa-nggaḷa, lawi' maparimi koehadi ti'ara baka'." „Mehani' poeë' tambi: „Ane hondo'o poḷaḷoetamoe, manontomi i laḷoengki', kati'aramoepo'i ina manggaḷa de'e parengki'." Oepoe moḷaḷoeta hondo'o, meleimi taoena iti; ti'ara raisa kadona ntoi i balo' tomahaina napoeha'. Mewaḷi', kaboetoena iwongko tampo', lioe[2] napohoḷia'na, hane'i nahoe'a.

Kapewaḷi'na pare iwongko tampo', ti'arapi mewaḷi pare indorea i langi'. Kaindo'o nahanga' poeë'na pare i langi': „Agina koehoeo' de'e dena mao iwongko tampo', mampeita woḷe' arami pare indowei." Doi hane'i nahoe'o dena mai mampeita pare iwongko tampo'. Kaboetoena inde'e, nahoemba pare tanga'-nami mowoea'. Hane'i mampepo'ami dena ma'ande' pare. Pasoeḷe'na nai', napehanga'a, ti'ara ara pare iwongko tampo'. Agaiana tongawa'mi i tilo'na kaoepoe-nami ma'ande' pare, lawi' boelami hinte hoḷe'na. Nahanga' poeë'na: Ti'ara koepoinaḷai pongkora'moe, lawi' iti tongawa'mi'." Nahanga' dena: „Ane hondo'o, nihoe'o, womi no'oe hadoea, mao mampeita." Nahanga' poeë'na: „Ane hondo'o, agina maomo komi no'oe hai tekoeri'. Ane arami pare, io napapatemoko tekoeri'. Hai ane ti'ara mani'i ara pare, tekoeri' noepapatemi'." Oepoe mongkora' hondo'o, meleimohe tekoeri' hai dena mai mampeita pare. Rahoemba ara mpoe'oemi pare iwongko tampo'. Kaindo'o mohieromohe tekoeri' hai dena. Ranangi dena, lawi' ia poeë saḷa'. Raime' tamboḷona, agaiana be'ana pea tekolika mao i toendoe'na. Do'o pongkana hane'i'i be'a dena i toendoe'na moto.

VERTALING.

Van waar de rijst [1]).

Vroeger was er een mensch die zeer rijk was; veel waren zijne buffels en goederen. Maar ze hadden nog pas twee kinderen, toen stierf dat echtpaar. Hunne kinderen waren alleen jongens, twee waren het. Zij konden ook nog niet hun levensonderhoud zoeken, want ze waren nog klein. De buffels van hun vader en al zijne goederen namen slechte menschen slechts in beslag. Dus, het leven van die weezen was ellendig. Eén ding was er nog slechts, dat de menschen niet haalden, dat was de vischvijver, dien hun vader gegraven had. Dien was het, dien de gebroeders dag aan dag bewaakten. De oudste was al wat groot, maar had een vergroeiden voet, en beide hielen met gaten.

Dus ging de jongste op eene keer kijken naar hun vischvijver, en daar vond hij 7 menschen, 't waren allemaal vrouwen. Toen hij daar aankwam, maakten die vrouwen aanstalten om te vertrekken. Maar die wees zeide: „Als 't goed is, dan volg ik jullie ook." Die vrouwen antwoordden: „Dat is goed, maar heb er geen spijt van, want we nemen je niet mede, en we verbieden het je ook niet." Dus vertrokken die vrouwen, de wees volgde ook, zij vergezelden hem. Op hun weg naar den hemel klommen zij langs den regenboog. Zeven nachten waren ze onderweg, vervolgens bereikten zij den hemel. Met dat ze daar aankwamen, zag hun kameraad ze ineens niet meer, want zijne gedachten waren verward. Na eenigen tijd zag hij midden in 't dorp iets, dat in de zon gedroogd werd, zijn geelheid blonk zeer, hij zeide: „Dat is eene massa goud." Daarom naderde hij het, hij keek, hij zag dat er een eigenaar van was, die er op paste. Aangekomen informeerde hij direct, hij zeide: „Waar is jullie vindplaats van eene hoeveelheid goud als dit?" De eigenaar er van antwoordde: „Noem je dit goud hetgeen ik droog?" Die mensch vroeg weer: „Wat is het dan?" De eigenaar er van zeide. „Dit is rijst! vruchten van een gewas, die zeer goed zijn om te worden gegeten." Die mensch zeide weer: „O, wordt dat gegeten! Als wat is zijn lekkerheid (goedheid)?" De eigenaar er van antwoordde: „Van al 't eten op de aarde, is het de rijst wier lekkerheid (goedheid) door niets wordt overtroffen." Daarom zeide die mensch, die pas was aangekomen: „Als 't goed is, vraag ik een weinig, opdat ik het ook daar

---

1) Het hiervolgend verhaal is ook te vinden in de Tontemboansche teksten van Schware blz. 342—348 van de vertaling. Aldaar wordt verteld, dat Toemilĕng naar den hemel gaat om rijst te stelen, die hij den eersten keer in zijne haren verborg. Ze wordt daar door de hemelingen ontdekt. Den tweeden keer echter gelukt de diefstal, daar Toemilĕng de korrels heeft verborgen in kerven, die hij in het eelt zijner voeten had gemaakt.

Het verhaal omtrent het in den nek schieten van den krop van den rijstvogel, zooals het bij de Bare'e-sprekers wordt verteld, vindt men in Bar. Tor. II, blz. 257.

beneden op de aarde ga planten." De eigenaar van die rijst antwoordde: „Maak dat je weg komt, we staan niet toe dat dit ons eten naar de aarde gaat! Als je het slechts hier eet, dat geeft niet, maar als je het wilt brengen, komt dat heelemaal niet te pas." Klaar met aldus te spreken, haalde hij eten, gaf het aan den pas aangekomene, opdat hij zijn smakelijkheid (goedheid) zou proeven. Toen hij het opgegeten had, voelde hij terdege de zeer-smakelijkheid er van. Hij zou wel willen vragen het te mogen gaan planten, maar de eigenaars er van gaven het niet. Daarom zocht hij een weg (list) om het te vervoeren, maar hij had niets om 't in te vervoeren. Toen vond hij zijn list, hij zou het in den mond nemen.

Terwijl de eigenaar van de rijst heen en weer liep om rijstvogeltjes te verjagen der hemelingen, want de rijstvogeltjes zijn als 't ware de kippen, schepte hij vlug een handvol van de rijst, die gedroogd werd, hij nam ze in zijn mond. Daarmede klaar, nam hij een sprong, liep hard weg, ging direct in het gat waardoor zij kort geleden waren binnengekomen.

Bij den terugkeer van den eigenaar er van van 't rijstvogeltjes verjagen, vond hij zijne rijst de kenteekenen vertoonen van het weggrijpen door dien mensch van zooeven. Daarom liep hij hard hem achterop. Hij was nog niet ver langs den regenboog afgedaald, toen hem de eigenaar vond van de rijst, die hij had gestolen. Met dat hij hem vond, greep hij hem direct, hij deed hem daar eenige malen neerkomen op den regenboog, vervolgens werden de hielen van dien dief gewond, want hij kwam tegen de beenderen [1]) van den regenboog aan. Daarna zocht hij de rijst die de ander meenam, daar vond hij ze in zijn mònd! Met dat hij ze vond, nam hij ze direct, hij stond niet meer toe dat hij, die ze gestolen had, ze nam.

Die eigenaar van de rijst zou weggaan, toen die mensch dien hij pijn gedaan had zeide: „Als 't goed is, welnu dan volg ik u naar boven, al ga ik maar opdat ge mij als slaaf kunt gebruiken, want nu kan ik niet meer terugkeeren naar beneden, mijn voeten doen pijn." De hemeling antwoordde: „Als 't zoo is, dan is 't ook goed, maar herhaal het niet meer om steeds onze rijst te stelen!" Vervolgens vergezelde hij hem naar boven bij 't terugkeeren. Toen hij boven was aangekomen, deden zijne hielen erg pijn, daar waar de regenboog ze verwond had.

Gedurende zijn verblijf aldaar, werd het hem niet toegestaan ander werk te doen, dan alleen slechts op de rijst te passen.

Na eenigen tijd voelde hij dat zijne ziekte beter zou worden, hij dacht: „Als ik naar beneden terugkeer, en zij weten het niet, in ieder geval komt men mij dan achterna." Vervolgens zeide hij weer: „Laat maar! ik doe van deze rijst een deel in de gaten van mijne wonden, opdat ik behoorlijk verlof vraag." Toen schepte hij weer een handvol, deed dien in de gaten van zijne wonden.

---

1) Zie boven bij hetgeen werd opgemerkt omtrent den regenboog.

Toen dat klaar was, ging hij behoorlijk verlof vragen om heen te gaan. De huisheer antwoordde: „'t Is goed als je terugkeert, maar we zullen eerst onderzoeken of er soms toch rijst is, die je verstopt om mee te nemen." Die mensch zeide: „Ja, dat is goed, kijk maar of er iets is dat ik meeneem. Want nu ben ik toch ook bang om wat te halen, want ik voel 't moeilijk niet gezond te zijn." De huisheer antwoordde: „Als alzoo je woorden zijn, dan is het duidelijk in ons hart, dat je deze onze rijst niet meer zult meenemen. Klaar met alzoo te spreken, ging die mensch weg; zij wisten niet, dat hij ze toch in de gaten van zijne wonden had gestopt. Dus, aangekomen op de aarde, ging hij direct een akker aanleggen vervolgens plantte hij ze.

Toen de rijst op de aarde lukte, lukte de rijst niet meer daarboven in den hemel [1]). Toen zeide de eigenaar van de rijst in den hemel: „Welnu ik zend dit rijstvogeltje naar de aarde, om te kijken of er soms rijst daar beneden is." Daarom zond hij toen een rijstvogeltje naar de aarde. Hier aangekomen vond het de rijst vruchtdragende. Vervolgens begon het rijstvogeltje rijst te eten. Bij zijn terugkeer naar boven zeide hij hen, dat er geen rijst op de aarde was. Maar 't was zichtbaar aan zijn snavel, dat het rijst gegeten had, want hij was wit tot aan de hoeken toe. Zijn heer zeide: „Ik geloof je woorden niet, want dat is zichtbaar." Het rijstvogeltje zeide: „Als 't zoo is, sturen jullie dan weer een naar beneden om te gaan kijken." Zijn heer zeide: „Als 't zoo is, welnu ga jij dan en de *tekoeri'*. Als er rijst is, dan maakt de tekoeri' jou dood. En als er nog geen rijst is, dan maak jij de *tekoeri'* dood." Klaar met alzoo te spreken, vertrokken de *tekoeri'* en het het rijstvogeltje om naar de rijst te gaan zien. Zij vonden, dat er inderdaad rijst op de aarde was. Toen zochten de *tekoeri'* en het rijstvogeltje ruzie. Het rijstvogeltje werd overwonnen, want het was schuldig. Zijn keel werd stijf geknepen, maar slechts zijn krop draaide naar zijn nek toe. Dat is de oorsprong (oorzaak), waarom de krop van het rijstvogeltje in zijn nek zit.

---

1) De levenskracht van de rijst was weggenomen.

AANTEEKENINGEN.

Mamperampa'i „in beslag nemen," st. *rampa.*

Poengkoe „verdraaid, omgedraaid, vergroeid."

Bobo' „eene ziekte waarbij men gaten in den hiel krijgt." Vgl. Parig. *bobo* „een uitgeholde kokosnoot."

Powia'nda tawine iti ina melei „die vrouwen hun doen (was of) ze zouden vertrekken."

Kalaa-laa'ko', zooveel als „maak dat je weg komt". lett. „dat je uit moge drogen." *Malaa'* wordt gezegd van mais, die pas gedroogd is in de zon.

Rakahiwongko „overtroffen."

Nakalimoemoe „hij nam het in den mond."

Lantoena „terwijl, onderwijl", st. *lantoe,* welke in 't Bare'e beteekent „wachten op."

Manoe'nda „hun kippen." Bedoeld is „hunne huisdieren", de vogels die zij er op na houden, uitsturen en terugroepen kunnen.

Nakakoe' „hij schept met de hand, hij neemt een handvol *(hangkakoe')*."

Pado „hiel."

Mopahai „iets of iemand pijn doen." *Mahai* „pijnlijk", ook „ziek"; *motomahai* „met ziektestof behept, iets schelen"; *ketomahai* „puisterig, pukkelig, zweertjes hebben of wondjes."

Todahi „laat maar gaan." *Mampatodahi* „iets of iemand laten begaan, aan zichzelf overlaten."

Mesabi' „verlof vragen tot iets."

Tekoeri', Koelaw. *dekoera,* Bar. *djekoeli,* Nap. *dikoli.* Zie ook Bar. Tor. II, pag. 269.

Tilo' „snavel". *Mantilo'* „pikken."

Hole' „mondhoek."

Raime' „geworgd", st. *ime',* vgl. Tontemb. *imĕk* „stevig, solied."

Een ander verhaal vertelt, dat na den twist met *Woeali* (zie Verhaal No. XX) Ala Tala twee paar menschen op aarde zette en to *Woeali* zeide: „Laat deze menschen geheel aan hun lot over. Ze mogen zeven dagen lang raad ontvangen, noch van mij, noch van jou. Geef ze ook niet te eten." Gedurende die zeven dagen aten de menschen niets dan casave, pisangstam en bladgroenten. Toen *Woeali* echter zag, dat de menschen mager werden, gaf hij hun rijst te eten. Bij zijn terugkeer was *Ala Tala* daarover zeer toornig. *Woeali* echter verontschuldigde zich door te wijzen op den ellendigen toestand waarin de menschen verkeerden, vóór zij rijst van hem hadden ontvangen.

Ook vertelt men, dat een jager, op jacht zijnde, boven op een waringin zeven rijsthalmen ontdekte, doch het nut er van wist hij niet. Des nachts echter deelde hem *Ala Tala* en *Boeriro'* mede, dat die rijst voortaan het voedsel der menschen zou zijn. Hij moest de rijst alleen maar uitplanten. De jager deed toen zooals hem werd gezegd.

De rijst was al hoog, droeg echter nog geen vrucht, toen hem in een droom werd gezegd zeven rijstbladeren te koken. Die rijstbladeren werden onder 't koken mooie witte rijst. Hij vond ze erg lekker en kookte nu iederen dag rijstbladeren, totdat *Totelo'* de rijst deed schrikken. Van toen af moest de rijst rijp zijn alvorens men ze kon eten. Daarom beval *Ala Tala* ieder jaar opnieuw een rijstveld te bewerken, doch eerst te *mopalala* [1]).

---

1) Het *Mopalala* heeft ten doel een zegen te vragen over den aan te vangen arbeid. De leider van deze adat handeling gaat op een hakmes staan, houdt een offer in de hand en bidt: „O, *Boeriro'*, luister naar hetgeen ik zeg: Als gij op uw rug ligt, ga dan op uw buik liggen om naar mij te luisteren. Zoo ook gij, wiens schedel ik betreed, als gij op uw buik ligt, ga dan op uw rug liggen opdat gij luistert naar hetgeen ik zeg. O, *Ala Tala*, ik vraag uw liefde, uw faeces eet ik, uw urine drink ik, opdat gij mij niet alleen den bolster geeft, maar ook zijn inhoud. Ik vraag zijn levensgeest, verberg dien niet steeds; de levensgeest van de boonen, de uitspruitsels van de pompoenen, alles dat wij planten doe het wel gelukken, opdat wij ons goed voelen".

XXXV. Kaioemba karaisa' ana taoena Molida'.
(Bada'sch verhaal).

Kanawe'ina mai toama i langi' pare i toidoenia, rapobondea pea i kakaoe, ti'ara mani raisa molida'.

Agaiana, mewali' hanggalo, arahe taoena mohalaloe pitoehe', paka tawine. Ara wo'o halaloenda toëloe, meahi-ahi' ebe katoewo'na, tawine wo'o. Halaloenda iti, ti'ara rahaileki, paka rapopeahi-ahi' pea, rapesasoei biri'nda, oepoe² dakenda raoempaha i watana. Hawe' merapi' to na'ande', rawe'i pea awa pare. Hawe' pewaroe'na, ti'arapi motoaka, mebela-belamo'i. Kaindo'o meleimi ia mao toro' i tambi to hoa, hai mageromi wo'o.

Katoro'ana indo'o, ane mearo mepoelo, naita arami ande'a to hangko leha', hane'i na'ande'. Hele ebe laloena, lawi' ti'ara naisa ba kaioemba mai ande'a do'o. Hopo'mi pitoe wengina, hondo'o maomi ia modoo-doo', ti'ara mahae, nahoemba pare pitoe po'ana. Kanahoembana do'o, lioe² napakabaa toa'na. I poelo²na pare iti mao napeita. Mao napeita hangkani, terarangi womi kahanda'na. I kani²na mao napeita, paka terarangi pea bondena.

Ti'ara mahae, maomi hangkani, napeita mowoea'mi'. Do'o hane'i nahanga': „Ti'ara ebe ina koelaloe mobabebi pangka morone. Mearo mepoelo, napeita arami pangkana. Ti'ara mahae, maremi parena, do'o hane'i nahanga': „Ti'ara ebe ina oepoe koepepare de'e parengkoe', lawi' handa' gaga. Maomi napeita hangkani, nahoemba oepoemi rapepare, hai arami wo'o boeho'na to mahile. Arami i boeho' oepoe² pare, ara womi tambi to mahile ebe hai manoba'. Kawalina do'o tambi, hele womi laloena, do'o toëloe, lawi' ti'ara naisa pongkana to mampopewali' oepoe² to naita do'o.

Ti'ara mahae, boetoemi de'e tomoane mai i ia. Kaboetoena tomoane iti, nahanga': „Meahi-ahi' ebeko', rapopeahi-ahi' halaloemoe. Hai kodo'mo' i dode'e to ma'ahi' i io, hane'iko koepopa'ande'. Hai de'e wo'o lida' to koebabehiako', lawi' lida' pewali'ana pare." Wole' taoena iti Boeriro' moto. Do'o hane'i nahanga' Boeriro': „De'e² kita mohambokomo'i. Mehani' do'o toëloe: „Meahi' mberoko morewoe kodo to bokomo'i watangkoe rababehi halaloengkoe'. Mehani' Boeriro': „Ane iti, kodo' mo'i mangisa. Ane moitambike', to kai langi' pea mai mampoitambike'." Ti'ara mahae, moitambi mpoe'oemohe', to kai langi' pea mamposoesa' ihe'.

Ti'ara mahae, ti'arapi mewali' parena taoena to pitoe do'o i kakaoe, marimimohe'. Tanga'nda hondo'o, moloeloemaomohe', hane'i rahoemba toëloe toro'mi i tambi to manoba' hai handa' wo'o pa'ande'na. Ti'arapohe bai' mampeita toëloe, lawi' hondo'o perami pewaroe'na toe'ana. Do'o hane'i merapi'mohe napohawi' toëloe, bona rapa'ande' peahe'. Agaiana nahanga' toëloe: „Ti'ara'a maoe niperapi' i to niande', lawi' kodo' topeahi-ahi' moto katoewo'koe'." Ti'-

arapohe maoe melei kaindo'o. Do'o hane'i nahanga' Boeriro': „Noepoka'ahi'he haḷaḷoemoe, kehapi' rapopeahi-ahi'ko iao." Kaindo'o, mengoa' peramohe' i toëloe, iami rapengkoroe'i.

Hane'i mikaindo'o moḷida'mi taoena, lawi' manggaḷahe pandiri' kai to nababehi Boeriro'.

Mahaemi kaṭoro'anda iwongko doenia, raisa wo'o taoena molida', hane'i nawawami Boeriro' do'o tawinena maomohe toto' i langi'.

VERTALING.

Vanwaar de menschen weten natte rijstvelden aan te leggen.

Toen de oude man in den hemel rijst gaf aan de wereldbewoners, legden zij daarvoor alleen akkers aan in het bosch, ze wisten nog geen natte rijstvelden aan te leggen [1]).

Maar, op zekeren dag waren er 7 bloedverwanten (zusters), 't waren allemaal vrouwen. Er was ook nog eene bloedverwante eene wees, haar leven was zeer ellendig, 't was ook eene vrouw. Die zuster van hen, zij keken er niet naar om, zij mishandelden haar voortdurend, zij besnoten haar, al hunne vuiligheid smeerden ze aan haar lichaam. Zelfs als ze iets vroeg te eten, gaven ze haar slechts kaf van rijst. Zelfs haar kleeren waren niet goed meer, naakt was ze. Toen ging ze weg en ging wonen in een leeg huis, en 't was ook vervallen.

Terwijl ze daar woonde, als ze vroeg opstond, zag ze eten, dat pas klaar was, vervolgens at ze het. Haar hart was zeer verwonderd, want ze wist niet vanwaar dat eten kwam. Na afloop van 7 nachten, ging ze om zoo te zeggen wandelen, het duurde niet lang of ze vond 7 rijstplanten. Toen ze die vond maakte ze direct rondom schoon. Iederen morgen ging ze naar die rijst kijken. Als ze weer een keer ging kijken, was de hoeveelheid weer vermeerderd. Telkenmale ging ze kijken, steeds maar was haar tuin vermeerderd.

Het duurde niet lang, ze ging (weer) een keer, en zag (dat de rijst) al vrucht droeg. Daarom zeide ze: „Ik zal in geen geval een vlonder kunnen maken om rijstvogeltjes te verjagen. 's Morgens vroeg opstaande, zag zij dat haar vlonder er was. Het duurde niet lang, haar rijst was rijp, daarom zeide zij: „In geen geval krijg ik deze mijn rijst afgeoogst, want zij is te veel. Ze ging (weer) een keer kijken, zij vond ze al afgeoogst, en er was ook een groote rijstschuur voor haar. In de schuur was al de rijst, er was ook weer een huis dat groot was en mooi. Toen dat huis ontstaan was, was haar hart weer verwonderd van die wees, want zij wist niet de oorzaak die dat alles dat zij zag gemaakt had.

Het duurde niet lang of er kwam een man tot haar. Die man aangekomen, zeide: „Je bent zeer ellendig doordat je bloedverwanten je mishandeld hebben. En ik ben het die liefde tot je heb, vervolgens liet ik je eten geven. En deze natte rijsttuin ook die ik voor je gemaakt heb, want van natte rijsttuinen moet men 't hebben. Die mensch echter was *Boeriro'*. Daarom zeide *Boeriro'*:

---

1) De natte rijstbouw schijnt vroeger niet bekend geweest te zijn. In *Bomba* zou men 't eerst getracht hebben dien aan te leggen en daarbij voor 't ploegen paarden hebben gebruikt, hetgeen niet ging. In *Lamboe'*, vanwaar men den sawah-bouw zou geleerd hebben mag tuinrijst niet met sawah-rijst worden vermengd.

„Nu zullen wij trouwen." Die wees antwoordde: „Ellende voor je voor niets om mij te verzorgen die een stinkend (vuil) lichaam heb, hetgeen mij is aangedaan door mijne bloedverwanten." *Boeriro'* antwoordde: „Als het dat is, dat zal ik weten. Als we trouwen, slechts iemand van den hemel zal ons komen trouwen." Het duurde niet lang of ze trouwden werkelijk, hemelingen slechts kwamen hen befeesten.

Het duurde niet lang, of de rijst van die 7 menschen in het bosch lukte niet meer, ze hadden honger. Terwijl het zoo was, gingen ze loopen, vervolgens vonden ze de wees wonen in een mooi huis en veel ook haar eten. Ze durfden niet meer naar de wees te gaan kijken, want ze was slechts als eene adellijke vrouw gekleed. Daarom vroegen ze of de wees hen als slavinnen wilde hebben, opdat ze maar te eten zouden krijgen. Maar de wees zeide: „Ik wil niet hebben dat je mij eten vraagt, want ik heb ook een arm leven." Ze wilden niet meer van daar vertrekken. Daarom zeide *Boeriro'*: „Heb hen lief je bloedverwanten, al is 't ook dat ze jou mishandeld hebben vroeger." Van toen af zagen zij slechts op naar de wees, haar gehoorzaamden ze.

Van dat oogenblik af aan legden de menschen natte rijstvelden aan, want ze namen een voorbeeld aan hetgeen *Boeriro'* deed.

Toen hun woonplaats lang op de wereld was geweest, wisten de menschen ook natte rijstvelden aan te leggen, vervolgens nam *Boeriro'* zijne vrouw mede en gingen ze in den hemel wonen.

AANTEEKENINGEN.

Lida' „nat rijstveld."

Rapesasoei „besnoten worden", st. *sasoe,* N. *tasoe. Mesasoe* „snuiten", eigenl. „uitblazen."

Biri' „snot". *Peoeloea biri'* „snotgeultje."

Raoempaha „afgeveegd aan," st. *oempa* zie bij I.

Ti'arapi motoaka „niet meer goed in orde." *Motoaka* „gezond, sterk, goed in orde" is af te leiden van den stam *toa',* Bar. *toa* „rechtsopstaand, overeind; *toemotoa* „behoorlijk in orde, ordentelijk." Men is geneigd den stam van *motoaka* te vinden in *toa'* „tronk van een omgehakten boom, die is blijven staan." Maar dit is w. s. een ander woord. Vgl. Minah. *toe'a,* Sang. *toeidĕ,* die op een grondvorm *toeĕd* wijzen. Wat *-ka* van *motoaka* betreft, dit is w. s. hetzelfde suffix als dat hetwelk in het Bare'e adjectieven vormt van bijwoorden, bijv.: *ndateka* „hoog" van *ndate* „boven."

Hoa „leeg."

Magero „uit elkaar gevallen, vervallen", vgl. *kero* „losmaken" en *makero* „vervallen van 't gelaat, ontsteld."

Leha' „klaar met 't koken."

Pare pitoe po'ana „zeven stoelen rijst."

Mobabehi „doen, maken", zal wel af te leiden zijn van *babe* „bekijken, toekijken, beschouwen", zoodat *mobabehi* zal bet. „toekijken op." De verwantschap der bet. „kijken" en „doen" wordt aangetoond door het Bar. *woele* „zorgen voor, tot taak hebben", vgl. Minah. *woeleng* „tezamen dragen" en Bar. *pewoele* „bekijken." In Besoa bet. *mobabehi* „koken", lett. toekijken (bij 't koken)".

Morone „op rijstvogeltjes passen", st. *rone,* Boeg. *dongi* „rijstvogel." Het heeft ook ruimer bet. bijv.: *noerone tobaina* i *tambita'* „let op de dieven in ons huis."

Mare „rijp."

Boko „vuil, vervuild."

Morewoe „verzorgen," *momberewoe* „elkaar verzorgen, met elkaar huwen."

Bai' „durven."

Rapengkoroe'i „gehoorzaamd worden". *Mengkoroe'* „gehoorzamen."

Pandiri' „voorbeeld", in 't Bar. ook „vorm, gestalte."

Begin van 't aanleggen van natte rijstvelden.
(Rampi'sch verhaal).

In den beginne legden de menschen noch natte noch droge tuinen aan, want *Ala Tala* zond hen geregeld gestampte rijst.

Op een keer gebeurde het, dat men in de gestampte rijst een ongestampte korrel vond. Men zaaide dien en toen hij begon uit te spruiten zeide *Ala Tala:* „Het blijkt, dat jullie geen eten meer van mij wilt hebben, dan moeten jullie maar een akker aanleggen." Vervolgens zond hij de kwikstaart *(tid'adioe)* om ongestampte rijst aan de menschen te brengen. Maar de kwikstaart was nog pas halverwege toen hij de rijst liet vallen. Bij *Ala Tala* teruggekeerd vroeg *Ala Tala:* „Waar heb je die rijst gebracht?" De kwikstaart antwoordde: „Halverwege liet ik ze vallen." Nu werd *Ala Tala* boos en sloeg den vogel op zijn staart. Van toen af ging zijn staart steeds op en neer.

Vervolgens werd het rijstvogeltje gezonden, maar op aarde gekomen strooide het de rijst uit en pikte ze vervolgens op. Bij *Ala Tala* teruggekeerd vroeg deze: „Wat heb je met de rijst gedaan?" Het rijstvogeltje bekende zijn fout. Toen draaide *Ala Tala* het den nek om, zoodat van dat oogenblik zijn krop zich van achteren bevond.

Daarna zond *Ala Tala* den kwikstaart weer, daar deze zich al verbeterd had. Hij bracht de rijst direct naar de menschen. Toen legden de menschen natte rijstvelden op den berg *Kaliwamba* aan. Maar als de menschen vermeerderden verhuisde een deel naar *Lowa* ten Westen van *Bangko'*.

XXXVI. Pohalaloenda goempata', baba, banibi', poragia, linoe oewai hai baba mpeangi.

(Bada'sch verhaal).

Ara tohampohalaloea pitoehe'. Bago'nda taoena iti alo²na mogahi pea. Hawa'na inaanda hai amanda ti'arahe mampoinalai. Ti'ara ara peingka'anda, mogahi pea rapobago'i.

Mewali hangkani, napohawa'ahe inaanda hai amanda mao moholia', agaiana ti'arahe maoe. Teha'mi inaanda mehoehe', napoto'mi hohi' ande'anda hai tomoanena. Oepoe iti, nawoli iti i biasa pemboliana, bona raisa ana'nahe'.

Ti'ara mahae, boetoe topitoe iti, mai mampeita ande'anda. Raita ara moto indi'iti i bate' pemboliana inaanda. Ra'alami hohi taoena iti, raboengkahi, hampale rapeita gahinda moto napoto' inaanda hai bararana rapohalo'. Kaindo'o wioramohe'. Hane'i nahanga' towoetoe': „Ane meleike mao i tampo' ntani'na, hangaa-ngaa rahoemba peake deona. Iapi maro'a, nipehadingi to koehanga': Ioemba-oemba to nilai iti, nihanga', lawi' pelaiangkoe kodo' de'e ina koehanga'a komi: kodo' mewali' goempata'." Karahadina adinahe polaloetana woetoe'na, hane'i hore² pantandaihe': Nahanga' hadoea: „Kodo' mewali' baba!" Hadoea masanga': „Banibi'!" Hadoea masanga': „Kodo' poragia!" Hadoea masanga': „Kodo' linoe!" Hadoea masanga': „Kodo' oewai!" Hadoea masanga': „Kodo' baba mpeangi!" Nahanga' towoetoe': „Ane poenda'a i kamioe, hangaa-ngaa megoempata' peamo'." Mehani' wo'o adinahe': „Hondo'o wo'o i kai, ane noeita iti sanggena to tahanga-hanga', itimi tanda'na kapoendaki i io." Hane'i mogaa'mohe'.

Boetoemohe inaanda hai amanda kai poholia'anda rapeita ti'arapohe indi'iti. Mewali' napekoene' inaanda hai amanda i taoena, rahanga' taoena iti: „Ti'arapohe inde'e, lawi' noeisami kanoepa'ande'nda inina. Taoena iti mewali'he goempata', baba, banibi', poragia, linoe, oewai hai baba mpeangi." Mewali', kanahadina inaanda hai amanda, teria'mohe', lawi' rodoedoeanda perami.

Itimi pewali'anda taoena pitoe iti, napatoewo' inaanda hai amanda.

VERTALING.

De bloedverwantschap van den donder, den bliksem, den regenboog, de aardbeving, het water en den regenstorm.

Er waren 7 gebroeders. Het werk van die menschen iederen dag was slechts tollen. De bevelen van hunne moeder en hun vader achtten ze niet. Ze verzetten geen voet, tollen slechts hadden ze tot werk.

Het gebeurde op een keer, dat hunne moeder en hunne vader hen bevolen te gaan arbeiden in den tuin, maar zij wilden niet. Toen hun moeder het eten gaar gekookt had, pakte ze vlug hun eten en dat van haar man in. Toen dat klaar was, legde zij het op de plaats waar 't gewoonlijk gelegd werd, opdat zij 't zouden weten hare kinderen.

Het duurde niet lang, of die 7 kwamen aan, om naar hun eten te kijken. Zij zagen, dat het er was op de plaats waar hunne moeder het altijd neerlegde. Zij haalden 't vlug die menschen, zij deden het open, daar zagen ze dat hunne moeder hunne tollen er had ingepakt en ze de toltouwen als vleesch (groente) kregen. Toen waren ze verdrietig. Vervolgens zeide de oudste: „Als we weggaan naar een ander land, zeker vinden ze ons straks. Dat is goed, luister naar hetgeen ik zeg: „Wat jullie maar willen, moeten jullie maar zeggen, want mijn wil zal ik jullie zeggen: ik word donder." Toen zijn jongere broeders de woorden van hun ouderen broeder hoorden, legden zij ieder dadelijk beslag op [een eigen karakter]. Eén zeide: „Ik word regen". Eén zeide: „(Ik) bliksem." Eén zeide: „Ik regenboog." Eén zeide: „Ik aardbeving." Eén zeide: „Ik water." Eén zeide: „Ik regenstorm." De oudste zeide: „Als ik verlangend ben naar jullie, in ieder geval zal ik niets anders doen dan donderen." Zijn jongere broers antwoordden: „Zoo ook wij, als je ziet alles ziet wat we besproken hebben, dan is dat het teeken van ons verlangen naar jou." Vervolgens scheidden ze.

Toen hunne moeder en hun vader van den tuinarbeid terugkeerden zagen zij dat zij daar niet meer waren. Dus informeerden hunne moeder en hun vader bij de menschen, die menschen zeiden: „Zij zijn hier niet meer, want je weet (hoe) je ze zooeven te eten hebt gegeven. Die menschen werden donder, regen, bliksem, regenboog, aardbeving, water en regenstorm." Dus, toen hunne moeder en hun vader het hoorden, weenden ze, want ze waren maar met zijn tweeën.

Dat is er geworden van die 7 menschen, wie hunne moeder en hun vader verzorgden.

AANTEEKENINGEN.

Goempata' „donder".

Banibi' „bliksem", grondwoord *bibi'*, vgl. Bar. *wibi* „schudden, heen en weer rukken". Met *banibi'* is dus het heen en weer gaan van den bliksem uitgedrukt.

Linoe „aardbeving", *melinoe* „aardbeven".

Hohi' „fluks."

Wiora „bedroefd, treurig, verdrietig."

Barara „lijn, touw", w. s. een oudere vorm van *wala'a* „slingerplant."

*Hore*² „ieder", *hore²na* „'t is om 't even, 't een is zoo goed als 't ander, 't maakt geen verschil", *ti'ara mohore* „'t verschilt niet."

Mantandai heeft tot grondwoord *tanda'*, „teeken, merk van eigendom" waardoor men op iets beslag legt. *Hore² poentandaihe'* wil zeggen: ieder afzonderlijk legde beslag op iets dergelijks als de oudste broeder had gekozen. Dat hier het nomen verbale *pantandai* is gebruikt, duidt aan, dat de handeling onmiddellijk geschiedde. Om dit uit te drukken wordt de handeling voorgesteld in substantief-vorm. Wat de anderen kiezen wordt dus hun *tanda'*, het teeken, het karakter, dat hun voortaan eigen is.

XXXVII. Tohampoanakahe taloe.
(Bada'sch Verhaal).

Ara amanda anake rodoea, nahanga' honde'e: „Kita' ina maoke moahoe i kakaoe." Kaindo'o maomohe tohampoanaka do'o, hane'i boetoehe i kakaoe. Hane'i nahanga' amanda honde'e: „Kita', mobambaroe'moke inde'e." Mobambaroe mpoe'oemohe indo'o. Kaḷoemba', hane'i nahanga' amanda: „Maoke mambawa de'e ahoenta'." Mao mpoe'oemohe mambawa ahoenda. Hampaḷe ara mpoe'oe boë' to rahambiri, taḷoe ba'ana. Hane'i rapepantangi, rakili. Teoḷimohe', hane'i rawia-wia', hane'i rakari, agaiana ti'ara napewe'i amanda ra'ande-ande'.

Mabaa womi' hane'i nahanga' amanda: „Kodo' peamo'i mao moahoe, kamioe, inde'emo komi, mokampai baoe'ta'. Agaiana, inia' nipa'ande-ande' baoe'ta'.

Melei mpoe'oemi amanda, nahanga' towoetoe': „Noe'oemba pae' ane ta'ande' de'e baoe' hamboea'?" Ra'aḷa mpoe'oe baoe' do'o, hane'i ra'ande'.

Bo mahae, hane'i boetoe amanda. Hane'i naita baoe', ti'ara hamboea'. Hane'i naboetoe' ahe'na, hane'i nakondo towoetoe'. Hane'i womi napelimbai toadi, kaḷioe matehe haha oepoe[2]. Hane'i waḷiawoe mopadoepoei baoena.

Boetoe i tawinena, napekoene' ana'nda. Napehanga'a: „Owei' manihe mai i rara." Napegia kaboetoeanda, ti'ara. Hane'i womi napekoene': „Ioemba kanoepaḷahianda ana'ta'?" Napehanga'a: „Owei nto manihe mai i rara." Bo mahae, paka napekoene' tawinena, hane'i napehanga'a kanakondonda haha. Hane'i teria' tawinena, lawi' mantora ana'nahe do'o.

Bo mahae, towoetoe, moḷoetoe-ḷoetoe peinaona hantede'. Hane'i toewo' hoeḷe' womi', hane'i mearo, napeita adina mate wo'o. Hane'i mao naperama adina, hampaḷe moḷoetoe-ḷoetoe wo'o peinaona. Hane'i na'aro adina, nateria'i. Nahanga' woetoe'na honde'e: „Noe'oembake de'e, baḷe? Ane metoetoehake deona, ti'ara kada'anta napapate womi amanta deona." Kaindo'o meangka' towoetoe', napeita pomama'ana amanda, hampaḷe nahoemba pelete'na amanda. Hane'i mesila'mohe i kakaoe, paka dopea ampire ra'ande'.

Ti'ara mahae poḷoemaonda, hane'i rahadi manoe' mowao-wao' motoentoeroea'. Hane'i nahanga' towoetoe': „Tapetoto'ke iti manoe' to motoentoeroea tahadi."

Bo mahae mpoe'oe poḷoemaonda, hane'i boetoehe i wiwi bonde. Maomohe merapi' temoe' ra'ande'. Bo mahae, rapeita tambi i loke, hane'i mao rapeita, raita ara taoena hadoea, toinamo'i. Hane'i napekoene' toina iti honde'e: „Kaioemba komi doiti?" Hane'i raḷaḷoeta kanapopeahi-ahi'nda amanda. Hane'ihe napehoehe' amohe toina iti, toro'mohe indo'o. Hane'i nahanga' toina: „Eleoe ntoi do tambinda amami hai inami indeleoe'e. Ane maoehe mai koeḷa.

Maomo'." Mehani' towoetoe': „Apa paa'i, hane'i maohe noeaḷa? Lawi' kai' de'e, to napopeahi-ahi'ka amangki'." Mehani' toina: „Ane hondo'o, mao komi mamohe, pitoe kanina mantoḷeli tambita'. Agaiana nilaḷa sioroe pehara, hane'i komi mao mamohe." Hane'i mpoe'oe raḷaḷa pehara, hane'i mao toina mao manggaḷa amanda. Hane'i rasasee, rahakoe', mate amanda. Nahanga' toina honde'e: „Koewe'i komi de'e siga topongkora', hai badoe', hai poeroeka, hai laba, hai tawaḷa', hai piho'. Ina nipake' haha doiti oepoe[2]. Agaiana, ane niloemboeki iti deona, hangaa-ngaa napetoemeoka komi. Hampaḷe raḷoemboeki, lawi' ka'iami taoena rahadi. Woḷe' itimohe to nahanga' toina. Napetoemeokamohe', towoetoe' i Katampoeha kanapetoemeokana, toadi i Mata Aḷo.

Bo mahae to i Mata Aḷo hai to i katampoeha mampombereheihe ahoe. Nahanga' to i Mata Aḷo honde'e: „Ahoengkoe to melei mai doiti." Nahanga wo'o to i Katampoeha bate' ahoena. Hane'imohe mohidoepa', mombeaḷa. Mombepekakoei kata peahe', do'o hai ti'ara wo'o to'oe. Mahaehe ti'ara mombepaka'ala. Hane'i nahanga' to i Katampoeha: „Kaimba kapesoeḷobo'amoe doiti?" Mehani' to i Mata Aḷo: „Kodo' de'e pesoeḷobo'angkoe kai toina to nahoeo'a mamohe. Agaiana natoemeoka'a badoe' hai hinangka' parewa oepoe[2] to nawe'ia toina." Mehani' womi to i Katampoeha: „Kodo' wo'o natoemeoka iti to noehanga'." Hane'i mombekapoei, mombeteria'i. Kaindo'o raisami pohaḷaḷoenda, hane'i mombekaḷiloimohe'.

VERTALING.

De drie van één gezin.

Er was een vader van 2 kinderen, hij zeide aldus: „Wij zullen gaan jagen in het bosch." Toen ging de vader met zijn zonen, vervolgens kwamen zij aan in het bosch. Vervolgens zeide hun vader aldus: „Wij bouwen hier eene hut." Ze bouwden daar inderdaad eene hut. 't Was avond, vervolgens zeide hun vader: „Laten we gaan, onze honden brengen (nemen) we mede." Ze gingen inderdaad hunne honden medenemende. En daar was werkelijk een varken dat ze buit maakten, 3 stuks. Vervolgens verdeelden ze ze, ze droegen ze op den rug. Toen ze teruggekeerd waren, vervolgens bereidden ze ze, vervolgens rookten ze ze, maar hun vader stond niet toe, dat ze er voortdurend van aten.

Als het weer licht was, zeide hun vader: „Ik ga maar alleen jagen. Jullie, blijven jullie maar hier, om ons vleesch te verzorgen. Maar eet niet voortdurend ons vleesch."

Toen hun vader werkelijk weg was, zeide de oudste: „Hoe zou 't wellicht zijn als we van dit vleesch een stuk aten?" Zij namen dat vleesch inderdaad, vervolgens aten ze het.

Het duurde niet lang of hun vader kwam. Vervolgens zag hij 't vleesch, één stuk was er niet. Vervolgens trok hij zijn hakmes, en sloeg de oudste met den rug er van. Vervolgens weer ging hij over op de jongste, ineens stierven ze allemaal. Vervolgens pakte hij vlug zijn vleesch in.

Bij zijne vrouw gekomen, informeerde ze naar hunne kinderen. Hij zeide tot haar: „Ze zijn nog op weg hierheen." Zij wachtte op hunne aankomst, [ze kwamen] niet. Vervolgens informeerde ze weer: „Waar heb je onze kinderen verlaten?" Hij zeide tot haar: „Zij zijn immers nog op den weg hierheen." Het duurde niet lang, steeds informeerde zijne vrouw er naar, vervolgens deelde hij haar mede hen beiden (allen) geslagen te hebben. Toen weende zijne vrouw, want zij dacht aan haar kinderen.

Het duurde niet lang of het hart van den oudste begon een weinig te kloppen. Vervolgens herleefde hij weer, stond toen op, zag dat zijn jongere broeder ook gestorven was. Vervolgens ging hij zijn jongere broer aanraken, en daar begon zijn hart te kloppen. Vervolgens richtte hij zijn jongere broeder op, hij beweende hem. Zijn oudere broer sprak aldus: „Hoe moeten we nu doen, vriend? Als we [vader] achteropgaan straks, het kan niet anders of onze vader doodt ons straks weer." Toen stond de oudste op, hij keek naar de plaats waar hun vader gepruimd had, daar vond hij de pinang-schaar van hun vader. Vervolgens vluchtten ze naar het bosch, alleen maar *ampire* [1]) aten ze.

1) Caryota Rumphiana Mart., een boom die veel overeenkomst heeft met de Arenga, en daarom ook wel in 't Bare'e *baroe lamoa* „palmwijnboom der goden", wordt genoemd. Bar. Tor. II, blz. 208.

Ze hadden niet lang geloopen, toen ze zeer vaag een haan hoorden kraaien. Vervolgens zeide de oudste: „Laten we recht afgaan op dien haan dien we hoorden kraaien."

Ze hadden niet erg lang geloopen, toen ze aan den rand van een tuin kwamen. Ze gingen komkommer vragen om te eten. Het duurde niet lang of ze zagen een huis in een ravijn, vervolgens gingen ze kijken, ze zagen dat er een mensch was, ze was al een oude vrouw. Vervolgens informeerde die oude vrouw aldus: „Vanwaar komen jullie daar?" Vervolgens vertelden ze hoe hun vader hen mishandeld had. Vervolgens kookte die oude vrouw voor hen, ze bleven daar wonen. Vervolgens zeide de oude vrouw: „Daarginds toch is het huis van jullie vader en moeder. Als ze willen, haal ik ze hierheen. Ik ga." De oudste antwoordde: „Wat [is de reden] wellicht, dat je ze gaat halen? Want wij zijn het, die onze vader mishandeld heeft." De oude vrouw antwoordde: „Als 't zoo is, gaan jullie dan krijgsdansen, 7 malen om ons huis heen. Maar maken jullie eerst een brandijzer gloeiend, vervolgens gaan jullie krijgsdansen." Vervolgens maakte ze werkelijk het brandijzer gloeiend, vervolgens ging de oude vrouw heen om hun vader te halen. Vervolgens werd hij gestoken met een gloeiende priem. De oude vrouw zeide aldus: „Ik geef jullie dezen hoofddoek die welsprekend maakt, een jas, en een broek, en een schild, en eene speer, en een zwaard. Dat mag je allemaal gebruiken. Maar, als jullie er straks misbruik van maken, zeker zal dit alles met jullie wegvliegen. Een keer misbruikten ze dit alles, want veel menschen hoorden het. Maar dat was het dat de oude vrouw had gezegd. Het vloog met hen weg, de oudste naar het Westen, de jongste naar het Oosten.

Het duurde niet lang of die van het Oosten en die van het Westen zochten twist over honden. Die van het Oosten zeide aldus: „Die daar is mijn hond die hierheen weggeloopen is." Die van het Westen zeide ook, dat het zijn eigen hond was. Vervolgens ontmoetten ze elkander om te vechten. Zij stoven op elkaar in daarom kwam er niets [van hun strijd] terecht. Ze [streden] lang, [maar] ze kregen elkaar niet. Vervolgens zeide die van het Westen: „Waar zijn jullie daar uitgekomen?" Die van het Oosten antwoordde: „Ik, mijn afkomst (uitkomst) is van de oude vrouw die mij beval te krijgsdansen. Maar de jas en alle kleeren die zij mij gaf vlogen met mij weg." Die van het Westen antwoordde weer: „Mij ook deed wegvliegen hetgeen je noemde." Toen omhelsden ze elkaar, ze beweenden elkaar. Van toen af wisten ze hun bloedverwantschap, vervolgens reisden ze geregeld naar elkaar heen en weer.

AANTEEKENINGEN.

Bij de lezing van bovenstaand verhaal denken we onwillekeurig aan *Oeranos* (de hemel), die zijne zonen uit den weg tracht te ruimen. Op aansporing van *Gaia* (de aarde) wreekt *Kronos* zich. Ze ook verhaal XXXVIII.

Verder is hier de voorstelling, dat dag en nacht elkaar geregeld bezoeken.

Rapepantangi „zij verdeelden over", st. *panta* Bar. „erfstuk".

Moloetoe-loetoe „kloppen."

Pelete' „pinangschaar."

Mesila „vluchten."

Mowao-wao' „flauw, vaag."

Tapetoto'ke „laten we er recht op afgaan."

Nilala „maken jullie gloeiend heet"; *malala* „heet van smaak."

Pehara „brandijzer."

Mamohe „krijgsdansen."

Rasasee „steken met een gloeienden priem."

Mampomboreheihe' „zij twisten met elkaar over."

Mampekakoei „vgl. *gagoe*, Bar. *dadoe* „zich haasten."

Mombekaliloi „elkaar wederzijds bezoeken, naar elkaar toe reizen."

XXXVIII. Manoe ngkoeroeda' hai rada boeḷawa.

(Bada'sch verhaal).

Ara taoena moana' tomoane, toe'ana hora. De'e ana'nda, hadoedoeana tomoane. Toto'nami motawine, nahanga'mi i amana honde'e: „Kodo' de'e, oemama', ti'ara mani motawine. Ane madotako', noewawa mama'koe', mao noewe'i tawine toe'ana oḷooe'." Nahanga'mi amana: „Io, maro'a." Kaindo'o meleimi amana, mao mampewe'i mama' i toe'ana. Boetoe i toe'ana, nahanga': „Kodo' de'e, nahoeo' mai ana'koe mao mampewe'i mama'na. Ane nipaḷioe kae'a, iti ana'mi ina napotawine." Mehani' amana hai inaana honde'e: „Io, matana' ebe kai', lawi' kamakarana onto, hane'i ti'ara kai merapi' mama' i io, lawi' naḷai ebe ana'ki ana'moe. Hai kai' wo'o kilai."

Kaïndo'o masoeḷe'mi amana tomoane do'o, rahanga' i ia: „Inia' namahae, hane'i mai moitambi; iba pea wengina ili'na, hane'i rapopoitambi." Hopo'mi iba wengina, maomi rawawa tinana, ka'iahe'. Oepoe rapopoitambi, rapaḷahimi ia hai tawinena.

Mahae kahambokonda, ti'ara mani moana'. Nahanga' tawinena: „Apa boendoe'ta mehamboko, ti'arake moana'?" Mehani' tomoanena: „Tapoapa paa'i, lawi' hondo'omi kanabaginta topebagi".

Ti'ara mahae, eloeami tawinena. Kaindo'o romboea'mi watana. Ti'ara mahae, moana ia. Rapeita woa'na mabada'; rabaho'i, bate'na mewanta'. Napeita oewe'na, wole', boeḷawa. Nahanga'mi oewe'na: „Apami pa'i koepopohanga'i?" Nahanga': „Songko Boeḷawa."

Mahile-hilemi anake do'o, ti'ara wopi mahae, inaana eloea womi'. Kaindo'o romboea'mi watana. Ti'ara womahae, moana' womi'. Rapeita ana'na, tomoane, bombaroe'na mabada'. Nahanga' womi oewe'na: „Ma'ampa womi bombaroe'na oewe'koe boeḷawa koeita?" Nahanga': „Hanga'na oewe'koe toadi: Rada Boeḷawa."

Mahilemi hantede' anake iti, paka mogahimohe hai woetoe'na. Ti'ara mahae, mahilemohe', raisami mobaḷa' kaoe, rapomaro'a. Nahanga'mi towoetoe': „Apa boendoe'ta na'anaka inanta', baḷe? Paka mogahi peake'." Nahoeo'mi adina mao merapi', oewahe i oewe'nda. Boetoe adina kamerapi' oewahe, maomohe mampeli' kaoe ina rabaḷa', rapodoeanga. Rahoemba kaoe to mahile ebe, ratiwi, rapeita, ti'ara maro'a. Rapeli' womi kaoe hampoḷo, to ti'ara raita londena. Ratiwi, ti'ara mahae tedoengka kaoe iti, limba[2] oewai taḷoe pengana. Nahanga' towoetoe' i toadi: „Mampeitamoko', baḷe!" Nahanga' toadi: „Io mampeita, lawi' kodo' ti'ara koeisa." Napeita towoetoe', wii'nato naḷai ia. Mampeita toadi londena, naboho' toadi. Mobaḷa'mi towoetoe', hangko moboho' toadi. Oepoe naboho' toadi, nabaḷa', magasi' pobaḷa'na ia. Ti'ara mahae, waḷi to nabaḷa'. Towoetoe' mahae mani', hane'i waḷi. Toadi, waḷi to

nabaḷa', melangka mao manggaḷa sama'na darana oewe'na. Boetoe i doeanga to nabaḷa', lioe² nasama'i doeangana, nahawe'i, hampaḷe mewaḷi' dara. Melangka dara iti, ti'ara toa i tampo'. Towoetoe', walimi wo'o to nabaḷa', napehaile' adina, ti'arapo'i indo'o. Nakara' mahae, hane'i mehani'. Napeita modara adina, nakoene': „Kaioemba doiti daramoe, baḷe?" Mehani' toadi: „Doeangangkoe koesama'i sama'na kaoewe', hane'i mewaḷi' dara. Kanahadina towoetoe' poḷaḷoetana, lioe² mao nabamba adina, lawi' koi' inaona i adina. Nahanga': „Moapa noepehindoroengia', baḷe, sama'na kaoewe'? Ina koeaḷa koepoposama'i wo'o doeangangkoe'."

Meleimohe mai i tambi; towoetoe' moḷoemao iheroe, adina modara iboko'. Hampaḷe iheroe toadi boetoe i tambi, lawi' darana ti'ara toa i tampo'. Boetoe towoetoe' i tambi, lioe² mao nabamba adina, mopakewahe-wahe' bengona. Kaindo'o mesabi'mi adina i inaana hai oewe'na hai amana ina melei ia. Mehani' inaana: „Ti'arako koepaḷioe." Agaiana na'ana, pea melei. Peleina paka teria'mi inaana. Na'aḷa darana, napodara. Melangka darana, naoḷa' woetoe'na, napeita kada'a-da'ana, naita kati'arana. Naita adina, na'aḷa sama'na mao nasama'i doeangana, mosiriro' mai i langi'. Toadi, ti'ara mahae podarana boetoe i tahi', napeita kapoena moroehoe i wiwi tahi', ina mohaka' ia. Nahanga' toe'ananda kapoena honde'e: „Inia' nihaka' oewe'koe'! Ane nihaka', maroegi' komi kai kodo'." Mekoene'mi toe'ananda kapoena, hode'e pekoene'na: „Maoko ioemba doiti, oewe'koe'?" Mehani': „Maoa mampeli' halaloengkoe Manoe ngKoeroeda'." Nahangà' toe'ananda kapoena: „Ane hondo'o, mehawe'mo komi hai daramoe." Mehawe' darana i bengona kapoena, napelangkahamohe kapoena i tahi'. Boetoe i boeḷoe', nahanga' kapoena: „Ane boetoeke i boeḷoe' iti, inia' noepongkora-ngkora'!" Boetoehe i boeḷoe', naita, boeḷoe iti ti'ara tampo'. Paka ile ranganta'. Langa'mi laḷoena ia, nahanga' ile: „Ta'ande' taoena de'e." Nahanga' kapoena: „Ane niande', kodo topa'mi!" Mesoepa' toe'ananda ile, nahanga': „Maoko ioemba, baḷe?" Mehani' taoena: „Maoa mampeli' haḷaḷoengkoe Manoe ngKoeroeda'." Nahanga'mi kapoena i ile: „Iomi', baḷe, mopaboetoeake oewe'ta i haḷaḷoena." Nahoeo' womi ile mehawe' i bengona hai darana, napelangkaha womi ile.

Ti'ara mahae, boetoehe i limba tahi'. Kaboetoenda, napeiṭa taoena rara i boeḷoe'. Nahanga'mi ile: „Memboḷomo komi hai daramoe." Pemboḷonda natetehimohe ile: „Ane boetoemo komi i loke', ara to kadake indo'o. Mewaḷi', inia' noepongkora-ngkora'!" Modarami ia.

Ti'ara mahae, boetoehe i loke' to nahanga' ile inina. Napeita pose² oba' topokoko. Karaitana oba' karakoene'na: „Maoko ioemba doiti, baḷe?" Mehani' taoena: „Maoa mampeli' haḷaḷoengkoe Manoe ngKoeroeda'." Kaindo'o rahanga'mi oba': „Ta'ande' taoena do'o." Nahanga' taoena: „Apa to nipeli' inde'e?" Mehani' oba: „Mokokoka', baḷe!" Nahanga' taoena: „Ane doi loke' to koeita mao nikoko, mo'onto' ebe, paka booe' indo'o." Nahanga' toe'ananda: „Ioemba doiti, baḷe?" „Boe, karao'!" „Hangapa woea'na boeḷoe' taḷingka'i kain-

de'e?" Mehani' taoena: „Pitoe woea'na boeḷoe' taḷingka'i kainde'e." Mohawa'mi toe'ananda oba' honde'e: „Mao komi nipeita'a to nahanga' taoena de'e. Kodo' mokampai, lawi' hangaa-ngaa taoena de'e ta'ande'."

Meleimohe oba' to ka'ia, hamba'a perami indo'o mokampai taoena. Napepekirimi taoena ia ina mate. Napeli' kira^{2}na oba' to hamba'a iti, nahanga' honde'e: „Baḷe, booe' nto ia koeita!" Nahanga' oba: „Mao takoko, baḷe!" Maomi nakoko hai taoena, woḷe' dongko'na taoena. Nahanga', ara i watoe mesoea'. Pesoea'na oba', nahea' taoena oba', hane'i nakondo, matemi oba'. Na'aḷa darana, hane'i nahawe'i, napopelangka.

Ti'ara mahae, boetoe i wanoea hamboea'. Mesoea' ia, maomi toro' i toe'ana. Mekoene' toe'ana: „Maoko ioemba, Rada Boeḷawa?" Mehani' Rada Boeḷawa: „Maoa mampeli' haḷaḷoengkoe Manoe ngKoeroeda'." Toro'mi ia i toe'ana.

Ma'ande'mohe kaḷoemba', hampaḷe hadepe ilindo'na pobekakia baḷoḷi. Nahanga' toe'ana: „Inia' nipahondo'o haḷaḷoemi, lawi' hangko de'e kapoendana i kiṭa'. Nahanga' Toraḷindoe': „Ti'arako koepeoemama' ane ti'ara ma'aḷa tomoane iti koepotomoane." Nahanga' toe'ana: „Rada Boeḷawa, noehadimi laḷoetana haḷaḷoemoe, io kae'a ina napotomoane." Mehani' Rada Boeḷawa: „Io, maro'a, ane naḷaia'!" Kaindo'o maomohe moiloehi, agaiana inambengi na'ala Toraḷindoe' kasoro pitoe lapina, koeḷamboe rontaoe.

Inambengi Rada Boeḷawa melei, napahawangi watana. Na'aḷa oḷonga to mahile, nawoḷi i patoeroeana, modeda'. Ti'ara mahae, mabaami'. Pedahi Toraḷindoe', naroea' amana, napeita bo'ia tomoanena, oḷonga moto. Nahanga'mi Toraḷindoe': „Ti'arapi daḷa'koe toewo'." Kanahanga'na hondo'o, lioe^{2} mengkandawo' ia kai patoeroeana, toa i lobo, matemi Toraḷindoe'.

Pitoe wanoeana naḷioe Rada Boeḷawa, paka rapeoemaḷa Toraḷindoe', agaiana oepoe^{2} Toraḷindoe' mate haha. Boetoe Rada Boeḷawa i kapitoena, mekoene' toe'ana: „Maoko ioemba, Rada Boeḷawa?" Mehani' Rada Boeḷawa: „Maoa mampeli' haḷaḷoengkoe Manoe ngKoeroeda'." Mehani' womi toe'ana: „Ane iti noepekoene', teoeme' noeitami wanoeana. Mekiro' ane boetoeko indo'o, ti'ara noeita moḷoemao, lawi' mangkaindi pehilo'amoe."

Indo'omi ia hambengia, hambi^{2}' napeoemaḷa Toralindoe'. Napaḷahi inambengi, teria'mi Toraḷindoe'. Ti'ara mahae matemi ia. Moḷoemaomi Rada Boeḷawa hamboho' aḷo, naitami to rahanga' wanoea topekiro'. Boetoe indo'o, moḷoemao ia, ti'ara naita, lawi' nakiro' tambi, napiri' matana. Mahae, hane'i nakabaha, napeita mabaami hantede'. Moḷoemao ia boetoe i tambina Manoe ngKoeroeda'. Napeita toina pea indo'o. Toina iti oewe'na Manoe ngKoeroeda', topokampai tambina, lawi' ti'ara mani tambi to nakatoro'i do'o. Tambi to nakatoro'i do'o. Tambi to nakatoro'i, iḷaḷoe wanoea. Ti'ara onto loma nakampai toina tambi do'o pea boenga. Boenga iti, ane boetoe i tambi do'o Manoe ngKoeroeda', mao peami naimba'. Ane ara to matanta, ba hamboea' pea, napokatowe toina.

Kaboetoena Rada Boeḷawa, naita toina, nahanga': „Maoko ioemba, Rada Boeḷawa?" Mehani' Rada Boeḷawa: „Maia mampeli' haḷaḷoengkoe Manoe ngKoeroeda'." Mehani' toina: „Ti'ara tambi to nakatoro'i de'e." Mekoene' womi Rada Boeḷawa: „Ioemba tambi to nakatoro'i?" „Ilaḷoe wanoea", nahanga' toina. Agaiana io inia' noemao ilaḷoe wanoea, agina inde'emoko'." Napehoehe'ami toina Rada Boeḷawa maro'a ebe. Oepoe ma'ande', nahanga'mi toina iti: „Iti daramoe, mao koeboeni i boeho'." Maomi na'angka' toina darana Rada Boeḷawa mao i boeho'. Napohawa'a Rada Boeḷawa: „Io, meboeniko deona, lawi' koepekiri Manoe ngKoeroeda' ina mai kaḷoemba'." Naoḷa'mi Rada Boeḷawa laḷoetana toina. Nahanga' wo'o toina: „Ane meboeniko', owei' boengana mao noepoepoe' hamboea', lawi' iti pea pongkana koekampai, ane boetoemi ia, mao peami naimba'." Naoḷa'mi Rada Boeḷawa laḷoetana toina, hane'i memboḷo ia mao mopoepoe boenga hamboea'. Napataka' i londe weloea'na hane'i mao matoeroe i patoeroeana Manoe ngKoeroeda'.

Ti'ara mahae, rahadimi taoena mogeo kai laḷoe wanoea. Nahanga'mi toina: „Roo²moko', iami oraa', mai, lawi' rakowa' ia.

Ti'ara mahae, boetoemi ia, menonto i boengana, naimba', napeita hamboea' ti'ara indo'o. Nakoene'mi oewe'na, honde'e pekoene'na: „Ioemba boengangkoe', kaoewe'?" Mehani' oewe'na: „Ti'ara koeisa to manggaḷa." Woḷe' dongko'na toina. Towe ebe laḷoena Manoe ngKoeroeda'. Mengkahe' ia i tambi, nasempa oewe'na, nahanga': „Ti'ara koeḷai toina to hondo'o." Naita topatoeroe i patoeroeana, nananarahi oewe'na, nakoene': „Hema doraa' topatoeroe i patoeroeangkoe'?" Mehani' oewe'na: „Ti'ara koeisa", woḷe' dongko'na moto. Nahoeo' womi Manoe ngKoeroeda' oewe'na mao naroea' ia, bona napomama'i. Mearoha Rada Boeḷawa, napeita Manoe ngKoeroeda' boengana ara moto i weloea'na. Ti'arapi mongkora-ngkora' Manoe ngKoeroeda'. Hane'i napopomama' Rada Boeḷawa, napopomama' wo'o Manoe ngKoeroeda' ia. Moḷaḷoetamohe', honde'e laḷoetana Rada Boeḷawa: „Ti'ara ntoa honde'e kamapari'na to koehadi ane ti'ara koeboehinao io." Mehani' Manoe ngKoeroeda': „Agaiana ti'ara inde'e tambikoe', lawi' napotambiamo tomoanengkoe ilaḷoe wanoea." Mekoene' Rada Boeḷawa: „Himpira noepotomoane?" Mehani' Manoe ngKoeroeda': „Hangko hampoeḷo' wengina ili'na karapopoitambiki'." Kaindo'o mesabi'mi Manoe ngKoeroeda' ina melei mao i tambina. Nahanga' pesabi'na: „Ina meleimo'." Mehani' Rada Boeḷawa: „Io, meleimoko', mao pea'a indorai' kaḷoemba'."

Meleimi Manoe ngKoeroeda', rakowa' hawi'na oewaḷoe. Ti'ara mahae, boetoe i tambinda, agaiana de'e tomoanena mebooe'. Towemi tomoanena, nahanga': „Paka mao pea mohaḷapia Manoe ngKoeroeda' inina, lawi' mao komi momama' i Rada Boeḷawa." Mehani' Manoe ngKoeroeda': „Ti'ara moto ina nahaḷa'ko doiti, hangaa-ngaa io tomoanengkoe'." Nahanga' tomoanena: „Koepangawoei Rada Boeḷawa iti, lawi, nahanga' i io, ina mai pea kaḷoemba.

Mangkaindimi', ti'arapi ma'ande' tomoanena, mao mangawoe i toeka'

tomoanena. Ti'ara mahae, moḷioe soë'. Nahanga': „Meoendoe-oendoe soë' de'e, ina koetampa' i boeroko'na." Woḷe' iami Rada Boeḷawa. Mewaḷi' soë' maomi i tambi, Rada Boeḷawa mewaḷi' womi taoena indo'o.

Ma'ande'mohe hantambina Manoe ngKoeroeda', ti'ara maoe ma'ande' tomoanena, woḷe' arami i tambi Rada Boeḷawa. Paka napangawoei hambengia toeke mabaa. Pa'ande'nda, modoeḷoe Rada Boeḷawa hai Manoe ngKoeroeda'. Hane'i matoeroehe', moiloehi Manoe ngKoeroeda' hai Rada Boeḷawa. Ina mabaami, memboḷo womi soë' kai tambi, memboḷo i toeka'. Nahanga' womi tomoanena Manoe ngKoeroeda' honde'e: „De'e womi soë', de'e^2 ina koepapate ebe, mooendoe-oendoe laḷoengkoe'." Hane'i maomi soë' mengka'awi' i ia. Ti'ara naisa Rada Boeḷawa soeë' do'o. Melei soë', itanga' rara mewaḷi' womi taoena.

Boetoe i oewe'na Manoe ngKoeroeda', nahanga': „Kodo' noepehoehe'a maro'a-ro'a, lawi' kai' hai tomoanena Manoe ngKoeroeda' ina maoka mombeaḷa dehanggaḷoa." Napehoehe'ami toina, napopopatea manoe' Rada Boeḷawa. Oepoe ma'ande', mao na'aḷami darana, napodara mao ilaloe wanoea.

Poloemaona darana ti'ara toa i tampo' kaḷoepa'na. Boetoe i wanoea, naitami tomoanena Manoe ngKoeroeda' ia, nahanga': „Itimoko', baḷe!" Mehani' Rada Boeḷawa: „De'emo'!" Mehani' womi tomoanena Manoe ngKoeroeda': „Noewoḷi daramoe, hangaa-ngaa daramoe iti koepodara. Hangaa-ngaa koepapateko io." Kaindo'o meloempa'mi tomoanena Manoe ngKoeroeda', napombeaḷa'a Rada Boeḷawa. Mombeaḷamohe hanggaḷoa. Mabaa-baa, tegoli alo, rabata'mi Rada Boeḷawa i bengona. Lioe^2 mate ia. Kamatena de'e, matana'mi laḷoena tomoanena Manoe ngKoeroeda', maimi darana Rada Boeḷawa i ia.

Napetiro oewe'na, naita matemi'. Mengoa' ia i langi' pitoe kanina. Hopo'mi pitoe kanina, dara mengoa', mangkaindimi'. Rahadi toporio-rio kai langi', raitami woetoe'na Rada Boeḷawa to napogaaka iao mai i langi'. Rodoeahe hai tawinena modara. Maomohe i Rada Boeḷawa, hane'i memboḷo kai daranda. Kaboetoenda kamabaana. Maimi wo'o Manoe ngKoeroeda' mai indo'o. Nahanga'mi tawinena Songko Boeḷawa: „Nitinoedoehi tobelana." Natinoedoehimi Songko Boeḷawa, hane'i nakampai. Mekoene' womi tawinena honde'e: Mokini-kini'mi watana?" Mehani' Songko Boeḷawa: „Mokini-kini'mi. Noetampeda!" Natampeda womi Songko Boeḷawa Rada Boeḷawa. Lioe^2 mearoha ia, hane'i mehoeda. Moḷaḷoetamohe hai woetoe'na. Nahanga' woetoe'na: „Hai ioi dodo'o, baḷe, noepehindoroengia ntoa mangaḷa sama'na oewe'ta'."

Hanga'na tawinena Songko Boeḷawa, mPebagi, tawinena i langi'. Kaindo'o nahanga'mi mPebagi: „Tapopombeaḷa womohe'!" Mombeaḷamohe'. Mahae, naita ina manangi Rada Boeḷawa. Nahanga' womi mPebagi: „Io, Songko Boeḷawa, mao motoempa' de'e toegi'koe iti tomoanena Manoe ngKoeroeda'." Maomi Songko Boeḷawa. Boetoe indo'o, natoempa' toegi' lioe^2 mate tomoanena Manoe ngKoeroeda'. Kaindo'o mampotawinemi Rada Boeḷawa Manoe ngKoeroeda'. Hane'i mesabi'mohe hai tawinena. Pesabi'nda de'e nahanga':

„Kai' de'e, ina meleimoka'." Nahanga' womi mPebagi: „Dei hampoeḷo' wengina ili'na, hane'ike mao hidoepa' i penganti'ita'." Iti laḷoetana mPebagi hai Manoe ngKoeroeda' nahanga': „Penganti'ita tapampeḷangoea hawi' oewaḷoe kai io, oewaḷoe kai ko'o." Kaindo'o mehawe'mohe Songko Boeḷawa hai mPebagi i daranda, mai womi tomangkaindi kai langi' mopoto' hera. Hane'i rahadi morio-rio. Oepoe morio-rio, mabaa womi. Rapeita ti'arapi indo'o Songko Boeḷawa hai mPebagi.

Rapegiami tipa'nda. Ti'ara mahae, hopo'mi hampoeḷo' wengina, ina meleimi Manoe ngKoeroeda' hai Rada Boeḷawa. Maomi Manoe ngKoeroeda' i oewe'na, nahanga': „Noekampai ebe maro'a-ro'a boengangkoe', kaoewe', lawi' kai' hai tomoanengkoe ina maoka i penganti'ikoe'." Hane'i nawawai hawi'nda oewaḷoe, raporanga. Na'aḷa boengana, nakoemoe-koemoe' hinte tampo'. Mehawe'mohe i darana Rada Boeḷawa, rapaitanga' hawi'nda oewaḷoe, moḷoe-maomohe, magasi' poḷomaonda. Ti'ara mahae, boetoehe i wanoea katoro'ana toraḷindoe' to mate poenda i Rada Boeḷawa. Rahoemba taoena taḷoe wanoeana hai hambika' wanoea, indo'o haha. Agaiana ti'ara manihe mesoea' i wanoea. Nahanga'mi Rada Boeḷawa i tawinena: „Poḷoemaonta moto de'e ti'ara koeisa ba ina mate ntoa kodo', lawi' poḷioengkoe iao, rapeoemaḷa toraḷindoe', agaiana koepaḷahi peahe', rahanga' mate haha." Nahanga' Manoe ngKoeroeda': „Ti'ara noepotepe, lawi' ara pangagoentoemoe!" Nahanga' womi Rada Boeḷawa: „Noe'oembami'? ti'ara watoe peloeroengkoe'." Nahanga' Manoe ngKoeroeda': „Maomoke'!" Moḷoemaomohe'. Hangko i baba tondo', mogeomohe taoena mampekaraka Rada Boeḷawa. Rahanga' pogeonda taoena honde'e: „De'emi Rada Boeḷawa, to mopapate toraḷindoeta'!" Nahanga' Manoe ngKoeroeda': „Noepoepoe boengakoe hamboe; noepopo'ontoki pangagoentoemoe." Naontoki Rada Boeḷawa pangagoentoena, hane'i nahanga' Manoe ngKoeroeda': „Noepangagoentoe wanoea." Napangagoentoe wanoea, oepoe^2 taoena hai tambi na'ande' api, mepoeë'mi i Rada Boeḷawa hai tawinena. Hane'i rawawamohe hinte pinatoewo'nda.

Moeḷoemao womohe', boetoe womohe i wanoea to roengoe. Rahoemba womi pose taoena, hambi^2' taḷoe wanoeana hai hambika'. Nahanga' womi Manoe ngKoeroeda': „Noepoepoe boenga!" Napoepoe Rada Boeḷawa hamboea', napanga goentoe womi laḷoe wanoea. Na'ande' api taoena hai tambi oepoe^2. Mepoeë' womohe', pelabiana taoena mate naporanga Manoe ngKoeroeda' hai Rada Boeḷawa, hinte pinatoewo'nda rarimba'. Moḷoemaomohe', ti'arapi raisa raimba' taoena hai pinatoewo'.

Ti'ara mahae, boetoehe i tambinda penganti'inda hai amana Rada Boeḷawa. Mahae-haemohe hantede', mangkaindi womi wanoea katoro'ana. Rahadi toporio-rio kai langi, mabaa hangka', rapeita Songko Boeḷawa hai mPebagi hai hawi'nda oewaḷoe, to rapelangoea pengati'ina hai amana Songko Boeḷawa. Taoena, to raporanga Rada Boeḷawa, napoporai' pada to mahile.

Mahilimohe penganti'inda Manoe ngKoeroeda' hai mPebagi. Roo^2 mohe

hampoeḷo' wengina indo'o. Hane'i, hopo'mi hampoeḷo' wengina, mesabi'mohe Manoe ngKoeroeda' hai mPebagi i penganti'inda. Rahanga' pesabi'nda honde'e: „Kai' de'e, ina meleimoka'. Kani'isana ntomo'i kai' napotawine ana'mi topeahi-ahi'ka'." Mehani' penganti'inda: „Bopo'i ka'ia laḷoetami, lawi' kai' de'e, mahili ebeka i kamioe." Mekoene' mPebagi: „Apa nipokahili?" Mehani' penganti'inda: „Lawi' kai', topeahi-ahi'ka, moanaka Songko Boeḷawa hai Rada Boeḷawa." Moḷaḷoeta womi Manoe ngKoeroeda': „De'e pelangoemoe, taoena hampada herei'e, iomi poeë'na, hai pinatoewo'." Mekoene' penganti'ina tomoane: „Ioemba nihoemba taoena hampada herei'e?" „Boengka'ki i rara." Kaindo'o nahanga'mi penganti'inda: „Mai katake moranga." Ra'iomi mPebagi hai Manoe ngKoeroeda'. Hane'i mehawe'mohe i daranda, mPebagi hai Songko Boeḷawa. Hane'i mai womi to mangkaindi kai langi' boetoe i wanoea iti, rahadi morio-rio. Oepoe morio-rio mabaa womi'. Hane'i mehawe' wo'o Rada Boeḷawa hai Manoe ngKoeroeda', hane'i rapopelangka daranda, ti'ara toa i tampo' paḷanta'na.

VERTALING.

Manoe ngKoeroeda' [1]) en Goudborst.

Er waren menschen, die een jongen tot kind hadden, zij waren edelen. Dit hun kind was als jongen alleen. Toen het zijn tijd was om te trouwen, zeide hij tegen zijn vader aldus: „Ik, vader, heb nog geen vrouw. Indien gij wilt, breng mijn pruimsel, ga het geven aan het adelijke meisje daarginds. Zijn vader zeide: „Ja, dat is goed." Toen vertrok zijn vader om pruimsel te gaan geven aan de edelen. Bij de edelen gekomen, zeide hij: „Ik ben door mijn kind gezonden om zijn pruimsel te geven. Indien jullie het toestaat, dan zal hij jullie kind tot vrouw nemen." Haar vader en moeder antwoordden aldus: „Ja, wij zijn erg blij, want vanwege de moeilijkheid vroegen wij geen pruimsel aan jou, want ons kind wil jouw kind zeer. En wij willen het ook."

Toen keerde de vader van dien jongen terug, zij zeiden tot hem: „Laat het niet lang duren, voor hij komt trouwen; vier nachten slechts er tusschen, vervolgens moeten zij getrouwd worden." Toen vier nachten voorbij waren ging zijn familie hem brengen, zij waren met velen. Nadat zij getrouwd waren, werd hij en zijn vrouw achtergelaten.

Hun huwelijk duurde lang en nog hadden ze geen kinderen. Zijn vrouw zeide: „Wat nut het ons getrouwd te zijn en geen kinderen te hebben?" Haar man antwoordde: „Wat zullen we er wellicht aan doen, want alzoo hebben de lotsbedeelers ons toebedeeld."

Het duurde niet lang of zijn vrouw had de lusten der zwangeren. Toen was zij zwanger. Het duurde niet lang of zij baarde. Zij zagen, dat zijn hoofd geel was; zij wieschen het, het bleef glanzen. Zijn grootmoeder keek er naar, maar 't was goud. Zijn grootmoeder zeide: „Wat zal ik het voor naam geven?" Zij zeide: „Goudhoed."

Toen dat kind al wat groot was, duurde het weer niet lang of zijn moeder had weer de lusten. Van toen af was zij zwanger. Het duurde ook niet lang of ze baarde weer. Zij keek naar haar kind, het was een jongen, zijn borst was geel. Zijn grootmoeder zeide weer: „Hoe komt het nu weer, dat de borst van mijn kleinkind goud is naar ik zie?" Zij zeide: „De naam van mijn jongste kleinkind is Goudborst."

Toen dat kind een beetje groot was, deden hij en zijn oudere broeder niets dan tollen. Het duurde niet lang, zij waren reeds groot, dat zij wisten hout uit te hakken en daar genoegen in hadden. De oudste zeide: „Wat nut het ons, dat onze moeder ons gebaard heeft, vriend? We doen niet anders dan tollen." Hij stuurde zijn jongeren broer om bijlen van hun grootvader te gaan vragen. Toen zijn jongere broer aankwam bijlen gevraagd hebbende,

---

1) Zie over de in dit verhaal voorkomende personen de ling. aant.

gingen zij een boom zoeken, opdat zij dien zouden uithakken, om als prauw (vaartuig) te gebruiken. Zij vonden een zeer grooten boom, zij hakten hem om, zij keken er naar, hij was niet goed. Zij zochten weer een boom, waarvan zij den top niet zagen. Zij hakten hem om, het duurde niet lang of die boom viel om, tot aan de overzijde van drie rivieren. De oudste zeide tot den jongste: „Kijk jij, vriend." De jongste zeide: „Kijk jij, want ik weet dat niet." De oudste keek, hij wilde het ondereinde. De jongste bekeek het bovenste gedeelte en hakte het af. De oudste was reeds aan het uithakken, toen de jongste pas aan het doorhakken was. Toen de jongste klaar was met doorhakken, hakte hij hem uit, zijn uithakken ging vlug. Het duurde niet lang, hetgeen hij uithakte was klaar. De oudste had nog lang werk, alvorens hij klaar was. De jongste, klaar hetgeen hij uithakte, liep hard om den toom van het paard van zijn grootvader te gaan halen. Aangekomen bij het vaartuig, dat hij had uitgehakt, legde hij zijn vaartuig direct den toom aan, hij steeg er op, daar werd het een paard. Dat paard liep hard, het raakte den grond niet. De oudste, ook klaar met hetgeen hij uithakte, zag om naar zijn jongeren broer, die was er niet meer. Lang riep hij hem, voor hij antwoordde. Hij zag zijn jongeren broer paardrijden, hij vroeg: „Waar is dat paard van jou vandaan, vriend?" De jongste antwoordde: „Mijn vaartuig deed ik den toom van grootvader aan, toen werd het een paard. Met dat de oudste zijn woorden hoorde, sloeg hij zijn jongeren broer, want hij was nijdig op zijn jongeren broer. Hij zeide: „Waarom ben jij mij voor, vriend, met den toom van grootvader? Ik zal hem nemen, opdat ik ook mijn vaartuig er mee kan beteugelen.

Zij gingen naar huis; de oudste liep vooruit, de jongste reed achter te paard. Maar de jongste kwam eerder thuis aan, want zijn paard raakte den grond niet. Toen de oudste in huis aankwam, sloeg hij dadelijk zijn jongeren broer, hij maakte zijn rug bebloed. Toen vroeg zijn jongere broer verlof aan zijn moeder en zijn grootouders en zijn vader om weg te gaan. Zijn moeder antwoordde: „Ik sta het je niet toe." Maar hij ging slechts weg. Bij zijn vertrek huilde zijn moeder voortdurend. Hij haalde zijn paard, hij gebruikte het als paard. Zijn paard liep hard, zijn oudere broer volgde hem, hij zag dat hij er niet meer was. Zijn jongere broer zag hoe hij zijn toom haalde, zijn vaartuig optuigde en de lucht insuisde. De jongste, niet lang had hij paard gereden, of hij kwam aan de zee, hij zag krokodillen verzameld aan het zeestrand om hem te grijpen. De vorst van de krokodillen zeide aldus: „Grijpt niet mijn kleinkind! Indien jullie het grijpt, ondervinden jullie nadeel van mijnentwege." De vorst der krokodillen informeerde, aldus informeerde hij: „Waar gaat dat heen, mijn kleinkind?" Hij antwoordde: „Ik ga mijne bloedverwante, *Manoe ngKoeroeda'* zoeken." De vorst der krokodillen zeide: „Als het zoo is gelegen klim dan met je paard op mijn rug." Zijn paard klom op den rug van den krokodil, de krokodil liep hard met hem weg zee in. Bij een berg gekomen, zeide de krokodil: „Als wij bij dien berg aankomen, spreek dan volstrekt niet." Bij

dien berg aangekomen, zag hij dat die berg niet van aarde was. Het waren allemaal pythons. Hij was bang, de slang zeide: „Laten we dezen mensch opeten." De krokodil zeide: „Als jullie hem opeet ben ik jullie tegenstander." De vorst van de slangen kwam te voorschijn, hij zeide: „Waar ga je heen, vriend?" De mensch antwoordde: „Ik ga mijn bloedverwante *Manoe ngKoeroeda'* zoeken." De krokodil zeide tegen de slang: „Jij moet het maar zijn, vriend, die ons kleinkind bij zijn bloedverwante doet komen." De slang beval hem weer met zijn paard op zijn rug te klimmen, de slang liep weer hard met hem weg.

Het duurde niet lang of zij kwamen aan de overzijde der zee. Bij hun aankomst zag de mensch een weg in de bergen. De slang zeide: „Stijg af met je paard." Bij hun afstijgen onderrichtte hun de slang: „Als jullie bij het ravijn komt, is daar iets gevaarlijks. Dus spreek volstrekt niet" [1]). Hij reed weg te paard.

Het duurde niet lang of zij kwamen aan het ravijn, dat de slang zooeven gezegd had. Hij zag, dat het heelemaal vol was met visschende apen. Met dat de apen hem zagen, vroegen ze hem: „Waar gaat dat heen, vriend?" De mensch antwoordde: „Ik ga mijne bloedverwante *Manoe ngKoeroeda'* zoeken." Toen zeiden de apen: „Laten wij dien mensch opeten." De mensch zeide: „Wat zoekt jullie hier?" De apen antwoordden: „Wij zijn aan 't visschen, vriend." De mensch zeide: „Als jullie het ravijn, dat ik zie gaat afvisschen, dat is zeer vol, niets anders dan *gaboes* zijn het daar. Hun vorst zeide: „Waar is dat, vriend?" „O, ver weg!" „Hoeveel bergen moeten we over van hier?" De mensch antwoordde: „Zeven bergen moeten we over van hier." De vorst der apen beval aldus: „Gaat jullie voor mij zien hetgeen deze mensch zegt. Ik zal de wacht houden, want in ieder geval eten we dezen mensch."

Het meerendeel der apen vertrok, één bleef slechts daar om op den mensch te passen. De mensch dacht er over, dat hij zou sterven. Hij zocht een list tegen dien eenen aap, aldus zeide hij: „Vriend, daar zie ik me werkelijk een gaboes." De aap zeide: „Laten we dien gaan grijpen, vriend!" Hij ging hem grijpen met den mensch, maar het was een leugen van den mensch. Hij zeide, dat hij tusschen de steenen was gegaan. Met dat de aap er in ging, strikte de mensch den aap, vervolgens sloeg hij hem, de aap stierf. Hij haalde zijn paard, vervolgens ging hij er op zitten, hij deed het hard loopen.

Het duurde niet lang of hij kwam in een dorp. Hij ging er binnen, hij ging verblijf houden bij den vorst. De vorst informeerde: „Waar gaat gij heen, Goudborst?" Goudborst antwoordde: „Ik ga mijne bloedverwante *Manoe ngKoeroeda'* zoeken." Hij verbleef bij den vorst.

Terwijl zij 's avonds aan het eten waren, daar plofte pinang-schil voor hem neer. De vorst zeide: „Doe toch niet zoo met je bloedverwante, want eerst

---

1) Waar men zich geesten van voorouders denkt is het gevaarlijk te spreken.

nu is hij verlangend naar ons." *Toralindoe'* [1]) zeide: „Ik noem je geen vader als het niet is toegestaan, dat ik dien man tot man heb." De vorst zeide: „Goudborst, je hebt gehoord de woorden van je bloedverwante, jou, zegt ze, zal ze tot man hebben." Goudborst antwoordde: „Ja, dat is goed, als ze me wil." Toen gingen ze bij elkaar slapen, maar 's nachts nam *Toralindoe* zeven matrassen en twee gordijnen.

Des nachts vertrok Goudborst, hij verving zijn lichaam. Hij haalde een groot hoofdkussen, hij legde dat op zijn slaapplaats en ging in 't donker wandelen. Het duurde niet lang of het was licht. *Toralindoe'* werd wakker, doordat haar vader haar wekte, zij zag, dat het niet haar man was, maar een hoofdkussen. *Toralindoe'* zeide: „Het nut mij niet meer te leven." Met dat zij zoo sprak, liet ze zich terstond van haar slaapplaats vallen, ze kwam op den grond neer, *Toralindoe'* was gestorven.

Zeven dorpen trok Goudborst voorbij, steeds palmden de *toralindoe'* hem in, maar alle *toralindoe'* stierven. Toen Goudborst bij het zevende dorp kwam, vroeg de edelman: „Waar ga je heen, Goudborst?" Goudborst antwoordde: „Ik ga mijne bloedverwante *Manoe ngKoeroeda'* zoeken." De vorst antwoordde weer: „Als je dat vraagt, morgen zal je haar dorp zien. Het verblindt je als je daar aankomt, je kunt niet zien te loopen, want je gezichtsvermogen is verdonkerd."

Hij bleef daar een nacht, zoo als gewoonlijk palmde de *toralindoe'* hem in. Hij verliet haar des nachts, de *toralindoe'* weende. Het duurde niet lang of ze stierf. Toen Goudborst een deel van den dag had geloopen, zag hij wat men noemt het verblindende dorp. Daar aangekomen liep hij door, hij zag niets, want de huizen verblindden hem, hij bedekte zijn oogen. Na eenigen tijd liet hij de oogen los, hij zag dat het een weinig licht was. Hij liep door tot aan het huis van *Manoe ngKoeroeda'*. Hij zag daar slechts een oude vrouw. Die oude vrouw was de grootmoeder van *Manoe ngKoeroeda'*, de verzorgster van haar huis, want dat was nog niet het huis, dat zij bewoonde. Het huis, dat zij bewoonde, was in het dorp. Geen goederen verzorgde de oude vrouw in het huis, slechts bloemen. Die bloemen, als *Manoe ngKoeroeda'* in dat huis kwam, ging zij ze alleen tellen. Als er weg waren, al was het er slechts één, dan bebromde ze de oude vrouw.

Toen Goudborst aankwam zag hem de oude vrouw, zij zeide: „Waar ga je heen, Goudborst?" Goudborst antwoordde: „Ik kom mijn bloedverwante *Manoe ngKoeroeda'* zoeken." De oude vrouw antwoordde: „Dit is niet het huis, dat zij bewoont." Goudborst informeerde weer: „Waar is het huis, dat zij bewoont?" „In het dorp zeide de oude vrouw. Maar jij, ga jij niet in het dorp, laten wij maar hier blijven." De oude vrouw kookte heel goed voor Goudborst. Klaar met het eten, zeide die oude vrouw: „Dat paard van je ga ik

---

1) Zie ling. aant.

wegbergen in de rijstschuur." De oude vrouw ging en tilde het paard van Goudborst op en ging naar de rijstschuur. Zij beval Goudborst: „Jij verberg je straks, want ik denk dat *Manoe ngKoeroeda'* vanavond zal komen." Goudborst volgde de woorden van de oude vrouw op. De oude vrouw zeide ook: „Als jij je verbergt, ga je één van haar bloemen plukken daar beneden, want dit is de reden, dat ik op ze pas, als zij aankomt gaat zij ze slechts tellen." Goudborst volgde de woorden van de oude vrouw op, vervolgens ging hij naar buiten om een bloem te plukken. Hij bond die aan het einde van zijn haar, vervolgens ging hij liggen op de slaapplaats van *Manoe ngKoeroeda'*.

Het duurde niet lang of ze hoorden menschen rumoer maken vanuit het dorp. De oude vrouw zeide: „Houd je rustig, zij komt daaraan, want zij wordt gedragen."

Het duurde niet lang of zij kwam aan, regelrecht ging ze naar haar bloemen, zij telde ze, zij zag dat er één niet was. Zij vroeg aan haar grootmoeder, aldus vroeg zij: „Waar is mijn bloem, grootmoeder? Haar grootmoeder antwoordde: „Ik weet niet wie haar heeft genomen." Maar 't was een leugen van de oude vrouw. *Manoe ngKoeroeda'* was erg boos. Zij klom in huis, zij schopte haar grootmoeder, zij zeide: „Ik wil geen oude vrouw die zoo is." Zij zag een slaper op haar slaapplaats, zij drong bij haar grootmoeder aan, zij informeerde: „Wie is die slaper in mijn slaapplaats daar?" Haar grootmoeder antwoordde: „Ik weet het niet." Een leugen was het van haar. *Manoe ngKoeroeda'* beval weer haar grootmoeder hem te gaan wekken, opdat hij haar pruimsel zou aanbieden. Goudborst ging overeind zitten, *Manoe ngKoeroeda'* zag haar bloem in zijn haar. *Manoe ngKoeroeda'* zeide niet veel meer. Vervolgens bood Goudborst haar pruimsel aan, *Manoe ngKoeroeda'* bood hem ook pruimsel aan. Ze praatten, aldus waren de woorden van Goudborst: „De moeilijkheden, die ik heb ondervonden, zouden in 't geheel niet zoo geweest zijn, als ik niet zoo aan jou gedacht had." *Manoe ngKoeroeda'* antwoordde: „Maar mijn huis is niet hier, want mijn man heeft een huis voor mij gebouwd in het dorp." Goudborst vroeg: „Sinds wanneer heb je hem tot man?" *Manoe ngKoeroeda'* antwoordde: „Er zijn pas tien nachten tusschen dat men ons getrouwd heeft en nu." Toen vroeg *Manoe ngKoeroeda'* verlof om weg te gaan naar haar huis. Zij zeide: „Ik zal gaan." Goudborst antwoordde: „Ja, ga jij maar, ik ga vanavond wel daarheen."

Manoe ngKoeroeda' vertrok, haar acht slaven droegen haar. Het duurde niet lang of ze kwam aan hun huis, maar haar man was uit visschen geweest. Haar man was boos, hij zeide: „*Manoe ngKoeroeda'* ging slechts vrijen zooeven, want je ging pruimen bij Goudborst." *Manoe ngKoeroeda'* antwoordde: „Hij zal je volstrekt niet miskennen, jij bent in ieder geval mijn man." Haar man zeide: „Ik zal op dien Goudborst loeren, want hij zeide tegen je, dat hij vanavond wel zou komen."

Toen het donker was at haar man niet meer, haar man ging op den loer

liggen bij de trap. Het duurde niet lang of er kwam een kat voorbij. Hij zeide: „Deze kat ontstemt me, ik zal haar in haar hals hakken.” ’t Was Goudborst echter. Dus ging de kat in huis, Goudborst werd daar weer een mensch.

De huisgenooten van *Manoe ngKoeroeda’* aten, haar man wilde niet eten, Goudborst mocht eens in huis zijn. Hij lag den geheelen nacht totdat het licht werd voortdurend op den loer. Toen ze aten, aten Goudborst en *Manoe ngKoeroeda’* uit één blad. Daarna gingen ze liggen, *Manoe ngKoeroeda’* en Goudborst lagen bij elkaar. Tegen dat het licht werd daalde de kat weer uit het huis, hij daalde af langs de trap. De man van *Manoe ngKoeroeda’* zeide weer aldus: „Dit is die kat weer, nu zal ik hem werkelijk dooden, mijn innerlijk is ontstemd.” Vervolgens zette de kat zich op zijn arm. Hij wist niet, dat het Goudborst was. De kat ging weg, op het midden van den weg werd zij weer een mensch.

Aangekomen bij de grootmoeder van *Manoe ngKoeroeda’*, zeide hij: „Kook heel goed voor mij, want ik en de man van *Manoe ngKoeroeda’* zullen vandaag gaan vechten.” De oude vrouw kookte voor hem, zij slachtte een kip voor Goudborst. Klaar met het eten haalde hij zijn paard en reed er op naar het dorp.

De hoeven van zijn paard kwamen bij het loopen niet neer op den grond. Aangekomen in het dorp, zag de man van *Manoe ngKoeroeda’* hem, hij zeide: „Zoo ben jij het, vriend!” Goudborst antwoordde: „Ik ben het.” De man van *Manoe ngKoeroeda’* antwoordde weer: „Zet je paard maar neer, in ieder geval zal ik dat paard van jou als paard gebruiken. In ieder geval zal ik je dooden.” Toen deed de man van *Manoe ngKoeroeda’* een sprong, hij bestreed Goudborst. Zij vochten den geheelen dag. Eerst was het nog vroeg, toen werd het over den middag, toen Goudborst in den rug werd gehakt. Hij stierf direct. Toen hij dood was, was de man van *Manoe ngKoeroeda’* blij, het paard van Goudborst kwam aan hem.

Haar grootmoeder zag op hem neer, zij zag dat hij gestorven was. Zij keek naar den hemel zeven maal. Na de zevende maal keek het paard naar boven, het was donker. Zij hoorden iets klingelen vanuit den hemel, zij zagen den ouderen broer van Goudborst, waarvan hij gescheiden was bij het naar den hemel gaan. Hij en zijn vrouw reden paard. Zij gingen naar Goudborst, vervolgens stegen zij van hunne paarden. Met dat ze aankwamen werd het licht. *Manoe ngKoeroeda’* kwam daar ook heen. De vrouw van Goudhoed zeide: „Bespuwen jullie zijn wonden.” Goudhoed bespuwde hem, vervolgens paste hij op hem. Zijn vrouw informeerde weer aldus: „Beweegt zijn lichaam al wat?” Goudhoed antwoordde: „Het beweegt al wat.” „Sla hem met de vlakke hand.” Goudhoed sloeg Goudborst weer met de vlakke hand. Terstond rees hij overeind, vervolgens zat hij. Hij praatte met zijn ouderen broeder.

Zijn oudere broeder zeide: „Jij was het, vriend, die mij vóór waart met het halen van den toom van onzen grootvader."

De naam der vrouw van Goudhoed was Lotsbedeelster, zij was zijn vrouw in den hemel. Toen zeide Lotsbedeelster: „Laten wij hen weer doen vechten." Zij vochten. Na eenigen tijd zag zij, dat Goudborst zou overwonnen worden. Lotsbedeelster zeide weer: „Ja, Goudhoed, ga deze mijn pruim naar den man van *Manoe ngKoeroeda'* gooien. Goudhoed ging. Daar aangekomen, wierp hij den pruim, terstond stierf de man van *Manoe ngKoeroeda'*. Toen nam Goudborst *Manoe ngKoeroeda'* tot vrouw. Vervolgens vroeg hij en zijn vrouw verlof om heen te gaan. Bij hun afscheid zeide hij: „Wij, wij zullen vertrekken." Lotsbedeelster zeide weer: „Nu nog tien nachten, vervolgens ontmoeten we elkaar bij onze schoonouders." Dit waren de woorden van Lotsbedeelster en *Manoe ngKoeroeda'*, zij zeiden: „Aan onze schoonouders geven we als ontmoetingsgeschenk acht slaven van jou, acht van mij." Toen bestegen Goudhoed en Lotsbedeelster hun paarden, de duisternis kwam weer van den hemel om hen te omsluiten. Vervolgens werd geklingel gehoord. Toen het geklingel afgeloopen was, was het weer licht. Zij zagen dat Goudhoed en Lotsbedeelster er niet meer waren.

Zij wachtten den hun vastgestelden tijd af. Het duurde niet lang, de tien nachten waren ten einde, of *Manoe ngKoeroeda'* en Goudborst zouden vertrekken. *Manoe ngKoeroeda'* ging naar haar grootmoeder, zij zeide: „zorg jij goed voor mijn bloemen, grootmoeder, want ik en mijn man zullen naar mijn schoonouders gaan." Vervolgens nam zij hun acht slaven mede als metgezellen. Zij nam haar bloemen, zij omsloot ze met aarde en al. Zij gingen op Goudborst paard zitten. Hun acht slaven namen hen in hun midden, zij gingen, vlug was hun loopen. Het duurde niet lang of zij kwamen in de woonplaats van een *toralindoe'* die gestorven was van verlangen naar Goudborst. Zij vonden er de lui van drie dorpen en een gedeelte van een dorp, allemaal waren ze daar. Maar zij gingen het dorp nog niet in. Goudborst zeide tot zijne vrouw: „Op deze onze reis weet ik niet of ik sterven zal, want op mijn vroegere doorreis palmden de *toralindoe'* mij in, doch ik verliet ze maar, zij zeggen dat ze allen stierven." *Manoe ngKoeroeda'* zeide: „Heb daar geen zorg over, want je geweer is er." Goudborst zeide weer: „Maar hoe? ik heb geen kogels." *Manoe ngKoeroeda'* zeide: „Laten we gaan!" Ze gingen loopen. Nauwelijks bij de dorpspoort gekomen maakten de lui al lawaai door over Goudborst te schreeuwen. In hun lawaai zeiden ze: „Hier heb je Goudborst, die onze *toralindoe'* heeft gedood. *Manoe ngKoeroeda'* zeide: „Pluk één van mijn bloemen om je geweer mede te vullen." Goudborst vulde zijn geweer, vervolgens zeide *Manoe ngKoeroeda'*: „Beschiet het dorp." Hij beschoot het dorp, alle menschen en huizen verbrandden, ze onderwierpen zich aan Goudborst en zijn vrouw. Vervolgens werden ze met vee en al meegenomen.

Ze liepen weer door, ze kwamen weer bij de vroegere dorpen. Zij von-

den ze vol met menschen, weer als zooeven drie dorpen en een gedeelte. *Manoe ngKoeroeda'* zeide weer: „Pluk een bloem!" Goudborst plukte een bloem, hij beschoot weer de kom van het dorp. Menschen en huizen verbrandden allemaal. Zij onderwierpen zich weer, het overschot van degenen die gestorven waren namen Goudborst en *Manoe ngKoeroeda'* mede, tezamen met hun vee werden ze opgedreven. Zij liepen door, zij wisten niet meer te tellen menschen en vee.

Het duurde niet lang of zij kwamen aan het huis van hun schoonouders en van den vader van Goudborst. Al wat lang waren ze er toen het dorp van hun verblijf donker werd. Zij hoorden geklingel vanuit den hemel, het werd plotseling licht, zij zagen Goudhoed en Lotsbedeelster en hun acht slaven, die zij als ontmoetingsgeschenk aan hun schoonouders en den vader van Goudhoed zouden geven. De menschen die Goudborst bij zich had, vulden een groote vlakte.

De schoonouders van *Manoe ngKoeroeda'* en Lotsbedeelster waren beschaamd. Zij bleven daar tien nachten. Vervolgens, toen de tien nachten voorbij waren, vroegen *Manoe ngKoeroeda'* en Lotsbedeelster aan hun schoonouders verlof om te vertrekken. Zij zeiden aldus: „Wij, wij zullen weggaan. Gij weet het nu dat uw kinderen ons armen tot vrouw hebben genomen." De schoonouders antwoordden: „Niet veel woorden meer, want wij, wij zijn zeer beschaamd tegenover jullie." Lotsbedeelster vroeg: „Waarover zijt gij beschaamd?" Hun schoonouders antwoordden: „Want wij, wij armen, hebben tot kinderen Goudhoed en Goudborst." *Manoe ngKoeroeda'* sprak weer: „Dit is uw ontmoetingsgeschenk, een vlakte vol menschen, gij zijt er de eigenaars van, en van het vee." Haar schoonvader vroeg: „Waar hebt ge die vlakte vol menschen gevonden?" „Het zijn onze vijanden op den weg." Toen zeiden hun schoonouders: „Komt laat ons tezamen wonen." Lotsbedeelster en *Manoe ngKoeroeda'* stemden het toe. Vervolgens bestegen ze weer haar paarden, Lotsbedeelster en Goudhoed. Vervolgens kwam weer de donkerheid van den hemel in dat dorp, zij hoorden geklingel. Toen het klingelen was afgeloopen was het weer licht. Vervolgens bestegen ook Goudborst en *Manoe ngKoeroeda'* hun paard, zij deden hun paard hard draven, zijn hoeven kwamen niet op den grond.

AANTEEKENINGEN.

In het hier voorafgaand verhaal worden de hemellichamen voorgesteld als personen. *Rada Boeḷawa* „Goudborst" heet in een variant op dit verhaal *nTandaeo* „die de zon tot embleem heeft." *Songko Boeḷawa* „Goudhoed" [1]) is zeer waarschijnlijk de maan. Worden gewoonlijk zon en maan als echtelieden voorgesteld, in dit verhaal zijn zij twee gebroeders, waarvan de één (de maan) ten hemel stijgt en de ander (de zon) naar de onderwereld gaat. Hij passeert 7 dorpen (elders 7 aard-rijken in tegenstelling met 7 hemelen) en sterft tenslotte in den strijd om *Manoe ngKoeroeda'*, zijn bloedverwante, waarna Lotsbedeelster met haar man (de maan) in de onderwereld komt en *Rada Boeḷawa* (de zon) wordt opgewekt, doordat men hem gooit met de levenskracht bevattende sirih-pruim.

Manoe ngKoeroeda' „*Koeroeda'*-vogel", bekend uit de Hindoe'sche godenleer als de „zonnevogel" (Garoeda), het rijdier van Wishnoe, hier een meisje [2]) dat door *Rada Boeḷawa* (de zon) wordt verlost uit de onderwereld. In een ander verhaal gaat de zon met zijn bloedverwante naar de onderwereld en wordt in den strijd gedood, waarna hij door het zingen van zijn zuster weer levend wordt en vervolgens huwt met de maan, die hij bij haar badplaats verrast.

Toto'na motawine „toen het zijn tijd was om te trouwen." *Toto'* is lot, voorbeschikt geval, wat op den bestemden tijd met iemand moet gebeuren."

Mama' „pruimsel"; *momama'* „pruimen", Bare'e „bijten."

Oḷooe' „ginds."

Kae'a is af te leiden van den stam *kae*, waarvan een bekende afleiding is *mekakae* „roepen, bidden". Het Nap. en het Bar. hebben *kai*, in 't Bad. komt het ook wel voor. In Nap. wordt *kai* gebruikt bij het aanhalen van woorden van een ander, in de beteekenis van „zegt men, zeggen ze." In het Bad. wordt in dien zin ook *kae'a* „gebruikt, maar nog meer *kata*. Dit *kata* is zeker identisch met Mal. *kata*. Voorb.: *rahoerengi ranta' kai lindo'na tomate, bona naita kae'a mao i Paḷapi* „men verwijdert de foeja van het gezicht des dooden, opdat hij, zeggen ze, kan zien bij het gaan naar *Paḷapi* (het zielenland der Bergvolken); *maoko kae'a ma'ande'* „ga jij, zeggen ze, eten"; *maro'a ka'ea* „het is goed, zeggen ze; *rompepa' kae'a roepia*, hij zegt: twee gulden"; *inia' kata noepawoeḷi laḷoena* „maak hen niet van streek"; *hon̄do'o kodo', ane boetoei kata toea, moridi-ridi' bombaroe'koe langa'* „zoo ik, wanneer mijnheer aankomt,

---

1) In de Bada'sche poëzie wordt de maan wel „hoed" genoemd.

2) Op Java veelal in menschelijke gestalte met vleugels en vogelbek. In Maleische verhalen komt de Garoeda voor in het karakter van den draak der Europ. sprookjes.

bibbert mijn borst van vrees"; *apa kata nababehi Taroso mongkoea-ngkoea'?* „waarom kreupelt Taroso zoo?"

Ane poka'alo kata, bangi katami tampo' „in den zontijd is de grond droog." Vaak kan *kata* vertaald worden met „om zoo te zeggen." Het heeft heelemaal 't karakter van een stopwoord gekregen en wordt te pas en te onpas gebruikt.

Matana' „blijde, verheugd."

Makara „moeilijk, zwaar."

Inia' namahae „laat het niet lang duren."

Hopo' „af, klaar."

Tinana „zijn familie", vgl. Taw. *tina* „moeder." *Metina* „elkaar helpen bij den landbouw of in den strijd"; *matina* „talrijk van een familie"; *hantina* „één familie, van één familie;" *manoe ntina* „kip" in tegenstelling met *bangko ilo* „haan."

Moboendoe' „nuttig", st. *boendoe'* „nut."

Eloea „de lusten der zwangeren hebben." Dit woord heeft het achtervoegsel *-a*, dat hier beteekent: behept met hetgeen het grondwoord aanduidt. *Eloea* is dus „behept met *eloe*. Dit *eloe* is terug te vinden in Bar. *oeëloe* „speeksel" uit *oeë eloe*, woordel. „lustwater" en in 't Bad. *wawailoe*, waarschijnlijk uit *oewai iloe*. *Eloe* of *iloe* kan dus met „lust" vertaald worden.

Woa'na „zijn hoofd", st. *woa'*, Nap. en ook in 't Bad. dorp Manoewana *waa*.

Mobaho'i „wasschen", st. *baho'*. *Membaho'* „zich wasschen."

Bate'na heeft tot grondbeteekenis: het kenmerkend teeken. Voorb. *bate'na kaboelana laloena hane'i mai* „alleen de witheid van zijn hart deed hem hierheen komen"; *bate'na to boetoe ieroe mesoea'* „alleen de eerstkokomenden gaan binnen"; *hangapa holona pohea' do'o* „hoeveel kost die hoofdband?" *Bat²'na to koehanga' imaindi* „precies zooals ik gisteren zeide;" *hondo'o mate bate'na* „net alsof hij werkelijk dood is." *Bate'na mewanta'* is hier te vertalen met: „hij bleef blinken, glanzen."

Wanta' „schijnsel, glans."

Songko „hoofddeksel, hoed". Vgl. *pasongko woemboe* „balk die door den nok wordt bedekt, waar de nok op rust." *Songko Boelawa* is dus te vertalen met „Goudhoed."

Anake „kind" is zeer waarschijnlijk de oude vorm van *ana'*, nl. *anak* met het lidwoord, dat thans niet meer in het Bad. gebruikt wordt, maar vroeger wel in deze taal moet bestaan hebben. In het Parig. wordt het nog druk gebruikt, in het Bar. zijn er nog sporen van. *Anake* kan ook meer algemeen „ingeborene des huizes, slaaf" beteekenen, bijv. *naporangami anakena* „hij nam zijn ondergeschikten mede."

Mahile-hilemi' „toen het eenigszins groot was."

Bombaroe' „borst."

Mogahi' „tollen", staat voor *mogasi'*. *Gasi'* is identisch met Mal. *gasing* „tol." De wortel van dit woord is *sing* en heeft de beteekenis van „in de rondte draaien."

Mobala' „disselen", vgl. Mal. *bĕlah* „splijten."

Oewahe „bijl", Bar. *oease*, Leb. *oeahi*, Tontemb. *oewasei*; Mam. *oehase*. *Oewahe* is identisch met het Mal. *besi*. De *w* aan het begin heeft een vocalischen voorslag gekregen. Nevens *oewahe* kent het Bad. *ahe'* „ijzer, hakmes". Geheel dus hetzelfde woord, alleen met afgeworpen beginner.

Kamerapi' moet vertaald worden met „gevraagd hebbende." We hebben hier waarschijnlijk met het bekende voorw. *ka-* te doen, dat zoo dikwijls perfecteerende kracht heeft o.a. van abstracta. Voorb.: *Ti'ara'a kamanginta amboe'amoe*. „Niet ik heb gezien uw water-bamboe;" *ti'ara kanoeita amboe'akoe', Koha'?* „heb je niet gezien mijn waterbamboe, Baars?" Wanneer in deze voorbeelden nog een achtervoegsel *-na* of *-nda* stond en we dus een finiten werkwoordsvorm hadden tusschen het voorv. *ka-* en het achterv. *-na* gevat, dan zouden we te doen hebben met een ook in het Bad. zeer gewone wijze van het plusquamperfectum te vormen, bijv.: *Karaitana karawawaina* „met dat ze hem gezien hadden namen ze hem mede." In *kamerapi'* enz. is echter geen pronominaal suffix aanwezig. Toch meenen we hier het voorv. *ka-* te erkennen als perfectum-vormer. De mogelijkheid is intusschen niet uitgesloten, dat *ka-* hier het voorzetsel „vanaf" beteekent. Dit wordt intusschen altijd gevolgd door het voorzetsel *i*., dat in de hier besproken vorming niet aanwezig is. Indien *kamerapi'* zou staan voor *kai merapi'* zou de verklaring zijn „van het vragen teruggekomen, gevraagd hebbende."

Doeanga „prauw."

Tiwi „omhakken", vgl. Mal. *tĕbang*, Bar. *towo*. Ook hier is de *ĕ* in het Bad. door *i* vertegenwoordigd.

Londe „top van boom of berg, einde van de haartooi." In 't Bar. bet. het „spruit, loot", ook „kop v. e. prauw." In 't Minah. *londei* „schuit." *Toilonde*, wisselwoord voor „aap."

Limba „overzijde." *I limba oewai* (gewoonlijk zegt men slechts: *i limba*) „aan den overkant van 't water." *Melimba* „verhuizen"; *molimbanga* „verplaatsen."

Penga komt voor als soortwijzer bij rivieren. *Mopenga laloena* „zijn hart is verdeeld"; rara *mopenga* „tweesprong". Letterl. bet. *mopenga* „gevorkt."

Wii' „onderste gedeelte van een kookpot, boomen enz." Ook „anus." In het Nap. is het de aanduiding van het vrouwelijk schaamdeel, daarom is het in het Bad. ook min of meer onfatsoenlijk. W. s. is *wii'* hetzelfde woord als *wiwi* „rand."

Sama' „paardentoom."

Dara „paard", Bar. *njara*, Leb. *nara*, Parig. *djara*, Jav. *daran*.

Toa „neerkomen."

Mehaile „omkijken.”

Kaoewe' „grootvader” is *oewe'* met het honorifieke voorv. *ka-*, wel het bekende praefix, maar hier in vereerende beteekenis gebruikt. Feitelijk is *kaoewe'* een abstractum, weer te geven met ons „heerschap.”

Kanahadina „nadat, metdat hij gehoord had.” We hebben hier te doen met een plusquam perfectum.

Nabamba „hij sloeg hem (met een stuk hout). *Nabamba awaha* „hij is erg verkouden”, lett. „de verkoudheid sloeg hem.”

Noepehindoroengia' „je bent mij vóór geweest.” Dit woord bestaat uit den stam *roroe*, gepraenasaleerd en voorzien van de voorv. *hi- pe-* en *noe-*, verder van het achterv. *-i* met klinkerscheider *ng* en het encl. voornaamw. van den 1sten pers. enkelvoud. De stam *roroe* is terug te vinden in het Parig. *loeroe* „vroeger” en waarschijnlijk ook in het Bar. *rioe*, dat dan voor *roejoe*, *roeroe* moet staan. De Bad. vorm *oroe* is weder uit *roroe* verkort, de *r* is afgevallen, doordat ook de volgende lettergreep met *r* begint. *Roroe* is opzichzelf niet meer in gebruik, wel *oroe*. Het Bad. gebruikt o.a. *sioroe* „eerst, vooreerst.” Geheel hetzelfde woord is *hindoroe: mehindọroe* „vóórkomen”, *mampehindoroengi* „ie. vóórkomen.”

Mopakewahe', st. *wahe* „bloed.” Dit woord is hetzelfde als Mal. *basah*, *wasa* „snot”, vgl. *awasa, awaha* „snotterig, verkouden” en Bar. *gasa* „sperma.” *Wasa* wordt in het Bare'e in de beteekenis van „het haar wasschen” gebruikt. In het Bad. *mewahalịndo'* „het aangezicht wasschen.” *Awaha* „verkouden” is de oudste vorm van *wahe'*. Vgl. ook *toempe* „kikvorsch”, Bar. *toempa, lehoene* „ui” uit het Boeg. *lasoena*. De eigenlijke beteekenis van *wahe'* is dus „vocht.” Het is zeer waarschijnlijk een wisselwoord voor het algemeen Indonesisch *darah*.

Kewahe' „bebloed.” Het voorv. *ke-* beteekent „behept met”, vaak in ongunstigen zin. Voorb.: *keawoe* „stoffig”; *kekoeḷe* „rheumatisch”; *keori* „roeterig”; *keboe'oe* „botterig”, vandaar „sterk, hevig, erg”; *keoba'* „last van apen hebbende.” Ook in de volgende zin komt de bet. van ke uit: *Keara poindokoe', ti'ara peisa noeboeni* „als ik maar een lamp had, gij zoudt het niet kunnen verbergen.” Een oudere vorm van *ke* is *ki*, bijv.: *oba' to rapakiriwii' maḷei* „de aap wien men zijn achterste heeft rood gemaakt.” *Mopakewahe'* heeft bovendien het caus. voorv. *pa-*, zoodat de bet. is „met bloed maken, bloederig maken.”

Mesabi' „verlof vragen”, ook „getuigen, als getuige dienst doen.”

Kada'a-da'ana wordt in dezen volzin geheel synoniem gebruikt met *kati'arana*, dus *da'a* = *ti'ara*. In het Bad., Bes. en Nap. komt nevens het gewone ontkenningswoord ook eene negatie-partikel *da* voor. In het dialect van *Hanggira* (in 't z. w. van Behoa) is *da'ara* de gewone ontkenning, terwijl de rest van *Besoa ti'ara* zegt. De taal van *Pekawa* (tusschen de *Paloe*-rivier en de kust van Straat-Makassar) heeft tot ontkenning *dagia*, waarin *da* het ontken-

nende bestanddeel is. In het Bad. is *da* nog een vrij veel gebruikt ontkenningswoord, bijv. *da'a'* „ik (wil) niet", *da ara* „er is niet;" *da'a maoe* „ik wil niet", *kadana maroho* „omdat het niet sterk is", *podangkoe* „opdat ik niet" en in de volgende zinnen: *Ane metoetoehake deona, ti'ara kada'anta, napapate womoke amanta deona* „als we straks achteropgaan, dan kan het niet missen, dat vader ons doodt"; *E, apa ra'i, dokada'anta maoe?* „Waarom zouden we niet willen;" *napeita kada'a-da'ana* „hij zag dat hij er niet meer was.

Mosiriro' mai i langi „suisde de lucht in." We hebben hier te doen met een geluidnabootsend woord.

Kapoena „krokodil", ook in 't Tawaili'sch; in het Gorontaleesch *apoela* en in het Siauwsch dialect van het Sangireesch is *kapoena* „hond." Het is zeer zeker een wisselwoord. Mogelijk is het met 't voorv. *ka-* en achterv. *-na* gevormd van den wortel *poe* „heer", zoodat het met „heerschap" zou zijn te vertalen. Een andere mogelijkheid is, dat in het woord de stam *kapoe* steekt, die „pakken, grijpen, omvatten" beduidt, vgl. Bar. *garanggo* „pakken" van *ganggo* „grijpen, pakken, de gewone naam van den krokodil in het Bare'e. Van dit *kapoe* is weder af te leiden den naam van het landschap *Napoe*, verkorting van den *in-* vorm *Kinapoe* „het (door bergen) omslotene."

Moroehoe „verzameld", st. *roehoe*. Van denzelfden stam is het woord *doehoenga* „tempel", letterl. „vergaderplaats." Tegenwoordig voelt men die beteekenis niet meer en spreekt van *podoehoenga'a* „plaats waar de vergaderplaats, tempel is."

Tahi' „zee", Mal. *tasik*.

Mohaka' „pakken, grijpen."

Maroegi' „geschonden, ongeluk hebben", st. *roegi* „nadeel, verlies."

Bengo „rug."

Inia' noepongkora-ngkora'! „Spreek volstrekt niet!" Na de verbiedende partikel wordt dikwijls de werkwoordsvorm herhaald om het gebod te versterken.

Topa'mi „jullie tegenstander." *Topa'* beteekent in het Bare'e „neerstrijken op, zich neerzetten op van vogels, die op een tak of stam gaan zitten."

Natetehimohe' „hij bracht hen op de hoogte, gaf aanwijzingen", st. *tete* in vele talen „brug" (Bad. *nente)* en als werkwoord „over een vlonder, boomstam, smalle rand of iets dergelijks loopen." Het achterv. *-hi* heeft hier betrekking op den man, die de aanwijzingen kreeg, woordel. staat er „hij bebrugde hem."

Kadake „slecht, leelijk", st. *dake*, wellicht hetzelfde als *dai* „vuil."

Pose[2] „geheel vol."

Mokoko „met de hand visschen", eigenl. „grijpen naar iets, de hand graaiend steken in iets." *Hala'koko* „misstappen, in een gat stappen.

Mo'onto' „een inhoud *(onto')* hebben, gevuld? Een tweede bet. van *onto* is „vleesch" in onderscheiding van *boe'oe* „been."

Molingka'i „over iets heenstappen," st, *lingka.*

Mokampai „bewaken, verzorgen", st. *kampa.*

Kira² „list, bedrog."

Nahea' „hij strikte hem, hij wierp een lus om hem heen", vgl. *pohea'* „hoofdband der vrouwen."

Napopelangka „hij doet hard loopen." Het causatief praefix is in 't Bad. in de eerste plaats het algemeen Indonesische *pa-*. Voorb. daarvan zijn: *mopatoewo'* „doen leven, fokken, opvoeden"; *mopa'ande'* „eten geven"; *rapahondo'o* „zij deden er aldus mede"; *mopaitala* „in een bamboe *(tala)* doen"; *mopaikapipi* „in een taschje *(kapipi)* doen; *mopapitoe* „tot zeven maken"; *noepaoepoe* „maak het op." Is het grondwoord een adjectief, dan wordt dit eerst in den substantiefvorm gebracht door voorvoeging van *ka-*, daarna wordt *pa-* voorgevoegd, bijv.: *mopakahile* „groot maken" van den secundairen stam *kahile* „grootheid"; *mopakaro'a* „goed, in orde maken" van den secundairen stam *karo'a* „goedheid"; *mopakaroegi'* „beschadigen, nadeel toebrengen" van den sec. stam *karoegi'* „verlies"; *mampakarao'* van den sec. stam *karao'* „ver', dus „verwijderen." Nevens dit *pa-* is ook *po-* causatief-vormer, bijv. *mampopelangka* „doen draven" *(melangka-)", mampopewali'* „doen worden *(mewali')*; *mampopeala* „doen halen *(meala)*; *mampopeangka'* „doen opstaan *(meangka')*; *mampopohanga'* ,een naam *(hanga')* geven, maken dat het een naam heeft"; *mampopesoepa'* „doen uitkomen *(mesoepa')*; *mampopaisa'a* „doen weten *(mangisa)*; *mampopesoea'* „doen ingaan *(mesoea')*; *mampopengkahe'* „doen opklimmen *(mengkahe')*." Het praefix *po-* verschilt hier alleen in klank van *pa-*. Het is dus niet onwaarschijnlijk, dat wij hier met eenzelfde voorv. te doen hebben. *Po-* wordt vooral gebruikt voor stammen, die reeds het voorv. *pa-*; *pe-* of *po-* hebben. In *mampopainoe* „gelasten te doen drinken, doen te drinken geven, doen drenken" zijn zelfs de beide causatieve voorv. aanwezig. *Noepainoe* „drenk" wordt dus door voorvoeging van *po-* „doe drenken." In *mampopaisa'a,* doen weten aan," te kennen geven aan is *po-* het caus. voorv. gevoegd voor den secundairen stam *paisa.* Afzonderlijke vermelding verdient nog een vorm als *mampopepapate* „trachten naar het leven te staan, zoeken te dooden." Van den stam *pate* wordt het causatieve *mopapate* gevormd. Daarvan is weer de conatieve vorm *pepapate.* Deze stam wordt nog weder met het samengestelden voorv. der transitieve vormen *mampo-* tot een deelwoord gemaakt.

Hadepe, st. *depe.* In het Ampana'sch beteekent dit woord „plat." Het is identisch met „*lepe*" druppelen en geeft weer het geluid van iets kleins, dat neervalt. *Hadepe* is met het eenheidspraefix *ha-* = *sa-* samengesteld en duidt aan, dat er opeens iets neerviel.

Pobekakia „schil, afschilsel" is met voorv. *po-* en achterv. *-a* afgeleid van *bekaki,* hetwelk weder het achterv. *i* heeft met den klinkerscheider *k,* daar de stam *beka* „splijten" is.

Baloli „pinang", st. *loli,* Taw. *lali,* Bar. *jali.* In 't algemeen beteekent deze stam „rollend, rolrond", vgl. *loli* „kaal geknipt"; *loli²* „naakt, zonder kleeren," ook gezegd van een larve; *mengkaloli* „rollebollen"; *teloli* „wankelen"; „struikelen"; *mololinga* „wentelen, wegwentelen"; *mokaloli* „st.k- en overnaainaad maken; *mokalolia* „vergeten"; *mopaloli* „kaal maken, knippen", vgl. *mobangkoerori* van den stam *rori* syn. met *mopaloli.*

Hangko de'e „eerst nu."

Toralindoe', woordel. „die in het afgescheiden vertrek zit." *Lindoe'* is w.s. identisch met Mal. *lindoeng* „beschermen, beschutten." In het Bar. is *oeë lindoe* „stilstaand water." Vgl. ook Bes. *mengkalindoe'.* Zoo wordt genoemd de dag na een huwelijkssluiting, waarop de huisgenooten van het echtpaar niet naar den tuin mogen, daar anders muizen en andere schadelijke dieren zullen volgen. Bes. *lindoe²'* „geen voet meer kunnen verzetten vanwege de volte, drukte." In deze laatste twee woorden blijkt duidelijk de bet. van „afperken, beschutten" zoodat men niet heen of weer kan of de afperking verlaten.

Met deze *toralindoe',* ook wel *datoe* genoemd, wordt in de Bada'sche verhalen een figuur aangeduid, die ook elders in de Toradja'sche letterkunde vaak voorkomt. Een meisje van hooge geboorte, dat van jongsaf met teedere zorg is behandeld en in een bovenvertrek van het huis of soms in een apart huisje, dat op een enkelen hoogen paal rust, voor aanraking met anderen wordt bewaard. Haar eten en drinken, haar badwater en ook wat zij verder noodig mocht hebben, alles wordt haar gebracht. Waagt ze zich een keer van huis, dan ondervindt ze zeker moeilijkheden. Haar onbedorven karakter is niet op omgang met anderen berekend. Ze wordt de dupe van anderer list. Haar voetzolen zijn rond, daar zij niet behoeft te loopen. Zij heeft het gemakkelijkst denkbare leven. Wanneer ze huwbaar wordt en de prins, dien het verhaal voor haar bestemd heeft in haar dorp komt, gevoelen dadelijk beiden, dat zij elkaar toebehooren en wisselen teekenen van verstandhouding door elkaar sirih-pinang te doen toekomen.

Moiloehi is van den stam *loehi* zooals blijkt uit *peloehi,* benaming voor een deel van den bruidschat voor het „bij elkaar slapen."

Lapi „laag", vgl. Mal. *lapis,* Bar. *japi* „voering, laag, ruimte tusschen voering en stof. *Mohalapia* „vrijen", lett. „één laag vormen"; *halapi-lapi* „gekkelijk'; *hilapi* „van denzelfden leeftijd", ook wel: *hasilapia; mombelapi-lapi* „opeenvolgend"; *lapi tampo'* „onderwereld."

Rontaoe „twee stuks." *Taoe* is het classificeerend woord voor kleedingstukken.

Napahawangi „hij verving", st. *hawa. Mombehawa* „elkaar vervangen, afwisselen"; *mempahawa* „zich verkleeden."

Olonga „hoofdkussen" is hetzelfde woord als het Minah. *paoeloenan* en dus van een stam *oeloen* af te leiden. De beteekenis van *olonga* is dan: „plaats voor het hoofd."

Matoeroe „liggen", secund. bet. „slapen." De stam is *toeroe*, Leb. *tiroe*. *Patoeroea* „ligplaats, slaapplaats." *Patoeroe* „droom"; *mampatoeroea* „iets droomen."

Modeda' „in 't donker, 's nachts loopen."

Naroea' „hij wekte haar."

Dala' „nut."

Mengkandawo' „zich laten vallen."

Lobo „plank, vloer."

Rapeoemala „zij palmden in," een *oem*-vorm van *ala* „halen, nemen" is tot stam genomen. Het voorv. *pe-* duidt de poging aan en *ra-* de meervoudigheid van het onderwerp. Het Bada'sch bezit nog een aantal vormen, die met infix *-oem-* zijn gemaakt, bijv.: *moloemao* „loopen"; *mohoemangka* „verrassen, overvallen"; *mosoemomba* „zeilen"; *metoemeo'* „vliegen, fladderen", st. *teo'* „heen en weergaan" bijv. v. e. blad, grassprietje; *memoele'*, Bar. *moeli* is een afgeknotte *oem*-vorm van *poemoeli* „voortbrengen, vermenigvuldigen".

Een vrij gewone vorm is nog *hoema-*, de *oem*-vorm van *ha-*, bijv. *hoemampolo* „zonder vertakkingen" van *hampolo*, st. *polo*, soortwijzer van lange ronde dingen; *hoemadoenia* „de geheele aarde"; *hoemamboea'* „bolrond"; *hoemawatana* „zijn geheele lichaam"; *hoemangkoto* „rijst a/d. bos *(koto)*"; *hamoentanga'* staande voor *hoemantanga'* „half vol, halverwege"; *hoemangkodo* „geheel stijf, in eene strekking"; *hoemangkaoe* „met bladeren en al"; *hoemangkani* „allemaal tegelijk"; *hoemamoengkoe* „de geheele heuvel"; *hoemandele*, staat voor *hoemalele* „geheel rondom, overal in 't rond"; *hoemara* „heel erg"; *hoemaodo* „met de beenen stijf tegen elkaar gestrekt zitten"; *mampeoemala* „geheel inpalmen", st. *ala* „halen, nemen."

De beteekenis van dit infix wordt niet meer gevoeld. Dit wordt bewezen door de *oem*-vormen, die nog weder het praefix *mo-* voorvoegen, waaruit blijkt, dat de *oem*-vorm als een stamwoord wordt opgevat, dat nog weder een voorv. moet hebben. Tevens blijkt hieruit, dat *-oem-* gelijk staat met *mo-*, want wat verloren is gegaan door het verloopen der beteekenis van *-oem-* wordt weder aangevuld door de voorvoeging van *mo-*. Trouwens een *oem*-vorm is een omgezette *mo*-vorm, bijv. *toemaroe* „scherp zijn" is niet + *oem* + *aroe*, want het verdeelen van *taroe* in *t* + *aroe* kan alleen op schrift plaats hebben en niet in de levende taal. *Toemaroe* moet daarom zijn omgezet.

Haha „allemaal."

Mekiro' „verblinden."

Mehilo'a „zien." Van dit woord is de stam *silo*, vgl. Bar. *silo*, Bad. *hoelo'*, Nap. *hoeloe* „fakkel", Sang. „zien", Makass. „inschijnen."

Hambi' of *ambi'* heeft dezelfde beteekenis als *lawi* in 't Bar. „vanouds, vanzelf, toch al," in 't Bad. is *lawi'* redegeven voegw. in de bet. van „want." *Hambi'* kan dus een nevenvorm van *lawi'* zijn. Behalve de bovengenoemde beteekenis heeft het nog de verwante beteekenis van „steeds, telkens weer."

Napiri' „hij bedekte", st. *piri'* „vol, geen ruimte meer, geheel bedekt."
Mokabaha „ophouden, laten, loslaten."
Hantede' „een weinig."

Toina „oude vrouw" is een vaste figuur in de Toradja'sche letterkunde. Zij wordt voorgesteld als te wonen in een hutje, dat geheel door slingerplanten is overgroeid, buiten het dorp. Zij voedt allerlei dieren op, die haar eenig gezelschap zijn. Zij is in 't bezit van eenige erfstukken van haar overleden man, zooals een gouden tol, wonderzwaard of gouden ring. Bij haar komt aan de zwervende prins, die van huis verdreven is en een langen, uitputtende tocht achter den rug heeft. Hij wordt steeds hartelijk ontvangen als kleinzoon, rust uit van de vermoeienissen, hoort dan vanuit het nabij zijnde dorp het geluid van feestvierders, wordt ingelicht door de oude vrouw, dat daar prinsen om de hand der koningsdochter werven, die in 't kamertje op één paal zit en het schouwspel gadeslaat. Zij is de bewaakster der onderwereld. In één der Bada'sche verhalen noemt zij zich de vrouw van „die in den hemel is," van den hemel zelf dus (zie hetgeen elders werd opgemerkt) en zegt zon en maan tot kinderen te hebben. De oude vrouw, die in de zevende aardlaag woont, is dus blijkbaar de aarde zelf.

Boenga „bloem."
Moimba' „tellen."
Matanta „verloren", st. *tanta,* Bar. *tonto.*
Boeho' „rijstschuur."

Mampekiri „denken." Dit is het Mal. *pikir,* in den Tor. vorm *pikiri* in welken men de eerste lettergreep tot *pe* heeft gemaakt, omdat men meende er het voorv. *pe* in te vinden. Zoo wordt het behandeld of de stam *kiri* was.

Mopoepoe „plukken."
Monanarahi „aandringen."
Hema „wie."
Mapari' „moeilijk."
Koeboehinao „ik denk aan, ik herinner me."
Impira of *himpira* „wanneer."
Weloea' „haar."
Mogeo' „lawaai maken."
Oraa' „daarginds in de hoogte."
Rakowa' „iets met twee of meer personen dragen.
Menonto „recht op iets afgaan."
Nasempa „zij trapte (haar)."
Inina „zooeven."

De vorm *nahala'ko'* van den stam *hala',* identisch met *sala'.* Evenals men in het Mal. kan zeggen: *salah satoe* i. p. v. *tiada salah satoe,* zegt men in het Bad. *koehala'* i. p v. *ti'ara koehala'* „ik twijfel er niet aan." Nog een

voorbeeld: Iemand is een mandje kwijt, ziet dan dat een ander het heeft en zegt: *Koehaḷa'* „ik twijfel er niet aan, ik herken het."

Mopangawoei „in hinderlaag liggen", st. *gawoe*, Bar. *kawoe* „vuil, vuiligheid." *Mangawoe* is dus letterl. „in 't vuil liggen."

Meoendoe-oendoe „ontstemmen."

Boeroko' „hals."

Modoeḷoe „uit één schotel, blad eten."

Mengka'awi „zich op iemands arm zetten."

Kaḷoepa' „hoef, nagel, klauw", heeft het infix *-al-*. De stam is *koepa'*, vgl. Mal. *koepas* „schillen." Andere voorb. van infix *-al-* zijn: *kaḷapoe'* „duivenval" van *kapoe'* „omvatten"; *mengkaḷaona'* „zich nu uitrekken"; *maḷewao* „doorschijnend." *-Al-* heeft in 't algemeen een frequentatieve beteekenis, omdat het de handeling voorstelt als dikwijls geschiedende.

Mampetiro „op neer zien."

Morio-rio „klingelen, rinkelen."

Mogaa' „scheiden."

Nitinoedoehi „bespuwen jullie," st. *tinoedoe* „speeksel", een *-in*-vorm van *toedoe*. Andere voorb. met infix *-in-* zijn: *pinoana'* „oomzegger, neef, nicht"; *tinoeda'* „zaairijst", vgl. *mantoeda'* „planten"; *hinoe'a* „het geplante (i/d. sawah) van *mehoe'a; pinehoehe'* „kooksel"; *binoèhoe* „het verstopte"; *tinawoe* „het nog gloeiende onder de asch begraven hout"; *hinadoea-doea* „één voor één"; *mangkinapoe'* „de armen over elkaar kruisen"; *mowinoentoe* „achter elkaar loopen"; *tinoewoe* „leeftijd;" *mahinaki'* „ziekelijk."

Bela „wond."

Mokini-kini' „bewegen."

Noetampeda „sla (hem) met de vlakke hand."

Toegi' „pruim."

Penganti'i „schoonouders." Stam *anti* in het Nap. beteekent „meenemen, brengen, vervoeren," in het Bad. „vasthouden." In het Bad. bestaat alleen maar *antia* „vasthouden." Een deelwoordsvorm *menganti* is er niet, maar in verband met de beteekenis in het Nap. van *meantia* „brengen, geleiden" is het mogelijk, dat *penganti'i* kan weergegeven worden met „begeleider." De man wordt begeleid door zijne ouders, wanneer hij naar zijne vrouw wordt gebracht. De vrouw kan dus hare schoonouders begeleiders van haar man noemen. Deze naam kan de algemeene voor schoonouders zijn geworden. Het achterv. *-i* heeft dan betrekking op dengene, die begeleid wordt.

Tapampelangoea „wij geven ze als ontmoetingsgeschenk."

Tipa' „vastgestelde, afgesproken tijd."

Nakoemoe' „hij omvatte."

Hinte tampo' „met aarde en al." Een weinig verder in dit verhaal staat *hinte pinatoewo'nda* „met hun vee en al." *Hinte* is wel een zelfstandig woord geworden, maar is eigenlijk een combinatie van twee voorv. Het zou dus ook

aan het volgende woord kunnen geschreven worden. *Hi-* is nl. het eenheids-praefix en *nte* is de geprenasaleerde vorm van het praefix *te*, dat nevens *ke-* gebruikt wordt in de beteekenis van „behept met, zijnde met." *nTetampo'* zou dus reeds beteekenen „met aarde en al." *Hinte tampo'* versterkt nog de beteekenis van *te-* als aanduider eener verzamelde eenheid. In het Parig. is *nte* eenvoudig tot een verbindend voegwoord „en" geworden. Ditzelfde *hi-* wordt ook ter versterking van het voorv. *ntali* gebezigd, bijv. *hintaliana'* „ouders met hunne kinderen."

Ti'ara noepotepe „dat heb je niet te tellen, daar heb je je niet om te bekommeren", st. *tepe* stukje, brokje.' Zoo is het ook het classificeerend woord voor heel kleine dingen, bijv.: *tagambe hantepe* „één stukje gambir."

Pangagoentoe „geweer", uit het Boeg. *panagoettoe* „donderboog."

Watoe peloeroe „kogel." *Peloeroe* uit het Boeg. De uitdrukking *watoe peloeroe* is ongewoon in 't Bad. Men zegt gewoonlijk slechts *peloeroe.*

Tondo „wal om het dorp."

Pelabiana „zijn overschot", st. *labi. Melabi* „ontbijten, het overschot van den vorigen avond verorberen."

Hangka' is het best weer te geven door „meteen." Het is de samenkoppeling der voorv. *sa-*, het eenheids-praefix en *ka-*, dat abstracta vormt, waarbij *ka-* dan gepraenasaleerd is. Als voorv. is *hangka'* niet meer in gebruik, maar wel het geheel synonieme *hingka-*, bijv. *hingkaloempa mai* „ineens kwamen ze aanspringen"; *hingka'apanta'* „al onze dingen." In een vorm als *hangka-taoena-nta'* „onze medemenschen" is *hangka* nog als voorv. te beschouwen. Ook in *hangkatoe'a na* „medeëdelen." *Hangka* heeft zich echter losgemaakt tot een zelfstandig woord. Met invoegsel *-in-* is gevormd *hinangka'*, bijv.: *tampo' de'e hai hinangka'na oepoe*[2] „dit land en al wat erin is." *Hinangka'* wil dus zeggen „het tot *hangka'* gemaakte, het tot één samengevatte."

Napoporai' „hij maakte vol", st. rai' *Koeporai'mi'* „ik heb genoeg, ik ben verzadigd."

Taoena hampada „één veld, vlakte vol menschen.

Mahili „beschaamd."

Mai katake moranga „komt laat ons te zamen wonen." In de Bad. is *kata* een tusschenvoegsel, hier weer te geven met: „me dunkt, ik zou zeggen, ik vind." Dit *kata* heeft *ke*, het onderwerp van *moranga,* tot zich getrokken.

Palanta „voetzool", ook: „handpalm."

XXXIX. Pohambokonda aḷo hai woeḷa.

(Bada'sch verhaal).

Ane mohoemboko aḷo hai woeḷa, mangkaindimo'i, hai betoeë' ana'nda. Roengoe²na, oepoemohe moana', nahanga' aḷo i woeḷa honde'e: „De'emoke moana' hai koehanga'ako': iomi mambawa ana'ta', lawi' io topoḷoemao inambengi, i ka'aloeana raoa. Lawi' ane kodo'i mambawa ana'ta', hangaangaa matehe oepoe² toiwongko doenia, lawi' terarangi gaga kama'amoe'na.

VERTALING.

Het huwelijk tusschen zon en maan.

Als de zon en de maan sexueele gemeenschap [1]) uitoefenen is het donker, en de sterren [zijn] hunne kinderen.

Heel in 't begin, ze waren klaar met kinderen voortbrengen, zeide de zon tot de maan aldus: „Wij hebben nu kinderen en nu zeg ik je: jij neemt onze kinderen mede, want jij bent eene nachtwandelaarster, als de atmosfeer is afgekoeld. Want als ik onze kinderen meeneem, zeker sterven alle wereldbewoners, want haar warmte is [dan] al te zeer vermeerderd.

---

1) Dit bij de iedere maand terugkeerende donkere maan. Bij het weer uitkomen der maan bidt een oude rijke man: „O maan! Verzorg het leven onzer buffels en al ons vee. Geef ons een lang leven en doe het werk onzer handen gelukken.

AANTEEKENINGEN.

Volgens eene andere mededeeling hebben èn zon èn maan ieder hunne eigen kinderen. De maan, vreezende dat de aardbewoners schade zullen lijden, verzint een list. Ze spreekt af met de zon, dat zij ieder hunne kinderen zullen opeten en wel de zon het eerst. Als deze dit dan gedaan heeft komt 's avonds de maan met hare kinderen, de sterren, te voorschijn.

XL. Topetoenoe Loka' I Alo.

(Bada'sch verhaal)

I biti langi' ara taoena to mampaisaroengi pea metoenoe loka' i alo. Mewali', ane hoengkoe'mi mabaa, hadoea-hadoea mao mampegia alo, napetoenoei loka'na to na'ande' hanggaloa hai kaloemba'. Agaiana taoena to bongo gaga leto, ti'arapi mampaka' metoenoe loka'na. Kaindo'o napobaloe'mi sieroe ana'na, napopeholo loka' to ratoenoe i rangana. Agaiana ane i hanggalona womi', hangaa-ngaa natoeroehimi', bona ara womi napopoboetoe' ana'na to napobaloe'.

VERTALING.

De pisangroosteraars aan de zon.

Aan den horizon zijn menschen die het maar laten aankomen op het pisangroosteren bij de zon. Dus, als het dicht bij 't lichtworden is, gaat men één voor één op de zon wachten, opdat hij pisang zal kunnen roosteren, die hij op den dag en 's avonds eet. Maar de mensch die al te vast slaapt, heeft geen gelegenheid meer om zijn pisang te roosteren. Dan verkoopt hij eerst zijne kinderen, opdat hij er geroosterde pisang bij zijn kameraden voor kan koopen. Maar als weer een dag is aangebroken, zorgt hij zeker vóór te zijn, opdat hij weer heeft om zijn kinderen, die hij verkocht, weer vrij te krijgen.

AANTEEKENINGEN.

Topetoenoe „roosteraar", st. *toenoe* „roosteren." *Toenoeami poho'* „de mais is in den toestand van geroosterd te kunnen worden, de mais kan geroosterd worden."

Loka' pisang, banaan."

Bongo „doof, buiten bewustzijn, gevoelloos", zooals bijv. een priesteres, wanneer een geest bezit van haar heeft genomen. *Bongo gaga leto* „zeer vast slapen."

Motoëroehi „ie. voorzijn", st. *eroe.*

Aanhangsel.

1. *Manoeroe'*. De in de verhalen I-III voorkomende *Manoeroe'* en ook de edelman uit *Rato* in IV is één en dezelfde persoon. We hebben hier en ook in velen der volgende verhalen te doen met historische personen door de mythe omhuld. *Manoeroe'* is dezelfde als *Lasaeo* uit de mythen der *Bare'e*-sprekers. Hij zou ook dezelfde zijn als de Loewoe'sche held *Sawerigading*. In *Behoa* en ook in *Mamoedjoe* heet hij *Laeo*. Hij woont in 't luchtruim en vergezelt de reizigers op den weg en heeft geen vaste woonplaats. Men spreekt dan ook in *Behoa* van *molalaeo* „zwerven, zwalken." *Laeo* is groot van gestalte. Zijn naam bet. „Heer Zon." Misschien is bedoeld de „zonnestralen." Hij is de Lichtgod en openbaarde zich wel in blinkend wit kleed. Als historisch persoon is *Manoeroe'* vermoedelijk één der vorsten van *Wai Boenta*. Het was de erfelijke titel der vorsten. Het is geen ongewoon verschijnsel, dat edelen en vorsten als van goddelijken afkomst worden beschouwd. Volgens een Napoe'sch verhaal daalde de godenzoon en voorvader der To Napoe, *Manoeroe* tijdens een regenbui te *Woerangka* neer, gezeten op een witten buffel [1]). Hij kwam daar om te visschen. Hij had later één vrouw te *Rano* waarvan *Inana Tawani* eene afstammelinge is, één in *Koelawi* waarvan *Oemana Tahoengki* een nakomeling was en één in *Winowanga* in *Napoe*. De voor eenigen tijd op 70-jarigen leeftijd gestorven *galara* van *Watoe Taoe* was een nakomeling van laatstgenoemde vrouw.

2. *Ala Tala*. In de verhalen I-IV komt *Ala Tala* voor als de vrouw van *Manoeroe'*. Ook hier weer eene vermenging van mythe en historie. *Ala Tala*, een overgenomen naam, in deze verhalen voorkomend als eene vrouw, wordt in 't dagelijksch leven genoemd als degene, die de eerste menschen heeft gemaakt, de *topohia' karawenta'* „die onze vingers vaneen heeft gespleten." Een Bada'sch verhaal vertelt van een priester die ten hemel steeg om te zien wat er met de dooden gebeurde. In den hemel gekomen vroeg men hem wat hij kwam doen. Hij antwoordde: „Ik kom kijken naar de omvorming der dooden door *Ala Tala*." Toen wees de hemeling hem verscheidene bakken, waarin zich menschen bevonden." Op zijn vraag wat er met die bakken gebeurde, kreeg hij ten antwoord: „In deze bakken worden de menschen fijngehakt en dan omgevormd. Zoo gaat het met allen die tijdens hun leven slecht waren, opdat ze weer tot goede menschen worden. Ook zag hij het onder 't huis vol met bamboe-kokers hangen. Deze waren gevuld met den „adem der menschen" die nog op de aarde waren. Als hun uur des doods er was, brak

1) In *Lamboe'* daalde hij neer in *Kamba* ten O. van *Leboni*.

Ala Tala de touwtjes af. Ook werd den priester gezegd niet te zien naar de zoldering, vliering in het huis. Hij keek toch en zag nu iemand zitten groot van gedaante. Van angst sloot hij de oogen. Toen zeide de hemeling: „Heb ik je niet gezegd, niet naar hem die anders is dan wij te zien?" Toen opende de priester de oogen en hij bleek in zijn dorp te zijn teruggekeerd. Hier wordt *Ala Tala* vereenzelvigd met de *Topebagi* „lotsbedeeler", die in den zevenden hemel woont. *Ala Tala mokoemoe' tanoeana'ta'* „heeft onze levenskracht in de hand." Hij heeft tot gezant naar *Boeriro'* (de zon) *Tampilangi'* en als gezant naar de aarde *Boeriro'* en omgekeerd is *Boeriro'* de middelaar tusschen hen en *Ala Tala*. Tot gevleugelde gezanten naar de aarde heeft hij de *galara'* [1]). Als attribuut heeft hij de kat. Vaak worden *Ala Tala* en *Boeriro'* vereenzelvigd. Sinds de intrede van het Christendom vereenzelvigen sommige oude Heidenen God met *Ala Tala* en Jezus met *Boeriro'*. Misschien zijn de namen *Ala Tala* en *Topebagi* aanduidingen voor den Hoogsten God, die in sommige verhalen wordt aangeduid als een „oude man" en wil men zijn naam niet noemen, door *todataita* „de onzienlijke." Deze „oude man" kan dan zijn „Vader Hemel", zooals „Moeder Aarde" in de verhalen voorkomt als een „oude vrouw." Dat men hem noemt de onzienlijke komt omdat hij zich in den zevenden hemel heeft teruggetrokken. Zoo komt het, dat men in 't gebed tot *Ala Tala* en *Boeriro'* vraagt zich met 't gelaat naar de aarde te wenden, wanneer ze op hun rug liggen. Dat men *Boeriro'* vereenzelvigt met *Ala Tala* komt vermoedelijk, doordat men *Boeriro'*, de zon, dus de „zoon des hemels" vereenzelvigt met den hemel zelve. *Ala Tala* heeft tot gezant naar *Boeriro'* (de zon) *Tampilangi* en als gezant naar de aarde *Boeriro'* en omgekeerd hebben de aardbewoners *Boeriro'* als middelaar tusschen hen en *Ala Tala*. (Merkwaardig is, dat de Heidenen Jezus vereenzelvigen met *Boeriro'* en God met *Ala Tala*). Ook heeft hij tot gevleugelde gezanten naar de aarde de *galara'*. *Ala Tala* gaf den menschen rijst en vuur en leerde de vrouwen baadjes maken [2]).

1) *Galara'* is aanvoerder der geesten. Eerst vaart hij in de priesteres, dan de anderen.

2) Volgens de verhalen der ouden liepen de voorouders naakt. Sommigen herinneren zich nog, dat de slaven met *kandoka* (schorten van reepen ongeklopte boomschors) liepen. Ook bij het planten draagt men nu nog wel die schorten over de gewone rokken heen. Ook de mannen droegen eertijds *kandoka*. De *kandoka* kwam tot aan de knieën. *Kandoka* heeft tot stam *kando* „op en neer gaan." Ook de mannen droegen oorversierselen. Het haar liet men alleen op de kruin lang groeien, rondom de kruin sneed men het af. De vrouwen droegen *awo*, dit waren koperen ringen, waarvan één op de schouders rustte en één om den halssloot. De mannen droegen zwaarden met gevorkten greep. Het oudste model vrouwenbaadje is vermoedelijk bewaard gebleven in de *koelambe'* een witte lap foeja met een gat om 't hoofd door te steken, dat nu nog door de bezoekers van een sterfhuis wordt aangetrokken.

In dien tijd was het *meka'alo* „zonnedienst" het voornaamste in de Bada'sche godsvereering. De *topesomba* vroeg dan om een zegen voor huis en arbeid. 60 jaar geleden waren er nog maar weinig priesters en priesteressen. De priesterdienst zou vanuit *Lamboe'* zijn ingevoerd. Toen ook is men zich beter gaan kleeden.

Als attribuut heeft *Ala Tala* de kat [1]). — Als handlangers van *Ala Tala* worden genoemd de *Topoteroe* „vormers." [2]) Deze zijn 2 in getal: Eén, een idioot, die zeer langzaam werkt en daardoor mooie menschen maakt en één, schoon van lichaamsvormen, die leelijke menschen maakt, opdat ze niet mooier zouden zijn dan hij.

3. *Woeali* is de tegenstander van *Ala Tala* zooals blijkt uit verhaal XX en de aant. onder verhaal XXXIV. In 't dagelijksch leven wordt *Woeali* niet meer gehoord.

4. *Tolise* is meer bekend. „In de verhalen der *Bare'e*-sprekende Toradja's is zij het type van eene boosaardige vrouw, hard en ruw tegen iedereen en steeds er op uit om het huwelijksgeluk van anderen te vernietigen [3])." In *Bada'* is zij ook bekend als *Totelo'* (is 't dagel. leven: een man met vrouwenmanieren en als vrouw gekleed; ook: homosexueel. Ook ontmoet men in de verhalen *Totelo'* als varkenshoeder. Luisteren de varkens niet naar hem (haar), dan breekt hij hun den staart af, opdat de honden ze gauw zullen ruiken. Hij zit onder de modder en is hermaphrodiet. Volgens anderen is *Totelo'* een geest met een schaamdeel van 7 vadem. Vaart hij in een priester, dan doet deze niets dan lachen. Voor het in den grond graven moet men *Totelo'* eerst aanroepen. Ruikt men dicht bij een *noenoe* (waringin) *koedoe*, dan is *Totelo'* in de *noenoe*. Deze *Totelo'* zou een slang zijn. Weer anderen spreken van eene vrouwelijke *Totelo'* die niets anders dan *tampoe* (rijstemeel) eet en rauwe eieren drinkt.

5. *Tampilangi'* is de gezant van *Ala Tala* naar *Boeriro'*. Hij vaart in de priesteres wanneer deze hulp vraagt voor zieken of voor op reisgaanden; hij verleent kennis aan zijn vereerders, wordt aangeroepen bij een zelfvervloeking, eed. Hij zou volgens sommigen dezelfde wezen als de zon. Met de naam is zeer w. s. bedoeld het firmament. Volgens anderen heeft *Tampilangi'*

---

1) Heeft men een kippenstelende kat doodgeslagen dan moet men een veer tusschen haar oksel steken, opdat *Ala Tala* zal zien dat zij schuldig is. Of men hakke haar den kop af, spalke dien open zette, hem op een staak met de open bek naar den hemel gekeerd. Doet men een kat kwaat ten onrechte, dan vlucht zij naar den nok van het dak en verheft zich vervolgens in 't lichtruim om zich tot *Ala Tala* te wenden. Er zal dan storm, watervloed of aardbeving komen. Schertst men over eene kat of lacht haar uit, omdat zij bijv. urineert, dan komt er overstrooming. Men mag eene kat niet ruw verjagen. De ziel van een edelman verhuist in eene kat, die van een slaaf in een of andere vogel. Vertoonde zich vroeger in *Bewa* eene kat dan stierven er veel menschen. De geest van een steenen buffel in *Bada'* woont in eene kat. In een verhaal over de reis van de zon naar de onderwereld gaat deze als mensch een huis binnen en verlaat het als een kat.

2) Ze worden ook wel genoemd *topolengi*, d.w.z. „gieters (van koper)".

3) Dr. N. Adriani in Indische Gids, Febr. 1910, blz. 283.

een vrouw en 5 kinderen, waarvan één idioot. Vader, moeder en de idiote jongen zijn groot van gestalte, de overige 4 kinderen klein.

6. *Boeriro' (Toriro')*, de zon, woont in 't O. is de middelaar tusschen *Aḷa Taḷa* en de menschen, geeft vruchtbaarheid. Regen is urine van *Aḷa Taḷa* en *Boeriro'*. Zonsverduistering ontstaat o.a. door twist tusschen *Boeriro'* en de Maan, zijn vrouw. *Boeriro'* wordt aangeroepen bij bloedschande en ook bij alle gebeden om vruchtbaarheid. Ook wanneer men 't huis verlaat om te gaan snellen. *Boeriro'* en de Maan zijn verwekt door „Vader Hemel" en „Moeder Aarde." Uit het huwelijk van *Boeriro'* en de Maan kwamen de sterren voort [1]).

7. *Poeë' Oera* „Heer Verjager" wordt door *Boeriro'* gezonden in de gedaante van een *tekoeri'*. Wanneer zich ergens rijstvogeltjes vertoonen roept hij: *Tee, tee, koeri'*, om degenen die op de rijst passen te waarschuwen. De *tekoeri'* werd door Aḷa Taḷa gesteld tot vorst over de vogels. Volgens de *To Bada'* zijn de donkere schaduwen van de maan een *noenoe*, die eieren als vruchten heeft. Deze *noenoe* is de oorsprong van alle boomen op de aarde (*inaana kaoe* „moeder der boomen). Verschillende vogels hebben getracht uit te rusten op de takken van dezen boom, zelfs de jaarvogel en nooit braken de takken af. Alleen gebeurde dit toen de *tekoeri'* er op ging zitten. Is de rijst goed om te oogsten, dan neemt de *tekoeri'* eenige halmen en brengt die bij *Boeriro'*.

Behalve de bovengenoemde goden (geesten), die allen *anditoe* worden genoemd, evenals de zielen der overledenen, heeft men nog:

8. *Seta*, die zich vertoont in de gedaante van eene geit van aanzienlijke grootte, ongeveer zoo groot als een buffel, blaast de menschen tegen hun buik of eet 'snachts hun lever, waardoor zij ziek worden. Medicijn tegen de door haar verwekte ziekte is het leggen van asch op de buik, waardoor de bloeddiarrhee ophoudt. Trapt men op haar urine dan krijgt men pijn in de beenen.

9. *Nabi'* wonen *i lapi tampo'* „in de aardlagen." Volgens anderen in het luchtruim, zij helpen mensch en beest. Volgens weer anderen staat *Nabi'* voor 't aangezicht van *Aḷa Taḷa*. Hij kwam destijds van *Donggala*, waar hij *Poeë' Aloesoe* zou genoemd worden en bracht een touwtje met 7 knoopen mede, mededeelende, dat als de laatste knoop was losgemaakt de Hollanders zouden komen. Hij deed allerlei wonderen. We hebben hier met Mohamm. invloeden te doen.

10. *Bela* zijn watergeesten. Ze worden bij 't overtrekken van eene rivier

1) In *Napoe* en *Behoa* schijnt men niet meer tot *Boeriro'* te bidden. Hij is daar meer een sage-held.

aangeroepen en helpen in *Behoa* bij zware bevallingen. Vgl. ook 't opgemerkte over *Belanta'*.

11. *Towana* „woudbewoners", zijn boschgeesten, dwergen. Zij wonen in onderaardsche holen waarvan de ingang tusschen de boomwortels is. Al hunne gereedschappen en etensgerei is van goud. Ze hebben behaarde borst en eendenpooten. Ze stelen het pas gevangen wild en kippen. Sterft een kip zonder ziek geweest te zijn, dan zegt men *naboerahi towana* „de woudgeesten blaasroerden ze." Ze maken den jager duizelig en nemen hem dan mede. Hunne tegenstanders zijn de *Torate.* Men begiftigt de *towana* met zwartachtige foeja-reepjes.

12. *nTalowoe.* Wanneer men op een feest niet eerst aan *nTalowoe* zijn deel geeft, dan verandert hij de voor den adel afgezonderde spijzen in minder lekkere: hij gooit het eten door de war.

13. *Anditoe Oba'* „apengeest", in *Napoe* ook wel genoemd *nToibo*, hetgeen hetzelfde beteekent of *Boelela.* Hij wordt vereerd bij feesten in de smidse *(kolowo'). Boelela* zou iemand zijn van *Boelela* in *Lamboe'* wiens ziel in een aap is verhuisd [1]). Vaart hij in eene priesteres, dan vraagt hij mais, pisang, cassave, apeneten dus. Hij maakt den smid ziek, wanneer deze de smidse niet geregeld herstelt.

14. *Boentoe Lowo* is de geest van een gesnelde. Onder 't loopen draagt hij zijn hoofd in de hand. Hij doet de reizigers verdwalen en heet daarom ook wel: *anditoe to mepapoeha'* „geest die doet verdwalen."

15. *Tosiene'*, een vrouw, en *Tosirooe'*, een man, zijn de geesten door wier bemiddeling men regen krijgt. Zij wonen bij *Manoewana.*

16. *Merima* hebben 't haar geplant en wonen onder den grond.

17. *Tomeopi* veroorzaakt koorts en braken.

18. *Torapoepoe* en *Banoera* zijn de geesten van het goud.

19. *Tepoe* en *Wieroe*, een echtpaar, doet de *baroe* „palmwijn" rijkelijk vloeien.

20. *Loekoe'* woont in groote boomen en zoekt de menschen te verderven.

21. *Taloetoe*, een boschgeest, die de menschen de oogen uitsteekt.

---

1) Eene andere verklaring is, dat de „apengeest" *Boelela* heet om zijn rood *„lela"* achterste.

Addenda et Corrigenda.

Blz. 1, r. 7. Voor: *ti'ara toengkoe, i,* lees: *ti'ara toengkoe' i.*

„ 2, r. 1. Voor: *kai anditoe,* lees: *kai' anditoe.*

r. 16. v.o. Voor: *Kaido'o,* lees: *Kaindo'o.*

r. 18. v.o. Voor: *menkatede',* lees: *mengkatede'.*

r. 3. v.o. Voor: mehoeda i, lees: *mehoeda i.*

„ 3, r. 3. Voor: nakara'mo i, lees: *nakara'mo' i.*

r. 9. Voor: *manimahae,* lees: *mani mahae.*

r. 11. Voor: *metarahoemo'* i, lees: *metarahoemo' i.*

r. 16. Achter *Boenta'* de ; vervangen door een !

r. 19. Voor: *ladi,* lees: *ladi',* en de komma achter *laloetana* laten vervallen.

r. 20. Voor: *kaloemba',* lees: *kaloemba'.*

r. 25. Voor: *baoela,* lees: *baoela.*

r. 28. Voor: *mangkola',* lees: *mangkola'.*

r. 29. Voor: *Bada ngka'ia,* lees: *Bada ngKa'ia.*

r. 30. Voor: *une'ami,* lees: *ande'ami.*

r. 31. Voor: *bona, Boelili, hanga'na,* lees: *bona Boelili hanga'na.*

r. 33. Voor: *kai,* lees: *kai'.*

„ 5, r. 15. *Pekoerehoea* is de eigenlijke naam van het landschap *Napoe.* De bewoners worden dan ook door de Berg-Toradja's *To Pekoerehoea* genoemd, zooals zij trouwens ook zichzelf noemen. De naam „*To Napoe*" danken ze aan de Benedenlanders. Zie hierover blz. 156 bij *kapoena.* Voor den naam *Pekoerehoea* konden we tot heden geen bevredigende verklaring vinden. Het landschap ontleent zijn naam aan een daar voorkomenden heuvel.

r. 1. van noot 2. Voor: *Tamangkoe,* lees: *Tamoengkoe.*

„ 6, r. 11. v.o. Voor gesplitsten, lees: aangespitsten.

r. 3. v.o. van noot 3. Voor: nog 't laatst, lees: nog voor 't laatst.

„ 7, r. 5. Het sturen van vrouwenkleeren naar *Sepe* wilde zooveel zeggen als: „Durven jullie niet, dan zijn jullie geen mannen!"

r. 8. Achter Boenta' i.p.v. een kommapunt een uitroepteeken te lezen.

r. 10. v.o. Wanneer een edelman van vijandige bedoelingen werd verdacht, dan reikte hij wel zijn eigen zwaard over aan den hem wantrouwende met de woorden: „Als ge mijn stamgenooten mijn zwaard toont, zullen ze U geen leed doen."

„ 8, r. 3. Achter *Tomehipi'* en *Kageroa* een komma lezen.

„ 9, r. 17. Over *Manoeroen di Langi* zie: De Sa'dan Toradja's, door Dr. H. v.d. Veen in Chr. Weekblad „De Banier", 12e Jrg., de nummers 48—51. Voor: Sada'sch, lees: Sa'dansch.

„ 11, r. 5. v.o. Voor: *loke,* lees: *loke'.*

r. 3. v.o. Voor: *kabi-laha,* lees: *kabilaha.*

„ 12, r. 11. Voor: *moloekoe-loekoe,* lees: *moloekoe-loekoe.*

r. 18. Voor: *e,* lees: *ĕ.*

Blz. 12, r. 16-26. Hier nog bijvoegen: Door de lieden van *Mahaḷe*, thans vnl. wonende in *mBeloi* en *Hulakoe'*, wordt de ĕ het meest gebruikt. Zij vermengden zich nagenoeg niet met de *To Bada'*. In andere dorpen daarentegen is het Bada'sch element zeer sterk vertegenwoordigd.
r. 8. v.o. Voor: *e*, lees: *ĕ*.
„ 13, r. 18. Voor: *oewé*, lees: *oewe'*.
r. 19. Voor: *toewé'*, lees: *toewoe'*.
r. 25. Voor: *bekeḷu*, lees: *bĕkĕḷu*.
r. 26. Voor: *weḷehu*, lees: *wĕḷĕhu*.
r. 31. Voor: vervaardig, lees: verzadigd.
„ 14, r. 19. v.o. Voor: *tamaḷo*, lees: *tamoḷo*.
r. 6. v.o. Voor: *langi*, lees: *langi'*.
„ 17, r. 16. Voor: *hampale*, lees: *hampaḷe*.
„ 18, r. 13. v.o. Voor: *towowe'e* lees: *towĕwe'ĕ*.
„ 19, r. 9. Voor: *ana mboĕ*, lees: *ana mboĕ'*.
„ 20, r. 7. Voor: *naparinoei*, lees: *noeparinoei*.
r. 3. v.o. Voor: *boĕ*, lees: *boĕ'* en voor: *asoe*, lees: *ahoe*.
„ 22, r. 4. Voor: *hoera*, lees: *hura*.
r. 14. Voor: *mobelinga*, lees: *mombelinga*.
„ 23, r. 6. Voor: opzetten! lees: opzetten."
r. 17. Voor: *Lĕb.*, lees: *Leb.* en voor: *oneo'*, lees: *inio'*.
„ 25, r. 6. Achter *kabilaha* bijvoegen: Wordt iemand beboet door een *kabilaha*, dan mag hij niet afdingen.
r. 15. Voor: *ngka'ia*, lees: *ngKa'ia*.
„ 25 noot 1. Bijvoegen: Men onderscheidt in Bada' 4 standen en wel: *toe'ana* (edelen), die ± ⅓ van het totaal der bevolking vormen; de *kabilaha* en *ana ntaoena* (menschenkinderen) of *taoena maro'a* (goede menschen), die tezamen ook ± ⅓ van de bevolking uitmaken; de *hawi'* (slaven), die ruim ⅓ van de bevolking vormen. Als 5e stand zou men dan nog kunnen noemen de krijgsgevangenen, die maar een zeer klein deel der bevolking uitmaken. Daar dit edelen zijn, kan men ze misschien gelijkwaardig stellen met de *ana ntaoena*. Slaven werden nooit krijgsgevangen gemaakt, maar gedood.

Men is van adel door geboorte of door rijkdom en dan: hoe meer buffels, hoe hooger adel. Ook door huwelijk kan men in den adelstand verheven worden. [1])

Kabaliha is men door geboorte of door huwelijk. [2])

Wat men onder *ana ntaoena* verstaat, krachtens welke voorwaarde men dit wordt, is ons niet duidelijk. Mogen de beide voorgaande standen slaven houden, *ana ntaoena* mogen dit niet. Ze mogen echter ook niet als slaaf worden gebruikt. Het zijn de gegoede burgers.

Krijgsgevangenen *(to ratawani)* wonen bij degenen, die hen krijgsgevangenen maakte, in als kinderen des huizes. Zij mogen niet als slaaf worden gebruikt.

Slaven zijn degenen, die boeten voor eigen schuld of die der ouders of voorouders. In zeer zeldzame gevallen konden ze zich vrijkoopen.

---

1) Huwt bijv. een *kabilaha* met een vrouwel. *toe'ana*, dan worden de kinderen *toe'ana*, mits hij den bruidschat niet betaalt, anders worden ze *kabilaha*.

2) Huwt een *toe'ana* met een vrouwel. *kabilaha* en hij betaalt den bruidschat, dan worden de kinderen *toe'ana*, anders niet.

Blz. 26, r. 11. v.o. Voor: bijv., lees: vgl.
„ 30, r. 2. Voor: gericht naar, lees: gericht naar van.
r. 18. Voor: goden brug, lees: godenbrug.
„ 33, r. 17. v.o. Voor: *Kasoroa alo*, lees: *kasoro'a alo*, plaats waar de zon ophoudt, afloopt."
„ 36, r. 22. Voor: *moewahingi*, lees: *mooewahingi*.
„ 37, r. 10. Dat edelen uit jaloezie een stamverwant dorp lieten uitmoorden, is meer voorgekomen. Zoo werd *Hulakoe'* in *Lamboe'* destijds door de Koelawiërs verwoest, op verzoek van de edelen van *Sepe*, omdat *Hulakoe'* 70 gevulde rijstschuren had en 70 groote mannetjesbuffels.
„ 38, r. 10. Dat eerst nu zich *To i Sepe* in *Bangko'* gingen vestigen, is minder juist gebleken. Reeds ruim 30 jaar voor de verwoesting van *Sepe* vestigden *To Sepe* zich in *Bangko'*. Was voor dien *Lamboe'* het jachtveld der *To Bada'*, toen Bada'sche edelen zich in *Lamboe'* gingen vestigen en daar introuwden, werd dit langzamerhand anders. Toch kreeg Bada' er overwegenden invloed, zoodat de Lamboe'sche adelstand meer Bada'sch dan Lamboe'sch is. De invloed daarvan op de taal werd reeds genoemd. *mBeloi*, dat zich nagenoeg niet vermaagschapte met de *To Bada'*, heeft lang daarvan de gevolgen ondervonden. Had *Bada'* een slaaf noodig om op 't graf van een edelman te dooden, dan moest *mBeloi* daarvoor zorgen.
r. 11. v.o. Voor: *tangaboa*, lees: *tangabaa*.
„ 42, noot 5. *Bare'a* is een varenkruid, veel als groente gebruikt.
„ 44, r. 9. *Leboni* of Fagraea leucantatoma Poir.
„ 45, r. 5. Voor: bestaat, lees: bestond.
„ 49, r. 11. v.o. Gewoonlijk moet men met de opgegeven getallen voorzichtig zijn. Als men iemands rijkdom of sterkte in getallen uitdrukt, overdrijft men vaak sterk, vooral in verhalen.
r. 7. v.o. Zie ook: Bar. Tor. I blz. 25, 283, 284.
„ 53, r. 4. Voor: *haroepoe*, lees: *haropoe*.
„ 55, r. 9. v.o. Vgl. ook hetgeen Dr. A. C. Kruyt opmerkt over de tatouage op Timor en Soemba in Bijdr. Taal-, land- en volkenkunde van N. I. Deel 78.
„ 57, r. 15. Voor: *laoeroe*, lees: *laoero*.
„ 58, r. 4. Voor: *tanganaara*, lees: *tangana ara*.
„ 61, r. 4. Voor: *woehoe'iti*, lees: *woehoe' iti*.
r. 9 en 10. Voor: *manoe*^{2}, *iraoa*, lees: *manoe*^{2}' *iraoa*.
r. 2. v.o. Voor: *toeka'*, lees: *toeka*.
„ 62, r. 10. Voor: *owei'*, lees: *owei*.
r. 11. Voor: *mahani'*, lees: *mehani'*.
r. 5. v.o. Voor: *pio*^{2}, lees: *pio*^{2}'.
„ 64, r. 15. In 't benoemen der kleuren zijn de *To Bada*, niet sterk. Alles wat donker gekleurd, is noemt men al gauw zwart. Waar hier echter van den regenboog sprake is, is het ons niet duidelijk, hoe de verteller aan „zwart" komt.
r. 5. v.o. Hier is natuurlijk bedoeld de jongste van het zevental.
„ 67, r. 1. Voor: *Ngkoana*, lees: *ngKoana*.
„ 69, r. 13. v.o. Voor: *tangkoe-ngkoe*, lees: *tangkoengkoe*.
„ 75, r. 10. Voor: wenig, lees: weinig.

Blz. 78, r. 7. Voor: *ampoesoesa*, lees: *ampoe soesa*.
„ 79, r. 4. v.o. Voor: nam hij, lees: hield hij vast.
„ 81, r. 7. Voor: *don-*, lees: *do*.
r. 16. Voor: *mentaboegi*, lees: *mentaboengi*.
r. 18. Voor: *naitoe*, lees: *naita*
r. 4. v.o. Voor: *hemomo*, lees: *hemamo*.
r. 3. v.o. Voor: *molelita*, lees: *mololita*.
„ 84, r. 11. Voor: echtervolgde, lees: achtervolgde.
„ 86, Het in den aanvang medegedeelde wordt ook van *Boesiro* verteld.
„ 90, r. 2. v.o. Voor: worden, lees: wordende.
„ 92, r. 8. v.o. Voor *Lasaeo* zie ook Bar. Tor. I en II. Voor *Lapoebada* Bar. Tor. II blz. 281.
„ 93. Het in dit verhaal genoemde werpen met stokken *(motindi' lai')* was vroeger veel gebruikelijk om een beslissing in een rechtszaak uit te lokken. Daarnaast had men dan nog de duikproef *(mongee')*, de harsproef *(moara')*, het afslaan v.e. kippenkop (*motampa' manoe'*), het onderzoeken der ingewanden v.e. kip *(mohamboeroe')* en het duel.
„ 94, r. 13. „Die in den hemel woont'', Bad. *To i Langi'*.
„ 95, r. 1. Voor: *Kanahoekobana*, lees: *kanahoekoeana*. en voor: *Tioe'-tioe'*, lees: *Tioe²'*.
„ 96, r. 1. Met „kwikstaart'' is hier bedoeld de gele kwikstaart (Motacilla flava).
„ 97, r. 3. Voor: *meloemboe*, lees: *meloemboe'*.
r. 4. Het woordje „onder'' schrappen.
r. 13. Voor: *motioe-tioe*, lees: *motioe-tioe'*.
r. 20. Achter achtervoegsel een punt zetten en het volgende woord met een hoofdletter beginnen.
r. 21. Voor: *daea*, lees: *doea*.
„ 101, r. 3. Voor: *soengoena*, lees: *roengoena*.
„ 102, r. 10. Voor: *Tolise* zie Aanhangsel.
„ 108, r. 1. Voor: *mengkape'* lees: *mengkope'*.
r. 4. Voor: *meloehe*, lees: *meloehoe*.
r. 5. Voor: *eberno'i*, lees: *ebemo'i*.
r. 6. Voor: *toria'mi*, lees: *teria'mi*.
r. 7. Voor: *eberno'i*, lees: *ebemo'i*.
„ 109. laatste aanteekening door te halen, als niet op hare plaats.
„ 110. Over het uitsteken der oogen, zie hetgeen blz. 51 werd opgemerkt in noot 1.
„ 116, r. 3. v.o. Voor: *toeka*, lees: *toeka'*.
„ 122, r. 2. van noot 1. Voor: adat handeling, lees: adat-handeling.
„ 122. aan noot 1 toevoegen: Ook begint men wel met deze woorden: „O, gij, die het O: zijt en gij van het W.; die mijn schedel omhult en gij, die mij op de handen draagt'' enz.
„ 129, r. 1. Voor: *poragia*, lees: *mporagia*.
„ 130, r. 18. „Dat is goed''. Eigenlijk staat er: „Hij is goed.'' Dit wil zooveel zeggen als: „Ik weet wat, ik weet het, ik heb het gevonden.''
„ r. 12. v.o. Het tweede „ziet'' schrappen.
„ 131, r. 6. v.o. Voor: *poentandaihe'*, lees: *pantandaihe'*.
„ 134, r. 8 en 9. Beter vertaald: „En daar waren werkelijk varkens, die ze buit maakten.''

Blz. 152. eerste aant. toevoegen: De aarde bevindt zich tusschen de 7 aardlagen en 7 hemelssferen in. Duidelijk is, hoe groote rol het getal 7 speelt. Ook het getal 3 speelt een belangrijke rol, omgetwijfeld in verband met de 3 sterren i/d. gordel v/ Orion.

„ 155, r. 11. v.o. Voor: *rapakiriwie'*, lees: *rapakiwie'*.

„ 159, r. 11. v.o. Voor: is niet + *oem*, lees: is niet t + *oem*.

„ 163, r. 3. Voor: *mohoemboko*, lees: *mohamboko*.

„ 170, r. 16. Zie ook hierboven bij aanvulling blz. 94.

„ 171, r. 4. noot 1. Voor: kwaat, lees: kwaat. *Tolise* is de „spelbreekster". Wanneer kinderen spelen en ruzie krijgen, dan is dat het werk van *Tolise*, die er steeds op uit is om tweedracht te zaaien.

„ 172, r. 5. Bijvoegen: In *Leboni* begint dan de eerste van de zeven verbodsdagen. Gedurende die dagen moet één der dorpsbewoners een witten hoefddoek dragen. Den 8sten dag viert men feest en slacht een rood varken. Men rouwt dus om 't sterven van de zon.

r. 11. De *tekoeri'* is een vogeltje, kleiner dan de rijstvogel *(dena)*, geelgroen van kleur.

Andere geesten:

r. 22. *Lengko'* Leb. hielp *Boeriro'* bij de schepping der menschen.

r. 23. *Torate* Bes. maken kippen dood om de *Towana'* te plagen.

r. 24. *Mensela* Taw. geeft buit in den strijd, evenzoo.

r. 25. *Manoe dolo* Taw.

r. 26. *Tolalondo* Taw. woont in een heilige lans in den tempel. Wordt deze lans geschuurd in de rivier, dan komt er direct regen.

r. 27. *Sambakara* Taw. woont eveneens in een lans. Zet men de lans buiten, dan breekt de droge tijd aan.

r. 28. *Soropoe, Mempere* en *nTorombati* Taw. roept men aan vóór een sneltocht.

r. 29. *ngKeawoe, mPopoese, Melantoboe* en *Meriangi* Taw. Zijn tuin- en sawah-geesten. Zij zijn de oorzaak van het verschijnen van rijstvogels en muizen.

r. 30. *mPatemoele* Taw. Een vrouw kreeg een tweeling, een slang en een mensch. Uit vrees gooide ze de slang in een gat, maar den volgenden dag ontwaakte ze met kind en slang aan de borst. Zoo iederen dag opnieuw. Vervolgens bracht ze de slang in een draaikolk en verzocht haar daar te blijven. Loopt men daar door het water, dan wordt men ziek.

r. 31. *Manowi* Bes. stelpt hevige bloeding.

r. 32. *Pekaoe* Bes. helpt bij ziekte.

r. 33. *Toiwai* Bes. veroorzaakt zware bevallingen en woont in 't water.

r. 34. *Manggalepe'* Bes. een boomgeest. 't Hout van den boom wordt als oogstmedicijn gebruikt.

r. 35. *Tooeta* Nap. een boomgeest.

r. 36. *Poeë* is in Napoe 't onzichtbare, waarvoor men vreest.

---

(150) Ew